ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
1

JEUDI
1er NOVEMBRE
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.823 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 15.823

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՆՏԻՐԱ ԿԱՆՏԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻ ԶՈՀ

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՄԵՌԱՒ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԱՌՏՈՒ ԾԱՆՐՕՐԷՆ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԵԼԷ ԵՏՔ

Չորեքշաբթի առտու, Նոր - Տելհիէն հասած հատուկենտ տեղեկութիւնները յստակ եւ ճշգրիտ գաղափար մը չէին կրնար տալ այն մահափորձին մասին, որուն զոհ գացած էր նոյն առաւօտը Տիկին Ինտիրա Կանտի:

Չորեքշաբթի առտու, տեղական ժամով 9.30-ին է, (լուրը՝ Փարիզի ձայնասփիւռին առաջին անգամ տրուեցաւ առաւօտեան 6-ին) որ Տիկին Ինտիրա Կանտիի վրայ կրակ բացուած է, երբ բնակարանէն դուրս կ'ելլէր եւ միայն փողոցը ունէր անցնելիք դրասենեակը երթալու համար: Փողոցը արդէն փակ է երթեւեկին եւ ապահովութեան ուժերէ զատ մարդ չկայ: Յաջորդաբար հասած մասնակի լուրերէն, նախ կը պարզուէր ինչ որ միակ բացատրութիւնը կրնար ըլլալ, այն որ՝ իր իսկ պահակախումբի անդամներ են իր վրայ կրակողները: Ասոնցմէ երկուքը ձերբակալուած են, երրորդ մըն ալ մեռած է, կ'ըսուէր:

Արարքը գործն էր Սիքերու, որոնց դէմ Տիկին Կանտիի տարած բուռն պայքարը, որ քանի մը հարիւր հոգիի եւ իրենց երիտասարդ կրօնապետին ալ մահուան պատճառ եղած էր ամառը, վրէժխնդրութեան բուռն զգացումներ առթած էր եւ Տիկին Կանտի քաջ գիտէր որ կեանքը վտանգուած է եւ իր պահակախումբէն Սիքերը, որոնք մեծամասնութիւն կը կազմէին, հեռացուած էին, բայց՝ ոչ բոլորը:

Առաջին լուրերու համաձայն, Ինտիրա Կանտի 8-էն 12 գնդակ ստացած էր փորէն եւ կուրծքէն և արդէն մեծ քանակութեամբ արիւն կը կորսնցնէր, երբ հիւանդանոց կը փոխադրէին զինքը: Անմիջապէս գործողութեան կ'ենթարկուէր, բայց ժամը 8.55-ին, Ֆրանսական ձայնասփիւռը կը հաղորդէր որ Հնդկաստանի վարչապետը մեռած է: Նախորդ օրն է, որ խօսած էր իր վերջին ճառը եւ ըսած, ի մէջ այլոց (նախազգացո՞ւմ). - «Եթէ պիտի մեռնիմ ազգիս ծառայութեան, այդ պիտի ընեմ՝ հպարտութեամբ: Արեանս ամէն մէկ կաթիլը պիտի ծառայէ երկրիս զարգացման»:

Յիշենք որ Սիքերը կրօնական աղանդ մըն են, այս աղանդին հիմնադիրն է Կիւրու Նանանք (1469 - 1539), որ կ'ուզէր բարեփոխել հնդկական կրօնքը եւ կարգ մը ձեւերու մէջ, զայն մօտեցնել իսլամականութեան: Ասոնց դէմ է, որ ամառը, Տիկին Կանտի զայրումի չափ բուռն միջոցներու դիմեց մինչեւ Ամրիթսարի իրենց Ոսկի Տաճարը, ուր մեռան քանի մը հարիւր հոգի եւ իրենց կրօնապետը: Քանի մը ամիս ետք, Տիկին Կանտի իր կեանքով վճարեց:

Ոչ մէկ կապ՝ Կանտիի հետ, որ իր ամուսնոյն անունն էր, Տիկին Կանտի աղջիկն էր Փանտիթ Նեհրուի եւ ծնած 1917-ին: Ուսումը առած էր Զուիցերիա եւ Անգլիա: Առաջին անգամ նախարարապետ եղած է 1967ին, պարտուած է 1977ի ընտրութեանց եւ նոյնիսկ դատի քաշուած եւ բանտարկուած, բայց կրկին պիտի գրաւէր քաղաքական բեմը, 1980-ին, եւ կրկին անցնէր կառավարութեան գլուխը:

Ինք ալ, նման Տիկին Թաչըրի, երկաթեայ տիկին մը կը նկատուէր, բայց հակառակ ուղղութեամբ, քանի յառաջդիմական էր եւ Մոսկուայի շատ մօտ: Ասիկա չէր բաւած սակայն որ չկրէ հնդկարանութեան աւանդութեանց բեռը եւ յաջողի, ինչպէս կ'ուզէր, իր ժողովուրդը 21-րդ դար տանիլ: Կողմնակիցներ շատ ունէր, նաեւ՝ թշնամիներ եւ իր մահը կրնայ տագնապ մը ստեղծել երկրին մէջ, ուր յուզումը շատ մեծ էր արդէն, Չորեքշաբթի առտու:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԻՍԹՈՒԼԱՅԻ մէջ, ինչպէս յայտնած էին իր մարդասպանները, գտնուեցաւ Հ. Փոփիէլուշքոյի դիակը: Վալեզա յայտարարեց թէ՝ սպաննելով վարդապետը, ուզած են սպաննել նաեւ՝ յոյսը: Հրաւէր կարդացած է հանդարտ մնալու, գրգռութեանց տեղի չտալու համար: Կասկած չկայ սակայն թէ հոգեւորականին յուղարկաւորութիւնը մեծ ցոյցի մը - Թող ըլլայ լուռ - առիթ տայ:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ կուսակցութեան նորարարները սկսած են գլուխ բանել եւ Երեքշաբթի օր, կեդր. կոմիտէի վեց անդամներ, ի շարս որոնց՝ Փիէր Ժիւքէն, Ռիկու չեն քուէարկած բանաձեւի ծրագիրը, որ պիտի ներկայացուի 25-րդ համագումարին:

ՇԷՍՈՆԻ ներկայութիւնը՝ Ալժէ, ապըստամբական շարժման երեսնամեակի տօնակատարութեան, կը շարունակէ բողոքի, երբեմն մինչեւ իսկ վրդովումի առիթ տալ: Շատերու համար, Ամենայնսրբոց տօնի այդ օրը խորհրդանշուած է երկու երիտասարդ Ֆրանսացի ուսուցիչներու (այր ու կին) սպանութեամբ եւ մկրտուած՝ արիւնոտ Ամենայնսրբոց եւ ընկերվարականներու մօտ իսկ միաձայնութիւն չկայ: Ալժերիոյ Գ. նախագահը՝ Շատլի Պենճետիտ որոշած է Նոյեմբեր մէկը վերածել Ազգ. տօնի փոխանակ Յուլիս 2-ի (1962), որ անկախութեան հռչակման օրն է: Յարդ Ֆրանսա ներկայացուցիչներ ղրկած էր Փարիզի դեսպանատունը թէ Ալժէ, բայց՝ ոչ այս մակարդակի եւ այդ է որ, առնուազն կանխահաս կը նկատուի: Դեռ ոմանց մօտ՝ վէրքը բաց է:

ՉԻԼԻԻ մէջ, Փինոշէ շատ բուռն հալածանքի անցած է եւ փրոբէսար-ի ընդհ. գործադուլը արեան մէջ ուզած է խեղդել: 7 մեռեալ կար, վիրաւորներ եւ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են:

ՔԱԲՈՒԼԻ մօտ խորհրդային օդանաւ մը ճզմուած է եւ 240 զինուոր մեռած են: Արկածին պայմանները յստակ չեն սակայն, կ'ըսուէր նոյնիսկ թէ օդանաւը վար առնուած է աֆղան դիմադրականներու հրթիռներով:

ԱՄԵՆԱՅՆՍՐԲՈՑ տօնին առթիւ «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Հինգշաբթի օր (Ուրբաթ, Նոյեմբեր 2-ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Շաբաթ, Նոյեմբեր 3:

Ինձ թաղէք, երբ կարմիր վերջալոյսն է մարում,
Երբ տխուր զգուանքով արեգակը մեռնող
Սարերի արծաթէ կատարներն է վառում,
Երբ մթնում կորչում են ծով ու հող...

Ինձ թաղէք, երբ տխուր մթնշաղն է իջնում,
Երբ լռում են օրուայ աղմուկները զուարթ,
Երբ շողերն են մեռնում, ծաղիկները - ննջում,
Երբ մթնում կորչում են լեռ ու արտ:

Իմ շիրմին դալկացող ծաղիկներ ցանեցէք,
Որ խաղաղ ու հանդարտ մահանան.
Ինձ անլաց թաղեցէք, ինձ անխօս թաղեցէք.
Լռութի՛ւն, լռութի՛ւն, լռութի՛ւն անսահման...

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 23 / 25)

ԳԼԱՁՈՐԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ 700-ԱՄԵԱԿ ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Գլաձորի համալսարանի 700-ամեակը մեծ հանդիսութիւններով նշուած է Հայաստանի մէջ: Այսպէս, Ակադեմիան, Մատենադարանն ու Համալսարանը կազմակերպած են գիտական նստաշրջան մը, որուն բացումը կատարելով ակադ. Սերգէյ Համբարձումեան վեր առած է Գլաձորի համալսարանին դերը: Կարդացուած են մասնագիտական բազմաթիւ զեկուցումներ: «Գլաձորի համալսարանը եւ միջնադարեան Հայաստանի հոգեւոր մշակոյթը» նիւթին շուրջ զեկուցումով հանդէս եկած է Մատենադարանին տնօրէնը՝ Սէն Արեւշատեան եւ նշած թէ Գլաձորի համալսարանը, ժառանգելով Անիի, Հաղպատի, Սանահինի, Նոր Գետիկի եւ միւս բարձրագոյն դպրոցներու հարուստ փորձառութիւնը, վճռական դեր խաղաց ԺԳ. - ԺԵ. դարերու համալսարանական կեանքի եւ լուսաւորութեան զարգացման մարզին մէջ: Ակադ. Բ. Առաքելեան իր զեկուցման մէջ շեշտած է, թէ Գլաձորի համալսարանը Հայոց դարաւոր քաղաքակրթութեան օրինական ծնունդն էր: Մինչեւ անոր հիմնադրութիւնը հայ հանրային միտքը, իմացական կեանքը եւ մշակոյթը անցած էին շուրջ մէկուկէս հազարամեակի զարգացման ուղի մը: «Համալսարանական կրթութիւնը միջնադարեան Հայաստանում եւ Ռուսաստանի ու Եւրոպայի համալսարանների հայ ուսանողները» նիւթին շուրջ զեկուցում մը կարդալով ակադ. Գ. Ղարիբջանեան ի մէջ այլոց դիտել տուած է, թէ Թիւրքմէն ցեղերու եւ պարսկական - օսմանեան պետութիւններու ասպատակութիւններու հետեւանքով Հայաստանի համալսարաններն եւ դպրոցներու կարեւոր մասը փակուեցան: Մօտ 600 տարի Հայաստանի մէջ բարձրագոյն կրթութեան ուսումնական ոչ մէկ հաստատութիւն կար: ԺԵ. դարէն սկսեալ հայ մշակոյթը առաւելաբար զարգացած է Հայաստանի սահմաններէն դուրս: Գլաձորի համալսարանը և Սիւնիքի մտաւորականութեան ներկայացուցիչները գործօն դեր ունեցած են Հայաստանի եւ Կիլիկիոյ քաղաքական կեանքին մէջ: Մասնաւորաբար մեծ եղած է Ստեփանոս Օրբելեանի դերը: Փրոֆ. Ս. Մելիք - Բախշեան իր զեկուցման մէջ ներկայացուցած է Օրբելեանի կարգ մը երկերը, նշելով որ Նորավանքի մէջ է, որ Օրբելեան գրած է «Պատմութիւն նահանգին Սիսական» ստուար աշխատութիւնը, ուր տրուած է Սիւնիքի պատմութիւնը՝ սկիզբէն մինչեւ իր օրերը, Հայաստանի պատմութեան ընդհանուր խորքին վրայ:

Հայկական միջնադարեան երաժշտութեան զարգացման մէջ Գլաձորի համալսարանի խաղացած դերին մասին խօսած է Նիկողոս Թահմիզեան, նշելով որ Գլաձորի մէջ կամ համալսարանաւարտ գրիչներու կողմէ յօրինուած երաժշտական գիրքերէն սակաւաթիւ նմոյշներ պահպանուած են, բայց անոնց մէջ կայ հայկական բազմաձայնութեան, զարդոլորուն, ծանր երգերու թանկագին օրինակ մը, որ ինքնին տուեալ ժամանակն ու միջավայրը բնութագրող պերճախօս կոթող մըն է թէ՛ երգեցողութեան բարձր ոճի եւ թէ՛ խազերու կատարելագործուած, բարդ համակարգի գործածութեան տեսակէտներով:

«Եսայի Նչեցիի դեղագիտական ըմբռնումները» թեմային շուրջ զեկուցումով հանդէս եկած է Արմենուհի Սրապեան, շեշտելով դրականութեան դերին եւ ճարտասանութեան կարեւորութեան մասին Նչեցիի ըմբռնումները: Եուրի Վարդանեան անդրադարձած է Եսայի Նչեցիի եւ իր կողմնակիցներուն մղած պայքարին՝ Հռոմի պապի քաղաքականութեան դէմ:

Հայկական գրչութեան եւ մանրանկարչութեան ամէնէն բեղնաւոր օճախներէն մէկը եղած է Սիւնիք: Մատենագիտական վկայութիւնները կը հաստատեն, որ տակաւին Ե. դարու հոն բացուած է դըրչութեան դպրոց մը: Սիւնեաց արուեստաւելի ծաղկումի շրջան ապրած է ԺԳ. - ԺԴ. դարերուն, շնորհիւ Գլաձորի համալսարանին: Ա. Գէորգեան՝ խօսելով հայկական մանրանկարչութեան Եղէգնաձորի դպրոցին մասին, նշած է թէ անոր համար հիմք հանդիսացած է մէկ կողմէ բուն Հայաստանի եւ միւս կողմէ կիլիկեան մանրանկարիչներու ստեղծած արուեստը: Այդ դպրոցին ծանօթ անուններն են՝ Գլաձորի աշակերտներ Թորոս Տարօնացի, Աւագ, Մոմիկ, Պօղոս և Մաթէոս: Պահպանուած են նաեւ անանուն նկարիչներու շատ արժէքաւոր գործեր:

Նստաշրջանին մասնակցողները դիտած են համալսարանի սրահին մէջ բացուած ցուցահանդէսը, նուիրուած Գլաձորի 700-ամեակին:

ՀԱՅՑ. ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ

ԲԻՒԶԱՆԴ ԵՂԻԱՅԵԱՆ

Ա.- ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԴԱՏՈՂՆԵՐՍ

Բ.- ԵԿԵՂԵՑԻՆ «ՓՈԽԱՐԻՆԵԼՈՒ» ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Գ.- ԾԷՍԻ ԽՈՐՔԻՆ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԱՐԺԷՔ

Դ.- ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ ՔԱՋ ՅԱՌԱՋԴԻՄՈՒԹԻՒՆ

Ե.- ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԽԱՐԻՍԽ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՄՐՈՒԹԵԱՆ

Դ.

ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ ՔԱՋ ՅԱՌԱՋԴԻՄՈՒԹԻՒՆ

Դարերու ընթացքին, մեր ազգին քաղաքական առաջնորդները, որոշ շրջաններով, յաջողած են մեր ժողովուրդին համար ապահովել ազատ հայրենիք ու խաղաղ կեանք: Ինչպէս ուրիշ ազգեր, Հայեր եւս ունեցած են՝ սեպագրական ժամանակներէ ի վեր՝ թագաւորական եւ իշխանական կանոնադրութիւններ, վարելու համար ազգին արքունի, աւատապետական, զինուորական, տնտեսական, քաղաքական ու միջազգային յարաբերութեանց գործերը: Նաեւ քաղաքական իշխանութեանց կողքին՝ եւ անոնց հետ գործակցաբար, ինչպէս հեթանոսական մեհեանի քրմական դասը՝ նոյնպէս քրիստոնէական եկեղեցւոյ ժողովներն ու հայրապետները դարէ-դար աճող կանոնադրութիւններով ուղղութիւն տուած են ժողովուրդին կրօնական, կրթական, ընկերային, բարոյական ու մշակութային կենցաղավարքին: Ու երբեմն իսկ, աշխարհական իշխանութեանց ձախողութեան կամ բացակայութեան ատեն, անոնց անկատար թողուցած առաքելութիւնն ալ՝ ժողովուրդի պահպանութեան ու բարօրութեան մասին՝ յառաջ տարած են եկեղեցական իշխանաւորները, քաջաբար իրենց ուսերուն առնելով Ազգին գոյութեան ու տեւականութեան առաջնորդութիւնը, ամէնէն չարաղէտ ժամանակներուն իսկ:

Մարդկային ամէն ընկերութիւն՝ իբր կազմակերպեալ ամբողջութիւն՝ պահպանողական միութիւն մըն է, նախասահմանեալ սկզբունքներով պարսպուած: Ազգ մը՝ իբր միացեալ մարմին՝ չուզեր ինքզինք յանձնել յարափոփոխ եւ պատահական առաջնորդութեան: Ան իր տեւականութեան ապահովութիւնը կը փնտռէ միշտ հաստատակարգ օրէնքներու, ընդհանրական սկզբունքներու եւ սահմանադրեալ ներկայացուցչական ժողովներու ղեկավարութեան մէջ:

Ու Հայաստանեայց Եկեղեցին, աշխարհական իշխանութեանց երբեմն կանգուն, երբեմն անկեալ շրջաններուն ալ, առանց ընդհատումի՝ կանոնադրութեանց այդ ճամբով յառաջդիմութեան ապահովութիւն տուած է Ազգին: Այդ կարգէն, Արշակունեաց Շրջանին, նախնագոյն «Առաքելական Կանոններուն» հետեւողաբար, Դ. եւ Ե. դարերու «Երեք Տիեզերական Ժողովներու» կանոնադրութիւնները, նաեւ Գրիգոր Լուսաւորիչի սահմանած «Երեսուն Կանոնները», ապա Մեծն Ներսէսի Աշտիշատի Ժողովին կանոնադրութիւնը (354), յաջորդաբար՝ Սահակ Պարթեւի եւ Շահապիվանի Ժողովին կանոնները (444): Մարզպանութեան Շրջանին, Դուինի մայրաքաղաքին մէջ երեք դարերու յաջորդական վեց կանոնադրութիւնները - Յովհան Մանդակունի Կաթողիկոսի (485-6), Բաբգէն Ա. Օթմսեցի Կաթողիկոսի (506), եւ յաջորդ՝ 554ի, 607ի, 648, 686-92ի, Ժողովներու կանոնադրութիւնները, մինչեւ Յովհաննէս Օձնեցի Կաթողիկոսի կանոնադրութիւնը (702), եւ Պարտաւի Ժողովին կանոնները, որոնք վերջնապէս ճըշդեցին Ս. Գրոց ընտրեալ ընթերցուածները: Ապա Բագրատունեաց Շրջանի Հայ-Հռոմ միջեկեղեցական ժողովներու սահմանումները, ու Կիլիկեան Ռուբինեանց Շրջանի Ներսէս Շնորհալի եւ Գրիգոր Տղայ Կաթողիկոսներու ժողովները Հռոմկլայի մէջ, նաեւ, Տարսոնի Ժողովին (1197) եւ Ատանայի Ժողովին (1316) կանոնները, ու Մխիթար Գոշի Դատաստանագիրքը, Արքաեղբայր Սմբատ Գունդըստապլի Դատաստանագիրքը, Գրիգոր Տաթեւացի մեծ Վարդապետի «Գիրք Հարցմանց» հրահանգները, եւ ԺԷ. դարու կիսուն՝ Էջմիածնի Փիլիպպոս եւ Կիլիկիոյ Ներսէս Կաթողիկոսներու Երուսաղէմի Ժողովին 13 կանոնները (1651-52): Յաջորդ դարուն, Կ. Պոլսոյ Կոլոտեան-Նալեան Դպրոցի բարոյագիտական սահմանումները, եւայլն, եւայլն, մինչեւ ԺԹ. դարու Արեւելահայոց շնորհուած Պոլոժենիան (1836) եւ Արեւմտահայոց Ազգային սահմանադրութիւնը (1860-63), ապա Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան վերջին Կանոնադրութիւնը (1941): Բոլորն ալ Հայ ժողովուրդին կրօնական, կրթական, ընտանեկան, ընկերային, դատաստանական, մշակութային գործունէութեանց ազատութիւնը երաշխաւորած են, կազմակերպուած՝ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ վարչակեդրոն հաստատութեան շուրջ:

Այդ բազմակուտակ կանոնադրութիւնները Հայ Եկեղեցիի կամ «եկեղեցականներու վերաբերեալ աւանդութիւններ» չեն. խորապէս ազգային արժէքներ են: (Կրնա՞մ - կոր արդեօք բան մը բացատրել): Անոնք եկեղեցին կամ «եկեղեցականութիւնը կանգուն պահելու» համար քանդակուած սիւներ չեն. Հայութիւնը կանգուն ու կենսունակ պահպանելու համար կառուցուած կամարներ են: Եւ այսօր ալ տակաւին, այդ կանոնադրութեանց շնորհիւ է որ յառաջ կ'ընթանայ Սփիւռքահայ ազգային ժառանգութիւնը: Օրինակ, Կ. Պոլսոյ Պատրիարքութեան շուրջ կեդրոնացած Ազգային սահմանադրութիւնը, այսօր մէկ դար ու քառորդ ետքն ալ, տակաւին ազգային վարչակազմին առանցքը կը կազմէ: Սուլթան Ազիզի կողմէ վաւերացուած այդ կանոնադրութիւնը՝ մեծազօր Պետութեան մը օրէնքին պաշտպանութեան դրուած Հայ Ազգային Ներքին Իշխանութեան Օրինականացումն էր՝ վարելու համար բոլոր գաւառներու կրօնական, կրթական, ընկերային, ընտանեկան, ժառանգական ու դատաստանական գործերը: Այնքան լայն նախատեսութիւններով եւ ամուր հիմերով կառուցուած կանոններ են անոնք, որ ներկայիս եւս կը մնան առաջնորդող սկզբունքները Սփիւռքի համայնքային վարչութեանց:

Նոյն տոհմադրող ինքնութեան պահպանումի սկզբունքով է որ այսօր աշխարհի ամէն մէկ տարբեր Պետութեան դրօշին տակ, ամէն համայնք իրեն յատուկ կանոնադրութիւն մշակած է իբր ինքնուրոյն «կրօնական համայնք», բնակած երկրին պայմաններուն համապատասխան: Միջին-Արեւելքի մէջ, Իրան, Իրաք, Եգիպտոս, Սուրիա, Լիբանան, Երուսաղէմ, հայ համայնքները առանձնայատուկ կանոնադրութիւններ ունին՝ միշտ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ապահով կամարներուն տակ պաշտպանուած: Նոյնպէս ունին առանձին կանոնադրութիւններ՝ Կիպրոսի, Յունաստանի, Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ միւս եւրոպական երկիրներու եւ Ամերիկայի ու Գանատայի հայ գաղութները, թող ըլլայ երբեմն իբր «Կրօնական Ընկերակցութիւններ», բայց բոլորին ալ սկզբունքը հիմնուած՝ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ հեղինակութեան կապուած Ազգային Սահմանադրութեան վրայ:

Եւ դեռ ի՞նչ առանձնաշնորհում, այդպիսի «պահպանողական» հոչակուած ազգային կեդրոնական հաստատութեան մէջէն է միանգամայն, որ ամէն ժամանակ յառաջ եկած են խուզարկու միտքով բարեկարգիչ դէմքեր: Ու մեր ազգը շատ բան կը պարտի այդպիսի ջահակիր հայրենասէրներու, քաջ հոգեւորական ընծայեալներու, որոնք՝ հակառակ որ զիրենք հասկցող շատ մարդիկ չգտան իրենց շուրջը, երբեմն նոյնիսկ արհամարհուեցան իրենց ազգակիցներէն, բայց անոնք անվհատ քալեցին եւ յաջողեցան ազգին բարեկարգութեան ու յաղթանակին համար մեծ գործեր կատարել - միաբանութիւն կազմել, դպրոց բանալ, եկեղեցի շինել, Դպրեվանք հիմնել, բարերարներ գտնել, գիրքեր հրատարակել, ժողովուրդի մէջ լուսաւորութիւն տարածել, Կիրակնօրեայ դպրոց հիմնել:

Արդ, ազգին շարունակուող յառաջդիմութեան եւ յաջողութեան համար, նոր սերունդներուն սպասող կարեւոր գործը՝ ցեղակառոյց հաստատութիւններէ հեռանալէ կամ կանոնի ու կարգի սահմանները մերժելը կամ իշխանութիւնները անտեսելը չէ, այլ՝ Հայ ժողովուրդին սորվեցնելն է Օրէնքի ճամբով յառաջդիմելու իմաստութիւնը: Այսպէս օրինակ, չկարծենք որ «եկեղեցական արարողութիւնները կրճատելու» կամ «կուսակրօնութեան վերջ տալու» եւ նման ձեւական նորարարութիւններով կարելի պիտի ըլլայ ժողովուրդը սերտացնել եկեղեցիի հանդէպ: Ուղիղ եւ ապահով կերպը՝ նախ ճանչնալն է ու յարգելն է Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ բացառիկ դիրքը աշխարհի մէջ, բոլոր երկիրներու օրէնքով պաշտպանուած՝ իբր հայութեան ներկայացուցիչ հաստատութիւն, ապա մանաւանդ քաջ ըլլալ մաս կազմելու անոր վարչական մարմիններէն մէկուն եւ հոն գործնապէս յանձնառու դեր ստանձնել եւ արդիւնք յառաջ բերել, ամէն շահէ վեր բռնելով Ազգին ամբողջականութեան ըմբռնումը, անոր բոլոր զաւակներուն անբաժանելի միութիւնը:

×

Ե.

ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԽԱՐԻՍԽ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՄՐՈՒԹԵԱՆ

Այլազան երկիրներու դրօշակներուն տակ ցրուած, տարբեր քաղաքական ըմբռնումներով աշխարհամասերու մէջ, այլակարգ պետական օրէնքներու ենթակայ, Սփիւռքի հայ ժողովուրդը իր ազգային ինքնուրոյն գոյութեան եւ ամրութեան ապահովագոյն խարիսխը կը գտնէ սահմանադրական վարչակարգով կառավարուող իր ցեղակառոյց եկեղեցիին մէջ, որ «Հոգեւոր տուն» ըլլալով հանդերձ՝ է նաեւ անոր ընտանեկան կենցաղավարքի հակիչը, կրթական եւ ընկերային գործունէութեանց առանցքը եւ մշակութային արժէքներու ներշնչարանը:

Ամերիկայի եւ Եւրոպայի մէջ մանաւանդ, հայ համայնքի ներկան եւ ապագան կապուած է Հայ Եկեղեցւոյ ներկային եւ ապագային: Հայոց պատմութեան փաստն է, որ ԺԵ. - ԺԶ. դարերու «Ցըրւումէն» ի վեր այն հայ գաղութները որոնք կորսնցուցին իրենց կապը հայ եկեղեցիին հետ՝ կորսուեցան իրե՛նք ալ, ինչպէս՝ Լեհահայերը՝ պարտադրեալ դաւանափոխութեամբ. մինչդեռ անդին, անոնք որոնք շարունակեցին պահել այդ կապը՝ տեւականացան իրենք ալ, ինչպէս Ռումանահայերը, Պուլկարահայերը, Իրանահայերը:

(Շար. 3)

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՃԱՏՐԱԿԻ ԽԱՂԸ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Հնդկաստանի մէջ խաղը կը կոչուէր «չորս թագաւորներու խաղ» (չաթուրանկա) եւ կը խաղցուէր չորս հոգիով: Ծանօթ ամէնէն հին խաղաքարերը գըտնըւած են Ուզպէկիստանի մէջ կատարւած պեղումներու ընթացքին, անոնք կը պատկանին Բ. դարուն: Փղոսկրէ են, աշխատութիւնը որոշ կերպով հնդկական է, հոն ներկայացուած են փիղ մը եւ հնդկաեզ մը: Քանի որ փիղը եւ հնդկաեզը աշխարհի չորս կողմերը ցոյց տուող հնդկական խորհրդանիշերն են ձիու եւ առիւծին հետ, կարելի է հարց տալ թէ խաղը արդեօ՞ք սկզբնական շրջանին հիմնըւած չէր միայն կենդանական այս չորս տիպարին վրայ: Զինուորական տիպարները աւելի ուշ մաս կազմած են խաղին:

«Շաթրանճ» անունին տակ ճատրակը Հնդկաստանէն անցած է Պարսկաստան, Խոսրով Ա.ի (Զ. դար) շրջանին: Ժ. դարուն բանաստեղծ Ֆիրտուսի երկար քերթուած մը կը նուիրէ այս պատահարին «Արքաներու Գիրքը» հատորին մէջ: Հնդկաստանի Թագաւորը Պարսկաստանի Թագաւորին, ճատրակ մը կը ղրկէ, ըսպառնալով չվճարել հարկը, եթէ ոչ ոք կարենայ գուշակել խաղին օրէնքները: Խոսրովի վէզիրը կը յաջողի լուծել հարցը ապաւինելով միմիայն տրամաբանութեան ուժին, այսպէսով Հնդիկները կը շարունակեն հարկատու մնալ Թագաւորին, միաժամանակ Պարսիկները կը տիրանան խաղի մը որ երբեք չի դադրիր իրենց հետաքրքրութեան առարկան ըլլալէ: Քերթողը կ'աւելցնէ թէ Պարսիկները իրենց կարգին տարբեր խաղ մը կը ղրկեն Հնդկաստան, սակայն անոնք անկարող կ'ըլլան անոր օրէնքները հասկնալու:

Այս պատմութիւնը յատկանշական է, սակայն հնախուզութիւնը մեզ կ'առաջնորդէ աւելի կայուն գետին մը, ցոյց տալով թէ ինչպէս կեդրոնական Ասիա ճատրակը փոխանցեց միաժամանակ, թէ՛ Պարսկաստանի, թէ՛ Չինաստանի: Սամարղանտի պեղումներէն վերջին տարիներու ընթացքին գտնուած են երկոտասնեակ մը փղոսկրէ կամ ոսկորէ խաղաքարեր որոնք կարելի է ըսել որ կը պատկանին Է. - Ը. դարերուն: Ոմանք կարծեցին անոնց մէջ նշմարել ներկայի խաղաքարերու պապերը, սակայն մեկնաբանութիւնը կասկածելի կը մնայ: Եթէ հաստատուած ըլլար, կարելի պիտի ըլլար ըսել թէ խաղը «արաբական ձեւով» էր, ինչպէս այսօր, այսինքն կը խաղցուէր երկու հոգիով ու վեց տեսակ քարերով: Այդ քարերուն յար եւ նմանները գտնուած են չինական Թուրքիստանի մէջ, կարաւանի ճամբաներուն վրայ, այն կարաւաններուն, որոնք խաղը տարին մինչեւ Չինաստան եւ նոյնիսկ մինչեւ Ճափոն:

Արեւմուտքի մէջ ճատրակը օգտուելով Սուրբ պատերազմի առիթէն, մուտք կը գործէր Մաղրէպ ու մահմետական Սպանիա: Այնպէս որ զարմանալու չենք երբ քաթալան լեզուով առաջին գրաւոր բընագրին կը հանդիպինք 1010-ին, ուր յիշատակութիւն կայ այս մասին: Նոյն թըւականներուն ճատրակը կը հասնի բիւզանդական կայսրութեան սահմանները. Դնեպրի եւ Վոլկայի վաճառականական ճամբով խաղը կը տարածուի Ռուսիոյ մէջ եւ հոնկէ դէպի Սկանտինավիա, Բրիտանական Կղզիներն ու Իսլանտա:

Իր այս ուղեւորութիւններուն ընթացքին խաղը կը ձեւափոխուի եւ կը յարմարի նոր ընկերութիւններու, որոնք կը սկսին խաղալ: Այլեւս չաթուրանկայի հետ հասարակաց շատ բան չունի խաղը երբ ԺԱ. դարուն կը հասնի Արեւմուտք: Առաջ, կը խաղցուէր չորս հոգիով, իւրաքանչիւրը իր հաշւոյն. ապա չեզակի դէմ դիմաց գտնուող խաղցողները երկու առ երկու խաղընկերներու վերածուեցան, վերջապէս մնալով երկու հոգի միայն: Ամէնէն կարեւոր փոփոխութիւնը կատարուած է քարերու անուններուն եւ անոնց դերերուն մէջ: Իրաւ ալ քարերուն արաբ - պարսկական անունները փոխուած են բացի գլխաւոր կտորէն որ շահն է եւ որ բնականաբար Թագաւորը կը դառնայ: Վէզիրը իգական տիպարի մը վերածուած է, ինչ որ բոլորովին տարօրինակ պատշաճեցում մըն է նախնական խաղին ռազմական ոգիին համար:

Փիղը արեւելեան խաղերու մէջ յաճախ ներկայացուած է կռնակին աշտարակով մը: Կտորը ունէր կոնի մը ձեւը, որ կը թուի թէ Անգլիացիներու ներշընչած է եպիսկոպոսական խոյրի պատկերը: Անոնց մօտ փիղը կը վերածուի եպիսկոպոսի: Եթէ սակայն ճատրակի խաղացողը հոս ազդուած չէ Անգլիոյ հաշուեքըննիչ ատեանի կազմութենէն, ուր կարեւոր անձնաւորութիւն է Ուինչէսթըրի եպիսկոպոսը, Թագաւորին գանձապահը:

(Շար. 2)

«HISTOIRE D'ARMÉNIE» ԴԱՍԱԳԻՐՔԸ (ՀԵՂԻՆԱԿ՝ Թ. ԹԱԳՒՈՐԵԱՆ)

Նոր լոյս տեսաւ Վենետիկի Մխիթարեան տպարանէն Թադէոս Թագւորեանի վերոյիշեալ խորագիրը կրող դասագիրքը, ֆրանսերէն, երկու հատորով։

Առաջին գրքոյկը, քանի եւ երեք էջ, բաժնուած տասը գլուխներու, Հայկ Նահապետէն Վարդան Մամիկոնեան եւ Վարդանանց ճակատամարտ։ Այս հատորը պատրաստուած է հայերէնի դասընթացքներուն հետեւող, կամ ոչ, սկսնակ աշակերտներուն համար, շուրջ 6-էն 10 տարեկան (հայերէնի Ա. եւ Բ. տարի)։ Ինչպէս հեղինակը ծնողքներուն ուշադրութեան կը յանձնէ «Հայաստանի պատմութեան այս հատուածոն հեռու է լրիւ ըլլալէ. պատմութիւնը կը դասաւանդուի համառօտուած եւ ընտրուած նիւթերու շուրջ, դիւրացնելու համար ըմբռնումը։ Այս առաջին գիրքէն յետոյ մանուկը պատրաստ պիտի ըլլայ ընդունելու աւելի ընդլայնուած դասագիրք մը, սահմանուած երկրորդական ուսուցման»։ Իւրաքանչիւր դասի բովանդակութիւնը հատ կարճ է։ Կը վերջանայ համառօտութեամբ մը։ Նկար մը կը պատկերացնէ դասին գլխաւոր դէմքը, կամ տիրական դէպքը։ Նախադասութիւնները կարճ, լեզուն պարզ եւ մատչելի է վերոյիշեալ երիտասարդ աշակերտներուն համար։

Երկրորդ հատորը, պատրաստուած է հայերէնի դասընթացքներու Գ. եւ Դ. տարիներուն, այսինքն երկրորդական ուսուցման, պաքալօրէայի հայերէնի քննութեան համար։ Հարիւր ութսուն էջ բաժնուած չորս գլխաւոր մասերու եւ երեսուներհինգ գլուխներու։ Հայկէն, իր յաջորդներէն մինչեւ ԺԴ. դար, Լուսինեան հարստութիւնը, Լեւոն Ե. եւ Կիլիկեան թագաւորութեան անկումը։ Հատորը պատկերազարդ է։ Կան նաեւ քարտէսներ։ Իւրաքանչիւր դաս կը վերջանայ համառօտութեամբ մը եւ «հեղինակներու հատուածներ», առաւելաբար ժամանակակից, էջով մը, որոնք կը բերեն լրացուցիչ բացատրութիւններ, վկայութիւններ, մեկնաբանութիւններ, տեսակ մը փաստաթուղթ ուսումնասիրուած նիւթին առնչութեամբ։ Գաղափարը լաւ է։ Կրնայ տալ դասին շարունակութիւն մը, մղել աշակերտը զանազան գիրքերու ընթերցումին։ Գիրքը կը վերջանայ պատմութեան ժամանակագրութեամբ մը (սկիզբէն մինչեւ 1375) եւ հետաքըրքրական մատենագրութեամբ մը։ Հոս եւս, ոճը պարզ է։ Բնագիրները երկար եւ ծանրաբեռնուած չեն, հետեւաբար ընթերցումը համեմատաբար հեշտ։

×

«Հայաստանի Պատմութիւն» այս դասագիրքը իր ներկայացման եւ բովանդակութեան մէջ դասական է։ Դասական այն իմաստով որ մանկավարժական գործօն եղանակներու չափանիշներուն չի պատասխաներ։ Բացատրենք։ Պատմութեան կամ աշխարհագրութեան դասագիրք մը այսօր ոչ միայն կը բերէ ծանօթութիւններ, այլ եւ մանաւանդ հարցեր կը դնէ, կ'արթնցնէ հետաքրքրութիւններ, կը տանի խորհրդածութիւններու, ուսումնասիրութեան։ Կը հրաւիրէ աշակերտը անձնական աւելի մանրամասն աշխատութեան, փնտռտուքներու, հետազօտութեան։ Աշակերտը կրաւորական պէտք չէ մնայ։ Դասագիրք մը պատրաստելը մասնագէտի գործ է։ Ոչ միայն անհրաժեշտ է հմուտ ըլլալ հարցին, այլ եւ մանկավարժ, ունենալ ուսուցման վարժութիւնը, փորձառութիւնը եւ չմոռնալ նաեւ գեղագիտութիւնը։ Այլ խօսքով դասագիրք մը միայն՝ գիր, նկար եւ բովանդակութիւն չէ, այլ՝ ամէն բանէ առաջ ուսուցում իր ամբողջական իմաստով։ Եւ դիւրին գործ չէ։

Թադէոս Թագւորեան իր նպատակներուն մէջ անկասկած համեստ է։ Ան կ'ուզէ աշխատանքի գործիք մը տալ, ծանօթութիւններու գումար մը բերել երեխաներուն, աշակերտներուն, որոնք հայերէն լեզուին հետ նաեւ պէտք է սորվին իրենց պատմութիւնը։ Լաւագոյնը պիտի ըլլար անշուշտ Հայոց Պատմութիւնը հայերէնով սորվիլ եւ սորվեցնել, բայց...։

Այս նկատումներէն անդին, այս դասագիրքը նոյնիսկ եթէ դասական ձեւով կուտայ մեր պատմութեան ընթացքը, սկիզբէն մինչեւ 1375, օգտակար է։ Միայն պէտք չէ որ դիւրութեան միջոց մը եւս ըլլայ ուսուցիչներուն, հայերէնը, եւ այս պարագային պատմութիւնը, ֆրանսերէնով դասաւանդելու։ Որովհետեւ տեղատուութենէ տեղատուութիւն, երբ լեզուն բացակայ է, նիւթը կը պարպուի իր իմաստէն։

Թադէոս Թագւորեանի ձեռնարկը ինքնին գնահատելի է։ Կը մեկնի արդար մտահոգութենէ մը։ Կը մնայ բոլոր անոնց որոնք հայերէնի դպրոցներով կը զբաղին, հայերէն լեզուի ուսուցչութեան պաշտօնը կը վարեն, զայն օգտագործել դրական կերպով։

Դպրոցական տարեշրջանը նոր սկսաւ։ Այս հրատարակութիւնը՝ արժանի է կրթական պատասխանատուներուն եւ ծնողքներուն ուշադրութեան։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՅԱՐԿԻՆ ՏԱԿ

ԼԵՒՈՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Լեւոն կուգայ Ուաշինկթընէն նկարչական հարուստ մթերքով մը. ըսենք նախ թէ ով է ան։ Ծնած է Պէյրութ 1946-ին. իր նկարչական կոչումը արդէն իսկ կը դնէ զինքը մշակելու զայն, նախ Վենետիկի, ապա Միլանօ Պրէրայի գեղարուեստից ակադէմին, ուր՝ 1969-ին կը ստանայ իր պատուաբեր վկայականը։

1975-էն կը հաստատուի Ուաշինկթըն։ Ան ուզած է, տարիներու հոլովոյթով հետեւիլ յեղաշրջմանց։ Իւղանկարիչ - ջրանկարիչ, վիմագրութիւն, փորագրութիւն, ուռուցիկ քանդակ - ապակեայ քըլիշէ, փորագրիչ, Փուանթսէշ - չինական թանաքով գծագրիչ, այս բոլորը ներշընչանքի առարկայ է ի սփիւռս աշխարհի շրջապտոյտներէն։ Աւրգարեւ՝ շրջած է Պէյրութէ ետք՝ Իտալիա, Փորթուկալ - Թուրքիա - Հայաստան, Միացեալ - Նահանգներու բոլոր կեդրոնները, - Գանատա, Անգլիա, - Ֆրանսա եւ Աւստրիա։

Այս անգամ եւրոպական երկիրներու շրջապտոյտը կազմակերպուած է ամերիկեան բազմաթիւ հաստատութեանց նիւթական օժանդակութեամբ։ Ֆրանսային այցը նախաձեռնուած է Բարեգործականի վարչութեան եւ Ֆրէնկեան հիմնարկի կողմէ։ Բացումը տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 18-ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնը. պիտի ցուցադրէ նաեւ Կալըրի Կորքի - մնայուն շարք մը. իսկ Լիոն Նոյեմբեր 6-էն 8 եկեղեցւոյ սրահը, Վալանս Նոյեմբեր 10 - 14, Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնը, Նոյեմբեր 27 Միլանօ, ապա Վիէննա, Վենետիկ, Ժընեւ եւ Պրիւսէլ մինչեւ Փետրուար 1985։

Ըսենք թէ իր ցուցահանդէսին տեսանք 89 պաստառներ։ Լեւոն ազատ թռիչք տուած է իր երեւակայութեան եւ իմացական հնարքներուն։

Միշտ յառաջադէմ, այս անգամ փր նկարները դրած է չորս նշանաբաններու տակ, կոչելով իր ոգեխականը ... առաջին Օգոստոս 1980, ապա՝ «Միութիւնը զօրութիւն է», - «Արարատ եւ մեր նախնիքը» ու «Մարդկանց իրաւունքը» - 16 կրավիւր - 9 լիթօկրաֆի - 21 գծագրութիւններ - 8 ջրանկարներ - յատկանշական են եռանկիւն ադամանդի երեսակներով ուռուցիկ սեւ զունաւոր փոփոխակները, շուրջ քսան օրինակ։

Լեւոն խիստ ազդուած է հայրենիք իր ունի մնայուն հաւաքածոներ, հատ մըն ալ Երեւան։

Առաջին հերթին գիտողը չփոթութեան կը մատնուի արուեստագէտին ոճը ճըշդելու, թափանցելու իր հոգեկան խորքին, իմաստը իր ոլորտներուն, հրաբըխային պոռթկումներուն կամ ամպերու կոյտերուն։

Լեւոն խիստ ազդուած է հայրենիքի իր այցէն, պապենական երկրէն, այդ է որ ոգեխական կը կոչէ եւ կը բաղդատէ Հոմերոսի Ոդիսեւսին։ Հոյակապ է Անիի աւերուած տաճարներէն նմոյշներ։ Արուեստագէտը կը խոնարհի հայ ազգի տառապանքին առջեւ, բայց համոզուած է իր կորովին եւ վերածնունդին մասին։

Զ. ՍԱՐԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան անդամական Արտակարգ Ընդհանուր Ժողովին կողմէ 1984 Սեպտեմբեր 19-ին վաւերացուած նոր ծրագիր - կանոնագրի 13-րդ յօդուածի 2րդ պարբերութեան համաձայն, Ժողովս, իր 1984 Հոկտեմբեր 15-ի նիստին որոշեց՝ Ներկայացուցչական Ժողովի աշխարհական 35 նոր անդամներուն ընտրութիւնը կատարել յառաջիկայ 1985, Յունուար 27-ին, Կիրակի օր, եւ առ այդ՝ նշանակեց Ընտրական Յանձնախումբ մը, կազմակերպելու համար այդ ընտրութիւնը։

ԴԻՒԱՆ
ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՅ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Մշակութային Կեդրոնին մէջ, Սեպտեմբեր 26-ին, տեղի ունեցած է երգչախումբերու միջ - համայնական հանդիպում մը։ Հայ համայնքէն մասնակցած է «Կոմիտաս» երգչախումբը, որ Մաքրուհի Խօմէսէքեանի ղեկավարութեամբ մեկնաբանած է հայկական ժողովրդական խմբերգներ։ Մեկնաբանուած են նաեւ մեներգներ, ինչպէս նաեւ ընթերցումներ կատարուած են Ղ. Ալաջեանէ, Յովհ. Թումանեանէ, Սիամանթոյէ եւ Գ. Պէշիկթաշլեանէ։

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ «Արմենիա» կեդրոնը այցելած է (Հոկտեմբեր 6-ին) փրոֆ. Էյա Նշամա, որ ՄԱԿ-ի Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբի Ցեղասպանութեան Կանխարգիլման եւ Փոքրամասնութեանց Պաշտպանութեան Ենթայանձնախումբի վերջին նիստին՝ Ժընեւ, խօսք առած էր պահանջելով, որ Ցեղասպանութեան տեղեկագրին մէջ յիշուի Հայերու դէմ կատարուած ցեղասպանութեան պարագան։ Փրոֆէսէօր Նշամա Հասարակածային Կինէէն է եւ կը ներկայացնէ ոչ - կառավարական կազմակերպութիւն մը։ «Արմենիա»ի մէջ հիւրը ընդունուած է Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի եւ Արմենիա օրաթերթի խմբագրութեան ներկայացուցիչներուն կողմէ, որոնք իրեն յանձնած են Հայ Դատի Յանձնախումբի հրատարակած գիրքերը՝ Հայկ. Հարցին մասին, ինչպէս նաեւ Ժողովուրդներու Մնայուն Դատարանի վճիռը բովանդակող գրքոյկը։

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ԴՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Զ.)

- 28 -

ՃԻՈՒԼԻԷԴԴԱ ԵՒ ՌՈՄԷՕ

- Կապելլիք խենթեր էք. ես մեքենագործ եմ, ըսաւ Փեփփոնէ, պահ մը վարանելէ ետք, գլուխը խոթելով կամնիշի կափոյրին տակ ու սկսելով մրճահարել։

Աղջիկը ծաղրանքով դարձաւ Մարիոլինոյին.

- Ա՞ս է ուրեմն ձեր համբաւաւոր Փեփփոնէն որ մէկէ մը վախ չունի։

Փեփփոնէ կափոյրէն դուրս քաշեց գլուխը.

- Հոս վախի խնդիր չկայ. հոս հարցը օրէնքի վրայ է. ես չեմ կրնար պսակ կատարել աշխատանոցին մէջ։ Յետոյ ուրոշ կանոններ գլխուս մէջ չունիմ։ Վաղը առաւօտ եկէք քաղաքապետարան, ամէն բան կարգի կը դնենք։ Չեմ գիտեր ինչ հարկ կայ գիշերուան տասն ու կէսին հարսնանալու. երբեք այսքան սոխլոզական սէր տեսած չունիմ։

- Սիրոյ հարց չէ, բացատրեց Մարիոլինո. անհրաժեշտութեան հարց է։ Տունէն փախանք ու ետ պիտի չդառնանք այլեւս. բայց գիւղը չենք կրնար թողուլ, եթէ պսակուած չըլլանք։ Երբ օրէնքին ու խիղճերնուս առջեւ կարգի ըլլանք, այն ատեն չոգեկառքը կ'առնենք ու կը մեկնինք։ Ուր որ հասնինք կը հասնինք. միշտ լաւ է, որովհետեւ հարցը ոչինչէն սկսելու մէջ է։

Փեփփոնէ քերեց գլուխը։

- Կը հասկնամ, ըսաւ, իրաւացի էք, սակայն հարկ է գէթ մինչեւ վաղը առաւօտ սպասել, նայինք ինչպէս կը կարգադրենք։ Այս գիշերուան համար դուն կը քնանաս աշխատանոցը, բեռնակառքին մէջ, աղջիկը կրնայ երթալ մօրս տունը։

- Ես տունէս դուրս չեմ քնանար եթէ ամուսնացած չեմ, գոչեց աղջիկը։

- Ոչ ոք կը ստիպէ որ քնանաս, ըսաւ Փեփփոնէ, կրնաս արթուն մնալ, վարդարան ըսել եւ աղօթել Ամերիկայի համար։ Այո՛, որովհետեւ եթէ քեզի անհաճոյ չէ, աթոմական ռումբ մենք ալ ունինք։

Գրպանէն լրագիր մը հանեց ու բացաւ։

Մարիոլինո բռնեց աղջիկը բազուկէն։

- Շնորհակալութիւն, գլխապետ, վաղը կը դառնանք, ըսաւ։

Եղան եւ Փեփփոնէ հոն մնաց անշարժ, ձեռքին լրագիրը։

- Դժոխքին, հիւլէական ռումբն ալ, բացագանչեց ճմռթկելով օրագիրը եւ հեռու նետելով։

×

Հարիւր տարի առաջ գետը բարձրանալով խորտակեր էր մեծ Թումբը, եւ Ջուրը հասեր էր մինչեւ Սօսիները, ու մնացած էր այդպէս ետ սառնալով մէկ վայրկեանի մէջ երկրին այն կտորը, որ մարդիկ երեք դարերու ընթացքին կորզեր էին իրմէ։ Թումբին ու Սօսիներուն միջեւ կարցած մասին մէջ, հին աղօթարանը, փոքրիկ եկեղեցեակ մը, անտաշ պզտիկ զանգակատունով, եւ ինչպէս որ էր Ջուրը գրաւեր էր, մէջն ըլլալով ծեր ժամկոչը, եւ ծածկեր էր։ Քանի մը ամիս ետք, մէկը մտածեր էր հանել զանգակը, որ մնացեր էր ընկղմած զանգակատան մէջ։ Ջուրը նետուած էր, հետը քաշելով երկար պարանի մը գլուխը, ծայրը ակիշով. տեսնելով որ կ'ուշանար վեր գալու, միւսները որ գետեզերքը կը սպասէին, սկսած էին ետ քաշել չուանը. քաշէ ու քաշէ չէր վերջանար, կարծես ովկիանոսին մէջ նետուած ըլլար։ Վերջապէս դուրս ելաւ ճանկը՝ որուն բան մը անցուած չէր։ Ճիշդ նոյն վայրկեանին գետին խորէն լսուեցաւ զանգակի խուլ հարուած մը։

Ընկղմած զանգակի ձայնը լսուեցաւ քանի մը տարի ետք, գիշեր ատեն, երբ Թօլլի անուն մէկը անձնասպան եղաւ, գետին մէջ խեղդուելով։ Յետոյ նորէն հարուածը լսելի եղաւ, երբ գետին մէջ նետուեցաւ Փոնթէի սրճարանապետին աղջիկը։ Հասնաբար ոչ ոք, ոչ մէկ ձայն լսած ըլլալու էր, որովհետեւ անկարելի է լսել Ջուրին խորը ընկղմած զանգակի մը ձայնը. բայց առասպելը մնաց։

(Շար. 115)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՆԻՍ .- Պ. Նուպար Եուսուֆեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի Նոյ. 4, Նիսի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ իրենց կնոջ եւ մօր՝

ՄԱՐԳՐԻՏ ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ-ի

զաւկին եւ քրոջ՝

ԱՅՏԱ ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ-ի

մահուան տարելիցներուն, ինչպէս նաեւ ծնողաց՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ եւ ԷԼԻԶ ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ-ի

յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէրի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.- Լիոնէն Ա. Բ., դպրոցական վերամուտի առթիւ 2500 ֆրանք, Պ. Կարիկ Պասմաճեան 3000 Ֆ., Տիկին Ա. Մինասեան եւ զաւակները Տիկին Ցողինէ Չիլինկիրեանի յիշատակին 300 Ֆ.:

×

Կապոյտ Խաչի Վալանսի վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ վեթերան ընկերուհի Տիկին Խաչիկեանի, որ նուիրեց 500 Ֆ. իր ամուսնոյն՝ Գրիգոր Խաչիկեանի յիշատակին: Շնորհակալութիւն նաեւ Պ. Տէր Սարգիսեանի 100 Ֆ.ի նուէրին, իր կնոջ ապաքինման առթիւ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ամենայն Սրբոց տօնին առթիւ, Կիրակի, Նոյ. 4, յետ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյ հիմնադիրներուն, բարերարներուն եւ սատարողներուն ի յիշատակ:

Կը պատարագէ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԷՔՃԵԱՆ

ASSOCIATION CULTURELLE ARMENIENNE DE LYON

A la découverte de la Communauté Arménienne d'ISRAEL et ses droits sur les lieux saints

UN ARMÉNIEN EN TERRE SAINTE

conférence avec projection Par Monsieur Jacques NAZARIAN de Montelimar

Vendredi 9 novembre à 20h30 précises dans la salle de l'Eglise arménienne 40, rue d'Arménie — 69003 LYON

entrée libre

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Այս Կիրակի, Ամենայնսրբոց տօնին առիթով Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի հոգեհանգիստ եկեղեցւոյս Հոգաբարձութեան, Տիկնանց Խնամակալութեան, Սարկաւագաց ու Դպրաց Դասին հանգուցեալ բոլոր անդամ - անդամուհիներուն հոգւոյն համար:

Հանգուցեալներուն պարագաները կը հրաւիրուին ներկայ գտնուելու Պատարագին եւ հոգեհանգստեան պաշտօնին:

ՍԷՆ - Թ'ԷԹԻԷՆ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Նոյեմբեր 4, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10.30-ին, Սէն Թ'էթիէնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՉԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ENTREPRISE DE SERRURERIE

ARTHUR PEKMEZIAN

4, rue des Ursulines — PARIS 5ème

TELEPHONE : 634. 13. 54

BLINDAGES DE PORTES

FERMETURES HAUT ET BAS

GRILLES ET BALCONS

GACHES ELECTRIQUES

Irma fourrures

SUR MESURE

— REPARATIONS —

TRANSFORMATIONS

ժամ առաջ գնեցէք ձեր մուշտակէ վերարկուն վստահելով՝

ՀԱՅԿ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ

ՉԱՓԻ ՎՐԱՅ - ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ՝ ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻԷ

44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
tél. 368 55 99
'Métro: École Vétérinaire-Alfort (direction CRÉTEIL)

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՓԱՐԻԶ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

Երիտասարդներու եւ չափահասներու համար ամէն շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 14-էն 16 Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ, 118, Պուրսէլ փողոց - Փարիզ 17-րդ:

Արձանագրութիւն տեղւոյն վրայ կամ նախապէս հեռաձայնելով Հ. Բ. Ը. Մ.ի գրասենեակը՝ 520 - 03 - 18 թիւին:

CHAQUE JOUR, ECOUTEZ

RADIO ARMENIE

de 9h à 20h

sur 103,7 Mhz

Possibilité de capter RADIO ARMENIE jusqu'à 40 kms environ de Décines

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղին հովանաւորած հայերէնի դասընթացքները՝ չափահասներու համար կը սկսին Նոյեմբեր 5, Երկուշաբթի, ժամը 6 - 8՝

Centre Social d'Estressin.

VALENCE

PERMANENCE — CROIX BLEUE

Depuis le Vendredi 5 Octobre une permanence de Bureau d'Aide Sociale est assurée par la Croix Bleue Arménienne de Valence et ceci tous les vendredis après-midi entre 15h et 17h, dans les locaux de la Maison de la Culture Arménienne de Valence

32, *rue Pompery*

PLM ST-JACQUES PARIS - 1er - 2 - 3 - 4 NOVEMBRE

VIIe FESTIVAL D'ART & DE CULTURE 1984

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՓԱՌԱՏՕՆ

JAF : ASSOCIATION POUR LE DEVELOPPEMENT CULTUREL ET ARTISTIQUE DES JEUNES D'ORIGINE ARMENIENNE DE FRANCE

*

Présidence d'Honneur

de Jean CARZOU

*

PROGRAMME

JEUDI 1er NOVEMBRE

- **18 H 30 VERNISSAGE DE L'EXPOSITION**
- **20 H 30 GALA D'OUVERTURE**
- BRIGITTE DEVRIERES : chant classique
- AIDA EMIRIAN : chant variétés
- SEMPAT EBRAHIMIAN : film
- GERARD DER HAROUTUNIAN : tar
- DUO ZEPUR : chant folklorique
- LE QUATUOR SAXOPHONE DE ROMANS
- TROUPE THEATRALE **«CHANTH»**
- ORCHESTRE TRADITIONNEL DE LA M.J.C. D'ALFORTVILLE
- **«HAI DJAMPA»** ART MARTIAL ARMENIEN
- ENSEMBLE DE DANSE **«NAIRI»**
- ENSEMBLE DE DANSE **«NORADZIL»**

VENDREDI 2 NOVEMBRE - 20 H 30

- PHILIPPE CHABAZIAN : duduk
- PATRICK SEREKIAN : flûte classique
- GERARD GARCIAN : kamantcha
- PIERRE HANTCHERLIAN-BLANCHARD : piano
- CLAUDINE MOVSESIAN : clarinette classique
- STEPAN AKIAN : santour
- ENSEMBLE INSTRUMENTAL SASSOUN
- DANSE CONTEMPORAINE DE LA M.C.A. D'ALFORTVILLE
- TROUPE THEATRALE **«KISSANI»**
- ENSEMBLE DE DANSE **«AKHTAMAR»**
- ENSEMBLE DE DANSE **«HAGHTANAG»**
- CHORALE **«SIPAN KOMITAS»**

SAMEDI 3 NOVEMBRE - 15 H 00

- NICOLE DER BOGHOSSIAN : chant
- NIL AGOPOFF : déclamation
- VAZKEN RESTIGUIAN : tar
- LEVON MINASSIAN : duduk
- CLAIRE BOGHOSSIAN : violon
- CELINE DERAVEDISSIAN : basson
- QUATUOR A CORDES TRADITIONNEL
- THEATRE D'EXPRESSION ARMENIENNE DE LYON
- TROUPE THEATRALE **«VAYLE»**
- VICKEN : chant folklorique
- ENSEMBLE FOLKLORIQUE CEDCA TIVOLI
- ENSEMBLE DE DANSE **«HAY ARINOUCHE»**
- ENSEMBLE DE DANSE **«ARAGATZ»**
- DANSE CONTEMPORAINE DU CONSERVATOIRE DE BAGNEUX

SAMEDI 3 NOVEMBRE - 20 H 30

- ARTIN VAROUJEAN : dhol
- ANTRANIG et VARTOUHIE MINASSIAN : duo chant et piano
- THEATRE DE LA M.CA DE GRENOBLE
- ENSEMBLE INSTRUMENTAL ARMENIEN
- ENSEMBLE DE DANSE **«NAVASART»**
- ENSEMBLE DE DANSE **«ARAXE»**
- CHORALE **«SAHAG MESROP»**

DIMANCHE 4 NOVEMBRE - 14 H 30

- **GALA DES LAUREATS**

DIMANCHE 4 NOVEMBRE - 18 H 30

- **BAL DE CLOTURE**

animé par les ARMENIAN'S SUNSHINE
REMISE DES PRIX ET DIPLOMES
RESERVATIONS DES TABLES 606-27-51

Vente de billets

— **PARIS**

Centre UCFAF-JAF - 6, cité Wauxhall, 75010 Paris-Métro République-Tél. 208-76-49
Tous les après-midi
Librairie Paloyan - 9, rue de Trévise, 75009 Paris - Tél 523-24-97

— **ALFORTVILLE**

Café Philippe - Place Carnot

— **ISSY-les-MOULINEAUX**

Centre JAF - 12, rue Lasserre, tous les samedis après-midi

— **BOIS COLOMBES**

M Djizmedjian - 31, rue Paul Deroulède, 92270 - Tél 781-09-72

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

LE SAMEDI 10 NOVEMBRE, A 21 HEURES

Salle des Fêtes de Sevran

9, rue Gabriel Peri — Près de la Mairie

մասնակցութեամբ՝

«Ա Ն Ի» նուագախումբի եւ «Ն Ա Յ Ի Ր Ի» պարախումբի

SPECIALITES et AMBIANCE ARMENIENNES

Tenue correcte exigée

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian

Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille.

tél. (42) 89.27.47

"Բացառիկ. զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
3

SAMEDI
3 NOVEMBRE
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.824
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
60e ANNÉE — No 15.824

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՆՏԻՐԱ ԿԱՆՏԻԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

ՏՂԱՆ ԿԸ ՅԱՋՈՐԴԷ

ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐ ԵՐԿՐԻՆ ԲՈԼՈՐ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

200 ՄԵՌԵԱԼ, ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ՀԱԶԱՐ ՎԻՐԱՒՈՐ

«Հնդկաստանի վերջին կայսրուհին», «երկաթէ կին մը» երկու գլխաւոր որակումներն են, որոնք մամուլը իբրեւ խորագիր ծառայեցին, բնորոշելու համար Տիկին Ինտիրա Կանտին, որուն մահը, բացայայտ է, ոչ միայն պարապ կը բանայ քաղաքական բեմին վրայ, այլեւ կրնայ ծնունդ տալ տագնապի մը, աշխարհագրական շրջանի մը մէջ, ուր Տիկին Կանտի հաւասարակշռութեան մը երաշխիքն էր:

Անկասկած, Ինտիրա Կանտի անհատականութիւն ունեցող բացառիկ կին մըն էր, նման Կոլտա Մէյրի մը կամ Տիկին Թաչըրի մը, որոնք տիրապետեցին կամ կը տիրապետեն (Տիկին Թաչըր) իրենց երկրէն դուրս ալ, Միջազգային քաղաքականութեան ընթացքին վրայ: Անօրէ ցոյցն է զինել կուտար թէ Կանտիի ընտանութենէն 36 տարի ետք, տիկին Ինտիրա Կանտիի (կրկնենք թէ ազգականական ոչ մէկ կապ կայ) ոգերգութիւնը իր աւարտին կը հասնի, ոչ-բռնութեան Հնդկաստանը մեռած է: Եթէ մահաթմային արինը-մարդու մը որ իր ամբողջ կեանքը խաղաղութեան նուիրուած էր - ծնունդ տուաւ հնդկական միութեան, վախ կայ որ այս մէկուն մահը դուռ բանայ վերջնականութեանց շրջանի մը: 1966 Յունուարին է որ Տիկին Կանտի առաջին անգամ վարչապետ կը դառնայ: Մարտին Սիխերը, որոնք առաւելաբար համախմբուած են Փէնճապի դաւառը, ինքնավարութիւն կը ստանան: 1969 Նոյեմբերին, տիկին Կանտի կ'արտաքսուի Քոնկրէսի կուսակցութենէն, ինչ որ պառակտում կը ստեղծէ:

1970-ի ձախողութենէն ետք, 1971-ին տիկին Կանտի կը յաղթէ ընտրութիւններուն: Հնդկաստան զօրավիգ կը կենայ Պենկալցի ազգայնականներուն: Օգոստոս 9-ին, Հնդկաստան բարեկամութեան եւ գործակցութեան դաշինք կը ստորագրէ Խորհ. Միութեան հետ: Դեկտեմբեր 3-էն 17, Հնդկաստան եւ Փաքիստան կը պատերազմին եւ կը ծնի Պենկլատէշը: 1974 Սեպտեմբերին Հնդկաստան տէ փաքթօ կը կցէ Սիքիմը: 1977-ի կանխահաս ընտրութիւններուն, տիկին Կանտի պարտուած է: 1978-ին, Քոնկրէն երկուքի բաժնուած է եւ կը ծնի «Ինտիրա քոնկրէս»: Յուլիսին տիկին Կանտի եւ իր մէկ զաւակը (յետագային զոհ օդանաւային արկածի մը) կ'ամբաստանուին ընտրական օրէնսդրութեան դէմ խախտումներու համար: 1980 Յունուարին, Հնդկաստան մտահոգ է խորհրդային միջամտութեան պատճառով Աֆղանիստան: Նոյն ամսուն, ընտրական յաղթանակէ ետք, Ինտիրա Կանտի իշխանութեան գլուխ կը վերադառնայ, 1981 Նոյեմբերին Ֆրանսա կ'այցելէ: 1983 Ապրիլին Փէնճապի Սիխերը կը խլրտին: 1984 Փետրուարէն ծաները միջադէպեր ծայր կուտան Փէնճապի Ս. քաղաքը՝ Ամրիթսար: Հնդիկներու եւ Սիխերու բախումները կը տարածուին: Զոյս չափաւոր Սիխեր կը սպաննուին, Ապրիլին տիկին Կանտի կ'ընդունի սահմանադրական բարեփոխումներ կատարել ի նպաստ Սիխերուն: Յունիսին՝ բանակը կը յարձակի Ամրիթսարի Ոսկի Տաճարին վրայ, Սիխերու բարձր սրբավայրը: Ութ հարիւր մեռեալ կայ, մէջը՝ երիտասարդ կրօնապետը: Այս վրէժն է, զոր Սիխերը լուծեցին, Հոկտեմբեր 31-ի առաւօտեան, սպաննելով տիկին Ինտիրա Կանտին:

Մոլեռանդ Սիխերը 45 կէտերէ բաղկացած յուշագիր մը ներկայացուցած են 1973-ին, ուր կան, ուրեմն, իրենց բոլոր պահանջները: Գլխաւոր կէտն է՝ չեշտըւած հակակշիռ Փէնճապի բնական հարստութեանց վրայ: Տեղական կառավարութիւնը պէտք է վայելէ բոլոր իրաւասութիւնները, ի բացառեալ՝ ազգ. պաշտպանութենէն, արտաքին քաղաքականութենէն, երկաթուղիէն եւ դրամէն: Կրօնական գետնի վրայ, կ'ուզեն որ Ամրիթսար - սրբավայրը - Սիխերու Ս. քաղաքը ճանչցուի եւ հոն արգիլուի ալքոլի, ծխախոտի եւ միսի վաճառքը:

Մասնաւորաբար Անգլիոյ մէջ է որ Սիխեր կան, մեծ թիւով: Լոնտոնի մէկ թաղը, ուր Անգլիոյ 400 հազար Սիխերու մէկ կարեւոր մասը համախմբուած է, ցնծութեան մթնոլորտ մը կը տիրէ, պարել սկսած են ի լուր տիկին Կանտիի սպանութեան: Ամերիկայի Սիխերու Միութեան նախագահը՝ Սինկ Ազատ յայտարարած է թէ «Նոր ժամանակներու Հիթլէր մը ինկաւ» եւ շնորհակալութիւն յայտնած է Աստուծոյ, որ տոխկա պատահած է եւ՝ արդարութիւն եղած:

× Ինտիրա Կանտիի հետ մէկ ժամ տեսակցութիւն ունեցած էր, Ուրբաթ օր, Մարի - Ֆրանս Կարօ, որ շրջապտոյտ մը կը կատարէ ներկայիս եւ Նոր - Տէլհի էր անցեալ շաբթու: Այդ առթիւ, Ինտիրա Կանտի ընդունած է թէ «առարկայական» համաձայնութիւններ կան խորհրդային եւ հնդկական քաղաքականութեանց միջեւ, ոչ միայն Ասիոյ մէջ, այլեւ աշխարհի այլ վայրեր, որոնք ապագաղթականացման հարցեր ունին: Այս տեսակէտը արդարացուցած է անով որ Խորհ. Միութիւնը միշտ զօրավիգ եղած է Հնդկաստանի: Տիկին Կանտի ըսած է նաեւ թէ Չինաստանի եւ Խորհ. Միութեան մէջ՝ ազգայնականութիւնը կը գերադասէ ամբողջատիրական գաղափարաբանութիւնը: Փիթեր Ուսթինով, չարժարուեստի ծանօթ բեմադիրը, նաեւ Նոր - Տէլհի կը գտնուէր ֆիլմ մը պատրաստելու համար խորլական հեռատեսիլի հաշւոյն եւ ականատես եղած է մահափորձին:

× Տիկին Կանտիի անմիջական յաջորդն է իր զաւակը՝ Ռաժիւ Կանտի, հակառակ անոր որ քաղաքական մեծ փորձառութիւն չունի: Գրեթէ պարտադրաբար է, որ քաղաքականութեան ասպարէզ մտած է 1980-ին, եղբօրը արկածային մահէն ետք: Ամուսնացած է Իտալուհիի մը հետ: Առայժմ կը փորձէ երկրին անդորրութիւնը պահել, ինչ որ դիւրին գործ չէ: Սպանութենէն անմիջապէս ետք արդէն ծանր բախումներ ծայր տուած են երկրին ամէն կողմը Հնդիկներու եւ Սիխերու միջեւ: Երբ Սիխ մը կ'անցնի Հնդիկի մը ձեռքը, չարչարանքներով է որ կը սպաննուի: 200 մեռեալ կայ եւ աւելի քան՝ 1000 վիրաւոր:

Մահափորձը ամէն կողմ տարբեր հակազդեցութիւններ ունեցած է: Մոսկուայի համար՝ օտարի մատ կայ, սիխ անկախ Պետութեան մը ծրագրին մէջ ալ Կրեմլին՝ Ուաշինկթընը կը տեսնէ: Լոնտոնի մէջ, Տիկին Թաչըր դատապարտած է «այս վայրագ ոճիրը»: Չինաստան կը ջատագովէ՝ սովորականէն դուրս պետական դէմք մը: Նախագահ Միթերան.- «Անզիջող հայրենասէր մը, համբաւաւոր նախարարապետ մը, երրորդ աշխարհի իրաւունքներու ախոյեան մը» որակեց տիկին Կանտին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ օր: Ֆրանսական պատուիրակութիւնը կը գլխաւորէ Լօրան Ֆապիուս, Մեծն - Բրիտանիան կը ներկայացնեն իշխանուհի Անն (Թագուհիին կողմէ) եւ Տիկին Թաչըր, Միացեալ - Նահանգներու պատուիրակութեան գլուխն է Արտաքին նախարար՝ Շուլց, խորհրդային պատուիրակութիւնը կ'առաջնորդէ Նախարարապետ՝ Տիխոնով: Օտար այլ անձնաւորութեանց կարգին կը յիշուին.- Փափանտրէու, Քրաքսի, Կէնշէր, եւայլն, եւայլն: Ըստ աւանդութեան, Ինտիրա Կանտիի մարմինը պիտի հրկիզուի Նոր - Տէլհիի մեծ հրապարակին վրայ, ապա աճիւնները կառախումբով պիտի փոխադրուին, եւ ամէն կայարան պիտի կենայ, ուրեմն՝ ճամբորդութիւնը կրնայ շաբաթ մը տեւել: Ապա, Ինտիրա Կանտիի աճիւնները պիտի նետուին Գանգէսի մէջ, ըստ սովորութեան: Թափօրին բռնելիք ճամբան գաղտնի կը պահուի, ապահովութեան արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են, 3000 զինուոր պիտի շրջապատեն թափօրը:

× Անգլիական Նիւ - Տէյլի Սթէյթմէնթի համաձայն, գործի գլուխ գտնուող սիխ զօրավար մըն է, որ ծրագրած էր այս մահափորձը: Պէտք է կատարուէր Հոկտեմբեր 13-ին եւ Ինտիրա Կանտիէն զատ, տղան ալ եւ ուրիշ անձնաւորութիւն մը պէտք է սպաննուէին, բայց գործը ձախողած է, աճարեկիչը չէ կրցած նետել ձեռնառումբը: Այս խոստովանութիւնը կատարեր է տիկին Կանտիի մարդասպաններէն մէկը, մեռնելէն քանի մը վայրկեան առաջ, հիւանդանոցին մէջ:

×

ՖՐԱՆՍԱ - ԹՈՒՐՔԻԱ
Rien ne va plus...

Անգարայի Արտաքին նախարարութեան բանբերը յայտարարած է թէ Թուրքիա շատ ազդուած է Ֆրանսայի բռնած դիրքէն, մանաւանդ Հանրապետութեան տարեդարձին առթիւ, երբ կառավարական ոչ մէկ ներկայացուցիչ ղրկեց դեսպանատուն: Թուրքիա որոշած է նոյն դիրքը բռնել Ֆրանսայի նկատմամբ (երեւի Յուլիս 14ին, Փարիզի դեսպանը տունը պիտի նստի): Մթնոլորտը այնքան վատթարացած է երկու երկիրներուն միջեւ, որ Խորհրդարանին նախագահն ալ՝ Նէճմէթթին Գարատուման ջնջած է խորհրդարանականներու այցելութիւնը Ֆրանսա.- «Թուրքիոյ դէմ Ֆրանսայի յարատեւօրէն թշնամական դիրքին պատճառով»:

Խորհրդարանական այս Թուրք պատուիրակութիւնը Ֆրանսա պիտի գար Ատլանտեան Ուխտի շրջապտոյտի մը ծիրին մէջ: Այս ամբողջը, իբրեւ հետեւանք Ասլանի կախաղան հանուելուն առթիւ Ֆրանսայի բռնած դիրքին: Ուրեմն, այս անգամ, հայկական հարց չկայ ըստ երեւոյթին, թէեւ դեռ քանի մը օր առաջ էր որ Ֆրանսական թերթ մը չէր վարաներ գրելու թէ հայկ. հարցը «կ'ապականէ» (փոլիւ) ֆրանքօ-թուրք յարաբերութիւնները:

Այս առթիւ, հետաքրքրական է գիտնալ թէ ի՞նչ եղաւ Մանաք անունով այն երանելին որ մինչեւ Անգարա գնաց, սիրաշահելու համար Թուրքերը եւ «էվէլ - պակաս» խօսքեր մըն ալ ըսաւ թրքական թերթերու Հայերու գոյութիւն (չ)ունեցած ցեղասպանութեան մասին...:

Գալով Թուրքերուն անտեղիէն աւելի բան մը կը գտնեն Ֆրանսայի հակազդեցութիւնը Ասլանի մահավճիռին գործադրութեան համար, քանի որ դեռ հազիւ երկու տարի է որ մահավճիռը ջնջըւած է Ֆրանսայի մէջ:

Թուրքիա Ֆրանսայէն դաս չունի առնելիք, շեշտած է Արտաքին Նախարարութեան բանբերը, աւելցնելով թէ ինչ կը վերաբերի համայնավար կուսակցութեան կեցուածքին եւ յայտարարութեանց, միայն խնդալիք է Թուրքիոյ համար:

Հուսկ, յիշենք որ Ժորժ Մառշէ նամակ մը գրած է Ֆապիուսի, որպէսզի ան, յանուն Ֆրանսայի՝ «Թուրքիոյ արտաքսումը պահանջէ Եւրոպայի Խորհուրդէն»:

ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ
ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ

—×—

ՔԱՆԱՏԱ

Կ. Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքը՝ Շնորհք Արք. Գալուստեան, Հոկտեմբեր 4-ին ժամանած է Մոնրէալ, գալով Էջմիածնէն՝ ուր գացած էր մասնակցելու համար Կանոնադրութեան Յանձնախումբի ժողովին: Շնորհք Պատրիարքի Քանատա եւ Միացեալ - Նահանգներ կատարած շրջապտոյտին նպատակն է Պոլսոյ հայ վարժարաններու համար օժանդակութիւն ապահովել: Արդ, այդ շրջապտոյտին առաջին հանգրուանը եղած է Մոնրէալ: Օդակայանին մէջ Պատրիարքը դիմաւորած են Տեղապահ Վազգէն Ծ. վրդ. Քէշիշեան, զանազան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ եւ աշակերտ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ԻՒՄԱՆԻԹԷ», Ուրբաթ օր, 6 էջնոց առանձին յաւելուածով մը հրատարակած էր 25-րդ համագումարին ծրագիր - բանաձեւը, ուր խստօրէն կը քննադատուի Միթերանի, գլխաւորաբար տնտեսական քաղաքականութիւնը:

ՊԱՊԻՆ դէմ մահափորձին մասին, նոր ծալքեր կը բացուին: Ամէն ինչ սկսեր է Սոֆիա, 1980-ին եւ Ֆրանսայի գաղտնի սպասարկութիւններն ալ լուր ունեցած են եւ մահափորձէն երեք ամիս առաջ, ֆրանսական հակալրտեսական բաժանմունքը (ՍՏԷՔ) տեղեկացուցած է վատիկանեան իշխանութիւններուն, բայց անոնք ալ «լուրջի չեն առեր»:

ԹՈՒՐՔԻԱ երկար վարանումներէ ետք (15 տարի), որոշեց ինք ալ կիրարկել Արժէքի վրայ աւելցուած տուրքը, այսինքն՝ Թի - Վէ - Ա.: Ւօզալ կ'ուզէ որ երկրին տնտեսութիւնը, օր առաջ, կարենայ ներմուծուիլ միջազգային դրութեան մէջ եւ միաժամանակ կը յուսայ բարելաւել տուրքերու բերած հասոյթը: Երկիրը մեծ տագնապի մէջ է, առաւելաբար դրամագլուխներու «արտագաղթ»ին պատճառով եւ անուղղակի տուրքերու գրեթէ չգոյութեան:

ՀԱՅՑ. ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ

ԲԻՒԶԱՆԴ ԵՂԻԱՅԵԱՆ

Ա.- ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԴԱՏՈՂՆԵՐՍ

Բ.- ԵԿԵՂԵՑԻՆ «ՓՈԽԱՐԻՆԵԼՈՒ» ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Գ.- ԾԷՍԻ ԽՈՐՔԻՆ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԱՐԺԷՔ

Դ.- ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ ՔԱՋ ՅԱՌԱՋԴԻՄՈՒԹԻՒՆ

Ե.- ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԽԱՐԻՍԽ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՄՐՈՒԹԵԱՆ

Ե.- ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԽԱՐԻՍԽ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՄՐՈՒԹԵԱՆ

Ամերիկահայ իրաւաբան Եդուարդ Ջափեան, նախկին ատենապետը Էջմիածնի Թեմական Ժողովին եւ նոյնին ներկայացուցիչը «Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Միութեան Յանձնախումբ»ին մէջ, հարցազրոյցի մը մէջ պատասխանելով հարցումին՝ թէ Հայաստանեայց Եկեղեցին ի՞նչ դեր կը կատարէ ամերիկահայոց համար, ըսած է, հետեւեալը. -

«Եկեղեցին ժողովո՛ւրդն է, համա՛յնքն է: Մեր եկեղեցին ազգայի՛ն եկեղեցի է: Եւ քանի որ անկախ ազգ մը չենք, մեր ժողովուրդը կը փարի Եկեղեցւոյ, կը համախմբուի անոր շուրջ՝ ինչպէս պիտի համախմբուէր պետական վարչութեան մը շուրջ: Առանց եկեղեցւոյ, մենք շուտով պիտի լուծուէինք այս երկրին մէջ, պիտի կորսնցնէինք մեր էթնիքական ինքնութիւնը:

Եկեղեցին կրկնակ դեր մը ունի հոս: Նախ՝ հոգեղէն սնունդ կը հայթայթէ հաւատացեալներուն, առանց որուն պիտի չունենայինք բարոյական արժէչափեր: Մանաւանդ այսօր, երբ ամէն ինչ ազատականութիւն է եւ բռնութիւն, եկեղեցին պէտք է պահպանէ իր բարոյական ուսուցչի դերը:

«Երկրորդ, Եկեղեցին կը փոխարինէ մեզի պակսող վարչական - պետական մարմինը: Անոր շուրջն է որ կրնան համախմբուիլ բոլոր Հայերը: Մեր մշակոյթի աղբիւրը եւ պահապա՛նն է անմեր լեզուի, մեր անցեալի եւ աւանդութեանց: Կրաղիւսն ու կապն է որ մեզ զմեզ կը կապէ: Պէտք է այդպէս ալ մնայ, թէեւ երբեք պէտք չէ բաւականանայ իր անցեալի փառքերով: Բարելաւման տեղ կայ միշտ: (*Արմինիըն Ռիփորթըր*, Ապրիլ 8 / 15, 1984)

Այս հաստատումը իր խիտ կառոյցին մէջ կու տայ գլխաւոր Թեման Ամերիկայի մէջ Հայ Եկեղեցւոյ դերին եւ ապագային մասին: Ամերիկայի պէս նաեւ արտասահմանի հայ մտածողութեան մէջ ընդհանուր է համոզումը՝ թէ Հայց. Եկեղեցին ցեղին հոգիէն ու պատմութենէն բիւրեղացած խորապէս հոգեւոր հաստատութիւն ըլլալով հանդերձ, կոչուած է գործելու նաեւ իբրեւ Հայութեան ազգային ամբողջականութեան հիմնախարիսխը արտասահմանի մէջ, իբր սահմանադրական վարչակարգով ու համայնքային իրաւադրքով պաշտպանուած կեդրոնական հաստատութիւն՝ ամէն գաղութի մէջ անխտիր ծառայող իր ժողովականներով ու մշակներով: Մենք այլուր գրած ենք, ու կը կրկնենք.

«Հայութեան բոլոր ժամանակներու եւ բոլոր սերունդներու համար նոյնը մնացող ու մշտակայ մէկ ճշմարտութիւն է Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ կեդրոնական իրականութիւնը, որուն շուրջ շառաւիղ առ շառաւիղ հարկ է հաւաքուին բոլոր ընտիր ու շինարար ուժերը ազգին: Որովհետեւ մեր ազգը պէտք ունի իր բոլոր գաւակներուն հաւատքին եւ ուժին գործակցութեան: Մեր ազգին բոլոր զաւակներն ալ թանկագին են: Հայ ազգը մերժելի զաւակ եւ անջատելի հատուած չունի: Եթէ գտնուին «մոլորեալներ» իսկ, անոնք աւելի եւս պէտք ունին հայրագորով ողջագուրումի:

«Ամէնքս ալ, ուրեմն, վարչականօրէն կապուած ազգին կեդրոնական հաստատութեան շուրջ, կատարենք պարտականութիւն եւ ստանանք իրաւունք: Գործենք աւելի շատ համայն ազգին եւ հայրենիքի ըմբռնումով՝ թէեւ գտնուինք մասնաւոր կազմակերպութեանց մէջ: Չկորսնցնենք ոչ մէկ պատճառով ազգին ամբողջականութեան ըմբռնումը: Որովհետեւ ազգ մը իր ամբողջականութեան գիտակցութիւնովն է ազգ...

«Քաջ ըլլալ ու լայնամիտ՝ միասնաբար վարչականօրէն գործակցելու համար ազգին կեդրոնական հաստատութեան շուրջ, եւ քայլ առ քայլ նուազեցնելու համար ազգին զաւակներուն միջեւ անցողակի պարագաներու բերումով բացուած հեռաւորութիւնները»:

(*Բ. - Ե. - «Ժամնկց. Պատմութ. Կաթղկսթ. Հյց. Կլկյ.* 1975, էջ՝ 863)

Այս կարգին, կարեւոր է որ մեր ազգային դպրոցները որոնց ցանցը սկսած է ծաւալիլ Ամերիկայի եւ Գանատայի մէջ, Միջին - Արեւելքի մէջ իրագործուած կերպով՝ Ամերիկայի Թեմական հովանիին տակ պահպանուէր, կարելի եղած տեղեր եկեղեցապատկան կալուածներու մէջ պատսպարուած, եւ այս կերպով՝ պետական նպաստ ապահովուէր, ինչպէս որ այդ իրաւունքը տրուած է այժմ ուրիշ համայնքներու եւս դպրոցներուն:

Ատեն - ատեն անկեղծ իմաստուն մը հրապարակ կը բերէ «անհրաժեշտութիւնը Սփիւռքահայ «Գերագոյն Վարչութեան» մը, առանց սակայն կանգ առնելու՝ թէ ո՞րքան իրագործելի ըլլար այդպիսի համասփիւռքեան վարչակեդրոնացում մը: Աշխարհի եօթանասուն տարբեր դրօշակներով գունազարդ սահմաններու մէջ ապրող հայ գաղութները, տարբեր գաղափարաբանական վարչակարգերով ու տարբեր պետական օրէնքներու ենթակայ, ո՞րքան կարելիութիւն ունին համահայկական «գեր - կեդրոն» *մը յառաջ բերելու: Եւ կարելի՞ է որ բոլոր Պետութիւններ ճանչնան այդպիսի միջ - պետական վարչութիւն մը իրապէս՝ իբրեւ հայ ազգի մէկ «Հիւպատոսութիւն»: Կամ այդպիսի աշխարհահեծան խոշոր մարմին մը ի՞նչ միջոցներով պիտի կարենար իր բազմածախս վարչամեքենան գործօն պահել եւ հեղինակութիւնը յարգելի դարձնել բոլոր գաղութներու եւ զանոնք հովանաւորող Պետութեանց: Նաեւ հարց կը մնայ՝ թէ Արդի Հայաստան կարո՞ղ է կամ իրաւասո՞ւ է Սփիւռքահայութիւնը իրեն «քաղաքացի» նկատելու եւ այդ իմաստով վարուելու իր պետական փոխյարաբերութեանց մէջ:*

Տուեալ կացութեամբ, հայրենի հող ու Պետութիւն չունեցող համայնքներուն համար, որպէս են Սփիւռքի հայ գաղութները, միակ կարելի կեդրոնացումը զոր դարերու փորձառութեամբ շահուած իմաստութիւնը սորվեցուցած է՝ բոլոր Պետութեանց սահմաններուն մէջ թոյլատրուած այն դրութիւնն է զոր հայութիւնը կը վայելէ իբրեւ համայնքի առանձնաշնորհում: Այդ բացառիկ խարիսխն է՝ Հայ Ցեղի հոգիէն մարմին առած եւ սահմանադրական վարչակարգով աշխարհատարած ճիւղաւորուած ու բոլոր պետութեանց կողմէ իրաւասու ճանչցուած Հայաստանեայց Եկեղեցին իբրեւ համազգութեան կեդրոնական հաստատութիւնը:

Այս պատմական ցեղակառոյց խարիսխին շուրջ կարող են համախմբուիլ ու գործակցիլ ազգին բոլոր ընկերային ու մշակութային ու կուսակցական կազմակերպութիւնները - նաեւ Հայ Յարանուանութիւնները՝ անոր վարիչ սահմանադրական մարմիններուն մէջ բերելով իրենց ընտրովի ներկայացուցիչները, վայելելով հանդերձ առանձնակի իրենց սեփական հոգեւոր ազատութիւնը: Այս կերպով յառաջ պիտի գար միջ - յարանուանական ժողովրդային ներկայացուցչական վարչակազմ մը՝ արդէն գոյութիւն ունեցող եւ միջազգային իրաւասութիւններով ճանչցուած Ազգային Կեդրոնական Հաստատութեան շուրջ: Երբեմն յառաջ կուգան համազգային նկարագրով կազմակերպութիւններ, որոնք սակայն տեղի կուտան կողմնակի հակումներու ու կը վերածուին ոչ - ընդհանրական այլ մասնակի կազմակերպութիւններու: Մինչդեռ այսպիսիները եւս աւելի պիտի զօրանային հովանիին տակ միջ - յարանուանական կեդրոնական հաստատութեան:

Ամէն պարագային՝ թեթեւակի չվերաբերիլ այսպիսի համազգային եկեղեցական վերակազմութեան լուրջ խնդիրներով: Պոլսոյ Ամենապատիւ Տ. Շնորհք Ս. Պատրիարք Գալուստեան, կրօնական հրապարակութեան մը առիթով իր հայրական «Խորհրդածութեանց» մէջ կը յորդորէր.

«Պարագան՝ կրօնական նիւթերու եւ ճշմարտութեանց: Պիտի չմօտենանք անոնց իբրեւ անկենդան ու վերացական գիտելիքներու, որոնք դադրած են այլեւս դեր ունենալէ մեր առօրեայ կեանքին մէջ. այլ՝ իբրեւ իրենց մէջ ուժ և մշտական կենսունակութիւն պարունակող հոգեւոր իրականութեանց, որոնց հանդէպ անտարբեր չենք կրնար մնալ...

«Առ հասարակ մեր մէջ, կրօնական նիւթերու մերձեցումը մակերեսային կամ շրթնային են: Մինչդեռ կրօնական նիւթերու նկարագիրն իսկ կը պահանջէ, որ մօտեցումը ըլլայ խորունկ, սրտաբուխ եւ հմուտ անձերու կողմէ»: (*«Արմաշ»*, Ա. - 1, էջ՝ 7):

Օգուտ եւ արդիւնք չկայ շարունակ ազգին կեդրոնական հաստատութիւնները եւ վարիչները քննադատելու մէջ: Որովհետեւ, ժողովուրդ մը որ ինքնիրեն կը թոյլատրէ շարունակ ժխտելու իր ցեղակառոյց հաստատութիւնները՝ ինքզինք է որ կը ջլատէ եւ ի վերջոյ կը կորսնցնէ իր երիտասարդական կորովը եւ հաւատքը՝ վերականգնելու համար իր միացութիւնը: Ընդհակառակն, ազգային առողջ իմաստութիւնը կը թելադրէ բոլորուիլ ազգին տուեալ սահմանադրական հաստատութեան շուրջ եւ գործակցաբար ջանալ անոր տկարութիւնները զօրութեան վերածել, աւելի կենսունակ ու արդիւնաւոր դարձնել այդ ցեղակառոյց հաստատութիւնը, ուր Հօտ եւ Հովիւ կը միանան նոյն լոյսի կամարին տակ ու կ'ըմպեն նոյն անմահական բաժակէն մեր սուրբ հայրերուն:

Յաղթահարիչ պատկեր մը կայ հայ պատմութեան մէջ: Տրդատ Մեծ, որ իր երիտասարդութեանը՝ Հռովմ գտնուած ատեն, կրկէսներու մէջ հուժկու մարզիկի խաղեր սարքած էր - կատղած ցուլը կոտոշներէն բռնելով՝ վիզը ոլորած, զոյգ ձիերով մրցակառքը վազած ատեն երկու ձեռքերովը բռնած անշարժացուցած. այդ հսկան երբ հայրենի երկրին թագաւորեց ու քրիստոնէութիւնը պետական կրօնք հռչակեց, - եւ Գրիգոր Լուսաւորիչ երկնատեսիլ ծրագրով սկսաւ Էջմիածնի Տաճարը կառուցանել, Տրդատ Մեծ՝ աշխարհի առաջին քրիստոնեայ թագաւորը՝ *գահէն իջաւ եւ իր ուսերուն վրայ խոշոր քարեր շալկելով բերաւ այդ տաճարին հիմերը ամրացուց: Կը նշանակէ՝ թէ հզօր թագաւոր մը իր պետական հեղինակութեամբ զօրավիգ կանգնեցաւ ազգին հոգեւոր ամրոցին: Ասիկա խորհրդանշական օրինակ մը չէ՞, որ բոլոր ժամանակներու հայ հեղինակաւոր անձեր, փոխանակ իրենց «հօրը տունը» դուրսէն քարկոծելու կամ բարի - բարի խելքեր հրամցնելու, ներս գան եւ անոր շինութեան եւ ամրութեան իրենք եւս գործնապէս նպաստեն, իրենց անունովը քար մըն ալ իրենք զետեղեն անոր բարձրացող պատերուն:*

(4 եւ վերջ)

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՇԱՏՐԱԿԻ ԽԱՂԸ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Ռազմակառքերը վերածուած են ձիաւորներու. ուղտը (ռուխ), կոչուած՝ ռոքիւս, *կը փոխակերպուի ... աշտարակի - թերեւս «*ռոշ*» կամ իտալերէն* ռոքքա *բառին ազդեցութեամբ, «պարիսպ»ի իմաստով: Ուրկէ կուգայ «ռոք» բացատրութիւնը, որ կը բնորոշէ շարժում մը որով յանկարծակի կը տեղափոխուին թագաւորը եւ աշտարակը, որպէսզի առաջինը պաշտպանուի լաւագոյն կերպով, իսկ երկրորդը տիրանայ շարժելու ազատութեան: Մնացեալ քարերը չեն ձեւափոխուած:*

Ի՞նչ ձեւ ունէին Արեւմուտքի մէջ գործածուած ճատրակի առաջին կազմածները: Մեզի հասած ամենահիները կը պատկանին ԺԲ. դարուն. 78 *կտորներ են ծնաձուկի ատամներէ շինուած, որոնք գտնուած են* 1831-*ին Սկովտիոյ արեւելեան կողմը կղզիի մը վրայ: Անոնք հետեւցնել կուտան թէ պատրաստուած են Անգլիոյ մէջ, ԺԱ. դարուն:*

Արդեօք խաղին նախնական օրէնքները խաղաքարերու բնոյթէն աւելի լաւ կը ճանչնա՞նք: Խաղին նպատակը անփոփոխ մնացած է. հակառակորդ թագաւորը «մահուան ենթարկել». էշէֆ է մաթ՝ ալ շահ մաթ, *ինչ որ արաբերէն կը նշանակէ. «Թագաւորը մեռաւ»: Իսկ մնացեալին մասին մէկ խօսքով կրնանք ըսել թէ ճատրակի մրցում մը կը ցոլացնէր աւատապետական պայքարը. ռազմավարական ճկունութիւն չկայ հոն, այլ ճակատ ճակատի բախում: Իսկ գալով իգական տիպարին, գրեթէ ոչ մէկ դեր ունի խաղերուն մէջ, որոնք հաւանաբար շատ կայուն էին, կարճատեւ եւ ուր շատ գործ չունէր երեւակայութիւնը:*

Նախնական այս խաղերուն նկարագրութիւնը արաբ խաղացողներու մասին է եւ փափուկ հարց է անոնց մեկնաբանութիւնը:

Երբ հասաւ Արեւմուտք, խաղը միայն մտաւոր զբօսանք մը չէր, եւ այս ուղղութեամբ իրաւունք կուտայ Մոնթէնյի: Իրապէս, ան կը յառաջացնէ խորհրդանշական մեկնաբանութիւններ: Ժ. դարուն Մասուտի, արաբ հեղինակը տեսակ մը համայնագիտարանի, կը նկարագրէ ամէնէն գործածուած փոփոխակները. ան կը խօսի զոդիական խաղատախտակին մասին, որ կազմուած էր զոտիակոսի կենդանանկարները խորհրդանշող 12 *քառակուսիներով: Անոնց վրայ տեղ կը գրաւէին տարբեր գոյներով եօթը կտորներ, որոնք կը յիշեցնէին այն ժամանակուան ծանօթ հինգ մոլորակները, յետոյ Լուսինը եւ Արեւը:*

Խաղը կը վերածուէր աստեղային ներկայացումի մը: Շրջանակաձեւ խաղատախտակը, գործածուած Բիւզանդացիներու մօտ, նոյն նշանակութիւնը ունի, քանի որ շրջանակը տիեզերական կատարելութեան խորհրդանիշն է: Մասուտի կը խօսի նաեւ օրկանիք *ճատրակի մասին, որ նոր շրջաններուն հնարուած է եւ որուն մէջ խաղացողին բոլոր քարերը կը ներկայացնեն մարդկային մարմնին մէկ անդամը:*

Կարելի է ըսել թէ ճատրակը ԺԲ. դարէն կը սկսի շրջիլ արագութեամբ, այլեւս մեծ մասով ազնուականութեան խաղն է: Ճատրակ խաղալ գիտնալ եւ լաւ խաղալ վարկի հարց մը կը դառնայ եւ բարձր խաւի դաստիարակութեան մէջ կարեւոր տեղ կը գրաւէ: Զմոռնանք որ երիտասարդ ասպետի մը դաստիարակութիւնը կը կայանայ երկու կէտի վրայ. զինուորական թէքնիքի մը եւ բարոյական մակարդակի մը իրացումը: Ճատրակը պիտի զարգացնէ անոր մօտ ռազմավարական ճկունութիւնը, համբերութիւնը եւ որոշ ընդունակութիւն մը: Ասկէ անդին, խաղը միայն այրերու վերապահուած չէ եւ երիտասարդուհիներ յաջողութեամբ հետամուտ կ'ըլլան անոր, նաեւ զօրաւոր սեռի ներկայացուցիչներուն դէմ:

Ազնուական շրջանակներէ անդին, կղերն ալ զայն չարհամարհեր եւ կանոնական միջոցառումներ կը վկայեն անոր ներկայութիւնը, նոյնիսկ քաղաքացիներու միջին խաւէն ներս:

Ազնուականութեան խաղն ըլլալով, ճատրակի խաղաքարերը գրեթէ միշտ արուեստի գործեր են, եւ կան բազմաթիւ նկարագրութիւններ արժէքաւոր տախտակէ շինուած, ինչպէս՝ եբենոսէ, կիտակէ, յասպարէ, կամ փղոսկրէ, մարմարէ, յասպէ, սաթէ եւայլն: Իսկ տախտակները յաճախ ծանր ու մխակուռ են:

(Շար. 3)

Կ. Ս. Մ.

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ

Նախաձեռնութեամբ Կեդրոնական Սանուց Միութեան, Փարիզի Կիմէ Թանգարանի սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 28-ին ոգեկոչուեցաւ Ներսէս Պատրիարք Վարժապետեանի վախճանման հարիւրամեակը:

Կարելի էր ակնկալել որ քանի մը հարիւր հոգինոց այս սրահը լեցուէր ի յարգանս Կեդրոնական վարժարանի հիմնադրին, եւ չափուէինք դիմել Թղթակցութեանց ընթացիկ բառամթերքի ածականներուն՝ կոկիկ, գիտակից, ընտրանի բազմութիւն մը բսելով, ինչ որ կը սահմանէ - քաղաքավար ոճով - քիչ հանդիսատես վայելող հաւաքոյթ մը: Բայց այս այսպէս է, դաղութին ճաշակին ալ բարեյաման նշաններ ցոյց չի տար, այս ճակատին վրայ ալ, նահանջի մէջ ենք: Սըրահ լեցնելու համար, նախապայման դարձած է ճաշ - պարահանդէս կամ էսթրատային մկրտուած երգիչներ բեմ հանել եւ խուսափիլ մշակութային ձեռնարկներէ: Դեռ Կիրակի օր, Ներսէս Պատրիարք «մրցակից» մըն ալ ունէր, որ ուրիշ մէկը չէր եթէ ոչ իր իսկ աշակերտին՝ «Պաղտասար աղբար»ը, որ աւելի քան 700 հոգի համախմբած էր Բլամարի սրահը:

Օրուան հանդիսավարը՝ Միհրան Անտոնեան, բացումը կատարելով յայտնեց թէ հաւաքուած ենք յարգելու յիշատակը անբասիր հոգեւորականի մը, քաջ առաջնորդի մը, քաղաքական դէմքի մը եւ մանաւանդ մեր ազգային դիմագիծին պահպանման համար բուռն պայքարող կրթանուէր առաքեալի մը: Եւ այս է պատճառը, որ Կ. Ս. Միութիւնը ընդառաջելով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կոնդակին, պարտք համարած էր կազմակերպել այս հանդիսութիւնը: Մեսրոպ Քհնյ. Ժամկոչեան կարդաց այդ կոնդակը, որ տրուած է Ապրիլ 20-ին (տես՝ «Յառաջ» Մայիս 30):

Առաջին բանախօսն էր Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան, որ իր խօսքերը սկսաւ գծելով ԺԹ. դարու համառօտ մէկ համապատկերը Թրքահայ կեանքին. Սան Ստեֆանոյի դաշնագիր, բարենորոգումներ, արեւմտահայ գրականութեան զարթօնքի շարժում, փոքրամասնութիւններու հարց: Բոլոր այս տուեալներով ան ընութագրեց Վարժապետեանի ժամանակը, որպէս բախտորոշ շրջան մը: Յետոյ անդրադառնալով այն պարագային թէ Ներսէս Պատրիարք Վարժապետեանի անունին յիշատակումը ընդհանրապէս գայն կը ներկայացնէր որպէս հիմնադիրը Պոլսոյ Կեդրոնական վարժարանին, ըսաւ թէ այս կեցուածքը կը նըմանի անտառի մը մասին արտայայտուելու, միակ ծառ մը նկատի ունենալով. այնքան բազմաճիւղ է ու ընդարձակ, Վարժապետեան Պատրիարքի գործունէութիւնն ու աւանդը հայ կենաքէն ներս: Նորվան Եպիսկոպոսի այնքան խնամքով պատրաստուած բովանդակալից բանախօսութեան վրայ աւելի պիտի չծանրանանք, քանի ան առանձին յօդուածի մը նիւթ պիտի ընէ զայն ի մօտոյ:

Օրուան երկրորդ բանախօսն էր տոքթ. Ա. Պէյլէրեան, որ առաւելաբար ծանրացաւ Պատրիարքին քաղաքական գործունէութեան վրայ եւ իր պրպտումներու շնորհիւ ձեռք բերած փաստաթուղթերու հիման վրայ, առարկայօրէն պատկերացուց շրջանին ազգ. եւ միջազգային դիմագիծը: Տոքթ. Պէյլէրեան ալ առանձին յօդուածով մեր ընթերցողներուն յաջորդով կը ներկայացնէ մեր պատմութեան այդ կարեւոր շրջանը:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին Օր. Վիլմա Պէօրէքեան, որ խիկալէս չատ յաջող կերպով արտասանեց Զոհականի (Համբ. Ցարութիւնեան) «Երբ կ'աղօթես»ը եւ Վ. Թէքէեանի «Տաղ հայ լեզուին»: Այնքան անհրաժեշտ չնկատեցինք դաշնակի ընկերակցութիւնը (Ա. Ալթունեան) որ երբեմն արգելք կ'ըլլար, լաւագոյնս վայելելու արուեստագիտուհիին արտասանելու տաղանդը: Ֆոն սոնոռները, անշուշտ, հաճելի ինքնատպութիւն մը կը բերեն, բայց հարկ է որ աւելի մեղմ ըլլան, այսինքն՝ միայն ֆոն:

Ծանօթ արուեստագէտ մըն է՝ Ստեփան Աղեան, որ սանթուրի վրայ նուագեց երեք կտոր Կոմիտասէն եւ Տիգրանեանի Անոյշ օփերայէն: Շատ հաճելի ունկնդրութիւն մը: Հաստատ թէքնիքի տէր դաշնակահարուհի մըն է Ժանէթ Մաֆեան - Ալթունեան, որ յաջող կերպով նըւագեց երկու կտոր Խաչատրեանէ եւ Պարթեւեանի «Մեղուն»:

Ի՞նչ ըսել Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ «Լուսաւորիչ» երգչախումբին մասին: Ամէնէն բարեացակամ կարծիքը պիտի ըլլար՝ կարծիք չյայտնել, բայց և այնպէս երբ երգչախումբ մը միջակ իսկ կարելի չէ որակել, խմբավարին կը մնայ զայն բեմ չհանել: Եւ որովհետեւ, տոքթ. Լեւոն Մոմճեան երաժըշտական հասկացողութիւն ունեցող մէկն է եւ տէր գեղարուեստական ճաշակի, չհասկցանք թէ ի՞նչ անհրաժեշտութիւն տեսած էր հրապարակ հանել այսքան տկար ուժեր: Առ այժմ նախընտրելի է որ «Լուսաւորիչ» երգչախումբը Ալֆօրվիլի եկեղեցիէն դուրս չելլէ, մինչեւ որ հասնի մակարդակի մը որ թոյլ տայ իրեն բեմ բարձրանալ:

Հանդիսութեան փակման խօսքը արտասանեց օրուան նախագահ՝ Գիւտ Եպիսկ. Նագգաշեան, որ չեշտեց ի մէջ այլոց. - «Կեդրոնական Սանուց Միութեան նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած այս ոգեկոչման երեկոն, յատկացուած Ներսէս Պատրիարք Վարժապետեանին, կը յիշեցնէ մեզի պահ մը մեր կեանքին ու կը տեսնենք ձեռնադրութեան խորհուրդը. այնտեղ ընծայեալ մը, ծնրադրած Աստուծոյ սեղանին առաջ մօտիկ կ'ընէ իրեն եղած հրաւէրին, արդեօք յանձն կ'առնէ՞ ծառայել Աստուծոյ. արդեօք յանձն կ'առնէ՞ իր անձը ուրանալ եւ հետեւիլ անոնց որոնք իրեն համար պատրաստեցին հաւատքը եւ հաւատքին առարկաները, ու կը լսենք այդ կոչին որպէս պատասխան աշակերտէն .«կը հետեւինք»: Կ'աշակերտինք եւ կը հետեւինք երանաշնորհ մեր հայրապետներու և այն կոչումը այսօր առաւել քան երբեք կը կրկնուի ուղղեալ մեզի, այսօր ապրողներուս:

«Կուզանք հաստատել, ան որ աւելի քան դար մը առաջ յայտարարեց թէ պիտի հետեւի իր հայրերու օրինակին, եղաւ արդարեւ մշակ մը առանց ամօթի, կըտակ եւ աւանդ ձգելով հրաւէր մը ամէնուս, հետեւելու այն տաղասացին օրինակին որ կը նկարագրէր արտոյտ մը, որ լրար անցած էր, կորսընցուցած էր ինքզինքը իմանալով որ աշխարհը փուլ պիտի գայ: Պահ մը ապատան կը փնտռէր եւ ապաստանը կը գըտնէր իր կռնակը տալով երկրին, ափերը վեր բարձրացնելով, փորձելով երկինքը վեր պահել. ու ամբոխը յուսալքուած կը տեսնէ այդ արտոյտը որ փոխանակ ինքզինքը, իր կեանքը պաշտպանելու, կ'աշխատի երկինքը վեր պահել: Այդ պատկերը կ'ուզենք որ այսօրուան երեկոյթին ոգեկոչեալէն մեզի իր կեանքով, ձգած գործով ըլլայ հրաւէր ամէնուս, ինչպէս Մաղաքիա Արք. Օրմանեան ըսած էր, պարտք կը զգամ հետեւիլ Վարժապետեան Պատրիարքին, ըսելու համար որ եղաւ իր պայմաններուն չափով ազգը չէնցնողը, ազգը զարգացնողը»:

Ա. Մ.

Իսի-լէ-Մուլինօ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Շատ գեղեցիկ սովորութիւն դարձած է հինգ տարիներէ ի վեր Իսիի Հայ Առաքելական եւ Աւետարանական Եկեղեցիներուն համար որ տարին մէկ կամ երկու անգամ տարբեր առիթներով հաւաքուին՝ կազմակերպելով աղօթքի ժամեր, դասախօսութիւններ ու գեղարուեստական երեկոյթներ:

Այս չատ գեղեցիկ ձեռնարկը որ սկսաւ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեանով ու Վերապատուելի Դանիէլ Սահակեանով, այժմ նոյն հաւատարմութեամբ ու գաղափարով կը շարունակուի Միւռոն Վարդապետով ու Վերապատուելի Ռընէ Լեւոնեանով:

Հաւաքոյթը տեղի ունեցաւ Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Նուրհան Ֆըրէնկեան Մշակութային սրահին մէջ՝ ուր հաւաքուած էին երկու եկեղեցիներու աւելի քան 200 հաւատարիմ հաւատացեալներ, ունկնդրելու համար օրուան երկու դասախօսներուն, որոնք պիտի խօսէին՝ «Հայ Եկեղեցիներու Ապագան» նիւթի շուրջ:

Բացման խօսքը կատարեց՝ Միւռոն վարդապետ, բարի գալուստ մաղթեց ներկաներուն եւ շեշտեց այսպիսի հաւաքոյթներու կարեւորութիւնը:

«Հայ եկեղեցին խորհրդանիշն է Հայ հաւատքին», ըսաւ Միւռոն վարդապետ, «Եկեղեցին Աստուծոյ Թագաւորութեան մարմնացումն է, հաստատութիւն մը որ իւրաքանչիւր Հայու մէջ կազմեց հոգեւոր եւ ազգային անձը»: Միւռոն վրդ. շեշտեց թէ հայ եկեղեցին միայն գեղեցիկ անցեալ մը չէ, այլ՝ առաւել քան երբեք կենդանի եւ կենդանարար ապրելակերպ մըն է որ եւ պիտի ըլլայ անկասկած ապագայի մարդկութեան փրկութեան ճամբան եւ խաղաղութեան օճախը: Թէ Հայ Եկեղեցին եւս ենթարկուեցաւ այն բոլոր դժուարութիւններուն, որոնց եւ զոհ դարձաւ հայ ժողովուրդը: Այսօր առաւել քան երբեք Հայ Սփիւռքը պէտք ունի Հայ Եկեղեցիին եւ անոնցմէ բխող բարիքներուն: Դ ա ս ա խ օ ս ը իր խօսքը վերջացուց ըսելով. - «Հայ եկեղեցիի զարգացումէն ու պայծառութենէ պայմանաւորուած է Սփիւռքի գոյատեւումն ու արդիւնաւորումը»:

Երեկոյթի երկրորդ դասախօսը՝ Վերապատուելի Լեւոնեան խօսք առաւ ֆրանսերէն. -

«20-րդ դարը կը նկատուի եկեղեցիներու միութեան դար ,ուր շնորհիւ իմաստուն պատասխանատուներու, համաշխարհային եկեղեցիները ջանք ու ճիգ չեն խնայեր Սէր եւ Յարգանքը դարձնելու բոլոր քրիստոնեաներու գործունէութեան կեդրոնը: Արտասահմանի պայմանները, օտար ազդեցութիւններ, դաստիարակութեան պակասը եւ կրօնքի հանդէպ ընդդիմադիր հոսանքներ պատճառներ են որ հայ եկեղեցին տկարանայ իր առաքելութեան մէջ ու լաւագոյնս չկատարէ իրեն վստահուած պատասխանատուութիւնը: Զարգացած, նուիրեալ եւ անձնազոհ Աստուծոյ գործին նուիրուած հոգեւոր պաշտօնեաներ. անկասկած կրնան փարատել այս սխալ գաղափարները եւ Աւետարանի լուսաւոր եւ յառաջդիմական վարդապետութեան շնորհիւ կրկին եկեղեցիի դրկէն հեռացածները սիրաշահիլ յօգուտ հայ անհատին, հայ ընտանիքին եւ մանաւանդ մարդկութեան: «Հայ եկեղեցիի մէջ հայ հաւատացեալը ինքզինքը իր տունին մէջ է որ կը զգայ»:

Յաւարտ դասախօսութեանց, բազում ներկաներ հարցումներ ուղղեցին զոյգ դասախօսներուն եկեղեցիներու միութեան վերաբերեալ, հոգեւորականներու պատրաստութեան, կրօնական դաստիարակութեան ու հայերէն կամ ֆրանսերէն լեզուներու գործածութեան:

Ինչպէս սովորութիւն է, երեկոյթը վերջ գտաւ անուշեղէններով ու խմիչքներով լեցուն սեղաններու շուրջ, որոնք պատրաստուած էին եկեղեցւոյս Պայծառութեան Տիկնանց Մարմնի կողմէ: Խըմբովին արտասանուած «Հայր Մեր»ով այս չինիչ երեկոյթը վերջ գտաւ:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Ց. Զ.)

- 28 -

ՃԻՈՒԼԻԷՏԴԱ ԵՒ ՌՈՄԷՕ

Պասսայի դաշտերուն մէջ առապելները ջուրերով կուգան. երբեմն - երբեմն հոսանքը վար կը սահեցնէ ուրուական մը: Հարիւր յիսուն տարի առաջ, ուրիշ յորդումի մը պարագային, ծփացող ջաղացքներէն մէկը, ինչպէս դեռ կը տեսնուին խարխլած գետին մէջտեղը, (ճատրակի պէս սեւ - ճերմակ քառակուսիներով ներկըւած, երկու իրարու կից կուրերու վըրայ հեծած փայտէ անակին վրայ գըրուած՝ «Աստուած զխազատէ»), ընկղմեցաւ: Վրան կար կաղ ջաղացպանը, չար ծեր մը, զոր Աստուած լաւ ըրաւ զրկելով դեւին: Բայց մնաց իր ուրուականը՝ որ կը թափառէր ջուրին վրայ: Ձմեռուան տեսակ մը մռայլ երեկոներուն, կ'երեւէր ջաղացքը, ու խարխափ կը ձգէր այս կամ այն գիւղին առջեւ. ծեր ջաղացպանը կ'իջնէր, կ'երթար դէպի դաշտերը, ու մէկիկ - մէկիկ կը հաւաքէր ցանուած ցորեններուն հատիկները, լեցնելով պարկեր ու պարկեր: Յետոյ կ'աղար ցորենը, ու ալիւրը կուտար հովին, որմէ կը ձեւանար, դանակով կտրելիք մշուշը: Այն տարին երկիրը ցորեն չէր տար:

Այլշութիւններ՝ որոնց ոչ ոք հաւատք կ'ընծայէր, բայց որոնց մասին կը խորհըրդածէին ամէնքը, ամէն անգամ որ ձմեռուան գիշերներուն՝ կը լսուէր հովին մռնչիւնը կամ ոռնար հեռաւոր շուն մը:

Նշանածներուն գիշերը ճիշդ անոնցմէ էր որ մտածել կուտար կաղ ջաղացպանին ու ջուրի տակ թաղուած զանգակի մասին:

Տասնըմէկի առեններ դուրը զարկին, Տոն Քամիլլօ անկողնէն վար ցատքեց: Ֆիլոդդիներէն մէկն էր.

- Ճինա աներեւութացեր է, ըսաւ տագնապած, ծերը անմիջապէս ձեզ կ'ուզէ:

Երկանիւը թռաւ երկար ճամբաներէ, եւ Տոն Քամիլլօ գտաւ բոլոր Ֆիլոդդիները մեծ խոհանոցին մէջ, նոյնիսկ մանուկները, չապկանց եւ Ումպերթոյի դըրամներու ձեւով խոշոր աչքերով:

Ճինայի պատուհաններուն զարնուիլը լսուեր էր. Անտոնիան գացեր էր նայելու, եւ բոլորովին պարապ գտեր էր, բացատրեց ծեր Ֆիլոդդին: «Պատուհանէն փախեր է. դարանին վրայ կար այս գըրութիւնը»: Տոն Քամիլլօ կարդաց թըղթիկը որ քիչ բառեր կը պարունակէր՝ «Կ'երթանք: Կամ կը պսակուինք եկեղեցւոյ մէջ, ինչպէս բոլոր քրիստոնեաները, կամ կ'ամուսնանանք իրն ազօթարանին մէջ ,այն ատեն պիտի լսէք զանգակին զարնուելուն ձայնը»:

«Մէկ ժամէն աւելի չի կրնար ըլլալ», բացատրեց ծերը, «ինը քառասունին, երբ Յակոբին կինը իրեն ճրագ տարաւ, դեռ իր սենեակն էր»:

- Մէկ ժամուան մէջ չատ բան կարելի է ընել, մըլտաց Տոն Քամիլլօ:

- Տոն Քամիլլօ, դուք բան մը գիտէ՞ք:

- Ես ի՞նչ կրնամ գիտնալ:

-Ինչ եւ իցէ. կը վախնայի որ այդ անիծուածները ձեզի եկած ըլլային, եւ դուք կարեկցած ըլլայիք: Դժոխք թող երթան, նզովուածներ, գոռաց ծերը, դառնանք անկողին:

Տոն Քամիլլօ հարուածեց սեղանը կէս թռնելադ բռունցքով.

- Կրողին անկողինը, պոռաց, դուն ես դժոխք երթալիքը, մանկացած ծեր, պէտք է գտնել զանոնք:

Տոն Քամիլլօ քալեց դէպի դուռ, եւ ամէնքը, կիներու բանակն ալ, տղաքներն ալ, հետեւեցան իրեն. իսկ ծերը առանձին մնաց ընդարձակ, պարապ խոհանոցին մէջ:

×

Մեծ թումբին վրայ հովը ուժգին կը փչէր, բայց ադկէ անդին՝ ջուրի եւ թումբի միջեւ հողի չերտին մէջ, դրեթէ կայուն էր հովը, կարծես կակժիրակներու մերկ ճիւղերուն մէջ արգելափակուած էր: Տղան եւ աղջիկը քալեցին լռութեամբ, ու կանգ առին միայն երբ հասան ջուրին եզերքը:

- Հին ազօթարանը՝ հոն, տակն է, ցոյց տուաւ Մարիոլինօ:

- Պիտի լսեն զանգակին ձայնը, մըմընջեց աղջիկը:

- Անիծեալ ամէնքն ալ. մրթմրթաց տըղան:

(Շար. 116)

(Շար. Ա. էջէն)

ներ: Իրիկունը, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ կատարուած է գոհաբանական աղօթքը, որմէ ետք «Մարի Մանուկեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է ժողովրդային ընդունելութիւն մը, որու ընթացքին խօսք առած են Թեմական Խորհուրդի, Հ.Բ.Ը.Մ.ի, Թէքէեան Մշակ. Միութեան, Ռ.Ա.Կ.ի, «Ապագայ» շաբաթաթերթի ներկայացուցիչները եւ Տեղապահը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, որու աւարտին խօսք առնելով Տնօրհք Պատրիարք տեղեկութիւններ տուած է Պոլսոյ հայ վարժարաններուն մասին, նշելով որ «անցեալին գոյութիւն ունեցած շուրջ 20 վարժարանները այսօր իջած են 10-ի, որովհետեւ աշակերտներու թիւը նուազած է եւ ուսուցիչներ կը պակսին, սակայն, մնացեալը բաց պահելու համար նիւթական մեծ կարիք կայ. ոչ մէկ հայ աշակերտ կը մերժուի նիւթական պատճառաւ»: Հուսկ՝ եղած են սրտաբուխ նուէրներ:

Հոկտեմբեր 5-ին, Տնօրհք Պատրիարք անցած է Թորոնթօ՝ ուր, Հոկտեմբեր 7-ին, Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ մէջ պատարագած եւ քարոզած է: Կէսօրէ ետք, Հ.Բ.Ը.Մ.ի Ալեք Մանուկեան կեդրոնը տեղի ունեցած է հաւաքոյթ մը, որուն բացումը կատարած է Յովհան վրդ. Տէրտէրեան: Խօսք առած են համայնական մարմիններու ներկայացուցիչներ: Տնօրհք Պատրիարք յիշելէ ետք, թէ Պոլսոյ հայ վարժարաններուն մէջ կ'ուսանին շուրջ հինգ հազար աշակերտներ, պարզած է իր այցելութեան նպատակը, հուսկ՝ անդրադարձած հայկական աճարեկչութեան: Ներկաներու նուէրներէն գոյացած է կարեւոր գումար մը, ի նպաստ Պոլսոյ հայ վարժարաններուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Այս Կիրակի, Ամենայնսրբոց տօնին առիթով Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի հոգեհանգիստ եկեղեցւոյս Հոգաբարձութեան, Տիկնանց Խնամակալութեան, Սարկաւագաց ու Դպրաց Դասին հանգուցեալ բոլոր անդամ - անդամուհիներուն հոգւոյն համար:

Հանգուցեալներուն պարագաները կը հրաւիրուին ներկայ գտնուելու Պատարագին եւ հոգեհանգստեան պաշտօնին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները ի նպաստ եկեղեցւոյ պայծառութեան.- Մաքրուհի Սաքըլմիշեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի, Վիէննէն՝ Աննա Արապեան 500 Ֆ., Միրէյլ - Եւա Սանժօն 400 Ֆ., Ռէյմոնտ Ֆէրանտ 150 Ֆ., Լէ - Տու, Պ. Կրէկուար Գրիգորեան, Տանիէլեան, Եուանճեան, 100 ական Ֆ., Թագէոսեան եւ Զարդարեան 50-ական Ֆ.:

ՍԷՆ - Թ'ԷԹԻԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Նոյեմբեր 4, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10.30-ին, Սէն Թ'էթիէնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ASSOCIATION CULTURELLE ARMENIENNE DE LYON

A la découverte de la Communauté Arménienne d'ISRAEL et ses droits sur les lieux saints

UN ARMÉNIEN EN TERRE SAINTE

conférence avec projection Par Monsieur Jacques NAZARIAN de Montelimar

Vendredi 9 novembre à 20h30 précises dans la salle de l'Eglise arménienne 40, rue d'Arménie — 69003 LYON

entrée libre

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՓԱՐԻԶ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

Երիտասարդներու եւ չափահասներու համար ամէն շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 14-էն 16 Ալեք Մանուկեան Մշակ. կեդրոնին մէջ, 118, Քուրսէլ փողոց - Փարիզ 17-րդ:

Արձանագրութիւն տեղւոյն վրայ կամ նախապէս հեռաձայնելով Հ. Բ. Ը. Մ.ի գրասենեակը՝ 520 - 03 - 18 թիւին:

CHAQUE JOUR, ECOUTEZ

RADIO ARMENIE

de 9h à 20h

sur 103,7 Mhz

Possibilité de capter RADIO ARMENIE jusqu'à 40 kms environ de Décines

GRAND DINER DANSANT

au profit de l'Ecole

St. MESROB

d'Alfortville

Samedi, 17 Novembre à 20 heures

Hôtel MERIDIEN

81, Bd. Gouvion St. Cyr — Paris 17e

Réservations :

Dr. SIMONIAN : 368 - 42 - 04

Mme. KECHICHIAN : 378 - 23 - 69

Mme. KARADJIAN : 375 - 27 - 89

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

«Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի Նոյեմբերի թիւը վաղը լոյս կը տեսնէ հետեւեալ բովանդակութեամբ.-

ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ
Արձակին համը

Զ. Մ. ՈՐԲՈՒՆԻ
Օրագրի էջեր

ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ
Սիրահարը ըստ Տիւրասի

ED. EXERJEAN
Le Fauteuil d'Orchestre

DANIEL LEUWERS
Un magnifique hommage à A. Lubin

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

9, rue de Madrid — 94140

rencontre avec

Jean KEHAYAN

journaliste, écrivain

«L'IDENTITE ARMENIENNE EN UNION SOVIETIQUE»

Samedi 10 novembre, à 21 heures

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ի նպաստ հայկ. վարժարաններուն

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2-ԻՆ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

LE SAMEDI 10 NOVEMBRE, A 21 HEURES

Salle des Fêtes de Sevran

9, rue Gabriel Peri — Près de la Mairie

մասնակցութեամբ՝

«Ա Ն Ի» նուագախումբի եւ «Ն Ա Յ Ի Ր Ի» պարախումբի

SPECIALITES et AMBIANCE ARMENIENNES

Tenue correcte exigée

EXPOSITIONS

Le HAY'S CLUB (Club des Jeunes de l'UGAB-MARSEILLE) présentera le samedi 10 et le dimanche 11 novembre à partir de 14 heures deux expositions photographiques réalisées par le Centre de Recherches sur la Diaspora Arménienne :

— PHOTOGRAPHIES ARMENIENNES - SCENES ET PORTRAITS (1880 - 1930)

— ARMENIE, UNE HISTOIRE, UNE NATION.

le samedi 10 novembre à 19 heures se deroulera une conférence avec projection de diapositives : «L'ART des KHATCHKAR», présentée par Jacques SISLIAN, avec la participation de Jean-Claude KEBABDJIAN.

entrée libre

33, Cours Pierre Puget — 13006 *MARSEILLE*

OPTIMA Tours

SPECIAL REVEILLON ET

NOEL ARMENIEN EN ARMENIE

— DU 29 DECEMBRE AU 12 JANVIER 5 480 Francs

Renseignements et inscriptions:

PARIS
Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. : 742. 10. 35

Lic. A 130

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
4
DIMANCHE
4 NOVEMBRE
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Թիւ 88

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 500 Ֆ. — Վեցամսեայ: 260 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 550 Ֆ. - Հատը: 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.825 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 15.825

ՍԻՐԱՀԱՐԸ ԸՍՏ ՏԻՒՐԱՍԻ

Այս հատորը դրեթէ best seller մը եղաւ այն օրէն երբ Մ. Տիւրաս «անցաւ» հեռատեսիլէն: Ի հարկէ Տիկինը հեռու է ըլլալէ մէկ արտադրանքը լրա-տեսողական հաղորդումներուն, ան իր ետին ունի քառասնամեայ արտադրութիւն մը վէպերու, թատերգութիւններու, ֆիլմերու, որոնց գաղտնի ընթերցողներուն թիւը յանկարծ կը բազմապատկուի Սիրահարով: Տիւրաս կը դառնայ մէկէն մատչելի եւ «նորարարութեան» համբաւը կը դադրի համարժէքը ըլլալէ խրթնութեան կամ նորոյթին:

Սիրահարը վէպ մը չէ (1), ինչպէս են Տիւրասի նախկին վէպերը, Barrage sur le Pacifique-էն մինչեւ Détruire dit-elle, նոյնիսկ եթէ գրքին մէջ վերագտնենք գրելակերպի նմանութիւններ, հնարանքներ կամ թիք-եր: Սիրահարը աւելի մօտիկն է յուշագրութեան, մանկութեան ու պատանութեան աշխարհին, ան բոլորին որոնք այս կամ այն չափով ներկայ նախապէս կը կազմեն գրողի մը յետնաշխարհը, անոր հարստութիւնը, սահմանափակումն ու առեղծուածը: Գրողը զայն կը վերածէ առասպելի, ինչպէս է պարագան, մեր մօտ, Եսայեանի Սիլիհտարի Պարտէզներուն, ուր Պոլիսն ու Զապէլի մանկութիւնը կը դառնան հրաշապատում առասպել:

Տիկին Տիւրասի Հնդկաչինը կար իր վէպերուն մէջ, ինչպէս կար ընտանիքը: Կը գրէ. «Շատ գրած եմ ընտանիքիս մարդոց մասին, բայց երբ կը գրէի, անոնք կ'ապրէին տակաւին, մայրն ու եղբայրները, եւ ես կը գրէի անոնց շուրջ, այդ բաներուն շուրջ, առանց երթալու դէպի անոնք: Կեանքիս պատմութիւնը գոյութիւն չունի: Չկայ: Կեդրոն չունի բնաւ: Ոչ ճամբայ, ոչ ուղեգիծ: Ընդարձակութիւններ կան, ուր մարդ կրնայ մտածել թէ մէկը կար. ճիշդ չէ, ո՛չ ոք կար... Ինչ որ կը գրեմ հոս տարբեր է եւ նման: Առաջ կը խօսէի պայծառ շրջաններէ, անոնցմէ՝ որոնք լուսաւորուած էին: Հոս՝ կը խօսիմ երիտասարդութեան այն ծածկուած շրջաններէն, որոշ քօղարկումներէն, որ ըրած եմ որոշ պատահարներու, որոշ զգացումներու, որոշ դէպքերու վրայ» (էջ 14):

Խոստովանութիւն՝ թերեւս բայց անշուշտ նոյնքան ալ ցնորային ուշադրութիւն ու յօրինում: Սիրահարը նախ՝ պատմութիւնն է ֆրանսական նախկին Հնդկաչին հաստատուած ընտանիքի մը, որուն վրայ սկիզբէն կը սաւառնի աղէտի մը հեռաւոր շուքը. հայրը մեռած է, ձգելով կինն ու երեք զաւակները՝ երկու տղաք եւ աղջիկ մը: Շրջապատը՝ գաղթականութեան աշխարհն է, ուր կ'իշխեն աղքատութիւն ու սով, հիւանդութիւն ու կիրքեր, բնութեան մը մէջ՝ որուն գեղխութիւնը, գետերուն ու անտառներուն տամկութիւնը -Մեքոնկի ընթացքին- հեղձուցիչ տաքն ու արտասովոր լոյսերը մարդոց շուրջ կը ստեղծեն տեսակ մը աղէտալի շրջանակ, անելանելի: Տիկին Տիւրաս կը նկարագրէր այն բոլորը որոնց ծանօթ է ընթերցողը իր նախկին վէպերէն, պարզապէս կը թելադրէ տարօրինակ ու միակ սիրոյ մը պատումի կիզակէտին:

Նախ՝ արտաքին պատրուակը, որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ պատանութեան սահմաններուն աղջկան մը վայելքին ու հաճոյքին յայտնութիւնը: Ասիկա կրնայ նորոյթ թեմա մը թուիլ, սանկ կնոջ ազատագրութեան բովին մէջէն տեսնուած: Բայց անցնինք: Սիրահարը չինացի երիտասարդ մըն է, վէպին մէջ՝ անանուն, հազիւ շուք մը, իր սեւ լիմուզին կառքով: Առաջին իսկ հանդիպումը կը յանգի սիրոյ իսկական ծէսի մը, բոլորովին զուրկ սրբապղծի ձգտումէն կամ զգացումէն. ծէս ըսի՝ հակառակ անոր որ տեսարանը կը սկսի հզօր սովորականութեամբ մը եւ կ'աւարտի աղջկան համար վայելքի ամբողջական ճանաչումով: Ինչ որ սկսեր էր իբրեւ «պարտականութիւն» ու անհրաժեշտութիւն կը դառնայ սրբազան արարք: Անշուշտ անել յարաբերութիւն մըն է ասիկա, որովհետեւ Չինացիին մեծահարուստ հայրը կ'արգիլէ տղուն ամուսնութիւնը:

Գրքին խորագիրը տուող այս դէպքը -որը կրնայ բացատրել ի դէպ գրութեան անհարկի փառքը- պատրուակն է, որուն շուրջ կը գրուի ուրիշ բան: Գիրքը կը պատմէ «անպատմելի հաւաքականութիւն» մը, ինչպէս կը գրէ Տիւրաս և կ'ըսէր Պլանշօ (2): Հաւաքականութիւն մը, ուր կան խենթութեան ու խելօքութեան սահմանին կեցող մայրը, կիրքէն անդին, դաժան ու նոյն ատեն խանդաղատանքով լեցուն: Կայ անդրանիկ որդին, աւազակ ու ոճրագործ, որ պիտի մսխէ մօր հարստութիւնն ու մարդկային արժանապատուութիւնը: Կան «միւսները». կրտսեր տղան, նիհար ու վիրաւոր, որ պիտի մեռնի: Եւ աղջիկը՝ որ կը ծրագրէ բեկանել այս ընտանեկան աղէտին գոց շրջանակը, դառնալ գրող: Եւ որ ի վերջոյ կը մեկնի Ֆրանսա: Սէրը կամ ինչ որ կարելի է կոչել սեռայնականութեան յայտնութիւնը այդ ելքն է մասամբ: Սիրահարն ու կինը առանձին են իրենք իրենց մէջ եւ անոնց միջեւ չկայ սիրային յարաբերութիւններու քլիշէ խառնուրդը: Ամէն պարագայի՝ ո՛չ մէկ վերլուծում, այս կապը հոգեբանականով մեկնաբանելու ճիգ: Սիրողները, կարելի է ըսել, որ անհաղորդ են իրարու, ամէն մէկը տարուած դերիվեր պատկերէ մը, պատուերէ մը: Կնոջ համար այս կապը ելքն է կ'ըսէի ընտանիքի հեղձուցիչ, ատելութեամբ ու անսիրութեամբ լեցուն մթնոլորտէն: Անո՛ր շնորհիւ ան պիտի գտնէ դուրսը, կամ այլութիւնը:

Գրեց՝

Գ. ՊԸԼՏԵԱՆ

Ընտանիքին պատմութիւնը արդարեւ կլնիքը կը կրէ ամէն գաղթականութիւն յատկանշող ու հերձատող փակութեամբ(3): Հօր մահուամբ մայրը ընդմիշտ կը զրկուի հաճոյքի աշխարհէն, կ'արձակուի ամուլ աշխատանքի մեքենային մէջ: Մայրը հաճոյքը չի գիտեր, գոնէ այդպէս կը թուի աղջկան: Եւ կը յայտնուի բռնութիւնը ընտանիքի անդամներուն միջեւ, ձրի, կարծես անիմաստ ու ամենօրեայ բզկտուքը: Տարօրինակ է որ օտարութեան մէջ յանկարծ ընտանիքը իր հիմերէն դառնայ խնդրական: Չինացիին ժխտումը (-անմոռանալի տեսարանը ճաշարանին, ուր սիրահարը այպանուած, չէզոքապէս արհամարհուած, պարզապէս դադրած է գոյութիւն ունենալէ ու վերածուած վճարողի-) այլութեան հերքումն իսկ է, որով մարդկային յարաբերութիւնները կը խցուին: Չկայ դրսութիւն, դէմք ու յղման կէտ: Ամէն յարաբերութիւն, մնալով ընտանեկան՝ կ'առնէ արենակցականի ճամբան. մայրը կը սիրէ որդին, քոյրը՝ եղբայրը և բոլորը զիրար կը սիրեն ու կ'ատեն: Եւ բռնութեան միակ հակադիր երբ կը դառնայ հաճոյքը, վայելքը՝ որ ինքնացումի, ըլլալու կերպ մըն է այլեւս, մահուան դէմ զրահ մը:

Այս իմաստով՝ կարելի է անվարան ըսել, թէ գրքին առանցքը մայրն է եւ ոչ սիրահարը, որ կը խաղայ մատնանիշի դեր: Ան է որ կ'իշխէ զաւակներու հոգիներին իր ամբողջ բռնութեամբ ու քընքշութեամբ, ըսել կ'ուզեմ սիրով: Եւ անսպասելի չէ որ վայելքը չճանչցած մօր պատկերն է որ անցնի յիշողութեան բեմէն, սիրոյ ծէսին մէջ, հոն ուր «վայր է անձկութեան, նուաբեկում»: Եւ այլը «կը հարցնէ ինծի թէ ի՞նչ բանի կը մտածեմ. կ'ըսեմ թէ կը մտածեմ մօրս, թէ ան կը սպաննէ զիս եթէ ճշմարտութիւնը գիտնայ...Իրեն կ'ըսեմ որ մանկութեանս՝ մօրս դժբախտութիւնը գրաւած է երազին վայրը: Թէ երազը մա՛յրս էր եւ երբեք կաղանդի ծառերը, միայն ու միշտ ա՛ն էր, մերթ իբրեւ խեղճութեամբ կենդանի ու մորթազերծ մայր, մերթ անապատի մէջ բարբառող...»: Ուրիշ տեղ՝ «կարկըտանուած զուլպաներով մօր պատկերը անցաւ սենեակէն: Մայրը կը յայտնուի մանուկին պէս: Տղաքը գիտէին արդէն: Աղջիկը, դեռ՝ ո՛չ: Բնաւ պիտի չխօսին միասին մօր մասին, ոչ ալ գիտութենէն որ ունին, որ զիրենք կը բաժնէ մօրմէն, մանկութեան վճռական գիտութենէն: Մայրը վայելքը չէր գիտեր» (էջ 50):

Ինչպէս այս քանի մը նախադասութիւնները կը թելադրեն, հարցը կը վերաբերի մօր ճանաչումին...: «Երազին վայրը» կը գտնուի մայրը եւ անոր պատկերն է որ կ'ազատագրուի անկողնին վրայ: Աղջկան համար սէրը կը տանի մօր եւ անապատի եւ անձկութեան եւ տագնապի դիմագրաւումին իբրեւ մօր վայելքէ զուրկ մարմնին հատումը: Սիրահարը այդ հատումն է որ կ'առթէ եւ խորքին մէջ գրքի տնտեսութեան մէջ ինչպէս ցանկութեան ինք միւս անունն է մօր ցանկութեան: Սիրահարը ուրեմն չի յղուիր միայն այրին, այլեւ կնոջ, այսինքն՝ անդին է ան իգական-արական սեռերու երկփեղկումէն, եւ կը յղուի չէզոքութեան, ինչպէս կը թելադրէ լեզուին հայերէնը: Կը հասկցուի ի՞նչու գրքին ուղեգիծը -եթէ ունի- ըլլայ մայր-աղջիկ կառոյցը:

Հատորին մասնաւոր հմայքը կը բխի ըստ իս այս շատ քիչ անգամ խնդրոյ առարկայ եղած փորձառութեան տարազումէն: Կը գրուի առանց ակնային հաճոյքի, առանց ցուցամոլութեան, եւ կը պահպանուի անոր խորհուրդը: Խորհուրդը այն փոխումին՝ ուր գրող բայց միշտ վաղեմի աղջնակը կը ծնի մայրը իր կարգին:

Գրելով Տիկին Տիւրաս կը ձեռնարկէ մօր կախարդանքի ու թերեւս անսպառ առքի գովքին ու ազատագրումին:

■

1.- Marguerite Duras, l'Amant, les Editions de Minuit, Paris 1984.

2.-M. Blanchot, La Communauté Inavouable, les Editions de Minuit, Paris 1983.

3.- Հատորին մէջ այլութեան հերքումը, արեւմտեան վիհին բացումը, ընտանեկան բռնութիւնը մօտիկ են մեզի, ըսել կ'ուզեմ տարօրինակ մօտիկութեամբ մը կը թելադրեն Սփիւռքեան վէպերու հարցադրութիւնը, մանաւանդ արեւմտեան թեւի: Պատահական այս հանգիտութիւնը կ'արտօնէ՞ արդեօք ընթերցողը երթալու աւելի բարձր, ընդարձակ տիպարանութեան մը, հարց մըն է՝ որ այստեղ դժուար է քննել:

LE FAUTEUIL D'ORCHESTRE

La place faite aux œuvres françaises sur nos scènes lyriques est si parcimonieuse que la re-découverte d'un ouvrage ou sa création restent un évènement notable.

Grâce à son directeur, Jacques Karpo, l'Opéra de Marseille a ouvert sa saison avec « Christophe Colomb » *de* Darius Milhaud.

Créé le 5 mai 1930 à Berlin, sous la direction d'Erich Kleiber, cet opéra n'avait jamais été représenté en France. Combien d'autres chefs d'œuvre attendent leur tour, comme « Miguel Manara » *d'Henri Tomasi !*

«Christophe Colomb» *révèle un Milhaud qui ne doit rien au Groupe des Six (1920). Bien avant eux, Milhaud s'était affirmé par une écriture déjà très personnelle. Auteur de partitions aussi diverses qu'importantes, comme* «Les Choéphores», «L'Homme et son Désir», *en collaboration avec Paul Claudel, et* « Le Bœuf sur le toit », *Milhaud ne considéra jamais les Six comme l'expression d'un manifeste esthétique définitif. Il en fit partie plus par hasard que par conviction.*

Ce qui l'emporte surtout dans «Christophe Colomb», *c'est l'amalgame de l'influence méditerranéenne représentée par le personnage lui-même et la dimension cosmique du texte de Claudel.*

L'amitié des deux hommes s'est soudée au Brésil où, en 1917, Claudel, nommé ambassadeur, emmena avec lui le jeune compositeur comme secrétaire. Les rythmes brésiliens exercèrent sur ce dernier une séduction immédiate dont il concrétisera les effets dans « Le Bœuf sur le toit », *les* « Saudades do Brazil » *et la* Brasileira *de* « Scaramouche ».

La rencontre des deux hommes met en présence deux tempéraments puissants dont la démesure provoquera le choc inévitable: celle d'un poète de forte inspiration biblique et catholique et d'un musicien aux résonances judaïques nourries de lyrisme méditerranéen.

« Christophe Colomb » *se compose de deux parties réunissant 28 tableaux : la première, plus visuelle et donnant au spectacle sa pleine mesure, la seconde, plus mystique et dépouillée. Dans sa pièce, Claudel a imaginé deux Christophe Colomb : l'un, plus statique, qui évoque le conquérant légendaire, l'autre, plus actif, représentant l'homme en conflit quotidien avec les réalités. Un narrateur explique les différents tableaux tandis que le chœur, tout au long de l'ouvrage, participe totalement à l'action.*

La partition, toujours fidèle à la polytonalité, détaille chaque scène avec autant d'intensité dramatique que de mysticisme. La révolte des marins, le Te Deum et le tableau final restent les moments forts de l'opéra.

Il faut applaudir sans réserve la mise en scène de Jacques Karpo qui a su animer les différents tableaux en maintenant une continuité qui bannit l'ennui. Une belle progression valorisée par les décors ingénieux de Wolfram et Amrei Skalicki.

par

Edouard EXERJEAN

La distribution a fait une place de choix aux Chœurs de l'Opéra de Marseille et du Théâtre d'Avignon dont le travail exemplaire imposa un souffle grandiose. Jean-Pierre Aumont. narrateur, admirable de grandeur, Christine Barbaux aux aigus remarquables dans une tessiture périlleuse, Claude Meloni et Gérard Friedmann, parfaits, l'excellent Jacques Noël, entourés d'une troupe homogène, défendirent l'ouvrage avec autant d'émotion que d'amour. Seul, Armand Arapian ne fut pas toujours convaincant en Christophe Colomb.

L'orchestre, très au point sous la direction attentive d'Henri Gallois, couvrait néanmoins le plateau. Il faut toutefois compter avec l'écriture massive de Darius Milhaud qui a utilisé abondamment les vents et la percussion.

Après Londres (1937), Anvers (1940), New-York (1950) et Marseille, il serait juste que l'Opéra de Paris fasse à « Christophe Colomb » *la place qui lui revient.*

(Suite page 4)

ՕՐԱԳՐԻ ԷՋԵՐ

Թանն, 7 Մայիս, 1950

Տիկին Վիքթորիային տունը հանդիպեցայ վերջապէս մեր նշանաւոր Վահրիճին: Վահրիճը աւելի լաւ պատրաստուած համայնավար մըն է եւ ոչ պակաս գործիչ մը: Գիշերը անցուցեր էր քաղաքին փողոցներուն վրայ կուսակցական լօզունգներ գրելով ճերմակ ներկով Պոքքա-ի դէպքերուն առընչութեամբ, Վիէթնամի պատերազմին դէմ եւ առ հասարակ ի նպաստ խաղաղութեան:

Խաղաղութիւն բառին վերաբերմամբ յիշեմ որ, Իսահակեան կ'առաջարկէր որ անդորր բառը գործածուի:

- Խաղաղութիւն բառը ինքնին մի պատերազմ է:

Նման բան մը յիշուած էր «Յառաջ»ի մէջ օտարի մը կողմէ, վերջերս:

Պօքէռ, 11 Մայիս, 1950

Բիչ առաջ կ'ըսէի ծերունի ատաղձագործ Կամպիլին թէ իրենց քաղաքը մեռեալ քաղաք մըն է, կատարեալ բրածոյ:

- Ա՛հ, ըրաւ, երկաթուղին մեռցուց մեր քաղաքը, որ ժամանակին աշխարհահռչակ էր իր տօնավաճառով:

- Գիտեմ, ըսի, Միսթրալ հրաշալի կերպով նկարագրած է ատիկա: Բայց հիմա՞...

- Երկաթուղին մեռցուց մեր քաղաքը: Ժամանակին մեր տօնավաճառին կու գային աշխարհին ամէն ծայրերէն: Զինստանէն անգամ նաւերը կու գային գետի ճամբով, Ռոնը բարձրանալով, ցուլամարտեր տեղի կ'ունենային, խաղեր, շուրջպարեր, երգեր եւ Փրովանսի գինին կ'ոգեւորէր ու կը հսկէր ուրախութիւններուն: Շոգեկառքը սպաննեց մեր քաղաքը:

Թարասքոն, նոյն օրը

Կամուրջէն աղին աչքերս կը բացուին Տօտէի Թարթարէն տը Թարասքոնը փընտռելու համար: Ասոր կ'ըսեն մաքի թունաւորում:

Նիմ, նոյն իրիկուն

Ժամը ութը անցաւ, ամէն կողմ ամայութիւն է: Սրճարանը նստած գոնէ լրացուցի վերուժեան յուշերուս երրորդ գըլուխը՝ «Սիւռէթցի ուսանողը»: Ինծի պէս ամէն մարդ տեսած է Նիմի մարզարանը կամ ցուլարանը եւ ցուլերուն ծեծկուուքը ամբողջ Եւրոպան հոս կը բերէր:

Ավինեօն, 3 Մայիս, 1950

Ավինեոնը սիրած քաղաքներէս մէկն է, չեմ գիտեր ինչո՞ւ համար: Կը սիրեմ անոր արեւը, որուն մէջ խեղդուած է քաղաքը եւ ոչ թէ Պապերուն պալատին համար: Նստիլ սրճարանի մը արեւոտ դարպասը եւ երկար երկար երազել: Հանրապետութեան փողոցը, Ժան Ժօրէսի լայնահուն ծառուղին Մարսիլիոյ Քանըպիէռին նման խուներամ է: Բազմութեան մէջ քնքուշօրէն հրաւէր կարդացող կիներ կան: Գարունը աղջիկները, կայտառ ու գրգռիչ դարձուցեր է: Անցեալ շաբաթ, Քանն՝ ուր հաստատուած է հիմա Փարիզէն վերջ, Յակոբ Սէմէրճեանը, մեր Թէպիսը, նոյնիսկ Հանրապետութեան Նախագահին Թէպիսը, կ'ըսէ ինծի ինչ որ երբեք չէ ըսած Փարիզ կամ Պոլիս, որ իմ դէմքովս իր գլուխ գործոցը տուաւ.

- Եղբայր, սարսափելի բան է այս քաղաքը, աղջիկները գրեթէ մերկ են, անանկ տնկեր են կուրծքերնին, քառսուն տարի ալ ունենաս չես դիմանար:

- Տնկեր են, հը՛, ըրի զուարճութեամբ, Թնդանօթներու պէս եւ ամէն վայրկեան կը կարծես որ ահա հրետանաձգութեան պիտի ենթարկուիս:

- Հա, հա, ըրաւ Յակոբ, թեւս մտնելով, ի՞նչ աղէկ ըսիր:

Իրիկունը զինուորական տողանց փանփառով, նուագով եւ ջահերով: Յաղթութեան տօնն է, որ օփերէթային տպաւորութիւն կը ձգէ վրաս:

Մարսէյլ, 15 Մայիս

«Մարսէյէզ»ի մէջ կը կարդամ՝ «Քարփանթրա» ըմպելի ջուրին թունաւորման ամբաստանութեամբ կասկածելիներ հարցաքննուած են...:

Մարսուռ մը անցաւ մարմինէս: Աչնան գրած մէկ պատմուածքս ջուրի թունաւորման պատմութիւն մըն է նոյն քաղաքին մէջ տեղի ունեցող: Եթէ գրութիւնս ֆրանսերէն եղած ըլլար եւ հրատարակուած, ոստիկանութիւնը կրնար ինծի նեղութիւն պատճառել: Ուուֆֆ...

Մարսէյլ, 18 Մայիս

Ամբողջ վազվզուք Փարիզ մեկնելուս կապակցութեամբ: Գործերու կարգադրութիւն, գանձումներ, մա՛նաւանդ գանձում, որ դժուարին բան մը եղած է: Դրամ չկայ, առեւտուրը կայուն, ոչ ոք կ'ուզէ կամ կրնայ ընել իր վճարումները: Իրիկունը պահ մը կանգ առի եկեղեցիին հրապարակը: Իրիկուան ջերմութիւնը հալեր էր երկինքէն ինկող զովութեան մէջ: Քանըպիէռի սօսիներով ծառուղիին լայն ու թաւ տերեւները կը թանձրացնէին չուքը: Իրիկուան վերջին պահերն են: Ծիծեռնակները կը խայտան երկինքին մէջ, իջնալով աջ ու ձախ ու կրկին բարձրանալով նետերու նման եւ անոնց զուարթուն ճռճռոցներով օդը կը դառնար հնչուն:

Գարուն, ի՞նչ անոյշ ես:

Անկիւն մը, եկեղեցիին ճաղերով պատին տակ, սքանչելի որսի շուն մը, յետոյքը կկզած, գլուխը ծուռ, ճիգ կը թափէ, եթէ կարելի է ըսել գերմարդկային ճիգ, աղիքները պարպելու, դունչը անհուն տառապանքի մարմնացումն է:

Փարիզ, 20 Մայիս

Փարիզ գտնուածիս պէս սիրտս ցանկութիւններով կը լեցուի: Կարծես աւելի մեծցած եմ, կարելիութիւններով լեցուն:

Փարիզ, 25 Մայիս

Բիւզանդը աւելի հանդիստ գտայ: Հայերէն թերթերէն ազատած՝ տպարանին տաղտուկը պակսած է: Զուարճալի խօսք մը Խոնդկարեանէն, երբ իրեն հանդիպեցայ Գառէի մօտ:

- Հրաժարեր ես Փարիզահայութենէն:

Փարիզ 31 Մայիս

Այս իրիկուն Զարոյեաննենց կ'երթայի: Մէթրօ Ժօրէսէն անցած առենս սրտի սեղմումով յիշեցի Զուլֆայեանը: Տարիներով Ժան Ժօրէս պողոտան խեղճ օրերուս ապաստանը եղաւ: Անհամար գիշերներ անցուցեր եմ Խաչիկին ժամագործի կրպակին մէջ, իբրեւ անկողին ունենալով Խաչիկին ժամագործի սեղանը, «գարիյխօններու» թիք թաքով օրօրուած: Երբ կը մօտենայի կրպակին, Խաչիկը կ'երագէր ակնոցներուն ապակիներուն ետեւ: Յաճախորդները կ'երթային կու գային, դեռ նորոգութիւնը չէր լրացած, որովհետեւ չէր լրացած Խաչիկին սկսած քերթուածը, որ մէկէն կը ծնէր, բայց շատ դանդաղ դուրս կու գար, կարծես թէ հոգին ալ հետը կու գար:

- Քերթուածը, կ'ըսէր, գոհարի մը պէս պէտք է աշխատիլ:

Ասոր համար ըրած խոստումները անհասկնալի կը դարձնէին գրածները: Ժամերով կը նստէինք սրճարան մը հանելուկի նման բանաստեղծութիւնը քակելու համար: Գացածիս պէս սրճարան կ'երթայինք: Շատ կը սիրէր սուրճը եւ սրճարանը, լուման համրելով կը հանէր ձեռքէն: Խանութ վերադարձին մայրը կ'աղաչէր ինծի.

- Աման, Զարեհ, ղուրպան ըլլամ քեզի, ըսէ որ գործին նայի, ան քու խօսքդ մտիկ կ'ընէ, աս գրելը պիտի մեռցնէ մեզի:

Վերջերը ընտանեկան յուսախաբութիւնը զինքը աւելի մխրճեց քերթուածներուն մէջ, ինչպէս եւ իր հայրենասիրական գիրքին: Կը փափաքէր մեկնիլ հայրենիք, նոյնիսկ մինակ, ձգելով կինն ու տղաքը, երբ հասարակ գողի մը գնդակը զինքը գետեղման տարաւ:

Ժամը ութուկէսին Զարոյենց տունը բոլորն ալ անկողինն էին: Իրար անցուցի տան խաղաղութիւնը, որ սակայն շուտով վերահաստատուեցաւ, մանաւանդ Հրանոյշին ըրած պատմութեանը շնորհիւ, զուսպ, հիմուրով, նոյնիսկ մայրական: Նիւթը Զարոյին սիրահարութիւնն էր Հըրանոյշին միակ բարեկամուհիին հետ: Հրանոյշը բնաւ յանցաւոր չի գտներ ընկերուհին, Զարօն ալ:

- Սիրահարութիւնը հիւանդութիւն մըն է, ըսի, Հրանոյշ, ձգէ՛ որ անցնի:

- Այո, ըսաւ, ճիշդ է բայց ինչո՞ւ համար պէտք եղաւ, որ այս երկու էակները տառապին, որոնք ինծի համար այնքան սիրելի են:

Փարիզ, 1 Յունիս

Այս իրիկուն Զարոյենց էինք: Լիլին եւ Լուիզէթը շատ կը սիրեն հոս գալ: Հըրանոյշը իրական համակրանք եւ համարում ունի Լիլիին հանդէպ: Ասկէ փոխադարձ ջերմութիւն մը:

Լիլիին խօսքերը Հրանոյշը կը խմէր մարգարէի խօսքերու պէս: Պահ մը Զամարգարէի ... Զարօն դտաւ հակաճառելու դիծը, որովհետեւ Զարօն կը սիրէ ամէն բանի վերջը իրաւունք ունենալ: Գոհացում, ըրաւ, այս աշխարհի վրայ չկայ, երբեք կարելի չէ հասնիլ կատարեալ գոհացումի: Մարդը յաւիտենական դժգոհ մըն է:

- Ի հարկէ, պոռաց Լիլին, առաջ երբ աղուոր, կարմիր թոմաթէս մը ունենայի, ջրոտ ու համեղ, մեծ երջանկութիւն կը զգայի: Հիմա թոմաթէսը փոխուեցաւ, ալ թոմաթէսը չի գոհացներ զիս:

- Վերջ ի վերջոյ, աղաղակեց Պետրոս, խնդիրը թոմաթէսի շուրջ կը դառնայ:

- Այո, միշտ թոմաթէսի պատմութիւն մըն է եղածը, բայց առաջուան թոմաթէսս շատ պզտիկ էր, հիմա լոլիկս շատ մեծցած է:

ՋԱՐԵՀ Մ. ՈՐԲՈՒՆԻ

lettres françaises

par
Daniel LEUWERS

un magnifique hommage à Armen Lubin

Dix années après sa mort, Armen Lubin n'est pas oublié. Les «Cahiers bleus»(*), une publication trimestrielle dirigée par le poète Dominique Daguet et qui en est à son numéro 32, vient de publier un magnifique hommage au poète de *Sainte Patience* sous le titre «Armen Lubin, l'Etranger». Bien plus, les «Cahiers bleus» se proposent de donner prochainement un prolongement critique à ce numéro où l'on trouve un grand choix de photographies de l'auteur (l'œil flambant du jeune homme de 16 ans entouré de sa famille mais qui s'isole déjà en serrant dans ses deux mains un livre, puis la maladie qui creuse un visage empreint soudain de patient angélisme, et ces salles communes d'hôpitaux qui vont devenir les logis provisoires du poète : des lits de fer rapprochés au pied desquels gît le coffre du «condamné»...). En regard de ces photographies, on trouve des textes peu connus d'Armen Lubin, et notamment ces deux pages splendides qui ouvrent le numéro ; parues en 1960 dans les «Cahiers des Saisons», elles s'intitulent «Les étoiles familières» et nous plongent d'emblée dans un climat étrange. Le narrateur assiste au spectacle quelque peu fantasmatique d'une jeune femme au physique plus qu'agréable qui se penche par-dessus une margelle et interpelle son ami qui travaille dans les puits. Elle le plaisante, l'injurie, le menace, jusqu'au moment où elle bascule soudain par-dessus bord. Lorsqu'elle réapparaît, ses lèvres semblent dire : «Je les ai vues, les étoiles!». Armen Lubin ménage très bien les interstices du secret et nous laisse aussi bien entendre que la jeune femme a été victime d'un étourdissement ou qu'elle a voulu provoquer le rapt érotique ou que la «scène» n'a pris forme que dans le fantasme du narrateur - voyeur.

Les textes ou les lettres d'Armen Lubin (elles sont nombreuses dans le numéro et données souvent en fac-similés) sont habités de la même tonalité étrange où l'humour dépasse la douleur et l'assortit d'un voile pudique et dynamique. Comme en témoigne le romancier Jacques de Bourbon Busset (qui compta parmi les amis et visiteurs du poète), «il n'y a chez lui ni dolorisme ni misérabilisme. Il ne veut pas que l'on prétende que son génie lui vient de la maladie. Il considère au contraire que c'est une catastrophe, comme d'appartenir à un peuple martyr (celui des Arméniens)». Aucune complaisance chez Armen Lubin, mais plutôt une discrétion jusque dans la violence et le mystère. Le poète Jean Mambrino constate avec grande justesse : «Lubin est vraiment «l'étranger» parmi nous, il nous communique le scandale de l'exil et tout ce qu'il y a de proprement intolérable dans la douleur, mais en même temps il n'y reste pas emprisonné, il ne paraît pas écrasé. Il garde un regard d'une légèreté, d'une précision admirables, rayonnant de chaleur et de tendresse humaines». Ainsi ses voisins de lit deviennent-ils des prétextes à une drôlerie qui efface le pathétique au profit de la vraie fraternité. Quel élan dans les poèmes d'Armen Lubin, quel envol vers la «clarté seconde»! La sévérité première de la terre et ses pièges engluants sont transcendés par une céleste éclaircie, à l'image de l'hirondelle qui, à la belle saison, vient visiter la salle d'hôpital : passage - éclair qui métamorphose l'existence et lui donne son sens véritable.

Qu'il me soit permis, pour terminer la présentation trop rapide de ce riche numéro d'hommage, de citer quelques extraits de la lettre qu'Arthur Adamov adressait à Armen Lubin le 14 mars 1947 : «Nous sommes quelques-uns à Paris qui trouvons que vous êtes le plus grand poète vivant (Antonin Artaud mis à part) (...) C'est un très grand bonheur de voir que dans cette époque de laisser-aller et d'ignominie où on n'ose même plus prononcer le mot de poésie tellement il a été galvaudé, un homme retrouve dans le silence le secret des choses».

Grâce aux «Cahiers bleus» (le présent numéro et celui à venir), la place d'Armen Lubin sera désormais mieux perçue dans la poésie française de notre temps.

(*) *«Les Cahiers bleus», 2, rue Michelet 10000 Troyes*
Prix du numéro : 45 Frs + 10 Frs *de port.*
Abonnement annuel (4 numéros) : 120 Frs.

ԱՐՁԱԿԻՆ ՀԱՄԸ

Սփիւռքահայ Պատմուածք (ժողովածու), հատոր Ա., Երեւան, 1984:

Հրաչ Զարդարեան, Մեր կեանքը (վէպ եւ յօդուածներ), Երեւան, 1982:

Ա.

1.- Քանի մը տարիէ ի վեր՝ Երեւանի մէջ տենդոտ աշխատանք մը կը տարուի սփիւռքահայ գրականութեան շուրջ: Այդ աշխատանքը, 1981-էն սկսեալ՝ բազմաթիւ հրատարակութիւններով դրսեւորուեցաւ: Մինչ այդ թուականը՝ Հայրենի հրատարակչութիւնները պատիւ մը կ'ընէին արտասահմանի յառաջադէմ գրագէտներուն, իրենց գործերէն փունջ մը հատորի մը մէջ ամփոփելով, ու հայաստանեան հասարակութեան ներկայացնելով: Նոր գործունէութիւնը սկսաւ ծիլ ու պայթում, երբ այդ գրագէտներուն հանդէպ հետաքրքրութիւնը, մուտք գործեց նաեւ համալսարանէն ներս, Մ. Աբեղեան գրականութեան ինստիտուտին մէջ սփիւռքահայ գրակ. խումբ»ի մը ստեղծումով: Առաջին պտուղի արդիւնքը եղաւ 1981-ին՝ Գ. Սեւանի «Ուրուագծեր Սփիւռքահայ գրականութեան պատմութեան» Ա. հատորին հրապարակումը: Նոյն թուին է, եթէ չեմ սխալիր, որ ծնունդ տուաւ նոյնպէս 1981-ին լոյս տեսած «Սփիւռքահայ բանաստեղծութիւն» ժողովածու - ծաղկաքաղին, որուն սկիզբը հպարտանքով կը յայտարարուէր. «Սփիւռքահայ պոէզիայի այսպիսի ամբողջական ժողովածու առայսօր լոյս չի տեսել ո՛չ Երեւանում, ո՛չ էլ Սփիւռքում...»: Հատորը «Երեւանի Համալսարանի Հրատարակչութեան» «Ուսանողի Գրադարան» մատենաշարին մաս կը կազմէր: Կազմողը Բան. գիտ. թեկն. փրոֆ. Վարդգէն Գաբրիէլեանն էր, որ գրած էր նաեւ յառաջաբանը եւ կենսագրական ծանօթութիւնները:

Երեք տարի ետքը, ուրեմն՝ նոյն մատենաշարին մէջ լոյս կը տեսնէ հատոր մը, զոր կարելի է նոյն ձեռնարկին շարունակութիւնը համարել: Վերնագիր՝ «Սփիւռքահայ Պատմուածք», հատոր Ա.: Վերը նշուած երկու անունները կ'երեւին հոս ալ, կողք կողքի, քանի որ հատորը բան. գիտ. թեկն. Գեղամ Սեւանի կողմէ կազմուած է, մինչդեռ յառաջաբանը եւ կենսագրական ծանօթութիւնները խմբագրուած են Վ. Գաբրիէլեանի կողմէ: 544 էջնոց գիրք մըն է հրամցուածը:

Առոր կողքին նկատի պիտի առնեմ հոս ուրիշ հատոր մը, որ «Սովետ. գրող» հրատարակչութեան մէջ տեղ գտած է, ու Հրաչ Զարդարեանի 1934-ի «Մեր կեանքը» վէպին հետ՝ նոյն հեղինակէն այլ գրութիւններ կը մէկտեղէ: Կազմողը Ալ. Թոփչեանն է, որ գրած է նաեւ յառաջաբանը: Այս գիրքը Համալսարանի հրատարակչութեան հետ կապ չունի: Հայաստանի մէջ Սփիւռքի գրագէտներուն գործերը հիւրընկալելու բազմամեայ ձգնումին մէկ նոր երեւոյթն է: Շահնուրը, 1962-ին, Որբունին 1967-ին արժանացած էին սակէ առաջ նոյն պատիւին: «Սփիւռքահայ Պատմուածքը» եւ այս հատորը հոս իրարու կը յօդեմ, որովհետեւ երկուքն ալ Սփիւռքահայ արձակին կը վերաբերին: Պատմուածքներուն շարքին մէջ՝ իրենց տեղը ունին բնականաբար Զարդարեանի էջերը (Ս. Պ., էջ 177 - 196):

2.- Պատմուածքներու հատորը Սփիւռքի 1920 - 1950 ժամանակաշրջանը կ'ընդգրկէ, ու քով քովի կը բերէ 16 տարբեր արձակագիրներու ստեղծագործութիւնները: Առաջինը Մնձուրին է: Յետոյ կու գան Փարիզի Դպրոցին գլխաւոր ներկայացուցիչները, ամերիկահայ գրագէտները (Համաստեղ, Նուրիկեան, Վահէ-Հայկ եւ տարբեր սերունդի մը պատկանող Անդրէասեանը), Փարիզի յառաջապահ արձակագիրները (Լաս, Սեմա), եւ վերջապէս Միջին Արեւելքի ներկայացուցիչները (Սեդա, Ս. Փոնոսեան, Ս. Սիմոնեան): Այս խմբաւորումներէն դուրս կ'իյնայ վերջին դէմքը՝ Ա. Ալիքսանեան, որուն գրական գործունէութիւնը կը սկսի Պոլսոյ մէջ, ու կ'աւարտի Փարիզ:

Հայաստանեան հրատարակութիւնները երբեք չեն նշեր իրենց վերատպած գրութիւններու հրատարակման սկզբնաղբիւրները: Աւելի սովորութիւն մըն է, որուն պատճառը պիտի ունենամ դեռ անդրադառնալու: Բայց չեմ կրցած որոշել տակաւին, թէ դիտումնաւո՞ր է այդ զանցումը: Անհրաժեշտ չի նկատուիր թերեւս: Բայց գրեթէ միշտ՝ անիմաստ կը դառնայ գրութիւն մը որուն վայրն ու թուականը անծանօթ կը մնան մեզի: Եւ ամէն պարագայի՝ մեղանչում մըն է գիտական եւ համալսարանական բոլոր օրէնքներուն դէմ: Ձանց կ'առնեմ զանցումին հաւանական պատճառները:

Մնձուրին, Ս. Սիմոնեանը, Ա. Ալիքսանեանը 1950էն առաջ պատմուածքներու հատոր չեն հրատարակած: Մնձուրիին առաջին հատորը լոյս կը տեսնէ 1958-ին, Սիմոնեանինը՝ 1968-ին, Ալիքսանեանինը՝ 1964-ին: Ընթերցողը պէտք է ինքը կարենայ եզրակացնել, որ «Սփիւռքահայ Պատմուածք» գիրքին մէջ հիւրընկալուած գրութիւնները 1950-էն առաջ գրուած ու մամուլին մէջ հրատարակուած են: Բայց քսանական թուականներու սկիզբէն մինչեւ քառասունական թուականներու վերջաւորութիւնը՝ լայն անջրպետ մը կայ, եւ ընթերցողը իր ձեռքը տուեալ մը չունի իր կարդացածը այդ ժամանակամիջոցին մէջ զետեղելու համար, եթէ առաջին հրատարակութիւնները, իր տրամադրութեան տակ չեն: Եւ Հայաստանի մէջ՝ վստահաբար՝ չե՛ն:

3.- Յառաջաբանը ստորագրողը՝ Վ. Գաբրիէլեան, ծանօթ գրիչ մըն է այլեւս, իբրեւ մասնագէտ հայութեան արեւմտեան թեւի գրականութեան: 1979-ին ստուար հատոր մը հրատարակած է Դ. Վարուժանի մասին, բազմաթիւ անտիպներ երեւան բերելով ու օգտագործելով: 1984-ին՝ ինքն է որ Վարուժանի Գործերու նոր ու խղճամիտ հրատարակութիւնը պատրաստած է: Պիտի հետեւիմ պահ մը իր յառաջաբանին:

Վերադառնալով նախ հեղինակներու ընտրութեան հարցին: Տեսաք որ ժողովածուին մէջ տեղ չէին գտած Սփիւռքի աւագ սերունդի ներկայացուցիչները՝ Օշական եւ Զարեան, թէեւ իրենց եւ Մնձուրիին միջեւ մեծ տարբերութիւն մը չըկայ, թուականներու գիծով: Օշականը 1883-ի ծնունդ է, Զարեանը՝ 1885-ի, Մնձուրին՝ 1886-ի: Օշական եւ Զարեան իրենց բոլոր հատորները, ու Զարեանի պարագային՝ բոլոր գործերը, արձակ թէ ոտանաւոր, 1920-էն ետքը հրատարակած են: Ու փոխադարձաբար Մնձուրին 1915-էն տարիներ առաջ մտած է գրական ասպարէզ: Աւելցուցէք, իբրեւ ծանրացուցիչ դէպք յանցանաց, որ Օշականը իր «Խոնարհներ»ուն մէկ կարեւոր մասը 1919-էն ետքը գրած է, եւ երկրորդ՝ որ Զարեան Գ. Սեւանի Սփիւռքահայ գրականութեան պատմութեան մէջ լայն տեղ կը գրաւէ, անշուշտ իր բանաստեղծութեան համար: Ընտրութիւնները սակայն անհրաժեշտ են կ'ենթադրեմ, ու ամէն պարագայի՝ միշտ յարգելի:

Յառաջաբանը Սփիւռքի արձակը կը ներկայացնէ պատմուածքի մարզէն ներս, զայն դասաւորելով, ընդհանուր հանդրուաններ զատորոշելով, եւ հասարակաց խնդրականութիւններ մէջտեղ բերելով: Պատմուածքի առաջին տեսակ մը կը բնորոշուի իբրեւ «վերյուշ»ի կամ «կարօտ»ի գրականութիւն: Երկրորդ տեսակ մը ժամանակակից կեանքի պատկերը կու տայ, իր «նահանջող թէ ըմբոստ» հերոսներով, առանց գլխաւոր հարցը ըլլալով անշուշտ՝ «ուծացումի վտանգը»: Երկրորդ փուլի ըմբոստ հերոսները օրինակ՝ երբեմն «դիմանում (են) եւ զարգացման ընթացքի մէջ մատնացոյց (են) ընում փրկութեան ուղին», այսինքն վերջին հաշուով՝ «Համահաւաք հայրենի երկրում եւ ժողովուրդի սոցիալական ազատագրում» (էջ 24): Երրորդ «փուլ» մըն ալ կայ: Կը յատկանշուի անով, որ հերոսը չի բաւականանար այլեւս մատնացոյց ընելու արարքով, կ'ընտրէ՝ սոցիալ - քաղաքական պայքարի ուղին, կամ հայրենի երկրին ճանապարհը: Այս առողջ շարժընթացքն բացատրելու ենք անշուշտ «թշնամական կուսակցութիւնները»: Պէտք է յիշեցնել հոս որ Գ. Սեւանի գիրքին մէջ՝ նոյն փուլերը կը մատնանշուէին, նոյն զարգացումը, նոյն խնդրականութիւնը: Հէկէլեան ոգի մը կայ հայաստանեան քննադատութեան եւ գրականագիտութեան մէջ. պատմութիւնը հոն՝ կը ծաւալի իր յաջորդական փուլերով ու հանդրուաններով, որոնցմէ իւրաքանչիւրը իր նախորդը կը զանցէ ու ցոյց կու տայ անոր ճշմարտութիւնը: Քննադատներուն միջեւ այս ուրախալի համամտութիւնը պէտք է ողջունել իբրեւ գիտակա՞ն մօտեցումին մէկ յաջողուածքը:

Աւելցնեմ որ երրորդ հանդրուանի առողջ մտայնութեան ուսհմիրան Լասն է՝ Լուիզա Ասլանեանը, որ տեղ մը գրեր է. «Հայկական հարցի միակ եւ արմատական լուծումը նրա պրոլետարական լուծումը հանդիսացաւ» (հոն՝ էջ 27): Սփիւռքահայ արձակի նոր հերոսը, «զարգացման ընթացքին մէջ երրորդը», այն է որ կը փարի «յաղթողների հայրենիքին» (էջ 27):

4.- «Սփիւռքի պատմուածքը գրեթէ ծայրէ ծայր՝ ձախողանք մըն է, իմ ճաշակիս համաձայն: Ես շատ համ չեմ առներ անկէ»: «Հապա իմ գրածնե՞րս»: Որբունիին հետ խօսակցութիւն մըն էր, տակէ տարիներ առաջ: Իր հակազդեցութիւնը զարմանքի մատնած էր զիս: Ճիշդ է՝ ինքն ալ պատմուածքներ գրած էր, եւ ես այդ պահուն փաստօրէն՝ խելապատակէս վտարած էի զանոնք: Որբունի իր վէպին էր ամէն բանէ առաջ, եւ ինչպէս անենօք՝ այսօր ալ իր պատմուածքները վէպին նախապատրաստական հրահանգները կը նկատեմ: Յայտնի է որ 1929-ի «Փորձ»էն մինչեւ 1964-ի «Եւ եղեւ մարդ»ը Որբունին հեռու մնացած է վէպէն, չէ կրցած իր վիպական ծրագիրը իրագործել, լրումին հասցնել: Պատմուածքները ձեռքի վարժութիւնը չկորսնցնելու միջոց մըն էին, ու դժուար է զանոնք ուրիշ ձեւով կարդալ: Ինքն ալ քանիցս նոյն գաղափարը յայտնած է, տառացիօրէն: Եւ եթէ չըլլային իր վէպերը, Որբունին իր ժամանակակիցներու արտադրութեան միջինէն վեր պիտի չբարձրանար:

Դժուար է ըսել, թէ ուրկէ՛ կու գայ ընդհանուր այդ ձախողութիւնը: Մանաւանդ որ բացառութիւններ ալ կան, օրինակ՝ «Յարալէզներուն Դաւաճանութիւնը» հատորին պատմուածքները, ուր ոճին ճկունութիւնը, գրուածքներու խելամտութիւնը դրաւիչ են յաճախ: Շահնուրէն զատ սակայն՝ Փարիզի Դպրոցին պատմուածքները կը կարդանք այն պատճառով միայն, որ այդ հեղինակները սփիւռքեան վէպին հիմնադիրներն են, ու իբրեւ այդ՝

Գրեց՝

ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

յափշտակիչ կերպարներ, որոնց ամէն մէկ տողը թանկագին է: Մէկ քով կը ձգեմ նաեւ ամերիկահայ գրագէտները: Արամ Հայկազ մը գրեթէ միշտ հաճոյքով կը կարդանք, որովհետեւ աշխարհ մը կը վերստեղծէ: Բայց առանցմէ դուրս՝ ճանճրոյթին անծայրածիր դաշտերը կը սկսին: Պատճառը այն է կ'ենթադրեմ՝ որ լուրջ հեղինակներու հետ չէ որ գործ ունինք: Պատմուածքին սեռը չեն վերանորոգած գոյզն իսկ չափով: Պատգամները չէ՛ որ պիտի փրկէին գրականութիւն մը, ըլլան իսկ անոնք բարեմիտ ու բարենպատակ, որքան որ կ'ուզէք: Հայաստանի գովք, ընկերային պայքարներու կարեւորութիւն, առանք կ'ընդունիմ կամ կը մերժեմ իմ հարցս է, բայց արտադրական հարց մըն է: Եւ արդէն այս թեմաները խոշորցնելու ալ պէտք չկայ. Փարիզ, Ամերիկա կամ Պէյրութ՝ շատ չնչին տեղ մը կը գրաւեն խորքին մէջ: Ուրե՞մն: Ինչ որ կը փնտռենք արձակին համն է: Առէ՛ք Ս. Սիմոնեանի Լեռ եւ Ճակատագիր հատորը (1972), ուր ամփոփուած են հեղինակին պատմուածքները: Սիմոնեան համով կը պատմէ, սահուն, երբեմն՝ հաճելի արեւմտահայերէն մը կը գրէ, եւ պէյրութարնակ կամ հալէպարնակ իր Սասունցիները, հետաքրքրաշարժ կերպարներ են, իրենց յիշատակներով ու հայհոյանքներով, լեզուի իրենց նկարագրով, իրենց ընտանեկան սրբութիւններով, աղբեւային հետ իրենց անհաշտ կեցուածքով: Բայց համով պատմելը, հաճելի արեւմտահայերէն մը գրելը, հետաքրքրական կերպարներ բեմադրելը չեն կազմեր տակաւին արձակի համին ամբողջութիւնը:

Սփիւռքը պատմուածքին սեռը իր նախորդներէն ժառանգած է, ու չյաջողած է գործադրել զայն իր ստացածին մէջ: Չէ մտածած այդ ժառանգին էութեանը մասին, իբրեւ գրականութիւն: Ինչ որ 1880-ի եւ 1890-ի միջեւ Պոլսոյ մէջ Զօհրապի կամ Արփիարեանի ձեռքը նոր ւաճում մըն էր, ինչ որ նոր տարածութեան մը գրաւումն էր՝ Սփիւռքի մէջ կը դառնայ զուտ կրկնութիւն, սկսելով Փարիզի Դպրոցէն: Պատմուածքը, Փարիզի սերունդը ներառեալ, միաժամութեան բաց ասպարէզը կը հանդիսանայ: Հոս եւս՝ իրապաշտութեան անուան տակ, իրականութեան հանդէպ ամէնէն պարզունակ պատկերացումները սնուցուած են: Ուրիշ բան կարելի՞ էր պատմուածքի մարզէն ներս: Կարդացէք այդ սեռին անմահական գլուխ - գործոցներէն մէկը՝ Յ. Օշականի «Շահպապ»ը (1924) ու պատասխանը դուք տուէ՛ք:

Եթէ հարցը բան մը պատմելուն մէջ կը կայանար, ի՛նչ տառմներ, ի՛նչ ողբերգութիւններ կարելի էր պատմել: Ու եթէ պատմուածքի սեռը անյարմար էր, այն ատեն՝ թող թանձրացնեալ պատմութեան ոճը որդեգրուէր անդրադառնալու համար իրականութեան: Խորքին մէջ՝ շատ բան կայ Սփիւռքի իրապաշտ պատմուածքներուն մէջ, բացի իրականութենէն:

5.- Այս մարզին մէջ, ինչպէս բանաստեղծութեան, աւագ սերունդէն անդին միակ հեղինակը, որ իսկապէս վերանորոգած է սեռը՝ Վահէ Օշականն է: Այսինքն՝ Յ. Օշականի որդին: Այս ճշդումը կ'աւելցնեմ, որովհետեւ Վ. Օշականի անձը բացարձակապէս անծանօթ կը թուի ըլլալ հայաստանեան բանասիրական գիտութիւններու տոքթորներուն: Ըսի սկիզբը, որ 1981ին Երեւանի մէջ Սփիւռքահայ բանաստեղծութեան ժողովածու մը հրատարակուած է, որ իր 500 էջերու երկայնքին՝ 40 հեղինակներու տեղ տուած է: 1925-էն մինչեւ 1975՝ Սփիւռքի մէջ երկու հատորներ կան, երկու հատ միայն, որոնք արմատապէս վերանորոգած են բանաստեղծական լեզուն: Մէկը 1936-ին Սարաֆեանի «Տեղատուութիւն եւ Մակընթացութիւն»ն է, միւսը՝ 1963-ին՝ Վ. Օշականի «Քաղաք»ը: 500 էջնոց ժողովածուին մէջ, Սարաֆեանին եօթը էջ մը տրամադրուած է, բայց Վ. Օշական պարզապէս բացակայ է: Գոյութիւն չունի: Պէտք է խոստովանիլ որ այս անտեսումը անվերադառնալի սխրագործութիւն մըն է:

Ու պատմուածքին նուիրուած իր յառաջաբանին մէջ, Վ. Գաբրիէլեան յետ-պատերազմեան սերունդին պատկանող բազմաթիւ անուններ կը նշէ, որոնք պիտի մտնեն վստահաբար 2րդ հատորին մէջ: Հոս ալ անշուշտ՝ Վ. Օշականի անունը կը փայլի իր բացակայութեամբ, ինչպէս կ'ըսեն: Բայց եւ այնպէս, եւ հակառակ բոլոր անտեսումներուն, Վ. Օշական միակն է մեր մէջ որ պատումը իբրեւ գրական սեռ՝ լուրջի առած է, միակն է որ բանուկ ճամբաներէն հեռացած է, միակն է նաեւ որուն գործը պարզունակութեան առհաւական մեղքէն յետին հետք մը իսկ չի կրեր: Միակն է վերջապէս որուն արձակ գործին մէջ՝ աշխարհային գրականութեան վերիվայրումներուն շունչը ըդդալիօրէն անցած է: Վ. Օշականի պատումները ճիշդ է՝ ցրուած էին մինչեւ հիմա պէյրութահայ եւ ամերիկահայ մամուլի էջերուն մէջ: Ինչ որ ալ ըլլայ, լաւ կ'ըլլար եթէ երեւանեան մասնագէտները քայլ պահէին Սփիւռքի գրականութեան իսկական արժէքներուն հետ:

6.- «Սփիւռքահայ Պատմուածք» հատորին ներս Որբունիին վերաբերեալ քանի մը անճշդութիւններ սպրդած են, եւ զանոնք հոս ուղղել պէտք է: Հատորին մէջ Որբունիէն երեւցած պատմուածքները երեքն ալ՝ Վարձու Սենեակ գիրքէն առնուած են: Որբունիի կենսագրականին մէջ հատորի վերջաւորութեան (էջ 531), «Վարձու Սենեակ»ին քով գրուած է 1939 թուականը: Այդ թուականն է որ ի հարկէ՝ գիրքին առաջին էջին վրայ կը կարդացուի: Բայց ամենավերջին էջին՝ ծանուցում մը կայ, որ կ'ըսէ թէ տպագրութիւնը 1946-ին լրացած է: Մեծ սխալ մը չէ, սակայն ճշգրտութեան սիրոյն՝ 1946 պէտք է համարել հրատարակութեան թուականը: Որբունին այդպէ՛ս կը համարէր ինքը, քանի որ պատմուածքներու իր երկրորդ հատորին մէջ՝ 1958-ին, հեղինակին կողմէ հրատարակուած գործերու կարգին նշուած է «Վարձու Սենեակ»ը, թուականը՝ 1946:

Նոյն յառաջաբանին մէջ, «Հալածուածները» վիպաշարքը կը ներկայացուի իբրեւ «չորս հատորով ծրագրուած» վէպ: Վ. Գաբրիէլեան հոս կը սխալի: Նախ որ վիպաշարքին ծրագիրը տարուէ տարի կը փոխուէր, երբեմն՝ կը խտացուէր, երբեմն ալ՝ կ'ընդլայնուէր: Բայց Որբունին վերջին տարիներուն՝ գրեթէ միշտ տասը հատորի մասին կը խօսէր: Խորագիրները ու նիւթերը իր մտքին մէջ պատրաստ էին, եւ վերջինը՝ տասներորդը «Ջրհեղեղէն առաջ» պիտի կոչուէր: Ջրհեղեղը անշուշտ Աղէտն է: Ու վերջին հատորին մասին հաղորդածս չնչին մանրամասնութիւն մը չէ, երբ նկատի առնէք Աղէտին թաքուն ներկայութիւնն ու գործողութիւնը Որբունիի վէպին մէջ, եւ հայրական կերպարին կարեւորութիւնը: Վերջին հատորը այդ կերպարին նուիրուած պիտի ըլլար: Ջրհեղեղէն առաջ՝ Հայրը:

Չորս հատորով ծրագիր չէ եղած երբեք: Եթէ ծրագիրին վերաբերէր միայն անճշդութիւնը, կարեւոր պիտի չըլլար:

Ենթադրութիւններէն անդին իրողութիւն մը կայ սակայն։ «Հալածուածները» վիպաշարքէն չորս հատոր հրատարակուած են հատորով, վերջինը՝ 1974-ի «Սովորական օր մը» խորագրուած վէպը։ Բայց 1982-ին Փարիզ լոյս տեսնող ԿԱՄ հանդէսը վիպաշարքին վեցերորդ հատորը իր էջերուն մէջ կը հրատարակէր, հետեւեալ ծանօթութեամբ. «Հալածուածները շարքէն կը մնային հրատարակելիք հինգերորդ եւ վեցերորդ հատորները։ Հինգերորդին վերնագիրն է՝ «Տիգրան»։ Այն վէպն է, զոր երկար ատեն Որբունին կ'ուզէր հրատարակել «Վարձու Սենեակ» վերնագիրով...։ Հոս վեցերորդն է որ կը ներկայացնենք։ Իսկական հատոր մը չի կազմեր...» (ԿԱՄ, թիւ 2, էջ 41)։ 37 էջ կը գրաւէ ան ի հարկէ հանդէսին մէջ։ Խորագիր՝ «Ձի քո է կարողութիւն»։ Որբունին այդ տարբերակը վերջնական կը նկատէր, քանի որ այլեւս ժամանակ չունէր վէպի մը ընդունուած ծաւալը տալու անոր։ Ծանօթութիւնը կ'ըսէ նաեւ, թէ մեքենագիր պատճէնին վրայ 1977 Յուլիս 4-ի թուականը կայ։ Եթէ ուրեմն իրագործուածը ծրագիր պիտի համարինք, ենթադրել պէտք է որ վեց հատորով ծրագրուած էին Հալածուածները։ Մահը չթոյլատրեց որ հեղինակը ատկէ անդին անցնի։

Որբունիին մօտ վէպին եւ պատմուածքին սերտ առնչութիւնը ընդգծելու համար, ըսեմ նաեւ որ ցարդ անտիպ մնացած հինգերորդ հատորին նիւթը «Վարձու Սենեակ» պատմուածքին նիւթն է (Երեւանեան հրատ., էջ 230), կամ աւելի ճիշդ՝ անկէ կը մեկնի, քանի որ սկզբնական պատահարէն յետոյ՝ վէպին գործողութիւնը անսպասելի կերպով կը զարգանայ։ Պատմուածքին մէջ՝ Տիգրանին կերպարը կրաւորական մասնակիցն է չնչին միջադէպի մը. աղջկան մը կը հետեւի, եւ վարձու սենեակին մէջ է որ ան կը յայտնուի իրեն իբրեւ մարմինը վաճառողներէն։ Ոչինչ կը սորվինք ասկէ անդին Տիգրանին մասին։ Իր խրտչումը միայն, երբ սէրն ու դրամը իրարու կը խառնուին, հորիզոններ կը բանան իր հոգեյատակին վրայ։ Վէպին մէջ՝ քաղաք, ընտանիք, քոյր այդ հորիզոնին մաս կը կազմեն։ Որբունին շատ մը կերպարներ ունէր այսպէս իր մտքին մէջ, պատրաստ՝ վէպին մէջ ներմուծուելու, եւ զորս փորձի համար՝ պատմուածքի մը մէջ կը զետեղէր։ Պատմուածքը «Վարձու Սենեակ» հատորին մէջ՝ 1929 թուականը կը կրէ։ Տիգրանը այդ թուականին պատրաստ էր ուրեմն Որբունիին մտքին մէջ իբրեւ վիպական կերպար։ 1973-էն ետքն է որ իր վէպը գրուեցաւ իսկապէս։ Հազուադէպ եւ յիշարժան երեւոյթ մըն է։

7.- Երեւանեան հրատարակութիւնները յաճախ վերջին էջերուն՝ բառարան մը կ'ունենան։ «Սփիւռքահայ Պատմուածք» հատորն ալ՝ նոյնպէս։ Հոս ընծայուած բառարանը սակայն յատուկ բան մը ունի։ Ահաւասիկ ձեզի քանի մը օրինակներ. ազապ - ամուրի, ազատքեղ - մաղտանոս, Թըրքիշ - Թրքական, եպեբեղի - պժդալի (դ-ով), բենո (կարդա՛ք փնէօ) - բացիկ, երկաող, Պօն ճիօրնօ - բարի լոյս։ Անդրադարձա՞ք։ Չէ՛ ըսուած, թէ ո՛ր լեզուին կը պատկանի բացատրուած բառը, Ֆրանսերէ՞ն, Թրքերէ՞ն, անգլերէ՞ն։ Կամ հայերէ՞ն։ Որովհետեւ ձեր ուշադրութենէն չվրիպեցաւ նաեւ ազատքեղի եւ եպեբեղի ներկայութիւնը։ Հայերէնն իսկ այլեւս պէտք ունի բացատրութեան, անշուշտ՝ Թրքերէնով։

Բ.

8.- Հ. Զարդարեան Փարիզի Դպրոցին ամէնէն քիչ ծանօթ դէմքերէն մէկն է թերեւս այսօր։ Մեր օրերուն Սփիւռքի մէջ՝ ո՞վ կարդացած է «Մեր կեանքը», որ երեսունական թուականներու կարեւորագոյն գործերէն մէկն է։ Այս մոռացութեան մէջ, հեղինակը անմեղ չէ ամբողջովին։ Որովհետեւ 1934-ին լոյս տեսած այդ վէպէն յետոյ՝ Հ. Զարդարեան ոչի՛նչ տուած է, որ արժանի ըլլար նկատառումի։ Երկրորդ վէպ մը ունի, 1953-ին տպուած, Որբացող Մարդիկ խորագրով։ Այդ վէպը կատարեալ ձախողութիւն մըն է։ Գրեթէ անհասկնալի է գրական այս անկումը, այնքան բարձր էին ամէն տեսակէտով՝ Մեր կեանքը-ին արժանիքները։ Զարդարեան իր առաջին վէպին մէջ՝ հիւմուր ունի, սալոնային խօսակցութիւններ զարգացնելու եւ քաղքենիական բարքերը ձաղկելու անկնյայտ կարողութիւն, եւ ատկէ անդին՝ վիպական կացութիւն մը ստեղծելու ապշեցուցիչ վարպետութիւն մը։ Անմոռանալի են այս վէպին մէջ երկու եղբայրները՝ Արսէնն ու Տիգրանը, իրարու այնքան ուժեղ կերպով հակադրուած «Երգեցիկը» խման հայրը։ Անմոռանալի՝ Արսէնին եւ մօրը երկար սպասումները, պահուըտած, որպէսզի կարենան պահ մը խնամիներէն «խլուած» Տիգրանը տեսնել հեռուէն։ Անմոռանալի՝ սեռականութեան հանդէպ ուժով կեցուածքը, մօրը մանրամասնօրէն նկարագրուած ջանքերը՝ չյղիանալու համար։ Մեր կեանքը Փարիզի Դպրոցին 1928-ի եւ 1934-ի միջեւ հրատարակած բազմաթիւ վէպերուն մէջ՝ ամէնէն յաջողն է վստահաբար։ Ինչո՞ւ այն ատեն յետագայ տարիներու ընթացքին՝ Զարդարեանի կորանքը, գրականութենէն իր հեռացումը։ Դժուար է ըսելը, բայց իրողութիւն մըն է, ա՛յս ալ։

Կ'ենթադրեմ որ ժամանակաշրջանը իր հարցերը կը պարտադրէր։ Այդ թուականներու մեծ վէպերուն մէջ՝ խնդրականութիւնները գրեթէ նոյնն են, կարծէք Շահնուրի, Որբունիի եւ Զարդարեանի վէպերը նոյն հարցին, նոյն խորքին երեք արտայայտութիւնները ըլլային։ Ու անկասկած՝ ժամանակը աւելի մեծ դեր խաղացած ըլլալու է Զարդարեանի վէպին յաջողութեանը մէջ, քան թէ գրականութեան հանդէպ որոշակի կեցուածք մը։ Կը տեսնուի հոս, թէ որքա՛ն հեղինակի մը անունն ու անհատականութիւնը փոփոխակի բաներ են։

Որբացող մարդիկ ձախող վէպէն յետոյ, Զարդարեան Ժամանակ եւ խորհուրդ իր հատորը կը հրատարակէ, 1955-ին։ Այս գիրքը ծայրէ ծայր «աֆորիզմ»ներով կազմուած է, այսինքն՝ մտածումի բիւրեղներով, հոս՝ օրագրային ոճով մը գրի առնուած։ Զարդարեանին նուիրուած երեւանեան հատորը Մեր կեանքը կու տայ գրեթէ ամբողջութեամբ (այսինքն՝ այլեւս օրէնք ու սովորութիւն դարձած յապաւումներով), եւ 1955ի գիրքէն՝ 30 էջի չափ բան մը։ Զարդարեանի «աֆորիսթիք» նոթագրութիւնները, արուեստի եւ կեանքի մասին իր հարեւանցի նկատողութիւնները շահագրգռական պիտի ըլլային, եթէ իսկապէս արուեստագէտ մը կանգնէր անոնց ետին, աշխատող ու արտադրող, արուեստի հարցերուն տեղեակ եւ ատոր փաստը տուող՝ իր գործերուն մէջ։ Բայց այդ թուականին՝ Զարդարեան քսան տարիէ ի վեր դադրած էր արուեստագէտ մը ըլլալէ։ Կը մնայ իր մօտ միայն արուեստագէտ ըլլալու կամեցողութիւնը, եւ արուեստագէտի արտաքին շարժուձեւերը։ 1953-ին վէպը ինչպէս 1955-ին խորհրդածութիւններու տնապրօս ոճը ատոր փաստը կը բերեն անառարկելիօրէն, եւ - դժբախտաբար։ «Ահա վէպս աւարտած եւ գրեթէ տպագրուած։ Անկատար է...» կ'ըսէ հոս տեղ մը (տե՛ս էջ 295)։ Իր դժգոհութեան պատճառները հաւանաբար մեր առաջ բերածները չեն, այսու ամենայնիւ՝ իրաւունք ունէր մտահոգուելու։ Բայց զարմանալի՞ է արդեօք վիպական մարզին մէջ այս հեղինակին ձախողանքն այս թուականին, երբ իր օրագրային խորհրդածութիւններուն մէջ կը կարդանք հետեւեալը. «Օր մը պիտի գայ - հեռու իսկ չէ - ուր Փրուստ իսկ պիտի չկարդացուի, վասնզի իր գործը արուեստի աւաղ օրէնքներու մէկուն դէմ կ'երթայ. կիրարկել արուեստի միջոցներն, որով բազմաթիւ տասնըեակ տարի տեւած կեանք մը՝ մէկ երկու տասնեակ րոպէի տեւողութեան մէջ արտայայտութեան գայ...։ Արուեստը, ամէն բանէ առաջ, մանաւանդ, անյեղելիօրէն, խտացում է» (էջ 311)։ Միտ բանի՞ն. Զարդարեան չի սիրեր Փրուստը, որովհետեւ երկար կը գրէ, ու չի գիտեր խտացնել։ Ինչո՞ւ չէ։

Նոյն գիրքէն առնուած է նաեւ այս նախադասութիւնը. «Ամբողջ կեանքս անցուցի գիտելով Զարը, զարմանալով, տառապելով որ չի չքանար կեանքէն սպառ - սպուռ...» (էջ 288)։ Զարին, անոր առթած տառապանքին Զարդարեան կը հակադրէ Իտէալի ձգողականութիւնը։ Իր յառաջաբանին մէջ՝ Ալ. Թոփչեան իրաւունք ունի այս տողերը ընդգծելու (էջ 15), բայց անոնք յատկանշական են առաւելապէս՝ Զարդարեանի յետ-պատերազմեան արտադրութեան համար։ Զարին եւ Իտէալին այդ հակադրութիւնը, եթէ չեմ սխալիր, 1953-ի վէպին նիւթն է նոյնիսկ։ Այսինքն՝ ազնուական բարձր հոգերով, Իտէալի մագնիսովը տարուած, եւ իր շուրջը՝ Զարը, մանաւանդ կնոջական կերպարանքներ գտած, կը դեղերի ու «չի չքանար»։

Կարելի չէ հոս նորէն խօսք մը չըսել երեւանեան յապաւումներուն մասին։ Մեր կեանքը տուժած է, բայց ընդունելի չափերով. վէպէն երկու էջը միայն ամբողջովին դուրս հանուած է։ Մնաց որ սկիզբը դրուած նախադասութիւնը («ժողովածուն տպուած է որոշ կրճատումներով») չարդարացներ նման արարք մը։ Յարգանքի պակաս մըն է պարզապէս, եւ այդ՝ աւելի՛ անտանելի է քան թէ քաղաքական պատճառները, որոնք գոյութիւն չունին այս պարագային։ Ջնջուած էջերը սիրային - սեռային պահ մը կը պատկերացնէին։ Բագինը 1983 Հոկտ.ի եւ Նոյ.ի իր թիւերուն մէջ մատնանիշ ըրած է այդ յապաւումը, ինչպէս նաեւ անոր կողքին՝ անուշադրութեան արդիւնք եղող հարիւրաւոր սխալներ, երբեմն ալ՝ բնագրին վրայ աններելի փոփոխութիւններ (ջնջուած իմաստներ, խախտած բառեր ու հոլովներ, արեւելահայերէն դարձուածքներ)։

1934-ի վէպէն եւ 1955-ի հատորէն առնուած հատուածներէն զատ՝ երեւանեան հրատարակութիւնը երկու յօդուածներ կը պարունակէ, մէկը՝ Սիամանթոյի, միւսը՝ Զօհրապի մասին։ Այս յօդուածները 1965-ին եւ 1966-ին լոյս տեսած էին Նայիրիի մէջ։ Ասոնք ալ յապաւումներ կը կրեն, այս անգամ՝ քաղաքական դրդապատճառներով։ Ասանկ պարագաներու՝ նախընտրելի է անշուշտ հրատարակման սկզբնավայրերը չնշել։ Շահագրգռական են այս յօդուածները։ Զարդարեան ճանչցած է երկու գրագէտները, որոնց մասին կը գրէ, իր հօրը հետ իրենց բարեկամութեան ճամբով։ Գրական բեմին «քուլիս»ները ճանչցողի իր հանգամանքովը կը խօսի իրենց մասին։

Սփիւռքահայ Պատմուածք հատորը Զարդարեանի գրական դէմքին ուրուագծումը կ'ամբողջացնէ, իրմէ երեք պատմուածքներ խմբելով։ Պատմուածքի մարզէն ներս Զարդարեանի գրեթէ ամբողջ արտադրութիւնը Հայրենիք Ամսաթերթին մէջ լոյս տեսած է, 1923-էն 1932։ Ասոնցմէ «Ծերուկ Ռուսոն» եւ «Աստուած կա՞յ թէ չկա՞յ» Հայաստանեան հատորէն ներս առնուած են։ Երկուքն ալ 1925-ին տպուած էին։ «Ծերուկ Ռուսոն» հետաքրքրական է «առնել»ու եւ «զողնալ»ու պատմութեամբ մը, որ «Մեր կեանքը»ի սկիզբը կը վերերեւի ուրիշ ձեւով։

9.- Ձախողութի՞ւն մը ուրեմն՝ Սփիւռքի պատմուածքը։ Փարիզի Դպրոցի պարագային՝ շահեկան է վէպերուն հետ բաղդատութիւնը։ Ուրիշ պարագաներու՝ համով ու հաճելի պատմումներ կը հրամցնէ։ Աւելի յաճախ՝ ձանձրոյթ։ Ըսի որ արձակին համը ուրիշ տեղ է։ Համը համարձակութեան հետ կապ մը ունենալու է։ Չեմ գիտեր, թէ ինչո՛ւ համարձակ պէտք է ըլլալ, ստեղծելու համար արձակ մը, որ գեղեցիկէն ու հաճելիէն անդին՝ իր յատուկ համը ունենայ։ Գաղափարները, պատմումին հաճելի ընթացքը, տարբելատիպ լեզուն անհրաժեշտ են թերեւս։ Բայց ոչի՛նչ են տակաւին, երբ չկայ զարտուղի փորձը՝ չըսուածը փնտռելու, անասելին ըսելու։ Համարձակը ա՛ն է, որ իր լեզուին արտայայտութեան կարելիութիւնները կը տանի մինչեւ ծայրը, որ պատմումին կարելիութիւնը կը պրկէ, որպէսզի գրուածքը հասնի դէպքի կոյր կէտին։ Սփիւռքի պատմուածքը մինչեւ հոն չերթար, գրեթէ միշտ։ Չի հասցներ պատմումը իր անկարելիութեան սահմանին։

Եւ երբ հազուադէպօրէն պատահի որ ըլլայ այդ, այն ատեն՝ տեղ չի գտներ ժողովածուներուն մէջ, եւ ուրեմն՝ գրականութեան պատմութեան մէջ։ Բարեբախտաբար։

Մարկ. ՆՇԱՆԵԱՆ

LE FAUTEUIL D'ORCHESTRE

(Suite de la 1ère page)

Troisième des « Pièces Roses » de Jean Anouilh, «Leocadia», actuellement à l'affiche de la Comédie des Champs-Elysées, aurait pu paraître désuet. Le miracle s'accomplit, dès le lever de rideau, et l'on se laisse prendre à ce rêve pourtant triste mais ponctué de sourires encore épargnés par la cruauté des pièces plus âpres que seront, entre autres, «Pauvre Bitos» et «Cher Antoine».

L'action qui se passe au début des années vingt semble suspendre le temps. Comme venus d'ailleurs, les personnages renouent avec une réalité qui n'est en fait qu'un songe éveillé.

Dans un parc sans limites, une Duchesse, en bonne fée, reconstitue pour son neveu les lieux où il a vécu une histoire d'amour apparemment inoubliable. Une modeste jeune fille qui ressemble à Léocadia lui servira de leurre en revivant pour et avec lui ce que fut sa brève liaison.

Une distribution de tout premier ordre réunit Sabine Haudepin, délicieuse de spontanéité, et de tendresse, Lambert Wilson, jeune prince romantique, élégant, se défendant d'une émotion encore fragile, Edwige Feuillère, somptueuse et drôle, Jacques Castelot, merveilleux de comique discret et Philippe Khorsand qui campe avec une fantaisie cocasse un maître d'hôtel très attentionné.

La mise en scène de Pierre Boutron, bercée par la musique raffinée et gracieuse de Francis Poulenc, donne à cette frêle comédie toute sa touchante vérité, tout autant dans le désarroi que dans la douce ironie. Les décors sobres et enchanteurs de Pace prêtent à ce texte immatériel un charme fou.

×

Evoquant avec plaisir «Le Cœur sur la Main», sa précédente pièce, je me réjouissais de voir «De si tendres liens» de Loleh Bellon. Ma déception a été totale. Le sujet : les étapes d'une vie entre une mère et sa fille, de l'adolescence à la vieillesse, leurs impatiences, leurs effusions, leurs mensonges, leurs enthousiasmes, leurs conflits, leurs incompréhensions, bref tout ce qui fait cet univers de rapports sans cesse répétés de génération en génération. Ni la mise en scène, mouvante et cinématographique, de Jean Bouchaud, ni l'interprétation, toute de remarquable connivence, de Dominique Blanchar et de Nelly Borgeaud, efficacement entourées de Jean-Yves Gautier et de Mario Pecqueur, ne sont en cause. Un climat m'a manqué, à la place duquel a dominé souvent une impression de piétinement.

×

Dans la continuité d'Henri Becque dont la Comédie-Française reprend «Les Corbeaux» et d'Octave Mirbeau dont on a pu voir la saison dernière, admirablement mise en scène par Pierre Dux, «Les Affaires sont les Affaires», «Les Temps Difficiles» d'Edouard Bourdet prolonge cette tradition d'un théâtre satirique qui dépeint les mœurs d'une bourgeoisie décadente, s'étouffant dans ses principes étroits.

Pièce au vitriol qui dénonce la domination ravageuse de l'argent et décrit la mort à court terme des sentiments et des valeurs fondamentales. En présence deux forces en conflit : d'un côté, Jérôme Antonin-Faure, seulement soucieux de sauver son usine sans craindre de sacrifier l'amour de deux innocents, de l'autre Marcel Antonin-Faure, artiste peintre sans génie, mais heureux de sa vie et confronté malgré lui à un monde cruel qu'il refuse et condamne. Autour d'eux des personnages nombreux dont le caractère se modèle au gré des situations.

Dans des décors très sobres et justes de Michel Fresnay, Pierre Dux a ordonné une mise en scène «naturaliste» et efficace. Le texte profite de ce travail si minutieusement ciselé. La distribution, sans faille, a de quoi contenté les plus difficiles : Guy Tréjean, homme d'affaires tenace et lâchement pratique, Martine Sarcey, épouse soumise et très «bourgeoise», Denise Grey, merveilleuse grand-mère que la sérénité de l'âge rend hors d'atteinte, Jean-Pierre Cassel, émouvant, fébrile et tellement attachant, Christiane Minazzoli, mère de famille irréprochable, Judith Magre, Mélanie admirable jusque dans l'abnégation, Sonia Vollereaux, fragile jeune fille bientôt au cœur d'un drame poignant, enfin Stéphane Hillel, révélant un talent d'exception dans le rôle du dégénéré Bob Laroche. Tous les autres, dont Pierre Maguelon, complètent sans réserve ce plateau si homogène. Un grand moment de théâtre.

Edouard EXERJEAN

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
6

MARDI
6 NOVEMBRE
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.826

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

60e ANNÉE — No 15.826

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ

ՈՐՈՇ ՀԱՆԴԱՐՏՈՒԹԻՒՆ

ՏԻԿ. ԳԱՆՏԻԻ ԱՃԻՒՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՍՓՌՈՒԻՆ ՀԻՄԱԼԱՅԻԱՅԻ ՎՐԱՅ

Ըստ վեդայական աւանդութեան մեծ տղան է որ կայծը կուտայ խարոյկին: Այդպէս ալ ըրաւ Ռաժիւ Կանտի, Շաբաթ օր, ճանդանի (սանթալ) վառող փայտիկ մը ձեռին, եօթը անգամ դառնալով դիակին շուրջը եւ ամէն անգամ փայտիկը կը հպի մօրը դէմքին: Եօթներորդ շրջանին, ձեռքին ջահը կը դնէ խարոյկին տակ, ապա մօր գլխակը կը ծածկէ ճանդանի կոճղերով, եւ կաթ պարունակող տեսակ մը իւղ կը թափէ վրան: Բոցերը կը բարձրանան: Ռաժիւ կատարած է զաւկի եւ այս պարագային՝ նաեւ նախարարապետի իր պարտականութիւնները, եօթանասուն օտար պատուիրակութեանց ներկայութեան, սա տարբերութեամբ որ Հրկիզուող մայրը՝ երկրին երէկուան վարչապետն էր, ու տղան՝ օրուան վարչապետը այսինքն՝ իր յաջորդը: Աճիւնները պիտի բաշխուին բազմաթիւ սափորներու մէջ եւ յանձնուին 22 նահանգներու եւ 9 հողամասերու ներկայացուցիչներուն: Սափոր մը կը պահուի վարչապետին բնակարանը, որպէսզի ժողովուրդը գայ իր յարգանքը մատուցանելու, վերջին մաս մըն ալ պիտի սփռուի Հիմալայեայի վրայ, Կիրակի օր:

Այս ամբողջը, մանաւանդ բուն արարողութիւնը տարօրինակ տպաւորութիւն մը կը թողուն Արեւմուտքցիին վրայ, ինչպէս կը վկայեն թղթակիցները, անհասկնալի կամ անմատչելի քաղաքակրթութեան մը պատկերներէն մէկը պարզելով:

Յուղարկաւորութեան օրուընէ հանդարտութիւնը վերահաստատուած կը թուէր, բայց մինչեւ Շաբաթ մեռեալներուն թիւը արդէն աւելի քան 1100 էր: Նոր - Տէլհիի կառավարիչը պաշտօնանկ եղած է եւ Սիխերը պաշտպանութեան տակ առնուած:

ԼԵՀԱՍՏԱՆ

ՔԱՀԱՆԱՆ ՉԱՐՉԱՐԱՆՔՆԵՐԷ ԵՏՔ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ Է

Լեհ վարդապետ՝ Փոփիէլուշքօ, որու դիակը գտնուեցաւ Վիսթուլայի մէջ, սպաննուած ու գետը նետուած է շատ վայրագ չարչարանքներէ ետք: Շաբաթ առտու, շուրջ 500 հազար հոգի ներկայ եղած են պատկառելի ցոյցի մը վերածելով քահանային յուղարկաւորութիւնը: Քաղաքներէ եւ գիւղերէ հասած են մարդիկ, յաճախ հեռուէն, բանուորական պատուիրակութիւններ եւ բոլորին առջեւ՝ Լեխ Վալեզա: Կարդինալ Կլեմպ խոհեմ դամբանական մը արտասանած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲՈՐԻՍ ՍՈՒՎԱՐԻՆ, հիմնադիր Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան, մեռաւ անցեալ օր, 89 տարեկանին, սրտի տագնապէ: Ծնած էր Կիեւ, ռուս հրեայ ծնողքէ: Ինք մէկ տարեկան է, երբ ընտանիքը Ֆրանսա կը գաղթէ: 1914-ին գործօն անդամակցութիւնը կը բերէ ընկերվարական շարքերուն մէջ: 1920-ին, բանտն է իր գործունէութեանց պատճառով, եւ հոն է որ կը շարադրէ այն հանրածանօթ բանաձեւը, որ Թուրի համագումարին պատճառ պիտի ըլլայ հերձուածին եւ համայնավար կուսակցութեան ստեղծման: Վերջին ողջ ընկերներէն էր Լենինի, Տրոցկիի, Սթալինի, Զինովիեւի եւ Բուխարինի, վերջինն՝ առաջին համայնավարներէն էր ֆրանսացի համայնավարներուն: Խզած էր Սթալինի հետ եւ վտարուած Կոմինթերնէն (1924), որովհետեւ պաշտպանած էր Տրոցկին, հակառակ անոր որ համաձայն չէր անոր քաղաքական տեսակէտներուն, ինք որ 1921-ին, մասնակցելէ ետք Մոսկուայի համագումարին՝ «արհեստաւոր յեղափոխական» դարձած էր: Պայծառատես, իր քաղաքական նախագուշակումները կամ չցմեցնող նախատեսութիւնները ցայսօր կը յիշուին: 1939-ին, յօդուած մը ստորագրած է ուր կ'ըսէ թէ Սթալին ստորագրած է զինակցիլ Հիթլերի հետ: 1952-ին, ընդհ. անտարբերութեան մէջ է, որ կը նախատեսէ նոր մաքրագործում մը Խորհրդային Միութեան մէջ: 1953-ին ուսումնասիրութիւն մը կը գրէ «Սթալինի ախտաբանական պարագային» շուրջ: Լաւագոյն մասնագէտներէն մէկն է խորհրդային վարչակարգին եւ ասիկա՝ 50 տարիէ ի վեր: Առաջինը՝ յայտնաբերելէ ետք սթալինականութիւնը եւ բացատրելէ թէ ինչպէս դաւաճանած են յեղափոխութեան, չէ վարանած նաեւ գրելէ թէ պատրանք չունի ապագային համար - «խորհրդային վարչակարգը փոխուեցաւ միայն՝ վատթարանալու համար»:

ՍԹԱԼԻՆԻ աղջիկը՝ Սվեթլանա Ալլիլուեվա հայրենիք վերադարձաւ, 17 տարուան արտագաղթէ մը ետք: Մոսկուայէն հեռացած էր 1966-ին, երրորդ ամուսնոյն (Հնդիկ) աճիւններուն ընկերանալու պատրուակով, մինչեւ Հնդկաստան: Խորհ. Միութիւն ձգած էր երկու զաւակները, զորս ունեցած էր նախորդ երկու ամուսնութիւններէն: Առաջին ամուսնութիւնը ռուս Հրեայի մը հետ այնքան կատղեցուցած էր հայրը, որ խզել տուած էր: Ապա, ամուսնացած էր Ժտանովի տղուն հետ: Քաղաքական ապաստան ուզած էր Միացեալ - Նահանգներէն: Վերադարձը կը վերագրուի առաւելաբար զաւակներուն, որոնց հանդէպ միշտ յանցաւոր կը զգար ինքզինք:

ՔԱՆԱԼ ՓԼԻՒՍ կամ հեռատեսիլի 4-րդ կայանը, որ 1860 Ֆ. կ'արժէ տարեկան, ճամբայ ելաւ Կիրակի օր, բայց շուրջ 180.000 բաժանորդներուն մէկ մասը դեռ չի կրնար վայելել զայն, քանի որ անհրաժեշտ տէֆօտէօրները հարկ եղած քանակութեամբ տրամադրելի չեն եղած, ոչ ալ այն փերիթելը, որ թոյլ կուտայ՝ այս կայանը դիտել, անոնց որոնց գործիքը 1981-էն առաջ առնուած է եւ այդ անթէնը չունին:

ՇԻՐԱՔ, որու նախարարապետութեան օրով (1975) քուէարկուեցաւ կամաւոր վիժումի, «Վէյլ օրէնք» անունով ծանօթ օրէնքը, որոշ վերապահութիւններ յայտնեց Կիրակի օր, անոր նկատմամբ: Եթէ նոյնիսկ ջնջումը չառաջարկեր, կ'ուզէ որ բարեփոխումներու ենթարկուի:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՀՈԿՏ. 25 / ՆՈՅ. 1)

ԼՈՒՍԻԿ ՔՈՇԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Երեւանի մէջ իր մահկանացուն կնքած է Հայաստանի ծանօթ երգչուհիներէն Լուսիկ Քոշեան, 63 տարեկանին: «Թաթուլ Ալթունեան» երգի ու պարի համոյթի մեներգչուհին իր առաջին ելոյթներէն ետք՝ «Ես պուճուր, եարս պուճուր», «Նուրար - նուրար», «Ջաղացս պատիկ - պատիկ», «Ջեմ ու չեմ», «Սարի սիրուն եար», «Հարս եմ գնում» երգերով արժանացաւ հանրութեան սիրոյն ու համակրանքին: Բազմիցս հանդէս եկած է Սփիւռքի զանազան գաղութներու մէջ:

×

«ԱՐԱՐԱՏ» ԴՈՒՐՍ ՄՆԱՑ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿԻ ՔԱՌՈՐԴ ԱՒԱՐՏԱԿԱՆՆԵՐԷՆ

Խորհրդային բաժակի 1/8 աւարտականներուն Երեւանի «Արարատ»ը դուրս մնացած է մրցաշարքէն, Հոկտեմբեր 28-ին Դոնեցկի մէջ պարտուելով (1 - 2) տեղւոյն «Շախտեոր»էն: Թէեւ խաղին առաջին կէսը նշանակած են Երեւանցիները (Բարկէն Մելիքեան), սակայն դաշտին տէրերը յաջողելով երկու կոլ նշանակել՝ յաղթական հանդիսացած են: Քառորդ աւարտականներէն դուրս կը մնան նաեւ ծանօթ այլ խումբեր՝ Մոսկուայի «Սպարտակ»ը, «Դինամօ»ն, «Տորպեդօ»ն, Օդեսայի «Չերնոմորեց»ը եւայլն:

×

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 175-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ ՆԱԽԱՏԵՍՈՒԱԾ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան Ա. քարտուղար Կարէն Դեմիրճեանի նախագահութեամբ գումարուած է Խաչատուր Աբովեանի ծննդեան 175-ամեակի Յոբելենական Յանձնախումբի նիստը, ուր քննարկուած են հանդիսութիւններ կազմակերպելու հարցերը: Նախատեսուած է երեկոյթներ կազմակերպել Լենինական, Կիրովական, Աբովեան քաղաքներու մէջ, ինչպէս նաեւ Խ. Աբովեան մանկավարժական հիմնարկն ու Երեւանի Խաչատուր Աբովեան դպրոցը: Հայաստանի Ակադեմիան Գրողներու Միութիւնը եւ Երեւանի համալսարանը միասնաբար կը գումարեն նիստ մը՝ «Խաչատուր Աբովեանը եւ Խորհ. Միութեան ժողովուրդներու գրականութիւնը» նիւթին շուրջ: Որոշուած է ցուցահանդէս մը կազմակերպել Աբովեանի տուն - թանգարանին մէջ, լոյս ընծայել անոր գործերէն հատոր մը, «Վէրք Հայաստանի» վէպը՝ ռուսերէն, ինչպէս նաեւ փաստանըկար մը պատրաստել: Հայաստանի հանդիսութիւնները կը փակուին Երեւանի Օփերային մէջ Նոյեմբերի կէսերուն տեղի ունենալիք երեկոյթով: Խաչատուր Աբովեանի յոբելեանին կ'արձագանգեն Խորհ. Միութեան մամուլը եւ ձայն - հեռատեսիլը: Հանդիսութիւններ տեղի կ'ունենան Տարտու (Էսթոնիա), ուր համալսարանական իր ուսումը ստացած է Աբովեան, իսկ Նոյեմբերի վերջաւորութեան՝ Մոսկուա:

×

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երեւանի մէջ, «Ուսանողի Գրադարան» մատենաշարով Երեւանի պետական համալսարանի հրատարակչականը լոյս ընծայած է «20-րդ դարի արտասահմանեան արձակ» հաւաքածոյի Ա. հատորը: 1985-1986 թուականներուն լոյս կը տեսնեն «Ռուս - սովետական պատմուածքը», «Սայաթ Նովայի ամբողջական գործը», «Ֆրանսիական պատմուածքը, «20-րդ դարի արտասահմանեան պոէզիա», 20-րդ դարի արտասահմանեան դրամատուրգիա», «Սոցիալիստական երկրների դրամատուրգիա» գիրքերը: Լոյս կը տեսնէ նաեւ Հայաստանի յարակից շրջաններու տեղանուններուն նուիրուած չորս հատորնոց հանրագիտական բառարանը:

×

ԳԼԱՁՈՐԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ 700-ԱՄԵԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ ԱԼ. ՍՊԵՆԴԻԱՐԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

Երեւանի Ալ. Սպենդիարեան թատրոնին մէջ տեղի ունեցած է հանդիսութիւն մը, նուիրուած Գլաձորի համալսարանի 700-ամեակին: Ներկայ եղած է Կուսակցութեան եւ Պետութեան աւագանին:

Բացումը կատարելով Հայաստանի վարչապետը՝ Ֆադէյ Սարգսեան, ի մէջ այլոց ըսած է. «Մեր հոգեւոր մշակոյթի պատմութեան մէջ անջնջելի հետք թողած Գլաձորի համալսարանի ուսումնականները, ժառանգելով Հայոց քերթութեան մեծերի՝ Մեսրոպ Մաշտոցի, Մովսէս Խորենացու, Դաւիթ Անյաղթի, միւսների ստեղծագործական մտքի արգասիքները, ինչպէս նաեւ Անիի, Հաղպատի, Գոշավանքի, կիլիկեան կրթական ու գիտական կենտրոնների հարուստ փորձը, մեծ մաքառումների գնով դալիք սերունդներին ու աշխարհին կտակեցին մտքի ու կրթութեան այնպիսի գանձեր, որոնց արժէքը դժուար է գերագնահատել»:

Օրուան գլխաւոր բանախօսը՝ ակադ. Վիկտոր Համբարձումեան, շեշտելով Գլաձորի համալսարանին դերը հայ գիտական մտքի եւ լուսաւորութեան գործին մէջ, նշած է, թէ Գլաձորի համալսարանին մէջ վերահաստատուեցան նախորդ դարերու հարուստ մշակութային աւանդութիւնները, իրենց ծաղկումը ապրեցան գիտութեան ու արուեստի կարգ մը ճիւղեր: Գլաձորի եւ ապա Տաթեւի համալսարաններուն մէջ, անոնց հետ սերտօրէն կապուած Հերմոնի, Խառափաստի, Ապրակունիսի, Մեծոփի եւ բարձրագոյն այլ դպրոցներու մէջ ոչ միայն ընդօրինակուեցան եւ կորուստէ փրկուեցան նախորդ դարերու ստեղծուած մատենագրական երկերը, ոչ միայն դասաւանդուեցան այս բոլորը, այլեւ ստեղծուեցան բազմաթիւ նոր, ինքնուրոյն, իր ժամանակին համար յառաջադէմ տեսութիւններ, ծնաւ նոր, հարուստ մասնագիտական գրականութիւն, որ իր բարերար ազդեցութիւնը ունեցաւ յետագայ դարերու գիտութեան վրայ:

Խօսք առած են Երեւանի համալսարանին վերատեսուչը՝ ակադ. Սերգէյ Համբարձումեան, Լենինգրադի Ժդանով համալսարանէն փրոֆ. Վ. Զուրաբեւ, «Նայիրի» ձեռնարկութենէն Վ. Ադիզեան, Եղէգնաձորի շրջանի Գլաձոր գիւղի միջնակարգ վարժարանի ուսուցչուհի Լ. Յովսէփեան եւ Սերո Խանզատեան:

Հանդիսութիւնը վերջ գտած է համերգով:

ՃԱՏՐԱԿ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

21-րդ խաղն ալ վերջ գտաւ հաւասար - ոչ ոքի - արդիւնքով, ինչպէս նախորդները: Կացութիւնը միշտ նոյնն է, ուրեմն, 4 - 0 ի նպաստ Գարպովի: Երկուշաբթի օր, Գասպարով 22-րդ խաղը պիտի սկսէր ճերմակներով: Արդիւնքը կըրնայ նոյնպէս հաւասար ըլլալ եւ այս առթիւ կը յիշուի, որ Գասպարով, ինչպէս բոլոր մեծ վարպետները նախապաշարում ունի եւ համոզուած է որ 13 թիւը բախտ կը բերէ իրեն, քանի որ 13-ի մը ծնած է եւ կը յիշէ որ Գարպով միայն 12-րդ ախոյեանն է: Մասնագէտներն ալ նկատել տուած են որ Գասպարով միշտ «հաւասար»ներ առաջարկած է մինչեւ 13-րդ խաղին հասնելը, որպէսզի նոր եռանդով նախաձեռնութիւնը ձեռք առնէ, ինչպէս սկսած է ընել արդէն վերջին շրջանին:

ՆԵՐՍԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 100ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԻՐ ԴԵՐՆ ՈՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ԾԱԳՈՒՄԻՆ ՄԷՋ

- 1876 - 1878 -

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԵՐԵԱՆ

Օրերս լրացաւ 19-րդ դարու հայ եկեղեցականներու դասին ամէնէն կարկառուն դէմքերէն Ներսէս Պատրիարք Վարժապետեանի մահուան 100-ամեակը: Այս առթիւ ընդառաջելով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի հայրապետական կոնդակին, բազմաթիւ հաւաքոյթներ, հոգեհանգստեան պաշտօններ կատարուեցան համայն հայկական գաղութներուն մէջ, յիշելու եւ ծանօթացնելու համար, - երջանկայիշատակ Ներսէս Պատրիարքի եկեղեցական դերն ու նմանապէս մշակութային եւ քաղաքական գործունէութիւնը հայ ազգային կեանքին մէջ անցեալ դարու 70-ական թուականներէն մինչեւ իր մահը՝ 80-ական թուականներուն կէսը (1884):

Այսօրուան մեր գրութեան մէջ համառօտ կերպով պիտի անդրադառնանք Ներսէս Պատրիարքի կատարած դերին հայկական հարցի ծագումին մէջ, որ ըստ մեզի, հայկական կեանքի յետագայ բոլոր քաղաքական եւ մշակութային իրադարձութիւններուն գլխաւոր մեկնակէտը եղաւ:

Ներսէս Եպիսկոպոս Պոլսոյ պատրիարքական աթոռը գրաւեց 1874 տարւոյ գարնան: Խրիմեան Հայրիկ իբր «հակասահմանադրական» եւ «յեղափոխական» գաղափարներով տոգորուած, 1873-ի Օգոստոսին հրաժարելու ստիպուած էր, թէեւ ան ուշի-ուշով կը հետեւէր քաղաքական դէպքերու զարգացումին, միշտ որոնելով միջոցներ գաւառահայութեան արդար իրաւունքներու պաշտպանութեան համար:

Անցեալ դարու 70-ական թուականներու սկիզբին Օսմանեան կայսրութեան հայ ազգային դէմքերու եւ գործիչներու վերնախաւը պահպանողական էր եւ չէր ալ կրնար տարբեր ըլլալ: Ժողովուրդ մը շրջապատուած վայրենի եւ վաչկատուն ցեղերէ, բուն իսկ իր հայրենի հողին վրայ դարերով ճնշուած եւ կեղեքուած էր, չէր կրնար համարձակիլ իսկ լրջօրէն անկախութեան մասին մտածել: Թէպէտեւ, լուսամիտ հայրենասէրներ մերթ գրչով եւ մերթ բեմերէն Հայաստանի ներկայ խեղճ վիճակը ցոյց տալով, կը յանդգնէին յոյսեր տածել ազատագրման: Բայց հայ ժողովուրդը Պալքաններու քրիստոնեայ ժողովուրդներու բախտակից ըլլալէ շատ հեռու էր: «Արդարեւ, այս երկիրը մէկն է անոնցմէ», կը գրէր, անցեալ դարու դիւանագիտական գործակալ մը Էրզրումէն (1), Թանզիմաթի հրովարտակին յայտարարութենէն տասնը երկու տարի յետոյ, «ուր Օսմանեան տիրապետութիւնը ամենածանր կերպով կը ճնշէ Ռայաներուն (2) վրայ»:

Խրիմեան Հայրիկ առաջինը եղաւ որ պոլսահայ պատասխանատու գործիչներուն, եւ անոնց միջոցաւ ալ, Օսմանեան կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրեց իր բախտին լքուած գաւառահայերուն խեղճուկ եւ անպաշտպան վիճակին վրայ:

Ներսէս Պատրիարք իր ընտրութենէն յետոյ մինչեւ 1876-ի Սեպտեմբեր ամիսը պահպանողական կեցուածք մը ընդգրկեց եւ այդ երկու տարուան ժամանակամիջոցի 1863-ի Ազգային Սահմանադրութեան տրամադրութիւններուն համաձայն շարժող ազգային երեսփոխաններն ալ զբաղեցան աւելի սին եւ երկրորդական խնդիրներով քան թէ բովանդակ Հայութիւնը հետաքրքրող լուրջ հարցերով:

Ներսէս Պատրիարքի առաջին ձեռնարկը Օսմանեան կառավարութեան մօտ կը սկսի 1876 Սեպտեմբերին, երբ Պալքանեան քրիստոնեայ ժողովուրդներու ապստամբութիւնը համակիրներ գտաւ բովանդակ եւրոպական հանրային կարծիքին մօտ: Ան երկար թագրիրով (3) մը զանազան կեղեքումներու ցանկ մը Բ. Դրան ներկայացուց: Նոյն տարւոյ աշնան, Պոլսոյ մէջ որոշուեցաւ համաժողով մը գումարել, ուր նկատի պիտի առնուէր Պալքաններու ժողովուրդներուն կացութիւնը եւ պիտի որոնուէր ծրագիր մը որ կարենար անոնց գոհացում տալ: Այս համաժողովը որուն Եւրոպայի վեց մեծ տէրութիւնները մասնակցեցան ուղղակի Օսմանեան կառավարութիւնը կը հետաքրքրէր, բնականաբար Թուրք պետական աւագանիին կողմէ անվստահութեամբ եւ դժգոհութեամբ դիմաւորուեցաւ: Ինչո՞ւ քրիստոնեայ Եւրոպան կայսրութեան ներքին հարցերուն միջամուխ կ'ըլլար:

Եւրոպացի ներկայացուցիչներու Պոլիս այցէն քաջալերուած, Ներսէս Պատրիարք ներկայացաւ անգլիացի դիւանագէտ Լորտ Սալըզպըրիի եւ գաւառներու Հայոց խեղճ վիճակը իր ուշադրութեան յանձնեց: Սալըզպըրի որ կը ջանար ամէն գնով նսեմացնել Օսմանեան կառավարութիւնը յուզող լուրջ խնդիրները, պատասխանեց.

«Չկայ Հայկական Հարց»:

Ներսէս Պատրիարք թէպէտ առանձին կը գործէր, բայց ունեցաւ խիստ ազդեցիկ անձնաւորութիւններու տեւական գործակցութիւնը, որոնք իրեն միշտ ուղղութիւն տուին: Այս խորհրդականներուն կարեւորագոյն դէմքերէն եղան՝ Գրիգոր Օտեան, Արտաքին Նախարարութեան խորհրդական, տոքթ. Սէրվիչէն՝ Պոլսոյ համալսարանի բժշկական ֆաքիւլթէի դասախօս եւ տոքթ. Ստեփան Փաշա Ասլանեան, որ Սուլթանի պալատին բժիշկներէն էր: Ներսէս Պատրիարքի բոլոր գործակիցները, անխտիր, «Հայկական Հարց»ի ծագումին բոլոր ծալքերուն մասնակցեցան բայց միշտ ալ վարագոյրին ետին մնալով: Ներսէս Պատրիարք՝ որպէս Օսմանեան կայսրութեան երկուքուկէս միլիոնէ աւելի Հայերու ազգապետը մնաց պատնէշին վրայ իբր գլխաւոր եւ պաշտօնական պատասխանատու:

Վստահաբար իր խորհրդականներէն թելադրուած էր Ներսէս Պատրիարք, երբ Դեկտեմբերի (1876) սկիզբին կը ներկայանար Անգլիոյ Պոլսոյ դեսպան Սըր Հէնրի Էլլիոթի: Ան կը յայտարարէր «Հայերը եւս կ'ուզեն օգտուիլ այն բոլոր բարենորոգումներէն, որոնք ի գործ պիտի դրուին Պալքաններու քրիստոնեայ ժողովուրդներու վիճակը՝ բարւոքելու համար. իսկ եթէ Եւրոպայի համակրանքը շահելու համար, ապստամբիլ պէտք է շատ ալ դժուար չէ այդպիսի շարժում մը ստեղծել»:

Դեկտեմբերի վերջին շաբաթը սկսած Պոլսոյ համաժողովը տեւեց մինչեւ 1877 տարւոյ Յունուարի կէսը եւ վերջացաւ կատարեալ ձախողութեամբ: Ո՛չ վեզիր Միտհաթ Փաշայի բացումին օրը հռչակած Օսմանեան Ա. Սահմանադրութիւնը, ո՛չ Անգլիոյ թելադրութիւնները Թուրք դիւանագէտներուն եւ նմանապէս երիտասարդ Սուլթան Ապտիւլ-Համիտին, չկրցան անխուսափելի պատերազմի մը առաջքը առնել: Ապտիւլ-Համիտ կը վախնար որ գաղտնի սադրանքի մը զոհ կ'երթար եւ այս պատճառաւ առաջին մէկ օրէն ջանաց երկրին ղեկը լրիւ պալատին մէջ պահել: Ան անվարան մերժեց Անգլիոյ կողմէ տրուած բոլոր բարեկամական խորհուրդները: Զվարանեցաւ նոյնիսկ աքսորել 1877 Փետրուար 4-ին մեծ վեզիր Միտհաթ Փաշան, որ Գրիգոր Օտեանը գաղտնի առաքելութիւնով մը Տիզրայէլիի մօտ ղրկելով ջանացած էր Անգլիոյ պաշտպանութիւնը ձեռք ձգել եթէ ռուս-թուրք պատերազմը անխուսափելի ըլլար:

(Մնացեալը յաջորդով)

(1) Տե՛ս մեր յօդուածը՝ Revue d'Histoire diplomatique, 1973, nos. 1 - 2:

(2) Ոչ-իսլամ հպատակները Թուրքիոյ մէջ *ռայա* կը կոչուէին որ կը նշանակէ արաբերէն «հօտ»:

3) Բարձր. Դրան յանձնուած խնդրագիրները *Թագրիր* կը կոչուէին:

ՆԻՒ - ԵՈՐՔ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ-ի ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ

ՆԻՒ - ԵՈՐՔ - («Յառաջ»). - Հայաստան եւ Սփիւռք տօնեցին այս տարի հայ մեծ բանաստեղծին, Դանիէլ Վարուժանին, ծննդեան հարիւրամեակը:

Հայ կաթողիկէ առաջնորդարանը չէր կրնար անտարբեր մնալ նման զարգացումի մը, քանի որ անցեալի եւ ներկայի մէջ Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցին իր միաբանութիւններով, հոգեւորականներով, ուսեալ կոյսերով՝ նախաձեռնողը եղած է Հայ մշակոյթին՝ տալով հայ ժողովուրդին, ի մէջ այլոց Մ. Պէշիկթաշլեանի, Ծերենցի, Թովմաս Թէրզեանի, Քրիստափոր Կարամուրզայի, Սրապիոն Հէքիմեանի եւ Պետրոս Ադամեանի նման դէմքեր:

Դանիէլ Վարուժան Սեբաստիոյ Բրգնիքցանի հայ կաթողիկէ մթնոլորտին մէջ առած է իր զարգացումին նախաքայլերը: Վենետիկի Մխիթարեան Հայրերուն կը պարտի իր ընտիր աշխարհաբարը, հայրենասէր, մարդկայնական եւ լոյսը որոնող ոգին:

Հոկտեմբեր 7, Կիրակի օրը, Նիւ-Եորքի Հայ Կաթողիկէ Աթոռանիստ չքեղ եկեղեցիին մէջ, ժամը 12-ին, Ներսէս Եպիսկ. Սեթեան պատկառելի բազմութեան մը ներկայութեան մատոյց հոգեհանգստեան ձայնաւոր պատարագ եւ իր խօսքին մէջ, (մէջ բերելով դրուագներ եւ հատուածներ Վարուժանի կեանքէն եւ գրութիւններէն), նշեց թէ ինչպէս մեծ բանաստեղծը հաւատացեալ քրիստոնեայ մը եղած է մինչեւ իր մահուան կէտը:

Պատարագի բազմաձայն երգեցողութիւնը անթերի կերպով կատարուեցաւ Թեմական «Շնորհալի» երգչախումբի կողմէ՝ ղեկավարութեամբ Ա. Գազանճեանի: Եկեղեցւոյ երգեհոնի նուագը յանձնուած էր տոքթ. Կարապետեանին, որ եզակի ներդաշնակութեամբ վերացուց հաւատացեալները:

Ժամը 3-ին, յետ միջօրէին, Նիւ-Եորքի «Էսէքս Հաուզ» պանդոկի չքեղ սրահին մէջ սկիզբ առաւ ոգեկոչման հանդէսը: Ներսէս Եպիսկ. Սեթեան Առաջնորդին շուրջ կային Յովսէփ վրդ. Գալայճեան՝ ընդհ. փոխանորդ, Հայր Ղուկաս վարդապետ Առաքելեան՝ դիւանապետ՝ Ք. Արուսեակ Սահանեան՝ տնօրէնուհի՝ Ֆիլատելֆիոյ Հայ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՃԱՏՐԱԿԻ ԽԱՂԸ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Մինչ ներկայ միջնադարեան ընկերութեան մէջ, սակայն եւ այնպէս ճատրակը կանոնաւոր ճնշումի մըն ալ առարկան հանդիսացած է, թէ՛ աշխարհական, թէ կրօնական իշխանութիւններու կողմէ: ԺԲ. դարուն Սէն Պեռնար տը Քլէրվօ երբ Թամփլի ասպետներու նոր օրինագիրքը գրի կ'առնէր, բացարձակապէս կ'արգիլէ զայն: Քաղաքային իշխանութիւնն ալ ետ չի մնար եւ 1254-ին Լուտովիկոս Թ. բացէ ի բաց կը դատապարտէ ճատրակը, ուրիշ խաղերու կարգին: Այսուհանդերձ արգելքները հետզհետէ աւելի հազուադէպ կը դառնան եւ կը դադրին 1400-ական թուականներուն շուրջ: Նոյնիսկ կը պատահի որ քաղաքապետական կանոնադրութիւններ, ինչպէս՝ Մարսէյլ, Պոլոներ, Պերկամօ կամ Նիւրընպէրկ կ'արտօնեն ճատրակի խաղը:

Ի՞նչպէս բացատրել նախ այս հալածանքը ու ապա լայնախոհութիւնը: Հալածանքը ամէն բանէ առաջ կը ծնէր կարգը կանոնը պահպանելու մտահոգութենէն. որովհետեւ յաճախ խաղը պատճառ կ'ըլլար բախումներու, ծանր կամ թեթեւ վիրաւորումներու, նոյնիսկ մահուան: Ճատրակի տախտակը միակտուր ու ծանր, կրնայ վերածուիլ ահարկու զէնքի մը: Արդարեւ ԺԲ. դարու Շանսոն տը Ժէսթի մը մէջ Օժիէի որդին կը սպաննուի ճատրակի տախտակի մը հարուածով. Շառլոյի կողմէ, Շարլըմանըի որդին: Այս պարբերութիւնը անկասկած անհիմն, եւ ուղղակի երեւակայութեան մը արդիւնքը չէ, այլ կը յենու որոշ իրողութեան մը: Իսկ գալով ճատրակին հանդէպ ցոյց տրուած ազատախոհութեան որ տեղ կը գրաւէ աստիճանաբար, կը զուգադիպի այն շրջանին, երբ եւրոպական երկիրներու մէջ միապետական կեդրոնական պետութիւններ կը հիմնուէին: Ուրեմն խաղը քարոզչութեան կատարեալ միջոց մը կը դառնար, ցոլացումը արքայական դրութեան, եւ որ կը յիշեցնէր հաստատուած նուիրապետութեան յենող կարգ կանոնի մը անհրաժեշտութիւնը:

Եկեղեցւոյ դիրքը բացատրել աւելի դժուար է. յիշոցներ՝ որոնց կրնայ տեղի տալ խաղը, շահելու մտահոգութիւնը, որ կ'ոգեւորէ խաղացողները, յաճախ մեծագումար խաղադրամներու պատճառով, կրնան ազդակներ ըլլալ. բացատրելու համար կղերական իշխանութեան կիրարկած արգելքները: Աւելցնենք նաեւ որ խաղը կը կայանայ Սեւերու եւ Ճերմակներու պայքարի մը մէջ, ինչպէս Չարին ու Բարիին պայքարը. թերեւս այնպէս նկատուած էր որ այս կէտը կը զօրացնէ երկուութեան հերետիկոսութեան հակումը (Բարիին պայքարը Չարին հետ), որուն դէմ դիրք գրաւած էր եկեղեցին: Թէեւ ան երկար չմնաց այս դիրքին վրայ: Արդէն 1259-ին Մասիֆ-Սանթրալի քարոզանոցներէն մէկուն կանոնագիրը կը յայտնէ թէ ճատրակի խաղը կրնայ արտօնուիլ եթէ շահադիտական նպատակ խնդրոյ առարկայ չըլլայ:

Նոյնիսկ ԺԳ. դարու վերջին քառորդին, իտալացի դոմինիկեան մը կը խմբագրէ Կանոնագիր մը, ուր կը նկարագրուի իտէալ ընկերութիւնը, որուն մեծ ինքնատպութիւնը պիտի կազմէր ամբողջովին յենուլ ճատրակի խաղին վրայ: Ամէն մէկ քարը կը համապատասխանէր ընկերութեան մէկ պաշտօնին: Ընկերային կազմուածքը կը դառնար խաղ մը եւ խաղը նկատի կ'առնէր ընկերութեան յօրինուածքը: Մեծ յաջողութիւն արձանագրած այս կանոնագիրը պահպանուած բազմաթիւ ձեռագիրներու մէջ, թարգմանուած եւրոպական շատ մը լեզուներու, կը մնայ Միջնադարեան մեծ իշխանութիւններու գրադարաններուն մէջ, անմիջապէս ցրուած տպագրական նոր թէքնիքով, կը վկայէ ճատրակի խաղին թէ՛ աճող համբաւին եւ միաժամանակ, անկէ դրդուած ընկերա-մշակութային տիպարին հասարակացումը:

Ոմանք աւելի հեռուն կը տանին բաղդատութիւնը. Անկըլոյան տ'Աստը ԺԳ. դարու վերջաւորութեան ճատրակը կը դարձնէ կեանքի խաղը, ուր մեծերը համակամ են, սակայն ուր առանց մեծ խըղճահարութեան կը զոհուին փոքրերն ու տկարները: Այսուհանդերձ անոնք ալ ունին իրենց փոխվրէժի գոհացումը, քանի որ անգամ մը խաղը վերջանալէ ետք այն պայուսակին մէջ, ուր կը զետեղուին քարերը փոքրերը կը մնան վրան, մինչ մեծերը շատ աւելի ծանր, կը դիզուին յատակը:

(Շար. 4)

քոյրերու վարժարանին եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ։

Օրուան հանդիսավարը՝ Հ. Ղուկաս վրդ. Առաքելեան, բացման իր խօսքին մէջ, անգլերէն եւ հայերէն Վարուժանի անձին եւ գրականութեան յատկանշական գիծերը պարզեց։

Քոյր Արուսեակ Սահոնեան, անգլերէն լեզուով, Վարուժանի պատմական շըրջանը պատկերացուց։ Ֆիլատելֆիոյ հայ քոյրերու աշակերտները, իրենց երգերով, պարերով եւ արտասանութիւններով խանդավառեցին ներկաները։

Ներսէս Եպիսկ. Սեթեան օրհնեց հոգեհաչի խնամուած սեղանը եւ բաժակը բարձրացուց ի յիշատակ անմահ մեծ քերթողին։

Գրական եւ գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին՝ նախ տիկին Նենէթ Մերամէթճեան, որ երգեց Խաչատրեանէն եւ Կոմիտասէն կտորներ՝ մեծ ապրումով, դաշնակի ընկերակցութեամբ իր աղջկան՝ Արաքս Մերամէթճըրեանի։

Տիկին Վեհանոյշ Թէքեան մեկնաբանեց Վարուժանի բանաստեղծութեան ոգեկան ապրումները եւ տեսիլքը։

Տիկին Ռոլանտ Փիլիկեան իր արտասանութեամբ ծափերու արժանացաւ։ Պ. Մինաս Թէօլէօլեան Վարուժանի տաղանդին մեծութիւնը ցոյց տուաւ եւ վերլուծեց անոր բացած նոր ուղիները հայ բանաստեղծութեան անդաստանին մէջ։

Տիկին Թէրէզ Ոսկերիչեան իր գեղեցիկ ձօնը ապրումով արտասանեց, իսկ փրոֆ. Գէորգ Պարտաքճեան, անգլերէն լեզուով ծանրացաւ Դանիէլ Վարուժանի գործին վրայ։ Վարդգէս Պապօղլեան ապրումով մեներգեց, Ալիս Փափազեանի դաշնակի ընկերակցութեամբ՝ ծափեր խըլելով ներկաներէն։

Յուսկ փակման խօսքըըրաւ Ներսէս Եպիսկոպոս Սեթեան, հրաւիրելով ներկաները եւ Վարուժանի յիշատակը յարգողները, որ իրենց յարկին տակ խօսին հայերէն, ճանչնան եւ ճանչցնեն մեր մըշակոյթի եւ գրականութեան գանձերը։

Ընենք, վերջապէս, որ այս տարի յիշատակի հանդիսութիւնը մեծ յաջողութեամբ պսակուեցաւ, քանի որ այս առթիւ Դանիէլ Վարուժանի հանճարեղ եւ լուսաւոր դէմքը բոլորին սրտին ու մտքին մէջ վերածնաւ. վերապրեցաւ անոր քնարին մեղեդին՝ որ կ'երկարի դէպի անցեալը, կը հնչէ ներկայիս եւ կ'երթայ ապագայ սերունդներուն՝ արթընցնելու համար գեղեցկութեան մեծութիւնը, բարիին արշալոյսը, մարդկայնութեան տրոփիւնը, բնութեան թաքուն խորհուրդներու գանձը, որոնց մէջէն մեծ Քերթողը գիտէր տեսնել եւ խօսիլ Աստուծոյ հետ։

Թող ապրի Վարուժան իր մատեանով եւ հոգիով, թէպէտ անօթը փխրուն՝ քայքայուեցաւ, բայց իր մտքին լոյսը թողուց իր ազգին՝ որպէս յաւերժական ժառանգութիւն։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՁԱՅՆԵՐ
ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼԻՈՆԻ

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔԸ

ԼԻՈՆ. - Անոնք՝ որոնք չփում ունին Ֆրանսահայ աւետարանական շրջանակին հետ, զարմանքով - ու հիացումով ալ - կը տեսնեն որ եկեղեցիներուն մեծ մասին ղեկավարութիւնը երիտասարդներու ձեռքին է։ Հովիւները, ընդհանրապէս, Ֆըրանսա ծնած տղաք են։ Գիտեն հայերէն։ Կրնան հայերէն քարոզել։ Մայրենի լեզուին սորված են յաճախ ինքնօգնութեամբ։

Երբ նկատի առնենք որ 65 տարիներու ընթացքին, մինչեւ այսօր, ոչ մէկ Ֆըրանսածնունդ Հայ ուզած է մտնել Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ հոգեւոր ծառայութեան մէջ, Աւետարանականներու յաջողութիւնը արժանի է գնահատանքի։ Հաւանաբար արդիւնքն է այս քրիստոնէական այն զօրաւոր հաւատքին՝ որով առզօրուած են, ընդհանրապէս աւետարանական ընտանիքները։

Այս խրոխտութեան նոր մէկ երեւոյթին ականատես եղանք, Կիրակի, Հոկտեմբեր 21-ին, Լիոնի ժողովարանին մէջ՝ ուր կը տօնուէր շէնքին վերանորոգումի աշխատանքներուն լրացումը, եւ նաեւ Հայ Աւետարանական Եկեղեցիին Լիոնի մէջ կազմակերպման վաթսունամեակը։

Վաթսուն տարիներու ընթացքին եօթը հովիւներ պաշտօնավարած են Լիոնի մէջ։ Բեմին վրան էին բոլորն ալ, անձամբ կամ ներկայացուած՝ իրենց զաւակներուն կողմէ։ Ասոնք, ինչպէս նաեւ երեցկին Վեքիլեան, պատմեցին դրուագներ առաջին հովիւներու կեանքէն, աշխատանքէն։

Ֆրանսահայ Աւետարանական եկեղեցիներու գրեթէ բոլոր հովիւները ու վարիչները ներկայ էին այս տօնակատարութեան՝ ուր փութացած էր սրահին պարփակելու կարողութենէն վեր բազմութիւն մը։ Անկասկած ոչ բոլորն ալ Աւետարանական։ Մաս մը եկած էր քաջալերելու հայրենակիցներ՝ որոնք, հակառակ անոր որ թիւով քիչ են, յաջողած են, տասնեակ մը տարիներէ ի վեր, տիրանալ շէնքի մը՝ որուն վրայ նորակերտ գմբէթ մը դրած է, վերջնապէս, հայկական իր դրոշմը։

Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ հոգեւորականները, պաշտօնի բերմամբ, չէին կրցած ներկայ ըլլալ։ Կարդացուեցան իրենց շնորհաւորական նամակները։ Հոն էր սակայն, իր կնոջ հետ, Պ. Ճիպրայէլ Պահատուրեան, Լիոնի Ազգ. Միութեան պատուոյ նախագահը՝ միշտ պատրաստ քաջալերելու ինչ որ հայ է։

Աւետարանական վարիչներէն Փասքալ Նիկողոսեան եւ Արի Թօփուզեան կը վարէին հանդիսութեան յայտագիրը՝ որ կազմուած էր, բնականաբար, աղօթքներէ եւ նաեւ գեղարուեստական բաժինէ. երգ՝ Տիկին Ա. Կարապետեան - Սամի կողմէ, դաշնակ՝ Տիկին Վէքիլեանի։

Խօսք առնելու հրաւիրուողներու թիւը մեծ էր։ Հայերէն զատ, շրջանին Աւետարանական եկեղեցիներու ընկերակցութեան անգլիացի նախագահը եւ Զուիցերիոյ Հայասիրաց Միութեան պատուիրակը խրախուսիչ ուղերձներ կատարեցին հայ հաւատացեալներուն։ Պ. Նիկողոսեան ճշդեց որ նորոգումներուն առաջին մասը միայն վերջացած է եւ թէ անհրաժեշտ են տակաւին յաւելեալ միջոցներ, շէնքին միւս սրահները եւս արդիականացընելու համար։ Ցերեկոյթը վերջացաւ ընդունելութեամբ մը։

Այս տօնակատարութիւնը հաստատեց որ Լիոնի հայ աւետարանական համայնքին ղեկավարութիւնը կարող ձեռքերու մէջ է։ Հովիւն է վերապատուելի Յակոբեան։ Անոր կողքին ներկայ են նաեւ, հաւատ իր փորձառութեամբ, եւ միշտ նուիրեալ, վերապատուելի Պարսումեան, ու, անշուշտ, եռանդոտ աշխարհական վարիչներ։

Պէտք է նշել նաեւ թէ Լիոնի մէջ է որ կը խմբագրուի «Բանբեր» ամսաթերթը, գիտութեանց տոքթէօր Արի Թօփուզեանի կողմէ։ Այս հրատարակութիւնը կը կարդացուի աշխարհի բոլոր հայ աւետարանական համայնքներուն մէջ։

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԽՍՔՃԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան նախագահ՝ Պ. Սարգիս Պետոյեան կը հաղորդէ որ հրապարակ դրած ճարտարապետական մրցումին երկրորդ հանգրուանին աւարտին պարգեւատրուած ծրագիրն է - Հայկ. դպրոցի շինութեան համար, Իսիի մէջ - Օր. Սանճեանի եւ Պ. Պ. Սանճեանի եւ Քամիլի ծրագիրը։

Այս ընտրութիւնը կատարուած է խոր քննութենէ ետք չահակից կողմերու կողմէ, իրենց յանձնուած թղթածրարներուն։

Պարգեւատրուած երկրորդ ծրագիրն է՝ Պ. Պ. Իւթիւճեանի, Մոնժի եւ Փարանի։

Նկատի առնուած ծրագիրներու ամբողջութեան հրապարակային ցուցահանդէս մը նախատեսուած է Նոյեմբեր 16ին, ժամը 18-էն սկսեալ, Իսիի Հայոց եկեղեցին, 6. Ավրնիւ Պուրկէ։

G. I. A.

(Հայկ. միջարհեստակցական խմբաւորում)

Ճարտարապետներու յանձնախումբ -

ՏԱՐՕՆԵԱՆ - ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆ - ԽԱՉԻԿԵԱՆ - ՄԱԼՃԵԱՆ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ԳՈՐՏՈՊԱՅԻ «Անդրանիկ» ակումբին մէջ, Սեպտեմբեր 19-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը՝ Ռոստոմի մահուան 65-ամեակին առթիւ։ Բացումը կատարած է Մարտիրոս Մարկոսեան։ Դասախօսած է Կարպիս Մանուկեան, ներկայացնելով Հ. Յ. Դ.-ի հիմնադիրներէն եւ հայկական ազատագրական շարժման առաջնորդներէն Ռոստոմի կեանքն ու գործը։

×

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ «Կարապետեան» սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 23-ին, տօնուած է Ուրֆայի հերոսամարտի 69-ամեակը։ Բացումը կատարելով հանդիսավարը՝ Արմէն Տօնոյեան, անդրադարձած է հերոսամարտին, շեշտելով անոր կարեւորութիւնը Հայոց պատմութեան մէջ, մանաւանդ 1915-ի օրերուն։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը։ Բանախօսած է Ժան Գոստգեան։

×

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ Հայ Սքուլի Թատերասրահին մէջ, Սեպտեմբեր 30-ին, տեղի ունեցած է Հ. Բ. Ը. Մ. «Սարդարապատ» երգչախումբին համերգը, որուն մասնակցած են Կիպրոսի Մելգոնեան Հաստատութեան աշակերտ - աշակերտուհիները եւ երբեմնի հիւր խմբավար՝ Սեպուհ Աբգարեան, Կիպրոսէն հրաւիրուած։ Յայտագրի առաջին բաժնին մեկնաբանուած են Կարա Մուրզայէն, Կոմիտասէն, Թ. Ալթունեանէն եւ Բ. Կանաչեանէն երգեր, երկրորդ բաժնին՝ Սեպուհ Աբգարեանի ջութակի եւ դաշնակի համար գրած սոնաթները, իսկ երրորդ բաժնին՝ Բ. Կանաչեանէն չորս խմբերգներ։ Մեներգներու բաժինը ստանձնած են Մարիէթա Անասեան (սոփրանօ), Հենրիկ Միհրանեան եւ Խաչիկ Թաշճեան (թենորներ)։

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Տէ Պենեաթեթիս սըրահին բէջ, Հոկտեմբեր 5-ին, բացուած է նկարիչ Էտուարտօ Սեդրակեանի (Գորտոպայէն) անհատական ցուցահանդէսը։ Ներկայացուած են 22 կտաւներ։ Ցուցահանդէսը տեւած է մինչեւ Հոկտեմբեր 20։

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ «Արմենիա» թատերասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 4-ին, տեղի ունեցած է գեղարուեստական երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի։ Յայտագրի առաջին բաժնին հանդէս եկած է երգչուհի Եւգինէ Մուշքեան, մեկնաբանելով Մասընէի, Վերտիի, Սէն - Սանսի եւ Արմէն Տիգրանեանի օփերաներէ արիաներ, ինչպէս նաեւ երգեր՝ Բ. Կանաչեանէ, Դ. Ղազարեանէ, Վ. Սարգիսեանէ, Գ. Սիւնիէ եւ Ա. Խաչատրեանէ։ Երկրորդ բաժնին քեմանչիստ Յարութիւն Գույումճեան նուագած է Կոմիտասէն, Սայաթ Նովայէն մեղեդիներ եւ իր յօրինումներէն։

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Զ.)

- 28 -

ՃԻՈՒԼԻԷԴԴԱ ԵՒ ՌՈՄԷՕ

- Ոչ ոք անիծեալ, հառաչեց աղջիկը, երբ մեռնելու վրայ կ'ըլլան, պէտք չէ մէկը անիծել։ Անիծուածը մենք ենք որ անձնատուրեան կ'ըլլանք. չափազանց մեծ ոճիր է։

- Կեանքը իմս է, ու հետը կը վարուիմ ինչպէս կ'ուզեմ, յարեց դաժան կերպով երիտասարդը։

- Թերեւս վկայ պիտի ունենանք աղօթարանի ծեր ժամկոչը եւ կաղ ջաղացպանը, հառաչեց աղջիկը։

Կարճ ալիք մը եկաւ ու թրջեց երկուքին ոտքերը։

- Ցուրտ է ինչպէս մահը, հառաջեց դողալով աղջիկը։

- Վայրկեանի հարց է, պատասխանեց տղան։ Պիտի լողանք մինչեւ հոն. խորունկ տեղը ուժգին պիտի գրկուինք, ու պիտի թողունք վար սահինք։

- Պիտի լսեն զանգակին զարնելը, շշընջաց աղջիկը, չլսուած ուժգնութեամբ, որովհետեւ միանգամայն երկուքն են որ կ'երթան զանելու ծեր զանգակահարը։ Ջիրար պիտի գրկենք սեղմօրէն, ու ոչ ոք պիտի կարենայ բան մը ըսել։

- Մահը կը միացնէ քահանայէն ալ աւելի, գիւղապետէն ալ աւելի, ըսաւ երիտասարդը։

Աղջիկը չպատասխանեց։ Գետը գիշեր ատեն կը քաշէ ինչպէս անդունդը։ Հազարաւոր աղջիկներ, բոլոր դարերու ընթացքին, գտնուած են գետի մը եզերքը, եւ յանկարծ սկսած են յամրօրէն քալել դէպի ջուրը, եւ յամրօրէն շարունակած են քալել, մինչեւ որ ջուրը ծածկած է զիրենք։

- Պիտի քալենք բռնած իրարու ձեռքէն, շշնջաց աղջիկը. երբ հողը յանկարծակի պակսի մեր ոտքերուն տակէն այն ատեն պիտի ըլլայ աղօթարանին գետինը, եւ պիտի գրկենք զիրար։

Բռնեցին իրարու ձեռքէ, եւ սկսաւ գնացքը սարսափելի ու անտեղիտալի։

×

Տոն Քամիլլօ ետեւը ունենալով Ֆիլոդղիներուն նախիրը, դուրս ելած էր կալուածէն, հասած էր այն ճամբան որ գետը կը տանէր։

- Հոն՝ լոյսի կեդրոնական հոսանքի տըրնակին քով կը բաժնուինք. կէսը թումբին այս կողմը, միւս կէսը՝ այն կողմը. ետքէն մէկ կէսը՝ պիտի զարնէ դէպի լեռը, միւս կէսը՝ դէպի դաշտ. եթէ գետին հասած չեն պիտի չհասնին։

Ելեքտրական կանթեղներ, մոմեր, ճըրագներ, իւղէ լոյսեր, նոյնիսկ հեծանիւներու լապտերիկներ, ամէնքը լոյս մը ունէին եւ քալեցին լռութեամբ։

Եւ ահա, հազիւ հարիւր մեթր ըրած, հասան ուր որ ճամբուն վրայ, կողմնակի կը բացուէր ուրիշ ճամբայ մը փոքրիկ, ու գրեթէ զարնուեցան ուրիշ նախիրի մը. Պրուչիադայի նախիրին։ Ամէնքը՝ կը հասկցուի բացի ծերէն։ Նախիրին գլուխն էր Փեփփոնէ։ Ասոր մէջ ոչ մէկ հրաշալիք, այն պարզ եղելութեան համար որ Տոն Քամիլլօ ժամատունէն ելլելէն առաջ, պատուիրեր էր ծեր աղախինին, որ վազէր գիւղապետին ու հասկցնէր պատահածները, այնպէս որ ան ալ իմաց տար իր Պրուչիադայի պոլշեւիկներուն։

Երկու նախիրապանները կանգ առին մէկը միւսին դէմ. իրարու նայեցան վէսօրէն. Փեփփոնէ վերցուց գլխարկը ու բարեւեց. Տոն Քամիլլօ պատասխանեց հանելով իր գլխարկը, ու նախիրները յառաջացան կողք - կողքի։ Կարծես վէպի տեսարան մըն էր, գիշեր ատեն այդ բոլոր լոյսերով։

- Կ'ելլենք ապա երկուքի կը բաժնուինք, թումբին վրայ հասնելով, ըսաւ բարձրագոյն հրամանատարը՝ Տոն Քամիլլօ։

- Այո՛, Տո՛ւչէ, պատասխանեց Փեփփոնէ, ու Տոն Քամիլլօ ծուռ աչքով նայեցաւ անոր։

×

Մէկ, երկու, երեք քայլ. Ջուրը արդէն կը հասնի աղջկան ու պատանիին ծունկերուն, այլեւս պաղ չէ, եւ ահռելի քաշուածքը կը շարունակէ անդրդուելի, երբ յանկարծակի, ահա ձայներ կը բարձրանան թումբէն. երկուքը հոն կուգան թումբը լեցուն է լոյսերով։

(Շար. 117)

Տիկին Ազատ Քէօշկէրեան խոր կսկիծով կը ծանուցանէ՝

ՍՈՒՐԷՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

(Տրապիզոնցի)

մահը որ պատահեցաւ Հոկտեմբեր 18-ին, Նիս, 81 տարեկանին:

Ի գիտութիւն Տրապիզոնցի իր հայրենակիցներուն:

Այս առթիւ Տիկին Ազատ Քէօշկէրեան եւ Տէր եւ Տիկին Փօլէր կը նուիրեն 1000 Ֆ. Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

Նոյն տխուր առթիւ, Օր. Թերէզ Քէօշկէրեան 500 Ֆ. կը նուիրէ Դպրոցասէրին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Գ. Պաղտասարեանի եւ զաւակներուն, Գորթուշեան, Ֆրէնկեան, Արզումանեան, Պաղտասարեան և Տրիստա ընտանիքներուն՝

ԳԵՂԱՄ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Ագապի Յովհաննէսեան (ծնեալ՝ Աղապապեան) կը փնտռէ իր քոյրը՝ Արշալոյս Աղապապեանը, որմէ բաժնուած է 1915-ի տարագրութենէն ի վեր: Այժմ կը կարծուի թէ Անգլիա է: Իրենց մօրը անունն է Մաքրուհի Աղապապեան: Որեւէ տեղեկութեան համար կը խնդրէ գրել՝ կամ հեռաձայնել՝

Madame A. Hovanessian
6, Tse. Chevalier-13010 *Marseille FRANCE*
tél. : (91) 89 - 36 - 14
ou (91) 35 - 22 - 19

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Կը կազմակերպէ՝ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ մը հայրենի արձակագիր եւ բանասիրական գիտութիւններու տոքթ.՝

ԳԵՂԱՄ ՍԵՒԱՆԻ
ՀԵՏ

նիւթ՝

Սփիւռքահայ Գրականութիւնը Հայաստանի մէջ:

Նոյեմբեր 11, Կիրակի, ժամը՝ 16-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնին մէջ:

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

Կը նախագահէ՝ ՏԻԳՐԱՆ ՊԱԼԵԱՆ:

Մուտքը ազատ է:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ճորճ Զագրճեան եւ զաւակը Ռուպիկ, Տէր եւ Տիկին Վահէ Ճագմատարեան եւ զաւակները՝ Յակոբ եւ Քռիս կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Նոյեմբեր 11, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԶԱԳՐՃԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Քէօշէեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Փիրանեան ընտանիքը եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Նոյեմբեր 11, Սէն-Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցին, իրենց քրոջ եւ ազգականին՝

ՕՐ. ՄԱՐԻ ՓԻՐԱՆԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Տիկին Արսինէ Պառաւեան փոխան ծաղիկի՝ Կ. Մեհեանի մահուան առթիւ 500 Ֆ. կը նուիրէ Կապ. Խաչի Արնուվիլի մասնաճիւղին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը՝ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները, Շաբաթ, Նոյեմբեր 10, ժամը 16-ին Մշակ. Տունը: Կարեւոր օրակարգ:

VALENCE

PERMANENCE — CROIX BLEUE

Depuis le Vendredi 5 Octobre une permanence de Bureau d'Aide Sociale est assurée par la Croix Bleue Arménienne de Valence et ceci tous les vendredis après-midi entre 15h et 17h, dans les locaux de la Maison de la Culture Arménienne de Valence

32, *rue Pompery*

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
9, rue de Madrid — 94140

rencontre avec

Jean KEHAYAN

journaliste, écrivain

«L'IDENTITE ARMENIENNE EN UNION SOVIETIQUE»

Samedi 10 novembre, à 21 heures

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳ

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՄԱՆ Բ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Փօն տը Շէյի Շարվիէօյի Ազգ. Միութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Նոյեմբեր 11-ին առաւօտեան ժամը 10-ին, Ս. Նշան եկեղեցւոյ օծման Բ. տարեդարձին առթիւ կը մատուցուի եպիսկոպոսական պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Այս առթիւ հոգեհանգիստ կը կատարուի Նշան եւ Ֆիլօր Պահատուրեանի հոգիներուն համար, ինչպէս նաեւ Պահատուրեան, Պաթմազեան, Խարբութլեան ընտանիքներու հին եւ նոր ննջեցելոց հոգիներուն համար:

Նոյն ատեն արեւշատութեան աղօթք եւ մաղթանք պիտի ըլլան եկեղեցաշէն բարերար՝ Տէր եւ Տիկին Ճէպրայէլ եւ Ազատուհի Պահատուրեանի, ինչպէս նաեւ եկեղեցւոյս միւս բոլոր բարերարներուն եւ սատարողներուն եւ անոնց սիրեցեալ հարազատներուն համար:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի Ս. Նշան եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յակոբ Աբրահամեանի:

Ժամը 12.30-ին Ազգ. Տան «Ճէպրայէլ Պահատուրեան» սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ ժողովրդական ճաշ: Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին, կրնան հեռաձայնել Ազգ. Միութեան նախագահ՝ Պ. Արիս Խաչատուրեանի:

Հեռ. - 832 - 18 - 51 :

Ճաշագինն է՝ 100 Ֆ.:

ASSOCIATION CULTURELLE ARMENIENNE DE LYON

A la découverte de la Communauté Arménienne d'ISRAEL et ses droits sur les lieux saints

UN ARMÉNIEN EN TERRE SAINTE

conférence avec projection
Par Monsieur Jacques NAZARIAN de Montelimar

Vendredi 9 novembre à 20h30 précises dans la salle de l'Eglise arménienne 40, rue d'Arménie — 69003 LYON

entrée libre

HOMENETMEN - FRANCE

«Les numéros gagnants de la tombola de HOMENETMEN FRANCE sont : 0030, 0045, 0677, 1205, 1526, 1877, 2888, 3304, 3421 et 3542.

Les heureux gagnants sont invités à retirer leurs lots auprès du comité ou appeler Mr. BAGHDASSARIAN, tél. : 261. 51. 13 et cela au plus tard le 30 novembre. Passé ce délai, les lots ne seront plus remis.

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12 - 14, Rue Saint-Bazile — 13001 Marseille

samedi 10 novembre de 21 heures à l'aube

REPAS DANSANT

AUX CHANDELLES

avec l'ensemble musical attractif

«LES VINITZKI»

Ambiance arménienne

participation de la Troupe de Danses ANI de MCA de Marseille

- Tenue correcte de rigueur -

Les places étant limitées, reservez vos tables en téléphonant au :
50 - 15 - 09 / 52 - 19 - 08 et 90 - 77 - 31

Prix 220 F

TACHAN
VICKEN
accompagné par l'ORCHESTRE DE PATRICE PEYRIERAS

au
CIRQUE D'HIVER
110, rue Amelot - 75011 Paris - Tél. : 700.12.25
Vendredi 9 novembre 1984
à 20 h 30

RÉSERVEZ DÈS A PRÉSENT
PARIS - M.C.A. PARIS - 17, rue BLEUE - 75009 Paris - Tél. : 246.03.65 - 824.63.89
- librairie SAMUELIAN - 51, rue MONSIEUR-LE-PRINCE - 75006 Paris - Tél. : 326.88.65
- librairie PALOUYAN - 9, rue de TRÉVISE - 75009 Paris - Tél. : 523.24.97
- salon de thé LE MAURANE - 8, rue des LOMBARDS - 75004 Paris - Tél. : 278.38.35
- épicerie CHIRAG - 26, rue de TRÉVISE - 75009 Paris - Tél. : 770.38.63
ALFORTVILLE - M.C.A. ALFORTVILLE - 2, rue de MADRID - 94 Alfortville - Tél. : 375.67.52-376.55.89
CHAVILLE - cordonnerie RAFFI - 30, rue CARNOT - 92 Chaville - Tél. : 750.60.73
CLAMART - TELECONDORCET - 175, avenue JEAN-JAURÈS - 92 Clamart - Tél. : 642.56.17
ISSY-LES-MOULINEAUX - restaurant L'ILE DE RHODES - 52, rue J.-P.-TIMBAUD
92 Issy-les-Moulineaux - Tél. : 638.78.58

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ
Նախաձեռնութեամբ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE
organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

LE SAMEDI 10 NOVEMBRE, A 21 HEURES
Salle des Fêtes de Sevran
9, rue Gabriel Peri — Près de la Mairie

մասնակցութեամբ՝
«Ա Ն Ի» նուագախումբի եւ «Ն Ա Յ Ի Ր Ի» պարախումբի

SPECIALITES et AMBIANCE ARMENIENNES
Tenue correcte exigée

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — *Travail soigné*

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
7

MERCREDI
7 NOVEMBRE
1984

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

60ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.827

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

60e ANNÉE — No 15.827

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԸ՝ Ռ. ՊԱՌ

ԵԹԷ...

Նորութիւն չէ անշուշտ այն իրողու - թիւնը, որ Ֆրանսա տեւական կերպով ընտրական շրջան կ'ապրի: Կամ եղած է, կամ կ'ըլլայ, կամ պիտի ըլլայ: 1981-էն ի վեր է արդէն, որ սկսած է 1986-ի երեսփոխանական ընտրապայքարը, չի մոռցուիր նաեւ 1988ի ընտրապայքարը: Ուրեմն, ամէն մարդ կ'երազէ: Երկուշաբթի իրիկուն, հեռատեսիլի Բ. կայանէն կարգը եկած էր Ռ. Պառի, որ հինգ տարի վարչապետ երկրին նախարարապետութիւնը:

Եթէ ընդդիմութիւնը շահի եւ Միթե - րան առաջարկէ իրեն կառավարութեան գլուխն անցնիլ, պատասխանը՝ ո՛չ է:

Եթէ իշխանութիւնը իրը ըլլայ ազատական տնտեսութեան կողմնակից է:

Եթէ տնտեսութեան պատասխանատու ըլլայ, կողմնակից չէ մեծ հարստութեանց վրայ տուրքերուն: Հարկային դրութիւնը պէտք է հիմնովին բարեկարգել: Ֆրանսան ամէնէն պառոֆ դրութիւնը ունի:

Ընդհանուր ձեւով, մեծ նորութիւն մը չկար: Ծանօթ է, որ նուազ տարբերութիւն կայ Ժիսքարի եւ իր, քան՝ Շիրաքի եւ իր միջեւ: Որքան ալ ջանայ համոզել թէ միայն նրբութիւններ կը զատորոշեն ընդդիմութեան երեքները, պարզ է որ բացարձակ դէմ է իր նախորդին (Շիրաք) բայց կը խնայէ Ժիսքարը: Ամէն պարագայի մէջ, կը շեշտէ իր անկախութիւնը մարդոց եւ մանաւանդ կուսակցութեանց նկատմամբ: Որքան ալ փորձեց խուսափիլ տնտեսական բարդ հարցերու մէջ մտնելէ, որպէսզի չատխլուի վարժապետական իր շեշտը առնել, մնաց վարժապետ մը, ինքնագոհ: Եթէ նոյնիսկ ջանաց փնտռել ու գտնել այն մանր - մունր սըխալները, զորս ըրած է որպէս նախարարապետ, ակներեւ է որ չի կարծեր թէ ինք կրնայ սխալ ըլլալ: Եւ որովհետեւ միշտ աւելի դիւրին է տեսնել կառավարողին սխալները ընդդիմադիրի դիրքին մէջ, (23 տարի այդ հանդստաւէտ դիրքը վայելեցին ընկերվարականները), ուրեմն Պառ - փրոֆէսէօրը - հիմա՛, լաւ գիտէ թէ ի՛նչ պէտք է ընել, եթէ...

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔ համալսարանի (արգիլուած) երիտասարդներու կազմակերպութեան ենթադրեալ 16 անդամներ ձերբակալուած են: Կ'ամբաստանուին որ Պոլսոյ քրաւաբանական համալսարանի ուսանողները մղած են թռուցիկներ ստորագրելու պահանջելով յաւելեալ քննութիւն մը ձախողած ուսանողներուն, որպէսզի համալսարանէն չվռնտուին:

ՄՈՆՓԸԼԻԷԻ բժշկական համալսարանը Հնագոյնը աշխարհի (ԺԲ. դար) որ մեծ համբաւ ալ կը վայելէ, ի նպաստ գինիին արշաւանքի անցած է: Խլրդագէտ մը՝ Սեռու, խորհրդակցական ժողով մը կազմակերպած է «գինի եւ առողջութիւն», որու պիտի մասնակցին արհեստաւորներ, գինեգէտ, այգեգործ, բժիշկ, սննդաբանիստ: Նպատակն է հաստատել որ քիչ քանակութեամբ գինին ոչ միայն վնասակար չէ՝ այլեւ օգտակար: Վնասակար են, քանիէրի այս մեծ մասնագէտին համար. - գարեջուրը, որու կէս - լիթրը օրական կը բազմապատկէ 2 - 3 անգամ աղիքի խլիրդի վտանգը, առանց այլուն փաստին ալ գերճնշումի պատճառ կ'ըլլայ, դալով Քոքա - Քոլային՝ խմող երախաները ենթակայ կը դառնան շաքարախտի, գիրութեան, գերճնշումի եւ հող կը պատրաստուի նաեւ սրտի տագնապի: Ասոնց հակառակ, գինին (մէկ գաւաթ ճաշ գլուխ) օգտակար է: Առաջքը կ'առնէ թրոմպոզի, վարակումի, քոլեսթերոլի: Մեծաքանակ գինին է որ կը նպաստէ կոկորդի, որկորի եւ ստամոքսի խլիրդի: Մինչ այդ եւ որովհետեւ չուզեր շատ առաջ երթալ, ըսելով՝ օրինակ, որ կանխարգելիչ է խլիրդի, առայժմ առնէտներուն խմել կուտայ եւ հետզհետէ պիտի ուսումնասիրէ հետեւանքներն ու արդիւնքները...:

ՀԱՐՑԱԽՈՅԶԻ (սոնտաժ) նիւթ դառնալն ալ, բստ երեւոյթին օրէ օր կը դժուարանայ: Հաւանաբար այս մասնագէտ հիմնարկներէն մէկն ալ խելք պիտի ընէ հարցնել անցնող - դարձողին. - «Ի՞նչ նիւթի մասին կ'ուզէք որ հարցում ընենք»: Մինչ այդ մէկը հետեւեալ խի՛ստ շահեկան նիւթը գտեր է (Փարիզիէն - Լիպերէ) Ֆրանսուահիներուն առաջարկելիք: Թեկնածուները՝ Ժիսքար, Պառ, Ֆապիուս, Շիրաք, Մառշէ, Ռոքար եւայլն: Այս մարդոցմէն ո՞րը որպէս ի՞նչ կ'ուզէիք: Պատասխան՝ Պառ եւ Ժիսքար՝ որպէս ... հայր, Ֆապիուս գլուխն է ամուսին ուզողներուն, կը յաջորդեն Շիրաք եւ Ժիսքար, Ֆապիուս գլուխն է նաեւ որպէս փեսայ: Ամէնէն գէշ դիրքը կը գրաւէ Մառշէ, կիներու հազիւ 2%-ը կ'ուզէ որպէս հայր կամ փեսայ և 3%ը՝ ամուսին: Ինչո՞ւ...:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՀՈԿՏ. 25 / ՆՈՅ. 1)

ԱՐՇԱԿ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՅԱՂԹԱԿԱՆ «ՏԻԳՐԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ» ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՃԱՏՐԱԿԻ ՄՐՑԱՇԱՐՔԻՆ

Տիգրան Պետրոսեանի յիշատակին նըւիրուած ճատրակի մրցաշարքը, որ տեղի կ'ունենար Երեւանի «Տիգրան Պետրոսեան» ճատրակի Տունը, վերջ գտած է: Մասնակցած են եօթը երկիրներու՝ Պուլկարիոյ, Հունգարիոյ, Քուպայի, Լեհաստանի, Չեխոսլովաքիոյ, Անգլիոյ եւ Խորհրդային Միութեան 16 ներկայացուցիչներ, որոնց մէջ՝ հինգ կրոսմայսթէր, երեք միջազգային եւ երեք ազգային վարպետներ: Մրցաշարքին առաջին հանդիսացած է Երեւանի համալսարանի արամարանութեան ամպիոնի դասախօս Արշակ Պետրոսեան, 6 յաղթանակով եւ 9 ոչ - ոքիով ապահովելով 10,5 միաւոր: Յաջող արդիւնքներ ձեռք ձգած են նաեւ Հայաստանի միւս ներկայացուցիչները՝ Սմբատ Լպուտեան եւ Լեւոն Եոլեան:

ՃԱՏՐԱԿ
ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Երկուշաբթի օր ալ 22-րդ խաղը վերջ գտաւ հաւասար արդիւնքով: 13-րդ յաջորդական հաւասար արդիւնքն էր ախոյեանին եւ ախոյենութեան թեկնածու՝ Գարպովի եւ Գասպարովի միջեւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Երբ կեանքիս մէջ առաջին անգամ ըլլալով մեր թերթին մէջ խմբագրական յօդուած մը կը գրէի, ես ինծի հարցուցի, որոշ մտատանջութեամբ մը.

«Ես ո՞վ եմ որ խմբագրական մը կը ստորագրեմ: Իրաւունք ունի՞մ առաջնորդող մարդու դեր խաղալու: Պատրա՞ստ եմ այդպիսի բան մը ընելու: Կրնա՞մ ելլել այսքան ծանր պատասխանատուութեան մը տակէն:

Վստահ եմ, ընկերային կեանքի մէջ նոր գործի մը ձեռնարկող ամէն մարդ կրնայ տանջուիլ այսպիսի մտածումէ մը: Մէկը, որ դերձակի աշխատանոց մը պիտի հիմնէ, կամ նպարավաճառի խանութ մը պիտի բանցնէ, կամ ներածումի գրասենեակ մը պիտի բանայ, կրնայ հարց տալ ինքն իրեն.

- Ես ո՞վ եմ որ կը ձեռնարկեմ այս գործին: Ուժերս կը բաւե՞ն, կրնա՞մ յաջողիլ այս տեսակ ձեռնարկի մը մէջ:

Եթէ յաջողի, ի՛նքն է որ պիտի օգտուի: Իսկ եթէ ձախողի, միա՛յն ինքն է որ իր դրամագլուխն ու ժամանակը կորսնցուցած պիտի ըլլայ: Թերեւս պիտի տուժեն նաեւ ընտանիքի քանի մը անդամներ: Այդքան: Հաւաքականութիւնը ոչինչ պիտի կորսնցնէ անոր ձախողութեան ու անատակութեան հետեւանքով:

Մինչդեռ բժիշկի մը պարագան, փաստաբանի մը պարագան, քաղաքագէտի մը պարագան նոյնը չէ: Այս մարդիկը ուրիշներու ճակատագիրը կախեալ կը պահեն իրենց կարողութենէն: Եթէ բժիշկը ձախողի, եթէ լաւ մասնագէտ մը չդառնայ, առկէ ինք չէ՛ որ պիտի տուժէ միայն, այլ մանաւորաբար իր հիւանդները:

Իսկ մամուլի մարդուն առաքելութիւնը մէկն է այն քանի մը առաքելութիւններէն, որոնց պատասխանատուութիւնը գաղաթնակէտի կրնայ հասնիլ: Մամուլի մարդը, անհամար ժամանակակիցներու դիմաց, այսօրուան ու վաղուան առջեւ, ինքնաբերաբար, այսինքն իր ազատ կամքով կը ստանձնէ շատ ծանր պատասխանատուութիւն մը: Իր սխալները պիտի չսահմանափակուին միայն զինքը մեղադրելի կամ ծիծաղելի դարձնելով, այլ վնաս պիտի կարենան պատճառել ուրիշներու ալ: Իր ըրած սխալ ընտրութիւնները դէպի նոյն սխալ ուղղութիւն պիտի տանին իր վրայ վստահութիւն ունեցող ընթերցողները: Իր քարոզած գաղափարները եթէ խախուտ են ու հիմնըւած՝ ծուռ հիմերու վրայ, պիտի խանգարեն ուրիշներու մտքի առողջութիւնը: Եթէ իր գրածին ու արտասանածին մէջ, սխալին հետ միատեղ տեղ տուած է նաեւ կեղծաւորութեան, չարամտութեան ու չարաչահութեան, մանաւանդ եթէ զուրկ է իր ստանձնած պատասխանատուութեան գիտակցութենէն, եթէ իր գրիչը, իր մելանը, իր սիւնակը կը գործածէ ուրիշներու չարիք հասցնելու, ուրիշներու վրայ մուր քսելու համար, եւ վերջապէս եթէ ի շահ բոլոր այդ նպատակներուն կը զիջանի դիմել գրպարտութիւններու ու սուտի, այն ատեն ո՞վ պիտի հաշուէ այն վնասն ու աւերները, զորս ան պիտի գործէ ընթերցողներու խեղճ ու անտեղեակ զանգուածի մը վրայ:

×

Ամէն մարդ չէ որ երբ օրը իրիկուն ըլլայ, հաշուեյարդարի կը նստի իր սեփական խղճին հետ: Ամէն մարդ չէ, որ նոր առաւօտ մը ողջունելէ առաջ, հաշուեկշիռ կ'ընէ նախորդին, կամ դատավարութեան կ'ենթարկէ ինքզինքը: Եւ վերջապէս ամէն մարդ չէ, որ կ'ամըչնայ ինքզինք իր կողմէ ամբաստանուած ու դատապարտուած տեսնելէ:

Իսկ անոնք որ ոչ մէկ բանէ այնքան կը վախնան որքան իրենց սեփական խիղճէն, ահաւոր մտատանջութիւններու մէջ կը գալարուին, մինչեւ որ վստահ դառնան, թէ դէպի ճիշդն ու լաւը կ'առաջնորդեն իրենց վրայ վստահութիւն ունեցողները:

×

Մեծ քաղաքագէտներ, անոնք որ իրենց ժողովուրդին համար ճակատագրական որոշումներ կուտան, իրենց որոշումը հրատարակելէ վերջ երկինք կը նային ու «Աստուած ինծի հետ ըլլայ» կ'ըսեն:

Նոյնն է:

Ամէն խմբագիր, կամ մամուլի մարդ, իր փոքրիկ չափերուն մէջ, նոյն աղօթքը պէտք է ընէ Աստուծոյ ու իր խղճին առջեւ:

«Աստուած ինծի հետ թո՛ղ ըլլայ, Աստուած միշտ զիս իր լոյսին մէջ պահէ, որպէսզի ես ալ դէպի խաւար չառաջնորդեմ ուրիշները»:

Մարդը, այսպէս կամ այնպէս, օր մըն ալ վերջին ստորագրութիւն մը պիտի դնէ իր մէկ ձեռնարկին կամ իր ամբողջական գործին տակ: Այդ օր, այլեւս հարց պիտի չտայ ինքն իրեն.

«Ո՞վ եմ ես, ի՞նչպէս պիտի ելլեմ ասոր տակէն»:

Պիտի հարցնէ պարզապէս թէ ի՞նչ ըրաւ ինք, եւ ամէն մարդ ի՞նչ պիտի խորհի իր ետեւէն:

Ռ. Հ.

«Մարմարա»

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 47-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» - «ՉԵՐՆՈՄՈՐԵՑ» 3 - 3

Խորհրդային 47-րդ ախոյենութեան 31-րդ հանդրուանի խաղերու արդիւնքներն են. -

Արարատ - Չերնոմորեց	3 - 3
ԲԿՄԱ - Ժալգիրիս	0 - 2
Մետալիստ - Պախտակոր	2 - 0
Նեֆթչի - Դինամօ Կիեւ	0 - 1
Դնեպր - Դինամօ Մ.	3 - 2
Դինամօ Թ. - ԲՄԱ Ռոստով	2 - 1
Շախտեոր - Սպարտակ	1 - 2
Տորպեդօ - Զէնիթ	0 - 1
Կայրաթ - Դինամօ Մինսկ	0 - 1

Արարատի երեք կոլերը նշանակած է Համլէտ Մխիթարեան:

Այս խաղերէն ետք դասաւորման կըլուխը միշտ կը գտնուի Զէնիթ 41 կէտով, որուն կը հետեւին Դնեպր եւ Մինսկի Դինամօն 38-ական, Սպարտակ եւ Տորպեդօ 37-ական, Թիֆլիսի Դինամօ եւ Չերնոմորեց 35-ական, Ժալգիրիս 34, Դինամօ Կիեւ 32, Կայրաթ 31, Արարատ 29, Մետալիստ 27, ԲՄԱ Ռոստով եւ Շախտեոր 26-ական, Նեֆթչի եւ Մոսկուայի Դինամօ 23-ական, Պախտակոր 22 եւ ԲԿՄԱ 18 կէտերով:

Ինչպէս կը տեսնուի «Արարատ»ի դիրքը (11-րդ) դասաւորման մէջ կը մնայ անփոփոխ: Երեւանցիներուն կը մնայ վերջին երեք հանդիպումներէն օգտուելով բարելաւել իրենց դիրքը, նկատի առած այն՝ որ այդ հանդիպումներէն երկուքը տեղի կ'ունենան իրենցմէ վար դիրքերու մէջ գտնուող խումբերու դէմ: Այսինքն, «Արարատ» Նոյեմբեր 11-ին կը խաղայ «Պախտակոր»ի հետ, որ կը գտնուի դասաւորման 17-րդ դիրքին վրայ, իսկ Նոյեմբեր 16-ին՝ Մոսկուայի «Դինամօ»ի հետ, որ կը գրաւէ 16-րդ տեղը: Երեւանցիները մրցաշարքը կ'աւարտեն իրենց դաշտին մէջ, Նոյեմբեր 21-ին խաղալով Մոսկուայի «Սպարտակ»ի դէմ, որ առայժմ կը գտնուի դասաւորման 4-րդ դիրքին վրայ:

ՆԵՐՍԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 100ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԻՐ ԴԵՐՆ ՈՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ԾԱԳՈՒՄԻՆ ՄԷՋ

- 1876 - 1878 -

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ռուսաստան երբ տեսաւ որ խաղաղ միջոցներով անկարելի եղաւ Պալքաններու սլաւ ժողովուրդներուն անհրաժեշտ բարենորոգումները ապահովել 1877 Ապրիլ 24-ին, պատերազմ հռչակեց Թուրքիոյ դէմ: Ռուսաստան նախքան Օսմանեան տէրութեան դէմ պատերազմ հռչակելը ստացած էր Գերմանիոյ վարչապետ Պիսմարքի «օրհնութիւնը» որ Գերմանիոյ չէզոքութիւնը խոստանալով 1870 - 71-ի ֆրանքօ-գերմանական պատերազմին ընթացքին Ռուսիոյ որդեգրած չէզոք քաղաքականութեան հանդէպ ունեցած պարտքը հատուցանել ուզեց:

Ռուսաստան գաղտնի դաշնագրերով նախապէս ապահոված էր նաեւ Աւստրօ-հունգարական կայսրութեան եւ Մեծն-Բրիտանիոյ չէզոքութիւնը, պայմանաւ որ եթէ ինք յաղթական դուրս գար պատերազմէն հողային կցումներ պիտի չպահանջէր եւ առիթէն օգտուելով Պոլիսը պիտի չգրաւէր: Իսկ Թուրքիա այս բոլորէն անտեղեակ, Խրիմի նոր պատերազմ մը կ'երազէր եւ կը յուսար որ Անգլիա ըստ իր աւանդական քաղաքականութեան առանձին պիտի չձգէր զինք դարաւոր թշնամիին դէմ:

Ներսէս Պատրիարք պատերազմի սկիզբին ոչ թէ միայն չէզոք դիրք չբռնեց, այլեւ հրաւիրեց օսմանահպատակ Հայերը իրենց օժանդակութիւնը բերել նախայարձակին դէմ: Բայց երբ Յունիսի սկիզբին Թուրք բանակի պաշըպօզուք զօրքերը փոխանակ պատերազմի ճակատը երթալու 2000-է աւելի անպաշտպան հայ գիւղացիներ կոտորեցին, լուրը Պոլսոյ մէջ խոր հիասթափում եւ յուզում պատճառեց:

Անգլիոյ դեսպան Լայարտ (4)-ի թելադրութեամբ Ապտիւլ - Համիտ Ներսէս Պատրիարքը պալատ հրաւիրեց որպէսզի անոր շնորհիւ բոլոր Հայերուն համակրանքը եւ վստահութիւնը սիրաշահի: Ապտիւլ - Համիտ իր դերասանութիւնը լաւ կատարեց եւ ապահովցուց Հայոց պատրիարքը որ «ինք մրջիւնի մը վրայ անգամ չի կրնար կոխել», եւ խոստացաւ «պատերազմէն յետոյ բարենորոգումները անյապաղ կատարել»: Սուլթանին տրուած խոստումը խորապէս տպաւորեց Ներսէս Պատրիարքը որ Ազգային Ժողովի յաջորդ նիստին (Օգոստոս 1877) իր տեսակցութեան արդիւնքը հաղորդեց ազգին ներկայացուցիչներուն: Ապտիւլ - Համիտ յաջողած էր համոզել պոլսահայ աւագանին, բայց այլ էր գաւառներու մէջ կացութիւնը: Դարերով իր դրացի տգէտ եւ ամէնէն ողորմելի մահմետականներէն ճնշուած եւ արհամարհուած Արեւմտահայաստանի գաւառներուն հայ գիւղացին ծագումով հայ զօրապետներու (Լորիս Մէլիքով, Լազարէֆ, Տէր - Ղուկասով) կողմէ առաջնորդուած Կովկասի ռուսական բանակներու դէպի հայկական բարձրաւանդակ խուժումը ամենասիրագեղ կերպով դիմաւորեց: Ոչ ոք կ'ուզէր մտածել իսկ թէ ռուսական զօրքերը օր մը կրնային թողուլ հայկական նահանգները:

Ինչպէս «Թայմզ» թերթի պատերազմական թղթակիցը այդ պատմական օրերուն Էրզրումէն կը հաղորդէր «հարիւրներով, հազարներով Հայերու հետ տեսնուեցայ» կը գրէր ան, «ոչ ոք կը բաղձայ Օսմանեան տիրապետութեան տակ մնալ»:

Ռուսական բանակներուն ներխուժումը դէպի Արեւմտահայաստանի գաւառները նախ վերապահութեամբ դիմաւորուեցաւ Պոլսոյ Պատրիարքարանի մօտ շրջանակներուն մէջ: Պոլսահայ վերնախաւը վախնոտ էր, չէր կրնար վճռական դիրք մը որոշել: Սակայն Ներսէս Պատրիարքի անշարժութիւնը երկար չտեւեց եւ տեղի տուաւ երբ Խրիմեան Հայրիկի նախագահութեամբ բարձրաստիճան եկեղեցականներու պատուիրակութիւն մը իրեն ներկայանալով պահանջեց իր հրաժարականը: Ներսէս Պատրիարք կ'ամբաստանուէր իբր ազգապետ մը, որ չէր գիտեր օգտուիլ ժամանակին ներկայացուցած «առիթներէն»:

Ներսէս Պատրիարք խոստացաւ հայկական պահանջները կառավարութեան ուշադրութեան յանձնել, պայմանաւ որ եկեղեցական դասը եւ հայ ժողովուրդի երեւելի անձնաւորութիւնները իրենց աջակցութիւնը եւ գործակցութիւնը բերեն: Իրեն ապահովութիւն տրուեցաւ օրուան ականաւոր գործիչներէն եւ այսուհետեւ Ներսէս Պատրիարք անվեհօրէն իր կեանքը տրամադրեց ազգային հարցին յաջողութեան. որն էր ստանալ այն ինչ որ Պալքաններու քրիստոնեայ ժողովուրդներուն պիտի շնորհուէր:

×

Ռուսական զօրաբանակները ոչ թէ միայն Փոքր Ասիա, մինչեւ Էրզրում հասան այլ մանաւանդ աւելի արագօրէն Պալքաններու ճամբով դէպի Պոլիս. Նեղուցներու մօտեցան 1878 տարւոյ Յունուարին: Պոլսոյ մէջ թէեւ պաշտօնական շրջանակները կը ջանային ծածկել երկրին ծանրակշիռ կացութիւնը, բայց ամէն ոք ականատես եւ իրազեկ էր Թրակիայէն խուճապահար փախչող մահմետականներուն եւ վիրաւոր զինուորներուն գալուստը տեսնելով: Նոյնիսկ Ապտիւլ - Համիտ Լայարտէն խնդրեց որ «եթէ ռուսական զօրախումբը Պոլիս մտնէր, կը նախընտրէ անգլիական դրահաւորով մը Անգլիա ապաստանիլ, քան թէ Ռուսերուն ձեռքը գերի իյնալ»: Այսպիսի պայմաններու մէջ Ներսէս Պատրիարք կրնա՞ր դեռ հանդիսատես մնալ եւ չհամակերպիլ իր ազգակիցներուն ցանկութիւններուն որն էր «Հայաստանի ազատագրութիւնը»:

Ներսէս Պատրիարք այսուհետեւ իր բոլոր անհատականութիւնը եւ կարողութիւնը ի սպաս դրաւ որպէսզի Արեւմտահայաստանի գաւառները ստանան եւ օժտուին յար եւ նման այն բոլոր առանձնաշնորհումները որոնք պիտի տրուէին Պալքանեան երկիրներու ժողովուրդներուն: Ան ունեցաւ բազմաթիւ աշխարհական խորհրդատուներ, ինչպէս Օտեան, Ասլանեան, Տատեան, Սէրվիչէն, որոնք նախընտրեցին միմիայն ուղղութիւն տալ առանց երբեք համարձակելու երեւնալ, մինչ եկեղեցական գործիչներ՝ Խրիմեան, Խորէն Արքեպիսկոպոս Նարպէյ, Իզմիրլեան (յետագային Պոլսոյ պատրիարք) օգտուելով իրենց եկեղեցականի հանգամանքէն բացայայտօրէն իրենց մասնակցութիւնը բերին ազգային հարցին յաջողութեան եւ ստանձնեցին խիստ պատասխանատու դերեր:

Ներսէս Պատրիարքի ջանքերուն շնորհիւ է որ Սան Սթեֆանոյի դաշնագրին մէջ (1878 Մարտ 3), հինգ հարիւր տարուան մոռացումէ յետոյ «Հայաստան» անունը առանձին տեղ մը գրաւեց 16-րդ յօդուածով: Ըստ այս յօդուածի պայմաններուն, ռուսական բանակները Հայաստանի մէջ պիտի մնային այնքան ժամանակ որքան որ անհրաժեշտ ըլլար որպէսզի Օսմանեան տէրութիւնը խոստացած բոլոր բարենորոգումները իրագործէր: Հետեւաբար այս յօդուածին տրամադրութիւնը կը ստիպէր Բ. Դուռը որպէսզի փութով յարգէ իր խոստումները, եթէ կը ցանկայ իրօք ժամ առաջ ապահովել ռուսական բանակներուն մեկնումը:

Դժբախտաբար հակառակ թափուած բոլոր ջանքերուն, Պերլինի վեհաժողովի Յուլիս 8-ի նիստին, 16-րդ յօդուածին յայտնած տրամադրութիւնները վերիվայր շրջեցան: Պերլինի դաշնագրին 61-րդ յօդուածը որ կը փոխարինէր Սան Սթեֆանոյի նախադաշինքի 16-րդ յօդուածը, կ'ըսէր թէ Օսմանեան տէրութիւնը կը խոստանար մեծ Պետութիւններու հսկողութեան տակ Փոքր - Ասիոյ բոլոր հայաբնակ գաւառներուն մէջ բարենորոգումներ ներմուծել: «Հայաստան» անունը ջնջուած էր եւ Բ. Դուռը կ'ուրանար թէ իր սահմաններուն մէջ «Հայաստան» կոչուած երկիր մը գոյութիւն ունէր: Փոխանակ Սան Սթեֆանոյի նախադաշինքին պարտադրած ռուսական գրաւման որ իսկական եւ անժխտելի երաշխիքն էր որպէսզի Բ. Դուռը անյապաղ կատարէր բարենորոգումները, Պերլինի դաշնագիրը կը պարտադրէր որ ռուսական բանակները հեռանան ժամ առաջ, եւ «Հայաստան»ի վիճակին բարւոքումը կը վստահուէր մի միայն Օսմանեան կառավարութեան խոստումին, ի վերին հսկողութեան վեց մեծ տէրութիւններու:

×

Ներսէս Պատրիարք մինչեւ Պերլինի վեհաժողովին փակումը շրջապատուած իր խորհրդականներէն անվեհօրէն վարեց հայկական բաղձանքները մեծ տէրութիւններու ուշադրութեան յանձնելու փափուկ եւ կարեւոր հարցը: Այդ ժամանակամիջոցի ընթացքին Ազգային Ժողովը երկու նիստ գումարեց, ուր Պատրիարքը որոշ բացատրութիւններ ալ տուաւ իր գործունէութեան մասին: Իսկ բոլոր ներկայ ազգային երեսփոխանները միաձայն զայն վաւերացնելով Սրբազան Հօր Աջը համբուրեցին եւ իրենց հաւանութիւնը յայտնեցին: Բայց երբ Պերլինի ձախողութեան լուրերը Պոլիս եկան դժգոհութեան ձայներ բարձրանալ սկսան: «Եթէ պիտի չյաջողէինք, ինչո՞ւ սկսանք այս գործը» կ'ըսէին ոմանք: Ներսէս Պատրիարք կուռ ճառով մը յայտնեց թէ «եթէ կ'ուզուէր Հայաստանի ապագան օր մը կերտել, պէտք էր բնականաբար սկսիլ օր մը»: Չվարանեցաւ յայտնելու թէ ինք անձամբ պատասխանատու էր գործին, եւ չեղաւ անձնաւորութիւն մը որ յետ - ձախողութեան իր գործակիցները քննադատէր կամ պատասխանատու նկատէր: Այս պատճառաւ ալ Ներսէս Պատրիարք իր բարձր, անվեհեր անհատականութեան շնորհիւ նոյնիսկ Սուլթան Ապտիւլ - Համիտի մօտ մեծ վարկ վայելեց:

Ներսէս Պատրիարքի անունը ոչ թէ միայն Հայոց համար վստահութեան ներշնչարան մը եղաւ, այլ նոյնիսկ մինչեւ մեր պատմագիտական պրպտումներու ընթացքին գտած ենք դիւաններու մէջ պահուած խնդրագիրներ, ուր Թուրք գիւղացիներ յուսահատած կառավարութեան մօտ կատարուած անօգուտ դիմումներէ, Պոլսոյ Ազգային Պատրիարքարան՝ Ներսէս Սրբազանին կը գրեն որպէսզի Բ. Դրան մօտ իրենց ի նպաստ ալ ձեռնարկներ կատարէ:

Ներսէս Պատրիարք Պերլինէ երկու տարի յետոյ միայն համոզուեցաւ որ դեռ ոչ ազգը պատրաստ էր «ինքնավար» վարչաձեւ մը ունենալու, եւ ոչ ալ մեծ տէրութիւնները տրամադիր էին աւելի ճնշում բանեցնելով Սուլթանի վրայ այդ առանձնաշնորհումով օժտել Արեւմտահայաստանը: Պատրիարքը զուգահեռաբար մեծ տէրութիւններու Պոլսոյ դեսպաններու մօտ կատարած ձեռնարկներուն, իր ակնարկները առաւել եւս յառեց Թրքահայաստանի հեռաւոր գաւառները: Ներսէս Պատրիարքի օրով է որ ամենակարեւոր հայկ. վարժարաններուն հիմը դրուեցաւ Հայաստանի մէջ, - Էրզրում, Վան եւ Կիլիկիա: Հայուհիներու ուսման լուրջ ձեռնարկներ իրագործուեցան: Դպրոցասէր աղջկանց վարժարանը Պերլինի վեհաժողովէն յետոյ Ներսէս Պատրիարքի պատրաստած ուսումնական ծրագրին մաս կազմելով իրականացաւ:

Բայց Ներսէս Պատրիարք կը փափաքէր

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՃԱՏՐԱԿԻ ԽԱՂԸ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Խօսելով թէքնիք լեզուով, ըսենք թէ ճատրակը քիչ կը զարգանայ միջնադարուն: ԺԳ. դարէն սկսեալ կը բազմապատկուին խաղին յատկապէս թէքնիք հանգամանքներուն եւ ռազմավարութեան մասին գրութիւններ:

Թէեւ ընկերային վերին խաւերէն շատ գնահատուած, խորհրդանշական կերպով մեկնաբանուած ոմանց կողմէ, թէքնիք վերլուծումներու ենթարկուած, այս խաղը չէր կրցած միաձայնութիւն մը ստեղծել իր շուրջը:

Միջին դարուն վերջաւորութեան ու Վերածնունդին հետ ճատրակի պատմութեան մէջ կը բացուի նոր շրջան մը, ուր գլխաւոր դերը խաղացած է միջերկրականեան Եւրոպան: Հոն է որ կը հանդիպինք խաղին առաջին իրական մեծ վարպետներուն եւ տեսաբաններուն: Լուչենա, սպանացի խաղացողը եւ տեսաբանը ԺԵ. դարու վերջաւորութեան կը հաստատէ հիմնական սկզբունքներ, որոնք ի զօրու են մինչեւ այսօր: 1512-ին Դամիանօ փորթուկալցի դեղագործը, Հռոմի մէջ կը հրատարակէ հատոր մը, որ կը դառնայ տեսակ մը կանոնագիրք: Դարուն կ'իշխէ սպանացի կրօնաւոր մը, Ռուի Լօփէս տէ Սէկուրա, որ յաճախ նկատուած է որպէս «աշխարհի առաջին ախոյեանը», հեղինակն է 1561-ին հրատարակուած գիրքի մը. - ամէնէն կատարեալը - մինչեւ այդ թուականը գրի առնուածներուն: - Շատ նշանակալից պարագայ մըն է այն որ Փիլիպպոս Բ. Թագաւորը կը մեծարէ զայն:

Այս տասնամեակներուն ընթացքին խաղին օրէնքները նկատելի կերպով փոփոխութեան կ'ենթարկուին: Կինը կը դառնայ հիմնական քարը, խաղի ընթացքին մէջ: Ան կ'ունենայ կարելիութիւնը, խենթին պէս անցնելու ամբողջ խաղատախտակին մէկ ծայրէն միւսը: Պարզ զուգադիպութիւն մը չէ որ նման փոփոխութիւններ կ'ըլլան ճիշդ այն միջոցին երբ ռազմարուեստը տակն ու վրայ կ'ըլլայ կրակող զէնքերու գործածութեամբ: Խաղը աւելի եռանդ կը ստանայ ու կարգ մը պատմաբաններ արդարացիօրէն, չեն վարանիր շեշտելու զուգահեռը որ կայ կանոններու արդիականացումին եւ վաճառականական թափին ու արկածախնդրական ոգիին մէջ որ պիտի առաջնորդէր մեծ գիւտերու ...

Իտալացի Վիտայի երկար քերթուածը, գրուած 1507 - 1527 թուականներուն միջեւ, կը պատկերացնէ այս փոփոխութիւնները: Հեղինակը հոն կը պատմէ ճատրակի մրցում մը, ուր դէմ յանդիման են Ապողոն եւ Հերմէս: Խաղին իրաւարարն է Զեւս. - խաղը կը խաղացուի աստուածներու ներկայութեան: Հերմէս յաղթական խաղը կը սորվեցնէ Սքաքիս յաւերժահարսին, որ իր կարգին կը սորվեցնէ զայն Իտալիոյ:

Վերոյիշեալ վերիվայրումներէն ետք խաղը կը վերագտնէ իր խաղաղ ընթացքը, այսինքն, կը շարունակէ ընկերային նոր դասակարգեր գրաւել, կը զարգացնէ իր միջազգային նկարագիրը, պահելով, այլեւս հաստատուն կանոններ: Սաքսի փոքրիկ գիւղի մը, Շթրէօպէքի մէջ արդէն ԺԵ. դարէն բոլոր բնակիչները իրենց մանկութենէն ճատրակ կը խաղան: Սակայն խաղին աւելի կը տիրեն իրական արհեստավարժեր. Ճիոքինօ Կրէքօ (1600 - 1634), գիտցաւ Եւրոպայի մէջ կատարած իր բազմաթիւ ճամբորդութիւններէն օգտուիլ, հաւաքելու համար ճատրակի մասին բազմաթիւ ձեռագրեր, զորս յետոյ կը հրատարակէ: Թէեւ իր ոճը շատ նախնական է, միայն մաթի նպատակը կը հետապնդէ, միջանկեալ բոլոր հեռանկարները անտեսելով:

ԺԸ. դարը խաղին պատմութեան մէջ կ'ըլլայ նշանակելի անկիւնադարձ մը: Այլեւս կանոն վերափոխելու հարկ չկայ: Քանի որ խաղը պատերազմ մը կը խորհրդանշէ, այլեւս ռազմավարական մակարդակի վրայ պիտի կատարուին փոփոխութիւնները: Այս թուականին խաղը բացայայտօրէն ֆրանսական կը դառնայ, որուն կ'իշխէ Ֆիլիտօր, հեղինակը ճատրակի պատմութեան ամենամեծ յեղափոխութիւններէն մէկուն: Այս երաժիշտը, ծնած 1726-ին, չվարանեցաւ յեղաշրջելու մինչեւ այդ թուականը ընդունուած ռազմավարական սկզբունքները, յատկապէս հասարակ զինուորներուն վերապահելով խաղին ընթացքին մէջ բախտորոշ դեր մը: Կարելի՞ է ըսել որ իր յարաբերութիւնները ժամանակին փիլիսոփաներուն, ինչպէս՝ Տիտրօ, Վոլթէռ, Պէնժամէն Ֆրանքլէն եւ մանաւանդ Ռուսոյի հետ, կրնան ազդեցութիւն ունեցած ըլլալ իր տեսութիւններուն վրայ:

(Շար. 5)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ո՞ ՏԱՅՐ ԻՆՁ ՋԾՈՒԽ ԾԽԱՆԻ ԵՒ ՋՈՒԱՐՈՏՆ ՆԱՒԱՍԱՐԴԻ

Պատմական Հայաստան վայրի ցորենի ծագման եւ տարածման կեդրոններէն է աշխարհի մէջ: Ծանօթ է, որ հին ժամանակներէն Հայերու սննդառութեան մէջ գերակշիռ տեղ գրաւած են հացահատիկային կերակուրները: Շատ հին ժամանակներէն Հայաստանի մէջ ձաւարեղէն պատրաստուած է ցորենէն, հաճարէն, գարիէն: Այս մասին կը վկայեն Շէնգաւիթի, Կարմիր բլուրի եւ այլ վայրերու պեղումներէն երեւան եկած ցորենի ձաւարի նմոյշները: Այսօր ալ Հայերու ապրելակերպին մէջ տեղ ունին հազարամեակներ յարատեւած սանդերն ու երկանքները, շուրջ 15 տեսակ մաղերը:

Մեսրոպ Թաղիադեան, որ շատ տեղեր դառնուած է, առիթով մը կը գրէ. «Որքան մեք շրջեցաք եւ տեսաք, բայց յԱզգէս եւ յաշխարհէ Հայոց՝ ուրեք երբեք ոչ տեսաք ձաւար, ուստի եւ այս գիւտ միայն Ազգիս պատկանի»:

Ցորենի Հասկի, Հատիկի պաշտամունքը, որ կապուած է մեռնող եւ յարութիւն առնող հեթանոսական աստուծոյ՝ Արայի պաշտամունքի հետ, տիրապետող էր նաւասարդեան ծիսակարգի ուտեստեղէնի բաժնին մէջ: Այն մթերքներուն մէջ, որոնցմէ ծէսին նուիրուած կերակուրներ կը պատրաստէին, ամէնէն գլխաւորը ցորենի կորկոտն էր: Կորկոտ կը կոչուի ծեծուած եւ թեփահանուած ցորենի ձաւարը, կորկոտ կը կոչուի նաեւ անով պատրաստուած կերակուրը: Անիկա թէպէտ ազգագրական զանազան շրջաններու մէջ քիչ մը տարբեր ձեւով կը պատրաստուէր եւ տարբեր անուններով կը կոչուէր՝ հերիսա, քաշկեա, փլշերեփեաց, չերեփեաց, ճիտապուր կամ ճօտապուր եւայլն, սակայն բոլորն ալ ընդհանուր առմամբ միեւնոյն բաղադրութիւնն ունէին՝ կորկոտ (ձաւար), միս, իւղ: Կորկոտը կ'եփէին Գուգարք, Տաւուշ եւ ուրիշ շատ վայրեր, հերիսան՝ Նախիջեւան, Երեւան (շրջակայ գիւղերով), Զէյթուն, Գողթն գաւառ, Ախալցխա եւ այլուր: Արցախի եւ Սիւնիքի մէջ նախընտրելի էր քաշկեան, Վանի մէջ՝ ճիտապուրը, Ատանա՝ ճօտապուրը եւայլն:

Ժողովուրդին մէջ պահպանուած հաւատալիքներու պատկերացումներէն կը հետեւի, որ Յունուար մէկին տօնուող Ամանորի հասկացողութիւնը կուգայ հեթանոսական Նաւասարդէն՝ արգասաբերութեան ու առատութեան, զուտ բնութեան պաշտամունքի այդ տօնէն: Եւ հասկնալի է, թէ ինչու Կաղանդի, այսինքն քրիստոնէական շրջանի Նոր տարուան եւ Ծնունդեան տօներու ծիսական կերակրացանկին մէջ պահպանուած է ցորենի ու հասկի նաւասարդեան հիմքը: Օրինակ, Կաղանդի կորկոտ կ'եփէին Սեբաստիա, կամ Պահոց քէշկեկ կը կոչուէր Բալուի մէջ Կաղանդի օրը եփուող եօթը կերակուրներէն մին:

Կաղանդի կերակուր է անուշապուրը, որուն գլխաւոր բաղադրիչը դարձեալ հատիկն է՝ կորկոտը՝ քիշմիշի, ընկոյզի, կաղինի, նուշի, պիստակի, դարչինի եւայլնի հետ միասին եփուած: Պոլսոյ Հայերը առանց այս կերակուրի չէին տօներ իրենց նոր տարին: Սովորութիւն էր նաեւ դրացիներուն բաժին ղրկել:

ԳՐԵՏԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

որ գաւառներու ժրաջան եւ ընդունակ աշակերտները Պոլիս գան եւրոպական մեթոտով ուսման ծրագիր ունեցող վարժարանի մը մէջ իրենց երկրորդական ուսումը շարունակեն: Այս նպատակաւ է որ Պոլսոյ Կեդրոնական վարժարանը հիմնելու ծրագիրը պատրաստեց: Սակայն Ներսէս Պատրիարքի առողջութիւնը քայքայուած էր ազգային հարցին պատճառած տեւական յուզումներով: Նոյնիսկ, երբ 1884 Ապրիլին կաթողիկոս ընտրուեցաւ առողջական վիճակին պատճառաւ չընդունեցաւ եւ հրաժարեցաւ: Եւ դեռ իր այնքան փայփայած երազին, Կեդրոնական վարժարանին բացումը չտեսած, հազիւ 47 տարեկանին, 1884 Հոկտեմբեր 28-ին Ներսէս Պատրիարք Ալտնել - Համլոի իրեն նուէր տուած տան մէջ, չաքարախտէ վախճանեցաւ, խոր սուգի մատնելով բովանդակ Հայութիւնը:

Ներսէս Պատրիարքի յաջորդներէն ոչ մէկը կրցաւ նոյն զօրաւոր անհատականութիւնը ունենալ եւ հաւասար վարկ ու պատիւ վայելել թէ՛ իր ժողովուրդին, թէ՛ Օսմանեան կառավարութեան կողմէ: Ներսէս Պատրիարքի ընդգրկած քաղաքական ուղեգիծը ապագային կրնար հեռատեսութեամբ ու խոհեմութեամբ, բոլորովին նպաստաւոր ու արդիւնաբեր ըլլալ հայ ազգին համար, բայց դժբախտաբար այդպէս չեղաւ եւ ազգը խորապէս տուժեց:

(4) Լայարտ Մարտ 1877-ին Սըր Էլիսթի յաջորդած էր:

LIVRES REÇUS

THE FLOWER OF THE JAPANESE THEATRE
by Hovhaness I. Pilikian
SAMUELL BECKETT's,
HOME and GO
Հայերէնի թարգմանեց՝ Յովհ. Փիլիկեան
AMOR
by Anai Imaya
With an after word by Prof. H. Pilikian
Counter - Point Publications
LONDON

ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՏՕՆԸ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ
Ս. ՅԱԿՈԲ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

ՆԵՐԿԱՅ ԵՂԱԾ Է

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

Մոնրէալի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ ամէնօրեայ վարժարանին մէջ, Հոկտ. 17-ին, նշուած է Թարգմանչաց տօնը, որուն ներկայ եղած են Հայաստանի Առողջապահութեան նախարարը՝ փրոֆ. Էմիլ Գաբրիէլեան, փրոֆ. Ֆրէտէրիք Ֆէյտի (Փարիզէն), բանաստեղծ Ժագ Յակոբեան (Լոս - Անճըլըսէն), ինչպէս նաեւ Հայաստանէն Մոնրէալ ժամանած այն անձնաւորութիւնները, որոնք մասնակցած էին Հայկական բժշկական Գ. համագումարին: Աշակերտներու կողմէ գործադրուած գեղարուեստական յայտագրէն ետք, վարժարանին տեսչուհին՝ տիկին Ազատի Էլոյեան, ներկայացուցած է հիւրերը, որոնցմէ ոմանք խօսք առած են: Նախարար Էմիլ Գաբրիէլեան ըսած է. «Մեզ թւում է, թէ մենք այցելել ենք մի գարնանային պարտէզ՝ ուր հազար գոյներով, հազար երանգներով ծաղկել են բազմաթիւ ծաղիկներ, եւ մենք զգալով այդ ծաղիկների բուրմունքը՝ գտնւում ենք գինովցած վիճակում, որովհետեւ աւելի մեծ բուրմունք քան երեխայի բուրմունքն է, որոնց աչքերում մենք տեսնում ենք մեր ժողովրդի ապագան, որոնց ձայների մէջ լսում ենք մեր ժողովրդի հոգու զօղանջը՝ չի կարող լինել: Մենք գիտակցում ենք որ բոլոր ուսուցիչները մեծ հերոսութիւն են կատարում, երբ Սփիւռքում իրենց ուժերն են ներդրում մեր բալիկների կրթական մակարդակը բարձրացնելու, նրանց լեզու սովորեցնելու, նրանց գիտելիքներ տալու, եւ լինելով այստեղ, ես կրկին անգամ համոզուեցի, որ լեզուն էն ջահն է որը լուսաւորում է մութ գիշերը, որը լուսաւորում է այն ճանապարհը որ տանում է դէպի հայրենիք»:

Փրոֆ. Ֆէյտի համառօտ կերպով անդրադառնալէ ետք Թարգմանչաց տօնին ու գիրերու գիւտին, խօսքը ուղղելով աշակերտութեան՝ ըսած է. «Գործածեցէք հայկական այբուբենը, ոչ միայն երբեմն գրելու համար, այլ շատ ու շատ կարդալու համար, որովհետեւ եթէ կ'ուզէք իսկապէս հայկական մշակոյթի գեղեցկութիւնը հասկնալ, մշակոյթէն ներս մտնել, միայն հայերէն լեզուով կրնաք ընել. չի բաւեր օտար լեզուով պատմութեան գիրք մը կարդալ ուրկէ հայ ըլլաք... Լաւ գիտցէք հայերէնը, որովհետեւ եթէ լաւ գիտնաք հայերէնը՝ միւս լեզուներն ալ դիւրաւ կը սորվիք, որովհետեւ հայերէնը իսկապէս ամէնէն տրամաբանական լեզուն է աշխարհի վրայ»:

Ժագ Յակոբեան նշած է, թէ «Հայ լեզուն սիրել չի բաւեր, պէտք է մանաւանդ սիրել հայ գիրքը, որովհետեւ հայ գիրքը կը պարունակէ մեր ամբողջ պատմութիւնը»: Արմէն քհնյ. Իշխանեան՝ խօսքը ուղղելով աշակերտութեան, ըսած է. «Միշտ հայերէն խօսեցէք: Պիտի հասկընաք, ժամանակի ընթացքին, մեր ժողովուրդին ողբերգութիւնը, թէ մենք այսօր ինչու այսքան հեռու կ'ապրինք մեր հայրենիքէն. պիտի սորվիք թէ այսօր մեր գերին է մեր Սեւանը, այսօր մեր գերին է Արարատը, մեր հայրենիքն է հայ դպրոցը եւ մինչեւ որ օրերը դեղեցիկ դառնան, մինչեւ որ հայ ժողովուրդը կարենայ կորսուած իր հայրենիքը վերստանալ, հայրենիքի սահմանները ընդարձակել եւ կարելիութիւնը ստեղծուի բոլորիս՝ վերադառնալու մեր միացեալ հայրենիքը, մինչեւ այդ օր՝ վա՛յ ձեզի, եթէ ձեր լեզուի վրայէն հայերէն գիրերը իյնան»: Տեսչուհին՝ փակման իր խօսքին մէջ՝ հաւաստիացուցած է. «Կրնաք տակաւին վստահիլ այս սերունդին. այս սերունդը պիտի խօսի հայերէն, պիտի կարդայ հայերէն, պիտի երգէ հայերէն, պիտի գրէ հայերէն, պիտի ապրի հայօրէն: Երանի թէ կարենայինք այդ հաւատքը ունենալ անոնցմէ ետք գալիք սերունդներուն նկատմամբ նաեւ»: Հանդիսութիւնը վերջ գտած է «Սարդարապատ» երգի մեներգութեամբ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ «Կարապետեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 4-ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի կազմակերպած մշակութային ձեռնարկներու շրջագիծին մաս կազմող մէկ երեկոյթը, որու ընթացքին «Գուսան» երգչախումբին ղեկավարը՝ Արա Մանաշ, ներկայացուցած է Արամ Խաչատրեանի Երկրորդ Համանուագը: Դասախօսը տալէ ետք Խաչատրեանի կենսագրականը, անդրադառնալով անոր Երկրորդ Համանուագին՝ ըսած է. - «Ան գրուած է 1942-ին, երբ Խորհ. Միութեան արուեստագէտներուն հրահանգուեցաւ պատերազմի մասին գրել, գլխաւոր նիւթ ունենալով՝ «Պայքարը՝ հայրենիքի պաշտպանութեան համար»: Խաչատրեան ի՛նք ալ ենթարկուեցաւ հրահանգին, սակայն, Խորհրդային Միութեան ազգերու պայքարը նկարագրելու համար ան օգտագործեց ազգային ձեւը, մտքին մէջ ունենալով Հայաստանը, իր հայրենիքը, որ կ'ապրէր, կը պայքարէր»: Մէջընդմէջ ունկնդրուած է համանուագը՝ սալի միջոցով:

×

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ Իրանահայ Միութեան հաւաքավայրին մէջ, Հոկտեմբեր 1-ին, դասախօսութիւն մը տուած է Նէլլի Սագոյեան՝ «Արուեստը ընտանիքին մէջ» նիւթին շուրջ: Նէլլի Սագոյեան երաժըշտագէտ է. շրջանաւարտ՝ Երեւանի Կոմիտասի Երաժշտանոցէն. եղած է դասախօս Աբովեան Մանկավարժական Հիմնարկի գեղագիտութեան բաժնի: Իր նիւթը ներկայացուցած է հոգեբանական եւ մանկավարժական վերլուծումներով:

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Զ.)

- 28 -

ՃԻՈՒԼԻԷԴԴԱ ԵՒ ՌՈՄԷՕ

- Մեզ կը փնտռեն, կ'ըսէ աղջիկը:

- Եթէ բռնեն, կը սպաննեն մեզ, կ'ըսէ տղան:

Տասը քայլ՝ ու արդէն խորքին եզերքը հասած պիտի ըլլային. բայց գետը եւ մահը, այլեւս կորսնցուցած էին ամէն հմայք. լոյսը եւ ամբոխը զանոնք ուժեղ կերպով կը կապէին կեանքին:

Մէկ ոստումով հասան եզերք ու անկէ թումբին վրայ: Անկէ անդին ամայի դաշտեր ու անտառներ: Բայց չուտով աչքի ինկան ու սկսաւ որսորդութիւնը:

Երկուքը կը վազէին թումբին վրայէն. իսկ երկու չուանը կտրած նախիրը թումբին վարէն, աջէն ու ձախէն:

Անցան զիրենք, յետոյ Փեփփոնէի մէկ ոտնոցին վրայ, որ ցուլերու բանակի մը չափ կը հեւար, եւ որ գլուխ անցեր էր գետի երկայնքէն եկող շարքին, երկու խումբերն ալ բարձրացան թումբին վրայ, ու միացան իրարու:

Երբ հասաւ Տոն Քամիլլօ որ շոգեպինդ կը նաւարկէր, կապան մինչեւ ստամոքսը բարձրացած, վերջացած էր աքցանումի գործողութիւնը:

- Անշնո՛րհք, պոռաց Ֆիլոդդիներէն կին մը, յառաջանալով դէպի Ճինա Ֆիլոդդի:

- Սրիկա՛յ, պոռաց Պրուչիադայէն կին մը, յառաջանալով դէպի Մարիոլինօ Պրուչիադա:

Ֆիլոդդիները ճանկեցին իրենց աղջիկը. միւսները իրենց երիտասարդը, ու կատաղած կիներու ճուաց մը բարձրացաւ: Բայց ահա երեւցան Փեփփոնէ ու Տոն Քամիլլօ, իւրաքանչիւրը ձեռքին ունէր մտահոգիչ գաւազան մը:

- Աստուծոյ անունով, գոչեց Տոն Քամիլլօ:

- Օրէնքի անունով, բղաւեց Փեփփոնէ:

Ամէնքը լռեցին. մեծ թափօրը ձեւացաւ եւ ուղղուեցան դէպի տուն. էն առաջ Ճիուլիէդդա եւ Ռոմէօ, նշանածները, իրենց ետեւէն Տոն Քամիլլօ եւ Փեփփոնէ, որոնցմէ իւրաքանչիւրը կողքին ունէր մտահոգիչ բիր մը կաղնիէ, ետեւէն կողք - կողքի երկու երամակները:

Հազիւ թումբէն վար իջան, թափօրը ստիպուեցաւ կանգ առնել, որովհետեւ ճամբան գոցուած գտաւ ծեր Ֆիլոդդիէն, որ տեսնելով թոռնեան վեր բարձրացող բռունցքները: Նոյն վայրկեանին, բնականաբար, կաղնէ - կաղ վազելով հասաւ նաեւ Պրուչիադայի ծերը, որ ուզեց նետուիլ թոռան վրայ: Կողք - կողքի գտնուեցան կարծես հրաշքով. մոլեգնութեամբ դիտեցին զիրար, հարիւր յիսունը վեց տարի, երկուքին տարիքին գումարը, բայց լի կատաղութեամբ երիտասարդի պէս:

Երկու երամակները բաժնուեցան լռութեամբ ճամբուն երկու կողմերը, ամէնքը բարձրացուցին կանթեղները. երկու ծերունիները դիրք գրաւեցին իրարու առջեւ, սեղմեցին բռունցքներ եւ ըսկըսան հարուածել իրարու գլուխները. բայց աւելի բարկութիւն կար քան թէ ուժ, եւ առաջին յարձակումէն ետք, ըսկըսան նորէն իրար դիտել եւ զիրար ուսումնասիրել սեղմելով կռուփները եւ Ֆիլոդդին քաջութիւն ալ ունէր փչելու մատներուն յօդերուն վրայ, ինչպէս կ'ընէին տղայութեան, աւելի ուժ տալու համար բռունցքին:

Այն ատեն Տոն Քամիլլօ դարձաւ դէպի Փեփփոնէ.

- Շարժէ՛, ըսաւ անոր:

- Չեմ կրնար, դժբախտաբար, իմ. գործը կրնայ քաղաքական նշանակութիւն ստանալ:

Տոն Քամիլլօ այն ատեն առաջ անցաւ. փափկօրէն աջ ձեռքը դրաւ Ֆիլոդդիին ծոծրակին, ձախը, միւսին ծոծրակին, ապա ճշգրիտ չոր հարուածով մը մէկուն գլուխը զրկեց հարուածելու միւսին գըլուխը: Կայծեր չտեսնուեցան, որովհետեւ հինցած ոսկորներու հարց էր, բայց աղմուկը լսուեցաւ հեռուները:

- Ամէն, ըսաւ Փեփփոնէ, սկսելով քալել:

(Շար. 118)

Այրի Տիկին Արտաշ Նաւիպեան, Տէր եւ Տիկին Լուսար Խեպէեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Եաղուպ Խայիլ եւ զաւակը ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՊԵՏՐՈՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Աշխէն Հէքիմեան)

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտեմբեր 24ին, 87 տարեկանին, Մոնմորանսի:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 30, Մոնմորանսի եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Փանթէնի գերեզմանատունը:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Կը կազմակերպէ՝ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ մը հայրենի արձակագիր եւ բանաստեղծական գիտութիւններու տոքթ.՝

**ԳԵՂԱՄ ՍԵՒԱՆԻ
ՀԵՏ**

նիւթը՝

Սփիւռքահայ Գրականութիւնը Հայաստանի մէջ:

Նոյեմբեր 11, կիրակի, ժամը՝ 16-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնին մէջ:

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

Կը նախագահէ՝ ՏԻԳՐԱՆ ՊԱԼԵԱՆ:

Մուտքը ազատ է:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Գ. Կարապետ Պալեան եւ զաւակները իրենց կնոջ եւ մօր՝

ԱՂԱՒՆԻ ՊԱԼԵԱՆԻ

մահուան 2-րդ տարելիցին առթիւ հետեւեալ նուէրները կ'ընեն. - Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին 1000 Ֆ. (ստանալ «Յառաջ»էն), Ս. Մեսրոպ կրթարանին 1000 Ֆ., Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան 1000 Ֆ., Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցիին 500 Ֆ., «Յառաջ»ին 500 Ֆ.:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԼԻՈՆ. - Մամբրէ Տէր - Պետրոսեան 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ASSOCIATION CULTURELLE ARMENIENNE DE LYON

A la découverte de la Communauté Arménienne d'ISRAEL et ses droits sur les lieux saints

UN ARMÉNIEN
EN TERRE SAINTE

conférence avec projection
Par Monsieur Jacques NAZARIAN de Montelimar

Vendredi 9 novembre à 20h30 précises dans la salle de l'Eglise arménienne
40, rue d'Arménie — 69003 LYON

entrée libre

Messe - Anniversaire

L'Association «Les Amis de la Fondation Marie Nubar» se souvient de ses membres décédés et vous prie d'assister ou de vous unir par la prière à la messe de requiem qui sera célébrée le dimanche 11 novembre en la cathédrale apostolique arménienne Saint Jean-Baptiste à l'intention de :

Le Docteur A. BOYADJIAN

Mme S. MADATH née S. BALABANIAN

Mme V. TCHILINGUIRIAN née T. HATCHADOURIAN.

GRANDE
QUINZAINE
ARMENIENNE

A l'occasion de son
1er ANNIVERSAIRE

HAY DISC vous offre 20 % de réduction du 15 au 30 Novembre.

HAY DISC c'est : L'embarras du choix en disques et cassettes arméniens.

HAY DISC c'est aussi : Des vidéos, foulards, plaquettes, porte-clés, affiches, cartes de voeux, verres décorés

PROFITEZ DES PRIX ANNIVERSAIRE

HAY DISC : 31, Rue Lamartine
75009 PARIS
Téléphone : 878 - 22 - 79
Du Lundi au Samedi 14h00 - 18h30
M° : Cadet

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Շուրջ երկու տարիներէ ի վեր Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կողքին կազմուած է Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբ մը, որ ամէն պատարագէ ետք, մեր ժողովուրդը կ'ընդունի Առաջնորդարանի սրահներուն մէջ՝ ընտանեկան մթնոլորտ մը ստեղծելով:

Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբը կը զբաղի նաեւ Մայր եկեղեցւոյ Կիրակնօրեայ Դպրոցով, որ տեղի կ'ունենայ ամէն կիրակի օր, ժամը 9·30-էն մինչեւ կէսօր, ուր մեր զաւակները հայերէնի կողքին կը ստանան Քրիստոնէական դաստիարակութիւն, մասնակցելով նաեւ Ս. Պատարագին:

Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբը առաքելութիւն ստանձնած է նաեւ՝ կազմակերպել յաճախակի ժողովրդային լսարաններ՝ յատկացուած կրօնա - բարոյական դաստիարակչական նիւթերու:

Այս դասախօսութիւններու շարքին առաջինը տեղի կ'ունենայ Առաջնորդարանի սրահին մէջ, 15 ռիւ ժան - Կուժօն, Փարիզ 8-րդ, այս Ուրբաթ, Նոյեմբեր 9, երեկոյեան ժամը ճիշդ 8-ին:

Կը խօսին՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

եւ

ՆԵՐՍԷՍ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Նիւթ ունենալով՝ «Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ կառոյցն ու դաւանութիւնը»:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը մասնակցելու այս դասախօսութիւններուն:

ԴԻՒԱՆ
ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ

ԱՅՑ
Père-Lachaise

Կոչ Փարիզի ու շրջանի Հայութեան.

Նոյեմբեր 11-ի առթիւ հայ նախկին ռազմիկները ծաղկեպսակ կը զետեղեն՝

Զօրավար ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ

շիրիմին ժամը 16·30-ին, իսկ ժամը 17-ին երկու պատերազմներու ընթացքին ֆրանսական եւ դաշնակից բանակներուն շարքերուն մէջ կռուած ու նահատակուած հայ ռազմիկներու յուշարձանին:

Համախմբում ժամը 16-ին Փեռ - Լաշէզի Կամպեթայի դրան առջեւ:

PRIX SPECIAUX*

NOEL ET JOUR DE L'AN

Destination	DEPART LYON	DEPART PARIS
Beyrouth	3640 F	3950 F
Damas	3640 F	3700 F
Alep	3640 F	3700 F

* Aller - Retour en avion sous certaines conditions

Renseignements et Inscriptions :

SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil — 75001 PARIS
Tél : 261 - 51 - 13

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté — 69003 LYON
Tél : (7) 860 - 13 - 66

Հ. Բ. Ը. Մ. - ՄԱՐՍԷՅԼ

ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հ.Բ.Ը.Միութեան Մարսէյլի Երիտասարդաց ակումբը, կազմակերպած է փաստալուսանկարչական ցուցադրութիւն մը իր կեդրոնատեղիին մէջ, 33 Քուր Փիէր Բիւժէ, Նոյեմբեր 10, կէսօրէն ետք ժամը 2-ին: Ցիշեալ փաստա - լուսանկարները կատարուած են Հայ Սփիւռքի Ուսումնասիրական Կեդրոնին կողմէ: Լուսանկարները ցոյց կուտան հայ ժողովուրդին եւ Հայաստանի ծագումն ու զարգացումը, սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը:

×

Նոյն օրը, եւ նոյն վայրին մէջ, երեկոյեան ժամը 8-ին, կը խօսի Հայ Սփիւռքի Ուսումնասիրական Կեդրոնի պատասխանատու՝ Գ. Սխալեան, նիւթ ունենալով՝

ԽԱՉՔԱՐԵՐՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 11-ին ցուցադրութիւնը կը շարունակուի մինչեւ իրիկուն:

Մուտքը ազատ է:

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12 - 14, Rue Saint-Bazile — 13001 Marseille

samedi 10 novembre de 21 heures à l'aube

REPAS DANSANT

AUX CHANDELLES

avec l'ensemble musical attractif
«LES VINITZKI»

Ambiance arménienne

participation de la Troupe de Danses ANI de MCA de Marseille

- Tenue correcte de rigueur -

Les places étant limitées, reservez vos tables en téléphonant au :
50 - 15 - 09 / 52 - 19 - 08 et 90 - 77 - 31

Prix 220 F

GRAND

DINER DANSANT

au profit de l'Ecole
St. MESROB
d'Alfortville

Samedi, 17 Novembre à 20 heures

Hôtel MERIDIEN
81, Bd. Gouvion St. Cyr — Paris 17e

Réservations :
Dr. SIMONIAN : 368 - 42 - 04
Mme. KECHICHIAN : 378 - 23 - 69
Mme. KARADJIAN : 375 - 27 - 89

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
9, rue de Madrid — 94140

rencontre avec

Jean KEHAYAN

journaliste, écrivain

«L'IDENTITE ARMENIENNE EN UNION SOVIETIQUE»

Samedi 10 novembre, à 21 heures

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՓԱՐԻԶ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՈՒԹԻՒՆ

Երիտասարդներու եւ չափահասներու համար ամէն շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 14-էն 16 Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ, 118, Քուրսէլ փողոց - Փարիզ 17-րդ:

Արձանագրութիւն տեղւոյն վրայ կամ նախապէս հեռաձայնելով Հ. Բ. Ը. Մ.ի գրասենեակը՝ 520 - 03 - 18 թիւին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը՝ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները, Շաբաթ, Նոյեմբեր 10, ժամը 16-ին Մշակ. Տունը: Կարեւոր օրակարգ:

CHAQUE JOUR, ECOUTEZ
RADIO ARMENIE
de 9h à 20h
sur 103,7 Mhz
Possibilité de capter RADIO ARMENIE jusqu'à 40 kms environ de Décines

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
8

JEUDI
8 NOVEMBRE
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.828 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 15.828

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՈՉ ՄԷԿ ԱՆԱԿՆԿԱԼ

ԵՐԷԿ՝ ՌԵԿԸՆ
ՎԱՂԸ՝ ՌԵԿԸՆ

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ
ԱՄԷՆԷՆ ԾԵՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ
ՋԱԽՋԱԽԻՉ ՅԱՂԹԱՆԱԿ ՄԸ ՏԱՐԱՒ

Ջախջախիչ յաղթանակ մըն է զոր տարաւ Ռոնըլտ Ռեկըն, Միացեալ - Նահանգներու ամէնէն տարեց նախագահական թեկնածուն: Զորեքշաբթի առաւօտեան առաջին - եւ ոչ վերջնական, անշուշտ - արդիւնքները 59%-ի մեծամասնութիւն մը կու տային իրեն: Գլուխն է բոլոր նահանգներուն մէջ, բացի մէկէ՝ Մինէսոթա, որ Մոնտէյլի բերդն է և Քոլոմպիա-յի շրջանէն, այսինքն՝ Ուաշինկթըն, ուր քուէարկողներու երեք քառորդը սեւ է:

Հանրապետական թեկնածու, 74 տարեկան, Ռեկըն կը թուի մարմնաւորել տիպար Ամերիկացին, քանի որ արտակարգ ոչինչ ունի իբրեւ քաղաքական դէմք, ընդհակառակն: Բոլոր Եւրոպացիները, որոնք զինքը մօտէն տեսած են կամ հետը խօսած, կը հաստատեն թէ մարդը ընդհ. ձեւով ագէտ է: Ոչ մէկ ծանօթութիւն ունի միջազգային, ոչ ալ դրամական հարցերու մասին: Եւ սակայն ռեկըրտ մը կայ, որ չորս տարիէ ոգեւորած է Ամերիկացին եւ յաճախ նոյնիսկ Եւրոպացին: Յատկանշական կը նկատուէր որ երիտասարդութիւնն իսկ, մեծամասնութեամբ իրեն քուէարկած է, ինչ որ առնուազն տարօրինակ է, երբ նկատի առնուի իր տարիքը եւ աջ, մինչեւ իսկ յետադիմական նկատուած քաղաքական դիրքը: Ո՞ւր է, ուրեմն, գաղտնիքը: Հաւանաբար հոն, որ Ամերիկացին Ռեկընով կը խորհրդանշէ բուն Ամերիկացին, տեսակ մը հերոս Ուեսթէրնի: 1980-էն 1984 ի՞նչ ըրաւ: Ոչ մէկ նախագահ կրցած էր այսքան մեծ բաց ստեղծել: 60 միլիառ տոլարէն, 1980-ին, հասած է 175,3 միլիառի 1984-ին: Առեւտրական բացը նոյնքան աճեցած է, բայց ասոնց դէմ չորս տարիներու ընթացքին գործազրկութիւնը բնաւ չէ աւելցած (7% - 7,5%), երկրին աճը 0,3%-էն հասաւ 6%-ի եւ դրամահոսութիւնն ալ կայուն մնաց: Ուրեմն, Ռեկընի տնտեսական քաղաքականութիւնը յաջողած է, եթէ նոյնիսկ տոլարին 4,22-էն 9 Ֆ.-ի անցնիլը միայն Եւրոպային չէ, որ կը վնասէ, քանի որ արտածումը կը կասեցնէ: Արտաքին քաղաքականութեան ճակատին վրայ, պէտք է ընդունիլ որ Միջին - Արեւելքն է ամերիկեան քաղաքականութեան ամէնէն ձախող պատկերը պարզողը: Ռեկըն, երբ Քալիֆոռնիոյ կառավարիչ էր, համբաւն այն էր որ՝ «աւելի կը հաչէ քան՝ կը խածնէ»: Այդ ալ եղաւ արտաքին քաղաքականութեան պատկերը:

×

Յիշենք, որ ամերիկեան ընտրութիւնները ուղղակի չեն, այսինքն Ամերիկացին կ'ընտրէ մեծ - ընտրողներ (574), որոնք կ'ընտրեն նախագահը, եւ երբ հանրապետականներու կամ դեմոկրատներու թիւը կէսէն մէկ աւելի ըլլայ, այդ պահուն ընտրուած կը նկատուի այդ հոսանքին թեկնածուն: Ամերիկացի քաղաքացին, նոյն օրը, բազմաթիւ ընտրութիւններ ունի, քանի որ կը նորոգուին նաեւ Ծերակոյտին մէկ երրորդը (100-ի վրայ), Ներկայացուցչական ամբողջ ժողովը (435), 50 կառավարիչի վրայ 13-ը: Դեռ կար ընտրելիք օրէնսդրական ժողովներու մօտ 6000 անդամներ (44 նահանգներու մէջ), և հազարաւոր այլ պաշտօնատարներ (ոստիկանապետ, դատաւոր, եւլն,, եւլն):

Ցարդ Քոնկրէսին (Խորհրդարան) մէկ ժողովը - ներկայացուցիչներու - ընդդիմադիր էր (268 դեմոկրատ, 167 հանրապետական), մինչ՝ Ծերակոյտը 45 դեմոկրատի դէմ 55 հանրապետական ունէր:

Յատկանշական կէտերէն մէկն էր նաեւ Մասաչուսէթի (Պոսթոն) նահանգը, ծանօթ իբրեւ դեմոկրատ բերդ, եւ ուր նաեւ հանրապետականները գլուխը անցած են:

Ռեկընի եւ իր կողմնակիցներուն համար, Զորեքշաբթի առտու մէկ խոր համոզում կար՝ (թէեւ մինչեւ հիմա ալ շատ կասկած չունէին հաւանաբար այդ մասին) Աստուած Ամերիկացի է...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՊՈՒ ՆԻՏԱԼ, պաղեստինեան ծայրայեղ շարժումին պետը մեռած է, Պաղտատի մէջ, սրտի տագնապէ մը, բառ անգլիական հեռատեսիլի ոչ - պետական կայանի մը (Չենըլ փոր): Արաֆաթի ՊԱԿ-ը մահուան դատապարտած էր Նիտալը, որու շարժումը տէր եղած էր ահաբեկչական զանազան արարքներու, ինչպէս Լոնտոնի Իսրայէլի դեսպանին դէմ մահափորձը: Այս մահափորձն է, որ պատրուակ ծառայած էր Իսրայէլի, հարաւ - Լիբանանը նուաճելու: Նիտալ պատասխանատու կը նկատուէր նաեւ Արաֆաթի դիւանագիտական խորհրդատու՝ Սարթաուի սպանութեան:

ՓԻՆՈՇԷ պաշտպանողական վիճակ հռչակեց Չիլիի ամբողջ հողամասին վրայ: Ըստ Սահմանադրութեան այս վիճակը արտակարգ իրաւունքներ կու տայ նախագահին, ի շարս որոնց՝ որեւէ տեղ ոեւէ մէկը ձերբակալել, տեղահան ընել, արտաքսել եւայլն:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, Նոյեմբեր 4-ի Պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակուած հրամանագրով մը ինը գիրքերու եւ 3 պարբերաթերթերու Թուրքիա մուտքը արգիլած են: Յիշեալ գիրքերը լոյս տեսած են Ֆրանսա, Անգլիա, արեւելեան եւ արեւմտեան Գերմանիա, Կիպրոս եւ Փորթուկալ, թրքերէն կամ անգլերէն: Արգիլուած հատորներուն մէջ է նաեւ նախկին նախարարապետ՝ Պիւլէնթ Էճէվիթի «Անկախութիւն եւ ազատութիւն» գործը, լոյս տեսած Կիպրոսի թրքական գօտիին մէջ:

ՓԱՐԻԶԻ ԹՐՔԱԿԱՆ դեսպանատան առջեւ, Երեքշաբթի վաղ առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, հարիւրաւոր անձեր տողանցած են, պատասխանելով համայնավար մտաւորականներու կոչին: Իրիկնամուտին, 200 ջահեր վառուած են, խորհրդանշան՝ թրքական բանտերը գտնուող 200 մահապարտներու:

Կ Ո Ն Դ Ա Կ

ՔՐԻՍՏՈՍԱՒԱՆԴ ՍԻՐՈՅ ՈՂՋՈ՜ՅՆ ԵՒ ՕՐՀՆՈՒԹԻ՜ՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ, ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ, ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ԹՈՒՐՔԻՈՅ, ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑ, ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑ, ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՑ, ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ, ԹԵՄԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՑ, ԹԵՄԱԿԱՆ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆՑ, ԵՒ ՀԱՄԱՅՆ ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ ՀԱՅՈՑ

Գոհութիւն եւ փառք նախախնամող մեր Աստծուն, որի կենարար հովանու ներքոյ, չէն ու պայծառ մեր աղօթքի Տները Սուրբ Հոգու շնորհներն են բաշխում մեր հաւատաւոր ժողովրդին ի Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի:

Երջանիկ ենք հաստատելու, թէ մեր երջանկայիշատակ եկեղեցական հայրերի հեղինակած ու կարգաւորած պաշտամունքային եւ սրբազան պատարագի արարողութիւնները մեր օրերին առաւել քաղցրանում ու ներշնչիչ են դառնում բազմաձայն ներդաշնակ երգեցողութիւններով: Սրբազան երաժշտութիւնը առանձին հմայք ու հոգեպարար շունչ է հաղորդում աղօթքի խօսքին: Այդպիսին է մանաւանդ մեծն Կոմիտաս վարդապետի պատարագի երաժշտութիւնը, գնահատուած թէ մեր ժողովրդի եւ թէ այլազգի երաժշտագէտների կողմից իբրեւ բարձրարուեստ ստեղծագործութիւն: Մեր եկեղեցում սիրուած ու գնահատուած է նաեւ Մակար Եկմալեանի պատարագը՝ քաղցրօրէն հնչող մեր եկեղեցիների կամարների ներքեւ:

Այսօր, Մենք մի բարի լուր ունենք բերելու բոլորիդ, որ մեր Եկեղեցին հարստացաւ պատարագի նոր յօրինուած մի երգեցողութեամբ, որի հեղինակն է շնորհալի երաժիշտ, երկար տարիներից ի վեր Սուրբ Էջմիածնի Մայր Տաճարի հրմուտ խմբավար Խորէն Մեկխանջեանը:

Երեք տարիների տքնաջան աշխատանքի արդիւնք է սոյն գործը, յօրինուած հայ հոգեւոր երաժշտութեան ոգով, ազգային մելոսի զգացողութեամբ եւ հարազատ մեր եկեղեցական աւանդներին ու հոգեւոր մթնոլորտին:

Մենք մօտիկից հետեւած լինելով պատարագի սոյն երգեցողութեան ստեղծագործական ընթացքին եւ տեղեակ դառնալով Հայաստանի հեղինակաւոր երաժշտագէտների բարձր գնահատանքին, այսու Մեր կոնդակով արտօնում ենք եւ յանձնարարում մեր Եկեղեցու թեմակալ առաջնորդներին ու հոգեւոր հովիւներին, որ սոյն գործը ընդունելի տարբերակ նկատուի ցարդ նուիրագործուած՝ պատարագի երգեցողութեանց շարքին եւ կատարուի Հայաստանեայց եկեղեցիներում իբրեւ Խորէնեան պատարագ:

Մենք շնորհաւորում ենք հեղինակին եւ օրհնում նրա երաժշտական տաղանդի սոյն արգասիքը:

Թող Հայոց աղօթքի Տներում յաւերժացած ու լուսաւոր հնչի սուրբ խօսքն ու երգը մեր անմահ պատարագի խորհրդի: «Սաղմոս ասացէք Աստուծոյ մերում, սաղմոս ասացէք Թագաւորին մերում, սաղմոս ասացէք: Թագաւոր մեծ ի վերայ ամենայն երկրի Աստուած է, սաղմոս ասացէք նմա իմաստութեամբ» (Սաղմ. ԽԶ. 7 - 8): Ամէն:

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

Տուաւ կոնդակս ի 20 Հոկտեմբերի
1984 Փրկչական ամի,
եւ ի տումարիս Հայոց ՌՆԼԳ
ի մայրավանս Սրբոյ Էջմիածնի:
Համ. 1332

Մ Ա Հ
ԳՐԱԳԷՏ - ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ
ԶԱՐԶԱՆԴ ԴԱՐԵԱՆԻ

Երեւանի մէջ իր մահկանացուն կնքած կնքած է գրագէտ, թատերագիր Զարզանդ Դարեան (Զարզանդ Մովսէսի Մովսիսեան): Ծնած էր 1912-ին՝ Արեւմտեան Հայաստանի Տարօն գաւառի Կոփ գիւղը: Ա. Աշխարհամարտի տարիներուն ընտանեօք փոխադրուելով Հայաստան, 1931-ին աւարտած է Երեւանի մանկավարժական ուսումնարանը, քանի մը տարի ուսուցչութիւն ըրած եւ 1939-ին շրջանաւարտ եղած է Երեւանի համալսարանի բանասիրական ճիւղէն: Նոյն տարին մաս կազմած է «Աւանգարդ» թերթի խմբագրութեան. այնուհետեւ աշխատած է «Գրական Թերթ», «Սովետական Գրականութիւն եւ Արուեստ» թերթերու խմբագրութիւններուն մէջ:

Զարզանդ Դարեանի պատմուածքներու առաջին հաւաքածոն լոյս տեսած է 1938-ին. այնուհետեւ հրատարակուած են բազմաթիւ գործեր՝ «Քննութիւն» (վիպակ), «Մայիս» (վէպ), «Գարնան աղմուկ» (թատերախաղեր), «Քաղաք», «Վերջին թռիչքը», «Ցասմիկ», «Այս հին աշխարհը» եւայլն: Իր գործերէն լայն ժողովրդականութիւն ունեցած են «Սայաթ Նովա» ստուար երկու հատորները եւ «Արծիւ Վասպուրականի» վէպը: Զարզանդ Դարեանի թատերախաղերը բազմիցս ներկայացուած են Հայաստանի թատրոններուն մէջ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

Ե Ր Ե Ւ Ա Ն
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՀՈԿՏ. 25 / ՆՈՅ. 1)

ՎԱՀԷ ՀԱՅԿԻ ԴԻՒԱՆԸ ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէի կեդրոնատեղին, հաւաքոյթի մը ընթացքին, գրագէտ - հրապարակագիր Վահէ Հայկի այրին՝ «Եղիշէ Չարենց» Թանգարանին յանձնած է իր ամուսնոյն դիւանը, որուն մէջ կան անտիպ գործեր, հրատարակուած գործերու տարբերակներ, յօդուածներ, նամակներ եւ այլ նիւթեր, ինչպէս նաեւ անձնական իրեր:

×

ԼԷՈՆԻԴ ԵՆԳԻԲԱՐԵԱՆԻ
ՆՈՐ ՀԱՏՈՐԸ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականը լոյս ընծայած է կրկէսի ծանօթ արուեստագէտ, մնջակատար եւ հոպիտ Լէոնիդ Ենգիբարեանի (1935 - 1972) քնարական նորավէպերու հաւաքածոն: Արուեստագէտին առաջին գիրքը՝ «Առաջին ռաունդը» վերնագրով, լոյս տեսած էր 1972-ին՝ հեղինակին մահէն քանի մը շաբաթ առաջ: «Վերջին ռաունդը» խորհրդանշական վերնագրով նոր հաւաքածոն կը բովանդակէ 80-է աւելի փոքր պատմուածքներ:

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ «ՓԱՌԱՏՕՆ»

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Ա.

Ուրբաթ եւ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 26 եւ 27, Նիւ - Եորքի էջմիածնական թեմի եկեղեցւոյ կից Հայկ եւ Ալիս Գալուքճեան հանդիսասրահին մէջ տեղի ունեցաւ երկօրեայ փառատօն մը:

Ուրբաթ երեկոյ, տոքթ. Մարգրետ Մարկոսեան կատարեց բացումը Յակոբ Օշականին նուիրուած հանդէսին: Ընդգըծեց որ Փառատօնը կը բաժնուի երեք մասի, - առաջինը՝ նուիրուած Օշականին, երկրորդը՝ «Ամերիկահայ Գրականութիւնը Երէկ եւ Այսօր» նիւթին, իսկ երրորդը՝ (որ այս թղթակցութենէն դուրս կը մնայ) մեծարանքի ճաշ մըն է, նուիրուած՝ «Նոր Գիր» գրական պարբերաթերթին (1936 - 1954), եւ անոր հիմնադիրներուն, որոնցմէ ոմանք ներկայ էին ու իրենց մասնակցութիւնը բերին Փառատօնին:

Պ. Երուանդ Ազատեան, վարիչ - քարտուղար՝ Ալեք եւ Մարի Մանուկեան հիմնադրամին, բեմ հրաւիրուեցաւ: «Համախմբուած ենք դա՛ր մը Օշական տօնելու», ըսաւ ան, «թէեւ պէտք էր տօնել այս հարիւրամեակը՝ 1983-ին: Սփիւռքի բազում մեղքերու կողքին, զանցառելի մեղք մը թող նկատուի այս»: Քառասուն հատոր արտադրած մեծ հեղինակին ծանր չուքը կը զգան բոլոր անոնք, ըսաւ Պ. Ազատեան, որոնք կը շարունակեն հետաքրքրուիլ մեր գրականութեամբ: Օշական եզակի անձ մըն էր: Կրցաւ արտադրել իր հսկայածաւալ գրական եւ քննադատական աշխատանքը, հակառակ անոր որ իր շուրջ ստեղծուած էր «մագնիսական ալիքներու ժխտական դաշտ մը»: Այս անյողդողդ քննադատը չունեցաւ, իր կեանքի ընթացքին, արժանաւոր ընդունելութիւն: Հակառակ իր դէմ չդթայազերծուած պայքարին,, այս գիւղացին որ իր գլխուն մէջ կարծես գրադարան մը կը կրէր, շարունակեց արտադրել՝ առանց երբեք փոխելու իր պարզ, պարկեշտ, բի՛րտ անկեղծութիւնը՝ զոր մեր հրապարակը պատրաստ չէր հանդուրժելու: Քիչ էին, ու դժբախտաբար քիչ կը մնան, զինք հասկցողները: Ասոնցմէ էին իր աշակերտներէն շատեր, որոնցմէ մէկը, տոքթ. Կարօ Կարապետեան, մեր գրականութեան ծանօթ Անել իր գրչանունով, բեմ հրաւիրուեցաւ, խօսելու «Օշական, - Մարդը, Ուսուցիչը, Քննադատը» նիւթին շուրջ:

Անել մէկն է այն շատերէն, որոնց մօտ Օշական քաջալերած է գրականութեան սէրը: Սրտաբան եւ բժշկութեան դասախօս՝ Պոսթընի մէջ, հեղինակն է Մութ ցաւեր (1945), Տեսիլք գիւղի (1949) եւ Պարը յոյսին (1959) բանաստեղծութեանց հատորներուն, ապա՝ Որդի մարդոց (1975) ինքնակենսագրական յուշագրական հետաքրքրական գործին: Ան խօսեցաւ Օշականի դէմ չդթայազերծուած խաչակրութեան մասին: «Ճի՛շդ է», ըսաւ Անել, «որ այդ մեծ ու դժբախտ մարդը զգայուն էր, եւ ցաւ կը զգար իրեն դէմ ուղղուած ծանր յարձակումներէն. Սակայն պէտք է ընդգծել նաեւ որ զգայուն մարդը մէ՛կն էր միայն այն մի քանի մարդոցմէ, որոնք կը բնակէին Օշական - էակին մէջ: Հոն կար նաեւ ուրիշ մը, պողպատեայ զրահով պաշտպանուած, որ չէր արտօներ որեւէ բանի՝ արգելք հանդիսանալու իր աշխատանքին: Իր առասպելական աշխատասիրութիւնը ունեցող եւ ցուցաբերող մը միայն կրնար արտադրել քառասուն հատոր: Աշխատանքը իր հեշտանքն էր, յիսունէն առաջ: Իր մխիթարութի՛ւնն էր՝ յիսունէն ետք: Իր գողգոթա՛ն էր՝ սրտի կաթուածէն ետք»:

Ապա Անել տուաւ կենսագրականը՝ Օշական մարդուն եւ գրագէտին: Ըսաւ որ ան Նախա - Եղեռնեան գրող մըն է, որուն յաւէտ անդարմանելի վի՛շտն էր 1915-ը՝ իր ընկերներուն եւ գրչեղբայրներու բացակայութիւնը: Օշական չի՛ գար Սփիւռքէն, թէեւ կուգայ Սփիւռքին»: Եթէ Եղեռնը իր անժխտելի վաւերականութեան մէկ արմատն է, միւսը՝ սփիւռքացման զգացումն է: Ապա, իր հաստատումներու եւ վկայութիւններու շարքէն ետք, Անել պատմեց դրուագներ Օշական - ուսուցիչի կեանքէն:

Բեմ հրաւիրուեցաւ Վահէ Օշական, մէկը՝ Օշականի զաւակներէն, որ ներկայ էր իբրեւ օրուան գլխաւոր բանախօսը եւ որուն պարտականութի՛ւնն էր ներկայացնել «Օշական՝ Վիպասանը»: Բանախօսը ըսաւ որ Օշական ինքնի՛ն արդէն վէպի հերոս մըն էր: Գրականութիւն - մարդ կապը երբեք կարելի չէ ամբողջովին խզել: Օշական ամէն բանէ առաջ վիպասան էր: Իր քառասուն հատորներէն 10-ը՝ վէպեր են, իսկ «Համապատկեր»ի 10 հատորն ալ վիպական կառոյց ունի, եւ ուրեմն կարելի է ըսել որ 20 հատոր «վէպ» գրած է ան: Իրեն համար «գրագատի» իր հանգամանքը - բառը Վահէ Օշականի՛նն է. - երկրորդական էր, հաստատեց ան: Անշուշտ մշակած է բազմաթիւ սեռեր, - պատմուածք, հէքեաթ, վիպակ: Փնտռըւած էր իբր ուսուցիչ, եւ իբր այդ իր կարեւոր ներդրումը ունեցաւ: Ծանօթ էր իբր դաժան, սակայն արդա՛ր քննադատ: Բայց եւ այնպէս վիպասա՛ն էր նախ եւ առաջ, հակառակ անոր որ միայն 1928ին այսինքն՝ երբ 45 տարեկան էր Օշական, լոյս տեսաւ իր առաջին խակական վէպը, Ծակ պտուկը, «Հայրենիք» ամսագրին մէջ: 1928-էն 1934, վեց տարիներու ընթացքին, աշխատանքի սահմռկեցուցիչ ճիգով եւ ստեղծագործական խոկայէս եզակի եռանդով կ'արտադրէ ի՞նը վէպ՝ որոնց գլուխ - գործոցն է Մնացորդացը: Այս փաստակին արժէքը լաւ ըմբռնելու համար, ըսաւ Վահէ Օշական, պէտք է զայն տեղաւորել Արեւմտահայ գրականութեան վիպասանական ածուին մէջ: Ապա բանախօսը (որուն Սորպոնի վարդապետական աւարտաճառը նուիրուած է 19-րդ դարու հայկական վէպին - Խ. Թ.) տուաւ ուրուագծային պատմութիւնը այդ վիպասանական տարածքին, - 1845-էն 1924, մօտ՝ 150 վէպ, որոնցմէ երեքը միայն, - Կամսարականի «Վարժապետին Աղջիկը» (1888), Եռուխանի «Ամիրային Աղջիկը (1902) եւ Զապէլ Եսայեանի մէկ վէպը կարելի է մեծարժէք համարել: Ունեցանք, այդ շրջանին, 95 վիպասան, 150 վէպ, սակայն գրական այս պահանջկոտ սեռը, անոր կառուցային եւ այլ յատկութիւնները լաւ չէին հասկցուած Արեւմտահայութեան կողմէ:

Ի՞նչ է վէպը, իբր գրական ժանր, եւ ի՞նչ կը պակսէր մեր վէպին. - կը պակսէր «վիպասանի տիպարին գիտակցութիւնը, վիպական հերոսի տիպարը», եւայլն: Արեւմտահայ վէպը յաջողած էր ստեղծել սիրահարի եւ պոլսահայ վաճառականի տիպարները, սակայն անկէ դուրս ուրիշ տիպար չէր կրցած ընորոշել ,եւ մանաւանդ չէր կրցած ստեղծումներն ալ տեղաւորել՝ խկայէս համապարփակ, գիւղն ու քաղաքը ընդգրկող գործերուն մէջ: - եւ ուրեմն չէր կրցած պարփակել հայ կեանքի իրականութիւնը: Օշական կրցաւ:

Օշականի ո՛ճն ալ տարբեր էր: Ձերբազատած էր պոլսահայ արձակին մէջ սովորաբար տիրապետող քնարերգական լարէն: Այս եւ ուրիշ պատճառներով, 1928-ը, «Ծակ պտուկ»ի հրատարակման տարին՝ անկիւնադարձ թուական մըն է արեւմտահայ վէպի պատմութեան մէջ: Մինչեւ այս վէպը՝ լեզուն եղած է միջոց, գործիք, եւ հագուստը գաղափարին. անկէ ետք՝ մէկ մասը, վէպի նիւթի՛ն իսկ: Օշական ազատագրեց վիպական արձակի լեզուն, զայն ըրաւ ճշգրիտ ու վաւերական: Պէտք է նաեւ աւելցնել որ մինչեւ 1928, վէպը տարածուած, ուռած պատմուածք մըն էր յաճախ, - գրութիւններ կը յղացուէին իբր պատմուածք բայց կ'իրագործուէին, դժբախտաբար իբր թերթօն ու վէպ: Միայն քիչեր խուսափած են նման ուռուցիկ տարածումի վըտանգէն: Օշականի մօտ վէպը դադրեցաւ հայերէն լեզուով պատմուած պատմութիւն մը ըլլալէ, եւ դարձաւ միութիւն ունեցող կառոյց մը, - որուն մաս կը կազմեն, համահաւասար, միջավայրը, հերոսները, դէպքերը, լեզուն:

Օշականի մէջ կը գտնենք նաեւ վիպասան - գրագէտի յղացքը, առաջին անգամ, արեւմտահայութեան մէջ: Իրմէ առաջ, վիպասան - գրողները քիչ մը ամէն ինչ էին ու կ'ընէին, ու իրենց զանազան գործերուն «քովն ի վեր» կը գրէին: Մինչդեռ Օշական նա՛խ վիպասան էր, ապա՝ իբրեւ ուսուցիչ կամ գործաւոր իր ապրուստը ճարող անձ մը: 1928-ի արեւմտահայ գրականութեան բերաւ վիպասանի արդիական տիպարը, զոր շատ ալ ընդօրինակողներ չենք ունեցած: Յաւելեալ՝ ան մերժեց վէպին սահմանուած ուսանողական, դաստիարակիչ դերը: Վիպասանը ընկերային - բարոյական պաշտօնեայ մը չէ իր մօտ. վէպը ինքնինքէն զատ ուրիշ նպատակի չի ծառայեր:

Ամէն բանէ աւելի, Օշականի վէպը հասկնալ կը պահանջէ, կը պարտադրէ՝ որ հասկնանք բարք բառին իմաստը՝ գրագէտին համար, ընդգծեց բանախօսը: Բարքի մէկ որոշ հասկացողութի՛ւն բանալի՛ն է անոր գործին: Բարք-ը կեանքի ծիսական սովորութիւններու շարքը չէ միայն Օշականի վիպասանական հասկացողութեան մէջ, այլ՝ խտացումը եւ կեդրոնացումը այն մի քանի բնորոշեալ վայրկեաններուն՝ որոնք իմաստ ցոյց կուտան կեանքի մը մէջ: Կեանքի հիմնական արարողութիւններուն կ'ակնարկէ բարքը՝ Օշականի մօտ: Թէեւ բարքի աւելի սովորական, այսինքն՝ կենցաղային - ազգագրական հասկացողութիւնն ալ գոյութիւն ունի հոն, իր մօտ բարքի խորհուրդն է կարեւորը, բիւրեղացումը այն հազուագիւտ վայրկեաններուն՝ երբ «կեանքը իր իմաստը դուրս կուտայ»: (Վահէ Օշականի այս սահմանումը կը կրէ որոշ նմանութիւն մը, եթէ չխտակ հասկցայ զինք, Ճէյմս Ճոյսի «էփիփանի»ի կամ «յայտնութեան» վայրկեաններուն: Խ. Թ.):

Ապա բանախօսը նկարագրեց Մնացորդացը, որուն մէջ կայ ոչ թէ գիւղի միթիքը, այլ անոր իրական կեանքը. կան նաեւ Թուրքը, Թուրքին բանտը, հայ յեղափոխականը: Յետոյ յիշեց այն գրողները՝ որոնք ազդած են Օշականի գործին: Հայ վիպասաններ կը կարդար ան, որպէսզի գիտնար թէ ինչպէս պէտք չէ գրել վէպը, ըստ Վահէ Օշականի: Յակոբ Օշական տպաւորուած էր Պալզաքով, Զոլայով, Ֆլոպէրով եւ (գերազանցօրէն) Տոսթոյեւսքիով:

Այս շահեկան բանախօսութիւններէն անդին, ելոյթներ ունեցան նաեւ Տիկին Թերէզ Ոսկերիչեան եւ Պ. Ճօրճ Գալայճեան, որոնք կատարեցին ընթերցումներ: «Փակման խօսքը» Թորգոմ Արք. Մանուկեանինն էր: Ան արտայայտեց իր յոյսն ու հաւատքը թէ Օշական-ուսուցչի եւ գրագէտի գործը ոգեւորած է եւ պիտի շարունակէ ոգեւորել Սփիւռքահայութիւնը, ինչպէս նաեւ Հայաստանը: Ապա փակուեցաւ Ուրբաթ երեկոյեան հանդէսը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼՈՒՏՎԻԿ ԲԱԶԻԼԻ

սալը

a) Cinque pezzi, astrazioni meditative I, II III, Variazioni sul tema di Tigranian
Սոնիկ Զաքըրեան (ջութակ)

b) Immagini, astrazioni meditative I, II.
Իրմինկարտ Զիման (թաւջութակ)

Musicam/an I/COM / International, 1984.

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ
ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՃԱՏՐԱԿԻ ԽԱՂԸ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Դժուար է հաստատական պատասխան մը տալ: Անկէ անդին ճատրակի այս «կոպեռնիկ»ը որ Անգլիա կը գտնուի 1789-ի յեղափոխութեան, հոն կը մնայ, եւ իր ապրուստը կը շահի ճատրակ խաղալով մինչեւ իր մահը 1795: Անկասկած կը վախնար որ իր բազմաթիւ յարաբերութիւնները ազնուականներու հետ, իրեն դժուարութիւններ կրնար յարուցանել քաղաքական նոր իշխանութեան հետ:

Ծանօթ է որ Նափոլէոն Ա. մոլեռանդ ճատրակ խաղացող մըն էր: Սակայն ան շատ առիթ չունեցաւ այս մարզին մէջ խորանալու եւ միայն Սէնթ - Հելէնի մէջ է որ կրցաւ նուիրուիլ իր այս նախասիրութեան:

Ֆիլիտորէն ետք ճատրակը մնաց ֆրանսական: Ալֆրէտ տը Միւսէ իր շրջանին համար լաւ խաղացող մը կը նկատուէր: Սակայն իրմէ մնացած խաղի միակ նկարագրութիւն մը զինքը ցոյց կուտայ անակնկալ կերպով խաղը ձգելը ոչ - յուսահատական դիրքի մը մէջ. սիրողի մը յոխորտանքը՞ թէ բանաստեղծին սաստիկ ջղագրգռութիւնը: Սակայն անգլիացի խաղացող մըն է Հ. Սթաունթըն, ճատրակի աշխարհին ծանօթ մէկ դէմքը, որ 1849էն ետք իր անունը տըւաւ ներկայիս պաշտօնական հանդիպումներու ընթացքին գործածուած բոլոր քարերու ձեւին: Հոս ու հոն կը յայտնուին եւրոպացի նոր տաղանդներ, երբ 1858-ին Փարիզ կը հասնի 21 տարու երիտասարդ փաստաբան մը, արդի ճատրակին հայրը՝ ամերիկացի Փօլ Մըրֆի:

Ան անձնական հարստութեան մը տէր, երբեք փաստաբանի իր գործունէութիւնները չէ զոհած ճատրակին: 1858-ին Ամերիկայի իր դափնեպսակը արդէն ճոխ է. Փարիզի մէջ կը յաղթէ Պրէսլաուի թուաբանագէտ, իր շրջանի ամէնէն փայլուն եւրոպացի խաղացող Ա. Անտէրսընին: Մըրֆի անկասկած ճատրակի պատմութեան միակ խաղացողն է որ յաղթականօրէն շրջած է փողոցներուն մէջ խանդավառ ամբոխի մը ուսերուն վրայ, Պրէնսավիքի դուքսին հետ հանդիպումէ մը ետք: Այս խաղը որ ապշութեան մատնած է ժամանակակիցները, միջազգային բոլոր մեծ վարպետներուն համաձայն իր տեսակին մէջ գլուխ - գործոց մըն է, դասերով հարուստ՝ բոլոր խաղացողներուն համար: Յաջողելով հանդիպիլ Սթաունթընի, Ամերիկա կը դառնայ: Կը քաշուի խաղի ասպարէզէն 1861-ին, եւ իր կեանքին վերջին քանի տարիները կ'անցընէ բուժարանի մը մէջ:

Հոս Մըրֆիի բոլոր յաջորդները ոգեկոչել, նեղացուցիչ պիտի ըլլար. սակայն ի՞նչպէս խօսիլ արդի ճատրակին մասին, առանց յիշելու Շթայնից (1836 - 1900) ու Չիկորինը (1850 - 1908): Առաջինը Փրակա ծնած, անգլիացի հպատակութիւն առած, յետոյ ամերիկացի դարձած, կը պահէ 1866-էն 1894 աշխարհի ախոյենութեան տիտղոսը: Ճատրակի վարդապետութեան առաջին ջատագովը նկատուած, ան է որ խաղը արուեստէն կը վերածէ գիտութեան: Իրմով ճատրակի մէջ մուտք կը գործէ փիլիսոփայական դրապաշտութիւնը: Ներկայացնելով արկածախնդրական ամբողջ ոգին, յիշեցնելով թէ «հակառակորդ թագաւորին ձերբակալութիւնը նպատակն է, բայց ո՛չ խաղին առաջին նիւթը», ոչ մէկ մանրամասնութիւն անտեսելով, եւ առանց խաղ մը կորսնցնելու վտանգը աչք առնելով, Շթայնից կը զարգացնէ խաղ մը, աւելի յարձակողական, քան պաշտպանողական: Ըստ իրեն ճատրակը ներկայացնելով տրամաբանական փակ դրութիւն մը, բաւական է զայն ուսումնասիրել եւ անով կիրարկել կանոնները, նպաստաւոր դիրք մը ունենալու եւ յետագայ անհրաժեշտ զարգացումներն ու յաղթանակը ապահովելու համար:

Իսկ Չիկորին շահեկան դէմք մըն է որպէս խորհրդային ճատրակին հայրը: Ինք է որ 1880-ին Պետերբուրգի մէջ կը հիմնէ Ռուսիոյ ճատրակի առաջին ակումբը, կազմակերպելով այսպէսով խաղ մը զոր ցարական Ռուսիա երկար ատենէ ի վեր կը խաղար: Զմոռնանք որ ԺԶ. դարուն եթէ Իվան սարսափելին ինք ալ խաղալով հանդերձ, պայքարած է ճատրակին դէմ, Մեծն Պետրոս (1672 - 1725) զայն խանդավառութեամբ քաջալերած է, մինչ Պուշկին կը գրէր. կանոն ունեցող ընտանիքի մը մէջ ճատրակը անհրաժեշտ է»: Հակառակելով Սթայնիցի ամէն մէկ տեսութեան, կը փորձէ ստեղծագործ երեւակայութեան զարկ տալ, իւրաքանչիւր խաղ նկատելով նոր մարտահրաւէր մը:

(Շար. 6)

ԺԱՖԻ 8ՐԴ ՓԱՌԱՏՕՆԸ

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԸ ՈՒ ՄՇԱԿՈՅԹԸ Ի ՊԱՏՈՒԻ

ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻ ԴԱՌՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ֆրանսահայ Երիտասարդաց Միութեան (ԺԱՖ) կազմակերպած արուեստի եւ մշակոյթի 8-րդ փառատօնը, որ տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 1 - 4, իր տարողութեամբ եւ մասնակցող արուեստագէտներու քանակով ու որակով եզակի երեւոյթ մը կարելի է նկատել պատմութիւն կեանքին եւ նախորդ փառատօներու տարեգրութեան մէջ: Արդարեւ, մինչ անդրանիկ փառատօնը՝ 1953-ին, համախմբած է 85 սիրող արուեստագէտներ եւ յաջորդող փառատօներուն անոնց թիւը կը հասնէր մինչեւ 280-ի, իսկ 7-րդին (1980) 450-ի, այս տարի փառատօնը կը յաջողէր ի մի համախմբել Ֆրանսայի զանազան շրջաններէ աւելի քան 700 արուեստագէտներ՝ Մշակոյթի եւ արուեստի զանազան կալուածներու պատկանող: Եթէ ասոր վրայ աւելցնենք նաեւ այն երեւոյթը՝ որ փառատօնին կը մասնակցէին տարբեր հոսանքներու խումբերն ու անհատ մեկնաբաններ, ձեռնարկը կարելի է նկատել հայ արուեստի իսկական փառատօն մը, բառին ամբողջական իմաստով:

Փառատօնը ձօնուած էր Ֆրանսացի նրկարիչ Լուկաս Տրկայի ծննդեան 150-ամեակին եւ Դանիէլ Վարուժանի ծննդեան 100-ամեակին: Փառատօնին կը նախագահէր Գառզու:

Չորս օրերուն, Փարիզի Փէ. Էլ. Էմ Սէն-Ժաք պանդոկը դարձած էր հանդիպման վայր մը բոլոր անոնց համար, որոնք կը սիրեն հայ արուեստն ու մշակոյթը եւ կը գնահատեն անոնց պահպանութեան եւ տարածման նուիրուած անհատներն ու խումբերը: Անշուշտ, կարելի չէ հոս անդրադառնալ մասնակցող բոլոր խումբերու թէ անհատ մեկնաբաններու արուեստին, անոնց ելոյթներու մակարդակին թէ որակին, սակայն հարկ է նշել հասարակաց յայտարար մը, որ երեւան կ՚ելլէր մեծամասնութեան մօտ, այն է՝ որ դարաշրջանի մը մէջ, ուր կ՚ապրինք, Սփիւռքի տարածքին, այս պարագային՝ Ֆրանսա, ուր ամէն օր՝ շրջապատուած ենք արդի երաժշտութեան թոհուբոհէն, օտար մշակոյթի մղակող հարուածներէն, հաճելի էր նկատել որ կան տակաւին հայ արուեստագէտներ՝ մեծ մասամբ երիտասարդներ, որոնք կապուած են իրենց ազգային աւանդին, իրենց առհմիկ մշակոյթին, իրենց ազգային ինքնատիպ նուագարաններուն, իրենց ազգագրական պարերուն, մէկ խօսքով՝ իրենց արմատներուն: Այս իրականութիւնն էր, անկասկած, պատճառը այն մեծ խանդավառութեան, որ կը ստեղծէր իւրաքանչիւր պարախումբի կամ ազգային նուագարաններու երեւումը բեմին վրայ:

Ի դէպ, յիշենք որ այս փառատօնին դափնեկիրները պիտի մասնակցին 1985 Օգոստոսին Երեւան տեղի ունենալիք սՍփիւռքի հայ արուեստագէտներու փառատօնին: Հետեւաբար, այս իմաստով ալ ԺԱՖ-ի 8-րդ փառատօնը յատուկ նշանակութիւն մը կը ստանար եւ անոր մասնակցողները քիչ մը աւելի կը դնէին իրենց սիրտէն ու հոգիէն, կարենալ արժանի ըլլալու համար դէպի Հայաստան տոմսին:

Չորս օր, սրահը ծայրէ ծայր լեցուցած հասարակութեան առջեւ, բեմ ելան արտասանողներ, ժողովրդական եւ ձագի երգիչներ, դասական եւ հայկական նուագարաններու մեկնաբաններ, ժողովրդական նուագարաններու համոյթներ, թատերախումբեր, ժամանակակից պարի խումբեր, ժողովրդական պարի ութ խումբեր, երկու երգչախումբեր, յուզիչ պահեր ստեղծելով սրահին մէջ եւ հայկական ապրումներ առթելով ներկաներուն:

Ձեռնարկը առիթ մը եղաւ Փարիզի հայ հասարակութեան համար ճանչնալու կարգ մը խոստմնալից արուեստագէտներ եւ խումբեր, որոնք իրենց տաղանդով յայտնութիւնները հանդիսացան փառատօնին, ինչպէս՝ Փիէռ Հանչըրեան - Պըլանշառ (դաշնակ), Ստեփան Այեան (սանթուր), Ֆիլիփ Շահպազեան (շւի), Նոյեմիկ Եուսէֆի (սամունք), Երուանդ Յարութեան (սամունք), «Նորածիլ», «Յաղթանակ», «Արագած», «Հայ Արինոյշ» պարախումբերը, Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տուն եւ «Վայլէ» ժամանակակից պարի խումբերը եւայլն: Կարգ մը խումբեր, իբրեւ փաւերական արժէքներ, ծանօթ էին արդէն պաղութին, ինչպէս՝ «Նաւասարդ», «Նայիրի», «Արաքս», «Անթամար» պարախումբերը, «Սիփան - Կոմիտաս» եւ «Սահակ - Մեսրոպ» երգչախումբերը, ժողովրդական նուագարաններու համոյթը՝ Ժան - Փիէռ Ներկարարեանի ղեկավարութեամբ: Այս բոլորը, անշուշտ, պիտի տողանցէին զանազան ճիւղերու դատական կազմերուն առջեւ, որոնք՝ փառատօնի աւարտին, պաշտօն ունէին ընտրելու դափնեկիրները:

Նախ յիշատակենք արդիւնքները: Առաջին հանդիսացողներու ցանկը կու տանք միայն՝

Երգչախումբ՝ «Սիփան - Կոմիտաս» եւ «Սահակ - Մեսրոպ» հաւասար: Մասնաւոր յիշատակութիւն՝ «Սիփան - Կոմիտաս»ի ղեկավարին:

Պարախումբ՝ «Արաքս» եւ «Նաւասարդ» հաւասար («Նայիրի» երրորդ):

Ժողովրդական նուագարաններու խամոյթ՝ Ժան - Փիէռ Ներկարարեանի համոյթը:

Ժողովրդական նուագարաններ՝ Ֆիլիփ Շահպազեան (շւի), Ստեփան Այեան (սանթուր) եւ Լեւոն Մինասեան (դուդուկ):

Ասմունք՝ Նոյեմիկ Եուսէֆի:

Կերպարուեստ եւ կիրառական արուեստ՝ Արթիւր Մարկոսեան, Պէրջօ Ֆրէտէրիք (նկարչութիւն), Փաթրիք Սամուէլեան (արձանագործութիւն), Միրիամ Տէր - Սարգիսեան (ասեղնագործութիւն), Վանիկ Պէրպէրեան (լուսանկարչութիւն) եւ Սարգիս Պաչաճի (երգիծանկարչութիւն):

Ի դէպ, դատական կազմը առաջին մրցանակներ չշնորհեց Թատերական, ժամանակակից պարի, ժողովրդական եւ ձագի երգերու, դասական երգի ու երաժշտութեան մարզերուն: Իսկ Ֆիլիփ Շահպազեան (շւի) արժանացաւ նաեւ դատական կազմի յատուկ մրցանակին:

×

Պարզ է որ դատական կազմերու պաշտօնը ապերախտ է, ընդհանրապէս: Կարելի չէ բոլորը գոհ ձգել եւ այս փառատօնին ալ՝ գոնէ 2 ճիւղերու մէջ - երգչախումբ եւ պարախումբ - արդարութեան երեւոյթի մը տակ քօղարկուած վճիռը բնաւ արդար չէր: Աւելի յստակ ըսենք, թէ էկս - էգօ առաջին հռչակել Սիփան - Կոմիտաս և Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբերը՝ աւելի «մարդու հետ դէշ մարդ չըլլալու» քաղաքականութիւն մը կ՚արտայայտէ, քան որակի առարկայական գնահատում մը: Գալով «Նաւասարդ»ի կողքին էկս - էգօ փակցնել Մարսէյլի ԺԱՖ-ի «Արաքս» պարախումբը, սխալ է բուական անհամ պատմութիւն մը դառնալ: Այս պարախումբը արդէն եօթը փառատօն է, որ ապռնէ է Ա. մրցանակին, նոյնիսկ այլեւս պէտք չունի Մարսէյլէն մինչեւ Փարիզ գալու՝ մասնակցելու համար: Անցեալ փառատօնին ծագած վրդովումը այլ ձեւով մը կրկնելու ոչ մէկ անհրաժեշտութիւն կար:

×

Մեր այս խորհրդածութիւններու արտայայտութիւնը արդէն ցայտուն դարձաւ Կիրակի, Նոյեմբեր 4, կէսօրէ ետք տեղի ունեցած փակման հանդիսութեան, յատկացուած դափնեկիրներուն:

Ժամը 14·30-ին որոշուած յայտագրի գործադրութիւնը սկսաւ մէկ ժամ ուշացումով: Առաջին բաժնին հանդէս եկան Ստեփան Այեան (սանթուր), Նոյեմիկ Եուսէֆի (սամունք), Ֆիլիփ Շահպազեան (շւի) եւ Մարսէյլի «Սահակ - Մեսրոպ» երգչախումբը: Այս բաժինը պիտի աւարտէր «Նաւասարդ» պարախումբը, որ տանկնկալ մը վերապահած էր հանդիսականներուն: Այսպէս, խումբին ղեկավարը՝ Խոլի Ծօլօլեան, բեմ ներկայանալով կը նշէր, թէ «Նաւասարդ» շնորհակալութիւն կը յայտնէր ԺԱՖ-ի, իր կազմակերպած փառատօնին համար, որ առիթ ընծայած էր ի մի համախմբելու հայ մշակոյթի եւ արուեստի սպասարկուներ. ապա կը մաղթէր որ, այսուհետեւ դատական կազմը նախօրօք պարզէ այն չափանիշները, որոնց վրայ հիմնուած կը կատարուին ընտրութիւնները, որպէսզի կարելի ըլլայ յստակօրէն որոշել առաջին հանդիսանալիք խումբը: Ապա, միայն ի յարգանս հասարակութեան, մէկ պարով՝ «Սարդարապատ», խումբը կը թողուր բեմը:

Յայտագրի երկրորդ բաժնին սկիզբը բեմ բարձրացաւ Փարիզի «Սիփան - Կոմիտաս» երգչախումբը, որուն բանբերը եւս խօսք առնելով, շնորհաւորելէ ետք «Սահակ - Մեսրոպ» երգչախումբը՝ հաւասարապէս Ա. մրցանակի արժանանալուն առթիւ, ցաւ կը յայտնէր որ դատական կազմը չէ կրցած ընտրել մէկ դափնեկիր՝ իւրաքանչիւր մարզէ ներս: Երգչախումբը եւս կրճատելով իր երգացանկը, կը մեկնաբանէր հատուած մը «Նանոր»էն եւ Կոմիտասի «Կալի երգ»ը ու կը թողուր բեմը: Պատգամը յստակ էր ... Ապա, Ժան - Փիէռ Ներկարարեանի համոյթէն եւ Լեւոն Մինասեանի դուդուկի վրայ քանի մը մեղեդիներու մեկնաբանութենէն ետք բեմ բարձրացաւ Մարսէյլի ԺԱՖ-ի «Արաքս» պարախումբը, հանդիսաւորապէս փակելու համար փառատօնը: Հանդիսավարը կը յայտարարէր՝ «Եօթը անգամ դափնեկիր ԺԱՖ-ի փառատօներու եւ 8-րդին հաւասարապէս Ա. մրցանակակիր (արդեօ՞ք ըսել կ՚ուզէր, թէ 8-րդը չէր կրնար բացառութիւն կազմել), անհաւասիկ Մարսէյլի ԺԱՖ-ի «Արաքս» պարախումբը»: Բնականաբար, պարախումբը մեկնաբանեց օր մը առաջ ներկայացուցած պարերը:

ԺԱՖ-ի կազմակերպած արուեստի եւ մշակոյթի 8-րդ փառատօնին վարագոյրը իջաւ: Կը յուսանք, որ դառնութիւնները կը մնան վարագոյրի ետին եւ իւրաքանչիւր արուեստագէտ ու խումբ կը շարունակէ իր առաքելութիւնը ի փառս հայ մշակոյթին:

Բարի ճանապարհ դափնեկիրներուն:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Վասպուրականի Հայր. Միութեան, եւ Տիկնանց Յանձնախումբի խառն ժողովը տեղի ունեցաւ 1984, Հոկտեմբեր 14-ին, ժողովը միաձայնութեամբ ընտրեց իր նոր վարչութիւնը:

Պատուոյ նախագահ՝ Վարդան Պանտիկեան, պատուոյ անդամ՝ Միսաք Աւտոյեան, նախագահ՝ Ալեքսան Բարաեան, փոխ - նախագահ՝ Յակոբ Աւտոյեան, քարտուղար՝ Սիմոն Աւտոյեան, փոխ - քարտուղար՝ Օր. Անահիտ Հացագործեան, գանձապահ՝ Ֆերտի Հրաչեան, փոխ - գանձապահ՝ Տիկին Մարիժան Տէր-Կարապետեան, խորհրդականներ՝ Գառնիկ Բարէեան, Վարդգէս Աւիկեան:

Տիկնանց Յանձնախումբի նախագահուհի ընտրուեցաւ Տիկին Նունուֆար Բարէեան:

Անդամուհիներ՝ Ատրինէ Աւտոյեան, Օֆֆիկ Հացագործեան, Մայիս Բարաեան, Մարիժան Տէր - Կարապետեան, Օր. Անահիտ Հացագործեան, Իսկուհի Հրաչեան, Էլլէն Մկրտիչեան, Սօնա Մկրտիչեան, Դեղձանիկ Գիւրֆիկեան, Րօզէթ Աւիկեան:

Ժողովը որոշեց հրաւիրել 18-էն 25 տարեկան վասպուրականցի երիտասարդներ, վարչութեան կողքին կազմելու նաեւ երիտասարդաց յանձնախումբ մը:

Միութիւնս կը պատրաստուի մեծ շուքով տօնակատարելու «Վասպուրականի - Յաղթական - հերոսամարտի եօթանասունամեակը, 1985, Ապրիլ 14-ին:

Միութեանս բոլոր առաքումները պէտք է ըլլան վարչութեանս քարտուղարի հասցէին:

Simon AVDOYAN
24, Avenue de Valdonne Malpasse
13013 MARSEILLE — F R A N C E

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ԴՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Ց. Զ.)

- 28 -

ՃԻՈՒԼԻԷԴԴԱ ԵՒ ՌՈՄԷՕ

Եւ այսպէս այս պատմութիւնն ալ վերջացաւ, ինչպէս բոլոր պատմութիւնները: Անցան տարիներ ու հիմա Թորրեդդայի կալուածը Պրուչիադայի կալուածէն բաժնող մետաղէ ցանցին մէջ, կայ միշտ համբաւաւոր բացուածքը, եւ շատ մինինիկ մանուկ մը կը զուարճանայ ծակին մէկ կողմէն միւս կողմը անցնելով: Իսկ ծեր Ֆիլոդդին եւ Պրուչիադայի ծերունին, մէկը միւսին կից են առանց կռուելու. եւ մանաւանդ թէ գերեզմանափորը կ՚ըսէ թէ երբեք չէ տեսած այնքան իրարու հետ համաձայն դացող երկու մեռելներ:

×

- 29 -

ՆԿԱՐԻՉԸ

Ծիգելլա քաղաքին վրայ կին մըն էր. այն կիներէն որ հրապարակին վրայ հաւաքուած բազմութիւն մը թէ տեսնեն «երրորդին» վրայ կը դնեն ու գլուխը վար իջեցուցած մէջը կը խոյանան գոռալով «Տուր, կպ՛ւր, պատին կպցուր, կախէ, աղիքները թափէ» առանց չնչին կերպով ուզել հասկնալու, թէ այդ մարդիկը հաւաքուած են, որովհետեւ ոճրագործ մը օձիքը ձեռք տուած է, կամ պարզապէս հոն են մաւիկ ըսելու կօշիկի ներկ ծախողի մը պոռոտախօսութիւնները:

Այն կիներէն էր որ քայլարշաւներուն՝ միշտ խումբին գլուխը կը քալեն խոշոր կարմիրներ հագած ու կատաղի ձայնով երգելով: Եւ երբ հաւաքոյթ մը կայ գըլխաւորի մը ճառով, երբեմն - երբեմն կը ցատքեն պոռալով ճառախօսին՝ «Հիանալի ես, աստուած մըն ես». եւ անոր հետ առանձին կը խօսին, բայց իրենց ձայնին մէջ կ՚ըլլայ այնպիսի սիրալիր խանդ մը, որ բաւարար պիտի ըլլար ամբողջ կուսակցութեան մը գործադիր մարմնին ու անոր յարակից բաժնին:

Ծիգելլա գիւղին մէջ անձնաւորուած Պրոլետար Յեղափոխութիւնն էր. եւ հագիւ թէ իմանար որ որեւէ անկիւն մը՝ մեծ կամ պզտիկ, խնդիր մը ծագեր է աշխատաւորներուն ու գործատէրերուն միջեւ, հոն կը վազէր «ելեքտրականացնելու ամբոխը»: Իսկ եթէ հեռու ըլլար կռուադաշտը, կ՚առնէր իր ամուսինին վազքի հեծանիւը. իսկ եթէ ճամբու ընթացքին մէկը բան մը պոռար ետեւէն, կը պատասխանէր, թէ միայն աղտոտ գործատէրերը ծածկելիք ապրանք ունին, իսկ ժողովուրդը բաց ճակատ կրնայ ցուցադրել նոյնիսկ իր նստուկը:

Ծիգելլա աշխատաւորներու գործադուլին առիթով շատ շարժեցաւ ոտքով, շարժանիւով, եւ քննիչ զումարտակին փոքրիկ բեռնատարով: Եւ այսպէս խռովութիւնները գագրելէն տասնըհինգ օր ետքը, մէկը, մութնուլուսին, գլխուն տոպրակ մը անցուց, զինք քաշեց մացառի մը ետեւ, վեր քաշեց վարագոյրը եւ յետոյքը ներկեց կարմիրով. յետոյ զինք հոն թողուց՝ գլուխը պարկին մէջ, ու հեռացաւ բարձրաձայն խնդալով:

Խոշոր եղելութիւն մը եղաւ, որովհետեւ բացի այն խրոխտութենէն որ Ծիգելլան ամօթը լուալու համար հարկադրուեցաւ որոշ ժամանակ մը նստելու կնդրիտով լեցուն ամանի մը մէջ, Փեփփոնէ այդ գործին մէջ տեսաւ ամբողջ Պրոլետարիային ուղղուած արհինալի նախատինք մը: Այն ատեն կատղեցաւ, ժողովի կանչեց, կրակէ բառեր ժայթքեց անծանօթ հակայեղափոխական անօրէններու դէմ, եւ բողոքի ընդհանուր գործադուլ մը յայտարարեց:

«Ամէն բան կայուն» պոռաց վերջացընելով», ամէն բան փակ, ամէն բան կապուած, մինչեւ որ կազմուած հեղինակութիւնը չբռնէ ոճրագործները»:

Ոստիկանապետը եւ իր չորս օգնականները գործի անցան: Բայց գտնել այն մարդիկը որ երեկոյեան բաց դաշտին վըրայ պարկ մը կ՚անցընեն կնոջ մը գլխուն եւ ետեւի կողմը կարմիրով կը ներկեն, հաւասար է կառք մը յարդին մէջ ասեղ մը փնտռելու:

(Շար. 119)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Ագապի Իգիք, Պ. Գրիգոր Իգիք, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Իգիք եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մինաս Գափաֆեան եւ զաւակները (Գերմանիա), Տէր եւ Տիկին Յակոբ Տէմիր եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Եըլտըզ եւ զաւակները (Գերմանիա), Այրի Տիկին Եղիսաբէթ Իգիք եւ զաւակները, Տիկին Վարդեր Սարգիսեան եւ զաւակները (Սուրիա), կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի Նոյ. 11, Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ՝

ՊԵՏՐՈՍ ԻԳԻՔ-ի
(խարբերդցի)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Փիրանեան ընտանիքը եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Նոյեմբեր 11, Սէն - Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցին, իրենց քրոջ եւ ազգականին՝

ՕՐ. ՄԱՐԻ ՓԻՐԱՆԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՀՈԼԱՆՏԱ.-- Տիկին Պիչաքճեան 100 Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆ. Օր. Մարթին Եավերէ, փոխան ծաղիկի, Բիւզանդ Պէֆէրի մահուան առթիւ: Շնորհակալութեամբ ստացած է նաեւ 500 Ֆ. իր դպրոցին համար, Պ. Մըկըրտիչ Ղազէրեանէ:

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Ա. Պառաւեանէ 500 Ֆ., Կ. Մեհեանի յիշատակին, ի նպաստ իր միօրեայ դպրոցին:

ՓԱՐԻԶԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

-ԿՈՉ-

Ներկայիւս կը հաղորդենք, թէ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ներկայացուցչական ժողովին 35 աշխարհական նոր անդամներու ընտրութիւնը պիտի կատարուի Յունուար 27, 1985ին՝ Կիրակի օր:

Առ այդ, կոչ կ'ընենք Կրօնական Ընկերակցութեան անդամներուն, որպէս զի անոնք որոնք կը փափաքին թեկնածու ներկայանալ այս ընտրութեան, իրենց թեկնածութիւնը, գրաւոր յանձնեն կամ ապահովագրեալ փոստով ուղղարկեն Եկեղեցւոյ հասցէին, 15 ռիւ Ժան - Կուժոն, Փարիզ 8րդ՝ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ անունին, ամէնէն ուշ մինչեւ Կիրակի, 1984, Դեկտեմբեր 16 ներառեալ:

Այս առթիւ կը յիշեցնենք, թէ համաձայն Կրօնական Ընկերակցութեան կանոնագրին, ընտրութեան մասնակցելու եւ ընտրուելու իրաւունք ունենալու համար, իւրաքանչիւր անդամ անհրաժեշտ է որ վճարած ըլլայ անցեալ տարիներու եւ ընթացիկ տարուան բոլոր անդամատուրքերը:

Կոչ կ'ընենք անդամներէն անոնց, որոնք ցարդ վճարած չեն իրենց անդամատուրքը, որ առաջ կատարեն զայն:

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի խընամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ըստացած է հետեւեալ նուէրները. Պ. Արթիւր Արութեան, Մարսէյլէն, մօրը մահուան 5րդ տարելիցին առթիւ՝ 1000 Ֆ., Տիկին Աշխէն Փափազեան, «Աշխարհ»ի խմբագիր Ա. Ալեքսանեանի մահուան առթիւ 200, Պ. Տ. Գավէզեան, Վարժարանիս Օժանդակ Մարմնի տարեկան անդամավճար 2000 Ֆ., Կապոյտ Խաչի Սեվրանի մասնաճիւղէն, Տիկին Յ. Ջիլինկիրեանի յիշատակին 500 Ֆ.:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

LE SAMEDI 10 NOVEMBRE, A 21 HEURES

Salle des Fêtes de Sevran

9, rue Gabriel Peri — Près de la Mairie

մասնակցութեամբ՝

«Ա Ն Ի» նուագախումբի եւ «Ն Ա Ե Ի Ր Ի» պարախումբի

SPECIALITES et AMBIANCE ARMENIENNES

Tenue correcte exigée

EXPOSITIONS

Le HAY'S CLUB (Club des Jeunes de l'UGAB-MARSEILLE) présentera le samedi 10 et le dimanche 11 novembre à partir de 14 heures deux expositions photographiques réalisées par le Centre de Recherches sur la Diaspora Arménienne :

— PHOTOGRAPHIES ARMENIENNES - SCENES ET PORTRAITS (1880 - 1930)

— ARMENIE, UNE HISTOIRE, UNE NATION.

le samedi 10 novembre à 19 heures se deroulera une conférence avec projection de diapositives : «L'ART des KHATCHKAR», présentée par Jacques SISLIAN, avec la participation de Jean-Claude KEBABDJIAN.

entrée libre

33, Cours Pierre Puget — 13006 MARSEILLE

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ
ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳ

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՄԱՆ
Բ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Փօն տը Շէրի Շարվիէօյի Ազգ. Միութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Նոյեմբեր 11-ին առաւօտեան ժամը 10-ին, Ս. Նշան եկեղեցւոյ օծման Բ. տարեդարձին առթիւ կը մատուցուի եպիսկոպոսական պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Այս առթիւ հոգեհանգիստ կը կատարուի Նշան եւ Ֆիլօր Պահատուրեանի հոգիներուն համար, ինչպէս նաեւ՝ Պահատուրեան, Պաթմազեան, Խաբբուբլեան ընտանիքներու հին եւ նոր ննջեցելոց հոգիներուն համար:

Նոյն առեն արեւշատութեան աղօթք եւ մաղթանք պիտի ըլլան եկեղեցաշէն բարերար՝ Տէր եւ Տիկին Ճէպրայէլ եւ Ազատուհի Պահատուրեանի, ինչպէս նաեւ եկեղեցւոյս միւս բոլոր բարերարներուն եւ սատարողներուն եւ անոնց սիրեցեալ հարազատներուն համար:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի Ս. Նշան եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յակոբ Աբրահամեանի:

Ժամը 12·30-ին Ազգ. Տան «Ճէպրայէլ Պահատուրեան» սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ ժողովրդական ճաշ: Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին, կրնան հեռաձայնել Ազգ. Միութեան նախագահ՝ Պ. Արիս Խաչատուրեանի:

Հեռ. - 832 - 18 - 51 :

Ճաշագինն է՝ 100 Ֆ.:

ENTREPRISE DE SERRURERIE

ARTHUR PEKMEZIAN

4, rue des Ursulines — PARIS 5ème

TELEPHONE :
634. 13. 54

BLINDAGES DE PORTES
FERMETURES HAUT ET BAS
GRILLES ET BALCONS
GACHES ELECTRIQUES

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Կը կազմակերպէ՝ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ մը հայրենի արձակագիր եւ բանաստեղծական գիտութիւններու տոքթ.՝

ԳԵՂԱՄ ՍԵՒԱՆԻ ՀԵՏ

նիւթը՝

Սփիւռքահայ Գրականութիւնը Հայաստանի մէջ:

Նոյեմբեր 11, Կիրակի, ժամը՝ 16-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնին մէջ:

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

Կը նախագահէ՝ ՏԻԳՐԱՆ ՊԱԼԵԱՆ :

Մուտքը ազատ է:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

9, rue de Madrid — 94140

rencontre avec

Jean KEHAYAN

journaliste, écrivain

«L'IDENTITE ARMENIENNE EN UNION SOVIETIQUE»

Samedi 10 novembre, à 21 heures

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Այս Շաբաթ օր, Նոյեմբեր 10, տօն է Սրբոց Հրեշտակապետացն Գաբրիէլի եւ Միքայէլի եւ ամենայն երկնային զօրացն:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

×

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Շուրջ երկու տարիներէ ի վեր Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կողքին կազմուած է Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբ մը, որ ամէն պատարագէ ետք, մեր ժողովուրդը կ'ընդունի Առաջնորդարանի սրահներուն մէջ՝ ընտանեկան մթնոլորտ մը ստեղծելով:

Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբը կը զբաղի նաեւ Մայր եկեղեցւոյ Կիրակնօրեայ Դպրոցով, որ տեղի կ'ունենայ ամէն Կիրակի օր, ժամը 9·30-էն մինչեւ կէսօր, ուր մեր զաւակները հայերէնի կողքին կը ստանան Քրիստոնէական դաստիարակութիւն, մասնակցելով նաեւ Ս. Պատարագին:

Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբը առաքելութիւն ստանձնած է նաեւ՝ կազմակերպել յաճախակի ժողովրդային Լաւ. բանքներ՝ յատկացուած կրօնա - բարոյական դաստիարակչական նիւթերու:

Այս դասախօսութիւններու շարքին առաջինը տեղի կ'ունենայ Առաջնորդարանի սրահին մէջ, 15 ռիւ Ժան - Կուժօն, Փարիզ 8-րդ, այս Ուրբաթ, Նոյեմբեր 9, երեկոյեան ժամը ճիշդ 8-ին:

Կը խօսին՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԴԱՇԵԱՆ

եւ

ՆԵՐՍԷՍ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Նիւթ ունենալով՝ «Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ կառոյցն ու դաւանութիւնը»:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը մասնակցելու այս դասախօսութիւններուն:

ԴԻՒԱՆ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ

ԱՅՑ Père-Lachaise

Կոչ Փարիզի ու շրջանի Հայութեան.

Նոյեմբեր 11-ի առթիւ հայ նախկին ռազմիկները ծաղկեպսակ կը զետեղեն՝

Զօրավար ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ

շիրիմին ժամը 16·30-ին, իսկ ժամը 17-ին երկու պատերազմներու ընթացքին ֆրանսական եւ դաշնակից բանակներուն շարքերուն մէջ կռուած ու նահատակուած հայ ռազմիկներու յուշարձանին:

Համախմբուիլ ժամը 16-ին Փեռ - Լաշէզի Կամպեթթայի դրան առջեւ:

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE

12 - 14, Rue Saint-Bazile — 13001 Marseille

samedi 10 novembre de 21 heures à l'aube

REPAS DANSANT

AUX CHANDELLES

avec l'ensemble musical attractif

«LES VINITZKI»

Ambiance arménienne

participation de la Troupe de Danses A N I de M C A de Marseille

- Tenue correcte de rigueur -

Les places étant limitées, reservez vos tables en téléphonant au :

50 - 15 - 09 / 52 - 19 - 08 et 90 - 77 - 31

Prix 220 F

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը՝ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները, Շաբաթ, Նոյեմբեր 10, ժամը 16-ին Մշակ. Տունը: Կարեւոր օրակարգ:

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
9

VENDREDI
9 NOVEMBRE
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.829 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 15.829

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ԵՏՔ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ ԸՆԴԻՄԱԴԻՐ ԿԸ ՄՆԱՅ

Հինգշաբթի առտու, «Իւմանիթէ»ն էր, փարիզեան օրաթերթերու գրեթէ միակը, որ չէր ծածկեր իր դառնութիւնը Ռեկընի ճախճախիչ յաղթանակին առթիւ: «Ռեկանօ - խենթութիւնը» խորագրին տակ, կը ճաղկէր Ֆրանսայի մէջ լսուող «յաղթական յայտարարութիւնները» որոնց նպատակն է քօղարկել իրականութիւնը: Ժ. Մառշէ, առանձին յօդուածով մըն ալ իր վրդովումը չի ծածկեր, քանի իր դըրութեան սկիզբն իսկ հարց կուտայ՝ «Արդեօ՞ք Ֆրանսա Միացեալ - Նահանգներու 51-րդ նահանգն է», անդրադառնալով այն «մոլեռանդ ելոյթներուն» եւ «խանդավառ մեկնաբանութեանց» որոնց Ֆրանսացիք ենթակայ եղան 48 ժամ անդադար: Ճիշդ է որ չարը՝ չատ է, բայց եւ այնպէս 3-րդ տարիքի այս ախոյեանին յաղթանակը, այն ալ այսքան ջախջախիչ համեմատութեամբ, չի կրնար անտարբեր թողուլ: Ինչպէս գրած էինք, երէկ, ի լոյս առաջին արդիւնքներուն, Ռեկընի մեծ - ընտրողները յաղթած են 49 նահանգներու մէջ, Մինեսոթան ձգելով Մոնտէյլի, որ իր մէջ քուլփան կատարած է, յայտարարելով թէ իր «քաղաքական պատգամը չափաւոր էր, իրատես, պարկեշտ եւ լուրջ», բայց «չէր անցած»:

Ներկայացուցչական ժողովին մէջ սակայն, հանրապետականները փոքրամասնութեան մէջ կը մնան եւ զարմանալի է, որ նոյն օրը, նոյն Ամերիկացին տարբեր կը քուէարկէ նախագահական ընտրութեան եւ խորհրդարանական ընտրութեան համար: Այսինքն, նոյն մարդը հանրապետական նախագահ մը կ'ընտրէ եւ դեմոկրատ երեսփոխան մը (Ներկայացուցիչ): Ձեւով մը, ըսել կ'ուզէ իր ընտրած նախագահին, որ իրաւունք չունի ամէն բան ընելու, իր ուզածին պէս, ընդդիմադիրները հո՛ս են, հակակշռելու համար: Ներկայիս Ներկայացուցչական ժողովին մէջ 183 հանրապետականի դիմաց 252 դեմոկրատ կայ, թէեւ հանրապետականները 15 աթոռ շահած են (նախապէս՝ 168 - 267): Ծերակոյտի մէջ, 33 ընտրելի կար (մէկ երրորդը): Հանրապետականները, հոս մեծամասնութիւն կը մնան, կորսնցնելով հանդերձ 2 աթոռ: Նոր Ծերակոյտը 47 դեմոկրատ ունի եւ 53 հանրապետական: Հոս, յատկանշական կէտն էր արտաքին յանձնախումբի նախագահ՝ հանրապետական Չարլզ Փէրսիի պարտութիւնը: Նման ջախջախիչ (59%) յաղթանակներ տանողներէն, կը յիշըւին. - 1936ին, Ռուզվելթ (60%), 1956ին Այզընհաուր (57,8%), 1964-ին Ճոնսըն (61,3%), 1972-ին Նիքսըն (61,8%):

Կը մնայ տարիքի հարցը, որ նաեւ հետաքրքրական է (երբ ճարտարարուեստականացած երկիրներուն մէջ մանաւա՛նդ, դեռ 65 տարեկանին չհասած իսկ մարդիկ անպէտ կը նկատուին եւ 45 - 50 տարեկան մէկը նոր գործ մը ճարելու որեւէ հաւանականութիւն չունի: Հարկ չկայ Ռեկընի երեսին նետելու իր 73 աշուններր, երբ նոյնն է Չերնենկոյի տարիքը եւ 80-ը անց է Չինաստանի ղեկավարը: Այս առընչութեամբ արդէն, Ժ. Ֆ. Քահնի նոր շաբաթաթերթը՝ «Հինգշաբթիի դէպքը», որ ծնաւ Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 8-ին, կ'անդրադառնայ տարիքոտ ղեկավարներու, պատմութեան ընթացքին: Նախ, Ֆրանսացիք առարկելիք չունին: Կը բաւէ որ յիշեն թէ 1965-ին, երբ իշխանութիւնը կրկին կը յանձնուէր Տը Կոլի, 75 տարեկան էր: Հնդիկ քաղաքական դէմք մը՝ Տըսայի, յայտարարած է թէ առողջ կը մնայ շնորհիւ յատուկ ըմպելիի մը, զոր կը խմէ ամէն առտու՝ գաւաթ մը իր իսկ մէզէն: 1971-ին այսպէս կ'արտայայտուէր, 1977-ին, 81 տարեկանին նախարարապետ կը դառնար: 1886-ին, երբ Կլէտըսթըն, երրորդ անգամ Անգլիոյ վարչապետ է, 76 տարեկան է: Նոյն տարիքին է որ 1951-ին Չըրչիլ կրկին վարչապետ է. նոյն տարիքն ունի Յովհ. ԻԳ., երբ պապ կ'ընտրուի: Դեռ կան. - Խոմէյնի, Փերթինի, եւլն.:

Մառեշալ Հինտընպուրկ 85 տարեկանին նախագահ ընտրուած է, բայց աւելի հեռու երթալով, կը յիշատակուին՝ Մովսէս (120 տարեկան), Աստիգաս կը մեռնի 124 տարեկանին, իբրեւ հետեւանք ամուսնութեան դիշերը գործած չափազանցութեանց...: Հուսկ եթէ Աստուածաշունչն ալ առնենք՝ Աբրահամ 275 տարեկանին կը մեռնի, Ադամ՝ 130-ին զաւակ կ'ունենայ եւ դեռ 800 տարի կ'ապրի, Նոյ 950-ի կը հասնի, մինչ մեծ - հայրը՝ Մաթուսաղա 969 տարի ապրելէ ետք միայն, կ'որոշէ մեռնիլ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՈՒԱԹԻԿԻ հիւանդանոցը աներեւակայելի դէպք մը պատահած է եւ երկու անգլիացիներ (աճէսքէզիսք) բժիշկ բանտարկուած են կամաւոր մարդասպանութեան համար: Վրէժ լուծելու համար իրենց սպասարկութեան բժշկապետին եւ այն յոյսով որ ան կ'ամբաստանուի, մեռցուցած են երիտասարդ կին մը, երբ գործողութենէն ետք թմրածին նեարկելու տեղ բորակածին տուած են:

Ժ. ՄԱՌՇԷ փորձեց (Հեռատեսիլ Ա. կայան) նսեմացնել այն տարակարծութիւններ որ կան կուսակցութեան ծոցը: Գալով օրուան իշխանութեան, համայնավար պարագլուխը չի վարանիր ըսել՝ «կը պայքարիմ իշխանութեան մը դէմ, որ տեսակ մը բացարձակ միապետութիւն է»: Այլ խօսքով, Ելիզէ նստողը ուրիշ մէկը չէ, եթէ ո՛չ՝ Ֆրանսուա Գ....:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՀՈԿՏ. 25 / ՆՈՅ. 1)

ՕՇԱԿԱՆԻ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՄԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ ՍԿՍԱԾ ԵՆ

Աշտարակի մօտ գտնուող հայկական ճարտարապետութեան հետաքրքրական յուշարձաններէն մէկուն՝ Օհանավանքի վերահաստատման աշխատանքները սկըսած են: Դ. - ԺԳ. դարերուն կառուցւած եկեղեցական համալիրը չէ դիմացած ժամանակի հարուածներուն: Մասնաւորաբար ծանր վնաս կրած է 1919-ի երկրաշարժէն: Հայաստանի մէջ Պետութեան պահպանութեան տակ առնուած են աւելի քան տասը հազար պատմական հին յուշարձաններ, որոնց վերահաստատման համար ամէն տարի հսկայ գումարներ կը յատկացուին: Միայն այս տարի, այդ նպատակին յատկացուած է հինգ միլիոն ռուբլի: Ի դէպ, վերանորոգուած են Տաթեւի եւ Թալինի, Հառիճի, Մասրուց - Անապատի եւ այլ վանքերը:

×

ԵՐԵՒԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Երեւանի Լրագրողներու Տունը տեղի ունեցած է լուսանկարչական ցուցահանդէս մը՝ «Երեւանը եւ Երեւանցիները» թեմային շուրջ: Ցուցադրուած են մասնագէտ եւ սիրող լուսանկարիչներու հարիւր գործեր, որոնք կը պատկերացնեն մայրաքաղաքի կեանքի կարեւոր դէպքերը, անոր նորակառոյց շէնքերը, հին քաղաքի անհետացող թաղերու պատկերները եւայլն: Ամէնէն տարեց լուսանկարիչը՝ Նեմրութ Բաղդասարեան, 77 տարեկան է: Ցուցահանդէսին մասնակցած են նաեւ լուսանկարչական արուեստին մէջ ծանօթ անուն՝ Անդրանիկ Քոչարի որդին՝ Վահան, Ռաֆիկ Համբարձումեան, Ռուբէն Աթայեան, Արմէն Տէր - Մեսրոպեան, Բարկէն Մալխասեան, Արկադի Ազաջանեան: Տարուէ տարի կ'աճի տարբեր մասնագիտութիւններու եւ տարիքի մարդոց թիւը, որոնք ուսումն ու հիմնական աշխատանքը կը միացնեն լուսանկարչութեան: Արդիւնաբերական շատ մը ձեռնարկութիւններու, բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններու, գիտական հիմնարկներու եւ պիոներներու պալատներու մէջ հիմնուած են արուեստանոցներ եւ խմբակներ, կատարելագործելու համար լուսանկարչական արուեստը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿՐՆԱ՞ՆՔ ԶԻՐԱՐ ՀԱՍԿՆԱԼ

Հիւրերուն մէկ մասը հաւաքուած էր լողաւազանին շուրջը, մէկ մասն ալ գացած էր մինչեւ ծով: Ամառուան ամէնէն գեղեցիկ քանի մը օրերէն մէկն էր այս. ծովը հանդարտ էր ու հազիւ փոքրիկ դող մը կ'ունենար փչող մեղմ հովին տակ: Իսկ լողաւազանին ջուրը ոսկի ճառագայթներ կը ցոլացնէր իր ողորկ մակերեսին վրայ: Ամէն կողմ տղաք, կիներ ու այրեր, ծովային իրենց գոյնզգոյն տաբատներով, պառկած, կամ փայտէ երկարաթոռներու վրայ ընկողմանած, կ'ըմբոշխնէին կիզիչ արեւը, որ այլեւս ոչինչ կրնար աւելցնել անոնց վաղուց այրած, պղնձագոյն դարձած մարմիններուն սեւութեան վրայ: Քիչ մը տաքցողը, կրկին ինքզինք ծով կը նետէր, խենթ ուրախութեամբ մը կը լողար, եզերքը կեցած բարեկամի մը կը ձայնէր, ձայն եւս կը կանչէր: Տղաք, կամ երիտասարդ աղջիկներ ու մանչեր իրարու վրայ ջուր կը սրսկէին, ջիրար ծով կը հրէին, կամ ջուրին մէջ կը մրցէին մէկզմէկու հետ:

Քանի մը կիներ, լողաւազանին ճիշդ քովը պառկած էին, իրենց երեսները դէպի արեւ դարձուցած: Այնքան երկար ժամանակէ ի վեր այդպէս կը պառկէին արեւին տակ, որ իրենց մարմինը ուր որ է շոգի արձակել պիտի սկսէր: Բայց պառկած էին գրեթէ երջանիկ վերացումի մը մէջ, պարբերաբար քանի մը խօսք փոխանակելով իրարու հետ եւ առկէ դուրս ո՛չ գիտէ ինչ մտածելով:

- Ամուսինդ ո՞ւր է, հարցուց միջոց մը անոնցմէ մէկը միւսին:

Միւսը գլուխը վերցուց ու այս կողմ նայեցաւ.

- Աստուած խելք տայ, ներսը նստած թուղթ կը խաղայ, պատասխանեց:

- Թո՞ւղթ կը խաղայ:

- Այո: Կը հաւատա՞ս: Ձգած են սա պայծառ արեւը, սա ծովը, սա ջուրը, սա անոյշ հովն ու օդը, ներսը այդ տաք ու ապականած օդին մէջ նստած թուղթ կը խաղան: Եւ քանի՞ ժամէ ի վեր: Օգուտ չունի, տասն անգամ կանչեցի, չեկան: Կարծես թէ հոս թուղթ խաղալու եկած են...

Խնդացին: Յետոյ կրկին իրենց երեսները դարձուցին դէպի արեւ ու շարունակեցին երջանկօրէն եփիլ արեւին կիզիչ ճառագայթներուն տակ:

×

Ամառնային արձակուրդի պանդոկի այս դռնէն եթէ ներս մտնէիր, դէպի աջ, փակոյն կը բացուէր ընդարձակ սրահ մը, որ պանդոկին խաղասրահն էր: Քառակուսի ու բոլորաձեւ ութ - տասը սեղաններ, կանանչ աստառով ծածկուած, կ'ընդունէին խաղի սիրահարները: Անոնցմէ երեքը սա պահուն գրաւուած էին այրերու կողմէ, որոնք թաղուած էին թըղթախաղի մէջ: Դուրսի աղմուկէն չազդըւելու համար ամուր գոցած էին բոլոր պատուհանները ու վառած՝ լապտերներ, որոնք մինչեւ ցած կ'իջնէին, որպէսզի սեղանները աւելի լաւ լուսաւորեն: Լապտերներու տուած տաքութենէն առատ քրտինք հոսեցնելով անոնք թուղթ կ'առնէին, կուտային անվերջ:

- Ձեռք մը եւս դարձնենք, ըսաւ իրենցմէ մէկը, երբ խաղը վերջացաւ:

- Դարձնենք, պատասխանեց միւսը, բայց ո՞ւր են մերինները: Չըլլա՛յ որ մեզի սպասեն:

- Աստուած խելք տա՛յ, հինգ ժամէ ի վեր արեւին տակ պառկած են, պատասխանեց առաջինը: Դեռ ալ շարժելու միտք չունին:

- Հիւանդ պիտի ըլլան, ըսաւ երկրորդը: Մարդ մէկ ծով կը մտնէ, երկու կը մտնէ, քիչ մըն ալ արեւին տակ կը պառկի, այդքան: Անոնք չեն կշտանար որ: Ի՞նչ կը հասկնան, ի՞նչպէս կը դիմանան չեմ գիտեր: Կարծես թէ առտուընէ մինչեւ գիշեր արեւին տակ պառկելու համար եկած են հոս:

Խնդացին, ու թօթվեցին, յետոյ սկըսան երջանկօրէն կրկին թուղթ բաժնել, նոր խաղի մը համար:

×

Խաղասրահին ճիշդ վարը, լողաւազանէն բաւական հեռու փոքրիկ սրահ մը կար, զոր երիտասարդ տղաներ ու աղջիկներ, ձայնասփիւռի շրջուն գործիքի մը շնորհիւ տեսքոյի վերածած էին: Կը նըւագէին ու իրենց նստած տեղը կը շարժէին, զուարթօրէն խօսելով իրարու հետ: Միջոց մը տղայ մը աղջիկներէն մէկուն մօտեցաւ:

- Պարե՞նք, հարցուց:

Աղջնակը շուրջը նայեցաւ:

- Չեմ գիտեր, պատասխանեց վարանումով:

- Ինչո՞ւ, ծնողքե՞դ կը քաշուիս:

- Ծնողքէս ինչո՞ւ քաշուիմ, պատասխանեց աղջիկը խնդալով: Ամօ՞թ է պարելը: Արդէն անոնք աշխարհէն լուր չունին: Հայրս հինգ ժամէ ի վեր թղթախաղ կը խաղայ, մայրիկս ալ առտուընէ ի վեր պառկած է արեւին տակ, տեղէն չի շարժիր: Ի՞նչպէս այսքան անշարժ կրնան մնալ, չեմ գիտեր:

- Ուրեմն:

- Լաւ, եկուր պարենք:

Սկսան երջանկօրէն շարժել իրենց դեղեցիկ ու ճկուն մարմինները հետեւելով Մայքըլ Ճէքսընի ամենավերջին երգին զուարթ կշռոյթներուն:

Ռ. Հ.

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ «ՓԱՌԱՏՕՆ»

ԽԱԶԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Բ.

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 27-ին, առաւօտեան եւ յետմիջօրէին երկու նիստեր տրամադրուեցան «Ամերիկահայ Գրականութիւնը Երէկ եւ Այսօր» նիւթին։ Առաջին զեկուցողը եղաւ Անդրանիկ Փոլատեան, որ մանրամասնօրէն ներկայացուց «Ամերիկահայ Գրականութեան Առաջին Շրջանը», որ կ'ընդգրկէր 1880 - 1960 թուականները։ Պ. Փոլատեան շեշտեց անկարելիութիւնը՝ դէմքեր ներկայացնելու, մշակուած թեմաներ մանրամասնելու, գրական զանազան սեռեր պարփակելու։ Դժուար գտաւ նաեւ արժեչափի հարցը, - «դատախազի խստասրտութեա՞մբ խօսիլ, թէ մօտենալ հարցին՝ երախտապարտ ոգիով»։ Մոռցուած կամ մոռցուելու վտանգին մէջ գտնուողներո՞ւ գործին վրայ ծանրանալ, թէ ծանօթ ու ծանրակշիռ անուններու։ Չորդեգրեց մէկ կամ միւս մեթոտը, բացարձակապաշտօրէն, այլ՝ խառնուրդ մը։ Ընդգծեց որ ամերիկա - հայ գրականութեան առաջին երկար ու կարեւոր հանգրուանը եղած է «նահապետական բարքերու, գիւղի եւ հողի վսեմացման շրջան։ Նման գրականութիւն մշակողները կուգային որոշ շրջապատներէ, զոր կարելի է բնութագրել, - Եփրատ գոլէժէն շրջանաւարտ Խարբերթցիներ, որոնք մեծցան միսիոնարներու ազդեցութեան տակ. Թլկատինցիին շունչին տակ մեծցած գաւառական գրողներ. Մեհեանի եւ Նաւասարդի սերունդին ծանօթ, անոնց մասնակցողներուն աշակերտած սերունդ, որ 1919 - 1922 թուականներուն Պոլսոյ որբանոցներու եւ վարժարաններուն մէջ ունեցաւ Օշականի նման ուսուցիչներ։ Ահա սո՛նք են ամերիկահայ գրողները, 1880 - 1960 շրջանին։ Բացառութիւններ կան։ Օրինակ՝ ամերիկահայ մամուլի անդրանիկ թերթիկը հրատարակողը եղած է տիգրանակերտցի ջուլհակ մը։ Կարեւոր դեր կատարած է մամուլը, Ամերիկայի մէջ, ինչպէս ամէն տեղ, գրականութեան զարգացման հարցին մէջ։

Պ. Փոլատեան տուաւ անունները սերունդի մը, որոնց գործին ու անձերուն ծանօթ էր ընթերցողներու երէց սերունդ մը - բայց համեմատաբար անծանօթ՝ մենք, - Սարգիս Թափառական, Յակոբ Գույումճեան, Ալեք Գըլըճեան, եւայլն.։ Եւ կամ՝ ծանօթ են անունները եւ մի քանի քերթուածներ ու պատմուածքներ միայն - Շահան Նաթալի (աւելի ծանօթ՝ ուրի՛շ գործերով - Խ. Թ.), Կարապետ Սիտալ, Յակոբ Անտոնեան, Սուրէն Մանուկեան, Յակոբ Ասատուրեան, Լութֆի Մինաս, եւայլն։ Այս տողերը ստորագրողին համար բոլորովին նորութիւն էր Նազարէթ Մանկունիի Հացի ի խնդիր վիպանման արձակը, որ՝ ըստ Պ. Փոլատեանի, կը ներկայացնէ հայ աշխատաւոր դասակարգի կեանքը։ Այս դասակարգին պատկանեցաւ, տեւն մը գոնէ, 1880-1945 թուականներուն Ամերիկա եկող սերունդին մէկ ստուար հատուածը, եւ զայն արտացոլող ու պատկերացնող գործեր իսկապէ՛ս հազուադէպ են։ Նորութիւն էին նաեւ Պետրոս Կէօլճիւքի եւ անոր «Խալիճին» (Գորգավաճառ) պատմուածքին անունները։ Անշուշտ նորութիւն չէր Մալխասը, սակայն գեղեցիկ երեւոյթ մըն էր անոր անունին թուումը։ Մեր մէջ, ամէնէն տկար կէտը, որ «գրական» մակդիրը կը կրէ, աւելի բարձր գնահատանքի կ'արժանանայ, վերացականօրէն գոնէ, կան ոչ - գրական կարեւոր գրութիւններ, որոնցմէ է Զարթօնքը։ Յաւակնութիւններ չունի, սակայն ոչ - գրական ամենակարեւոր պատումն է, յետ - Եղեռնեան շրջանի։ (Եւ արդէն գրականի ու ոչ - գրականի արուեստական բաժանումները պէտք է վերլուծման ենթարկել եւ տարրալուծել, անոնց տեղ «գրութիւն» ստորոգելին օգտագործելով, - սակայն անոնք ի՛մ մտորումներս են, եւ ոչ Պ. Փոլատեանին։ Խ. Թ.)։

Չեմ մանրամասներ ծանօթ անձերու, - Համաստեղ, Նուրիկեան, Վահէ Հայկ, Անդրանիկ Անդրէասեան, Արամ Հայկազ, Հեղինէ, Կոստան Զարեան - մասին ըսուածները։ Ունկնդիրները աւելի օգտակար գտան այն հետաքրքրական տեղեկութիւնները՝ զորս բանախօսը տուաւ Ջաւէն Պայքարի (ճարտարապետ - գրագէտ), Սարգիս Ծոցիկեանի, Զարուհի Քալէմքեարեանի եւ այլոց. Աւետիս Գույումճեանի մասին։ Կարելի չէ գրականութեան մը վաւերական պատմութիւնը գրել, առանց սեւեռելու նման անձերու գործերուն վրայ, - անոնց համեստ գործը պարարտ ենթահողն է, որուն վրայ «կը բուսնին» աւելի կարեւոր տաղանդներ։ Այսպէս, ոչ - գեղագիտական այլ գրապատմական վերլուծումի մը համար «մանր գրագէտներուն» գործը կրնայ նոյնքան եւ աւելի՛ յատկանշական ըլլալ, որքան «մեծ»երու գրութիւնները։ Ուրեմն, Պ. Փոլատեան իրաւունք ունէր յամենալ Օննիկ Սինանեանի, Եղիա Գասպարեանի, Նշան Տէփոտէկեանի, Եւրոպացիի, «Մեղու Շնորհալի»ի, Խորէն Ներսէսեանի եւ Գրիգոր Գալուստեանի գրութիւններուն վրայ։ Ան աւաղեց չգոյութիւնը այս սերունդի գրութիւններու հաւաքածոյի մը, թէեւ անոնցմէ ոմանց գործերէն նմոյշներ ընտրուած էին «Նոր Գիր» - գրական պարբերաթերթի էջերէն եւ հրատարակուած, ճիշդ ա՛յս համագումար - փառատօնին առթիւ, տոքթ. Մարգրիտ Մարգոսեանի խմբագրութեամբ։

Խօսք առնուեցաւ Արսէն - Նուպար Մամուրեանի, (Մոնրէալէն)։ Անոր զեկուցումին նիւթն էր «Ամերիկահայ գրական մամուլը»։ Շնորհաւորելի ոճով մը, - սեղմ, հատու, եւ թափանցող, - ան ներկայացուց իրեն յանձնուած նիւթը, - ցաւագին երկունքը ամերիկահայ գրական մամուլի մասնիկներուն, - ոմանց վաղամեռիկ մահը, ուրիշներու հրաշալի գոյատեւումը, չիջումէն առաջ։ Ընդգծեց տեւողութիւնը այն ամսաթերթերուն եւ պարբերաթերթերուն, որոնք խաղացին շատ կարեւոր դեր՝ գրականութեան զարգացման մէջ, - Կոչնակ (նաեւ Կոչնակ Հայաստանի, ապա Հայաստանի Կոչնակ, 1900 - 1960. Պայքար (նախ՝ Ձայն Հայրենեաց, 1899 - ներկայիս). Հայրենիք (1 Մայիս 1899-էն ներկայիս)։ Նոր Գիր (1936 - 1954) եւայլն,։ Գովելով հանդերձ հայ գրի սերմնացաններու ճիգը, Մամուրեան չվարանեցաւ մատնանշել նաեւ ձախողութիւնը, - նոր սերունդ մը չերեւցաւ, որ պիտի կարենար իսկապէ՛ս ամերիկահայ, այսինքն՝ Ամերիկածիններու հայերէն գրականութիւն մը ստեղծել, եւ ուրեմն մէկ - առ - մէկ չիջեցան մամլոյ միաւորները։ Հիմա որ Միջին - Արեւելքէն նոր սերունդ մը եկած է, կը լսուին պահանջներ՝ նորէ՛ն հայերէն գրական թերթ հրատարակելու, եւ Քալիֆորնիոյ մէջ որոշ ճիգ մը կ'ըլլայ այդ ուղղութեամբ՝ «Նաւասարդ»ի կողմէ։ Սակայն տրուած ըլլալով որ նոյնիսկ ամերիկահայութեան նոր դպրոցներու ցանցէն շրջանաւարտ աշակերտներ հայերէնը չեն գործածեր իրենց գրական փորձերուն համար, կ'արժէ՞ ի գին նիւթական ու բարոյական զոհողութեանց գրական թերթ մը ստեղծել, օրաթերթերու եւ շաբաթաթերթերու էջերէն անդին, հարց տուաւ Պ. Մամուրեան։ Ու թէեւ հաստատ «ոչ»ով մը չպատասխանեց իր դրած հարցումին, ենթադրեալ պատասխանը գոնէ ինծի թուեցաւ յստակ - ու տրամաբանական, - մեր այսօրուան ամերիկահայ գաղութի հայատառ գրական - մտաւորական արտադրութիւնները կարելի է հրատարակել, եւ գոյութիւն ունեցող պահանջքը, որ մեծ չէ, կարելի է գոհացնել՝ գոյութիւն ունեցող մամուլի լաւ խմբագրուած բացառիկներով, ամէն չորրորդ կամ՝ ամէն ամիս անգամ մը։ (Ծնթ. - Աւելցնեմ, որ յատկանշանական է գոյութիւնը եւ համեմատական «բարգաւաճում»ը անգլերէն լեզուով երկու պարբերաթերթերու, - «Արարատ», որ ունի գրական բաւական լաւ մակարդակ, եւ հակառակ վերիվայրումներու, գոհացուցիչ իմացական մակարդակ։ Ապա՝ «Արմինիըն Ռիվիու», որ ներկայիս կը ցուցաբերէ մտաւորական շատ բարձր որակ, սակայն չունի գրական բաժին։ Այս երկուքն ալ կը ստանան կամ ստացած են անհատական օժանդակութիւն՝ զանազան մարմիններէ, սակայն էականը սա՛ է, որ գրող ու ընթերցող ունին, ոչ միայն 70-ամեայ, այլ նաեւ 30-ամեայ սերունդէն։ Խ. Թ.)։

(Շար.)

ՇԱԼԻԱՓԻՆԻ ՄԱՐՄՆԻՆ ՀԱՅՐԵՆԱԴԱՐՁԸ

ՄԵԾ ՌՈՒՍ ՄԸ՝ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՀՈՂԻՆ ԳԻՐԿԸ

«Ռուսիոյ մեծ զաւակներէն մին վերջապէս յանձնուեցաւ ռուսական հողին»։ Սառեցնող անձրեւին տակ, Մոսկուայի Նովոտեւիչի գերեզմանատան մէջ Պալշոյի տնօրէնը Սթանիսլաւ Լուժին Հոկտեմբեր 29 Երկուշաբթի օր շեշտը դրաւ երգիչ Ֆիոտոր Շալիափինի աճիւններուն «երկիր» վերադարձին ռուսակա՛ն բնոյթին վրայ (եւ ոչ խորհրդային). ան որ մեռաւ Փարիզ, 1938-ին։ Շալիափին, հաւանօրէն բոլոր ժամանակներու ամէնէն ծանօթ ռուս լիրիք արուեստագէտը, իր սկզբնական շրջանին ջատագով հանդիսացած էր յեղափոխութեան, արտասահմանեան շրջապտոյտի մը ընծայած առիթէն օգտուելով, 1922-ին, չէր վերադարձած այլեւս Խորհ. Միութիւն։

Արարողութիւնը ուրեմն ռուսական էր ստեղծած իր անիշխանութեամբ եւ յուզումով։ Քաղաքագօրքը թէեւ հակակշռի տակ կը պահէր Նոմէնքլաթուրային վերապահուած գերեզմանատան մուտքը. ուր թաղուած է ի մէջ այլոց՝ Խրուշչեւ. սակայն բազմահարիւր Մոսկուացիներ յաճախ ծաղիկներով բեռնաւոր, յաջողած էին ներս սպրդիլ։ Ինքնակոչ բազմութիւն մը, խանդավառ միաժամանակ, այսպէսով ընկերացաւ Շալիափինի մինչեւ իր վերջին հանգստարանը, գերեզմանատան այն հին մասը, ուր կը ննջեն իր ժամանակակիցները. թէնոռ Լէոնիտ Սոպինով եւ սոփրանօ Անթոնինա Նէժտանովա, եւ ուր այսուհետեւ պիտի հանգչի ինք եւս իր աղջկան Իրենայի կողքին։

Թափօրին ժամանումը տպաւորիչ էր. պարզ, բայց գոյն տախտակէ դագաղին առջեւէն կը յառաջանար Արթիւր Էյզէն, Պալշոյի պասերէն մէկը, հանրածանօթ բովանդակ խորհրդային հայրենակիցներուն, որ կը կրէր Շալիափինի սեւ - ճերմակ մէկ մեծ նկարը։ Բարձրախօսներէ կը սփռուէր երգիչին նախկին ձայնագրութիւնները, յատկապէս Մասընէէն։ Ներկայ էին երեք զաւակները որոնք ներկայիս արտասահման կ'ապրին։ Իրենց համաձայնութիւնը կարելի դարձուցած էր փարիզեան հեռաւոր Պաթինեոլի գերեզմանատունէն այս փոխադրութիւնը։ Վերջերս մահացած իր մէկ զաւակը երկար ժամանակ ընդդիմացած էր այս կարգադրութեան։

«Այս մեծ արուեստագէտին հոգին երբեք չճանչցաւ խաղաղութիւնը օտար հողի մէջ, ուր թաղուած էր» ըսաւ Թիքոն Խրէննիքով, երգահաններու միութեան Ա. քարտուղարը։ Բոլոր արտայայտողները ծանրացան «աքսոր»ի այս թեմային վրայ եւ այն անկարելիութեան որ կայ Ռուսի մը համար իր արմատներէն խզուելու։

Պաշտօնական արարողութիւն մը, այս մէկը աւելի «խորհրդային» նախապէս

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՃԱՏՐԱԿԻ ԽԱՂԸ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Տափընհաուըրի աշակերտներէն գերմանացի Է. Լասքէր, ուսողութեան եւ փիլիսոփայութեան վարդապետ, աշխարհի ախոյեան՝ 1894-էն 1921, կ'ուզէ յիշեցնել թէ ճատրակի խաղը ամէն բանէ առաջ մարդկային արարածի մը դէմ մղուած պայքար մըն է, ճշդուած հակառակորդի մը դէմ, իր իսկ թերութիւններու տկարութիւններով։ Բայց, Շթայնեցի հիմնած գիտական դպրոցին չափազանցութիւններն, որոշ անդամներու յաւակնոտ հաստատումները, մեծաքանակ հաւասար արդիւնքները առիթ տուին «գերարդիական - ներու» հակազդեցութեան։

Գերարդիական հոսանքը ճատրակի մէջ եղաւ այն, ինչ որ արուեստի եւ գրականութեան մէջ եղան գերիրապաշտները։ Առաջնորդուած հունգարացի Կ. Պրէյէրի (1893 - 1921) եւ չեխ Ր. Րէթիի (1889 - 1929) կողմէ, անոնք ընդվզեցան Շթայնեցի վայելած ստրկամիտ յարգանքին դէմ եւ նոր աւիւն ներարկեցին խաղին, որուն վախճանը դեռ 1921-ին, մօտ կը նկատէր Է. Լասքէր։ Գերարդիական դպրոցին այլախոհ անդամներէն մին, Լէթոնացի Ա. Նիմցովիչ շատ լաւ կը համառօտէ իրենց սկզբունքը. «Նախ խանգարել, յետոյ անդամալուծել, վերջապէս քանդել»։ Առանց մերժելու գիտական դպրոցին նպատակը, գերարդիական հոսանքը բերաւ ուժականութիւն, ինչ որ անոնց վերացականութիւնը կը սպառնար անհետացնել։ Վկայ է ռուսացի Ժ. Գափապլանքա որ եղաւ (1921 - 1927) աշխարհի միակ ախոյեանը որ երբեք լրջօրէն չէր ուսումնասիրած ճատրակը։ Դասական ձեւով խաղացող մըն էր ան, գիտցաւ ճախողեցնել լարուած ծուղակները, ներշնչուելով գերարդիականներու դասերէն։ Կ'ըսուի թէ ճատրակի այս Մոցարթը խոր ազդեցութիւն ունեցած է Պոպի Ֆիշըրի վրայ։

Պահ մը կանգ առնենք Ա. Ալեխինի պարագային վրայ, աշխարհի ախոյեան (1927 - 1946, բացի՝ 1935 - 1937-ի շրջանէն)։ Այս Մոսկուացին, ծնած 1892-ին, արդէն մեծ յաջողութիւն արձանագրած է Ա. Աշխարհամարտէն առաջ։ Կը պատմուի որ 1917-ի յեղափոխութենէն ետք Չեկայի գործակալները որոնք պաշտօն ունէին զինք ձերբակալելու, կը գտնեն զայն Օտեսա, արճարանի մը մէջ ու կը համակերպին սպասելու որ վերջացնէ իր խաղը, զինքը տանելու համար։ Քիչ ժամանակ ետք ազատ կ'արձակուի, թերեւս Տրոցկիի միջամտութեան շնորհիւ, յետոյ կը գործէ Սովետներու համար, յետոյ կը լքէ իր պաշտօնը, երբ Գերմանիա կը գտնուէր։ Ֆրանսա ապաստանած, ճատրակի այս հանճարը փառաւոր ասպարէզ մը կ'ունենայ, որուն կ'ընկերանայ հետզհետէ աճող գինովութիւնը եւ աննախընթաց անբարոյականութիւն մը։

Սակայն Բ. Աշխարհամարտին ընթացքին կը հրատարակէ հակահրեայ բազմաթիւ յօդուածներ - որոշ չէ թէ անձնական համոզումի՞ կամ նիւթական ակընկալութեան պատճառաւ - ուր կը յարձակի հրեայ ծանօթ խաղացողներու, անոնց նիւթապաշտ ըմբռնումին եւ խաղին մէջ ցուցաբերած պաշտպանողականին։ Սովետական բլլալով ընդունիլ թէ հրեայ խաղացողներու մեծ թիւ մը բացառութիւն կը կազմէր իր քննադատութիւններուն, անոնց պարագան կը ջանայ խղճալի կերպով բացատրել որպէս շահու հոգեբանութեան։ Իր ասպարէզը կը տուժէ այս գրութիւններով որոնց հեղինակն ըլլալը կը սկսի ուրանալ։ Կը մեռնի 1946-ին Լիզպոն, սրտի տագնապի մը հետեւանքով, ճատրակը ձեռքերուն մէջ, երբ նոր ընդունած էր հանդիպում մը ունենալ խորհրդային խաղացող Բոտվինիկի հետ։

Բ. Աշխարհամարտէն ետք ճատրակը Խորհրդային Միութեան մենաշնորհը ըլլալու երեւոյթը ստացաւ, հակառակ միջազգային այլ մեծ վարպետներու գոյութեան։ Այս յեղաշրջումը կը բացատրուի խորհրդային իշխանութիւններու ճատրակի մարզին մէջ գործ դրած ջանքով։ Հոս ըսենք նաեւ այս առիթով որ Խորհ. Միութեան վարժարաններուն մէջ պարտաւորիչ դաս մը չէ ճատրակը, ինչպէս կը կարծուի։ Խորհրդային Միութիւնը տուած է 1948-էն 1972 աշխարհի ախոյեանները. Պոթվինիկ, Սմիսլով, Թալ, Պետրոսեան, յետոյ Սպասքի որ իրենց միջեւ բաժնած են դափնեպսակները. անոնք յաճախ կը հասնին այս գերագոյն տիտղոսին, յաղթելէ ետք ... խորհրդային տաղանդներու։

(Շար. 7)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԷՆ ԺԵՐՈՄԻ Ս. ՍԱՀԱԿ ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). - Կիրակի, Հոկտեմբեր 28-ին, Սէն - Ժեռոմի հայակեդրոն արուարձանը, խուռներամ բազմութեան մը ներկայութեամբ, տօնախմբեց իր եկեղեցւոյ շինութեան 54-րդ տարեդարձը, գեղեցիկ հանդիսութեամբ մը:

Պատարագը մատոյց եւ օրուան պատշաճ քարոզը արտասանեց Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեան: Շրջանի հոգեւոր հովիւը՝ Եղիշէ Աւագ Քհնյ. Փանոսեան անուններ թուելով վերյիշեց բոլոր անոնք՝ հիմնադիր, բարերար եւ այլ ծառայող, որոնք վէմը դրին եկեղեցւոյ եւ ապա սատարեցին անոր պայծառութեան: Յաւարտ պատարագի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ վերոյիշեալ ազգայիններուն յիշատակին: Բակոզի աւարտին, Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեան հանդիսաւոր օծումը կատարեց նոր մարմարակերտ Ս. Խորանին, որուն նուիրատուն է գաղութիս վաղեմի անդամ եւ ծանօթ անձնաւորութիւն՝ Վարդան Պանթիկեան: Ապա, տեղի ունեցաւ Մատաղի օրհնութեան արարողութիւնը՝ աւանդութիւն մը զոր Սէն - Ժեռոմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցին կը կատարէ, ամէն տարի, եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին: Այս հանդիսութեանց ներկայ էր Սէն - Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ Շահան Խչկր. Քհնյ. Տէտէեան: Եկեղեցական արարողութեան ներկայ էր եւ հետեւեցաւ մինչեւ վերջաւորութեան Լիւսիէն Վէյկան՝ Մարսէյլ քաղաքի Ա. Թաղամասի քաղաքապետը:

×

Տօնախմբութիւնը շարունակուեցաւ եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, ընդունելութեամբ մը:

Յակոբ Խսկիճեան, Թաղականութեան փոխ - ատենապետը, հակիրճ խօսքերով շնորհակալութիւն յայտնեց ներկայ անձնաւորութիւններուն եւ ժողովուրդին, ու բացատրեց օրուան հանդիսութեան իմաստը:

Պերճ Կարապետեան, Թաղականութեան ատենապետը, պատմականը ըրաւ եկեղեցւոյ շինութեան: 1924-էն 1927 տարիներն են որ Հայերը սկսեր են հաստատուիլ Սէն - Ժեռոմի արուարձանը, եւ շրջանները, յատկապէս՝ Աֆիոնգարահիսարցիներ, Սիվրիհիսարցիներ, Իզմիթցիներ, Քէօթահեացիներ, Վանեցիներ եւ Պոլսեցիներ. շուրջ հարիւր յիսուն ընտանիք: Տուն - տեղ ըլլալէ առաջ, անոնք մտածած են հաւաքական գործին եւ Մկրտիչ Զորպաճեանի, Ստեփան Միլտոնեանի, Անտոն Անտոնեանի, Գրիգոր Սթամպոլեանի, Մանուկեանի եւ բժիշկ Յակոբ Սիվրիհիսարլեանի նախաձեռնութեամբ եղած է առաջին Թաղային ժողովը եւ տրուած է որոշումը եկեղեցիի մը շինութեան: Նախ գնուած է հողը եւ ապա համաժողովրդային հանգանակութեամբ եւ մանաւանդ Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեանի մղումով, Թափով եւ գործնական մասնակցութեամբ կառուցուած է եկեղեցին 1930-ին: օծումը կատարած է Առաջնորդ Եպիսկոպոսը 1932-ին, եկեղեցին կոչելով՝ Ս. Սահակ - Մեսրոպ: Պերճ Կարապետեան Թուեց շինութեան յանձնախումբի անդամներուն, առաջին ընտրուած Թաղականութեան եւ աչքառու անձերուն ցանկը եւ ծանրացաւ անոնց աշխատանքին կարեւորութեանը վրայ: Իր խօսքի վերջաւորութեան, ի ներկայութեան քաղաքապետարանի ներկայացուցչին ընդգծեց տեղական իշխանութեանց բերած նպաստները եկեղեցւոյ վերանորոգման կարգ մը աշխատանքներուն համար եւ բերաւ ապահովութիւնը շրջանի հայութեան երախտագիտական զգացումներուն:

Լիւսիէն Վէյկան, Ա. Թաղամասի քաղաքապետը իր ուրախութիւնը յայտնեց ներկայ գտնուելուն համար այս տօնախմբութեան, շեշտեց հայ համայնքին կարեւորութիւնը Մարսէյլ քաղաքի տնտեսական եւ մշակութային կեանքին մէջ եւ աւելցուց. - «Եղէք հաստատ ձեր հաւատքին մէջ, պահեցէք ձեր լեզուն ու մշակոյթը, յարգեցէք ձեր աւանդութիւնները: Ձեր ինքնութիւնը պահելով կը հարստացնէք ընդհանուր հաւաքականութիւնը»:

Խօսք տրուեցաւ նաեւ Արշամ Պապայեանին, որպէս նախկին Թաղեցի եւ նախագահ՝ Սրբոց Թարգմանչաց Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ: Իր շնորհակալութիւնները ու շնորհաւորութիւնները յայտնելէ յետոյ ընդգծեց եկեղեցւոյ տեղը եւ դերը մեր իրականութենէն ներս որպէս ազգային հաստատութիւն, որպէս հայապահպանումի ազդակ, որպէս հայ լեզուի հաւատարիմ պահակ:

Յետոյ, հաճելի մթնոլորտի մը մէջ ընթացաւ հիւրասիրութիւնը: Հոս, հարկ է վեր առնել տիկիններուն, եւ յատկապէս շրջանի Կապոյտ Խաչի անդամուհիներուն աշխատանքը: Կապոյտ Խաչը այս շրջանին մէջ տիրական ներկայութիւն մըն է: Այս կէտը, Թաղականութեան նախագահը ուժգնօրէն շեշտեց իր խօսքին մէջ:

Արդ, պատշաճ հանդիսութեամբ եւ շուքով, Սէն - Ժեռոմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցին նշեց իր հիմնադրութեան եւ օծման զոյգ տարեդարձները:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

տեղի ունեցած էր Պալշոյի մէջ: Սակայն Նովոտիեւիչի Թաղումը ակնյայտօրէն մէկն էր այն հազուադէպ ցոյցերէն, զորս իշխանութիւնը երբեմն կը զիջի ռուսական ազգայնամոլութեան: Մոսկուայի արուեստագէտ «Ինտէլլիկենցիա»ն որ «ալավասէր» հոսանքներէ անցած է, հաւաքուած էր հոս, Ծրջակայ յարդարանքն ալ լաւ յարմարած էր. գերեզմանատան պատերէն անդին կը նշմարուէին Նովոտիեւիչի վանքին ոսկեզօծ գմբէթները, մերկացած ծառեր, Թաց հողը, շալերու փաթթուած ծեր կիներ, Պալշոյի արուեստագէտները, խմբուած փոսին շուրջը, ռոմանթիկ ձեւերով, կը կազմէին ռուսական աւանդական պատառ մը, զոր քիչ անգամ տեսնելու առիթը կ'ունենանք:

Դարուս սկիզբը Միլանոյի, Նիւ - Եորքի կամ Փարիզի լիրիք բեմերուն վրայ Շալիափինի յաղթանակները կը թուէին ուրիշ աշխարհի մը պատկանիլ: Ամբողջ հին Ռուսաստան մը, աւելի հեթանոսական քան քրիստոնեայ, որ իր յարգանքը կը մատուցանէր և Պալշոյի հռչակաւոր երգիչը Իվան Քոզլովսքի անտեղի չէր Թուեր հակառակ իր Թատերական շարժուձեւին, երբ ծռելով իր բարձր հասակը, գլխարաց, անձրեւին տակ, հիւսուած ցորենի հասկեր զետեղեց հողակոյտին վրայ բլրացած ծաղիկներու եւ եղեւնի ճիւղերուն գագաթին:

Թ. Ա. Թ.

ԾՈՆՂՈՒԹԻՒՆ ԾՈՆՂՈՒԹ

ՕՐԹԱԳԻՒՂԻ Խնդրակատար Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութիւնը տեղի ունեցած է Հոկտեմբեր 14-ին: Պատարագած եւ քարոզած է Շահան Եպիսկոպոս Սվաճեան, անդրադառնալով այրի կնոջ լումային եւ Թարգմանչաց վաստակին: Ապա տեղի ունեցած աշխարհիկ հանդիսութեան բացումը կատարած է Մարգար Ասլանեան: Գոր ծադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, բաղկացած երգերէ, արտասանութիւններէ եւ «Շնորհալի» երգչախումբի մեկնաբանած զանազան խմբերգներէ:

ՍԱՄԱԹԻՈՅ Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ մէջ, Հոկտեմբեր 13-ին, նշուած է Թարգմանչաց տօնը: Պատարագած է Արամ արղ. Աթէշեան: Քարոզած է Շահան Եպիսկոպոս Սվաճեան, պանծացնելով հայ մշակոյթը: Յաւարտ արարողութեանց, Սահակեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ տեղի ունեցած է ճաշ մը:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Սեպտեմբեր 16-ին, իր մահկանացուն կնքած է Տիկին Վերոնիքա Տէտէեան - Տիարեան, 92 տարեկանին: Ծնած էր Աֆիոն Գարահիսար: Նախակրթութիւնը ստացած է Իզմիրի գերմանական գիշերօթիկ վարժարանը: Տարագրութեան շրջանին իր ամուսնոյն հետ ապաստանած է Գոնիա, ուր յարաբերութիւններ հաստատած է ամերիկեան հիւանդանոցի միսիոնար բժիշկներու հետ՝ ձրի դեղ ու դարման ապահովելով հայ հիւանդներու եւ կարօտեալներու: Զինադադարէն ետք ամերիկեան որբանոցի մէկ ճիւղին տնօրէն կարգուած է: 1920-ին վերադառնալով Աֆիոն Գարահիսար, անգլիական գրաւման բանակի զինուորականներու օգնութեամբ Թրքական հարեմներէ ազատած է շատ մը Հայուհիներ: 1921-ին, Թուրքեւյոն պատերազմին, անցած է Պոլիս եւ պաշտօնավարած ամերիկեան միսիոնարներու հայ վարժարանին մէջ: 1928-ին փոխադրուած է Պուէնոս - Այրէս, ուր շարունակած է խնամատարական եւ բարեսիրական իր գործունէութիւնը, իբրեւ Տիկնանց Միութեան ատենապետուհի այցելելով հիւանդներու, ազատներու, գաղթեր եւ կարօտեալներու: Եղած է տեղւոյն Հայ Աւետարանական Ընկերակցութեան հիմնադիրներէն:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Հ. Յ. Դ.ի ակումբը այցելած է (Հոկտեմբեր 11) Ընկերվար. Միջազգայնականէն երիտասարդական պատուիրակութիւն մը, բաղկացած 25 ղեկավարներէ, որոնք Արժանթին կը գտնուէին մասնակցելու համար Բ. Միջազգայնականի երիտասարդական համաժողովին: «Արմենիա» շէնքին մէջ տեղի ունեցած հանդիպումի ընթացքին բացատրուած է Հայկ. Դատի էութիւնը եւ կատարուած անոր պատմականը: Պատուիրակութիւնը ծանօթացած է Հ. Յ. Դ.ի նպատակներուն: Հիւրերուն յանձնուած է անգլերէն, ֆրանսերէն կամ սպաներէն լեզուով յատուկ Թղթածրար մը, որ կը պարունակէր Հայկ. Դատի մասին գիրքեր եւ փաստաթուղթեր:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Պաղչէճեան ազգային վարժարանի յիսնամեակը տօնուած է Հոկտեմբեր 13-ին, ճաշով մը: Բացումը կատարած է հանդիսավարը՝ Մալվինէ Գրագիրեան: Խօսք առնելով հոգաբարձութեան ատենապետը՝ Միկէլ Գալայճեան, անդրադարձած է հայ գիրի ու մշակոյթի պահպանութեան համար տարուող աշխատանքներուն: Յովսէփ Նուսուֆեան վեր առած է հայ դպրոցին դերը Սփիւռքի մէջ: Հայաստանէն ակադ. Գալուստ Գալոյեան շնորհաւորած է վարժարանին յիսնամեակը եւ տեղեկութիւններ փոխանցած Հայաստանի կրթական կեանքին մասին: Վերջին խօսք առնողը եղած է Պէյրութի հնչակեան ղեկավարներէն Վահրիճ Ճէրէճեան, որ շեշտելէ ետք հայ դպրոցին կարեւորութիւնը տեղեկութիւններ տուած է լիբանահայ գաղութի ներկայ կացութեան մասին: Գեղարուեստական բաժնին մասնակցած են Մարի Մանուկեան կրթ. հաստատութեան «Շնորհալի» երգչախումբը, «Գայեանէ» պարախումբը եւ «100 առ 100» հայկական երաժշտական խումբը:

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Զ.)

- 29 -

ՆԿԱՐԻՉԸ

- Տէր գիւղապետ, ըսաւ գիւղի ոստիկանապետը Փեփփոնէի, առաջին օրուան պըպըռտուքէն ետքը, համբերութիւն ունեցէք. շարժեր որ դուք ընդհանուր գործադուլի մէջ մնաք. արդարութիւնը կը գործէ նաեւ առանց գործադուլի:

Փեփփոնէ շարժեց գլուխը:

- Մինչեւ որ չէք բռնած այդ ոճրագործը, հոս ամէն բան կայուն կը մնայ, պատասխանեց, ամէն բան:

Փնտռտուքներ վերսկսան յաջորդ արշալոյսին: Ծիծեղլա կարող եղած չըլլալով տեսնել Թէ ով էր ներկ քսողը, քանի որ պարկը դէմքը ծածկող էր, միակ վկաները կրնային ըլլալ պարկը ու ներկուած մասը: Ոստիկանապետը կառչեցաւ պարկին. խոշորացոյցով քննեց ծակ ու ծուկ, կշռեց, չափեց, հոտուըտաց, չարչարեց կիցեր տալով. բայց պարկերը սովորաբար չափազանց քիչ խօսող են. իսկ այդ տոպրակը տեխերքի ամէնէն անանուն եւ ամէնէն լռակեաց պարկն էր: Ոստիկանապետը այն ատեն կանչել տուաւ գիւղին բժիշկը:

- Դուն գնա՛ մէյ մը, ըսաւ, կնկան այցելութիւն մը ըրէ:

- Ի՞նչ կրնամ գտնել, մանաւանդ որ վնասուած մասը կնդրիտի մէջ դրուած է: Խնդիրը այն սովորական նկարիչներէն չէ, որ երբ իրենց նկարը գծեն ստորագրութիւննին կը դնեն:

- Տոքթէօր, հոս խելք բանեցնել չկայ, պատասխանեց ոստիկանապետը, որովհետեւ եթէ մէկը խելք բանեցնէ կը սկսի խնդալ եւ ալ չի մտածեր: Բայց հոս մարդ կայ որ ծաղրածութեան զգացումը չունի, եւ քեզի ողբերգութիւն մը կը ըստեղծէ, կեցնելով ողջ համայնքի մը կեանքը:

Բժիշկը գնաց քննելու Ծիծեղլան ու ժամէ մը վերադարձաւ:

- Ստամոքսը քիչ մը Թթուածութիւն ունի, կոկորդին նշիկներն ալ գրգռուած են, բացատրեց բժիշկը բանալով բազուկները. եթէ քեզ կը հետաքրքրէ, արեան ճնշումն ալ չափեցի: Ահա ինչ որ կրնամ ըսել:

Երեկոյեան դէմ դարձան չորս ոստիկանները. ոչ մէկ մատի հետք, ոչ մէկ նշան, ոչինչ:

- Շատ լաւ, մռմռաց կատաղօրէն Փեփփոնէ երբ իմացաւ արդիւնքը: Վաղուընէ փակ պիտի ըլլան նաեւ փուռերը. ալիւրը կը բաժնուի եւ ամէն ոք կը հոգայ տունին մէջ շինել հացը:

×

Տոն Քամիլլօ ժամատան առջեւի նստարանին վրայ նստած զով օդ կ'առնէր, երբ յանկարծակի առջեւը տեսաւ Փեփփոնէն:

- Հայր սուրբ, ըսաւ Փեփփոնէ մռայլ, բանապետական, կանչէ՛ զանգակահարդ եւ ըսէ՛ որ վեր ելլէ եւ կեցնէ ժամացոյցը: Հոս ամէն բան պէտք է կանգ առնէ, նոյնիսկ ժամացոյցը. ցոյց պիտի տամ այդ ցածոգիններուն, ինչպէս կը կազմակերպուի ընդհանուր գործադուլ մը: Ամէն բան անշարժ:

Տոն Քամիլլօ տարուբերեց գլուխը:

- Ամէն բան անշարժ, սկսելով գիւղապետին ուղեղէն:

- Գիւղապետին ուղեղը շատ լաւ կը գործէ, գոռաց Փեփփոնէ:

Տոն Քամիլլօն վառեց կէս Թոսքանան.

- Փեփփոնէ, ըսաւ անուշութեամբ, դուն կը կարծես որ ուղեղդ կը գործէ, մինչդեռ քու կուսակրութիւնդ զայն կը խափանէ եւ արգելք կ'ըլլայ քեզի անդրադառնալու որ ծիծաղելիութեան մէջ խեղդուելու վիճակի մէջ ես. եւ ասոր կը ցաւիմ: Եթէ տեսնէի որ կոնակիդ հարուածներ կ'իջեցնէին, Աստուած Թող ներէ ինծի, ոչ մէկ ցաւ պիտի զգայի, բայց ծիծաղելի տեսնելը, արդարեւ ցաւ կը պատճառէ, կ'արդահատիմ:

- Զիս չի հետաքրքրեր կղերին գատաստանը, պոռաց Փեփփոնէ, ժամացոյցը հարկ է կենայ, կամ ես կը կեցնեմ ընդացիրի հարուածներով:

Փեփփոնէի ձայնին ու շարժումներուն մէջ կար յուսահատ կատաղութիւն մը. Տոն Քամիլլօ ազդուեցաւ:

- Զանգահարը չկայ, ըսաւ ելլելով, մենք վեր ելլենք:

(Շար. 120)

Այրի Տիկին Արմինէ Պէրպէրեան, Տիկին Արփինէ Պէյլէրեան, Տոքթ. եւ Տիկին Սարգիս Գիզիրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պէյլէրեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծմօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԲԱՐԻԶ ՊԷՅԼԷՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 6-ին, 91 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Նոյեմբեր 9, ժամը 13·45-ին Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ եկեղեցին:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համախորհրդցիական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի կեդր. վարչութիւնը, իր բոլոր մասնաճիւղերով խոր ցաւակցութիւններ կը յայտնէ, Կարտանի Չախամեան ընտանիքի բոլոր հարազատներուն, մասնաւորապէս եօթը զաւակներուն ու բոլոր թոռներուն, իրենց մօր եւ մեծմօր՝ Աննա Չախամեանի մահուան առթիւ, (Հոկտեմբեր 20):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Մեսրոպ կրթարանը շնորհակալութեամբ ստացած է 1000 Ֆ. Տիկին Արսինէ Պառաւեանէ Կարօ Մեհեանի յիշատակին:

Irma fourrures

SUR MESURE
— REPARATIONS —
TRANSFORMATIONS

ժամ առաջ գնեցէք ձեր մուշտակէ վերարկուն վստահելով՝

ՀԱՅԿ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ

ՉԱՓԻ ՎՐԱՅ - ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ
ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻԷ

44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
tél. 368 55 99
(Métro: École Vétérinaire-Alfort (direction CRÉTEIL))

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

GRANDE QUINZAINE ARMENIENNE

A l'occasion de son
Ier ANNIVERSAIRE

HAY DISC vous offre 20 % de réduction du 15 au 30 Novembre.

HAY DISC c'est : L'embarras du choix en disques et cassettes arméniens.

HAY DISC c'est aussi : Des vidéos, foulards, plaquettes, porte-clés, affiches, cartes de voeux, verres décorés

PROFITEZ DES PRIX ANNIVERSAIRE

HAY DISC : 31, Rue Lamartine
75009 PARIS
Téléphone : 878 - 22 - 79
Du Lundi au Samedi 14h00 - 18h30
M° : Cadet

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղկեպսակի. -

Կարապետ Քաշեանի մահուան առթիւ՝ Քաշեան Ժօրժ, Թուրիկեան Պօղոս 500-ական Ֆ., Չինիճեան ընտանիք 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Տօնօ Անտրէ 300 եւ 300 Ֆ. Դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Բարգէն Էժտահարեան, Տէր եւ Տիկին Արտաշ Էժտահարեան (Լիոնէն), Պակօեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ժան Գլօտ Գրիգորեան, Օր. Մարգարեան, Յովհաննէս Զուրիկեան, Համալեան Ժագ, Այրի Տիկին Ովսաննա Թուրիկեան, Լուի Թուրիկեան ընտանիք, Տիրիկեան ընտանիք 100-ական, Մարտիրոս Թուրիկեան 100 եւ 100 Ֆ. դպրոցին: Նուպար Թումիկեանի մահուան առթիւ՝ Պ. Յովհաննէս Զուրիկեան, Անտրէանի ընտանիք 200-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Օյնոյեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Քաշեան Աւետիս 150-ական Ֆ., Պ. Աւետիս Սահակ, Տէր եւ Տիկին Բարգէն Էժտահարեան, Պակօեան ընտանիք, Համալեան Ժագ, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Տօնօ, Այրի Տիկին Սիրվարդ Թումիկեան 100-ական Ֆ.: Մարի Տէրտէրեանի (ծնեալ՝ Անտոնեան) մահուան առթիւ՝ Օր. Վարդուհի Անտոնեան եկեղեցւոյ 500 Ֆ., Չէրչիեան Աբրահամ, Պ. Սեպուհ Սինանեան ընտանիք 100-ական Ֆ., Արուսեակ Տէրոյեան 50 Ֆ.:

PRIX SPECIAUX*

Beyrouth	
DEPART LYON	DEPART PARIS
3640 F	3950 F

Damas	
DEPART LYON	DEPART PARIS
3640 F	3700 F

Alep	
DEPART LYON	DEPART PARIS
3640 F	3700 F

NOEL ET JOUR DE L'AN

* Aller - Retour en avion sous certaines conditions

Renseignements et Inscriptions :

SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil — 75001 PARIS
Tél : 261 - 51 - 13

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté — 69003 LYON
Tél : (7) 860 - 13 - 66

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Կը կազմակերպէ՝ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ մը հայրենի արձակագիր եւ բանասիրական գիտութիւններու տոքթ.՝

ԳԵՂԱՄ ՍԵՒԱՆԻ ՀԵՏ

նիւթը՝

Սփիւռքահայ Գրականութիւնը Հայաստանի մէջ:

Նոյեմբեր 11, Կիրակի, ժամը՝ 16-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնին մէջ:

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

Կը նախագահէ՝ ՏԻԳՐԱՆ ՊԱԼԵԱՆ:

Մուտքը ազատ է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը՝ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները, Շաբաթ, Նոյեմբեր 10, ժամը 16-ին Մշակ. Տունը: Կարեւոր օրակարգ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Այս Շաբաթ օր, Նոյեմբեր 10, տօն է Սրբոց Հրեշտակապետացն Գաբրիէլի եւ Միքայէլի եւ ամենայն երկնային զօրացն:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

ԱՅՑ

Père-Lachaise

կոչ Փարիզի ու շրջանի Հայութեան.

Նոյեմբեր 11-ի առթիւ Հայ Նախկին ռազմիկները ծաղկեպսակ կը զետեղեն՝

Զօրավար ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ

շիրիմին ժամը 16·30-ին, իսկ ժամը 17-ին երկու պատերազմներու ընթացքին ֆրանսական եւ դաշնակից բանակներուն շարքերուն մէջ կռուած ու նահատակուած հայ ռազմիկներու յուշարձանին:

Համախմբուիլ ժամը 16-ին Փեռ - Լաշէզի Կամպեթայի դրան առջեւ:

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ՆԻՍ

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 18, ԺԱՄԸ 15·30-ԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

(մասնակցութեամբ՝ 80 երգիչներու)

Խմբավար՝ ԽԱՉԻԿ ԵԼԼՄԱԶԵԱՆ
Դաշնակի ընկերակցութիւն՝ ԺԻՒԼԻԷԹ ԵԼԼՄԱԶԵԱՆ

Salle «A T H E N A» D'ACROPOLIS
Palais des Arts du Tourisme et des Congrès
1, Esplanade Kennedy, NICE

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ԿՈՄԻՏԱՍ, Ժ. Փ. ՌԱՄՕ, Մ. ԵԿՄԱԼԵԱՆ, Բ. ԿԱՐԱ-ՄՈՒՐԶԱ, Բ. ԿԱՆԱՉԵԱՆ, Ա. ԲԱԲԱՋԱՆԵԱՆ, Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ, Ա. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ, Է. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ, Թ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ:

Մուտք՝ 60 եւ 90 Ֆրանք: Կէս գին 18 տարեկանէն վար երիտասարդներուն, ուսանողներուն եւ զինուորագրեալներուն համար:

GRAND DINER DANSANT

au profit de l'Ecole

St. MESROB

d'Alfortville

Samedi, 17 Novembre à 20 heures

Hôtel MERIDIEN

81, Bd. Gouvion St. Cyr — Paris 17e

Réservations :

Dr. SIMONIAN : 368 - 42 - 04
Mme. KECHICHIAN : 378 - 23 - 69
Mme. KARADJIAN : 375 - 27 - 89

Reservations jusqu'au 12 novembre

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

LE SAMEDI 10 NOVEMBRE, A 21 HEURES

Salle des Fêtes de Sevran

9, rue Gabriel Peri — Près de la Mairie

մասնակցութեամբ՝

«Ա Ն Ի» նուագախումբի եւ «Ն Ա Յ Ի Ր Ի» պարախումբի

SPECIALITES et AMBIANCE ARMENIENNES

Tenue correcte exigée

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
10-11
SAMEDI-DIMANCHE
10-11 NOV
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.830
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
60e ANNÉE — No 15.830

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՄԻԼԼԻՅԷԹ ՍԱՆԱԹ ՏԷՐԿԻՍԻ» ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՒՀԱՅ «ՍԻՐԱԼԻՐ» ԿԱՊԵՐԸ...

Պոլսոյ թերթերէն (Նոյեմբեր 2) կ՚իմանանք որ *Միլլիյէթ Սանաթ Տէրկիսի* պարբերաթերթը Նոյեմբեր մէկին հրապարակ հանած իր թիւին առաջին մասը ամբողջովին նուիրած է հայ արուեստին եւ արուեստագէտներու: Թուրք ծանօթ լրագրողներ յօդուածներ ստորագրած են, զարդարուած բազմաթիւ լուսանկարներով: Ինչպէս կը պարզուի մեր պաշտօնակցին տեղեկութիւններէն, զորս կուտանք ստորեւ, մասնաւոր ջանք կը թափուի ցոյց տալու համար թէ Թուրք եւ Հայ որքա՜ն զիրար սիրած են (եւ կը սիրեն): Ճիշդ է որ Թուրքերու «սէրը» վայելած են Հայերը 94 - 96-ին եղեր է, 915-ին եղեր է, 22-ին եղեր է...:

Ահա, հակիրճ բովանդակութիւնը «*Միլլիյէթ*»ի այդ բացառիկին:

×

Լուսանկարներու կարգին կը տեսնուին լուսանկարները Արշակ Չօպանեանի, Պետրոս Ադամեանի, Վահրամ Փափազեանի, Մնակեան Թատերախումբի, Կոմիտասի, Կիւլլիւ Յակոբի, Ֆասուլեաճեանի, Սիրանոյշի, Պայծառ Ֆասուլեաճեանի, Պէխթոս Արաքսիի: Կը վերարտադրուին Ժագ Իհլամեանի, Մայտա Արէլի, Յակոբ Արատի ու Սարգիսի պաստառներէն նմոյշներ:

Բացառիկ բաժինը կը բացուի Միւմթազ Սօյսալի շահեկան մէկ յօդուածով, որ կը կրէ «Մօտիկութիւն» խորագիրը: Յայտնի հրապարակագիրը կը յիշէ այն երկար շրջանները, ուր Թուրքեր և Հայեր ապրած են միասին, խրացնելով մէկզմէկու բարքերն ու աւանդները: Կուտայ պատմական տեղեկութիւններ եւ գալով արդի շրջաններուն, կը նշէ թէ վերջին դէպքերն անգամ չեն խանգարած Թուրք եւ հայ բարեկամութիւնը, բովանդակ Պոլսոյ մէջ աննշան դէպք մը իսկ չէ պատահած:

Տօղան Գուպան հայ արուեստներու նուիրուած շահեկան իր յօդուածը կը խորագրէ հետեւեալ կերպով. - Արուեստի գործը չարժեւորուիր արուեստագէտին հաւատքին կամ ցեղային պատկանելիութեան համաձայն: Այստեղ կը հրատարակուի Տոլմապահչէի պալատին լուսանկարը եւ կ՚ընդգծուի Օսմանեան շրջանին վառնուած ճիգերը՝ Արեւմուտքին միանալու ուղղութեամբ:

Մէթին Անտ ուրիշ յօդուածի մը մէջ կը նշէ որ հայ արուեստագէտները ամենամեծ մասնակցութիւնը բերած են թատրոնի կալուածին մէջ: Իսկ հանրածանօթ երաժշտագէտ Ֆարուք Եէնէր տարբեր յօդուածով մը կը քննէ երաժշտութեան մէջ հայ - թուրք յարաբերութիւնները: Բացի անցեալի մասին տրուած տեղեկութիւնէ, յօդուածագիրը կը յիշէ անունները մեր օրերու հեղինակներուն, ինչպէս Գոհարիկ Ղազարոսեան, Յարութիւն Հանէսեան, Բարսեղ Աթմաճեան, Ժիրայր Ասլանեանց, Տիգրան Մամիկոնեան, Արսլանեան եղբայրները, Գէորգ Պօյաճեանը եւ տակաւին բազմաթիւ անուններ:

Իսկ վերջին յօդուածի մը մէջ ալ Գայա Խօզաէզկին կը հակի նկարչական, քանդակագործութեան, լուսանկարչութեան մարզերուն վրայ, կը յիշուին Քրիսթին Սալէրի, Արա Կիւլէր, Սարգիս Զապունեան, Ժագ Իհմալեան եւ բազմաթիւ ուրիշներ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԱՓԱՅԻ ՑԵՏ-ՄԱՀՈՒ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ...

Համայնավար կուսակցութեան ներքին հարցերու առեղծած տագնապը կրնայ աւելի խորանալ ճիշդ ժամուն հրապարակ *ելած հատորի մը պատճառով: Արդարեւ բարենորոգողներու շարժում մը կայ 25րդ համագումարին նախօրեակին եւ գիրք մը ելած է. - «*Կրեմլին՝ Ֆր. համայնավար կուսակցութիւն՝ գաղտնի խօսակցութիւններ*», որ մանրամասնօրէն կը պարզէ կուսակցութեան կապերը Խորհ. Միութեան հետ: Կուսակցութեան արտաքին հարցերու պատասխանատու՝ Ժան Քանափայի (մեռած 77-ին) արձանագրութիւններն են, որոնք մասնաւորաբար կը վերաբերին 1968-ի, Չեխոսլովաքիա միջամտութենէն՝ առաջ եւ վերջը: Գիրքը տասը փաստաթուղթեր կը բովանդակէ, որոնց ինը՝ բոլորովին անտիպ են, օրինակ՝ Վալտէք Ռոշէ - Սուսլով եւ Պոնոմարեւ - խօսակցութիւնները, Վալտէք Ռոշէ - Բրեժնեւ տեսակցութիւնը, ուր Ռոշէ չի ծածկեր որ դէմ է միջամտութեան: Կայ նաեւ Տուպչէք - Ռոշէ խօսակցութիւնը (Յուլիս 19, Փրակա) եւայլն, եւայլն: Ծագած առաջին հարցումը կը վերաբերի անշուշտ ասոնց վաւերականութեան եւ ընդհ. կարծիքը, մասնագէտներն ալ մէջը, այն է որ ամէն ինչ (խօսակցութիւններ, ոճ, եւայլն) վաւերականութեան ի նպաստ են: Ամէն մարդ կը փնտռէ նաեւ այս հրատարակութեան պատասխանատուն, քանի անմեղ գործ մը չէ, այս օրերս, եւ առաջին առթիւ Քանափայի տղան նկատի կ՚առնուի: Ժերոմ Քանափա, սակայն, իր դարմանքը կը յայտնէ: Գիրքը, անշուշտ, ջուր կը բերէ բարենորոգողներու ջաղացքին...: Ուրբաթ օր, բոլոր օրաթերթերը կ՚անդրադառնային այս շահեկան հարցին, բացի ...«Իւմանիթէ»էն, որ կրկին կը զբաղէր Ֆրանսայի վարչակարգին միապետական բնոյթով: Կը յիշէր թէ Համայնավար կուսակցութիւնը միշտ ճաղկած է 1958-ի Սահմանադրութիւնը դատապարտելով անոր «միապետական նկարագիրը». կը յիշէր նաեւ Ֆ. Միթերանի խօսքերը «Ի՞նչ է Ե. Հանրապետութիւնը, եթէ ոչ իշխանութիւն մը որ միայն մէկ մարդու ձեռք է»: Ճիշդ է, բայց այն ատեն, Միթերան ընդդիմադիր էր, մինչ երբ մէկը Ելիզէ նստի, կ՚անդրադառնայ թէ նախագահին համար սիւռ մըզիւռ սահմանադրութիւն է:*

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍՈՅ զինուորական մէկ ատեանը տասը մահավճիռ եւս արձակած է, առջի օր: Կը դատուէին Յեղափոխական գործունէութեան Միութեան անդամներ: Ամբաստանեալներէն 25 ուրիշներ ալ նախ մահուան դատապարտուած էին, բայց յետագային իրենց պատիժը ցկեանս բանտարկութեան վերածուած է: 71 հոգի 3 ամիսէն 22 տարի բանտարկութեան դատապարտուած են եւ 64 հոգի ալ անպարտ արձակուած է: Ամբաստանութիւնն այն է, որ ահաբեկչական արարքներու դիմած են «մարքս - լենինեան վարչակարգ մը հաստատելու համար»:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ Ազգ. Ժողովին առջեւ, Պաշտպանութեան նախարարը՝ Եալուգթիւրք յայտարարած է թէ Քիւրտերու դէմ մաքրագործումի եւ հետապնդման գործողութիւնները կը շարունակուին երկրին հարաւ - արեւելեան շրջանները: Ծանօթ է որ եթէ Պաղտատի համաձայնութիւնը առաւ, Անգարա Թեհրանի համաձայնութիւնը չկրցաւ առնել սահմանէն անդին ալ Քիւրտ հետապնդելու համար:

ՎԱԼԱՆԴԻՆ ՍՈԲՈԼՈՎ, այլախոհ բանաստեղծը, որ 72-էն ի վեր դրեթէ առանց ընդհատումի Չերնակովսկի յիմարանոցն է, մեռած է «յատուկ» դարմանումներու հետեւանքով, կը յայտարարէ Ֆրանքֆորթի մարդկային իրաւանց միջազգային ընկերութիւնը:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Համայնավար կուսակցութեան տագնապը նոր չէ, այլ ծայր տուած է տարիներ առաջ իր քաղաքական ուղղութեան պատճառով: Ընկերվարականներուն հետ միացեալ ճակատ կազմելու հին ծրագիրը, ինչպէս նաեւ, նախագահական ընտրութիւններու յաղթանակէն եւ երեսփոխանական ընտրութիւններու պարտութենէն ետք, կառավարական պատասխանատուութեան մասնակցելու ձախաւեր որոշումը՝ բարդուած ներքին տագնապի չնախատեսուած դժուարութիւններուն՝ երկու գլխաւոր ազդակներն են կուսակցութեան շարունակական նահանջին ():*

Եթէ այսօր տագնապը աւելի սուր հանգամանք կը ստանայ, պատճառն այն է որ, կուսակցութեան մէջ խլրտումներ, հատուածական խմորումներ գոյութիւն ունին, եւ աւելի կամ պակաս տարողութեամբ վերանորոգման ծրագիրներ կը մշակուին՝ թեր ու դէմ խօսական օրինակին:

Արդ, ըստ վարիչ մարմնի խոստովանութեան, Համայնավար կուսակցութեան նահանջը սկսած է շատ աւելի առաջ, եւ զայն պէտք է կապել Միացեալ Ճակատի կազմութեան՝ երկա՜ր բանակցութիւններու, անհանդուրժելի անհամաձայնութիւններու «վերջնական» խզումներու եւ մանաւանդ կուսակցութեան անորոշ եւ անվճռական դիրքաւորման: Իրաւ է որ, երկրի ձախ հատուածը ընկերվարական - համայնավար դաշնակցութիւնը կը քաջալերէր, եւ կուսակցութեան ղեկավարները, չէին կրնար անտեսել հանրային կարծիքին ճնշումը, բայց պէտք չէ մոռնալ որ այդ ռազմավարութեան մղիչ ուժը, նոյն ինքն համայնավար կուսակցութիւնն էր որ կը յուսար իշխել միութեան՝ երբ բոլորովին հակառակը պատահեցաւ, եւ ամէն անգամ ինքն է որ տեղի տուաւ ընկերվարականներու պնդումներուն՝ արժեզրկելով իր վարկը: Արդարեւ, եթէ համայնավար կուսակցութիւնը անկեղծօրէն կը տենչար գործակցիլ հասարակաց ծրագրի մը իրագործման համար, պարագան նոյնը չէր ընկերվարական կուսակցութեան համար, որուն թաքուն նպատակն էր տկարացնել իր զօրաւոր ընկերակիցը՝ բոլորովին համայնավար տարրերը որսալով: Բան մը որ իրականացաւ, երեսփոխանական ընտրութիւններուն առթիւ, երբ համայնավար երեսփոխաններու թիւը կիսով պակսեցաւ, յօգուտ ընկերվարականներուն:

Նախագահական ընտրութեան յաղթանակի զինովութենէն ետք, կուսակցութեան առաջին լուրջ պարտութիւնն է որ կարելի է վերագրել, միացեալ ճակատի կազմութեան: Երկրորդ պարագան կառավարական պատասխանատուութիւնն է անշուշտ, որ ամբողջովին կաշկանդեց կուսակցութեան քննադատութեան եւ ընդդիմութեան ազատութիւնը՝ կառավարութեան նոր ուղղութեան հանդէպ, որ բացորոշ կերպով կ՚անտեսէր հասարակաց ծրագրի դաշինքը: Բիւրոյի կրաւորական դիրքը, շփոթութեան եւ դայրոյթի մատնեց, ո՛չ միայն համակիրներու զանգուածը, այլեւ հաւատարիմ համայնավարներ՝ բոլոր այն շրջաններուն մէջ, ուր գործազրկութիւնը աւերներ կը գործէր, եւ ուր կուսակցութիւնը տիրական եւ հաստատ դիրք ունէր, մասնաւորաբար «Փարիզի աւազանի» կարմիր գօտին:

Այս շրջաններու նահանջը, անհաւատալի բան մըն էր իշխանութեան զինովութենէն թմրած ղեկավարներուն համար, որ կարծես յանկարծ կը սթափին՝ եւրոպական ընտրութիւններու առթիւ իրենց ստացած հարուածէն, եւ վերջապէս կ՚որոշեն հեռանալ կառավարութենէն: Այսօր, երկար տատամսումներէ ետք, Կեդրոնական Կոմիտէի լիակատար նիստին առթիւ, վերանորոգումը օրակարգի հարց կը դառնայ լուրջ տարակարծութիւններ ստեղծելով կուսակցութեան վարի խաւերէն մինչեւ Բիւրօն եւ առաջին անգամ ըլլալով համայնավար աւանդական կարգապահութիւնը կը խախտի, եւ 6 պատուիրակներ, որոնց մէջ Բիւրոյի անդամ մը եւ նախարար մը, չեն ստորագրեր 25-րդ համագումարի ծրագրի պատճէնը: Անշուշտ վեց հոգիով գարուն չի գար, բայց պարզ է որ շատ մը պատուիրակներ՝ վեցերուն համամիտ ըլլալով հանդերձ, կը ստորագրեն ծրագիրը սովորական կարգապահութեան հետեւելով, բայց պարագան արտասովոր եւ յատկանշական է կուսակցութեան պատմութեան մէջ: Այնուամենայնիւ, վերին մարմինը կ՚ընդունի թէ, ներկայ պայմաններն ու տնտեսական եւ ընկերային տագնապը, հրամայական հարցական մը կը ստեղծեն կուսակցութեան ապագայ ուղղութեան շուրջ, եւ որոշ վերանորոգումներ անհրաժեշտ կը նկատուին, բայց վերանորոգումը պէտք է ըլլայ հանդրուան առ հանդրուան, պահպանելով համայնավարութեան հիմնական ուղղութիւնը, առանց ստեղծելու ծայրայեղ յեղափոխական մթնոլորտ մը որմէ կուսակցութիւնը լաւ բան չի կրնար ակնկալել, տրուած ըլլալով հանրային կարծիքի տրամադրութիւնը: Ինչ կը վերաբերի կուսակցութեան հիմնական կանոնագրին, Բիւրօն վճռապէս կը պաշտպանէ՝ ժողովրդավարական մեծամասնութեան դրութեան բացարձակ եւ անժխտելի առաջնութեան տեսակէտը, որ միասնականութեան երաշխիքն է հատուածականութեան դէմ: Սակայն ճիշդ այս տեսակէտին դէմ է որ լուրջ ընդդիմութիւն մը գոյութիւն ունի վերին, աւելի ճիշդ մըտաւորական խաւերուն մէջ, բայց նաեւ շարքայիններու մօտ, որոնք կը դժգոհին թէ բջիջներու կարծիքներն ու տեսակէտները նկատի չեն առնուիր, որոշող մարմնին կողմէ:

Գալով, համայնավար երկիրներու հետ եղբայրական յարաբերութեան՝ ընդունելով հանդերձ թէ հոն ընկերային պայմաններու զգալի յառաջխաղացումներ կատարուած են եւ տնտեսական տագնապ գոյութիւն չունի, վերապահ է մարդկային իրաւունքներու մասին, եւ շեշտը կը դնէ (քիչ մը ուշ) ժողովուրդներու ազգային մշակութային եւ տնտեսական տարբերութիւններուն վրայ՝ ազատօրէն հիմնելու համար ֆրանսական ընկերվարութիւն *մը, որ համապատասխանէ Ֆրանսայի ժողովուրդին ընկերամշակութային ապրելակերպին եւ հոգեբանութեան: Ուստի ներկայիս, Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան նպատակն է՝ ու կը մնայ, Մեծամասնութեան Ժողովրդական Համախմբումի մը իրագործումը, եւ ֆրանսական ընկերվարութեան հաստատումը:*

Գ. Տ.

(*) Ըստ վերջին տուեալներու, ներկայիս, կուսակցութեան անդամներու թիւն է 610 հազար:

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ «ՓԱՐԱՍՈՆ»

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Գ.

Խօսք տրուեցաւ բանաստեղծ Վէհանոյշ Թեքեանի, որուն զեկուցման նիւթն էր «Ամերիկահայ գրականութեան Բ. շրջանը», այսինքն՝ 1960-էն ցայսօր: Բանախօսը ժամանակ չվատնեց սահմանումներու հարցով, որ յաճախ զբաղեցուցած է այս նիւթին անդրադարձողներ: Կասկած չկայ, ըստ ան, որ 1960-էն ետք Ամերիկայի մէջ հայերէն գրող «Ամերիկահայ» գրող համարուողներուն միակ հասարակ յայտարարը իրենց Ամերիկայի ցամաքամասին մէջ գրած ըլլալն է: Գրեթէ անխտիր եկած են դուրսէն: Ապա, խուսափելու համար մանրամասնօրէն անուններ թուելու փորձութենէն, որ կրնար ձանձրացնել ունկնդիրներ, Տիկին Թեքեան ցրուեց բազմագրեալ «Մասնակի ցանկ» մը ԱՄՆ-ի հայ գրողներու հրատարակած գործերուն, 1960 - 1984 թուականներուն, եւ նշեց յաւելում մը: Ըստ այս մասնակի ցանկին, վերջին 25-ամեակին 30 հեղինակէ 68 գիրք գոնէ լոյս տեսած է՝ որ կրնայ արժանանալ «գրական» պիտակին, Ամերիկայի մէջ:

Այս շրջանին տիրապետեց աւանդութիւնը տապալելու մոլուցքն ու կարգախօսը, ըստ Տիկին Թեքեան, գոնէ որոշ կարեւոր գրողներուն մօտ: Ստեղծուած է այսպէս - կոչուած նոր իրապաշտական հոսանք մը, որ սակայն խորքին մէջ հակա - իրապաշտական է, նոյնիսկ՝ ենթակայական: Բնազդի օրէնքն է որ կը տիրէ, ի վերջոյ, նման գործերուն մէջ: Գործեր՝ որոնք կը միտին անհանգստացնել ընթերցողը: Ամէն պարագայի, այս գրականութիւնը չկրցաւ ունենալ այն ազդեցութիւնը՝ որ կ'ուզէր ունենալ, հեղինակ - ունկնդիր կապի տկարութեան պատճառաւ:

Երեւոյն հեղինակի մասին զատ - զատ խօսիլը անկարելի է, եւ ուրեմն բանախօսը նախընտրեց սեւեռիլ մի քանի մասնաւոր կարեւորութիւն ներկայացնող եւ վաստակ ունեցող գրողներու վրայ: Առաջինն էր Վահէ Օշական, որուն Ահա - զանգ (1980) եւ Խունապ (1983) գործերը լոյս տեսան հոս: Օշականի համար, հաստատեց Տիկին Թեքեան, «ողջ ըլլալ՝ կը նշանակէ ահազանգել: Արժեւորելով բացարձակ արժէքը երեւակայութեան, Օշական այս գործերուն մէջ կը ստեղծէ մոթիֆներու անվերջ ցանց ու տարազ: Անոնց մէջ կը տեսնենք գրագէտը, - մեկուսացած, ո՛չ առաջնորդ, ո՛չ ալ հետեւորդ: Ամէն ինչ զինք կը հալածէ, ինքն ալ՝ ամէն ինչ: Փայլուն գոյութենական տրամ մըն է որ կը պատկերացուի, տրամ մը՝ որուն մէջէն կը լսուի ձայն մը, որ կ'ըսէ, - «Եկէ՛ք, երթա՛նք, մեր տեղը հոս չէ», - թէեւ այդ ձայնը չի գիտեր թէ ո՞ւր է իսկապէս մեր տեղը: Եւ ուրեմն գոյութիւն ունի փոհմակի խուճապը: Ամէն ինչ կը ձախողի այդ խուճապին մէջ, սակայն Օշականին համար ձախողի՛լն է կեանքին բնականը:

Այս գրողին հակապատկերն է Ժագ Յակոբեան, չհասկցուած եւ ստորադնահատուած քերթող մը, ըստ Թեքեանի: Ունի անսահման հաւատք, ոչ միայն կրօնական, այլեւ ազգայնական ու խորհրդապաշտ: Եւ ունի իր վայրը՝ որ Սփիւռքն է, ընդունուած իրականութիւն մը՝ որ յուսալքութեան չի տանիր բանաստեղծը: Բանաստեղծ՝ որ միայն Ես-ի երգիչը չէ, ինչպէս զայն որակած են ոմանք, այլ նաեւ հաւաքականութեա՛ն երգիչն է:

Երրորդ դէմքը զոր վեր առաւ բանախօսը՝ Զարեհ Մելքոնեանն էր: Բանաստեղծ մը, որ անո՛յշն ալ գիտէ, լեղին ալ, սակայն կը նախընտրէ սովորաբար անոյշը յիշել, լեղին մոռնալ: Կը խօսի մարդու մասին, սակայն իր մարդը յաճախ վերածնունդի, Ռընէսանսի, Հիւմանիզմի մարդն է՝ որ իսկապէս անհետացած է աշխարհէն: Շատ են պրկումներն ու անձկութիւնները, հետեւաբար, Մելքոնեանի գործին մէջ, հակառակ մակերեսային գոհունակութիւններու եւ ինքնավստահ հաստատումներու:

Խօսելով այս երեք հեղինակներու լեզուական մասնայատկութիւններուն մասին, բանախօսը ըսաւ որ Օշականի մօտ լեզուն կարեւոր ալ չէ այնքան, գոնէ՝ ո՛չ դասական աշխարհաբարը: Դատապարտեց Օշականի կոսմոպոլիտ, բազմաքաղաքացի լեզուն, որ կը մոռնայ թէ Սփիւռքահայուն համար իր լեզուն հայրենիք մըն է, որուն հանդէպ գոնէ՛ բանաստեղծը աւելի խնամք ու հոգատարութիւն պէտք է ցոյց տայ՝ քան այն, որ կը ցուցաբերէ Օշական: Ժագ Յակոբեանի լեզուն «հաճոյքի լար մը կը թրթռացնէ ընթերցողին մօտ»: Մելքոնեանի լեզուն առոյգ եւ ոչ - անսովոր արեւմտահայերէնն է:

Ապա, անդրադառնալով վէպին, Տիկին Թեքեան ըսաւ որ այլեւս իրաւո՛ւնք ունի սփիւռքահայ ընթերցողը՝ իր կեանքը վէպին մէջ փնտռելու: Կորուստ մը պատահեցաւ 1915 - 1923-ին, աղէտ մը՝ որուն իմաստը կարելի չէ փնտռել տարբեր ձեւերով, եւ ոչ միայն որբերու սերունդին պէս: Աղէտի իմաստը ներկայացնող, անկէ չխուսափող գործերու եւ հեղինակներու մասին նախընտրեց խօսիլ բանախօսը, եւ մատնանշեց Յակոբ Ասատուրեանի «Յովակիմի Թոռները» (1965), Նուպար Աղիշեանի «Անարգուած Մարդիկ» (1978) պատմուածքները, եւ մանաւանդ Կարապենցի կարեւոր վաստակը: Հո՛ն է որ աղէտին նոր իմաստը կը տեսնենք, ըստ այսինքն՝ կենակցութիւնը օտարին հետ: Մանաւանդ անոր վերջին գործը՝ «Ադամի Գիրքը» (1983) ճգնաժամի կարեւոր վէպն է: Հոս յայտնի կ'ըլլայ որ հեղինակը ընդունած է եւ ըմբոշխնած է օտարին ներկայութիւնը, փոխանակ զայն մերժելու պարզապէս: Օտարին հետ կը հաղորդուի Կարապենց: «Ասիկա ըսել բարենիշ մը չէ՛», աւելցուց բանախօսը, «այլ՝ կենսականին հաստատումը»:

Փակելէ առաջ իր ակնարկը, բանախօսը նշեց մի քանի այլ կէտեր, որոնցմէ ամէնէն անսովորը սա է, որ ան անձնասպանութիւն չի գտներ ամերիկահայ արձակին մէջ (Ծանօթ. - Մէկ հատ մը գոնէ կայ, Պօղոս Գուրեղեանի «Պայթում լռած բնդանօթներու» գործին մէջ. - Խ. Թ.): Խորհրդանշական է այս, կ'եզրակացնէ Թեքեան, - զայրոյթ կայ, յուսահատութիւն կայ, բայց ոչ՝ անձնասպանութիւն: Այս կը վերագրէ հաւատքի գաղափարախօսութեան, որ թաքուն կը տիրապետէ դեռ ամերիկահայ վէպին ու արձակին: Ուրիշ կէտեր, զորս կ'արժէ մատնանշել, հետեւեալներն էին, - (ա.) Առաջին դէմքով, այսինքն, Ես-ի պատումով գրութիւններու զգալի հոյլ մը չկայ: (բ.) Արեւելահայերէնը յարձակողականի անցած է, յանձինս Հայաստանեան Պետական որոշ անձերու եւ ... անոնցմէ փախող ու Լոս - Անճըլըս հաստատուող Երեւանցիներու, իսկ Սփիւռքի գրականութեան լեզուն, նահանջող արեւմտահայերէնը, պէտք չունի այս նոր փորձանքին: (գ.) Մեր գրականութեան կը պակսի կանոնաւոր գրախօսութիւնը, եւ այս շա՛տ աւելի կը վնասէ անոր, քան ընդունուած է ցարդ: Ընթերցող ճարելու, գիրք ծախելու հարց չէ միայն այս, - գրականութեան առողջութեա՛ն հարց է, որ ամէն բանէ առաջ որակի եւ մասնակցութեան հարց է: Գրողը պէտք է զգայ որ մաս կը կազմէ մտածող - ընթերցող հաւաքականութեան մը, որքան ալ փոքր ըլլայ ատոր թիւը: Իրեն այդ զգացնողը՝ գրախօսականները պիտի ըլլան: (Ծանօթ. - Անշուշտ գրականութիւն մշակող հեղինակին չափ եւ անկէ՛ աւելի, սփիւռքահայ մտաւորականն է որ պէտք ունի շարունակական «խօսակցութեան», մամլոյ էջերուն մէջ: Խ. Թ.):

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՊՈԹՈՇԱՆ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱԼԻՐԸ»

Պատմական ճարտարապետական համալիրներուն յատկացուած՝ Ռումանիոյ Ազգային Պատմութեան Թանգարանի մատենաշարին մէջ լոյս տեսած Պոթոշան քաղաքին վերաբերեալ աշխատութիւնը կլրած է 1975-ին, հին բնակավայրը արժեւորելու նպատակով: Իր դիրքին շնորհիւ, դեռ հիմնադրութենէն Պոթոշանը վաճառականութեան եւ առեւտուրի սքանչելի տեղ մը հանդիսացաւ: Մոլտովայի առեւտրական մեծ ճամբաներու եւ աթոռանիստ քաղաքները միացնող ճամբաներու խաչմերուկին գտնուելով, Պոթոշանը արագօրէն զարգացաւ, արհեստաւորներու գիւղէ մը դառնալով կարեւոր քաղաք:

Բնակավայրին հնութիւնը հաստատելու համար, օգտակար է Ս. Մարիամ Հայոց եկեղեցւոյ թուարկումը, այսինքն Հայերու հաստատման թուականին ճշդումը: 1849-ին, պատմաբան Նիքոլայէ Շուցու հաստատեց, որ Մոլտովայի հնագոյն եկեղեցիները Պոթոշանինը (1350) եւ Եաշինն (1395) են: Առաջին թուականը ցարդ վաւերագրական վկայական չունի, այլ միայն բանաւոր աւանդութիւններու վրայ հիմնուած է: Եկեղեցիին արձանագրութիւնը կը նշէ 1826-ի վերանորոգումը այդ կառոյցման, որ «շինուած է երեք հարիւր տարի առաջ», այսինքն՝ հաւանաբար 1530-ի շուրջ:

Մոլտովական հողամասին վրայ Հայերուն ներկայութեան այս հետքերուն, աւելցնենք 1401-ին իշխան Բարին Աղեքսանտրուի հրովարտակը, նաեւ պատմաբան Նիքոլայէ Եորկայի խօսքերը, թէ «Պոթոշանը գիւղաքաղաք էր, իսկ մոլտովական գիւղաքաղաք՝ այն ժամանակ առանց Հայերու կարելի չէր»:

Հայ գաղութը ռումէն համայնքին կից առաջին օտար տարրը եղած է, հաւանաբար ԺԴ. դարէն մինչեւ ԺԸ. դար, մնալով այլազգի գլխաւոր խումբը (1832-ին, 2.853 բնտանիքէն 2.018-ը Ռումէններ էին, իսկ 324-ը՝ Հայեր): Հայերը գլխաւոր դեր մը խաղացին տնտեսական - ընկերային կեանքին մէջ. արհեստակցական միութիւն ունէին, ներկայացուած էին 1825-ի թաղականութեան մէջ (Կարապետ Պոլֆոսու եւ Ստեփան Կոյլու), իսկ քաղաքին մէջ հռչակաւոր էին «հայկական ազնուական թաղամասերը»:

«Հայոց թաղամասը» նշուած է 1757-ի փաստաթուղթերուն մէջ, իսկ իր առանցքը՝ «Հայկական փողոց» (այժմ՝ Իլիէ Փինթիլիէ փողոց), 1781-ին: Այս գօտին միջնադարեան ոճով բազում տուներ կը պահէ եւ ընդարձակուած էր Սփ. Կէորկէ թաղամասով, ուր 31 տուներէն 27-ը հայկական էին: Ներկայացուցչական ազգանուններ էին Կոյլու, Մանեա, Զամփ, Պոլֆոսու եւայլն: Այդտեղ կը գտնուէին 1795-ին կառուցուած «Սուրբ Երրորդութիւն» եկեղեցին, երեք յարկանի գան-

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՃԱՏՐԱԿԻ ԽԱՂԸ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Պատմութեան աննշան փոքր հակասութիւններէն մէկը չէ տեսնել որ արքաներու, ազնուականներու խաղը, հիմնուած յստակ նուիրապետութեան մը վրայ, ծառայութեան կ'անցնի գաղափարաբանութեան մը որ կը դաւանի հաւասարապաշտ ըլլալ: Իրաւ ալ խաղը, զանգուածներու մակարդակը բարելաւելու անառարկելի միջոց մը, որ ճկուն տրամաբանութեան մը կը յենու, որ կը վայելէ համբաւը ոչ մէկ առանձնաշնորհեալ դիրքի պատկանելու, որ կը ջատագովէ ինքնաքննադատութիւնն ու զարգացումի որոնումը, միաժամանակ կը յիշեցնէ անհրաժեշտութիւնը նուիրապետութեան մը, ուր Արեւմուտքը կը փորձուի տեսնել կուսակցութեան նուիրապետութեան ցոլացումը:

Այսպէս կը բացատրուի գաղափարաբանական այն ծանրութիւնը որ այնուհետեւ կ'իշխէ ճատրակի խաղին: 1972-ի Ռէյքժաւիքի մեծ հանդիպումը Ֆիշըրի եւ Սպասկիի միջեւ - Արեւմուտքը համայնավար Արեւելքին դէմ - պէտք էր արագացնէր նման յեղաշրջում մը: Ամէն բան կը հակադրէր երկու մրցակիցները: Մէկ կողմը քմահաճ եւ աղանդի անդամ Ֆիշըրը, իսկ միւս կողմը Սպասկին, անստուածը, մռայլ կեցուածքով, որ այն տպաւորութիւնը կը թողու թէ ճատրակ կը խաղայ, ինչպէս ուրիշներ կ'արտասանեն մարքսեան աւետարանը:

Մենք մեզ չխաբե՛նք, կաղապարներու ետին կային երկու արտակարգ խաղացողներ, սիրահարներ ճատրակի, հեռու՝ գաղափարաբանական ամէն նկատումէ: Ծանօթ է պատահարը. յաղթական, Ֆիշըր կը հրաժարի պաշտպանելէ իր տիտղոսը, նախընտրելով լքել խաղը. խորհրդային երիտասարդ խաղացող Գարբով այսպէսով կը հռչակուի աշխարհի ախոյեան:

Ժամանակակից վերջին պատմութիւնը աւելի կը շեշտէ ճատրակի նահանջի պատկերներ: Ռուսերը որոնք երբեք չէին ընդունած Ռէյքժաւիքի պարտութիւնը 1972-ին, դատապարտելով Ամերիկացիները քիմիական եւ ելեկտրոնիկ միջոցներ օգտագործելով իրենց կուռքը պարտութեան մատնելու համար նոյն ծուղակը ինկան իրենք, 1978-ին Փիլիպպեաններու մէջ, երբ ամբաստանուեցան հոգեբանական միջոցներու դիմած ըլլալով, Գարբովի յաղթանակին համար: Պէտք է ըսել որ հակառակորդը ուրիշ մէկը չէր եթէ ոչ Վ. Գորչնոյ, այլախոհ մը Արեւմուտք ապաստանած, որ անդադար կը քննադատէր խորհրդային դրութիւնը: Ճատրակի խաղը այսպէսով կը դառնար ծաղրանկարային ջլամարտ մը: Գորչնոյ չէ՞ր որ կը յայտարարէր թէ ճատրակի մէջ հակառակորդի մը յաղթելու համար ամէն բանէ առաջ պէտք էր ատել զայն: Զուիցերական հպատակութեան տիրացած Գորչնոյ կը փորձէր ախոյենութեան ճամբան բռնել, սակայն անցեալ դեկտեմբերին պարտուեցաւ նոր կարմիր աստղէն՝ Գասպարովէն: Ան տեղեկացուցած էր իր շրջապատին. «Գասպարով, հրեայ - հայ, որ կը խաղար Խորհրդային Միութեան համար, չէր կրնար բոլորովին դէշ ըլլալ եւ արժանի էր յարգանքի: Արդիւնք՝ յաջորդ աւարտականները դէմ դիմաց կը բերեն խորհրդային երկու խաղացողներ»:

Ծագում առած Հնդկաստանի ու Պարսկաստանի մէջ ճատրակի խաղը տիրած է աշխարհին: Միջազգայնացած՝ խաղը չէ կրցած խուսափիլ ժամանակակից մեծ բախումներու ազդեցութենէն: Այնուհետեւ կ'ունենայ բազմաթիւ երեսակներ, պահանջներ, եւ իւրայատուկ քաղաքականութիւն մը, որ յաճախ հազիւ կապ ունի բուն խաղին հետ: Կը բաւէ յիշել որ 1966-ին խորհրդային ախոյեան Պետրոսեան զիջած է հակառակորդի մը որ կը կոչուէր Ֆիտէլ Քասթրօ: Սակայն խարդախուած այս ճակատումները շատ հին նախընթացներ ունին. Շանսոն տը ժէսթի մը մէջ Հիւոն տը Պօրտօ կը խաղայ ծովակալ Իվարինի աղջկան դէմ խաղ մը որուն մրցանակը իշխանուհիին ձեռքն էր, կամ հերոսին գլուխը: Խաղը՝ որուն ընթացքին մէջ մարդկային տրամաբանութիւնը առաջին իսկ քայլէն տէր է բոլոր տուեալներուն, ուր ներկայի կանոններուն համաձայն կարելի չէ տեսականօրէն առաւելագոյն 6350 է աւելի հարուած տալ մէկ խաղի ատեն, մինչեւ հիմա միշտ ի դերեւ հանած է իրեն մօտալուտ վախճան մը նախատեսողներու գուշակութիւնը: Էլէկտրոնիքն ու Ինֆորմաթիքը պիտի կարենան անոր տալ ճակատագրական հարուածը:

«Մէկ ժողովուրդ ենք» կը յայտարարէ ՖԻՏԷ-ի (ճատրակի միջազգային դաշնակցութիւնը) պատրաստած հպարտ, կամ միամիտ վերտառութիւնը: Ճատրակի պատմութիւնը կը փաստէ որ ճիշդ չէ այդ: Թերեւս հոն իսկ է անոր յաջողութեան գաղտնիքը:

(Շար. 8 էջ վերջ)

ՆԱԽԸՆՏՐԵԼԻ ՊԻՏԻ ՉԸԼԼԱ՞Ր ԿԱՐՃ ԿԱՊԵԼ

ԽՄԲ. - Երկու օր առաջ, այս նոյն սիւնակներուն մէջ, Հրանդ Անէմեան լայնօրէն կ'անդրադառնար ԺԱՖ-ի փառատօնին եւ մրցանակներու անարդար բնոյթին. ինչ կը վերաբերի երգչախումբերուն (եւ պարախումբերուն): Մանրամասնութեանց մէջ մտնելու հարկ չկար եւ նախընտրելի պիտի ըլլար, որ ամէն ոք այդքանով բաւարարուէր: Ներկաները գիտէին թէ «բանն ինչումն է»: Կը պարզուի սակայն, որ այդպէս չէ եւ կայ - գոնէ մէկը - որու համար անարդարութիւնը հո՛ն չէ, ուր ամէն ոք տեսած է: Այդ մէկը Պ. Պարթեւեանն է, այսինքն մէկը որ իր հանգամանքով, ձեռնհաս է այդ մարզին, պայմանաւ որ արտայայտուի՝ մրցելով զուտ երաժշտական եւ ոչ՝ այլ դըրդապատճառներէ: Այսինքն իրարու *առանձօր* դրկելու հարց չըլլայ: Մեր կարծիքով, Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին ղեկավարը՝ խաչիկ Երլմազեան ոչ մէկ պատճառ ունի դժգոհ ըլլալու որ համահաւասար (*ԷԿ» - Էքօ*) առաջին հանդիսացած է Սիփան - Կոմիտասի կողքին: Մեր այս բաժը՝ ոչ թերագնահատում է իր երգչախումբին, ոչ ալ իր տարած աշխատանքին: Ընդհականակն:

Ձերկարենք: Պ. Ա. Պարթեւեան ինք իր գրութեան վրայ դրած է «Ազատ բեմ», որակում մը, զոր, սովորաբար, թերթին խմբագրութիւնը կ'որոշէ: Արդեօ՞ք կը խորհէր թէ այլապէս տեղ պիտի չտայինք իր գրութեան: Բա՛ւ լիցի:

գակատունով մը (1816), եւ «Աստուածամօր Ննջումը» եկեղեցին, որուն փակին մէջ ԺԸ. - ԺԹ. դարերէն արեւելեան, պարզ եւ դասական ոճով զարդարուած շիրմաքարերով փոքր գերեզմանատուն մը եւ նախկին Հայկական դպրոցին շէնքը կան:

Ուսումնասիրութեան վերջաւորութեան, առաջարկներու գլուխ մը զետեղուած է, ուր երբեւ վերջին քանի տարիներու միջնադարեան համալիրին կրած փոփոխութիւններուն քննադատական վերլուծում, ընդ որս քաղաքին պատմական յուշարձաններուն եւ համալիրներուն ցանկը լրացնելու առաջարկներ: Ասոնց կարգին է Հայկական Թաղամասին յայտարարելը՝ քաղաքային ճարտարապետական արգելանոց, «Էթէնիքթաթիա» (Ցաւխոենականութիւն) Հայկական գերեզմանատան յայտարարելը՝ կերպարուեստային արգելանոց, պատմական յուշարձաններու ցանկին ամբողջացումը Ժան Կոյլու, ...աքթ. Կոյլու, Քոնսթանթին Զոմակ, ...Զոմակ, Աւետիք եւ Վարդենիկ Կոյլու, Քրիսթիս Կոյլու, Անտրէյ Մանեա գերեզմաններուն կերպարուեստի յուշարձաններ յայտարարելը: Գիրքը կը ջատագովէ միջնադարեան քաղաքին յեղաշրջման խիստ յատուկ տարրերուն պահպանումը եւ կը մեղադրէ անոնց բաժանումը՝ պատմական իրենց միջավայրէն:

ԽԱՉԻԿ ԹԱԳԻՈՐԵԱՆ

«Նոր Կեանք»

ԱԶԱՏ ԲԵՄ

ԺԱՖ-ի փառատօնին առթիւ

ԺԱՖ-ի կազմակերպած գեղարուեստական փառատօնը աննախընթաց երեւոյթ էր եւ մեծ յաջողութիւն: Շնորհաւորելիք ամէն բառ անբաւական պիտի ըլլար գնահատութեան չափը որոշելու, նկատի ունենալով կազմակերպչական դժուար գործը եւ նիւթական ալ զոհողութիւնը:

Ան պատճառ եղաւ Ֆրանսահայ գեղարուեստասէր երիտասարդութիւնը շարժման մէջ դնելու, մեծ ու պզտիկ խմբակցութիւնները գործի լծելով:

Երկու խօսք միայն մեր տպաւորութեան մասին:

Դատական կազմի մը տուած վճիռը անվիճելի եւ վերջնական է անշուշտ, ըստ քաղաքացիական ըմբռնումի եւ պարկեշտութեան:

Ամէն մարդ չի կրնար անշուշտ դատական կազմի մաս կազմել:

Ասիկա սակայն պատճառ մը չէ որ հասարակ ունկնդիր մըն ալ, երբ քիչ շատ տեղեակ է նման ձեռնարկներու առընթեր երեւոյթներու, չկարենայ իր կարծիքն ալ յայտնել անկախաբար:

Այսպէս՝ երբ ձեռնարկին կը տրուի տեսակ մը մրցակցութեան մթնոլորտ, ինչո՞ւ համար դատական կազմը նկատի չէ առած թէ, մինչ Մարսէյլի երգչախումբը յանձն առնելով դժուարին ճամբորդութիւն մը, հրապարակ իջաւ միմիայն իր անդամներու կազմով: Փարիզի երգչախումբը սակայն, ըլլալով իր քաղաքին մէջ, դիւրութիւն ունեցած էր եւ պէտքը զգացած իր կազմը զօրացնելու համար մասնակցութեանը դիմելու երկրորդական խումբի մը օժանդակութեան, նոյնինքն իր մէջ ընդունելով այնպիսի տարրեր, որոնք երբեք մաս չեն կազմած այդ խումբին եւ այս առիթով միայն, թերեւս ալ յաջողութեան պարագային կարենալ Հայաստան երթալու հեռանկարով:

Երկրորդ՝ ինչո՞ւ նկատի չառնել որ Մարսէյլի երգչախումբը գոնէ մէկ կաթիլ *(չըսելու համար աւելին) աւելի գերազանց էր, քան՝ Փարիզինը, ըլլայ ձայներու ներդաշնակութեամբ, արտայայտելու ձեւով եւ վերջապէս ընդհանուր որակով:*

Ինչ կը վերաբերի երկու պարախումբերուն, ակներեւ էր որ Փարիզի պարախումբը գերազանց էր քան Մարսէյլինը, բայց ան՝ տրուած որոշումին մասին իր դժգոհութիւնը հրապարակաւ յայտնելը, գրեթէ չուզելով մասնակցիլ վերջնական կալային, մեր կարծիքով տեղին երեւոյթ էր:

Մարսէյլի պարախումբը աւելի ճկուն եւ հասկացողութեան ոգի ցոյց տուաւ վերջին ելոյթը ամբողջութեամբ կատարելով: Ընդունելով տրուած որոշումը:

Եզրակացութիւն:

Եղածը վերջ ի վերջոյ միջազգային, տարբեր ազգերու միջեւ տեղի ունեցած մրցում մը չէր, այլ՝ աւելի ազգային գեղարուեստական շարժում մըն էր:

Հասկնալի է որ դատական կազմը դըժուար կացութեան մը առջեւ գտնուեցաւ եւ խոհեմ համարեցաւ, տեղծելու համար խումբերու միջեւ եղբայրական գործակցութեան մը ոգին, պարախումբերն ու երգչախումբերը հաւասար արժէքով *ներկայացուց:*

Ասիկա ալ որոշ նկատումներով լաւ է թերեւս եւ ընդունելի:

Կը մնայ որ անոնք մեկնին հայրենիք, եւ հոն տրուի վերջնական գնահատութիւնը:

Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Նարեկի սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 5-ին, տեղի ունեցած է հայ կաթողիկէ համայնքի Մշակութային Յանձնախումբին կազմակերպած դասախօսութիւնը, Դանիէլ Վարուժանի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ: Դասախօսած է Կղեմէս վրդ. Մալճեան, ներկայացնելով բանաստեղծին կեանքն ու գործը: Փակման խօսքը արտասանած է Վարդան Եպիսկ. Պօղոսեան (սպաներէն):

×

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ զանազան քաղաքներու մէջ հանդէս եկած է Հայաստանի պետական ճաղի նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Կոնստանդին Օրբելեանի: Սոֆիայէն, Պլովդիւէն, Պլագոյեւգրադէն, Վառնայէն եւք հայրենի արուեստագէտները մեծ յաջողութիւն գտած են Խասքովօ, ուր, համերգէն ետք, «Երեւան» կազմակերպութեան ակումբին մէջ տեղի ունեցած է հանդիպում մը: Հիւրերուն ողջոյնի խօսք ուղղած է Մարտիրոս Գասպարեան, նախագահը «Երեւան» կազմակերպութեան: Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է մեներգչուհի Գայեանէ Յովհաննիսեան:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 15-ին, տեղի ունեցած է «Արաքս երգչախումբին համերգը: Յայտագրի առաջին բաժնին մեկնաբանուած են Կոմիտասի «Փեսին Գովքը» եւ «Անձրեւ եկաւ»ը եւ Բ. Կանաչեանի «Շուշօ»ն, ապա եղած են մեներգներ եւ զուգերգներ: Խումբին արական կազմը մեկնաբանած է ազգային - հայրենասիրական չորս երգեր: Երկրորդ բաժնին երգչախումբը հատուածներ ներկայացուցած է «Անոյշ» եւ «Դաւիթ Բէկ» օփերաներէն: Մեծ յաջողութեամբ մեկնաբանուած է Կանաչեանի «Նանոր»ը: Համերգը վերջ գտած է խմբավար Ժան Ալմուխեանի դաշնաւորած «Հայ ապրինք» երգով:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ արուարձաններէն Ռամոս Մեխիայի մէջ, ընկերվարական կուսակցութեան նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը՝ «Ցեղասպանութիւնը եւ Հայկ. Դատը» նիւթին շուրջ: Խօսած են «Արմենիա» օրաթերթի սպաներէն բաժնի խմբագիր Ռուբէն Մողեան եւ Արժանթինի ընկերվարական կուսակցութեան ղեկավար անդամներէն Անթոնիօ Գարթանիա:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ հայ կաթողիկէ Նարեկի Ս. Տիրամօր եկեղեցւոյ մէջ, Հոկտեմբեր 7-ին, հայրապետական պատարագ մատուցած է առաջնորդը՝ Վարդան Եպիսկ. Պօղոսեան: Ներկայ եղած են կարդինալ Արամպուրուի ներկայացուցիչ Մանուէլ Եպիսկոպոս Գարսենաս, զանազան կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ եւ հոծ բազմութիւն մը: Յաւարտ արարողութեանց, Նարեկի սրահին մէջ տեղի ունեցած է բացումը արեւելեան ծէսերու եւ հայկական ծիսակատարութեան ցուցահանդէսին:

×

ԳՈՐԻՆԻՈՅ Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, Հոկտեմբեր 12-ի առաւօտեան, նշուած է Թարգմանչաց տօնը, մասնակցութեամբ Ազգ. Զաւարեան վարժարանի եւ Կիրակնօրեայ դպրոցի աշակերտութեան եւ ուսուցչական կազմին: Յաւարտ գոհաբանական արարողութեան, խօսք առնելով Վարանդ քհնյ. Ամիրալեան անդրադարձած է տօնին խորհուրդին: Կազմակերպուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

×

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ «Ֆերահեան» վարժարանի «Տիգրանեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 5 - 7, տեղի ունեցած է Ժիրայր Ժիրաքոյի նկարչական ցուցահանդէսը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի: Ներկայացուած են վերջին քանի մը տարիներուն նուիրուած 50 գործեր: Արուեստագէտը ծնած է Լիբանան. ուսումը առած Ճինիի Մարիստներու վարժարանը: Նըկարչական արուեստը կատարելագործած է Փարիզ՝ Գեղարուեստից վարժարանին մէջ, 1961 - 1966 թուականներուն: Ցուցահանդէսներ տուած է Փարիզ, Լիբանան, Քանատա եւ Միացեալ - Նահանգներ:

×

ՍԷՆԹ ՔԷԹՐԻՆԶԻ (Քանատա) մէջ գումարուած Պատգամաւորական Ժողովի մը ընթացքին, ներկայ 36 երեսփոխաններու մեծամասնութեան քուէներով Քանատայի Հայոց նորակազմ թեմին (Էջմիածնական) առաջնորդ ընտրուած է Վազգէն Ծ. վրդ. Քէշիշեան:

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Զ.)

\- 29 -

ՆԿԱՐԻԶԸ

Վեր ելան զանգակատան ոլորուն սանդուխներէն ու հասնելով ժամացոյցի խըցիկը, կանգ առին մեքենային առջեւ որ հին տեսակէն էր խոշոր ակռաներով:

- Ահաւասիկ, բացատրեց Տոն Քամիլլօ. ցոյց տալով անիւ մը. բաւական է այս ձողը մէջէն կոխել եւ ամէն բան կը կենայ:

- Այո՛, այո՛, պէտք է կենայ, գոչեց Փեփփոնէ որ կը քրտնէր:

Տոն Քամիլլօ պատին կռթնեցաւ, փոքրիկ պատուհանի մը մօտ, որ դաշտին կը նայէր:

- Փեփփոնէ, ըսաւ խեղճուկ մարդ մը հիւանդ զաւակ մը ունէր, ամէն իրիկուն տղան ջերմէ կը բռնուէր. ճար չկար անցընելու, խսկ ջերմաչափը միշտ 40-ի մօտերը կը ցուցնէր. այն ատեն պարզուկ մարդը որ ամէն գինով կ'ուզէր բան մը ընել իր որդեակին համար, բռնեց ջերմաչափը եւ ոտքին տակ ջախջախեց:

Փեփփոնէ կը շարունակէր նայիլ ժամացոյցի մեքենաներու կազմին:

- Փեփփոնէ ըսաւ Տոն Քամիլլօ, դուն հիմա կ'ուզես ժամանացոյցը կեցնել, բայց չեմ կրնար խնդալ. ապուշները պիտի խնդան. բայց քեզի հանդէպ կը սնուցանեմ նոյն այդ զգացումը որ կը զգամ այդ հօրը հանդէպ, որ ջերմաչափը փըշրեց ոտքին տակ: Փեփփոնէ անկեղծ եղիր, ինչո՞ւ կ'ուզես կեցնել ժամացոյցը:

Փեփփոնէ չպատասխանեց: Տոն Քամիլլօ խօսեցաւ ծանր ձայնով:

- Դուն կ'ուզես ժամացոյցը կեցնել, որովհետեւ աշտարակի վրայ է եւ օրուան մէջ հազար անգամ կը տեսնես: Ուր որ երթաս զանգակատան ժամացոյցը քեզի կը նայի ինչպէս ռազմադաշտի դերութեան գիտանոցին պահակին աչքը: Եթէ աչքդ անդին դարձնես, աւելորդ է՝ վասնզի կը զգաս անոր նայուածքին ծանրութիւնը քու ծոծրակիդ վրայ: Եթէ տան մէջ փակուիս, եւ գլուխդ ծածկես բարձերու տակ, այդ նայուածքը կ'անցնի պատերէն, եւ յետոյ ժամացոյցին հարուածին ձայնը կը հասնի քեզի, եւ կը բերէ քեզի ժամանակին ձայնը. քեզի կը բերէ խղճմտանքիդ ձայնը: Երբ վախնաս Աստուծմէ՝ որովհետեւ մեղանչած ես, աւելորդ է որ ծածկես անկողնիդ վրայի խաչելութիւնը: Աստուած կը մնայ ու կեանքիդ բոլոր ընթացքին պիտի խօսի քեզի հետ խղճիդ միջոցով: Աւելորդ է Փեփփոնէ որ աշտարակին ժամացոյցը կեցնես. ժամանակը չես կրնար կեցնել. ժամանակը կը շարունակէ. կ'անցնին ժամերը, կ'անցնին օրերը, եւ ամէն վայրկեան բան մը կը գողնաս:

Փեփփոնէ բարձրացուց գլուխը եւ ուռեցուց կուրծքը:

- Իջեցուր ծուխով լեցուած գնդակ, պոռաց Տոն Քամիլլօ, կեցո՛ւր ժամացոյցն ալ. պիտի չկեցնես ժամանակը. խսկ հունձքերը պիտի թօշնին արտերու մէջ, կովերը պիտի հիւծին գոմերու մէջ. հացը վայրկեանէ - վայրկեան պիտի նըւազի մարդոց սեղաններուն վրայ: Պատերազմը գոյութիւն ունեցող ամէնէն սարսափելի վատթարութիւնն է որ կայ, բայց եթէ չարագործը կը փորձէ տիրել երկրիդ, փճացնել քու ինչքերդ, քու ազատութիւնդ, դուն պէտք ես պաշտպանել ինքզինքդ: Գործադուլ ընել լաւ է պաշտպանել՝ սրբազան իրաւունքները, պաշտպանել քու հացդ, ազատութիւնդ, զաւակներուդ ապագան: Այսպէսով, մինչդեռ, դուն եւ չարագործը եւ քու նըմանիդ դէմ պատերազմ կը բանաս, պաշտպանելու համար կուսակցական մարդու քու հպարտութիւնդ: «Վարկի» պատերազմ մըն է, պատերազմներու ամէնէն անարդ եւ անիծուած ձեւը:

- Արդարութիւնը ...

- Քեզմէ ընդունուած օրէնքներ կան որոնք կը հովանաւորեն քաղաքացին գըլուխէն մինչեւ ոտքերը, ներսը եւ դուրսը. հարկ չկայ որ կուսակցութիւն մը միջամտէ պաշտպանելու համար ծայրայեղ մոլեգնոտի մը նստուկը: Դադրեցո՛ւր քու գործադուլդ փոխանակ կեցնելու ժամացոյցը:

Իջան ու երբ վար հասան Փեփփոնէ տնկուեցաւ Տոն Քամիլլոյի առջեւ:

- Տոն Քամիլլօ, ըսաւ Փեփփոնէ, մենք երկուքս կրնանք պարզօրէն խօսիլ: Ճիշդը ըսէ, դո՞ւն եղար ընողը:

(Շար. 121)

Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Պօյաճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վոլա Պօյաճեան եւ զաւակները (Խորհ. Միութիւն), Տիկին Աշխէն Իփքրանեան, Օր. Ժանէթ Իփքրանեան, Տիկին Նելլի Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Լիրօ խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի հօր, մեծ-հօր, եղրօր, մօրեղբօր եւ հօրեղբօր՝

ԿԱՅԾԱԿ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

(Բաբերդցի)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 6-ին, 81 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը, ըստ ողբացեալին փափաքին, տեղի ունեցաւ ընտանեկան խիստ մտերիմ շրջանակի մէջ: Արարողութենէն ետք, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, Ուրբաթ, Նոյեմբեր 9-ին, մարմինը փոխադրուեցաւ Պանթէօ-Փարիզէնի դերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ընկերուհիներ՝ Ազատուհի Շէքպօզօսեանի, Աստղիկ Տէրտէրեանի, Տէր եւ Տիկին Ֆըրքէտի Տէրտէրեանի եւ զաւկին, ինչպէս նաեւ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց սիրեցեալ մօր, մեծ-մօր, նանիին եւ ազգականին՝ Ազնիւ Տէրտէրեանի մահուան առթիւ:

Վարչութիւնս կ'ողբայ նաեւ իր միօրեայ վարժարանի նախկին ուսուցիչ՝

ԳԵՂԱՄ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆԻ

կսկծալի մահը եւ այս առթիւ իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընտանիքին:

Ցաւակցութիւններ նաեւ Օր. Ժանին Անտոնեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց քրոջ եւ ազգականին, ընկերուհի՝ Մառի Տէրտէրեանի մահուան առթիւ:

ցուցադրութիւն

- ԱԼՖՈՐՎԻԼ -

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ ՄԻԱՑԵԱԼ ԿՈՄԻՏԷ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 16, ժամը 21-ին, Ալֆորվիլի Սալ տէ Ֆէթի մէջ, (ռիւ-վոլթէռ) կը ցուցադրուի Հայ ժողովուրդի մէկ ու կէս միլիոն նահատակներու նուիրուած Ալֆորվիլի խաչքար-յուշարձանի բացման հանդիսութեան եւ անոր յաջորդող դէպքերու ֆիլմը, նիւթ ունենալով՝ Ալֆորվիլ 1984-ին:

Այս առիթով հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով խօսք առնողներ կ'ըլլան: Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Հայ Մշակոյթի Տունը, «Աղթամար» պարախումբը եւ «Լուսաւորիչ» երգչախումբը:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տոքթ. Սեդա Թիրեաքեան իր հօր՝ Ստեփան Թիրեաքեանի յիշատակին 1000-ական ֆրանք կը նուիրէ Հ.Յ.Դ. Ալֆորվիլի խումբին, Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին, Մարսէյլի Համազգայինի վարժարանին (տանսալ «Յառաջ»էն), Մալթի միաբանութեան եւ «Յառաջ»ին:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. ՄԵՍՐՈՊ - ԿՐԹԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ինչպէս անցեալ տարիներուն, այս տարի եւս կը շարունակուին Ս. Գիրքի, Քրիստոնէականի եւ Հայ Եկեղեցւոյ պատմութեան դասերը:

Երեքշաբթի, ժամը 20-էն 21, Ս. Գիրքի սերտողութիւն, չափահասներու համար:

Չորեքշաբթի, ժամը 19·30-էն 20·30, Քրիստոնէականի եւ Հայ Եկեղեցւոյ պատմութեան դասեր, փոքրերու համար:

Տեղեկութեանց համար դիմել՝ հոգեւոր հովիւ՝ Ներսէհ Ծ. Վրդ. Բամուճեանի:

Հեռ. - 378 - 92 - 91

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՓԱՐԻԶ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Նուիրուած՝

հայրենի մեծանուն երաժիշտ՝

ԱՌՆՕ ԲԱԲԱՋԱՆԵԱՆԻ

(մահուան տարելիցին ի յիշատակ)

Կիրակի, Նոյեմբեր 18, ժամը ճիշդ 16-ին, Միւզէ Կիմէի սրահին մէջ:

6, place d'Iéna, Paris 16e

Սիրայօժար կը մասնակցին. -

ՍՈՆԱ ԽՕՇԱՖԵԱՆ (ջութակահարուհի)

ԱՅՍԱ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ (դաշնակահարուհի)

ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ (արտասանութիւն)

ՄԷՆՏՈՒՀԻ ՋՈՒԼԷՄԵԱՆ (երգ)

եւ

ENSEMBLE INSTRUMENTAL TRADITIONNEL ARMENIEN

ղեկավարութեամբ՝

Ժ. ՓԻԷՌ ՆԵՐԿԱՐԱՐԵԱՆԻ

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 50 Ֆ.:

ՄԱՐՍԷՅԼ - Ս. ԱՆԹՈՒԱՆ

J. S. A.

Սրահին մէջ, Նոյեմբեր 10, Շաբաթ երեկոյ, ղեկավարութեամբ, դերասան՝ Թրապօզ-ի կը ներկայացուի՝

ՍՕՍ ԵՒ ՎԱՐԴԻԹԵՐ

Պերճ Պռօշեանի: Երգեր - նուագ - պար:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԲԱՑՈՒՄ ՄԱՆՈՒՇԵԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿԻ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու Մարսէյլի Բարեկամական Միութեան վարչութիւնը, պատիւ ունի հաղորդելու Մարսէյլի հայ հասարակութեան թէ, Մարսէյլի քաղաքապետ եւ նախարար՝ Պ. Կաստոն Տըֆէռի որոշումով, Նոյեմբեր 17, կէսօրէ ետքը ժամը 15·30-ին, տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր բացումը դիմադրական հերոս Միսաք Մանուշեանի նուիրուած հրապարակին, որ կը գտնուի Մարսէյլ քաղաքի կեդրոնական մասին մէջ:

Կը նախագահէ եւ կը խօսի՝

ԿԱՍԹՈՆ ՏԸՖԷՌ

Հայրենակիցները անխտիր կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալու:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԻՍԻԻ ԱՄԱ-ին

մեծ կալան

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 24-ԻՆ

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Սէն Ժէռոմի Կապ. Խաչի մասնաճիւղը կը տօնէ հայկական Ծնունդը, Յունուար 5-ին, Շաբաթ իրիկուն:

ԾՆՈՒՆԴ

Արմէն Թուֆանեան ուրախութիւնն ունի ծանուցանելու իր քրոջ՝

ԱՍՏՂԻԿԻ

ծնունդը՝ Աննա եւ Վազգէն Կոնստանեան - Թուֆանեան ընտանիքին մէջ:

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՄԱՐՍԷՅԼ

ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հ.Բ.Ը.Միութեան Մարսէյլի Երիտասարդաց ակումբը, կազմակերպած է փաստալուսանկարչական ցուցադրութիւն մը իր կեդրոնատեղիին մէջ, 33 Քուր փիէր Բիւժէ, Նոյեմբեր 10, կէսօրէն ետքը ժամը 2-ին: Յիշեալ փաստա-լուսանկարները կատարուած են Հայ Սփիւռքի Ուսումնասիրական Կեդրոնին կողմէ: Լուսանկարները ցոյց կուտան հայ ժողովուրդին եւ Հայաստանի ծագումն ու զարգացումը, սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը:

×

Նոյն օրը, եւ նոյն վայրին մէջ, երեկոյեան ժամը 8-ին, կը խօսի Հայ Սփիւռքի Ուսումնասիրական Կեդրոնի պատասխանատու՝ Պ. Սիսլեան, նիւթ ունենալով՝

ԽԱՉՔԱՐԵՐՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 11-ին ցուցադրութիւնը կը շարունակուի մինչեւ իրիկուն: Մուտքը ազատ է:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ՆԻՍ

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 18, ԺԱՄԸ 15·30-ԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

(մասնակցութեամբ՝ 80 երգիչներու)

խմբավար՝ ԽԱՉԻԿ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆ

Դաշնակի ընկերակցութիւն՝ ԺԻՒԼԻԷԹ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆ

Salle «A T H E N A» D'ACROPOLIS

Palais des Arts du Tourisme et des Congrès

1, Esplanade Kennedy, NICE

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ԿՈՄԻՏԱՍ, Ժ. Փ. ՌԱՄՕ, Մ. ԵԿՄԱԼԵԱՆ, Ք. ԿԱՐԱ-ՄՈՒՐԶԱ, Բ. ԿԱՆԱՉԵԱՆ, Ա. ԲԱԲԱՋԱՆԵԱՆ, Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ, Ա. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ, Է. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ, Թ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ:

Մուտք՝ 60 եւ 90 Ֆրանք: Կէս գին 18 տարեկանէն վար երիտասարդներուն, ուսանողներուն եւ գինուորագրեալներուն համար:

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian

Z.I. Vitrolles à 20km de Marseille

tél. (42) 89.27.47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

OPTIMA Tours

SPECIAL REVEILLON ET

NOEL ARMENIEN EN ARMENIE

— DU 29 DECEMBRE AU 12 JANVIER........................5 480 Francs

Renseignements et Inscriptions:

PARIS
Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. : 742. 10. 35

Lic. A 130

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
13
MARDI
13 NOVEMBRE
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.831
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
60e ANNÉE — No 15.831

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԲԻՐՏ ՈՒԺԻ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՇԽԱՏԱՎԱՐՁՔԻ ՓՈԽԱՐԷՆ՝ ՔԱՆԻ ՄԸ ԳՆԴԱԿ

ՄԷԿ ԹՈՒՐՔ ԲԱՆՈՒՈՐ ՄԵՌԱԾ Է, ԵՐԵՔ ՈՒՐԻՇՆԵՐ՝ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ

ԲՈՒՌՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

×

Քսան տարեկան Թուրք բանուորի մը՝ Խզկլին Քեմալի մահն է, որ տխրապետեց չարաթավերջի դէպքերուն, որ կը նշէր համաշխարհային Ա. պատերազմի զինադադարին 66-րդ եւ Մառնի ճակատամարտին 70-րդ տարեդարձը:

Շաբաթ իրիկուն, ժամը 6-ի չուրջ է, որ Էփոնի (Իվըլին) մէկ փոքրիկ գործատան բանուորներուն մէկ մասը (առաւելաբար՝ Թուրք) վերջին փորձ մը կ՚ուզէ ընել՝ կամաւոր ծոմի չարժումի մը դիմել, այն յոյսով որ գործատէրը այլեւս տէր կ՚ըլլայ իր յանձնառութեանց եւ կը վճարէ հինգ ամսուան աշխատավարձքեւ-րու գոնէ մէկ կարեւոր մասը:

Անշուշտ կարելի չէ յստակ գաղափար մը կազմել անցուդարձին, քանի առարկայական վերլուծումը խնդրին դժուար է գտնել, մանաւանդ երբ քսան տարեկան երիտասարդ մը զոհն է գործադրութեան:

Շաբաթ իրիկուն, չուրջ 40 բանուորներ են, որոնք կ՚երթան Փիրօ գործատունը (չինութեան): Հազիւ կը մտնեն, պահակը կը սկսի կրակել, ուրիշ մէկն ալ կը կրակէ տանիքէն: Քիչ ետք կը հասնին գործատէրերը, հայրն ու երկու տղաքը, կարգ մը ականատեսներու համաձայն, տղոցմէն մէկը ատրճանակ մը ունի: Ժամը 18.30-ին, Քեմալ կ՚իյնայ փորին ստացած գնդակներէն, անմիջապէս կը մեռնի, կողքին՝ երեք ուրիշներ վիրաւորուած են, մէկը շատ ծանր վիճակի մէջ էր դեռ, Երկուշաբթի առտու: Սէ - Ժէ - Թէ-ն դրած ծաղկեպսակին վրայ գրել տուած է - «Զոհ՝ գործատիրութեան թռիւանիներուն», ինչ որ իր անորոշութեան մէջ, նոյն կուտայ որ որեւէ պարագայի յարմարի: Արդարեւ, հակառակ անոր որ գործատէր ընտանիքին երեք անդամները եւ երկու պահակներն ու պաշտօնեաներ վար դրուած էին (առաւելագոյն՝ 48 ժամ, ապա՝ պէտք է մեղադրանքի տակ առնուին կամ ազատ ձգուին), կարելի չէ ճշդել անոնց դերը, հրացանաձգութենէն ետք հասած են, տղոցմէն մէկը, որ խոստացած է վճարել եւ հանդարտեցնել, ինչո՞ւ զգաբեցնել չէ տուած կրակը եւայլն, եւայլն: Կը թուի որ Փիրօ նիւթական ծանր դժուարութիւններ ունեցած է: Փոքրիկ տուներու շինութեան այս ձեռնարկը կ՚աշխատցնէր Թուրքեր, Փորթուկալցիներ, Ափրիկեցիներ եւ Ֆրանսացիներ: Առաւելագոյն (ամսական) աշխատավարձքն է՝ 6000 Ֆ., միւս բոլորը՝ Թուրքերը հազիւ ՍՄԻՔ-ը կ՚առնեն, այն ալ եթէ առնեն: Արդարեւ, Յուլիսէն ի վեր աշխատավարձքերը չեն վճարուած: Աշխատաւորներէն մէկը - Միշէլ, կը պատմէ «Լիպերասիոն»ին, որ 26 հազար Ֆ. առնելիք ունի եւ միակը չէ: Յուլիսէն՝ Նոյեմբեր, աշխատաւորները միայն 1700 Ֆրանք զանձած են: Առաջին գործադուլ մը սկսած է Հոկտ. 5ին: Բանակցութիւններէ ետք, համաձայնութիւն գոյացած է եւ գործատէրը յանձնառու եղած է 1200 Ֆրանքի կանխավճար մը ընել: Բայց, 26 Թուրքերը չէ՛ չեն ուզեր, փայտէ (առանց համապատասխան գումարի) չէքերու համը առած են, հնչուն դրամ կ՚ուզեն: Տնօրէնութիւնը միայն 5000 Ֆ. ունի բաժնելիք, մարդ գլուխ՝ 200 Ֆ.: Թուրքերը կը մերժեն, միւսները՝ Փորթուկալցի, Ֆրանսացի, Ափրիկեցի չէք կ՚ընդունին: Նոր հարց մը՝ բանթողներուն եւ գործադուլ չընողներուն միջեւ, զոր գործատիրութիւնը կը փորձէ օգտագործել: Ի վերջոյ Հոկտեմբեր 14-ին, տնօրէնութիւնը կը խոստանայ աշխատանքը ապահովել բոլորին համար: Կանխավճար մը կը տրուի՝ 1200 Ֆ.ի, 2-րդ մը պիտի տրուի հինգ օր ետք, մնացեալը պէտք է տրուի Հոկտեմբեր 30-ին, բայց առաջին վճարումէն ետք՝ ոչինչ: Անկէ ետք, պղտոր է, ոչ ոք գիտէ թէ ինչ կ՚անցնի կը դառնայ մինչեւ արիւնոտ Շաբաթ օրը:

Երկուշաբթի առտու, Սէ - Ժէ - Թէ-ն աշխատանքի 15 վայրկեան դադարի կը հրաւիրէր բոլոր աշխատաւորները Երեքշաբթի օրուան համար եւ ցոյցի մը՝ Գործատիրութեան կեդրոնատեղիին առջեւ: Նոյն առտուն գործատիրութիւնը դեռ լուռ էր, միայն փոքր եւ միջին ձեռնարկներու բանբերը զեկոյցով մը կը յայտարարէր թէ պէտք չէ ամբողջ փոքր եւ միջին գործատէրերը մէկ ջուրով լուալ: «Բոթիտիէն տը Փարի» կը զգուշացնէ կատարուող «քաղաքական շահագործումին» դէմ: «Իւմանիթէ» ամէնէն աւելի տեղ կուտայ, խմբագրական ալ նուիրելով՝ «Բարբարոսներ»ուն, այսինքն՝ գործատէրերուն:

×

Ուրիշ տեղ մը, ուրիշ ոճիր մը, որ - գոնէ երեւութապէս - ոչ մէկ կապ ունի առաջինին հետ, եւ սակայն...:

Շաթօպրիանի մէջ (Լուառ - Աթլանթիք) փոքրիկ թէյատուն մը կայ, տէրը՝ Թուրք է, յաճախորդները՝ Թուրք, Կիրակի օր, զուրսէն, երիտասարդ գործադուրկ մը կը կրակէ, երկու Թուրքեր տեղն ու տեղը կը մեռնին, 5 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են: Ոճրագործին արդարացումն է՝ «օտարները չեմ սիրեր»:

Այս ամբողջը ցոյց կուտայ, որ օտարներու դէմ անհանդուրժողութեան մթնոլորտ մը կայ, որ օրէ օր կը սաստկանայ: Գործազրկութիւնը, տնտեսական տագնապը, «նոր աղքատները», եւ այլ հոգեր երբ կուտակուին, միշտ յանցաւոր մը կը փնտռուի եւ ներկայիս ամէնէն յարմարը գտնուած է՝ գաղթողը, այսինքն՝ օտարը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԱՆԱՓԱՅԻ արձանագրութեանց բերած մերկացումներուն առթիւ, Համայնավար կուսակցութեան քաղաքական Բիւրօն զեկոյց մը հրապարակեց, ուր յայտնելէ ետք թէ ինք տեղեակ չէր նման նօթերու գոյութեան, շեշտը կը դնէ ծայր տուած հակահամայնավար արշաւանքին վրայ, որ սակայն վիճակուած է ձախողելու:

ՆԻՔԱՐԱԿՈՒԱՅԻ մէջ, լարուած մթնոլորտ մը կը տիրէ եւ Երկուշաբթի առտու, կ՚ըսուէր թէ 100 ամերիկացի վայրաշուներ սահմանակից Հոնտուրաս իջած են եւ վախ կայ որ կրնայ նման յարձակում մը գործուի: Լիբիա յայտարարած է թէ բոլոր միջոցներով պիտի օգնէ սանտինիսթ ճակատին:

ՊԷԼԿՐԱՏԻ լաւագոյն փաստաբաններէն՝ Սրճօ Պոպովիչի արգիլուած է պաշտպանել Վլատիմիր Միժանովիչը, որ ներկայիս դատուող եւկոսլաւ վեց այլախոհներէն մէկն է: Պոպովիչ, որ նաեւ պաշտպան փաստաբաններէն է՝ Էլփէքեանի եւ Լեւոնեանի, մեծ համբաւ կը վայելէ եւ տարիներէ ի վեր կը զբաղի առաւելաբար այլախոհներու պաշտպանութեամբ: Ծնած 1937-ին, 1977-ին դատապարտուած էր «սխալ տեղեկութեանց տարածման» համար, բայց Թիթօ ներում շնորհած էր:

ԴԻՄԻՏՐԻ ԿԻՈՐԿՈՒ կամ՝ Մոնթէ Մելքոնեան, որ կը գլխաւորէ ԱՍԱԼԱ - ՅՖ. (Հայ դաղտնի բանակի անջատուած - յեղափոխական բանակ - թեւը), Յուլիսին Ֆրանսա եկեր է (գաղտնի, քանի արտաքսուած է), եւ ժողով մը գումարուեր է Հայերու, Քիւրտերու եւ Պաղեստինցիներու միջեւ, որու մասնակցեր է նաեւ Լեւոն Մինասեան: Այս վկայութիւնը, գրաւոր, կուտայ Կիորկու որպէս արդարացում, այսինքն՝ փաստելու համար թէ Մինասեան այլուր էր, ժողովի մը եւ ուրեմն չէր կրնար մաս կազմել այն խումբին, որ այդ գիշերը յարձակում գործած էր կառքի մը վրայ, hոլտ - ափ մը կատարելով: Խումբին մէկուն յայտարարութեան վրայ է, որ Մինասեան այդ մեղադրանքով ձերբակալուած է: ՀԱՇ.ը, (Հայ Ազգ. Շարժում) կ՚ուզէ որ մուտքի արտօնութիւն տրուի Կիորկուի, որպէսզի գայ եւ Մինասեանի անմեղութիւնը փաստէ:

ՄՈՆԹԷ - ԳԱՐԼՈՅԻ մէջ է, որ Լուտովիկոս ԺԶ. կարասի մը աճուրդով ծախուեցաւ 15 միլիոնի, կոտրելով համաշխարհային բոլոր մրցանիշերը: Թագաւորը ապսպրած էր Պենըմանի, որ շրջանի հռչակաւոր կահագործ մըն էր: Գնողը Ֆրանսացի մըն է, հաւաքածոյ ընող, որ ծայրը ծայրին խլած է զայն Ամերիկացիէ մը:

ՊՈԼՍՈՅ պաշարման վիճակի զինուորական ատեանին առջեւ շարունակուած է 1983 Յունիս 16-ին Գոց Շուկային մէջ կատարուած ահաբեկչական արարքին դատավարութիւնը. յիշեալ արարքը վերագրուած էր ԱՍԱԼԱյի: Նոյեմբեր 6-ին դատարանը ունկնդրած է ականատես մը Ճ. Չիչէքը, որ իր առաջին հարցաքննութեան ընթացքին ըսած էր թէ Գոց Շուկայի արարքին հեղինակ Մկրտիչ Մակարեանը տեսած էր ամբաստանեալ Ֆ. Խօզի տունը: Անցեալ օրուան նիստին Ճ. Չիչէք ըսած է թէ չարչարանքի ենթարկուած է ու հանգիստ չէ: «Այս պատճառով հիմա կ՚ըսեմ թէ բան չեմ գիտեր, ուրիշ ճար չունիմ» ըսած է ան: Յետոյ աւելցուցած որ այս մասին կատարուած գործողութիւնները անաչառ չեն ու «թէ մաքսանենգներու, եւ թէ հայկական յարաբերութիւններու շրջանակէն շատ մը անուններու հրապարակումը կ՚արգիլուի»: «Ես այս բոլոր պատահարներէն ետք դարձած եմ կոյր ու խուլ մը. որովհետեւ ծանր հարուածներ կրեցի: Շատ բան գիտեմ, սակայն չեմ կրնար ըսել. կը թողում որ դատարանը վճռէ կացութեան մասին»: Այս արձագանգները կուտային Նոյեմբեր 8-ի Թուրք թերթերը:

ՃԱՏՐԱԿ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Գասպարով, Ուրբաթ օր օգտագործած է դադարի իր 3-րդ եւ վերջին իրաւունքը եւ 23-րդ խաղը յետաձգուած էր Երկուշաբթիի (Նոյեմբեր 12):

Չորեքշաբթի (Նոյեմբեր 7) օր ալ խաղը յետաձգուած էր Հոկտեմբերեան տարեդարձին առթիւ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

Ե Ր Ե Ւ Ա Ն
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՆՈՅԵՄԲԵՐ 3 / 6)

ՖՈՒԹՊՈԼ

«ԱՐԱՐԱՏ» - «ՉԵՐՆՈՄՈՐԵՑ» ԽԱՂԸ (*)

Խորհրդային 47րդ ախոյենութեան 31րդ հանդրուանին «Արարատ» իր դաշտին վրայ կ՚ընդունէր Օդեսայի «Չերնոմորեց»ը, որ մինչ այդ կը գտնուէր դասաւորման 6-րդ դիծին վրայ: Խաղը վերջ գտած է 3 - 3 արդիւնքով: «Արարատ»ի երեք կոլերը նշանակած է Համլետ Մխիթարեան: Խաղին առաջին կոլը նշանակած են հիւրերը՝ 39-րդ վայրկեանին, շնորհիւ Ալեքսանդր Շչերբակովի. կիսախաղի աւարտին մէկ վայրկեան մնացած, Համլետ Մխիթարեան փենալթի մը կոլի վերածելով հաւասարեցուցած է հաշիւը: Երկրորդ կիսախաղի 5-րդ վայրկեանին Համլետ Մխիթարեան կոլ մը նշանակելով առաւելութիւն մը տուած է իր խումբին, իսկ երեք վայրկեան ետք, 30 մեթր հեռաւորութենէն ազատ հարուածով մը ան նշանակած է մրցաշարքի ամէնէն գեղեցիկ կոլերէն մին: Սակայն, այնուհետեւ «Չերնոմորեց»ի յառաջապահներէն Վիկտոր Սախնօ երկու կոլ նշանակելով փրկած է իր խումբը պարտութենէ եւ խաղը վերջ գտած է հաւասարութեամբ: «Արարատ»ի բերդը պաշտպանած է խումբի նոր անդամներէն՝ 18-ամեայ Սլաւիկ Սուքիասեան, աքանչելի խաղարկութիւն մը ցուցաբերելով: 31 խաղերէ ետք լաւագոյն ռմբարկուներն են (ամէնէն շատ կոլ նշանակողներ) Համլետ Մխիթարեան եւ Օլէգ Պրոտասով («Դնեպր»), որոնք նշանակած են 17-ական կոլ:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ»ի Նոյեմբեր 7-ի թիւով:

×

ԱԲՈՎԵԱՆԻ «ԿՈՏԱՅՔ»Ը Ա. ԴԱՍԱԿԱՐԳ ԲԱՐՁՐԱՑԱԾ

21-ամեայ Եդուարդ Վերանեանի նշանակած միակ կոլը՝ Կրասնոդարսկի «Զորկի»ի դէմ, իրականացուցած է Աբովեանի «Կոտայք»ի վերջին տարիներու երազը՝ Ա. դասակարգ բարձրանալու: Խորհրդային ախոյենութեան Բ. դասակարգի երեք խմբակներու յաղթականներու մրցաշարքին «Կոտայք» վեց կէտ շահելով, անկախ «Զորկի» - «Դէնլոգ» հանդիպման արդիւնքէն, արդէն իսկ յաջողած է բարձրանալ Ա. դասակարգ, ուրկէ հանդէս կուգայ գալ տարի: Աբովեանի մարզադաշտը ծայրէ ծայր լեցուցած են տասնեակ հազարաւոր մարզասէրները, եկած նոյնիսկ Երեւանէն, Լենինականէն, Կիրովականէն, Հոկտեմբերեանէն, եւ մօտակայ շրջաններէ ու գիւղերէ: Խաղը անցած է պայքարի բուռն մթնոլորտի մը մէջ: Երկու կողմերը ձգտած են յաղթանակի, հակառակ անոր որ «Կոտայք» կրնար գոհանալ նաեւ հաւասարութեամբ մը: Ի վերջոյ հանդիպումը վերջ գտած է Աբովեանցիներու յաղթանակով: Խաղի աւարտին տասնեակ հազարաւոր հանդիսականներ «գրաւած» են դաշտը եւ «Կոտայք»ի խաղացողները իրենց ձեռքերուն վրայ առաջնորդած դէպի հանդերձարան: Այս ծովածաւալ բազմութիւնը դհոլ - զուռնայի հնչիւններով «Քոչարի» պարած է դաշտին մէջ: Յիշենք, որ «Կոտայք»ի գլխաւոր մարզիչն է «Արարատ»ի նախկին մարզիկներէն Ֆելիքս Վերանեան:

ԱՐԵՒԱԽԱՇ ԵՐԿԻՐՆԵՐ,

ԱՆՕԹԻ ՄԵՌՆՈՂՆԵՐ

ԵՒ ՄԻՒՍՆԵՐԸ . . .

Քաղաքական գլխանգիտութիւն խաղացող օրագրողներու կողքին, պակաս չեն խղճմտութեամբ արհեստը կատարող ազնիւ եւ զգայուն ռըփորթէրներ, որոնք իրենց ճամբաներով քայլ առ քայլ կը հետեւին երկիրներ սասանեցնող ընկերային տագնապներու, քաղաքացիական կռիւներու վայրագութեանց ու ժողովուրդներու անպատմելի թշուառութեանց եւ հեռատեսիլին կը յանձնեն մէկը միւսէն եղերական, մին միւսէն ցնցիչ՝ գիրով ու խօսքով անբացատրելի, իրենց տեսած եւ ապրած ահաւոր տեսարանները: Ա՛յնքան անտանելի, ա՛յնքան փշաքաղող ու սրտաճմլիկ տեսարաններ, որ կը ստիպուիս, երբեմն, գլուխդ մէկ կողմ դարձընել կամ աչքերդ փակել, չտեսնելու համար քաղցէ ու ծարաւէ հիւծած, հետըզհետէ աւելի քայքայուող մարդկային կերպարանքներու ու մարմիններու քայքայումը:

Օր մը Պենկլատէշի բրինձէ զուրկ, «ջրհեղեղէ» անապաստան ժողովուրդին տառամն է բեմի վրայ: Ուրիշ օր մը՝ Եթովպիոյ սովահար գաղութներու տառապանքը: Յաջորդ օր՝ Մոզամպիքի աւազներուն մէջ տուայտողներու չարչարանքը: Շարթուան միւս օրերուն՝ լատին Ամերիկայի եւ Ափրիկէի ուրիշ երկիրներու երաշտին սարքած կոտորածին ողբերգութիւնը:

Պիֆթէք ուտելու ախորժակով դաշտային մուկեր լափող պատանիներ. ծարաւէ տեղ՝ արմատներ կրծելու յուսահատ ճիգեր: Շիւղէ աւելի բարակ թեւեր ու սրունքներ. այլադան ախտերէ եւ հիւանդութիւններէ փքուն արտակարգ ուռեցքներ. վէրքերով ծածկուած իրաններ. ցամքած ստինքներու վրայ՝ չորցած եւ անշարժ մանկիկի շրթունքներ. ճանճերու յարձակման ենթարկուած՝ չրացուող աչքեր եւ ... սատկած անասուններու դիակներ:

Դիակնե՛ր, դիակներ ամէնուրեք ... դիակնե՛ր հոգեւարքային նուպաներու մէջ՝ երաշտէն պեթոնի վերածուած սալայատակներու վրայ կամ նոյնացած անապատի հետ:

Կը տողանցեն, իրարու կը յաջորդեն անողոք, անխնայ, անգութ տեսարաններ՝ ճզմելով սրտեր, կծկելով հոգիներ, ըմբոստացնելով աւելի զգայունները:

Դպրոցական մանուկներ, աչքերը սեւեռած սփիւռ - մառչէներու, ճորոմառչէներու, էյֆէլի բարձրութեամբ տաբեղարձային կաթաներու, չեն հասկնար թէ՝ ա՛յդքան առատութեան մէջ կարելի՞ է միթէ անօթի մեռնիլ: Չեն հասկնար եղած անարդարութիւնը. չեն փարանիր կոտրելու իրենց Թիրլիրճերը ... Մանուկներու պէս զգայուն, անոնց չափ անգիտակից, ծնողքներն ալ կուտա՛ն, կուտա՛ն որ միւս երախան ալ կաթ ունենայ, միւս մայրն ալ պատառ մը հաց, որ քիչ մըն ալ դիմադրեն մահուան, քիչ մըն ալ տոկան, քիչ մը աւելի երկար չարչարուին: Որովհետեւ, ե՞րբ պատահած է որ ողորմածութիւնը հրաշք գործէ: Տրուած լումաները ուրիշ բան չեն, եթէ ոչ մուրացիկներու չպրտուած քանի մը սանթիմ կամ փալիզեան երիտասարդներու երկարած ձեռքերուն մէջ նետուած մէկ - երկու ֆրանք, որ անզօր է անձրեւ տեղացընելու երաշտ հողերուն: Փորուած մէկ - երկու հորը կրնա՞յ ցորեն բուսցնել, կովերու եւ ջորիներու ծարաւը յագեցընել:

Ու մարդիկ կը մեռնին հեռատեսիլի պաստառին եւ տեղերքի բոլոր տարածութիւններուն վրայ՝ անօթի, ծարաւ, անձայն, անշշուկ:

Պարկեշտ ռըփորթէրներու եւ ժողովրդային յուզման ճնշումին տակ, կ՚ըլլայ թէ՝ հարուստ երկիրներու պետական ներկայացուցիչներ ժողովի կը նստին եւ, ըստ երեւոյթին, բանե՛ր մը ընելու որոշումներ կուտան, լաւ գիտնալով որ ճառեր, թերթ եւ մասնակի որոշումները պիտի չկշտացնեն անօթիները, պիտի չլուծեն հարցը:

Բայց, ո՞վ իրապէս կը ցանկայ անօթութեան վերացումը: Չքաւորութեան վրայ հարստութիւն հիմնող երկիրներ կրնա՞ն միթէ մտածել իրենց եկամուտի աղբիւրը չորցնելու մասին: Չէ՞ որ, երբ ուրիշ երկիրներու անօթիները, փոխանակ համակերպելու եղած անարդարութեանց ոտքի կը կանգնին իրենց բաժինը ուզելու պալատներու անյատակ ամբարի պահեստէն, տիրակալներու եւ բռնատէրերու արագահարուածները կ՚անցնին գործի՝ ջարդելու համար անօթիներու բանակը: Այս ձեւի անօթութեան վերացման, արդէն համաձայն են ամէնքն ալ եւ ամէն օժանդակութիւն կ՚ընծայեն՝ կատարեալ դարձնելու համար ջարդը:

Ո՛չ անօթութիւնը գթութեան հարց չէ, այլ քաղաքականութիւն, որ կը լուծուի միայն քաղաքականութեամբ: Բայց Աստուծոյ չափ եւ Աստուծմէ քիչ մը աւելի անգութ մարդիկ, երբեք չեն փնտռեր քաղաքական լուծում:

Չքաւորութեան ու անօթութեան վերացման մէ՛կ լուծում միայն գոյութիւն ունի եւ ժողովուրդին 95 առ հարիւրը անխտրան պիտի հաստատէ զայն .- Բոլոր Պետութիւններու պատերազմական պիւտճէներու ամբողջութիւնը յատկացնել այդ նպատակին: Այս պարագային է միայն որ սովը պիտի դառնայ հէքեաթ: Ո՛չ միայն պիտի կշտանան աղքատ երկիրներու անօթիները, այլեւ Ամերիկայի ու Եւրոպայի անգործ թափառողները: Այն ատեն ո՛չ միայն երդիք պիտի ունենան Փարիզի հարիւր հազար փողոցը պառկողները, այլեւ Սրբուհ Քաթոլիկի, Ժողովրդային Օժանդակութեան եւ Արմէ տիւ Սալիւի դաները բախողներ պիտի չգտնուին: Եւ պիտի տիրէ ամէնուրեք՝ խաղաղութի՛ւն ամենցուն ...:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Գ. ՍԵՒԱՆ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՆԻՍ. - («Յառաջ»). - Հայ Մշակոյթի Ակումբը, օգտուելով Բանասիրական Գիտութիւններու Տոքթ. արձակագիր՝ Գեղամ Սեւանի Նիս ներկայութենէն, շատ կարճ ժամանակով, բանասիրական - գրական բնոյթի երեկոյթ մը կազմակերպած էր Օշական սրահը, Զորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 31-ին, ժամը՝ 20.30-ին:

Բացումը, յանուն կազմակերպիչ մարմնին, կատարեց Ժ. Միրիճեան: Շատ հակիրճ խօսքերով ներկայացուց օրուան բանախօսը՝ ծնած Պոլիս, 1926-ին, յաճախած տեղւոյն Վիէննական Մխիթարեան վրժ.ը, ապա անցած է Պէյրութ, հայերէն եւ Հայ գրականութեան ուսուցիչի հանգամանքով, վերջապէս 1962-ին ներգաղթած Հայաստան: Թուելէ ետք արձակագիրին աշխատակցութիւնները Պէյրութի ծանօթ պարբերականներուն, ինչպէս, օրինակ, Վահէ Վահեանի Անի-ին եւ ուրիշներու, հրաւիրեց օրուան բանախօսը, որ լայն տեղեկութիւններով պարզէ Մ. Աբեղեան Հայկական Ակադեմիայի Գրական Հիմնարկութեան մէջ անոր կատարած աշխատանքները: Բանախօսը ամփոփ գիծերով ներկայացուց Հիմնարկութեան ճիւղերը՝ Հին, միջնադարեան, նոր գրականութիւններու բաժինները, ինչպէս նաեւ խորհրդահայ. բոլորն ալ կը զբաղին իրենց ճիւղերու մասնագիտութիւններով:

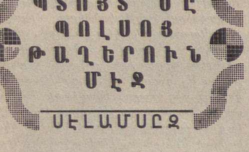
Կան նաեւ տարբեր մարզեր՝ Հայ - Լեհական, Հայ - Ռուսական, Հայ - Ֆրանսական եւայլն: Ասոնց կարգին կը տեղծուի Սփիւռքի բաժինը, որուն պատասխանատուութիւնը վերջին երկու տարիներուն կը յանձնուի իրեն: Նորաստեղծ ըլլալով, բնականաբար, պակասներ կը յայտնաբերուին, բայց, ըստ ան, կ՚աշխատինք ժամանակի ընթացքին սրբագրել զանոնք եւ ըստ արժանւոյն գնահատել Սփիւռքի հայ գրական ստուածը:

Յիշատակելէ ետք, թէ խորհրդայնացման թուականին առաջին օրերէն սկսեալ չահագրգռութիւն է յայտ կուգայ արտասահմանի Հայ Գրականութեան նկատմամբ, աւելցուց, անուամենայնիւ, թէ դժբախտաբար սելկա հետեւողական բնոյթ չունենար, մանաւանդ սեւ թուականը կը խանգարէ ասոր յառաջընթացը: Համաշխարհային Բ. պատերազմը իր անխուսափելի ազդեցութիւնը կը գործէ: Առաջին լուրջ կապերը 1950-ական թուականներուն կը սկսին, եւ ցայսօր կը զարգանան: Կ՚ընդգծէ, թէ մինչ այդ Սփիւռքի Հայ Գրականութիւնը անհրաժեշտ չափով ծանօթ չէր մնար հայրենի ժողովուրդին, որովհետեւ, ինչպէս ան բսաւ, երեւի մինչեւ վերոյիշեալ տարիները կը հրատարակուէին այնպիսի գործեր, որոնք այնքան ալ գեղարուեստական արժէք չէին ներկայացներ: Երեւի, բսենք ըստ երեւոյթին, նկատի կ՚առնուէին առաւել չափով ասոր կամ անոր քաղաքական - ընկերային հայեացքները՝ իբրեւ գրական արժեւորումի չափանիշ: Այս վերջին տարիներուն առաւել կազմակերպուած տողիձանաչափով, - պլանով, ինչպէս կ՚ըսեն հոն, - Սփիւռքահայ ստեղծագործութիւններ կը հրատարակուին:

Գեղամ Սեւան կը շեշտէ, թէ Սփիւռքի Հայ Գրականութիւնը շատ բարձր արժէք կը ներկայացնէ: Կը հաստատէ, իրաւամբ, թէ Համաստեղներ, Մնձուրիներ, Արամ Հայկազներ, Սարաֆեաններ, Որբունիներ եւ ուրիշներ մեր գրականութեան պարծանքը կը հանդիսանան, մըրցադաշտ կը կազմեն հայրենի եւ օտար գրականութիւններու մարզերուն մէջ:

Սփիւռքի Հայ Գրականութիւնը մեծ չափի հետաքրքրութիւն կը ստեղծէ: Կը թուէ օրինակներ, կուտայ տուեալներ, ընդհանուր առումով խրախուսիչ:

Շահեկան դասախօսութեան յաջորդեցին շահեկան հարցումներ: Մէկը՝ Արեւմտահայերէնի դասաւանդութիւնը, Հաստատուած Հայաստանի դպրոցներէն մէկուն մէջ. այս մասին գրուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ, ընդգծելով, թէ առաջին տարին քիչ թիւով աշակերտներ հետեւեցան դասընթացքներուն: Դասախօսը կը ճշդէ թէ ներկայիս երեք - չորս անգամով աւելցած է հետեւողներուն թիւը. դասընթացքները տարածելու միտումը՝ այլ դպրոցներու մէջ եւս, արեւմտահայ գաւառական - քաղաքներու պակասի հետեւանք է. կը յուսանք, թէ ժամանակի ընթացքին այդ տարբերը կը պատրաստուին: Այլ հարցում մը՝ Հայաստանի մերձ, ոչ հեռու հայահոծ շրջաններուն մէջ հայերէնի դասաւանդութիւնը ի՞նչ մակարդակի վրայ կը մնայ: Պատասխան. ծնողքներ իրենց զաւակները յաճախ Հայաստան

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ՊՈԼՍՈՅ ԹԱՂԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՍԷԼԱՄՍԸԶ

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

Ահա վիճաբանելու, հայհոյելու եւ իրարու գլուխ պատռելու յարմարութիւն ունեցող թաղ մը, ուր մէջ մարդս եթէ վայրկեան մը մնայ՝ ինքզինք ազգային երեսփոխանական ժողովոյ մէջ կը կարծէ եւ դուրս ելլելու ճար մը կը մտածէ: Հարցուր սա թաղեցւոյն, թէ ինչ է այս անսպառ վիճաբանութիւններու պատճառն, եւ փստահ եղիր, որ հետեւեալ պատասխանը պիտի առնես.

«Սահմանադրութեան գործադրութիւն»:

Այս թաղին մէջ մտնալուդ պէս՝ դիտնեռւնէ մը հետեւեալ խօսակցութիւնը պիտի լսես.

- Այս չարաթ անպատճառ փոխելու է:

- Այո, ես ալ ձեր կարծիքէն եմ, վար առնելու է եւ տեղը ուրիշ մը դնելու է: Թաղական խորհուրդ ընտրուողը գործ տեսնելու է:

- Ասանկ թաղական խորհրդութիւն չըլլար:

- Ներեցէք, բարեկամ, Թաղական խորհուրդը դեռ երկու օր է, որ պաշտօնի անցաւ ... սպասեցէք նայինք ինչ պիտի ընէ ...

- Քանի օր կ՚ուզէ թող ըլլայ. փոխանակագիր ընդունել տալու չենք, որ կը համբենք:

- Եւ դեռ գործ մը չտեսաւ որ ...:

- Տեսա՞ր խելացի խօսքը ... գործ մը տեսած չըլլալուն համար պէտք է որ խնայ. մենք Թաղական խուրդուրդ ընտրեցինք, որ վարժարանները բարեկարգէ, թաղին գործերը կարգադրէ, մէկ - երկու գանձապետներու քով մնացած դրամն ուզէ ...:

- Երկու օրուան մէջ ի՞նչ կրնայ ըլլալ, եղբայր ...:

- Երկու օրուան մէջ ի՞նչ կրնայ ըլլալ ... երկու օրուան մէջ գանձապետին մէկը թաղականին ամբողջ ստակը պարպեց ... - Շիշ մը օղի բեր ծօ: - Ինծի մի բարկացներ, Աստուածդ սիրես: - Քիչ մըն ալ մէզէ բեր:

Ես ալ համակարծիք եմ բարեկամս ... շիշ մըն ալ ինծի ղրկէ, Յակոբիկ:

- Թաղին մէջ քանի խաղաղութիւն ըլլայ, վարժարանները չուկուին կ՚ըսենք նէ՝ միշտ բան մը կ՚ելլայ ... ազդերնիս անոր համար ետ - ետ կ՚երթայ կոր ա՛ ... - Օխա մը ճերմակ գինիէն ղրկէ ինձ, վարպետ ... - Սէր եւ միութիւն ըլլայ նէ՝ դէշ կ՚ըլլայ ... - Գինիի հետ քիչ մըն ալ ձուկ ղրկէ ... - Որո՞ւ պիտի հասկցնես, ամէն մարդ մէկ կողմ կը քաշէ - Կենդանութի՛ւն ... ի՛նչ պատուական գինի ... Փոխենք, եղբայր, փոխենք սա Թաղական խորհուրդը եւ տեղը մեր ծանօթներէն քանի մը հոգի դնենք ...

- Սա Տ ... աղան դնենք. մօտերս շատ ինկած է խեղճը, տունը օխա մը ածուխ առնելու համար դրամ չունի. ան ալ մեր ազգն է, թող քանի մը ղրուշ ալ ան վաստկի:

- Սա չիշը լեցուր, ծօ ... չեմ ըսեր որ Տ աղան չվաստկի. բայց մեր ալ վիճակն աղէկ չէ, եղբայր ... գործերը շատ դադրած են:

- Իմ կարծիքս ալ սա է, որ սահմանադրութենէն դոնէ մեր ածուխին ու փայտին ստակը հանենք ... բայց սահմանադրութիւնն ալ գործադրուելու է ... սահմանադրութեան դէմ եղողն իմ առաջին թըշնամիս է ... մեղք է սահմանադրութեան, թէպէտեւ Տ ... աղային ալ մեղք է:

- Ելէք, ազգային դեղարանը երթանք եւ հոն լուծենք խնդիրնիս:

- Շատ աղէկ:

Տեսարանն է ազգային դեղարանին մէջ:

- Բարեւ, էֆէնտի:

- Բարեւ:

- Բարի իրիկուն:

- Աստծու բարին:

- Բարեկամներու հետ եկանք ձեզի ձանձրութիւն տալու:

- Ձեր տալիք ձանձրութենէն շնորհակալ եմ ... ո՞վ է հիւանդ մէջերնիդ:

- Թաղական խորհուրդը հիւանդ է:

- Հասկցայ ... բայց մարդիկը դեռ երկու օր է, որ անցան պաշտօնի:

- Աղէկ ա, մինչեւ որ տապալենք նէ՝ երկու չամթուան կ՚ըլլան:

- Ի՞նչ յանցանք պիտի գտնենք, զայն տապալելու համար:

- Եղբայր, նախ եւ առաջ տապալելու վրայ խորհինք, վերջը յանցանք մը կը գտնենք հարկաւ ... յանցանքներու սով չկայ, փառք Աստուծոյ:

- Գիտէք որ ես զձեզ միշտ պաշտպանած եմ, բայց այս խնդրոյն մէջ կէտ մը կայ, որուն հակառակ եմ ես:

- Ի՞նչ կէտ:

(Շար. 1)

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՋՕՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԸ ԿԸ ՁԵՌՆԱՐԿԷ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՐԽԻՒՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՄԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻՆ

×

ԲԷՅՄՐԻԹ. - Մէնէշուսէյ. - Ջօրեան Հիմնարկի Տնօրէններու Խորհուրդը 1984 Սեպտեմբերին տարեկան իր ժողովի ընթացքին որոշեց ձեռնարկել հայկական ցեղասպանութեան վերաբերեալ բոլոր արխիւներու հաւաքման աշխատանքին:

Ըստ Տնօրէններու Խորհուրդի նախագահ՝ Լեւոն Զարքուտեանի, այս ծրագիրը մեր ժողովուրդի համար անմիջականօրէն անհրաժեշտ գործ մըն է:

«Հիմնարկի երկու տարուան աշխատանքները ընդգրկեցին ցեղասպանութեան կապուած զանազան փոքր աշխատանքներ. Ժամանակն է, որ այդ աշխատանքները մաս կազմեն ընդհանուր ու ամբողջական ծրագրի մը, որու պէտքը զգացած ենք երկար ատենէ ի վեր, ամէն տեղ» յայտարարեց Լեւոն Զարքուտեան:

Ան ըսաւ նաեւ, թէ Տնօրէններու Խորհուրդը այս ծրագիրը կը նկատէ միայն մէկը բազմաթիւ այլ աշխատանքներու, որոնք կը տարուին եւ պիտի տարուին ժամանակակից հարցերու ուսումնասիրութեան նուիրուած գիտական այս կեդրոնի կողմէ: «Բաւական չէ, որ մենք մեզ սահմանենք որպէս անցեալի զոհեր: Պէտք է կարենանք նաեւ զարգացնել ներկայի մեր մշակոյթն ու հարցերը քննելու մեր կարողութիւնը, որպէս քաղաքակրթութեան մասնակից ընկերութիւն՝ ազատ մտածելու մեր պէտքը: Հետեւաբար մեր որոշումները կ'ընդգրկեն նաեւ ծրագիրներ, որոնք պիտի սատարեն ժամանակակից հարցերու ուսումնասիրութեան», աւելցուց Պ. Զարքուտեան:

Ցեղասպանութեան արխիւներու հաւաքումը պիտի կազմէ առաջին հանգրուանը ընդհանուր գործին, ըստ Հիմնարկի վարիչ՝ Ժիրայր Լիպարիտեանի: Այդ աշխատանքին մաս պիտի կազմեն զանազան Պետութիւններու, կազմակերպութիւններու, անհատ վերապրողներու պաշտօնական ու անհատական փաստաթուղթերու ընդօրինակումն ու հաւաքումը:

«Այս ծրագիրը առաջին փորձն է միատեղ ունենալու ամէն կողմ ցրուած ծանօթ ու անծանօթ արխիւները: Կրնայ շատերուն տարօրինակ թուիլ, թէ նկատի ունենալով ցեղասպանութեան կարեւորութիւնը մեր պատմութեան ու մշակոյթին համար ու մանաւանդ նկատի ունենալով անոր քաղաքականացումը ներկայիս՝ Եղեռնի փաստահաւաքման ու արխիւներու կազմակերպութեան գործը ոչ մէկ տեղ չէ կատարուած ու շատ հեռու է գիտական հիմերու վրայ դրուած ըլլալէ» բացատրեց Լիպարիտեան:

Հիմնարկի պաշտօնէութիւնը սկսած է արդէն մշակել այս ծրագրի իրականացման համար անհրաժեշտ նիւթական միջոցներ ձեռք ձգելու յատակագծեր: Ըստ Լիպարիտեանի, մասնագէտներն ու ժողովուրդը պատրաստ են նման աշխատանքի մը գործադրութեան: Կը մնայ որ ցոյց տրուի անհրաժեշտ նիւթական օժանդակութիւնը՝ ընդլայնելու համար ծրագիրը:

Ծրագրի երկրորդ մասը պիտի ընդգրկէ արխիւներու հրատարակութեան աշխատանքը: Մինչ այդ հաւաքուած արխիւները տրամադրելի պիտի ըլլան գիտական հետաքրքրութիւն ունեցող մասնագէտներու ու այլ հիմնարկներու:

Ջօրեան Հիմնարկի Տնօրէնութեան Խորհուրդը Սեպտեմբերի երկօրեայ իր ժողովի ընթացքին որոշեց նաեւ ստեղծել Հիմնարկի աշխատանքները տարածելու ու ամուր հիմերու վրայ դնելու ձգտող յանձնախումբեր: Առաջին առթիւ պիտի հրաւիրուի նիւթական միջոցներով զբաղող յանձնախումբ մը, հրատարակութիւններու յանձնախումբ մը, եւ ուսումնասիրութեան - փաստահաւաքման գործերու յանձնախումբ մը:

Զարքուտեան յայտնեց նաեւ թէ Հիմնարկը շուտով պիտի հրատարակէ երկամեայ գործունէութեան տեղեկագիր մը, որու նպատակն է հանրութիւնը տեղեակ պահել Ջօրեանի գործունէութեան մանրամասնութիւններուն:

Հիմնարկի Տնօրէնութեան Խորհուրդի մաս կը կազմեն պատմաբաններ Ռիչըրտ Յովհաննիսեան եւ Ռանըլտ Սիւնի, գրականութեան մասնագէտ Ճօյս Պարսամ, լեզուագէտ՝ Յասմիկ Սերոբեան, փիլիսոփայութեան դասախօս՝ Կարպիս Քորթեան, իրաւաբան՝ Լեւոն Կիրակոսեան եւ Խորհուրդի նախագահ՝ Լեւոն Զարքուտեան:

կը բերեն, երեւի առաւել աստիճանի հայերէն եւ հայրենագիտութիւն ապահովելու համար: Խօսքը՝ Համշէցիներու, Վրաստանի, Ատրպէջանի եւ այլ վայրերու հայաբոյն կեդրոններուն կը վերաբերի: Բայց ինչ որ կ'երեւի հայերէնը կը նահանջէ, դժբախտ երեւոյթ: Արտասահման առաքուող դասագիրքերը, - հայերէն, - հաւանաբար պէտք եղած արդիւնքը չեն տար: Ասոր համար կը վերամշակուին պատշաճեցնելու համար դրկուած երկիրներու աշակերտութեան հայեցողութեան, հոգեբանութեան: Մտածում կայ, թէ Սփիւռքէն հայերէնի ուսուցիչներ գան եւ տեղացիներու հետ մշակեն դասագիրքեր, բայց այս միտքը դանդաղ կը յառաջանայ:

Այլ եւ այլ հարցումներ ո՛չ միայն պատասխանի արժանացան, այլեւ երբեմն միտքերու փոխանակութեանց առիթ ընծայեցին, հետաքրքրական, անպայման:

Փորձեցինք հակիրճ տողերով պատկերացնել երեւոյթը, գնահատելի, անկասկած:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԳԱՀԻՐԷԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, Հոկտեմբեր 14-ին, նշուած է Թարգմանչաց տօնը: Պատարագին ներկայ եղած են ազգային վարժարաններու միջնակարգ եւ երկրորդական դասարաններու աշակերտներ: Թեմին առաջնորդը՝ Զաւէն Արք. Չինչինեան, քարոզով մը շեշտած է հայկական ոսկեդարու դերը եւ անոր ազդեցութիւնը յետագայ դարերուն վրայ: Յաւարտ արարողութեանց, բազմութիւնն ու աշակերտութիւնը բարձրացած են Ազգ. Առաջնորդարանի դահլիճը, ուր խօսք առած է Գալուստեան վարժարանի փոխ - տեսուչը՝ Յակոբ Համբիկեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

×

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Կաթողիկոսարանը այցելած է (Հոկտեմբեր 23) Անգլիքան եկեղեցւոյ ներկայացուցիչը՝ Հենրի Եպիսկ. Հիլ, եւ հանդիպում մը ունենալով Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի հետ անոր փոխանցած է Քենթըրպըրիի եւ Քանատայի անգլիքան արքեպիսկոպոսներու ողջոյնները: Հենրի Եպիսկոպոսի առաքելութեան նպատակը եղած է սերտացնել յարաբերութիւնները Անգլիքան եւ Արեւելեան Ուղղափառ (ոչ - քաղկեդոնական) եկեղեցիներուն միջեւ:

×

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Էքսփօ Թէաթրի մէջ, Հոկտեմբեր 21-ին, տեղի ունեցած է Պոլսահայ Միութեան կազմակերպած «Շիրակ» երգի ու պարի համոյթին երեկոյթը: Բացումը կատարած է ատենապետը՝ Արթօ Բէփէքճեան: Յայտագրի առաջին բաժնին 50 հոգիէ բաղկացած երգչախումբը, ընկերակցութեամբ նուագախումբի մը եւ ղեկավարութեամբ Արա Ալէքսանեանի մեկնաբանած է հայկական ժողովրդական երգեր: Երկրորդ բաժնին հանդէս եկած է պարախումբը:

×

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Կաթողիկոսարանի շրջափակին մէջ, Հոկտեմբեր 20-ին, տեղի ունեցած է հայ գիրքի 7-րդ ցուցահանդէսը, կազմակերպութեամբ Կաթողիկոսարանի գրատան եւ մասնակցութեամբ հայկական հրատարակչական տուներու: Բացումը կատարուած է երեկոյեան ժամերգութենէն ետք: Խօսք առնելով Գարեգին Բ. Կաթողիկոս վերլուծած է հայ մարդ - հայ գիրք հաղորդակցութեան յուսադրիչ եւ ողբերգական երեսները, ապա կոչ ուղղելէ ետք հայ ժողովուրդի զաւակներուն հայ գիրքով զինուելու եւ անով ժամանակը նուաճելու ու յաւիտենութեան վերածելու՝ նշած է. «Նոր վերազարթօնքի այս օրերուն, կրօնական ու ազգային, քաղաքական եւ ընկերային մեր վերարթնութեան շարժումին մէջ հայ մշակոյթի եւ հայ գիրքի վերարժեւորումը հրամայական պահանջ է: Որովհետեւ ժամանակը նուաճող, մահը հեռացնող եւ անմահութեան շունչն իր մէջէն արտաշնչող զօրութիւն է գիրքը, մանաւանդ Հայութեան համար, արեան հետ միացած Մեսրոպեան հիւթ է, անսպառ աղբիւր կենսազօրութեան, աննուաճելի զոյն ինքնութեան եւ անխորտակելի զէնք յաղթութեան»:

Յաջորդ օր, «Կիւլպէնկեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը՝ «Մշակոյթ եւ մշակներ» նիւթին շուրջ: Խօսք առած են Զարեհ Եպիսկ. Ազնաւուրեան, տոքթ. Բարգէն Փափազեան եւ Գրիգոր Շահինեան: Փակման իր խօսքին մէջ Գարեգին Բ. նշած է, թէ «մշակոյթի տագնապը ներկայիս համաշխարհային բնոյթ ստացած երեւոյթ է եւ անոր գունաթափումը հետեւանք՝ նախ ուրիշներու չափանիշերով մենք զմեզ չափելու տենչին, եւ ապա, մենք զմեզ ուրիշներու դատողութեամբ ճանչնալու տկարութեան:

×

ՍԱՆ ՏԻԷԿՈՅԻ (Քալիֆորնիա) Ս. Յովհաննէս եկեղեցւոյ կից «Խօշարեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 6-ին, նշուած է Հայ Դատի Օրը, ճաշ - պարահանդէսով: Բանախօսած է Սերժ Սամոնեանց: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են երգիչ Անդրանիկ Մաթոսեան եւ Արշակ Խնդիրեանի նուագախումբը (Լոս - Անճըլըսէն):

ՀԱՅԵՐ Ի ՊԱՏՈՒԻ

Նոյեմբեր 3-ին Պ. Կարապետ Մառանճըեանի շքանշանի յանձնումին առթիւ հոծ բազմութիւն մը ներկայ էր Կրընօպլի Մշակոյթի Տունը: Կնքահայրութիւնը ստանձնած էր Լիոնի Ազգ. Միութեան վարչութեան նախագահ՝ Սեպուհ Սարեան:

Կարապետ Մառանճեան մեծ արհաւիրքէն մազապուրծ ազատած խլեակներէն մէկն է, իր ծննդավայր Կարինէն փոքր տարիքին կը տարագրուի եւ երկար թափառումներէ ետք կը հասնի Ֆրանսա: Ան 38 տարիներէ ի վեր ձեռնհասութեամբ կը վարէ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան նախագահութիւնը: Իր այս աշխատանքին որպէս վարձատրութիւն արժանացաւ՝
Chevalier dans l'Ordre national du mérite
շքանշանին:

Ներկայ էին նահանգապետ Ժան Փիէռ Փանսա, նահանգային խորհուրդի փոխ - նախագահ Ռէյմոն Խափանյաք, քաղաքապետի ներկայացուցիչը՝ Օր. Զիտեմեան:

Հանդիսութիւնը վերջացաւ ճոխ սեղաններու շուրջ:

ՎԱՐԴԱՆ ԲԱԲԱԽԵԱՆ

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Զ.)

- 29 -

ՆԿԱՐԻՉԸ

Տոն Քամիլլօ հառաչեց.

- Ոչ, Փեփփոնէ, ես վարդապետ եմ եւ երբեք այդ՝ չեմ կրնար մինչեւ հոն ստորնանալ. ես ամէնէն շատ կրնայի դէմքը կարմիրով ներկել, բայց այդ պարագային բանը իմաստը պիտի կորսնցնէր:

Փեփփոնէ նայեցաւ անոր աչքերուն:

- Ես, ըսաւ Տոն Քամիլլօ բաւականացայ միայն պարկը գլխուն անցընելով, կապելով ու մացառին ետեւ քաշելով, յետոյ գործիս գացի:

- Մացառին ետեւ ո՞վ կար:

Տոն Քամիլլօ սկսաւ խնդալ:

Փեփփոնէ ծանրօրէն խօսեցաւ:

- Երբ մեր կաշին վտանգի տակ դնելիք ըլլար, ես կը վստահէի քեզի ու դուն կը վստահէիր ինծի: Իբրեւ թէ այդ շրջանին ըլլայինք. խնդիրը մեր մէջ կը մնայ:

Տոն Քամիլլօ բացաւ բազուկները.

- Փեփփոնէ, խեղճ արարած մը՝ ճնշուած ու հարստահարուած, թշուառ արարած մը, որ տարիներով կը տանի դժոխքի տանջանքները, կը դիմէ իր ժողովրդապետին օգնութիւն խնդրելու: Ի՞նչպէս կարելի է չլսել իր սրտակեղէք կոչը: Մացառին ետեւ կար ծիրելլային ամուսինը:

Փեփփոնէ մտքին առջեւ բերաւ ծիրելլային ամուսինը, այդ կքած ու նիհար մարդուկը, որ ստիպուած էր դուլպաները կարկտել եւ կերակուրը պատրաստել մինչդեռ կինը կը շրջէր «եռանդնաւորելու խումբերը», եւ ուսերը կծկեց: Յետոյ մտածեց որ ծիրելլային ամուսինը «Սպիտակածաղիկներէն» էր եւ յօնքերը պռստեց:

- Տոն Քամիլլօ, ըսաւ բիրտ ձայնով, այդ բանը ըրի՞ր իբրեւ Տեմո - քրիստեան:

- Ոչ, Փեփփոնէ, իբրեւ ամուսին, միայն իբրեւ ամուսին:

- Սակայն դու, գոչեց Փեփփոնէ երբ զանգակատան սեմին հասաւ, սպառնալով Տոն Քամիլլոյին մատով:

- Ըրի միանգամայն քաջալերելու համար նկարչութիւնը, բացատրեց Տոն Քամիլլօ բանալով բազուկները:

- Փեփփոնէ քալեց որ հրամայէ գործադուլի դադարումը:

×

- 30 -

ՏՕՆԱՀԱՆԴԷՍ

Փեփփոնէ յայտարարութեան բնագիրը ղրկեց, երբ արդէն ուշ էր, ու ծերունի Պարքինի - թղթավաճառ - տպագրիչը, հինգ ժամ դրաւ շարելու համար, վերջաւորութեան՝ ա՛լ ուժաթափ՝ յոգնած, քունէն կ'իյնար: Անով հանդերձ դեռ ուժ գտաւ եկեղեցատուն հասնելու տպագրութեան առաջին փորձով:

- Ի՞նչ բան է հարցուց Տոն Քամիլլօ, կասկածոտ նայուածքով մը թերթին, զոր Պարքինի բացած էր սեղանին վրայ:

- Նուրբ ապրանք, հեգնեց Պարքինի:

Առաջին բանը որ ցցուեցաւ Տոն Քամիլլոյի աչքին եղաւ ռամկավարրութիւն երկու ր-ով, որ երեքի պէս մխուեցան աչքին, բայց երկուք էին: Նշեց որ մէկը միայն բաւարար էր:

- Լաւ, ըսաւ գոհութեամբ ծեր Պարքինի, հազիւ դառնամ կը վերցնեմ ու կը դնեմ տարրական բառին մէջ, վերջընթեր տողին, որ ստիպուեցայ մէկ ր-ով գրել, որովհետեւ տառ չունէի:

Զարժեր, մրմնջեց Տոն Քամիլլօ, ձգէ՛ ինչպէս որ է, միշտ աւելի լաւ է ռամկավարութեան ուժ տալ, քան՝ տարրական բաներու: Սկսաւ ուշադրութեամբ կարդալ յայտարարութիւնը: Ընդհանուրին մէջ կը ներկայանէր կուսակցութեան տպագրական տօնին յայտագիրը, միացընելով քաղաքա - ընկերային գոյնով նկատառումներ:

-- Ի՞նչ կը նշանակէ հոս, թիւ 6, այս «մրցում հեծանիւի գեղարուեստական - հայրենասիրական, խառն զոյգերով, իտալական քաղաքներուն երկսեռաբար այլաբանուած»:

(Շար. 122)

Տէր եւ Տիկին Ռեմոն Խաչատուրեան եւ զաւակը՝ Ֆրէտէրիք, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Միքայէլեան, Տէր եւ Տիկին Կի Միքայէլեան եւ աղջիկը Քոռին, ինչպէս նաեւ՝

Պաղտասարեան, Թադէոսեան, Մըջիկեան, Խազարեան, Զիթատինի, Պօղոսեան, Հոթագործեան, Էկոյեան եւ Բարսեղեան ընտանիքները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց եղբօր, քրոջ զաւկին, զարմիկին, ազգականին եւ խնամիին՝

ՌԱՈՒԼ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ
(գրավաճառ - թղթավաճառ)
արկածալի մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 1-ին։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Սէն - Լուի (Մարսէյլ) Հայ Աւետարանական եկեղեցին, Նոյեմբեր 3-ին։

Parc Verdillon — B. 9
77, Bd. Icard, 13010 Marseille

«ՅԱՌԱՋ»․ - Մեր ցաւակցութիւնները Միքայէլեան ընտանիքներուն։

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. ՄԵՍՐՈՊ - ԿՐԹԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ինչպէս անցեալ տարիներուն, այս տարի եւս կը շարունակուին Ս. Գիրքի, Քրիստոնէականի եւ Հայ Եկեղեցւոյ պատմութեան դասերը։

Երեքշաբթի, ժամը 20-էն 21, Ս. Գիրքի ուսումնասիրութիւն, չափահասներու համար։

Չորեքշաբթի, ժամը 19·30-էն 20·30, Քրիստոնէականի եւ Հայ Եկեղեցւոյ պատմութեան դասեր, փոքրերու համար։

Տեղեկութեանց համար դիմել՝ Հոգեւոր հովիւ՝ Ներսէս Ծ. Վրդ. Բամուքեանի։
Հեռ. - 378 - 92 - 91

ցուցադրութիւն

- ԱԼՖՈՐՎԻԼ -

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ ՄԻԱՑԵԱԼ ԿՈՄԻՏԷ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 16, ժամը 21-ին, Ալֆորվիլի Սալ տէ Ֆէթի մէջ, (ռիւ - վոլթէռ) կը ցուցադրուի Հայ ժողովուրդի մէկ ու կէս միլիոն նահատակներու նուիրուած Ալֆորվիլի խաչքար - յուշարձանի բացման հանդիսութեան եւ անոր յաջորդող դէպքերու ֆիլմը, նկարուած Ալֆորվիլ 1984-ին։

Այս առիթով հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով խօսք առնողներ կ'ըլլան։ Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Հայ Մշակոյթի Տունը, «Աղթամար» պարախումբը եւ «Լուսաւորիչ» երգչախումբը։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Նոյեմբեր 18, վաստակաւոր երաժշտապետ՝

ՆՇԱՆ ՍԵՐԳՈՅԵԱՆԻ
մահուան 2-րդ տարելիցին առթիւ։

Կը հրաւիրուին յիշատակը յարգողները։

GRANDE QUINZAINE ARMENIENNE

A l'occasion de son
1er ANNIVERSAIRE
HAY DISC vous offre 20 % de réduction du 15 au 30 Novembre.
HAY DISC c'est : L'embarras du choix en disques et cassettes arméniens.
HAY DISC c'est aussi : Des vidéos, foulards, plaquettes, porte-clés, affiches, cartes de voeux, verres décorés

PROFITEZ DES PRIX ANNIVERSAIRE

HAY DISC : 31, Rue Lamartine
75009 PARIS
Téléphone : 878 - 22 - 79
Du Lundi au Samedi 14h00 - 18h30
M° : Cadet

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՓԱՐԻԶ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Նուիրուած՝
հայրենի մեծանուն երաժիշտ՝
ԱՌՆՕ ԲԱԲԱՋԱՆԵԱՆԻ
(մահուան տարելիցին ի յիշատակ)

Կիրակի, Նոյեմբեր 18, ժամը ճիշդ 16-ին, Միւզէ Կիմէի սրահին մէջ։
6, place d'Iéna, Paris 16e

Միրայօժար կը մասնակցին. -
ՍՈՆԱ ԽՕՇԱՖԵԱՆ
(ջութակահարուհի)
ԱՅՍԱ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
(դաշնակահարուհի)
ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ
(արտասանութիւն)
ՄԷՆՍՈՒՀԻ ՋՈՒԼԷՄԵԱՆ (երգ)
եւ
ENSEMBLE INSTRUMENTAL TRADITIONNEL ARMENIEN
ղեկավարութեամբ՝
Ժ. ՓԻԼԻՌ ՆԵՐԿԱՐԱՐԵԱՆԻ
Տախքերու մասնակցութիւն՝ 50 Ֆ.։

PELERINAGE A JERUSALEM
avec la participation de
Monseigneur NORVAN ZAKARIAN
et accocpagné par VAROUJAN SARKISSIAN
— Du 8 au 15 Avril —

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ
մասնակցութեամբ՝ ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ-ի
ընկերակցութեամբ՝ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ-ի
8 - 15 Ապրիլ

RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS

saberatours
BAGHDASSARIAN
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
TEL : 261. 51. 13

sevan voyages
SARKISSIAN
48, cours de la Liberté
69003 LYON
TEL : (7) 860. 13. 66

ԺԱՌԱՆԳԱԿԱՆ

«Recherchons pour succession famille ARZOUMAN,
originaire de CONSTANTINOPLE.
Prière de se mettre en relation avec

Etude COUTOT,
21, Boulevard Saint Germain
75005 PARIS

Rappeler ref. 134 270.

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԲԱՑՈՒՄ ՄԱՆՈՒՇԵԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿԻ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու Մարսէյլի Բարեկամական Միութեան վարչութիւնը, պատիւ ունի հաղորդելու Մարսէյլի հայ հասարակութեան թէ, Մարսէյլի քաղաքապետ եւ նախարար՝ Պ. Կաստոն Տըֆէռի որոշումով, Նոյեմբեր 17, կէսօրէ ետքը ժամը 15·30-ին, տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր բացումը դիմադրական հերոս Միսաք Մանուշեանի նուիրուած հրապարակին, որ կը գտնուի Մարսէյլ քաղաքի կեդրոնական մասին մէջ։

Կը նախագահէ եւ կը խօսի՝
ԿԱՍԹՈՆ ՏԸՖԷՌ

Հայրենակիցները անխտիր կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալու։

ՓԱՐԻԶԻ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

- ԿՈՉ -

Ներկայիս կը հաղորդենք, թէ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ներկայացուցչական ժողովին 35 աշխարհական նոր անդամներու ընտրութիւնը պիտի կատարուի Յունուար 27, 1985ին՝ Կիրակի օր։

Առ այդ, կոչ կ'ընենք Կրօնական Ընկերակցութեան անդամներուն, որպէս զի անոնք որոնք կը փափաքին թեկնածու ներկայանալ այս ընտրութեան, իրենց թեկնածութիւնը գրաւոր յանձնեն կամ ապահովագրեալ փոսթով ուղղարկեն Եկեղեցւոյ հասցէին, 15 ռիւ Ժան - Կուժոն, Փարիզ 8րդ՝ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ անունին, ամէնէն ուշ մինչեւ Կիրակի, 1984, Դեկտեմբեր 16 ներառեալ։

Այս առթիւ կը յիշեցնենք, թէ համաձայն Կրօնական Ընկերակցութեան կանոնագրին, ընտրութեան մասնակցելու եւ ընտրուելու իրաւունք ունենալու համար, իւրաքանչիւր անդամ անհրաժեշտ է որ վճարած ըլլայ անցեալ տարիներու եւ ընթացիկ տարուան բոլոր անդամատուրքերը։

Կոչ կ'ընենք անդամներէն անոնց, որոնք տակաւին վճարած չեն իրենց անդամատուրքը, որ առաջ կատարել զայն։

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Solidarité Franco-Arménienne

Cette affiche «abécédaire pour mémoire» réalisé par K. Tcherkezian, ainsi que le dossier sur le «Génocide arménien» sont disponibles aux points de ventes suivants :

— LIBRAIRIE ORIENTALE «SAMUELIAN»
51, rue Monsieur le Prince — 75006 Paris
— C. D. A.
36, rue de Trévise — 75009 Paris
— «HAY DISC»
31, rue Lamartine — 75009 Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
14

MERCREDI
14 NOVEMBRE
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.832 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 15.832

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԲԻՐՏ ՈՒԺԸ

ԹՈՒՐՔ ԲԱՆՈՒՈՐԸ, ԾԵՐ ԿԻՆԸ ԵՒ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

ԵՒ ԴԵՌ
ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ,
ԼԸ ՓԷՆ, «ԿԻՒՆԷՇ», ԵՒԱՅԼՆ, ԵՒԱՅԼՆ

×

Հանրապետութեան Նախագահը, Երկուշաբթի օր, կամովին նոյն բնոյթը ուզեց տալ Թուրք բանուորին եւ 18-րդ Թաղամասի 9-րդ ծեր կնոջ ոճիրներուն: Արդարեւ, Ֆ. Միթերան բժշկօրէնական հաստատութիւն երթալով խոնարհելու համար, միաժամանակ, երկու գիակներուն առջեւ, ձեւով մը իր տարակարծութիւնն ալ արտայայտեց իր իսկ քանի մը կուսակիցներուն հետ, որոնք հապճեպով կը ձաղկէին «որոշ գործատիրութեան մը վարուելակերպը» (Ժոսփէն): Նախագահը, ընդհակառակն շեշտեց.- «Կարելի չէ, ընկերային գետնի վրայ ընդհանրացնել, դատապարտել ընկերա-արհեստակցական խմբակ մը, ենթադրել տալ թէ կարգախօսք մըն է, գիրքաւորում մը Ֆրանսացիներու ամբողջ դասակարգի մը դատապարտումով»: Ասիկա, անուղղակի պատասխան մըն է նաեւ Սէ - Ժէ - Թէ-ին: Կրնայ ամէն ոք համաձայն չըլլալ Հանրապետութեան Նախագահին այս շարժուձեւին, առարկել թէ քիչ թէ շատ նմանօրինակ դէպքեր կը պատահին, ամէն օր եւ ինչպէս սահմանել թէ ո՞ւր պէտք է երթայ Հանրապետութեան նախագահ մը եւ ուր չերթայ, կամ ինչո՞ւ հոս երթայ եւ հոն չերթայ: Ճիշդ է որ Միթերան կը գիտակցէր թէ կրնայ ամբոխավարի մեղադրանքէն չխուսափիլ նման այցելութիւն մը կատարելով, իր ժողովրդականութեան «սակին» ամէնէն ցած տատիճանաչափի վաղորդայնին, բայց եւ այնպէս իրաւ հանդարտեցնելու համար կիրքերը, վասնզի, բաւ նաեւ՝ «Կը նախընտրեմ անոնք, սակաւաթիւ, որոնք կէր եւ եղբայրութիւն բառերը կը գործածեն, քան՝ անոնք որ միայն վրէժ, երբեմն ատելութիւն ունին արտայայտելիք»:

Թուրքիա, պաշտօնապէս ոչ մէկ յայտարարութիւն ըրած էր դեռ Երեքշաբթի առտու: Կուսակցութիւններն ու մամուլը, ընդհակառակն, շատ խիստ էին: Ընդդիմադիր Սոսիալ - Դեմոկրատ Փարթիին (արտախորհրդարանական ընդդիմութիւն) հակաթուրք այս արարքները, բաւ՝ «Լեզի պտուղն է տարիներէ ի վեր, Ֆրանսայի տարած հակաթուրք քաղաքականութեան»: Ուրիշ ընդդիմադիր կուսակցութիւն մըն ալ, պահպանողական Տօղրու - Եօլը կոչ կ'ընէ կառավարութեան, որ միջոցներ ձեռք առնէ Ֆրանսայի դէմ: Գալով խորհրդարանական Ազգայնական Ժողովրդավար կուսակցութեան, բաներ մը ըսած է. - «Անիշխանութիւնն ու սարսափը օր մը չէ օր մը զանոնք պաշտպանողներուն դէմ կը դառնան»: Հուսկ, Հայրենի Փարթիին (Ժողովրդական կուսակցութիւն) ըսած է որ «Ֆրանսայի մէջ, Թուրք բանուորներու դէմ պարպուած գնդակները 50 միլիոն Թուրքերու վրայ պարպուեցան»:

Յիշենք թէ Թուրքերը Ֆրանսա գաղթած բնակչութեան 3,4%-ը կը կազմեն: Սկսած են գալ 70-ական թուականներուն և երկրորդ երկիրն է շատ Թուրք ընդունող Արեւմտեան - Գերմանիայէն ետք (ուր մէկ միլիոնէն՝ աւելի են): Լեզուի եւ ձուլման դժուարութիւններ ունին: Պաշտօնապէս 135 հազար են Ֆրանսայի մէջ:

× Էփինի ողբերգութենէն ետք, հարցաքննիչ դատաւորը, 48 ժամ քննութենէ ետք, վար դրաւ երեք հոգի, տարբեր մեղադրանքներով: Փիէր Փիրօ (հայրը) կը մեղադրուի որ հրացան մը պահել տուած է դրացիի մը մօտ, մէկ տղան՝ սպանութեան մեղսակցութիւն եւ վերջապէս պահակը, Քամրունցի՝ կամաւոր մարդասպանութիւն: Տղուն պարագան որոշ չէ, քանի բնտանիքին փաստաբանը կը պնդէ որ դէպքին ատեն միասին էին, վայրէն չորս քիլոմեթր հեռու եւ հասած են՝ ետքը: Կարենալ վկայելու համար, հրաժարեցաւ պաշտպան փաստաբանի պաշտօնէն:

× Ոմանք կ'ուզեն իրար խառնել այս դէպքը եւ Շաթօպրեանի ոճիրը: Այս առընչութեամբ ալ, բաւական բոխ - բասուներ կան Թուրք «Կիւնէշ» թերթին հրատարակած մէկ հարցազրոյցին առթիւ Լը Փէնի հետ: Կիւնէշ կը գրէր, Երկուշաբթի օր, Լը Փէնի բերնով. - «Պատրաստ ենք զէնք առնելու արդիւք հանդիսանալու համար Ֆրանսայի քանդումին»: «Լիպերասիոն» հեռաձայնով հարցազրոյց մը կատարած է Ազգ. Ճակատի պարգլուխին հետ, որ իր վրդովումը կը յայտնէ գործածուած մեթոտներուն դէմ: Այլ խօսքով, շարաթներ առաջ կատարուած հարցազրոյցէ մը նախադասութիւններ հանել իրենց բնագրային ամբողջութենէն, Լը Փէն ամբաստանելու համար, «զայթակղեցուցիչ է» կ'ըսէ: «Լը Փէնը խօսեցնել կուտան, չեն ձգեր որ խօսի: Էփինի մէջ՝ բանուորը Թուրք է, մարդասպանը՝ Աֆրիկեցի, գործատէրը՝ ՀՀՀ (Շիրաք) եւ յանցաւորը՝ ... Լը Փէնն է»:

× Անապահովութեան ընդհ. մթնոլորտ մըն է որ ծաւալ կ'առնէ, մանաւանդ 18րդ Թաղամասը, ուր 9-րդ ծեր կնոջ մը դիակը գտնուած է, մէկ ամսուան ընթացքին: Բոլոր ոճիրները նոյն դրոշմը կը կրեն, տարեցներու դրամը կամ խնայողութիւնը գողնալու համար, ստորին ոճիրներ: Առանձին ու տարեց կիները այլեւս վախով ու սարսափով կ'ապրին, այպանելով իշխանութեանց անկարողութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐԿՐԻԹ ՏԻՒՐԱՍ, 70 տարեկան, Կոնքուռ գրական մրցանակը ստացաւ իր վերջին գրքին՝ Սիրահարը համար (տես՝ «Յառաջ միտք եւ արուեստ» Նոյեմբեր 6) որու տպաքանակը արդէն 200 հազարը անցած է: Այլ խօսքով, մրցանակը անգամ մը եւս կը շեղի իր կոչումէն: Անապասելի կը նկատուի Ռընօտոյի յանձնումը Աննի Էռնոյի «Լա Փլաս» գործին համար:

ՄԱՐՈՔ քաշուեցաւ Աֆրիկեան միութիւն կազմակերպութենէն, որովհետեւ ան ընդունեցաւ Փոլիսարիոյի անդամակցութիւնը: Զայիրն ալ քաշուեցաւ:

ԵԹՈՎՊԻՈՅ եւ մերձաւոր Սահալի մէջ, սովը ամէն օր հարիւր հազարաւոր մարդոց մահուան պատճառ է:

ՔԷՆԻԱՅԻ ԵՒ ԵԹՈՎՊԻՈՅ սահմանին վրայ գտնուող գիւղի մը մէջ պսակ մը կատարուած է, առջի օր: Փեսան 100 տարեկան է, հարսը՝ 14: Ըստ տեղւոյն աւանդութեան, ամուսնական արարքը կատարուած է երկու ականատեսներու ներկայութեան: Հարս ու փեսայ շատ երջանիկ են...:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՑԻԳ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՆՈՅԵՄԲԵՐ 3 / 6)

«ՏԷՐԸ» ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՊԱՍՏԱՌՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Խորհ. Միութեան պաստառներու վրայ ցուցադրուած է «Հայֆիլմ» արուեստանոցին մէջ պատրաստուած «Տէրը» շարժանկարը, որուն բեմանկարը գրած է Հրանտ Մաթեւոսեան: Բեմադիրն է Բագրատ Յովհաննիսեան, երաժշտութիւնը՝ Տիգրան Մանսուրեանի: Գլխաւոր դերը ստանձնած է Խորէն Աբրահամեան: Ժապաւէնը գնահատուած է Մոսկուայի «Իսկուստվօ Կինօ» ամսաթերթին, «Փրաւդ» եւ «Սովետսկայա Կուլտուրա» թերթերուն կողմէ:

×

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ ՀԱՅ ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Անցեալ քառասուն տարիներու ընթացքին Հայաստանի գիտութիւններու ակադեմիայի կազմին մէջ եղած են 84 իսկական, 106 թղթակից անդամներ, ինչպէս նաեւ 10 պատուոյ եւ արտասահմանէն 5 անդամներ: Այս տուեալները կը գտնենք վերջերս լոյս տեսած «Հայկական ՍՍՀ գիտութիւններու ակադեմիա: Անձնակազմը 1943 - 1983» կենսագրական տեղեկատուին մէջ, զոր կազմած են ակադեմիայի համապատասխան ճիւղերու բաժինները: Գիրքին մէջ այբբենական կարգով տրուած են անդամներու կենսագրութեան եւ գիտական գործունէութեան վերաբերող համառօտ տուեալներ: Առանձին ցանկով նշուած են ակադեմիայի նախագահները, փոխ - նախագահները եւ քարտուղարները: 1943 Նոյեմբերին էր, որ Հայաստանի ժողովրդական կոմիսարներու խորհուրդի հրամանագրով՝ Խորհ. Միութեան գիտութիւններու ակադեմիայի հայկական մասնաճիւղը հռչակուեցաւ Հայաստանի գիտութիւններու ակադեմիա: Կառավարութեան որոշումով հաստատուած էր ակադեմիայի անդրանիկ կազմը՝ 23 անդամ, այդ կարգին՝ անուանի գիտնականներ Մանուկ Աբեղեան, Վիկտոր Համբարձումեան, Աբրահամ եւ Արտեմ Ալիխանեան եղբայրները, Հրաչեայ Աճառեան, Ալ. Իսահակեան, Օրբելի եղբայրները: Նոյեմբեր 29-ին գումարուած է առաջին ընդհանուր ժողովը եւ ակադեմիայի նախագահ ընտրուած է Յովսէփ Օրբելի:

×

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆ ՏԱՍԸ ՀԱՏՈՐՈՎ

Հայաստանի Ակադեմիայի արուեստի հիմնարկը, Նախարարաց Խորհուրդին առընթեր յուշարձաններու պահպանման եւ օգտագործման վարչութիւնը եւ Հայկական Սովետական Հանրագիտարանի խմբագրութիւնը կը պատրաստուին լոյս ընծայելու պատմութեան եւ մշակոյթի յուշարձաններու հանրագիտարան մը՝ տասը հատորով: Այս առթիւ Կարէն Բալեան գիտել տուած է, թէ հաւաքածոն կ'ընդգրկէ Հայաստան գտնուող հնագիտական, ճարտարապետական, պատմական եւ արուեստի այլ բոլոր յուշարձանները՝ նախնադարեան շրջանէն մինչեւ մեր օրերը: Իւրաքանչիւր հատոր կը բովանդակէ առանձին շրջանի մը յուշարձանները՝ Այրարատ, Շիրակ, Լոռի, Սեւանի աւազան եւայլն: Մասնագէտներ առաջարկած են 9-րդ եւ 10-րդ հատորներուն մէջ առնել նաեւ Խորհ. Միութեան տարածքէն դուրս գտնուող հայկական յուշարձանները եւս: Յուշարձանները կը ներկայացուին առանձին յօդուածներով, չափագրութիւններով եւ լուսանկարներով: Հաւաքածոյին Ա. հատորը նուիրուած է Երեւանի յուշարձաններուն: Աշխատանքները մեծ մասամբ աւարտած են եւ հատորը մօտ ատենէն լոյս կը տեսնէ: 1986-էն սկսեալ, ամէն տարի հատոր մը կը հրատարակուի: Վերջին երկու տարիներուն ուսումնասիրուած են շուրջ երեք հազար յուշարձաններ: Սկսած է նաեւ Լեռնային Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի հայկական յուշարձաններու ուսումնասիրութիւնը:

ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

«Յառաջ»ի Նոյեմբեր 3-ի թիւով արձանագրած էինք Կ. Պոլսոյ Հայոց Պատրիարք Շնորհք Արք. Գալուստեանի Քանատա այցելութեան, որ մաս կը կազմէր Պոլսոյ հայկական վարժարաններու ի նպաստ հանգանականութեան նպատակով Քանատա եւ Միացեալ - Նահանգներ կատարուած շրջապտոյտի յայտագրին:

Շնորհք Պատրիարք Հոկտեմբեր 11-ին Թորոնթոյէն անցած է Միացեալ - Նահանգներ՝ Սիրաքիւզ, ուր պատարագած է Հոկտեմբեր 14-ին: Ապա այցելելէ ետք Տիթրոյթ եւ Շիքակօ, Շնորհք Պատրիարք Հոկտեմբեր 25-ին ժամանած է Լոս - Անճըլըս եւ օդակայանին մէջ դիմաւորուած խումբ մը ազգայիններու կողմէ: Հոկտեմբեր 28-ին, Պատրիարքը պատարագած եւ քարոզած է Ս. Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ: Ներկայ եղած է հոծ բազմութիւն մը, մեծ մասամբ Պոլսէն գաղթած Հայեր: Յաւարտ պատարագի, յարակից «Գարակէօզեան» սրահին մէջ տրուած է ճաշ մը, որու ընթացքին խօսք առած են թեմին առաջնորդը (էջմիածնական) Վաչէ Արք. Յովսէփեան, Շնորհք Պատրիարք եւ ուրիշներ:

Նոյեմբեր 4-ին, Շնորհք Պատրիարք պատարագած եւ քարոզած է Սան Ֆրանսիսքոյի Հայոց Ս. Յովհաննէս եկեղեցւոյ մէջ: Հուկէ, Շնորհք Պատրիարք Կ. Պոլսոյ Պատրիարքարանին ղրկած հեռագրով մը անակնկալ կերպով հրաւիրած է դիւանապետ Մեսրոպ վրդ. Մութաֆեանը, Ամերիկայի մէջ իրեն ընկերանալու համար:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 47-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Նոյեմբեր 11-ին,, իր դաշտին վրայ Արարատ 4 - 0 յաղթած է Պախտակորի: Մխիթարեան, այս առթիւ նշանակած նոր կէտին շնորհիւ, առաջին առաւելապոյն կոլ նշանակողն է (18):

Նոյն օրը Տորպեդօ (Մոսկուա) 2 - 2 հաւասար արդիւնք արձանագրած է Կիեւի Դինամոյին հետ:

ՃԱՏՐԱԿ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Երկուշաբթի օր ալ - Նոյեմբեր 12 - Գարպով - Գասպարով խաղը վերջ գտաւ, հաւասար արդիւնքով: Յաջորդ հանդիպումը՝ Նոյեմբեր 14-ին:

ԺՊԻՏՆԵՐ՝ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

ԱՅԴ ՀԵՏԱՔՐՔԻՐ ԴԵՐԱՍԱՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԸ

Զուարճալի ու զաւեշտական դէպքեր, ծիծաղաշարոյց իրադարձութիւններ ու իրավիճակներ, անշուշտ, լինում են բոլոր մասնագիտութիւնների տէր մարդկանց կեանքում: Բայց թոյլ ինձ ներուի ասել, որ բոլորովին այլ է դերասանական աշխարհը, մանաւանդ այն խումբի, որը սախթ է ունենում հիւրախաղերով անցնել քաղաքից քաղաք, շրջանից շրջան, գիւղից գիւղ:

Ահա ձեզ պատմեմ մի այդպիսի դէպք:

×

... Մի ներկայացումով մեկնել էինք Ախուրեանի շրջանի գիւղերից մէկը: Շոգ, արեւկէզ ամառ էր, բերքահաւաք, որի մէկ օրը, ինչպէս ասում են՝ տարի է կերակրում: Դաշտում ու կալում եռուզեռ էր: Եւ ահա մեր գլխաւոր բեմադիրի խելքին փչեց ներկայացումը խաղալ ոչ թէ գիւղական ակումբում, այլ կալատեղում, բացօթեայ:

- Ախր ներկայացման համար դեկորներ են պէտք, կուլիսներ են պէտք, - առարկեցին մի քանիսը:

- Ցարդի հսկայ դէզերը դեկորներ էլ են, կուլիսներ էլ, - պարզաբանեց ռեժիսորը եւ իր որոշումը հիմնաւորելով աւելացրեց, - համ էլ Շիրվանզադէի «Զար ոգին» այնպիսի պիէս է, որ որտեղ ասես՝ կը հնչի:

Դէ, ի՞նչ կարող էինք անել: Բեմադրողի իրաւունքները մեծ են, որ ասաց, ուրեմն պէտք է անի:

Ներկայացումն սկսուեց: Հանդիսատես կոլտնտեսականներն ու կոլտնտեսուհիները, գերանդիներն ու փոցխերը մի կողմ դրած, ընդարձակ շրջան կազմեցին, նրանցից ոմանք ծալապատիկ նստած էին, միւսները՝ պարզապէս ծնրադրած:

Ներկայացման սկիզբը կարծես թէ վատ չէր, բոլորն ուշադիր լսում էին, դերասանները ըստ հարկի «ելումուտ» էին անում դէզերի ետեւից: Բայց ամէն ինչ մի̈անգամից փչացաւ, երբ հերթը հասաւ գիժ Դանիէլի մուտքին: Դերակատարն իր մուտքը աւելի տպաւորիչ եւ ձայնն աւելի հնչեղ դարձնելու նպատակով որոշել էր յայտնուել բաւականաչափ հեռու գտնուող դոմի ետեւից: Եւ հէնց որ նա այնտեղից աՀեղաձայն աղաղակեց՝ «Հէ՜յ, ժողովուրդ, երգս լսեցէք» խօսքերը, կալատեղում գտնուող բոլոր շները, ասես խօսքները մէկ արած, յարձակուեցին «գիժ» Դանիէլի վրայ: Նրանց հաչոցը մի իսկատեսակ ազդանշան եղաւ նաեւ գիւղի շների համար, որոնք այս ու այն կողմերից միացան կալատեղի դամփոների գրոհող խմբին եւ մի քանի վայրկեանում քրքրեցին ու գզգզեցին գիժ Դանիէլի աւանց այդ էլ պատառոտուած շորերը, նրան դարձրին, ինչպէս ասում են, «մօրէ մերկ» ... Թշուառ դերակատարը մէկ ձեռքի սազով ու մէկ էլ ձեռնափայտով աջ ու ձախ հարուածում էր շներին, բայց դա աւելի էր կատաղեցնում չորքոտանիներին, եւ հարկ եղաւ, որ շներին հալածելու եւ կալատեղից դուրս քշելու համար ծաւալուող պայքարին իրենց ակտիւ մասնակցութիւնը ցոյց տան նաեւ հանդիսատեսները, որոնք չգիտէին՝ ծիծաղեն, թէ զայրանան: Նրանք միացեալ ուժերով գիժ Դանիէլին մի կերպ ազատեցին շների յարձակումից, իսկ մի տարեց կին թասով ջուր առաջարկեց դերակատարին եւ կարեկցանքով ասաց.

- Խմիր, բալա ջան, վախեցած կը լինես:

Այնուհետեւ որքան էլ ջանացինք ներկայացումը վերսկսել, որքան էլ ձգտեցինք «խաղաղեցնել» շներին, ոչինչ չըստացուեց: Նրանք ոչ մի կերպ չընդհատեցին իրենց հաչոցն ու կաղկանձիւնը, խիստ վիրաւորուած էին մարդկանց անարդար վարմունքից. ինչպէ՞ս կարելի է մի գժի պատճառով իրենց այդպէս հալածել...

ՄՆԱՑԱԿԱՆ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՀԻՆ ՎԿԱՅԻ ՄԸ ՄԱՀԸ՝ ԲՈՐԻՍ ՍՈՒՎԱՐԻՆ

Նոյեմբեր 1-ին, իր մահկանացուն կը կնքէր Լենինի վերջին ողջ ընկերներէն մէկը՝ Բորիս Սուվարին («Յառաջ» Նոյեմբեր 6): Յամառ հակաթալինեան մը, որ ամբողջ պատմութեան մը վերջին վրկաներէն էր: «Մոնտ»ի մէջ Նիքոլ Ջանոն կը խօսի իր մասին.-

×

Մահը երբեմն անդարմանելին շատ աւելին կը պատճառէ: Որովհետեւ կան մարդիկ՝ որոնց անհետացումը համարժէք է մեր հաւաքական յիշողութեան մէկ մեծ բաժնին կորուստին, կամ դրադարանի մը հրդեհումին՝ ուր պահուած ըլլան արխիւներ: Մեր ժամանակի արխիւները:

Այս զգացումը կը ներշնչէ Բորիս Սուվարինի մահը. ան որ եղաւ անփոխարինելի վկան - եւ դերակատարը - համայնավարութեան պատմութեան, հիմնակիրը - մոռցուած ու անիծուած - Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան:

Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան վերջին վերապրողը, արդարեւ գործակցած է Լենինի, Տրոցկիի, Կամէնէւի, Բուխարինի, Ռատէկի, Գլարա Զէտկինի, Գրամշիի: Ան վերջին դէմքն էր համայնավար կուսակցութեան Լենինի շրջանին տնօրէն կոմիտէին 32 անդամներէն, վերջինը նաեւ Կոմինտէրնի պրեզիտիումին եւ դիւանին: Ան հակաճառած էր Լենինի, Տրոցկիի հետ ու ընդդիմացած Սթալինի 1924-էն իսկ. թուական մը, ուր կ'արտաքսուի համայնավար միջազգայնականէն, «անկարգապահութեան եւ ոչ - աւանդապաշտութեան» համար: Ան այդպէս ալ պիտի մնայ ամբողջ իր կեանքին ընթացքին. անկարգապահ ու ոչ - աւանդապաշտ:

Ծնած՝ Կիեւ, 1895, Նոյեմբեր 6-ին բանուորական ընտանիքի մը մէջ, բուն անունով Բորիս Լիֆշից, Ֆրանսա կը գաղթէ երեք տարեկանին. (Զոլային մօտ կ'առնէ, որպէս չարքային, Սուվարին կեղծանունը, ժէրմինալի յեղափոխական մասուրականը, եւ կ'ուզէ ամբողջ իր կեանքին ընթացքին որ մոռնան իր բուն անունը, զայն փոխելով նոյնիսկ՝ պաշտօնական արձանագրութիւններու մէջ, 60-ական թուականներուն, իրացնելու համար աւելի ֆրանսականացած Բորիս Սուվար անուանումը, ինչպէս կը վկայէ Պաշտօնաթերթը):

Հայրը ոսկերիչ գործաւոր մըն է - եւ զինքը վարկարեկելու համար Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան թերթերուն մէջ պիտի ըսուի թէ կը պատկանի գոհարավաճառ հարուստ ընտանիքի մը: Աշխատիլ կը սկսի 14 տարեկանին եւ կը ստանայ արհեստագէտի վկայական մը, զինուորական ծառայութեան մեկնելէ առաջ (1913). 1915-ին պիտի վերադառնայ, խրամատներուն մէջ եղբօրը մեռնելէն ետք:

Շատ երիտասարդ Սուվարին մաս կը կազմէ ԷՍ - ԷՖ - Ի - Օ-ի շարքերուն: Կը գրէ Լը Փոփիւլէրի (խաղաղասիրական հակումով ընկերվարական շարաթաթերթը) մէջ, յետոյ Փարիզի թղթակիցը կը դառնայ Վի Նուվէլ Պեղերպուրկի մէջ Մ. Գորքիի կողմէ հիմնուած) օրաթերթին:

Փարիզ կը հանդիպի Լ. Տրոցկիի միջազգայնական խաղաղասէր ընկերվարականներու մօտ: Վէճի կը մտնէ Լը Փոփիւլէր մէջ Լենինի հետ - դեռ անծանօթ - որ, կը պատասխանէ «Բ. Սուվարինի բաց նամակ»ով մը:

Երբ կը ծագի 1917-ի փետրուարեան յեղափոխութիւնը վճռապէս խաղաղապաշտութենէ կ'անցնի բոլշեվիզմի եւ 1919-ի Մարտին Գ. Միջազգայնականին, հետ միաժամանակ կոմիտէ մը կը հիմնէ Ֆ. Լորիոյի հետ ու կոչ կ'ուղղէ ԷՍ - ԷՖ - Ի - Օ.ի անդամակցութեան: Կարճ ժամանակ ետք կը դառնայ Գ. Միջազգայնականին համար կազմուած ֆրանսական կոմիտէին միջազգային գործերու քարտուղարը եւ կը հրատարակէ այս յանձնախումբին պաշտօնաթերթը:

1920, Մայիսին ձերբակալուելով գործադուլի դիմած ընկերվարական ու սէնտիքալիստ այլ չարքայիններու հետ, «Պետութեան ապահովութեան դէմ դաւադրութիւն» մը պատրուակով, պիտի չկարենայ մասնակցիլ Դեկտեմբերին Թուրի համագումարին, սակայն Սանթէի արգելարանէն գրի կ'առնէ մեծամասնութեան բանաձեւը, որ պիտի յանգի Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան հիմնումին եւ ինք կը դառնայ վարիչ կոմիտէին 24 լիազօր անդամներէն մէկը:

«Համագումարին հիմնական մասը, ծանօթ բանաձեւին մասին կարծիքներու հիմնական փոխանակումը, տեղի կ'ունենայ, ուրեմն, Թուրէն առաջ, Սանթէի մէջ, պիտի գրէր 60 տարի ետք: Թուր, ուր ազատ ասպարէզ տրուեցաւ բարբանջելու փափաքին, բեմական տպաւորիչ ելոյթներու, սրտաճմլիկ տեսարաններու, առանց որեւէ հետեւանքի արդէն պատրաստ ճակատագրական բանաձեւին վրայ: Քուէարկուեցաւ ինչպէս նախատեսուած էր, առանց ստորակէտ մը փոխելու, համոզուած լայն մեծամասնութեան մը կողմէ»: Սուվարին առաջնորդներու ցեղին կը պատկանի: Կը հաւատայ որ Լենինի դիրքաւորումը ճիշդ է, ի դին հետը վիճելու երբ բոլորովին համաձայն չէ: Պիտի կարենայ նոյնիսկ իր բացակայութեան ընդունիլ տալ իր տեսակէտը:

Որպէս պատգամաւոր համայնավար Միջազգայնականին Գ. Համագումարին, Բ. Սուվարին առաջին անգամ Մոսկուա կ'երթայ 1921-ին. դիւանին ու Պրէզիտիումին մաս կը կազմէ 1921-ին եւ 1924-ին. այս թուականին կ'արտաքսուի, Սթալինի դէմ Տրոցկին պաշտպանած ըլլալուն համար: Ֆրանսայի կուսակցութիւնը ըսկրսած էր զօրավիգ հանդիսանալ իրեն եւ 1924-ի Յունուարին երբ Լենին նոր մեռած էր, մաս կը կազմէ Քաղաքական Բիւրոյին: Յաջորդ տարին պիտի վտարուի անկէ, այն դէմքերուն կողմէ, որոնք չեն փափաքիր խնդիր ունենալ Կոմինտէրնի հետ, Քաշէն, Տօրիօ, Վայան - Քութիւրիէ, Թրէն:

Վերջնականապէս Ֆրանսա վերադարձած, 1925-ին. Մոսկուա պիտի չերթայ այլեւս, սակայն, որքան կարելի է յարաբերութիւն պիտի պահէ «ֆրանսացի բոլշեվիկներ»ու հետ, որոնք տակաւին Խորհրդային Միութիւն կը գտնուին: Միջոց մը Փարիզ կը շարունակէ մնալ Մարքս - Էնկէլս Հիմնարկի թղթակիցը, մինչեւ որ իր բարեկամը՝ Տ. Ռիազանով հաշուեյարդարի կ'ենթարկուի: 1929-ին կը խզէ Տրոցկիի հետ որ աքսորական է Թուրքիա:

Սուվարին իր ամբողջ կեանքը կը նուիրէ նպատակի մը. Մերկապարանոց հրապարակելու Սթալինի ոճիրները ու հասկցնելու թէ ինչպէս դաւաճանուած է յեղափոխութեան: Հանճարեղ ինքնուս մը, արտակարգ զարգացումի տէր զոր մինչեւ վերջին օրը անդադար խորացուց, աշխատելու բացառիկ կարողութիւն մը ունէր: Վտարուած պաշտօնական բոլոր խմբակներէն ինք առանձին կը շարունակէ Պիւլըթէն Քոմիւնիսթի հրատարակութիւնը: Զէր ուզեր լքել այս թերթը զոր ինք հիմնած էր...

Անխոնջ գործունէութիւն մը ունեցած է, 1930-ին կը հիմնէ համայնավար դեմոկրատ Ակումբը, որ իր ժողովները կը գումարէ Մոնփառնասի ՊԷլ - Էր սրճարանը. կը հիմնէ զանազան պարբերաթերթեր, կ'աշխատակցի ուրիշներու:

Բ. Սուվարինի անունը պիտի մնայ պատմութեան մէջ շնորհիւ Սթալինի բացառիկ կենսագրութեան գրի առնուած 1930 - 1935-ի շրջանին ամերիկացի հրատարակիչի մը ապսպրանքով ... որ մերկ...

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ՊՈԼՍՈՅ ԹԱՂԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՍԷԼԱՄՍԸՋ

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

- Թաղականը յանցանք չունի դեռ. ըսպասեցէք քանի մը օր, որ սխալ քայլ մը առնէ եւ ան ատեն իրաւունքով հրապարակ ելլենք:

-Պիտի համաձայնիս մեզի:

- Անկարելի է այս կէտին մէջ:

- Մեզմէ չպիտի բաժնուիս:

- Խղճիս կը դպչի:

- Ռօզ տը լաֆէՔբէօր մը կուտա՞ս ինծի զուն:

- Գլխուս վրայ:

- Ինձ ալ շիշ մը Պօրտոյի գինի տուէք:

- Շատ լաւ: Զհասկնաք թէ ես թաղականը չտապալելու կողմն եմ. ես ալ կ'ուզեմ որ տապալուի, բայց...

- Երկար մի ըներ, օխա մը ձկան իւղ տուր ինծի:

- Ձեր ալ սիրտը կոտրել չեմ ուզեր ... կ'աշխատիմ այս գիշեր մէկ աղուոր պատուական եւ ընտիր յանցանք մը գտնել եւ անով տապալել թաղականը, բայց պայմանաւ մը...

- Այսինքն մէկու բան չըսենք:

- Ոչ ...: Սա պայմանաւ, որ եթէ տակից վերջը հիւանդանալով դեղ գնելու ստիպուիք՝ իմ դեղարանս հրամմէք:

- Պարտքերնիս է, եղբայր, այս գիշերուընէ բոլոր բարեկամներուս կ'ըսեմ, վաղուընէ անդին հիւանդանան եւ հոս գան դեղ առնեն. հիւանդ չեղած ատեննին ալ թող գան առնեն, էֆէնտիմ, ի՞նչ կ'ըլլայ եղեր ... պարապ տեղը հազարումէկ բանի սակ կը տրուի կոր...

- Շնորհակալ եմ:

- Մնաք բարով:

- Երթաք բարով:

Հետեւեալ օրը կռիւը կը ծագի թաղին մէջ. թաղեցիներէն խումբ մը պատուաւոր ազգայիններ փայտերով զինուած՝ թաղ. խորհրդարանի վրայ կը յարձակին եւ թաղականներուն մէկուն ոտներէն, միւսին մօրուքէն, մէկալին ականջէն քաշելով խորհրդարանէն դուրս կը հանեն: Պատրիարքարանը եղելութիւնը կ'իմանայ եւ հրահանգ մը կը ղրկէ, որ ընկատելով, որով կը սկսի եւ խորհուրդ յուծեալ էով կը վերջանայ:

Ինչ որ պատմենք հոս՝ տարին հինգ - վեց անգամ կը պատահի այս թաղին մէջ: Սահմանադրութեան հաստատութենէն ի վեր չէ եղած թաղական մը, որ իր պաշտօնավարութեան ամբողջ շրջանն լրացուցած ըլլայ: Առժամանակեայ թաղական խորհուրդ մը մէկ քանի տարի պաշտօն կը վարէ երբեմն: Եւ ոչ մի թաղական խորհուրդ կանոնաւոր հաշիւ կրցած է տալ այս թաղին մէջ, թաղեցին ալ թաղական ընտրելէն զլուխը քերելու ժամանակ չունի որ հաշիւ պահանջէ եւ առնէ: Հինգհարիւրքանեւհինգ տուն հայ կայ հոս վեցհարիւրերեսուն քուէարկու եւ երկու հազարի մօտ բնակիչ, բայց երբ թաղականի համար քուէ տալ հարկ ըլլայ՝ քուէարկուներու թիւը վեց հազար կ'անցնի. ալ հասկցիր, թէ մէկ հոգի քանի քուէ կուտայ հոս. Սէլամսըզցին շատ չաայլ է ... քուէի մասին:

Երեք կուսակցութիւն կայ հոս - կեդրոնական, աջակողմեան եւ ձախակողմեան:

Կեդրոնականն է՝ թաղական տապալող, աջակողմեանն է՝ վայրահաջ մասն, որ քահանաներու գործիք է, իսկ ձախակողմեանն է՝ անտարբեր մասը, որ միշտ խոհեմութիւն կը համարի լռելն:

Թաղեցւոյն բարեպաշտութեանը գալով կրնաք շուտով հասկնալ զայն, երբ ըսեմ ձեզ, թէ Կիրակի օրերը եկեղեցւոյ մէջ երկու հարիւրէ աւելի մարդ չըլլար, եւ ժողովրդեան մէջ շրջարերութեան համուած զանձանակին մէջ ալ հազիւ եօթանասունըհինգ փարա կը գոյանայ: Այս եկեղեցին տասը քահանայ ունի. Աստուած ամէնն ալ անփորձ պահեսցէ եւ Սէլամսըզցին պարգեւեսցէ: Եկեղեցւոյ խաչահանգստին ջուրը երկու տեսակ է. մէկն անաղարտ է, իսկ միւսը նենգուած: Անարատին գինը քիչ մը սուղ է, իսկ միւսը ձրի է, ուզածիդ չափ կրնաս խմել: Առաջին տեսակէն ուզողն լուսարարին կը դիմէ, որ անմիջապէս կ'երթայ եւ պահած տեղէն կը բերէ. երկրորդ տեսակէն խմել ուզողը եկեղեցւոյ ջրհեղջին վրայ գրուած դոյլէն կ'երկնցնէ եւ ուզածին չափ կը խմէ. այդ ջուրն ախորժակ կը բանայ եղեր:

Հոս ալ թաղային վարժարանն յետ երթալու մասին կը մրցի միւս թաղային վարժարաններու հետ, եւ շատերը կը յուսան թէ առաջին մրցանակն աս պիտի վաստկի:

(Շար. 2)

ժած է զայն հրատարակել, մինչ այդ Ամերիկա պաշտօնապէս ճանչցած ըլլալով Խորհրդային Միութիւնը։ Հատորը (մօտ հինգ հարիւր էջ, անաւոր յայտնութիւններով, սակայն ճոխ փաստաթուղթերով ու յստակատեսութեամբ) լոյս կը տեսնէ Փլոն հրատարակչատունէն, մեծ դժուարութիւններով. ձախը ինչպէս աջը կը մերժեն ազդարարութիւնները այս մարդարէին որ զինուած է միմիայն իր զինութեամբ եւ խելքով։

Պէտք պիտի ըլլայ սպասել մինչեւ 1977 (Սուվարին 82 տարեկան է) որպէսզի վերհրատարակուի այս գործը։ «Սթալին» կ'արժանանայ լրագրողներու ներբողական գնահատանքին, ինչպէս նաեւ պատմաբաններու եւ «կրէմլինագէտ»ներու։ Սուվարին երբեք չէր կորսնցուցած իր խայթող ու սուր ոճը եւ գիրքը ճոխացած էր յափշտակութեամբ կարդացուող յառաջաբանով ու վերջաբանով մը, ուր ան չէր վարանիր տեղ տալու Մոսկուայի դատավարութեան տարիներուն Անտրէ Մալրոյի իրեն ըսածներուն, արդարացնելու համար Սթալինի հրատարակութեան մերժումը Կալիմար հրատարակչութեան կողմէ. «կը խորհիմ թէ իրաւունք ունիք, դուք, Սուվարին եւ ձեր բարեկամները. սակայն պիտի միանամ ձեզի, երբ ամէնէն հզօրներն ըլլաք...»։

Տխուր այլախոհը Սուվարին, ինք երբեք պիտի չուզէր «ամէնէն հզօրներուն հետ ըլլալ. կը հաստատէ այս կէտը յստակօրէն 1977-ի յառաջաբանին մէջ. «արտասանել զոյգ սորվուած դասեր, կրկնել վերացական տարազներ, որոնք ոչ մէկ կապ ունին իրականութիւններու հետ, ահա ինչ որ անընական կը թուի ինծի» եւ կը գրէ որպէս նշանաբան. «դուն հետեւէ՛ քու ճամբուդ եւ մարդիկ թող իրենց ուզածը ըսեն»։ Կը պատրաստէր «ընդար - ձակուած» «Սթալին»ի նոր հրատարակութիւն մը։ Կարելի է մտածել որ բնական պիտի գտնէր Սվէթլանայի, - Հրէշին աղջկան - վերջնապէս հօրը միանալու որոշումը։

Այս փոքրակազմ խիզախ մարդը աշխատած էր մինչեւ վերջը. հակառակ տկարացող տեսողութեան մը, կը վայելէր իր մտային բոլոր կարողութիւնները։ Սկսած էր նոյնիսկ գրի առնել ինքնակենսագրութիւնը, փափաքելով յստակացնել պատմութիւնը, անճնական յիշատակներու եւ իր քով մնացած փաստաթուղթերուն օժանդակութեամբ։ Գործունեայ մինչեւ վերջին օրը, թերթեր, գիրքեր կը կարդար, սեւ մելանով ու գեղեցիկ գիրով մը, որ չէր դողար բնաւ, կը պատասխանէր նամակներու։ Հիւանդանոցը, ուր տարնապէն առաջ ան կնոջը հետ կը խօսէր Ի. Կանտիի մահուան պարագաներուն մասին։

Այս չատ ներամփոփ մարդը Խորհրդային Միութեան եւ հակասթալինեան մաստրդիկներու հիացումին արժանացած, մեզի ժամանակ ձգած էր սակայն գնահատելու իր քաղաքական հանճարն ու յստակատեսութիւնը։ Մեռաւ մեռելոցի երկուշաբթի առանց սպասելու իր 89-րդ տարեդարձին, Նոյեմբեր 6, Հոկտեմբերեան այդ յեղափոխութեան օրը զոր ինք կ'որակէր «զինուորական հարուած»։ Որոշ է որ Բ. Սուվարին չէ դադրած իր մասին խօսեցնելէ...։

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ

ԿԱՂԱՄԲԸ՝ ՍՆՈՒՆԴ ԵՒ ԴԵՂ

Կաղամբը հին ժամանակներէն ծանօթ է եւ գնահատուած իբրեւ սնունդ։ Տարածուած՝ աշխարհի գրեթէ բոլոր կողմերը, կաղամբը ի յայտ կուգայ տասնեակ տեսակներով եւ կը կազմէ սնունդի կարեւոր նիւթերէն մին։

Հաստատուած է, թէ հարիւր կրամ կաղամբը կ'արտադրէ 25 - 30 ջերմուժ, այսինքն նոյնքան՝ որքան ձմերուկը, սեխը, հազարջը, եւ կը պարունակէ աւելի շատ շաքար քան հազարջը, սեխը, մանդարինը եւայլն։ Եթէ կաղամբին ջերմուժային արժէքը այնքան բարձր չէ, սակայն, ան կը պարունակէ, հանքային աղեր, զասելով ունեցողներու շարքին։ Հարիւր կրամ կաղամբի մէջ կը գտնուի 60 - 80 միլիկրամ կենսանիւթ, այնքան որքան կը գտնուի լեմոնի կամ նարինջի մէջ եւ չորս անգամ աւելի քան խաղողի, բալի, հազարջի, կանաչ սոխի մէջ։ Կարմիր բանճարէն, սեխէնէն, շոմինէն ետք, կաղամբը կը գրաւէ չորրորդ տեղը՝ Պէ. 1 Պէ. 2 կենսանիւթերու պարունակութեան տեսակէտէն։ Հարուստ՝ հանքային աղերով, կաղամբը իր մասնակցութիւնը կը բերէ մարմնի պահանջներու գոհացման փոթասիումով, երկաթով, կրածինով, փոսփորով եւայլն, օժանդակելով այսպէս զանազան հիւանդութիւններու կանխարգիլման։

Սննդառութեան մէջ ունեցած կարեւորութենէն զատ, կաղամբը կ'օգտագործուի հիւանդութիւններու դարմանումին համար։ Այսպէս, իր բուժիչ յատկութիւնը գնահատուած է դեռ շատ հին ժամանակներէն։ Հռոմէացիները զայն կ'օգտագործէին վէրքերը, մորթի խոցերը, յօդացաւը եւայլն բուժելու։ Անոնք այնքան խանդավառուած էին կաղամբի օգտագործումէն ձեռք ձգուած արդիւնքներէն, որ հռոմէացի պետական բարձր անձնաւորութիւն՝ Կատոն, կը յայտարարէ թէ շնորհիւ կաղամբին, Հռոմէացիները եօթը դար չէն դիմած որեւէ բժիշկի։ ԺԶ. դարու առաջին կէսէն մեզի հասած տեղեկութիւնները կը փաստեն, որ վէրքերը բուժելու համար լայնօրէն օգտագործուած էր կաղամբը։

Արդի բժշկութեան մէջ, կաղամբը բուժիչ դեր մը ունի մասնաւորաբար ստամոքսային վէրքերու, ջղացաւի եւ միջացուներու մէջ։ Ռումանիոյ մէջ ներկայիս կատարուած հետազօտութիւններէն ի յայտ եկաւ կաղամբին սպիացուցիչ արժէքը, որ յառաջ կուգայ քիմիական ալանթոյինա նիւթէն, զոր կաղամբը կը պարունակէ նոյնիսկ թթուած վիճակի մէջ։

Ա. Վ.

«Նոր Կեանք»

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԿԼԸՆՏԷՅԼԻ Հայ Սքուլի սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 21-ին, տեղի ունեցած է Դանիէլ Վարուժանի ծննդեան 100-ամեակին նուիրուած Մշակոյթի Օրուան տօնախմբութիւնը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Շրջ. Վարչութեան, որուն ատենապետը՝ Գուրգէն Գասապեան, բացումը կատարելով շեշտած է թէ «Վարուժանին, եւ անոր նման տաղանդներուն նուիրուած տօնակատարութիւնները առիթ կ'ընծայեն, որ Հայութիւնը անգամ մը եւս վերադառնայ եւ արժեւորէ իր ազգին իսկական տաղանդները»։ Համազգայինի Կլէնտէյլի մասնաճիւղի երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Հովիկ Գասպարեանի մեկնաբանած է Գ. Մ. Ալէմշահէն, Ա. Խաչատրեանէն եւ Ալ. Յարութիւնեանէն գործեր։ Խաչիկ Արարատեան արտասանած է Դանիէլ Վարուժանի «Ջարդ»էն հատուած մը եւ «Վարձկին պարը»։ Առաջին բանախօսը՝ Ժագ Յակոբեան, նշած է թէ «Վարուժան քանդակագործ մըն էր, որ գրիչը մուրճի եւ թուրի վերածած, հայ բանաստեղծութեան հողին վրայ կառոյց վարուժանակերտ սիկստինեան տաճար մը։ Վարուժանեան տաճարը գեղակերտ հաւաքածոյ մըն է, պերճախօս մարդկային թանգարան մըն է, որ կը բաբախէ վարուժանեան սարսուռներով, ուր կը շնչէ Վարուժանի ցեղին սիրտը, որ կ'ալեկոծի Վարուժանի հեթանոս երգերով եւ ուր Վարուժան խըրոխտօրէն կը սրնգէ հայ հացին երգը»։ «Անի» պարախումբի ելոյթէն ետք, երկրորդ բանախօսը՝ Քրիստափոր Բագրատունի, նշած է թէ «քաղաքական միտումներով Վարուժանի գործին մասնակի ուրացումը կը կատարուի խորհրդահայ գրաքննադատութեան կողմէ, որ շեշտը կը դնէ Վարուժանի ստեղծագործութեան համամարդկային եւ միջազգային երեսներուն վրայ, մինչդեռ անոր գործին մէջ տիրապետողը ազգայինն է, զուտ հայկականը»։

×

ՊԸՇԻԿԹԱՇԻ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մատաղօրհնութիւնը տեղի ունեցած է Հոկտեմբեր 28-ին։ Պատարագած եւ քարոզած է Շահան Եպիսկոպոս Սվաճեան, անդրադառնալով Ս. Խաչի գիւտին։ Յաւարտ արարողութեանց, «Պալեան» սրահին մէջ տրուած է ճաշ մը։ Սեղանը վարած է Արման Մարաշլեան։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը։

×

ՄՈՆԹԵՊԵԼԼՈՅԻ «Մեսրոպեան» վարժարանի ճաշ - պարահանդէսը տեղի ունեցած է Հոկտեմբեր 5-ին, «Բագրամեան» սրահին մէջ։ Հանդիսութիւնը վարած է Հայկ Քիլէկեան։ Խօսք առած են Հոգաբարձութեան ատենապետը՝ Մինաս Օկանեան, յանուն Ազգ. Իշխանութեան Վաչէ Մաղէնլեան եւ Բիւզանդ Կոանեան շեշտելով հայ դպրոցին դերը։ Սմբատ Արք. Ջաղալեան կատարած է վարժարանին նոր տնօրէնը՝ Վիգէն Յովսէփեան, որ իր կարգին խօսք առնելով ներկայացուցած է դպրոցին մէջ կատարուած փոփոխութիւնները։ Թեմին առաջնորդը՝ Նորէմ Եպիսկոպոս Թապաքեան, շեշտած է հայ դպրոցին դերը Սփիւռքի մէջ։

×

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Կաթողիկոսարան այցելած է (Հոկտեմբեր 27) Ասորի Ուղղափառ եկեղեցւոյ պետը՝ Իգնատիոս Զաքքա Իվազ Պատրիարք, բարձրաստիճան եկեղեցականներու ընկերակցութեամբ, եւ ընդունուած Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի կողմէ։ Վեհարանին մէջ խօսք առնելով Հայրապետը անդրադարձած է Ասորի եւ Հայց. եկեղեցիներու միջեւ գոյութիւն ունեցող դարաւոր կապերուն։ Ասորի Պատրիարքը իր խոր հաւատքը յայտնած է, որ երկու եկեղեցիներու միջեւ գոյութիւն ունեցող կապը անքակտելի պիտի մնայ այնքան ատեն, որ քրիստոնէական հաւատքը կենդանի է իրենց մէջ։ Կէսօրին, Հայրապետը հիւրերը պատուած է ճաշով։

×

ԼԸՅՈՒՊԻ (Պոլիս) Նշանճա Թաղամասի Ս. Եղիա եկեղեցւոյ օծման եւ բարեզարդեալ վիճակով պաշտամունքի համար բացման արարողութիւնները տեղի ունեցած են Հոկտեմբեր 27-ին եւ 28-ին։ Առաջին օրը՝ Շաբաթ, կատարուած է օծման արարողութիւնը, նախագահութեամբ Շահան Եպսկ. Սվաճեանի։ Կիրակի, պատարագած եւ քարոզած է Աստուր վրդ. Ճիլողեան։ Յաւարտ արարողութեանց, յարակից շէնքին մէջ ճաշ մը տրուած է։ Հանդիսութիւնը վարած է Յակոբ Սվասլեան։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը։

×

ՊՈԼՍՈՅ Ֆիլհարմոնիայի նախաձեռնութեամբ, Նոյ. 1-ին, նշուած է երգչուհի Մարի - Լուիզ Գարագաշի յիսնամեայ յոբելեանը։ Մարի Լուիզ Գարագաշ առաջին կին արուեստագէտն է որ Թուրքիոյ մէջ բեմ ելած է օփերայի մը մէջ երգելու համար։ Ծնած է 1901-ին եւ իր առաջին երգահանդէսը տուած է 1929-ին։ 1934-ին Լա Թրավիաթա օփերայի մէջ մարմնաւորած է Վիոլէթթայի դերը։ Շրջան մը աշխատած է Իտալիա, իսկ 1940 - 80 տարիներուն երգի դասեր տուած է Պոլիս։ Յոբելենական հանդիսութեան բանախօսած է Բարսեղ Թուղլաճըեան, ներկայացնելով յոբելեարին կեանքն ու գործը։ Գեղարուեստական բաժինին հանդէս եկած է երգչուհի Ալիս Մանուկեան։

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Զ.)

- 30 -

ՏՕՆԱՀԱՆԴԷՍ

- Էհ, բացատրեց Պարքինի, հեծանիւով վազքն է, ուր ամէն մրցորդ մանչ՝ հեծանիւին վրայ նստած կը տանի աղջիկ մը, եւ ամէն աղջիկ հագուած է իբրեւ իտալական քաղաք մը։ Մէկը՝ կը ներկայացնէ Միլանը, ուրիշ մը՝ Վենետիկը, միւսը՝ Պոլոնիան, չորրորդ մը՝ Հռոմը, եւայլն. , եւ ամէն հեծելանուորդ հագուած է համապատասխան քաղաքին տիպարին համաձայն. օրինակի համար, ան որ իր հեծիկին առջեւը կը տանի Միլանը, պէտք է հագնի գործաւորի կօճկէն, քանի որ արուեստի քաղաք է. ով որ իր առջեւ հեծիկին վրայ կը տանի Պոլոնիան, գիւղացիի պէս կը հագնի, քանի որ Էմիլիան մշակներու երկիր է. ան որ Ճենովան կը տանի, իբր նաւաստի հագուած պիտի ըլլայ, եւայլն.։

Տոն Քամիլլօ ուրիշ բացատրութիւններ ալ ուզեց։

- Իսկ սակայն «քաղաքական - երգիծական - ժողովրդական նշանակութիւնը»։

- Զեմ գիտեր, Տոն Քամիլլօ. տաղաւար մըն է որ հրապարակին վրայ պիտի գտնուի վերջին վայրկեանին։ Կ'ըսուի որ քաղաքներուն մրցանքէն ետք, օրուան ամէնէն հետաքրքրական տեսնելիք բանը պիտի ըլլայ։

- Տոն Քամիլլօ անտարբեր մնացեր էր մինչեւ այդ վայրկեանը, բայց հասնելով յայտագրին վերջին տողերուն բացատրութիւն մը արձակեց։

- Աս ոչ...

- Էհ, այո՛, Տոն Քամիլլօ, ճիշդ այդպէս. Կիրակի օրը առտուն Փեփփոնէ եւ կուսակցութեան միւս վարիչները գիւղին գլխաւոր փողոցներէն պիտի անցնին, պտտելով կուսակցութեան ծախու թերթերը։

- Կատակ մըն է, գոչեց Տոն Քամիլլօ։

- Կրողին կատակը, այդպէս ըրած են Իտալիոյ բոլոր գլխաւոր քաղաքներուն մէջ. եւ ծախողները ոչ միայն նահանգային վարիչներ, լրագրի տնօրէններ, այլ նոյնիսկ դեպուտատներ. չէի՞ր կարդացած։

×

Պարքինիի ելլելուն, Տոն Քամիլլօ սենեակին մէջ վեր - վար քալելէն ետքը, գնաց ծնրադրելու աւագ խորանի Քրիստոսին առջեւ։

- Յիսուս, ըսաւ, շատ հասցուր Կիրակի առաւօտը։

- Ինչո՞ւ, Տոն Քամիլլօ, չե՞ս կարծեր որ ժամանակը արդէն բաւական արագ է իր բնական ընթացքովը։

- Այո՛, բայց կան պարագաներ, երբ վայրկեանները ժամեր կը թուին։

Քիչ մը վրան մտածեց.

- Սակայն, աւելցուց Տոն Քամիլլօ, ուրիշ պարագաներ ալ կան, ուր ժամերը վայրկեաններ կը թուին. հետեւաբար փոխարինում կայ։ Ամէն բան թո՛ղ ինչպէս որ է. Կիրակի օրուան պիտի սպասեմ բնական ճամբով։

Քրիստոս յառաչեց.

- Ի՞նչ վատթար խորհուրդներ կը շըրջին ուղեղիդ մէջ։

- Վատթար խորհուրդնե՛ր, ե՞ս. եթէ անմեղութիւնը կարենար մարդկային դէմք մը ունենալ, ես ուրիշ բան պիտի չընէի, թէ ոչ հայելին նայիլ եւ ըսել, «Ահա Անմեղութիւնը»։

- Թերեւս լաւագոյն պիտի ըլլար ըսէիր «Ահա Սուտը»։

Տոն Քամիլլօ խաչակնքեց ու ելաւ.

- Հայելին պիտի չնայիմ, ըսաւ երթալով արտորանքով։

×

Հասաւ վերջապէս Կիրակի առաւօտը. առաջին պատարագէն ետքը, Տոն Քամիլլօ գնաց լաւագոյն կապան հագնելու. փայլեցուց կօշիկները, խնամքով վրձնեց գլխարկը, եւ ճիդ մը ընելով՝ որ չվազէ, կամաց կամաց հասաւ գիւղամիջին գըլխաւոր պողոտան։

Մարդիկ խռնուած էին, եւ ամէնքը վեր վար կը քալէին անտարբերութեամբ, բայց կը հասկցուէր որ բանի մը կը ըսպասէին։ Ու յանկարծ հեռուէն լսուեցաւ Փեփփոնէին թաւ ձայնը։

(Շար. 123)

Վ Ի Է Ն . - Տէրմիճեան, Պասմաճեան, Պետրոսեան, Թէնիւ, Սահակեան, Ասլանեան ընտանիքները, զաւակներն ու թոռները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ մեծ - հօր՝

ԳԱԲՐԻԷԼ ՏԷՐՄԻՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 13-ին, 85 տարեկանին :

Յուղարկաւորութեան մանրամասնու - թեանց համար՝ դիմել տեղւոյն վրայ :

Montée Saint Marcel, VIENNE

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկե - ղեցւոյ Հողաբարձութիւնը հոգեհան- գըստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Նոյեմբեր 18, վաստակաւոր երա- ժըշտապետ՝

ՆՇԱՆ ՍԵՐԳՈՅԵԱՆԻ

մահուան 2-րդ տարելիցին առթիւ :

Կը հրաւիրուին յիշատակը յարգող- ները :

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ - ԿՐԹԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ինչպէս անցեալ տարիներուն, այս տարի եւս կը շարունակուին Ս. Գիրքի, Քրիստոնէականի եւ Հայ Եկեղեցւոյ պատմութեան դասերը :

Երեքշաբթի, ժամը 20-էն 21, Ս. Գիրքի ուսուցումը, չափահասներու համար :

Չորեքշաբթի, ժամը 19.30-էն 20.30, Քրիստոնէականի եւ Հայ Եկեղեցւոյ պատմութեան դասեր, փոքրերու համար :

Տեղեկութեանց համար դիմել՝ Հոգեւոր հովիւ՝ Ներսէս Ծ. Վրդ. Բամուճեանի :

Հեռ. - 378 - 92 - 91

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նուիրուած

«ԱՇԽԱՐՀ»Ի ՀԻՄՆԱԴԻՐ

ԱՒԵՏԻՍ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ

Կազմակերպութեամբ Ֆր. Մշակ. Միութեան, Շաբաթ, Նոյեմբեր 17, ժամը 20.45-ին :

UCFAF

6, Cité Wauxhall — Paris 10e

Կը մասնակցի՝

ԳԵՂԱՄ ՍԵՒԱՆ

Բանասիրական գիտութեանց տոքթ. Երեւանի Համալսարանէն

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ժորժ Աւագեանց եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Գչիկեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Մերուժան Փանոսեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Նոյեմբեր 18, Իսիի Ս. Մարիամ - Աստուածածին եկեղեցին, իրենց մօր եւ մեծ - մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԶՈՒԱՐԹ ԳՇԻԿԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին եւ իրենց հօր ու մեծ - հօր՝

ՆԵՐՍԷՍ ԳՇԻԿԵԱՆԻ

մահուան 19-րդ տարելիցին ի յիշատակ :

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տառխա Կամսարական 500 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր հօրեղբօր՝ Տիգրան Կամսարականի յիշատակին :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարի - Նուպար հաստատութեան Բարեկամները այս աշնան կորսնցուցին իրենց մէկ հիմնադիր անդամը՝ Տիկին Ցոլինէ Ջիլինկիրեան, որու մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները ստացած են. - Տիկին Ջիլլիտ, Տէր եւ Տիկին Գրնաճեան, Տէր եւ Տիկին Քիաթիպեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Մաստիչեան 500-ական Ֆ., Տիկին Մատաթ 300. Տիկին Պարոնեան, Տէր եւ Տիկին Զամչիկ. Տիկին Վ. Տապաղեան, Մարի - Նուպար հաստատութեան ուսանողներ, Տիկին Կիւմիւշեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Հարենց, Տէր եւ Տիկին Ա. Գույումճեան 200-ական փրանք :

COMITE UNITAIRE DES ASSOCIATIONS ARMENIENNES D'ALFORTVILLE

le vendredi 16 novembre, à 21 heures

à la Salle des Fêtes d'Alfortville

rue Voltaire

PROJECTION DU FILM

«ALFORTVILLE 1984»

Thème du film : Inauguration du Monument au Génocide arménien et les événements de mai 84

Prise de parole

Participation de :

- L'ATELIER DE MUSIQUE TRADITIONNELLE DE LA MCA
- LA TROUPE DE DANSE «AKHTAMAR»
- LA CHORALE «LOUSSAVORITCH»

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԻ

10 bis, Rue Thouin — 75005 Paris

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ՉԱՓԱՀԱՍՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ամէն Երկուշաբթի, երեկոյեան ժամը 8-ին :

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ՝ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Մանուկներու համար (4-էն 12 տարեկան), հայերէն լեզուի դասեր, կրօնական դաստիարակութիւն, երգ, գծագրութիւն :

Ամէն Չորեքշաբթի, կէսօրէ ետք ժամը 2-էն 5 :

ընտանեկան ճաշ

Վերամուտի առաջին ընտանեկան ճաշը՝ Կիրակի, Նոյեմբեր 18, ժամը՝ 13-ին :

Տեղերը ապահովելու համար՝ հեռաձայնել. - 278 - 31 - 93 կամ 326 - 50 - 43 թիւերուն :

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՓԱՐԻԶ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Նուիրուած՝

հայրենի մեծանուն երաժիշտ՝

ԱՌՆՕ ԲԱԲԱՋԱՆԵԱՆԻ

(մահուան տարելիցին ի յիշատակ)

Կիրակի, Նոյեմբեր 18, ժամը ճիշդ 16-ին, Միւզէ Կիմէի սրահին մէջ :

6, place d'Iéna, Paris 16e

Սիրայօժար կը մասնակցին. -

ՍՈՆԱ ԽՕՇԱՖԵԱՆ (ջութակահարուհի)

ԱՅՏԱ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ (դաշնակահարուհի)

ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ (արտասանութիւն)

ՄԷՆՏՈՒՀԻ ԶՈՒԼԷՄԵԱՆ (երգ)

եւ

ENSEMBLE INSTRUMENTAL TRADITIONNEL ARMENIEN

ղեկավարութեամբ՝

Ժ. ՓԻԷՌ ՆԵՐԿԱՐԱՐԵԱՆԻ

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 50 Ֆ. :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԻՍԻԻ ԱՍԱ-ին

մեծ կալան

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 24-ԻՆ

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային :

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

COLLECTIF POUR LA DEFENSE DES DROITS DU PEUPLE CHYPRIOTE
9, rue Mesnil — 75016 PARIS

PARIS, le 7/11/84

APPEL

DU PROFESSEUR PAUL MILLIEZ PRESIDENT DU COLLECTIF POUR LA DEFENSE DES DROITS DU PEUPLE CHYPRIOTE

Chèr(e)s Ami(e)s

Nous attirons votre attention sur le fait que la TRAGEDIE CONTINUE à Chypre, la partie nord de l'île est toujours occupée illégalement par l'armée turque, deux cent mille Chypriotes sont toujours arrachés à leurs foyers et sont toujours réfugiés dans leur propre pays, deux mille personnes ont disparu et sur leur sort le gouvernement d'Ankara se refuse à donner la moindre information.

Pour ces raisons, nous voulons tenir une réunion pour demander, l'application immédiate des résolutions internationales concernant Chypre, à savoir :

1° Le retrait rapide des forces d'occupation turques du territoire de la République de Chypre et la cessation de toute intervention dans ses affaires.

2° Le droit de retour de tous les réfugiés (grecs et turcs) et de tous les détenus dans leurs foyers.

3° L'éclaircissement par le gouvernement d'Ankara sur le sort des personnes disparues.

Afin que cette réunion puisse se tenir, vous pouvez nous aider efficacement en envoyant un chèque de 20 (vingt) francs.

Le président du Collectif
Professeur Paul MILLIEZ

Versement de soutien : BANQUE NATIONALE DE GRECE, 65, avenue Franklin-Roosevelt, 75008 Paris, Compte N° 720 680 050-00, ou Professeur Paul MILLIEZ, président du Collectif pour la Défense des Droits du Peuple Chypriote
9, rue Mesnil, 75016 Paris

ՎԱԼԱՆՍ

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ իր տարեկան պարահանդէսը, Նոյեմբեր 17-ին, Շաբաթ, երեկոյեան ժամը 21.30-ին «Փալէ տը լա Ֆուար»ի սալօն «Տագո-յի մէջ :

Երեկոյթը կ'ոգեւորէ «Անի» նուագախումբը :

PRIX SPECIAUX*

Beyrouth
DEPART LYON 3640 F — DEPART PARIS 3950 F

NOEL

ET

Damas
DEPART LYON 3640 F — DEPART PARIS 3700 F

JOUR DE L'AN

Alep
DEPART LYON 3640 F — DEPART PARIS 3700 F

* Aller - Retour en avion sous certaines conditions

Renseignements et Inscriptions :

SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil — 75001 PARIS
Tél : 261 - 51 - 13

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté — 69003 LYON
Tél : (7) 860 - 13 - 66

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ
ՆԻՍ

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 18, ԺԱՄԸ 15.30-ԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

(մասնակցութեամբ՝ 80 երգիչներու)

խմբավար՝ ԽԱՉԻԿ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆ

Դաշնակի ընկերակցութիւն՝ ԺԻԼԻԷԹ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆ

Salle «A T H E N A» D'ACROPOLIS
Palais des Arts du Tourisme et des Congrès
1, Esplanade Kennedy, N I C E

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ԿՈՄԻՏԱՍ, Ժ. Փ. ՌԱՄՕ, Մ. ԵԿՄԱԼԵԱՆ, Բ. ԿԱՐԱ-ՄՈՒՐԶԱ, Բ. ԿԱՆԱՉԵԱՆ, Ա. ԲԱԲԱՋԱՆԵԱՆ, Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ, Ա. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ, Է. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ, Թ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ :

Մուտք՝ 60 եւ 90 Ֆրանք : Կէս գին 18 տարեկանէն վար երիտասարդներուն, ուսանողներուն եւ գինուորագրեալներուն համար :

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
15
JEUDI
15 NOVEMBRE
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60-ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.833
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
60e ANNÉE — No 15.833

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՍԱՆԷՆ ՑԻՍՈՒՆ հազարի միջեւ պէտք է ընտրութիւն մը ընել, գիտնալու համար թէ քանի՞ հոգի մասնակցած է այն ցոյցին, զոր կազմակերպած էր Սէ-Ժէ-Թէ-ն, գործատիրութեան դէմ, Թուրք բանուորին մահուան առթիւ, Երեքշաբթի օր, Թրոքատերոյի հրապարակը: Առաջին թիւը կուտայ «Լիպերասիոն», միւսը՝ «Իւմանիթէ»ն, մասնակցողներու մեծ մասը օտար, գաղթած աշխատաւորներ եղած է: Ցոյցը, արդէն ցեղապաշտութեան դէմ ցոյցի բնոյթ առած է: Համայնավար պատուիրակութիւնը կը գլխաւորէին Ժ. Մառշէ, Փոլ Լօրան: «Իւմանիթէ», Չորեքշաբթի օր, սպաննուած բանուորին (եւ ընտանիքին) կենսագրականը կը հրատարակէր, ուրկէ կը պարզուի որ արեւելեան Թուրքիոյ Քիւրտերը գիւղը ծնած այս տղան Քիւրտ է: Մանկութենէն սորված է սազ նուագել, բայց չէ կրցած ուսումը շարունակել եւ 12 տարեկանին խսկ եղբօրը հետ փորձած է պրուստը ճարել Մալաթիոյ մայթերուն վրայ: Ապա, Քեմալ գաղթած է արեւմտեան Գերմանիա, ուրկէ անցած է Ֆրանսա:

18-ՐԴ ԹԱՂԱՄԱՍԸ ոստիկանական խիստ եւ ծաւալուն հսկողութեան տակ առնուած է, 9 մեծ-մայրիկներու սպանութենէն ետք, ինչ որ ժպտիլ կուտայ թաղեցիները: Ասոնք կ'առարկեն որ պաշտպանութեան այս ցուցական շարժումը պիտի չլուծէ հարցը, մարդասպանը, հաւանաբար թաղ փոխած է եւ ոստիկաններն ալ քանի մը օր ետք, վերջ կուտան այս հսկողութեան, որ կոչուած է մտքերը հանդարտեցնելու, այս քանի մը օրերու ընթացքին:

ԵԼՄՏԱԿԱՆ Նախարարութիւնը աւելի ճկուն կը դարձնէ լումայափոխութեան հսկողութիւնը: Ցարդ, Ֆրանսացի մը երկրէն 1500 Ֆ. կրնար դուրս հանել ամէն եռամսեայ: Այս արտօնութիւնը կը վերածուի 1500 Ֆ. ամսականի: Այս կարգադրութիւնը դիւրութիւններ կը ստեղծէ անոնց՝ որոնք ուսանող զաւակներ ունին արտասահման, ինչպէս նաեւ հիւանդութեան կամ մահուան պարագաներու:

ՉԷՍԹԸՐ ՀԱՅՄԶ, ոստիկանական վէպի ամէնէն ծանօթ հեղինակներէն մէկը մեռած է 75 տարեկանին, Սպանիա, ուր քաշուած էր: Սեւամորթ այս Ամերիկացին՝ նախ ուզած էր բժշկութիւն ուսանիլ, բայց յանկարծ ճամբէ ելած է եւ մասնակցած hold-up-ի մը, որ զինքը բանտ պիտի առաջնորդէր եօթը տարուան համար: Հոն է որ սկսած է գրել: 1948-ին, հրատարակած է առաջին վէպը, որ Փարիզի մէջ, ուշադրութիւնը գրաւած է «Սեւ շարք»ի վարիչին՝ Մարսէլ Տիւհամէլի:

ՈՒԶԲԵԿԻՍՏԱՆԻ մէջ բազմաթիւ ղեկավարներ հեռացուած կամ պաշտօնազրկուած են, երբեւ հետեւանք բամպակի չէչ բերքին: Իրականին մէջ քաղին եւ օգտագործման ապրանքի վերածման միջեւ է, որ մեծաքանակ բամպակ օդը ցնդած է...: Այս պատճառով է, որ տարի մըն է, ղեկավարներն ալ բամպակին պէս «օդը կը ցնդին»: «Մոնտ»ի աշխատակիցը կը գրէ թէ պատժուած անձնաւորութեանց ցանկը տպաւորիչ է եւ կը սկսի 1983 Հոկտեմբերէն Ա. քարտուղարի՝ Շարաֆ Ռաշիդովի մահով: Անկէ ետք, պաշտօնազրկումները շարունակուած են եւ գլխաւորը եղած է՝ ճարտարարուեստի Նախարարը, Ցուլխին: 15 քարտուղարներ հեռացուած են:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱՐԿԸ (Ցիւրիխ եւ Լոնտոն) դիմում մը կատարած է Թուրքիոյ Նախարարապետին, որպէսզի արտօնութիւն տայ Թուրք լրագրողի մը՝ Իսմէթ Իմսէթ, որ Ամերիկա երթայ: Ներկայիս բանտն է եւ դատապարտուած է չորս տարի երկու ամիս բանտարկութեան եւ 16 ամիս ներքին աքսորի, այն մեղադրանքով որ «զինեալ խումբի մը մասնակցած է»: Ինք թղթակից էր ամերիկեան միջազգային Եուփի (Եունայթըտ Փրէս Ինթէրնէշընըլ) գործակալութեան եւ մամուլի հիմնարկին տնօրէնին համար այս դատապարտումը, միայն «քաղաքական հալածանք մը կարելի է նկատել եւ ազդարարութիւն մը Թուրք քաղաքացիներուն որպէսզի այլեւս չաշխատին օտար մէտիաներու համար»:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՆՈՅԵՄԲԵՐ 3/6)

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ ՀԱՄԱՐ ՆԱԽԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1985 Օգոստոս 20-30 Երեւանի մէջ տեղի ունենալիք «Սփիւռքահայ հայրենասիրական կազմակերպութիւնների գեղարուեստական փառատօն»ի նախապատրաստական աշխատանքներու մասին խօսելով, Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէի նախագահի տեղակալը՝ Սպարտակ Բաղդասարեան, «Արմէնփրէս»ի թղթակցին բսած է, ի մէջ այլոց, թէ այդ առթիւ կը հրատարակուին՝ «Սովետական Հայաստանն այսօր» գրքոյկը, «Փառատօնը քայլում է գաղթօճախներում» եւ «Երեւանեան փառատօնը» ալպոմները: Փառատօնի օրերուն տեղի կ'ունենան յաւադոյն երգչախումբերու, երգի ու պարի, պարի, ճագի, թատերական խումբերու եւ անհատ մեկնաբաններու մրցումներ: Յաղթականներու համար սահմանուած են ոսկէ, արծաթէ եւ պրոնզէ մետալներ: Լաւագոյն խումբերը կը պարգեւատրուին նաեւ թերթերու եւ հանդէսներու յատուկ մրցանակներով: Մրցումները կ'ունենան գլխաւոր եւ խրախուսիչ ճիւղի դատական կազմեր, որոնց կը մասնակցին նաեւ Սփիւռքէն ծանօթ արուեստագէտներ: Նախատեսուած են հանդիպումներ փառատօնի մասնակցողներու եւ Հայաստանի աշխատաւորութեան միջեւ: Կը կազմակերպուի Սփիւռքի հայ նկարիչներու գործերու ցուցահանդէս մը, կը պատրաստուին յիշատակի նուէրներ, ազգային տարազներ՝ փառատօնին խորհրդանշանով: Փառատօնին ելոյթները կը նկարահանուին եւ կը վերածուին փաստանկարներու:

×

ԱՐԱՐԱՏ ԼԵՌԸ 3,5 ՄԻԼԻՈՆ ՏԱՐԵԿԱՆ Է

Աստուածաշնչական Արարատը, որու գագաթին՝ ըստ աւանդութեան, Ջրհեղեղի ժամանակ հանգրուանած է Նոյեան տապանը, երեքուկէս միլիոն տարեկան է: Այս եզրակացութեան յանգած են հայ երկրաբանները, որոնց կարծիքով՝ լեռը անմիջապէս չէ գոյացած: Բազում հազարամեակներու ընթացքին ան աճած է իր լանջերն ի վար հոսած շիկացած լաւայի ժայթքումներէն: Զինապլիտակ սիգապանծ լեռը կանգուն կը մնայ քանի մը միլիոն տարի եւս, ապա կը սկսի քայքայիլ: Երկրաբանական ամբողջ գաւազան մը կայ անոր եւ դրացի՝ փոքր Արարատի միջեւ, որուն տարիքը 200-հազարը չանցնիր: Այս առթիւ Հայաստանի երկրաբանութեան հիմնարկի անօրէն եւ մոլորակագէտներու միջազգային կազմակերպութեան փոխ-նախագահ Աշոտ Ասլանեան բսած է, թէ մօտ տասը միլիոն տարի առաջ հայկական լեռնաշխարհի տարածութիւնը եղած է բլրոտ հարթավայր մը եւ գտնուած ծովու մակերեսի մակարդակին, այսինքն ներկայ բարձրութենէն 2000 մեթր ցած: Լեռնաշխարհի բարձրացումը տեղի ունեցած է տարբեր արագութեամբ՝ մէկ շրջանը արագ աճած է, միւսները ետ մնացած են: Այդ ընթացքը ներկայիս ալ կը շարունակուի, նշած է գիտնականը, աւելցնելով որ նորագոյն ձեւափոխութիւններու ընթացքին այդ տարածութեան մէջ գոյացած են մօտ 600 հրաբուխներ, որոնց մեծ մասը հանգած է: Հայկական լեռնաշխարհի ամէնէն նոր հրաբուխը՝ Թոնդուրէկ, որ պատմաբաններու վկայութեամբ, վերջին անգամ ժայթքած է 1442-ին, ներկայիս եւս տաք կազեր, գոլորշի դուրս կը թափէ, երբեմն ալ՝ աւազ ու մոխիր: Հիմնարկին աշխատակիցները մանրամասնօրէն նկարագրած են հայկական լեռնաշխարհի հրաբխային բոլոր կեդրոնները, որոնք տեղ գտած են հանգած հրաբուխներու՝ հրատարակուած ատլասին մէջ:

×

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 120-ԱՄԵԱԿԸ ՆՇՈՒԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստան նշած է ճարտարապետ Թորոս Թորամանեանի ծննդեան 120-ամեակը: Հայ մշակոյթի մեծ երախտաւորը կը համարուի հայկական ճարտարապետական գիտութեան հիմնադիրը: Ինքն էր, որ առաջին անգամ բացայայտեց հայկական ճարտարապետութեան զարգացման օրինաչափութիւնները եւ ընդհանուր գիծերով ներկայացուց անոր պատմութիւնը: Հայաստանի մամուլը եւ ձայն-հեռատեսիլը արձագանգած են Թորամանեանի անձին ու գործին: Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է մեծ ճարտարապետին նուիրուած գիտական նստաշրջան մը, որուն մասնակցած են նաեւ Մոսկուայէն, Կիեւէն, Բաքուէն եւ այլ շրջաններէ ժամանած գիտնականներ, ճարտարապետներ եւ արուեստի մասնագէտներ: Կարդացուած են աւելի քան երկու տասնեակ զեկուցումներ, որոնց մէջ արծարծուած են հայ դարաւոր ճարտարապետութեան հարուստ ժառանգութեան, անոր ոճի եւ ձեւերու յատկանիշներու, ճարտարապետութեան մէջ Թորոս Թորամանեանի մեծ դերին վերաբերեալ հարցեր:

×

ԵՐԵՒԱՆՑԻ ՆԿԱՐԻՉԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԱԾ ԵՆ ԵԳԻՊՏՈՍ

Աղեքսանդրիոյ «Տիգրան Երկաթ» սրահին մէջ իր գործերը ցուցադրած է երեւանցի նկարիչ Ռաֆֆի Ադալեան: Ցուցահանդէսին՝ ուր այցելած են հայ եւ արաբ արուեստասէրներ, ներկայացուած են շուրջ երեսուն գործեր՝ երեւանեան բնապատկերներ եւ նաթիւր մորթեր: Հայ նկարիչին գործերը ցուցադրուած են նաեւ Գահիրէի Գեղարուեստասիրաց սրահը:

×

ԴՄԻՏՐԻ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ ՅՕԴՈՒԱԾ ՄԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի «Օգոնեոկ» թերթին մէջ յօդուած մը ստորագրած է Իրինա Պիրոգովա՝ «Վարպետի աշխարհը» խորագրով, նուիրուած նկարիչ Դմիտրի Նալբանդեանի կեանքին ու արուեստին: Յօդուածագիրը նշած է, թէ նկարիչը 1974-ին դիմած է հայ մշակոյթի եւ արուեստի անուանի դէմքերէն կտաւ մը ստեղծելու թեմային: Երբ գործը աւարտած է, զայն կոչած է «Վերնատուն», որ արժանացած է Խորհ. Միութեան Գեղարուեստից Ակադեմիայի ոսկէ մետալին եւ ներկայիս կը գտնուի Մոսկուայի Տրետեակով Պատկերասրահը: Դմիտրի Նալբանդեան իր կտաւներուն հերոսները համախմբած է Յովհաննէս Թումանեանի տան հիւրասենեակը՝ Թիֆլիս, ուր 20-րդ դարու սկիզբը հանդիպումներ կ'ունենային անուանի դէմքեր: Կտաւին մէջ դաշնակի մօտ կ'երեւայ Կոմիտաս՝ ծուատուած Հայաստանի պայծառ ու վշտաբեկ երգիչը: Հոն են Ալեքսանդր Սպենդիարեան, Աւետիք Իսահակեան, Յակոբ Յակոբեան, Մարտիրոս Սարեան, Եղիշէ Թադեւոսեան եւ ուրիշներ: Դմիտրի Նալբանդեան 78 տարեկան է: Տակաւին կ'աշխատի ու կը ըստեղծէ նոր կտաւներ: Իր գործերուն մէջ կը պատկերացնէ Հայաստանի, մերձմոսկովեան բնութեան եւ Կովկասի նուիրական վայրերը:

×

ԳԻԱԶՈՐԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻՆ 700-ԱՄԵԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Խորհ. Միութեան Գիտութիւններու Ակադեմիայի Մոսկուայի Պատմութեան Հիմնարկին մէջ նշուած է Գլաձորի համալսարանի 700-ամեակը: Ներկայ եղած են խորհրդային գիտնականներ, «Լոմոնոսով» համալսարանի դասախօսներ, ինչպէս նաեւ Հայաստանէն ներկայացուցիչներ: Բացումը կատարած է հիմնարկին տնօրէնը՝ պատմաբան Ս. Խրոմով, վեր առնելով Գլաձորի համալսարանին դերը հայ ժողովուրդի իմացական կեանքի զարգացման մէջ: Տարբեր թեմաներու շուրջ զեկուցումներ կարդացած են անուանի գիտնականներ:

×

ՍԻՐՈՂ ՇԱՐԺԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՊԱՏՐԱՍՏԱԾ ԺԱՊԱՒԷՆՆԵՐԸ

Երեւանի պետական համալսարանի սիրող շարժարուեստագէտները նկարահանած են ժապաւէն մը, որ կը խօսի Իջեւան-Հրազդան երկաթուղիի կառուցման՝ ուսանողներու մասնակցութեան եւ այլ հանրապետութիւններու ուսանողներու հետ անոնց կապերուն մասին: Համալսարանի արուեստանոցին մէջ, որ գոյութիւն ունի 1977-էն ի վեր, կը գրաւին տարբեր լսարաններու ուսանողներ եւ դասախօսներ, որոնք տասնեակ մը ժապաւէններ պատրաստած են այդ ժամանակամիջոցին: Անոնցմէ ոմանք, ինչպէս՝ «Մուսալեռ», «Հովուերգութիւն», «Լեռները կանչում են» եւայլն, արժանացած են Հայաստանի եւ համամիութենական մրցումներու վկայականներու եւ մրցանակներու:

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ «ՓԱՌԱՏՕՆ»

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՄԱՍ (*)

Համագումարի երրորդ եւ վերջին նիստը տեղի ունեցաւ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 27-ի յետ - միջօրէին: Առաջին զեկուցողն էր Յակոբ Կարապենց, իր նիւթը՝ «Հայն ու հայկականը ամերիկահայ գրականութեան մէջ»: Ընդգծեց որ ընիկ ամերիկահայ գրող չկայ: Ամերիկայի մէջ հայերէն լեզուով գրող հեղինակները անխտիր եկած են ուրիշ շրջաններէ: Ուրեմն, չատ առաձգական է «ամերիկահայ», ինչպէս նաեւ «գրականութիւն» բառերու իմաստը նման ելոյթներու ընթացքին: Ամէն պարագայի, Ամերիկահայ որակուող գրականութիւնը ունի, մեծ թիւով, գիրքեր ու գրողներ, որոնք կրնան յիշուելու իրաւունք ունենալ՝ գրականութեան խակայէս համապարփակ պատմութեան մը մէջ, սակայն փաստօրէն համատեղի գործով է որ «որոշ անհատականութիւն» մը կը ստանայ ամերիկահայ գրականութիւնը. անոր գործի լարն է որ կը հնչէ, կը տիրապետէ մինչեւ Բ. աշխարհամարտ: 1945-էն ետք, Հայն ու հայկականը կը չարունակեն մնալ կիզակէտը ամերիկահայ գրականութեան, նոյնիսկ երբ այնպէս կը թուի թէ գրողը բացայայտօրէն չընդունիր այդ: Օրինակ, Վահէ Օշականի՝ Աիապանդ եւ խուճապ գործերը արտաքնապէս որեւէ յարակցութիւն չունին ազգային կեանքի ու մտահոգութիւններու հետ, կրնան (եթէ անտեսենք գործածուող լեզուն, որ հայերէնն է) որեւէ մշակոյթի արտադրութիւն թուիլ: Սակայն, ըստ Կարապենցի, երբ աւելի մօտէն կը քննենք այդ գործերը, վերստին կը յայտնուի որ գիրքի ենթահողը, զայն գրող մտահոգութիւններն հայկական են:

Հարցն այն է, ըստ զեկուցողը, թէ յետ - պատերազմեան գրականութիւնը կրցա՞ծ է սահմանել իր նիւթը, փնտռտուքներն ու նպատակը, ինքզինքին համար: Նման ընտրութիւններ եւ սահմանումներ ինքնաբերաբար կ՚ըլլային գիւղական գրականութեան համար: Կեանքը ունէր օրէնք եւ աւանդութիւն, գիւղին մէջ. այդ օրէնքը, անոր հնազանդելու կարեւորութիւնը եւ անոր ոտնակոխումը ինքնին նիւթ կը հայթայթէ զանոնք օգտագործող գրողին՝ որ կը գրէր տարբեր օրէնքներով չարժող կամ անօրէն թուող Ամերիկայի մէջ, որուն կռնակ դարձուցած էր ամերիկահայ գրողներու առաջին սերունդը: Սակայն հիմա՞: Գիւղական կեանքը հաստատ տուեալ մը եւ նախադրեալ մըն էր, որ ներկայիս գրողներուն կը պակսի: Այլեւս չունինք հաստատ տուեալ, հայկական նիւթեր: Հարց կը տրուի թէ արդեօք արդի մարդու տագնապը Հայուն տագնա՞պն է: Տարագով ազգային, խորքով համամարդկային գրականութիւն մը ստեղծե՞լն է մեր նպատակը: Եթէ անդիտակից ենք այս տագնապին, Կարապենց հաստատեց, ապա դժուար թէ կարենանք բարձրորակ գրականութիւն մը ստեղծել. բայց նաեւ չի բաւեր անոր գիտակցիլ: Կը մնան երեք հրամայականներ, - (Ա) Պէտք է դադրիլ Հայութիւնը վարդագոյն ակնոցներով դիտող, անիրական զուտ ազգայով գրականութիւն մը մշակելէ: (Բ.) Պէտք է ընդունիլ որ կարելի չէ լուրջ գրականութիւն ունենալ, առանց հաւատարմօրէն տալու կինը, այս պարագային՝ հա՛յ կինը, որ սակայն մինչեւ հիմա կը ներկայացուի իբր մայր կամ իբր համեստ ու բարոյական ներկայութիւն մը, որ ընախօսական պահանջքներ իսկ չունի կարծես: Կնոջ հանդէպ բռնուած դիրքը կը նմանի բարոյականութեան հանդէպ բռնուած դիրքին, որ՝ նմանապէս, փոփոխութեան կը կարօտի, - չարի ու բարիի գրականութիւն մը մշակելու ժամանակը անցած է: (Գ.) Նոյնիսկ այն գրականութեան մէջ, որ կը խուսափի առաջին եւ երկրորդ տկարութիւններէն, եւ որ կրցած է ընդունիլ որ նախապէս ընտրուած նիւթ չունի հայ գրականութիւնը. եւ որ Հայ ըլլալը ոչ առաքինութիւն մըն է, ոչ ալ ստորակայութեան զգացումի դրդապատճառ, կը մնայ պարապ մը, բաց մը, - «ամերիկահայու տիպարին, նոյնիսկ գեր - տիպարին ստեղծման բացը»:

Հակառակ այս թերութիւններուն, դուրսէն եկողներու չարք մը մշակած է արժէք ներկայացնող գրականութիւն մը: Կարապենց նշեց իր նախընտրած անունները, - Կարօ Արմենեան, Վեհանոյշ Թեքեան, Ժագ Յակոբեան, Զարեհ Մելքոնեան, Մկրտիչ Հաճեան (Մեքսիքօ), Տաճատ Վրդ. Եարտըմեան, Արմէն Դէս, Խոսրով Ասոյեան, Գուստի Միքայէլեան:

Հոս կ՚արժէ նշել որ Կարապենցի ելոյթէն ետք, ինչպէս նաեւ յետ - միջօրէի բոլոր զեկուցումներէն ետք, տեղի ունեցան ասուլիսի բնոյթն ունեցող ելոյթներ ալ, որոնց ընթացքին հետաքրքրական հարցումներ եւ բուռն դիտողութիւններ լսուեցան: Օրինակ՝ Անդրանիկ Փոլատեան բողոքեց «տիպարի եւ գեր - տիպարի» գաղափարին մասին Կարապենցի արտայայտութեանց դէմ: Տոքթ. Տիգրան Վարժապետեանի «Զառիթափին վրայ» վէպը եւ Յակոբ Գույումճեանի «Ահա Քեզի Ամերիկան» գործերը տալին նման տիպարներ, ըստ ան, սակայն հակառակ իրենց որակին, սահմանափակ ընդունելութիւն եւ արձագանգ միայն ունեցան:

Յաջորդ զեկուցողն էր պատմագէտ Ժիրայր Լիպարիտեան, վարիչ՝ Զօրեան Հիմնարկի: Ան ակնարկեց համագումարի նախադրեալներէն մէկուն, - նիւթէն դուրս նկատուած են Ուիլիըմ Սարոյեանի եւ Փիթըր Նաճարեանի նման գրողներ, Ամերիկածին, - ամերիկահայ - այսինքն՝ իրենց հայ ծագումը ընդունող եւ յաճախ այդ ծագումին հետ կապ ունեցող հարցեր իրենց գրականութեան մէջ ներառնող անձեր: «Կ՚ենթադրեմ», ըստ Լիպարիտեան, «որ անոնք Ամերիկահայութեան մասին բան մը ըսին, նոյնիսկ կարեւոր բան մը, սակայն քանի որ անգլերէ՛նն է իրենց լեզուն, անոնք դուրս մնացած են»: Մինչդեռ զանոնք մտազբաղ պահող հարցերը, օրինակ՝ փոխանցման հարց, սեռային հարց, կարեւոր նիւթեր են էթնիքական գրականութեան մը համար»: Ուրեմն համագումարի նիւթը հիմնուած է տկար սահմանումի մը վրայ: Կը թուի թէ այն գրականութիւնը՝ որ հայերէն լեզուով գրուած ըլլալով կը սահմանենք, դրացումն է հայերէնով ապրող սփիւռքեան ժողովուրդի մը, որ սակայն իսկապէս գոյութիւն չունի, սեղմ շրջանակէ մը դուրս՝ նոյնիսկ Միջին - Արեւելքի մէջ: Այս կէտը պէտք է ընդգծել, որովհետեւ գրականութեան մը լեզուն նոյն իմաստը չի կրնար ունենալ ամէն տեղ: Հայաստանի մէջ ալ, Լիբանանի մէջ ալ կայ հայերէն լեզուով մշակուող գրականութիւն, սակայն լեզուն նոյն իմաստը, արժէքը, կշիռքն ու կարեւորութիւնը չի կրնար ունենալ նոյնիսկ Հայրենիքին ու Լիբանանի, ո՛ւր մնաց Ամերիկայի մէջ: Մինչդեռ համագումարի ընտրած նիւթերն ու մթնոլորտը կը թուին թելադրել մաքրակրօն մօտեցում մը՝ որ կը հաստատէ որ հայ գրականութիւն մը հայերէնով գրուած գրականութիւնն է, ամէն տեղ, փոյթ չէ թէ ի՛նչ է տեղւոյն հայ նկատուող զանգուածի մտածումի եւ ինքնարտայայտութեան լեզուն:

Խօսելով ընկերային գիտութեանց մասնագէտի մը տեսանկիւնէն, Լիպարիտեան ընդգծեց թէ ոչ լեզուով, ոչ ալ նիւթով կարելի է սահմանել գրականութիւն մը: Կը գրենք ու կը խօսինք գրականութեան մասին, ենթադրեալներու, նախադրեալներու, չարտայայտուող, բայց ներյայտ հաւատամքներու վրայ հիմնուելով., բան մը՝ որ չեչտուած է նիւթի հարցին մէջ: Օրինակ, կը հաստատուէր այսօր, այս բեմէն, որ մարդու Եսն ու ներքին աշխարհն են լուրջ գրականութեան մը առանցքը: Սակայն արդեօք այդպէ՞ս կը մտածեն Սովետական Հայաստանի մէջ աշխատող գրողներ, որոնք կարեւորութիւն կուտան տնտեսական էակին, կամ, ըսենք, գաղափարական եւ մտաւորական ծիրերուն: Մենք բնազդային ու բըֆլէֆսիվ մօտեցումներ ունինք նիւթերու հանդէպ, օրինակ՝ ցեղասպանութեան հանդէպ: Ցեղասպանութիւնը փորձեց ժխտել մեր գոյութեան իրաւունքը, եւ մեր գրականութիւնը՝ յաճախ կ՚ըլ հակազդեցութեամբ մը ինքզինքին կուտայ մեր գոյութիւնը հաստատելու պաշտօնը, - պաշտօն մը՝ որ միշտ չառաջնորդեր մեզ դէպի յաջողութիւններ, գրական մարզին մէջ:

Նոյն բնազդները մեր գրողներուն կը թուին պարտադրել խորհրդանիշ - սեմպոլներու փնտռտուք մը, եթէ Արարատ ու խաչքար չըլլայ մեր նկարչութեան մէջ, ու անոնց համազօր բառեր՝ գրականութեան մէջ, կարելի՞ է հայկական» արուեստ համարել զանոնք, - աւելի հարցում մը եւ մտահոգութիւն մըն է գրողներու եւ գրասէրներու մօտ յաճախ: Եթէ ոմանց համար լեզուն փորձաքարն է արուեստի հայկականութեան, ուրիշներու համար՝ նոյնքան մաքրակրօն ու խստապահանջ փորձաքարներ են նիւթի եւ խորհրդանիշի հարցերը:

Այս է կացութիւնը: Կ՚ապրինք փոխանցման ու տագնապի շրջանի մը մէջ, չեղ - տըուած՝ Հայութեան համար, թէեւ տագնապը ունի համաշխարհային բնոյթ: Հողային մշակոյթէն՝ ճարտարարուեստական մշակոյթ անցքը՝ որքան ալ ցնցիչ էր, պահած էր հողը (երկիր, Պետութիւն) իբրեւ հիմք: Սակայն հիմա կ՚անցնինք թեքնոլոժիական մշակոյթի մը, ուր հողն ու ազգային մշակոյթի աւանդական ենթահողերը մէկ - մէկ կը մերժուին, կը ժխտուին: Մինչ այդ՝ ի՞նչ կ՚ըլլէ գրականութիւնը ամէնուրեք, եւ յաճախ՝ Հայ գրականութիւնը: Չի գիտեր թէ նոր ի՞նչ պէտք է ըլլէ, եւ ուրեմն կը կրկնէ առասպելի վերածուած հինը: Ճիշդ է որ գրականութիւնը միշտ առասպելի մը պէտք ունի: Գրականութեան պարագային՝ անձնական երեւակայութեան ուժ տալ յաճախ կը նշանակէ զայն զօդել հաւաքական առասպելին հետ: Սակայն կաղապարուած, չվերանորոգուող, չփոխուող առասպելները վտանգ մը կը ներկայացնեն: Ցեղասպանութիւնը զարգացուց հայկական առասպելի դերը՝ գրականութեան մէջ: Առասպելին հետ զուգընթաց, մենք մեզի կը պարտադրենք եւ մեր գրականութեան կը պարտադրենք արժէքներ՝ որոնք հոն գործ չունին: Հողը կորսնցուցինք, պատմութեան մէջ ձախողեցանք, ունինք հարցեր, որոնք չենք յաջողած լուծել քաղաքականօրէն, - եւ հայ գրականութեան կուտանք պաշտօնը այդ ձախողութեան դէմ ծառանալու, եւ հաստատելու այդ ձախողութեան պատճառով կեանքի մէջ պարտուած արժէքները:

Եւ այս՝ կրկնակ անարդարութիւն մըն է գրականութեան եւ գրագէտներու հանդէպ: Նախ՝ որովհետեւ արժեւորումէն դուրս կը մնան արուեստի այն գործերը, որոնք չեն պարունակեր կամ արտայայտեր կաղապարներով ըմբռնուած հայկական առասպելներն ու հաստատումները, երկրորդ՝ նոյնիսկ երբ կա՛ն նման առասպելներ, ուժականութեամբ ստեղծուած, եւ հաստատումներ՝ պերճ լեզուով գըրուած, ինչպէս կան, օրինակ, Վարուժանի գործին մէջ, միայն ա՛յդ է որ կը տեսնենք ու կը գովենք, եւ ուրեմն չենք նըկատեր աւելի բարդ ու գեղագիտականօրէն կարեւոր երեսակները՝ անոր կամ ուրիշի գործին մէջ: Արդիւնքը յաճախ ամլացած գրականութիւն մըն է, դիւրին խորհրդանիշերու գրականութիւն մը, ուր միջակութիւնը կը նախընտրուի, որքան ատեն որ պահանջուած առասպելներն ու հաստատումները կան, եւ ուրեմն կրնանք ըսել, - ահա արուեստի գործ մը՝ որ ազգապահպանման կը ծառայէ:

Կրնայ այնպէս թուիլ, չարունակեց Լիպարիտեան, որ երբ գրականութիւնը կապենք ազգապահպանման գործին՝ կ՚նրաշխարհաւորենք որ անոր աւելի ուշադրութիւն պիտի յատկացուի, քան կը յատկացնեն ուրիշ ազգեր: Եւ իրապէս համեմատաբար չատ է թիւը Հայերու, որոնք գոց գիտեն քերթուածներ, կը հաստատեն որ կը սիրեն գրականութիւնը, եւայլն: Սակայն արդիւնքը գրականութեան հանդէպ գիտակից սիրոյ եւ մօտեցման աճը չէ: Գրականութիւնը պարզապէս վերածուած է սրբագործուած գոյականի մը, եւ գրական երեկոյի մը համար աթոռ չարելը, սուրճ ու կարկանդակ եփելը վերածուած են գրական գործունէութեան, եւ մշակութային գորգուրանքի, գոյապաշտական արարքներու՝ որոնք փաստօրէն չփում չունին գրականութեան, արուեստի արժէքներուն եւ արժեւորման բարդ գործին հետ: Վարուժանէն մինչեւ այսօր, Սփիւռքահայութիւնը գործածած է իր գրագէտները,

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ՊՈԼՍՈՅ ԹԱՂԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՍԷԼԱՄՍԸՋ

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

Քանի մը տարիներ առաջ սովորութիւն կար հոս՝ օրը երեք ընկերութիւն կազմել ... տարուան մը մէջ երեք հազարի չափ ընկերութիւններ կազմուեցան ... դպրոցներ բարեկարգելու ընկերութիւն, ընթերցասիրութիւն տարածելու ընկերութիւն, ծխախոտը ձգելու եւ ափիոն կլլելու ընկերութիւն, ընկերութիւններ կազմելու ընկերութիւն, գիրք չկարդալու ընկերութիւն ... ո՞ր մէկը համրեմ. բայց ասոնց ամէնն ալ խոտի պէս անցան գնացին: Հիմա հատ մը միայն կայ, որուն անունն է Կրթասիրաց ընկերութիւն, բայց գործը չգիտենք տակաւին, եւ չգիտնալու իրաւունք ունինք, վասնզի դեռ նոր է, տըղայ է եւ Աստուած գիտէ մեծնալիքը: Մեր փափաքն է, որ գոնէ այդ ընկերութիւնն իւր նախորդներուն չնմանի:

Սկիւտարցին ուր որ ալ ըլլայ՝ շուտ կը ճանչցուի: Երբ կը տեսնես մարդ մը որ լեցուն ճերմակ տոպրակ մը ունի ձեռքը՝ գիտցիր, որ մարդը Սկիւտարցի է, եւ եթէ չէ՝ մօտերս անպատճառ Սկիւտարցի պիտի ըլլայ:

Սկիւտարցին իւր կեանքի մէջ բնաւ չըսեր իւր մէկ մտերիմ բարեկամին կամ ազգականին. «Այս գիշեր մեր տուն հըրամմէ, կերակուրը մէկտեղ ուտենք»: Բայց իւր կեանքին ամէն օրերու մէջ ըսելէ չդադրիր այն մարդուն՝ որու երեսը կեանքին մէջ անգամ մը տեսած է. «Գիշեր մը խնջոյք մը ըրէ ու գիս ալ հըրաւիրէ եղբա՛յր, ի՞նչ կ՚ըլլայ. մենք ալ օտարական չենք»:

Գինետուները հոս այնչափ համակրութիւն եւ քաջալերութիւն գտած են, որ յանդգնած են եկեղեցւոյն քիթը մտնել, այնքան մօտեցած են անոր: Գինետուններուն յաճախորդները Արամեան զաւակներն են, որ գիշերուան երեքին տուն կը դառնան, վասնզի, ինչպէս ըսինք՝ ազգային վիճաբանութիւնները գինետան մէջ տեղի կ՚ունենան և ան ալ ժամը 2էն վերջը:: Ժամը 2-էն առաջ վիճաբանութիւնն արգիլուած է. 2 ժամ չարունակ օղի կը խմուի և ետքը առենապետն - գինեպանը - զանգակ հնչեցնելով՝ գլուխնին պարապուած եւ առենին բացուած ըլլալն կը յայտնէ:

Սկիւտարցիին նմանը չկայ առեւտուրի մէջ. Պոլսոյ կողմը տասը բարայի ծախուած թօմաթէսը երկու դահեկան վար չեն տար Սկիւտար:

Սէլամսըզցին լաւ հմտութիւն եւ կատարեալ տեղեկութիւն ունի ածուխին վրայ. ուստի երբ ձմեռուան համար ածուխ առնելու երթաք՝ Սէլամսըզցի մը առէք ձեր հետը եւ թող տուէք, որ ան ընէ ընտրութիւնը: Ածուխդ առի՛ր, մընաք բարով ըսէ ու գործդ գնա:

Սէլամսըզցի ժողովուրդն ընդհանրապէս բարձր ձայնով կը խօսի կամ կը հայհոյէ, եւ աս ալ քաջութեան եւ անկեղծութեան նշան կը համարի:

Հնութիւններու մէջ նշանաւոր են թիւյսիւզի սրճարանն եւ անոր բաղնիքը: Այս սրճարանի մէջ կը սովրի ամէն մարդ, թէ ինչ է ածուխի, փայտի եւ միսի գիները թէ որու կնիկն - էրիկն թողած ու փախած է, թէ որու աղջիկն որ երիտասարդի պիտի նշանուի և թէ ինչու պիտի նշանուի: Հոս է նաեւ չիֆթլիկ ըսուած զբօսավայրն, որ ամէն տեսակ զբօսանք ունի իւր մէջը. մուտքը ազատ է, ելլելու համար դրամ վճարելու հարկ չկայ: Հոս ալ երբեմն ազգային խընդիրներու վրայ վիճաբանութիւններ տեղի կ՚ունենան: Ազգային վիճաբանութիւնները տեղի չեն ունենար միայն այն տեղերն՝ ուր որ պէտք էին ըլլալ:

(Շար. 3)

-կը խօսինք անոնց անունով, սակայն անոնց գործը մեր քաղաքական կեանքի ճախողութիւններով եւ պէտքերով կը սահմանենք, զանոնք կը վերածենք որոշ գաղափարներու եւ յոյզերու փոխանցման միջոցի մը: Զգուշաւոր գրականութիւնը կ՚ընդունինք, ազգային ճգնաժամերէ անդին գրական բարդութիւնները կ՚անտեսենք, նոյնիսկ ամէնէն ժողովրդական գրողներուն մօտ: Ծառայութիւն մը չենք ըներ հայ գրականութեան, երբ մեր գրողները ազգային գործիչներու կը վերածենք, զիրենք կ՚ողեկոչենք՝ առանց իրենց գործերը կարդալու, եւ անոնց ու արուեստին կուտանք պաշտօններ, որոնց յարմար չեն՝ իրենք ու արուեստը, ընդհանրապէս, գոնէ ո՛չ Սփիւռքի պատմութեան այս հանգրուանին:

Վերջին խօսողն էր բանաստեղծ Զարեհ Մելքոնեան: Անոր խօսքը ունէր անդիջող յստակութիւն մը, ամերիկահայ գրականութեան ապագայի (չգոյութեան) մասին, որ յուզեց զինք եւ իր ունկնդիրները, սակայն շատ քիչ բան բերաւ իբրեւ վերլուծում: Ներբողական մըն էր Մելքոնեանի խօսքը՝ ձօնուած հայ լեզուին, - օրինակ, - «Մենք անցեալ չունինք. իմ անցեալս հայ լեզուն է», որ սակայն գրական երեւոյթ մը ըլլալէ հեռու էր: Մելքոնեան, որ մէկն է այն սակաւթիւ Սփիւռքահայ գրողներէն՝ որ խիտ կապէս կարդացած է Սփիւռքահայ ուրիշ գրողներու գործը, լաւատեղեակ անձ մըն է, եւ կրնար տալ օգտակար վերլուծում մը: Սակայն օգտակար նկատած էր եղերամօր դերը ստանձնել, - դեր մը՝ որ կատարեց խոր զգացականութեամբ եւ պերճախօս լեզուով, - «գրականութիւն մը որ ապագայ չունի, մեռած է, թէեւ կրնայ մահացած չըլլալ տակաւին: Գիրքը, որ իրեն յաջորդող գրողներ չունի, եւ ուրեմն չի սերնդագործեր, արդէն մեռած է», եւայլն: Ցաւալի էր որ կարող բանախօս մը այդ օրը նախընտրեց կարող ամբոխավարի դերը:

Համագումարը յաջող էր: Զանազան նիւթերուն ներկաներու թիւը տարբերեցաւ քառասունէն՝ հարիւր քանի մը միջեւ, սակայն որակ մը կար որ հարցում - պատասխաններու աշուլխային մասին տուաւ հետաքրքրական բնոյթ: Նման հաւաքոյթներ կոչուած են կարեւոր դեր խաղալու Սփիւռքի, եւ մանաւանդ Ամերիկայի հսկայ տարածքին վրայ սփռուած հայութեան եւ hայախօս անդամներուն համար: Կը մէկտեղէն անձեր, գրողներ, մտածողներ, լաւատեղեակ անհատներ, որոնք առիթը չունին այլապէս միասին մտածելու եւ վիճելու: Չկայ հայերէն լեզուով լուրջ պարբերաթերթ մը, որ ընդգրկէ անոնց գրաւոր մտածումներն ու վէճերը, անխտիր եւ անհաչիւ: Ուրեմն, ա՛լ աւելի կենսական է նման համագումար մը: Գովելի է մանաւանդ Տիկին Մարի Պետրոսեան, որուն անսակարկ նուիրատուութիւնը կենսական այն նպաստն էր, որ կարելի դարձուցած էր այս համագումարը: Բաղձալի է որ հոն սկսող խօսակցութիւնը ստանայ իր արձագանգը՝ հայ մամուլին մէջ:

(*) «ՑԱՌԱՋ». - Սկիզբը տես՝ Նոյեմբեր 8, 9, 10 / 11 թիւերուն մէջ:

«ՈՉՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

ԴԱՏԱՒՈՐԸ. - Ինչո՞ւ էիք այդքան խմել:

ՄԵՂԱԴՐԵԱԼ. - Ես վատ խմբի մէջ ընկայ: Չորս հոգի էինք: Ես մի շիշ օղի ունէի: Ընկերներիցս ոչ մէկը չցանկացաւ խմել: Ստիպուած՝ ամբողջ շիշը մենակ խմեցի ...:

×

ՇԷՖԸ. - Դուք դարձեալ ուշացել էք աշխատանքից:

ԾԱՌԱՅՈՂԸ. - Հասկանո՞ւմ էք, առաւօտեան ես արթնացայ, վեր կացայ, նայեցի հայելուն եւ ինձ չտեսայ: Մտածեցի որ արդէն գնացել եմ աշխատանքի: Եւ, պատկերացնո՞ւմ էք կէս ժամ յետոյ պարզուեց որ հայելու ապակին ընկեր է:

×

- Սիրելիս, թանկագինս...

- Ի՞նչ է հարկաւոր, - կնոջն ընդհատեց ամուսինը, - գլխա՞րկ թէ՞ մուշտակ:

×

Բեմադրիչը երիտասարդ դերասանուհուն ասում է.

- Նոր փիէսում դուք խաղալու էք անմեղ, անփորձ աղջկայ դեր: Այդ գծով որեւէ փորձ ունե՞ք...:

×

- Լաւ, - ընտանեկան վէճից յետոյ ասում է կինը, - ես ընդունում եմ որ երկուսս էլ հաւասարապէս մեղաւոր ենք, առանձնապէս՝ դու...:

×

- Սիրելիս ,այսօր արդէն դու չես կարող ինձ յանդիմանել որ պայուսակս մոռացել եմ սրճարանում, - ասաց փրոֆէսէօրը կնոջը: - Ահա՛:

- Բայց այսօր դու տնից դուրս ես եկել առանց պայուսակի, - բացադանչեց կինը:

×

Առաջին կին. - Ամուսինս Փարիզից հեռագրով շնորհաւորեց ինձ Մարտի 8-ի առթիւ եւ հարցրեց, թէ ի՞նչ գնի ինձ համար՝ Ռեմպրա՞նտ, թէ Թիցիանօ:

Երկրորդ կին. - Ինձ թւում է, այդ երկու մեքենաներն էլ բաւական լաւն են:

×

Առաջին կին. - Ամուսինդ յիշո՞ւմ է քո ծննդեան օրը:

Երկրորդ կին. - Ոչ: Այդ պատճառով էլ ես նրան յիշեցնում եմ Յունուարին եւ Յունիսին եւ երկու անգամ նուէր ստանում:

×

Նորապսակ կին. - Ի՞նչ էք տալիս ձեր ամուսնուն, երբ ճաշ չի լինում տանը:

Տիկին. - Վերարկուն ու գլխարկը:

×

Աղջկայ մայրը. - Աղջիկս երգում է, դաշնամուր է նուագում, սիրում է գրականութիւն, խօսում է մի քանի լեզուներով: Մի խօսքով՝ նա շատ կրթուած աղջիկ է: Իսկ դուք ի՞նչ կ՚ասէք ձեր մասին:

Ապագայ փեսացու. - Ես կարող եմ համեղ ճաշ պատրաստել, սենեակները կարգի բերել, լուանալ, արդուկել եւ նման այլ բաներ...:

×

- Բիմխա՞ էք ուսումնասիրում:

- Ոչ, սա իմ կնոջ օծանելիքների սեզանն է:

×

- Դու կնոջդ քարոզ կարդացի՞ր խնայողութեան մասին:

- Այո:

- Իսկ արդի՞ւնքը:

- Ես պէտք է թողնեմ ծխելը:

×

- Երբ ես տուն եմ գնում, կինս նայում է ժամացոյցին:

- Իսկ իմ կինը՝ օրացոյցին:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Կրթ. Հաստատութեան մէջ, Հոկտեմբեր 27-ին, տեղի ունեցած է հանդիսութիւն մը, նուիրուած հայ մշակոյթին: Բացումը կատարած է աշակերտուհի Անդրէա Հայրապետեան խօսք առնելով Հաստատութեան փոխ - տեսուչը՝ Գիսակ վրդ. Մուրատեան, շեշտած է դպրոցին դերը մշակոյթի զարգացման եւ տարածման մէջ: Հանդէս եկած են «Տիգրանեան» նախակրթարանի եւ «Գ. Զրնոյեան» երկրորդական բաժնի երգչախումբերը: Ներկայացուած է հայկական այբուբենի նուիրուած թատերախաղ մը: Փակման իր խօսքին մէջ թեմին առաջնորդը՝ Գրիգորիս Եպիսկոպոս Բունիաթեան, գնահատած է Կրթական Հաստատութեան տարած աշխատանքները:

×

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ Ֆերահեան վարժարանի «Տիգրանեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 25-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը՝ «Հայ ժողովուրդի ծագումը» նիւթին շուրջ: Բացումը կատարելով Յարութիւն Աղուինեան, ներկայացուցած է օրուան դասախօսը՝ Մարտիրոս Գավուքճեան (Մոնրէալէն), որ տարիներու ընթացքին կատարած է բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ հին ժողովուրդներու պատմութեան մասին: Իր առաջին գիրքը՝ «Արմէն եւ Հայ անուններու ծագումը եւ Ուրարտուն», լոյս տեսած է 1973-ին՝ Պէյրութ, իսկ 1982-ին Լոս-Անճըլըսի մէջ հրատարակուած է իր երկրորդ գիրքը՝ «Հայ ժողովուրդի ծագումը: Դասախօսը բառամբրթերային փաստերու, սուրական եւ ուրարտական արձանագրութիւններու, անուններու ստուգաբանութեան եւ այլ փաստերու հիման վրայ եզրակացուցած է, թէ Հայերը իրենց լեռնաշխարհին բնիկներն են եւ ո՛չ թէ եկուորներ, իսկ հնդեւրոպական ժողովուրդներու մայր հայրենիքը հայկական լեռնաշխարհն է, ուրկէ իջած են դէպի հարաւ՝ Աֆղանիստան, Փաքիստան, Հնդկաստան, եւ գացած դէպի հիւսիս՝ Եւրոպա:

×

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ «Ազիրեան» ակումբին մէջ, Հոկտեմբեր 27-ին եւ 28-ին գումարուած է Համազգայինի Պատգամաւորական Ջ. ժողովը, մասնակցութեամբ հինգ մասնաճիւղերու: Բացումը կատարած է Շրջ. Վարչութեան ատենապետը՝ Գրիգոր Շահինեան: Շրջ. Վարչութեան տեղեկագիրը (40 էջ) պարզած է Համազգայինի Շրջ. Վարչութեան, միաւորներուն եւ մասնաճիւղերուն գործունէութեան ամբողջական պատկերը: Շեշտը դրուած է երաժշտանոց հիմնելու, ժորժ Սարգիսեանի մահէն ետք «Գասպար Իփէկեան» թատերախումբը զօրացնելու, մշակութային, գեղարուեստական, գրական թէ պարարուեստի բաժինները զարգացնելու հարցերուն վրայ: Պատգամաւորներ առաջարկած են Շրջ. Վարչութեան մօտէն հետաքրքրուիլ Էֆ. Էմ. ալիքներու վրայ վերջին քանի մը տարիներուն ճայնասփռուող հայկական ռատիօժամերով, առաջքն առնելու համար արեւտի, յատկապէս երգի ու երաժշտութեան մարզերուն մէջ կատարուած եղծումներուն: Ձեռնարկել գեղարուեստական մակարդակի բարձրացումը հետապնդող աշխատանքներու եւ մշակութային քաղաքականութիւն մը վարել: Ժողովականներ շեշտը դրած են «Բարսեղ Կանաչեան» երաժշտանոցի կառուցման գծով տանելիք աշխատանքներուն վրայ՝ անհրաժեշտ գումարը գոյացնելու եւ բարոյական ու նիւթական այլ պարտաւորութիւններ ստանձնելու մտահոգութեամբ: Արծարծուած է նաեւ տնտեսական աղբիւրներ որոնելու հարցը, որպէսզի առաջադրուած ծրագիրները կարելի ըլլայ իրականացնել: Շրջ. Վարչութիւնը նոյն կազմով վերընտրուած է: Փակման խօսքը արտասանած է Շաւարշ Թորիկեան՝ Կեդրոնական Վարչութեան ներկայացուցիչը:

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Ց. Զ.)

\- 30 -

ՏՕՆԱՀԱՆԴԷՍ

· Գիւղապետը որ լրագիր կը ծախէ, բացադանչեցին ամէնքը, տարուած անմիջական յուզումէն, քաշուեցան մայթերուն վրայ, իբրեւ թէ մեծ թափոր մը անցնելիք ըլլար:

Տոն Քամիլլօ կեցաւ առաջին գծին վրայ, եւ կուրծքը ուռեցուց աւելի բարձր երեւնալու համար:

Փեփփոնէ երեւցաւ, թեւին տակ լրագրի խոշոր խուրձ մը: Երբեմն - երբեմն ճամբու երկայնքին շարուած խրճիթներէն մէկը, կը բաժնուէր ամբոխէն եւ կ՚եր - թար լրագիր գնելու: Մնացած ամբողջ ժողովուրդը մնջացած էր, որովհետեւ Փեփփոնէ մունետիկի մը պէս կը պոռար, ինչ որ մարդոց խնդալը կը բերէր, բայց սադին - անդին կը նայէր այնպիսի խոժոռ դէմքով մը, որ խնդալու փափաքը կ՚անցնէր բոլորովին: Սակայն այդ բանը, այդ ձայնով որ լռութեան մէջ կը հնչէր, այդ անշարժ մարդիկը սեղմուած պատի երկայնքին, եւ այդ հսկայաձեւ մարդը որ միայնակ կ՚անցնէր ամայի փողոցին կեդրոնէն, ծիծաղելի չէր, ողբերգական էր:

Փեփփոնէ անցաւ Տոն Քամիլլոյի առջեւէն, Տոն Քամիլլօն ձգեց որ անցնի. յետոյ յանկարծակի լսուեցաւ Տոն Քամիլլոյի հաստ ձայնը, թնդանօթի ձայնին պէս.

\- Լրագրավաճառ:

Փեփփոնէ կանգ առաւ. դանդաղօրէն դարձաւ եւ շանթահարեց Տոն Քամիլլօն կոմինդեռնեան նայուածքով: Բայց Տոն Քամիլլօ չազդուեցաւ. հանդարտօրէն յառաջացաւ դէպի Փեփփոնէ, դրպանին մէջ խուզարկելով, հանելու համար դրամապանակը:

\- Ինդրեմ, Օսսերվաթորէ Ռոմանօ, ըսաւ անտարբերութեամբ, բայց այնպիսի ձայնով մը, որ լսուի սահմաններէն ալ անդին:

Փեփփոնէ բացի գլուխէն, ամբողջ մարմնով դարձաւ դէպի Տոն Քամիլլօ: Ոչ մէկ բառ, բայց իր աչքերուն մէջ կար Լենինի ամբողջական ճառ մը: Այն ատեն Տոն Քամիլլօ կարծես ցնցուեցաւ ու բազուկները երկարեց ծիծաղելով.

\- Ներողամիտ եղիր, տէր գիւղապետ, շատ մտացրաղ էի եւ քեզ լրագրավաճառ մը կարծեցի: Կը հասկնամ, կը հասկնամ. օրինակ մը տուր ինծի քու լրագրէդ:

Փեփփոնէ աւելի սեղմեց ակռաները, եւ դանդաղօրէն լրագրէն օրինակ մը երկարեց Տոն Քամիլլոյին, որ թերթը դնելով թեւին տակ, սկսաւ փնտռել դրամապանակին մէջ: Հանեց հինգ հազարնոց մը ու երկնցուց Փեփփոնէին:

\- Փեփփոնէ նայեցաւ դրամին, ապա կրկին նայեցաւ Տոն Քամիլլոյի աչքերուն եւ ուռեցուց կուրծքը:

\- Կը հասկնամ, կը հասկնամ, ըսաւ այն ատեն Տոն Քամիլլօ, ձեռքը դրամով ետ քաշելով. իմ կողմէս ապուշութիւն էր ենթադրելը որ դուն կարենայիր վերադարձնել մնացորդը:

Ցոյց տուաւ Փեփփոնէի թեւին տակի լրագիրներուն կոյտը. «քիչ մնրուք պիտի ունենաս. խեղճուկս, շարունակեց, բոլոր լրագիրները դեռ հոն են»:

Փեփփոնէ բնական գործի չդիմեց. ծունկերուն մէջ սեղմեց լրագիրներու խուրձը, մէկ ձեռքը խոթեց գրպանին մէջ ու դուրս հանելով դրամներու խիտ ծրար մը, սկսաւ համրել Տոն Քամիլլոյին հինգ հազարներուն մնացորդ լիռաները:

\- Եթէ քեզի անհաճոյ չէ, արդէն լրագիրներու չորրորդ տրցակն է որ կը ծախեմ, շշնջեց Փեփփոնէ, շարունակելով համրել դրամները:

Տոն Քամիլլօ ժպտեցաւ բաւարարուած:

\- Շատ ուրախ եմ: Բայց ինծի բաւարար է չորս հազար եւ հինգ հարիւր լիռա, մնացածը պահէ, Պ. գիւղապետէն լրագիր գնած ըլլալու պատիւը, հինգ հարիւր լիռայէն աւելի կ՚արժէ, յետոյ ինծի տուր հաճոյքը՝ օգնած ըլլալու լրագրի մը, որ հակառակ իր ազնիւ ճգտումներուն, չի յաջողիր այնքան բաւարար բաժանորդ գտնել, որ կանգուն պահէն զինքը:

Փեփփոնէ կը քրտնէր:

(Շար. 124)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Հաքիմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գարբիճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Հաքիմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տարօն Պօղոսեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Նոյեմբեր 18, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴԱՆՈՅՇ ՀԱՔԻՄԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին,

հօր եւ մեծ-հօր՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ՀԱՔԻՄԵԱՆԻ

մահուան 5-րդ տարելիցին,

մեծ-մօր եւ նանիին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ՏԷՏԷԵԱՆԻ

մահուան 6-րդ տարելիցին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՎԱԼԱՆՍ

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ իր տարեկան պարահանդէսը, Նոյեմբեր 17-ին, Շաբաթ, երեկոյեան ժամը 21.30-ին «Փալէ տը լա Ֆուար»ի սալոն «Տանգո-յի մէջ:

Երեկոյթը կ'ոգեւորէ «Անի» նուագախումբը:

Ս. ԽԱՉ
ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue de Perche — 75003 Paris

Փարիզի Կաթողիկէ Հայոց Առաջնորդ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարէ՝ Փարիզի Հ. Կ. նախկին ժողովրդապետ՝

Հ. ԱԲՐԱՀԱՄ Վ. ԱԴԱՄԵԱՆԻ

հոգեւոյն համար, Կիրակի, Նոյեմբեր 18, առաւօտեան ժամը 11-ին:

Բազմավաստակ եկեղեցականին յիշատակը յարգող հաւատացեալները կը հրաւիրուին ներկայ գտնուելու:

×

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ՌԱՏԻՈԺԱՄ

Հայ կաթողիկէ համայնքը, հոգեւոր յայտագրով մը կը մասնակցի Ռատիօ-Ազդ-ի հաղորդումներուն՝ ամէն ամսուան առաջին եւ երրորդ Կիրակիները, առաւօտեան ժամը 10.30-էն 11:

Առաջին հաղորդում՝ Կիրակի, Նոյեմբեր 18, յայտագիրը պիտի ներկայացնէ Մանուէլ Ծ. Վ. Պաթապեան, (ժողովրդապետ Փարիզի Կաթողիկէ Հայոց):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ - Քաշանի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները, Ուրբաթ, Նոյեմբեր 16, ժամը 21-ին, Տիկին Փափազեանի բնակարանը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԻ

10 bis, Rue Thouin — 75005 Paris

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ՉԱՓԱՀԱՍՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ամէն Երկուշաբթի, երեկոյեան ժամը 8-ին:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ՝ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Մանուկներու համար (4-էն 12 տարեկան), հայերէն լեզուի դասեր, կրօնական դաստիարակութիւն, երգ, գծագրութիւն:

Ամէն Չորեքշաբթի, կէսօրէ ետք ժամը 2-էն 5:

ընտանեկան ճաշ

Վերամուտի առաջին ընտանեկան ճաշը՝ Կիրակի, Նոյեմբեր 18, ժամը՝ 13-ին:

Տեղերը ապահովելու համար՝ հեռաձայնել. -

278 - 31 - 93 կամ 326 - 50 - 43 թիւերուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Հայկուհի Զազրճեանի մահուան քառասունքին առթիւ, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գասարճեան Փարիզի Հ. Բ. Ը. Միութեան 500 Ֆ. նուիրած են:

COMITE UNITAIRE DES ASSOCIATIONS ARMENIENNES D'ALFORTVILLE

le vendredi 16 novembre, à 21 heures

à la Salle des Fêtes d'Alfortville
rue Voltaire

PROJECTION DU FILM

«ALFORTVILLE 1984»

Thème du film : **Inauguration du Monument au Génocide arménien et les événements de mai 84**

Prise de parole

Participation de :

— l'ATELIER DE MUSIQUE TRADITIONNELLE DE LA MCA
— LA TROUPE DE DANSE «AKHTAMAR»
— LA CHORALE «LOUSSAVORITCH»

CHAQUE JOUR, ECOUTEZ

RADIO ARMENIE

de 9h à 20h
sur 103,7 Mhz
Possibilité de capter RADIO ARMENIE jusqu'à 40 kms environ de Décines

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՓԱՐԻԶ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Նուիրուած՝
հայրենի մեծանուն երաժիշտ՝
ԱՌՆՕ ԲԱԲԱՋԱՆԵԱՆԻ
(մահուան տարելիցին ի յիշատակ)

Կիրակի, Նոյեմբեր 18, ժամը ճիշդ 16-ին, Միւզէ Կիմէի սրահին մէջ:
6, place d'Iéna, Paris 16e

Սիրայօժար կը մասնակցին. -

ՍՈՆԱ ԽՕՇԱՖԵԱՆ
(ջութակահարուհի)
ԱՅՏԱ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
(դաշնակահարուհի)
ՆԱՐԵԿ ՏՕՒՐԵԱՆ
(արտասանութիւն)
ՄԻՆՏՈՒՀԻ ՋՈՒԼԷՄԵԱՆ (երգ)
եւ
ENSEMBLE INSTRUMENTAL TRADITIONNEL ARMENIEN
ղեկավարութեամբ՝
Ժ. ՓԻԼԻԲ ՆԵՐԿԱՐԱՐԵԱՆԻ

Տոմսերու մասնակցութիւն՝ 50 Ֆ.:

ENTREPRISE DE SERRURERIE

ARTHUR PEKMEZIAN

4, rue des Ursulines — PARIS 5ème

TELEPHONE :
634. 13. 54

BLINDAGES DE PORTES
FERMETURES HAUT ET BAS
GRILLES ET BALCONS
GACHES ELECTRIQUES

THEATRE MUNICIPAL
25, Avenue Victor Cresson ISSY-les-MOULINEAUX

grand gala

de

l'AS. ARMENIENNE

SAMEDI 24 NOVEMBRE, A 20h 45

avec

L'ENSEMBLE «KOUSANI»

STEPAN AGUERT
et son SANTOUR

LES BALLETS ARMENIENS
de Gérard MADILIAN

VAHAN MIRAKIAN
LE GRAND TENOR
DE CLASSE INTERNATIONALE

ANNA KARAKAYA
CHANTS TRADITIONNELS

Billets : M, MANISSIAN 642 - 36 - 60

ARMENIE 1984

DÉPART **RETOUR**

29 DEC. ... 11 JAN.

Nos voyages comprennent des séjours simples, et des circuits.

POSSIBILITE DE VOYAGES INDIVIDUELS... CONSULTEZ NOUS!

RENSEIGNEMENTS & INSCRIPTIONS :

Levon BAGDASSARIAN	Varoujan SARKISSIAN	Jacques CHELELEKIAN
SABERATOURS	SEVAN VOYAGES	WASTEELS
31, rue d'Argenteuil	48, Cours de la Liberté	87, La Canebière
75001 PARIS	69003 LYON	13001 MARSEILLE
Tél. (1) 261 - 51 - 13	Tél. (7) 86? - 13 - 66	Tél. (91) 95 - 90 - 12

Licence d'Etat A 1037 — Membre SNAV et APS

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ
ՆԻՍ

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 18, ԺԱՄԸ 15.30-ԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

(մասնակցութեամբ՝ 80 երգիչներու)

Խմբավար՝ ԽԱՉԻԿ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆ
Դաշնակի ընկերակցութիւն՝ ԺԻԼԻԷԹ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆ

Salle «A T H E N A» D'ACROPOLIS
Palais des Arts du Tourisme et des Congrès
1, Esplanade Kennedy, N I C E

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ԿՈՄԻՏԱՍ, Ժ. Փ. ՌԱՄՕ, Մ. ԵԿՄԱԼԵԱՆ, Ք. ԿԱՐԱ-ՄՈՒՐԶԱ, Բ. ԿԱՆԱՉԵԱՆ, Ա. ԲԱԲԱՋԱՆԵԱՆ, Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ, Ա. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ, Է. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ, Թ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ:

Մուտք՝ 60 եւ 90 Ֆրանք: Կէս գին 18 տարեկանէն վար երիտասարդներուն, ուսանողներուն եւ գինուորագրեալներուն համար:

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
16
VENDREDI
16 NOVEMBRE
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.834
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
60e ANNÉE — No 15.834

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎ

ՓՈԹՈՐԿԱԼԻՑ ՆԻՍՏ ՄԸ

ՖԱԲԻՒՍ ՅԱՐՁԱԿՈՂԱԿԱՆԻ ԿԱՆՑՆԻ

ՄԷԿ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆ ԲՈԼՈՐԻՆ ՀԱՄԱՐ՝

1986Ի ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ամէն ինչ պատրուակ կը ծառայէ : Խորհրդարանին մէջ, աջ թէ ձախ մէկ մտահոգութիւն ունին, մէկ հոգ ունին՝ 1986-ի ընտրութիւնները : Կը թուի որ Ֆապիուս զործի գլուխ անցած է արդէն, ոչ այնքան հրաշքներ գործելու համար՝ գործազրկութեան, աղքատութեան, արտաքին առեւտուրի եւ այլ հարցերու ուղղութեամբ, այլ, որպէս մեծամասնութեան պարագլուխ՝ ընտրապայքարը վարելու :

Ինք որ, սկիզբը, կը ջատագովէր մրթնոլորտի մեղմացում մը եւ ապաջղագրգռութիւն կը քարոզէր, բոլորովին փոխեց իր ոճը եւ յաջողեցաւ «պատմական» բնոյթ տալ Զորեքշաբթի օրուան նիստին, որ յատկացուած էր հարցումներու : Առաջինը կ'ընէ ընկերվարական Քլօտ Էսթիէ (18-րդի երեսփոխան է) : Ըսելիքը՝ հարցումի ձեւին տակ ուրիշ բան է. - «9 ծերակիներու սպանութիւնը, մասնաւորաբար զզուելի պարագաներու մէջ, հանրային կարծիքին մօտ հասկնալի յուզում մը կը ստեղծէ, զոր աջի որոշ ընտրեալներ չեն վարանիր շահագործելու քաղաքական նպատակներու, ամբաստանելով կառավարութիւնը՝ որպէս պատասխանատու այդ ոճիրներուն» :

«Լա»ն տրուած է եւ այլեւս ամէն կողմ աղմուկ, պոռչտուք : Խօսք առնողները իրարու կը յաջորդեն, Ներքին եւ Աշխատանքի նախարարներէն ետք է որ կը պատահի անակնկալը՝ խօսք կ'առնէ Ֆապիուս : Նախատեսուած չէ : Ընդդիմադիրները իրար կ'անցնին, հօս - հօն ձայներ, բայց նախարարապետը կը շարունակէ եւ կը յանդի ուրիշ անակնկալի մը՝ մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութիւն՝ «վերջին օրերու սպանութեան զոհերուն համար» : Քասիէրէթ չուզեր, կը պոռայ, բայց կամաց - կամաց ընդդիմութեան վերջին «ընդդիմադիրներ»ն ալ ոտքի կուտան եւ ոտքի կ'ելլեն : Աւելի ուշ վերջէն, իրենք ալ վայրկեան մը յոտնկայս լռութիւն մը պիտի պարտադրեն՝ ինկած ոստիկաններուն համար :

Բայց, բուն հարցը՝ ընտրապայքարն է, եւ որովհետեւ Ֆրանսացին կը քուէարկէ ծրագրի մը կամ անձի մը դէմ եւ ոչ՝ թեր, նախընտրելի է միւսին ծրագիրները վարկաբեկել : Կարեւորը՝ դիմացն է : Այդ իսկ պատճառով, «կարգադրուած» հարցումի մը (ընկերվարական խումբի նախագահն է՝ Պիյառտոն այդ գործը տանողը) պատասխանելով է որ Ֆապիուս պիտի «խորտակէ» ընդդիմութեան ծրագիրը, մէ առ մի : Կը սկսի անկախնելով. - «Հօն կայ, կ'ըսէ, ազգ. սեփականացուցչութեան ջնջումը, կամայական վիժումի օրէնքին, Սի-էն-էռ-էս-ի ջնջումը եւայլն» : Ընդդիմադիրները կը պոռթկան, մէկը դիտել կուտայ նախարապետին որ դպրոցի մը բակ չէ : Ֆապիուս կը շարունակէ, այս անգամ՝ ՀՀՀ.-ի ծրագիրն է թիրախը եւ այս ընթացքով կ'երթայ՝ խուսափելով Պառէն : Իրարանցումը մեծ է, ընդդիմադիր երեսփոխանները կը ձգեն կ'երթան, յետոյ կուգան : Հարցում պէտք է ընէ ՀՀՀ.-ի բանիբը, որ կը հրաժարի՝ «մասնակցիլ այն խեղկատակութեան որ այս օրուան նիստն էր» :

Այս ամբողջէն՝ մէկ եզրակացութիւն.- 1986-ի ընտրապայքարը պաշտօնապէս սկսած է... :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԹԵՐԱՆ - ՔԱՏԱՖԻ անակնկալ հանդիպում մը տեղի կ'ունենար Հինգշաբթի կէսօրէ յետոյ, Կրետէ, մասնակցութեամբ (եւ հաւանաբար՝ կարգադրութեամբ) Յունաստանի նախարարապետ՝ Փափանտրէուի :Փարիզի մէջ,լուրը կը հաղորդուէր Հինգշաբթի առտու 8-ին, նախ յունական շրջանակներու կողմէ, քիչ ետք Էլիզէ կը հաստատէր : Խօսակցութեանց նիւթերէն է անկասկա՛ծ՝ Չատը :

«ՄԱԹԷՆ»ի խմբագիրը՝ Կի Քլէս նախարարաց Խորհուրդի վերջին նիստին նախագահական մէկ ելոյթին կ'արձագանգէր, Նոյ. 15-ին, յայտնելով թէ՝ Ազգ. Ժողովի այդ նիստէն առաջ էր, ուրեմն, որ ակնարկելով հանրային կարծիքի վերջին քննութեան արդիւնքին (ամէնէն ցած համեմատութիւնը՝ զոհերու -26%- սկիզբէն ի վեր) Միթերան ըսած է «նոյնիսկ՝ զերօ», պիտի շարունակէ այն քաղաքականութիւնը զոր յարմար կը նկատէ երկրին համար : Ապա, հրահանգած է նախարարներուն, որ պայքարին պաշտպանելու համար ձախի արժէքները :

«ՄՈՆՏ» օրաթերթի տնտեսական տագնապին առթիւ կարգ մը բաժնետէրերու (40%, դուրսէն), առաջարկած մէկ կարգադրութիւնը՝ ուրիշ վարիչ մը նշանակել Ա. Լօրէնսի կողքին, մերժուեցաւ այս վերջինոյն կողմէ : Լուսաբանելու համար նաեւ իր ընթերցողները, տրուած ըլլալով որ առաւելաբար ուրիշ թերթեր են Մոնտի մասին լուրեր տուողը, Լօրէնս գեկոյց մը կը հրատարակէր, ճշդելով թէ հարցերը կը ծեծուին Դեկ. 1-ի ընդհանուր ժողովին :

ՋՈՒԻՑԵՐԻՈՅ մէջ, Զորեքշաբթի օր, աճուրդով ծախուեցաւ 43 քարաթ, կապոյտ բացառիկ ադամանդ մը՝ 40 միլիոն ֆրանքի (4 միլիառ սանթիմ) : Այս քարը Կիեւէն ճամբայ ելած է 1916/ին եւ ձեռքերէ անցած : Նոր գնորդը չուզեր անունը յայտնել... :

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԺՈՍՓԷՆԻ ԽԱՉԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Նորեկուկ էվենըման շաբաթաթերթի աշխատակիցը, չար ու անգութ հարցումներ կ'ուղղէ ընկերվարական կուսակցութեան Ա. քարտուղար՝ Լիոնել Ժոսփէնի, որ կը համաձայնի պատասխանել լիովին : Առաջին առթիւ, «Ինչո՞ւ խաբեցիք մեզի քուէարկողները», կը հարցնէ անգութ լրագրողը : Ժոսփէն բռնազբօսիկ ժպիտով է որ կը պատասխանէ, ջանալով իր համոյակատարութիւնն ու հանդարտութիւնը պահել մինչեւ վերջ : Տիալէքթիքի վարժ մասնագէտ մը ըլլալով հանդերձ, որոշ նեղութիւն մը կը զգացուի ամէն մէկ ինքնարդարացման փորձի առթիւ, եւ արդէն տարբեր չէր կրնար ըլլալ, երբ այնքան բացորոշ անկլինադարձ մը, եւ ընկերվարական գաղափարաբանութեան բոլորովին հակոտնեայ քաղաքականութիւն մը պէտք է արդարացնել (*) : ՀԱՐՑՈՒՄ .- Ի՞նչ մնացած է այսօր, նախ քան 1981-ի ընկերվարութենէն : ՊԱՏԱՍԽԱՆ .- Եթէ ծրագրին մասին է ձեր հարցումը զոհ եմ, որովհետեւ կը խորհիմ թէ անոր կարեւոր մէկ մասը իրագործեցինք... : ՀԱՐՑՈՒՄ. - Ձեր տուած խոստումներու լքման ցանկը բաւական երկար է, յիշենք դպրոցը, մամուլը, գործազրկութիւնը, օտարականներու հարցը, պետական պաշտօնեաներու պարագան եւայլն, եւայլն : ՊԱՏԱՍԽԱՆ. - Եթէ ձախողեցանք պատճառը լքումները չեն, այլ մեր կողմնակիցներու գործնական աջակցութեան պակասը ... կը կարծեմ որ շատ աւելի դժուար պայմաններու եւ ընդդիմութեան բախեցանք, եւ եթէ շատ մը խոստումներ ըրինք, այդ ալ որովհետեւ, երկար տարիներէ ի վեր ընդդիմութեան մէջ կը գտնուէինք, եւ ընդդիմութեան մէջ, բնական բան մըն է ամբողջական ծրագիր մը ներկայացնելը եւ իշխանութեան տիրանալէ ետք, ջանալ իրագործել զայն : Կ'ընդունիմ որ, դպրոցներու միաձուլման խնդրին մէջ սխալեցանք, եւ լաւ ըրինք ետ - դարձ մը կատարելով, սա դաս մը եղաւ մեզի ... Բայց շատ կը ցաւիմ, գործազրկութեան առաջքն առնելու մեր խոստումին ձախողութեան համար, որովհետեւ շատ աւելի դժուար կացութեան առջեւ կը գտնուինք, քան թէ ինչ որ կը կարծէինք, բայց պիտի շարունակենք պայքարիլ : Պետական պաշտօնեաներու պարագան տարբեր է, չենք խաբած զանոնք, Միթերան երբեք չէ խոստացած բարելաւել անոնց գնելու կարողութիւնը... Ճիշդ է որ աւելին կը յուսային, սակայն եթէ աջերը վերադառնան, կրնան վստահ ըլլալ որ կատարեալ յարձակում մը պիտի կրեն, եւ հազարաւոր պաշտօններ պիտի ջնջուին : Ինչո՞ւ համար միշտ ձախերէն է որ կը պահանջուի ամէն բան. մի՞թէ աջերը միշտ յարգած են իրենց խոստումները, կը բողոքէ Ժոսփէն եւ ճիշդ է որ հօս իրաւունք ունի : ՀԱՐՑՈՒՄ. - Ի՞նչպէս կը բացատրէք որ այս ամառուան փոփոխութենէն ետք, որ բաւական կարեւոր էր, ընդհանուր ժողով չգումարեցիք : ՊԱՏԱՍԽԱՆ .- Մասնաւոր պատճառ մը չկար, աւելի նախարարապետ փոխուեցաւ, քան թէ՝ քաղաքականութիւն ... (չէ՞ որ քաղաքականութեան դեկը Էլիզէ կը գտնուի), իսկ համայնավարներու մեկնումը իրենք է որ որոշեցին : ՀԱՐՑՈՒՄ .- Դուք ցայժմ հրաժարելու միտումներ ունեցա՞ծ էք արդեօք. անհամաձայնութեան կէտեր գոյութիւն ունի՞ն ձեր եւ կառավարութեան միջեւ : ՊԱՏԱՍԽԱՆ .- Հրաժարելու միտք չեմ ունեցած ցայժմ, բայց, պիտի նախընտրէի որ 1985-ին անուղղակի տուրքերը պակսին եւ ո'չ թէ եկամուտի տուրքը. աւելի արդար պիտի ըլլար : ՀԱՐՑՈՒՄ .- Վաղանց՝ 1981-ին կ'ըսէիք թէ կուսակցութիւնը պայքար պիտի մղէ, բոլոր ճակատներու վրայ, իր ծրագիրը իրագործելու համար, արդ, ներկայիս ի՞նչ բանի համար կը պայքարիք : ՊԱՏԱՍԽԱՆ .- Պիտի պայքարինք որպէսզի Ֆրանսացիները պահեն այն ամբողջը, որուն տիրացան, ո'չ միայն մեզի հետ, այլեւ պատերազմէն ի վեր, որովհետեւ եթէ աջերը վերադառնան այդ ամբողջը վտանգուած է, եւ իսկական ետ - դարձ մը կրնայ կատարուիլ : Լսեցէք Պառը, մտիկ ըրէք Շիրաք կամ իր տեղակալները եւ պիտի համոզուիք : 1986-ի համար շատ բան կարելի է նախատեսել, բայց որպէս Ա. քարտուղար պէտք է յիշեցնեմ որ ընկերվարութիւնը հին եւ պատմական շարժում մըն է եւ պէտք է որ կուսակցութիւնը արդիական եւ իրապաշտ ծրագիր մը ներկայացնէ ազգին. եթէ ընկերվարականները հարցականներ եւ հոգեկան վերիվայրումներ չունենային, ընկերվարականներ չէին ըլլար, եւ միշտ ալ այդպէս եղած է, սակայն վստահաբար այսօր չկա՛յ շարքային մը որ տարակուսի... : Հօս Ժոսփէն շատ լաւատես կը թուի, կը խորհիմ որ ամբողջ վարչական մարմինն ալ նոյն տրամադրութիւնը ունի, քանի շուրջ 180 ատեճան թեքումէ մը ետք, ո'չ միայն ինքը հրաժարելու ոչ մէկ տրամադրութիւն ունի, այլեւ չգտնուեցաւ քիչ շատ անուանի ղեկավար մը՝ նոյնիսկ ՍԵՌԵՍ-եան հատուածէն ներս, որ իր հրաժարականը տայ, միայն նախարարական պաշտօններէ զրկուած Մոշանն է որ, երբեմն կծու քննադատութիւններ կ'ընէ, այդքան :

Ուստի, այլեւս պէտք է համոզուինք որ, նոր տեսակի, արդիական ընկերվարականներու հետ է մեր գործը եւ հետեւաբար ոչ մէկ բաղդատութեան եզր կայ անոնց եւ նախկին հիմնադիրներուն միջեւ : Բայց ինչ որ տարօրինակ եւ նոր երեւոյթ մըն է կուսակցութեան պատմութեան մէջ, ամբողջ կուսակցութիւնն է որ գոյն կը փոխէ մէ'կ մարդու պէս... :

Գ. Տ.

(*) Կուտանք հարցազրոյցին հիմնական մասերը :

ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ

ՆԻՒ ԵՈՐՔ

Կ. Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքը՝ Շնորհք Արք. Գալուստեան, որ Հոկտեմբեր 14-էն ի վեր շրջապտոյտ մը կը կատարէ Քանատա եւ Միացեալ - Նահանգներ՝ Պոլսոյ հայկական վարժարաններուն ի նպաստ հանգանակութեան նպատակով, Նոյեմբեր 8-ին ժամանած է Նիւ - Եորք եւ առաջնորդուած Ս. Մեսրոպ մայր եկեղեցին, ուր ներկայ եղած են թեմին առաջնորդը (էջմիածնական) Թորգոմ Արք. Մանուկեան, Տիրան Արք. Ներսոյեան, շրջանի հոգեւորական դասը, ինչպէս նաեւ հոծ բազմութիւն մը, մեծ մասամբ՝ Պոլսէն գաղթած Հայեր : Կանոնական աղօթքէն ետք հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Զաքարիա Կաղզուանցի եւ Ներսէս Վարժապետեան մեծանուն Պատրիարքներու յիշատակին :

Ապա, յարակից «Գալուքճեան» սրահին մէջ ի պատիւ Պատրիարքին ճաշ մը տրուած է : Սեղանը վարած եւ ուղերձ մը արտասանած է Պօղոս Խորասանճեան : Խօսք առնելով Թորգոմ Արք. գրուատած է Շնորհք Պատրիարքին անձն ու գործունէութիւնը, վեր առնելով մարդասիրական նպատակներով անոր յանձն առած յոգնութիւնները : Շնորհք Պատրիարք տալէ ետք Կաղզուանցի եւ Վարժապետեան Պատրիարքներու կենսագրականները, ծանրացած է առաջինի՝ համայնական վարժարաններու դրութիւն մը հաստատելու առաքելութեան, իսկ երկրորդի՝ Կեդրոնական վարժարան մը հիմնելով բարձրագոյն կրթութեան կարեւորութիւն տալու առաքելութեան վրայ :

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՄԲ. - Հոկտեմբեր 30 / Նոյեմբեր 3 մեր թիւերուն մէջ տեղ տուած էինք Բիւզանդ Եղիայեանի յօդուածաշարքին Մարկ. Նշանեանի տեսակցութեան առթիւ Նորվան Եպիսկ.ի հետ («Յառաջ» Յուլիս 24 - 27)։ Ստորեւ մեր աշխատակցին անդրադարձումը հոն արտայայտուած կարգ մը տեսակէտներու մասին. -

×

Բիւզանդ Եղիայեանի յօդուածաշարքը՝ «Հայաստանեայց Եկեղեցին արդի աշխարհի մէջ» լոյս տեսաւ «Յառաջ»ի սիւնակներէն ներս, Հոկտեմբեր 30-էն սկսեալ։ Վէճ ու վիճաբանութիւն աւելորդ են։ Կարելի է սակայն քանի մը մատնանշումներ ընել, եւ կարգ մը չփոթութիւններ ընդգծել։

1.- Վստահ չեմ որ Բիւզանդ Եղիայեան իր յօդուածը գրի առած է Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեանի հետ իմ հարցազրոյցէս մղուելով։ Աւելի ամերիկահայութեան ներքին վէճերը կը տեսնեմ հոն ցոլացուած։ Բազմավաստակ ուսուցչապետը, հոն ուր կ'անդրադառնայ մեր տեսակցութեան, երեւակայութեան փաստարկումներու դէմ իր հակաճառութիւնը կը բերէ։ Երեւակայեր է օրինակ, ուրիշ բառ կարելի չէ գործածել, որ մենք կ'ամբաստանենք, կը հարուածենք, կամ «քանդել» կ'ուզենք «ազգին վիմախարիսխ եկեղեցին»։ Պէտք ունէ՞ր արդեօք այս ճըշգումը կատարելու։ Բայց Բիւզանդ Եղիայեանի ամբողջ հակազդեցութիւնը այդ երեւակայական - ու անուանարկող - ենթադրութեան վրայ հիմնուած է։ Եւ քանի որ ի վերջոյ՝ հաւանական չէ որ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Եպիսկոպոս մը ուզէ հարուածել ու քանդել այն հաստատութիւնն ու նուիրապետութիւնը որուն ինքը հաւատարիմ ու նախանձախնդիր ծառաներէն մէկն է, Բիւզանդ Եղիայեան իր փաստարկութիւնը յառաջ քշելու համար՝ պէտք ունի Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեանի անունը ամբողջութեամբ մոռացութեան մատնելու։ Տեսակցութեանս գլխաւոր խօսակիցին անունը ի հարկէ՝ մէկ անգամ իսկ չերեւիր ամբողջ յօդուածաշարքին մէջ։

Մինչդեռ յստակօրէն ըսուած էր, տեսակցութեան սկիզբը՝ որ հոն ամփոփուածը Նորվան Եպիսկոպոսի գաղափարներն էին։ Ես այդ գաղափարները ամփոփելէ եւ անոնց թերեւս իւրայատուկ ձեւ մը տալէ զատ ուրիշ բան չեմ ըրած։ Ճիշդ է որ սատանձնած եմ զանոնք։ Ճիշդ է նաեւ, որ ինծմէ կուգայ Յ. Օշականի խօսքին մէջբերումը, որ սկիզբը դրուած էր հարցազրութիւնը ներածելու համար։ Տեսակցութեան մը գլխաւոր դերակատարը արտաքսելու շարժումը՝ վայելո՞ւչ հնարք մըն է, եւ յոյժ յատկանշական։

2.- ... «Այսօր գրականութիւնը կ'ըլլար այդ մտայղացքին փոխանորդը...»։ Այս է Յ. Օշականի գրածը, ու սրբագրելու չելլենք կ'ազաչեմ՝ իր բառերն ու իր ոճը։ Օշականի խօսքը փոխ առնուած է Համապատկերի 9-րդ հատորէն, էջ 23։ Նոյն Համապատկերի 10-րդ հատորի տեղեկութիւններուն համաձայն, այդ տողերը գրուած պէտք է ըլլան 1943-ին։ Այս ճշգումը՝ ըսելու համար որ. -

Ա.- Օշականին ըսածը «Մեհեան»ի սերունդին կը վերաբերի, բայց երեսուն տարի ետքը գրի առնուած է։ Այս՝ մէկ։ Յետոյ՝ 7-րդ հատորէն մինչեւ 10-րդ հատոր՝ Համապատկերը Անթիլիաս հրատարակուեցաւ (1979 - 1982), Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Աթոռի տպարանէն ելլելով։ Եւ 1984 տարին նոյն Կիլիկեան Աթոռին կողմէ՝ Յ. Օշականի տարի հռչակուեցաւ։ Ի՞նչ կը նշանակէ եւ ի՞նչ կը նշէ այն ատեն՝ սա նախադասութիւնը. «Մեհեանի գրական չեփորը ... Վասփուրի յորձանքներուն տակ ընկղմեցաւ, լռեց ու մոռցուեցա՛ւ ալ»։ Ճիշդ է որ անգիտացումին (աւելի ծանր բառ մը չգործածելու համար) սահմանները առաձիգ են։ Բայց մինչեւ ո՞ւր ներելի է անգիտացումը, մէկու մը մօտ որ չմոռնանք՝ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Աթոռի Դպրեվանքին մէջ ուսուցչապետի պաշտօն վարած է։ Բայց սովորութիւն է մեր մէջ՝ անգիտացումը արդար մոռացումի վերածելը։ Այնպէս որ պայթակղելու պատճառ իսկ չունինք։

Անգիտակցում՝ գրական դէմքի մը, որ իր արդեամբք ու արժանեօք - ինչպէս պիտի ըսէր Օրմանեան - փառահեղ պնահատանքի արժանացաւ Պէյրութեան ափերուն, ընկղմելէ ետք իբր թէ Վասփուրի յորձանքներուն մէջ։ Բ. Եղիայեանի մտքին մէջ՝ չփոթութիւն մը կը տիրէ փաստահարար։ Եւ ամէն պարագայի՝ իր սլաքները սխալ ուղղութեամբ կ'արձակէ ան։

Բ.- Պատմական չփոթութիւնը ա՛լ աւելի բացայայտ է, երբ կ'ըսուի մեզի որ ... «ի՛նչ փոխադարձութիւն, Եկեղեցին իր Երուսաղեմեան նորահաստատ Դպրեվանքին մէջ հայ լեզուի ու գրականութեան ուսուցիչի ամբիոն ալ տուաւ գինք թէւրահաւատօրէն «այժմէականութենէ գազրած» գատող գրագէտ Յ. Օշականին»։ Ի՞նչ փոխադարձութեան մասին է խօսքը։ Օշական վերոյիշեալ տողերը 1914-ին Վասփուրի ափերուն չէ որ կը գըրէր, այլ 1943-ին, Երուսաղէմի իր անչուք խուցին մէջ նստած։

Այս ճշգումը բաւական է կասկածանքի ենթարկելու համար «փոխարինում»ի եւ «քանդում»ի այն իմաստը, զոր Բ. Եղիայեան կը հանէ Օշականի տողերէն։ Պատմական որոշ իրողութիւններու անտեղեակ մնացած ըլլալը՝ ներելի է անշուշտ։ Ինչ որ ներելի չէ սակայն, այն է որ վաստակաւոր եւ ուրեմն՝ ընթերցասէր ուսուցիչ մը չփորձէ կարդա՛լ մեր գրածը, եւ հասկնալ թէ ինչ դեր ունի Օշականէն մէջբերումը մեր փաստարկութեան զարգացումին մէջ։ Ան որ իր կարդացածը իր ուզածին պէս կը հասկնայ՝ կրնայ այլեւս իր ուզածը պատասխանել։ Մտասեւեռում մը կը դառնայ գրոյթ, կը վերագրուի երեւակայական հակառակորդի մը, եւ կ'արժանանայ հակաճառութեան։ Ջուրը լախտով ծեծելու պէս բան մըն է։

3.- «Ի՞նչ բախտ կրնար հետեւիլ մեր ազգին գլխուն՝ եթէ ամբողջ մտաւորականութիւնը ... հաւատացած ըլլային Մեհեանական չանթալից պատգամին եւ ... քանդէին ազգին վիմախարիսխ եկեղեցին, ու չփոթահար սերունդներու առաջնորդութիւնը յանձնէին, վստահէին «Եկեղեցին փոխարինել» յաւակնող գրականութեան, աւելի ճիշդ՝ գրագէտներուն»։ Բիւզանդ Եղիայեանն է հարցըն ողը։

Ե՞րբ եւ ո՞ւր գրականութիւնը ուզեր է արդեօք սերունդներու, «առաջնորդութիւն»ը ստանձնել։ Ա՞յդ կը հասկնաք Օշականի գրածէն։ Ճիշդ է որ թոյլատուութիւնը կը յօժարէք դուք ձեզի «փոխանորդ»ը «փոխարինող»ի վերածելու։ Ո՞վ խօսեցաւ առաջնորդութեան մը մասին։ Մե՞նք։ Օշակա՞նը։ Գրականութիւնը ո՛ւր, ազգին «վարչակեդրոն կազմ»ը ո՛ւր։ Արդեօք դուք, փոխանակ կարդալու գրուածը, ձեր մտավախութիւննե՞րը կը դրսեւորէք։

«Առաջնորդութեան» կամ «Վարչակեդրոն կազմ»ի մասին խօսք ըսող չեղաւ։ Անոնք ուրեմն՝ ձեր մտահոգութիւններն են։ Կապ չունին մեր տեսակցութեան հետ։ Դրոյթ մը կը պաշտպանէք, շատ բարի։ Բայց ի՞նչ պէտք ունիք հողմաջաղացքները հակառակորդ ասպետներու վերածելու, ձեր դրոյթը յառաջ քշելու համար։

Ի՞նչ է ձեր դրոյթը։ Պարզ է, կարելի է զայն երկու խօսքով ամփոփել։ Մէկ՝ եկեղեցականներն են ազգին «առաջնորդները»։ Իրաւական հաստատում մըն է, զոր կարելի է ընդունիլ ու մերժել, հոն՝ մեր հարցը չէ։ Երկրորդ՝ իրաւականէն յետոյ կուգայ իրողականը. Եկեղեցին է ազգին «վարչակեդրոն կազմ»ը, ներկայացուած՝ «սահմանադրական ժողովներուն» կողմէ, որոնց հովանիին ներքեւ յառաջ կը տարուին արտասահմանի մէջ կրթական ու մշակութային բոլոր գործունէութիւնները։ Շահեկան դրոյթ մըն է, թէեւ վիճելի։ Այս կրկներես գըրոյթն ալ կ'ամբողջացնէք, ձեր գրութեան երրորդ գլուխին մէջ, ըսելով որ Եկեղեցին «Հայ Հոգւոյն» օրրանն է, ընդունարանը, անոր մարմինն ու կերպարանքը, անոր էութիւնն ու դրսեւորումը, ալ բառերը դուք որոշեցէք։ «Հայ Հոգին». հետաքրքրական յղացք մըն է ներկայ համայնքին մէջ։ Կ'անդրադառնա՞ք արդեօք որ այդ յղացքը (չեմ խօսիր անոր եռեւը պահուըտող իրականութեան մասին, որ ո՛չ ինծի մատչելի է, ո՛չ ալ ձեզի) Օշականի սերունդն է որ ներմուծած է մեր ներկայ բառապաշարին մէջ այդ իմաստով։

Գրականութիւնը հանգիստ ձգեցէք։ Իր պարտականութիւնն ու իր պատասխանատուութիւնը կը բաւեն իրեն։ Բայց Եկեղեցին իր պատասխանատուութիւնը կը ճանչնայ ան, դէպի իր էութիւնը՝ գրականը, իր լաւագոյն մշակներուն մօտ։ Բայց Եկեղեցի՛ն։ «Վարչակեդրոն կա՞զմ», Հայ Հոգւոյն ընդունարան։ Ո՞վ սիրտ ունի հակաճառելու, ո՞վ՝ ժամանակ։ Խնայեցէք սիրտ ու ժամանակ ու խօսեցէք մեզի պահ մը եկեղեցւոյ պատասխանատուութեան մասին, դէպի իր էութիւնը՝ կրօնականը։

Մ. ՆՇԱՆԵԱՆ

ՊԱՂԵՍՏԻՆ

ԲԱՌԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Պաղեստին բառը կուգայ Փղշտացիէն։ Ան կը յատկանշէ Կազայի շրջակայքի հոգամասը որ գրաւուած էր անդրծովեան փղշտացի արշաւախումբերու կողմէ։ Նախնական դարերուն, ծովափը եւ ներսի շրջանները տակաւին ուրիշ անուններ ալ ունէին։ Առօրեայ գործածութեան մէջ ամէնէն հին անուանումն է «Քանայի երկիրը»։ Հրեաները զայն կը կոչեն «Իսրայէլի հողը», որ Սողոմոն արքային մահէն ետք բաժնուեցաւ Իսրայէլի թագաւորութիւններուն Հրէաստանի միջեւ։ Պաղեստին անուանումը յունա - լատինական գրականութեան մէջ Ա. անգամ կ'երեւէր Հերոդոտոսի մօտ։ Յետագային, պաղեստինեան Սուրիա բացատրութիւնն է որ գործածուած է յաճախ։

Հռոմէացիները պաշտօնապէս կը խօսէին Հրէաստանի մասին։ Պաղեստին անունը կը նախընտրեն գործածել միայն Ադրիանոս կայսեր կեղեքումներէն ետք, որ կ'ուզէր անհետացնել հրեայ ժողովուրդն ու Պետութիւնը։ Ադրիանոս կը վերակառուցանէ աւերուած Երուսաղէմը, 135 (Ք. Ե.), եւ անոր կուտայ հռոմէական գաղթավայրի մը նոր անունը, Այէլիա Կապիտոլինա, ի պատիւ իրեն - իր ամբողջական անունն էր Տիտոս Այէլիոս Ադրիանոս - եւ հռոմէական Կապիտոլի աստուածներուն։ Տաճարին վայրը կը կառուցուի Արամազդի նուիրուած տաճար մը, Ադրիանոսի ձիաւոր մէկ արձանով, եւ Գողգոթայի վրայ կը բարձրանայ Աստղիկի տաճար մը։ Քաղաքին մուտքը արգիլուած է Հրեաներու, մահապատիժի սպառնալիքով։ Սուրբ Քաղաքին քրիստոնեաները պէտք է ընտրեն եպիսկոպոս մը, որ պէտք չէ հրէական ծագում ունենայ։ Երուսաղէմի նման Հրէաստան ալ կը կորսնցնէր իր անունը, կոչուելու համար Պաղեստին։

Առաջին փաստաթուղթը Աստուածաշունչն է որ յետագային Պաղեստին անունով ճանչցուած երկրին մասին որոշ տեղեկութիւններ կուտայ։ Խոստացուած երկրի ըմբռնումին ձեւաւորումին երեք հանգրուաններուն համապատասխանող երեք անուանում կայ։ Առաջինը, Աստուծոյ դաշինքն է Աբրահամին հետ ուր հետեւեալ ձեւով կը յիշուին իր յաջորդներուն խոստացուած հողերը. «Եգիպտոսի գետէն մինչեւ մեծն Եփրատ» խոստացուած անշուշտ, Իսմայէլի յաջորդներուն ինչպէս Իսրայէլի։ Երկրորդը կը վերաբերի Մովսէսի խոստացուած հողերուն, ուր կը բնակին Իսրայէլացիները Ելքէն եւ անապատէն անցքէն ետք։ Վերջինը Բաբելոնի գերութենէն վերադարձին առընչուած է։

×

ԽՈՍՏՈՒՄԸ

Նախկին հրէական Պետութեան սահմանները շատ փոփոխական եղած են։

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ՊՈԼՍՈՅ ԹԱՂԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՍԷԼԱՄՍԸԶ

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

Իդական սեռն ալ արականին պէս վիճարանութիւնը քիչ մը շատ կը սիրէ հոս։ Քանի մը անգամներ խնամակալութիւններ կազմուեցան եւ լուծուեցան՝ աղջիկներու վարժարան բարեկարգելու համար. չյաջողեցան բարեկարգելու ... ինքզինքնին նախ եւ առաջ։

Գեղեցիկ սեռն հոս գեղեցիկ է, աղքատասէր է, զրօսասէր է։ Նորաձեւութեան դասերը Գաալըգիւղէն կը սորվի։

Այս թաղին մէջ կան պակլայ նետող, թուղթ բացող կիներ, որ ամէն բան կը բացատրեն քեզի, ամէն գաղտնիք կը գտնեն։ Իգական սեռին մէջ շատ հաւատացողներ կան այս կիներուն, սակայն չմոռնանք ըսելու՝ որ Սէլամսըզի այրերուն մէկ քառորդն իգական սեռին մէջն կը հաշուուի միշտ։

Հոս ամէն տուն Լէպլէպիճի Հօռհօռէն *մէյ մէկ կտոր կը կանչեն, եւ եթէ օր մը ամբողջ Սէլամսըզը պտըտելու ըլլաս՝ Լէպլէպիճի Հօռհօռին ամբողջ* օբերան *մտիկ ըրած կ'ըլլաս։*

Ազգային երգերը մինչեւ այսօր չեն կարողացած այս տուներէն ներս մըտնել։

Սիրահարութեան համար հոս մինչեւ հիմա յատուկ տեղ մը պատրաստուած չըլլալով՝ թաղեցին շատ անգամ Իճատիէ կ'երթայ Խալֆային լեռը եւ հոն խօսկապ, նշանտուք կ'ընէ։ Կիները շատ անգամ հոն ձեռնոց կը նետեն իրենց անարգանք ընող կիներուն եւ մենամարտութեան կը հրաւիրեն զանոնք։ Դեռ անցեալ օր երկու կին իրարու բաւական հայհոյութիւններ ուղղեցին եւ իրարու գլխարկ պատռեցին, եւ եթէ ոստիկանութիւնը չմիջամտէր՝ իրարու գլուխ ալ պատռելու հաւանականութիւն կար։

Դպրոցականներուն մեծագոյն մասը փողոցներու մէջ հայերէն չեն խօսիր, սակայն երբ հայհոյել հարկ ըլլայ՝ մայրենի լեզուն կը գործածեն եւ Սամաթիացիներու երկրորդը կրնան համարուիլ։

Սէլամսըզցին այնքան սիրով է իրեն դրացի Էէնիմահալլէցիին հետ, որ անցեալները երբ դպրոցները միացնելու հարց եղաւ՝ մաղ մնաց որ երկու թաղն ալ զիրար կործանելու չափ առաջ պիտի երթային։ Սէլամսըզցին իր դրացւոյն հետ դժոխք անգամ երթալ չուզեր։ Էէնիմահալլէցին ալ անոր հետ արքայութիւն ալ չերթար։ Սէլամսըզցին հիմա այնչափ բաժնուած է Էէնիմահալլէցիէն, որ ներքին համոզմամբ զայն ուրիշ ազգ մը կ'ընդունի։ Իրարու քահանայէ հաղորդութիւն չեն առներ, եւ ոչ ալ իրարու եկեղեցի կ'երթան. արդէն երկու թաղի քահանաներն ալ իրենց ծուխերուն հետ համընթաց կը քալեն։

Եթէ Էէնիմահալլէի վարժարանի մէջ աշակերտ մը կռիւ ընէ՝ իսկոյն զինքը կը յանդիմանեն ըսելով. «Կ'երեւի, որ Սէլամսըզի քահանաները կնքած են զքեզ»։

Սկիւտարի օդը խիստ է. տկարները անմիջապէս կ'առնէ կը տանի անդին աշխարհ։

Ներքին բերդն է հրաժարեալ պատրիարքներ, որ կուգան այս թաղին մէջ կը նստին տան մը մէջ, որ ձրի կը տըրուի. թէպէտեւ շատ մը պատրիարքներ առանց վարձքի նստելու տուն մը ունենալով հանդերձ՝ չեն ուզեր իրենց հրաժարականը տալ։

(Շար. 4 եւ վերջ)

Սակայն նոյնիսկ երբ Հրէական անկախութիւնը յիշատակ մըն էր միայն եւ այլեւս Հրեայ քաղաքական իրականութիւն մը գոյութիւն չունէր, ռաբունիները հետամուտ էին Իսրայէլեան Հողերու օրինաւոր սահմանները գծելու, գլխաւորաբար հարկային եւ ծիսական պատճառներով. որովհետեւ ռաբունական օրէնքը կը զանազանէր Իսրայելեան Հողին վրայ ապրող Հրեաներն ու դուրսը ապրողները: Այն հողերը որոնց սահմանները գծուած են ռաբունական բնագրերու մէջ թէեւ յայտնապէս չեն բնորոշուած, սակայն յստակ է թէ սահմանումը ներկայի Իսրայէլեան Պետութեան հարաւի եւ հիւսիսի կարգ մը շրջանները դուրս կը ձգէ ու կը ներփակէ Անդրյորդանանի մէկ մասը:

Պաղեստինի հռոմէական գաւառը սովորաբար կցուած էր Սուրիոյ: Ստորին կայսրութեան (289 - 395) շրջանին դրացի հողամասերու կցումով ծաւալեցաւ, յետոյ մասերու բաժնուեցաւ: 358-ին Նեկեւի անապատը եւ Անդրյորդանանի հիւսիսակողմը կազմեցին որոշ գաւառ մը «փրկարար Պաղեստին»ը: 400 թուականին մօտ Պաղեստինի մնացեալ մասը բաժնըւեցաւ երեք շրջանի. - առաջին Պաղեստին, երկրորդ Պաղեստին եւ փրկարար Պաղեստինը կազմեց երրորդը: Այսպէս առաջին Պաղեստինը Կեսարիա մայրաքաղաքով կը գրաւէր երկրին կեդրոնական մասը: Երկրորդը՝ հիւսիսակողմը, Սկիւթոպոլիս մայրաքաղաքով, երրորդ Պաղեստինը հարաւի շրջանին մէջ, Բեդրա մայրաքաղաքով:

Արաբական գրաւումէն ետք, երկրին նոր տէրերը կը թուի թէ պահած են վարչական այս բաժանումը, նոր անուններով ու նոր մայրաքաղաքներով: Առաջին Պաղեստինը կը դառնայ Ֆիլասթին: Երկրորդ Պաղեստինը կը դառնար Ուրտուն: Երուսաղէմը որ արաբական բնագրեր կը կը յիշատակեն իր հռոմէական անունով Այելիա մայրաքաղաք չէր:

Երրորդ Պաղեստինը այնպէս կ'երեւի որ այլեւս գոյութիւն չունէր:

Միջնադարեան արաբերէնին մէջ Ֆիլասթին եւ Ուրտուն Սուրիոյ կամ Շամ-ի երկրին ստորաբաժանումներն էին:

Պաղեստին քաղաքական տեսակէտէ շատ անշքացած էր հռոմէական, բիւզանդական եւ իսլամական գերիշխանութեան տակ: Խաչակիրներու շրջանին է որ առաջին գծի կուգայ: Երուսաղէմի լատինական թագաւորութիւնը նախ մանրանկար Պետութիւն մըն էր, սակայն հետըզհետէ ընդարձակուեցաւ այնքան որ ամենածաւալուն շրջանին կը տարածուէր Պէյրութի հիւսիսէն մինչեւ Սինայի եւ Յորդանանի մէկ մասը: Այդ շրջանի կայութիւնը կը յիշեցնէ այսօրուանը, տեւական բախումներ հարաւային սահմանագլխուն վրայ. այս քաղաքին շուրջը հողամաս մը կը մնար միշտ Եգիպտացիներու ձեռքը, Պաղեստինի գրաւումէն ետք: Այս շրջանը խճողուած ապաստաններով կը ծառայէր որպէս խարիսխ, ապստամբութիւններու դէմ յարձակումներու համար, մինչեւ որ անոնք կը գրաւեն շրջանը իրենց կարգին յարձակելու համար Եգիպտոսի վրայ: Խաչակիրներու շրջանին, Պաղեստին անունը դադրած էր գործածութենէ. երկրին նոր տէրերը կը նախընտրէին զայն կոչել սրբազան երկիր:

Մահմետական արշաւանքէն ետք Ֆիլասթին եւ Ուրտուն նախկին անունները այլեւս չեն յայտնուիր: Սալայետտին եւ նոյնիսկ աւելին, Մամլուկներու գերիշխանութեան շրջանին, որոնք կառավարեցին երկիրը ԺԳ. - ԺԶ. դարերու միջեւ, շրջանը բաժնուեցաւ վեց նահանգներու: Մամլուկեան տիրապետութեան վերջաւորութեան Պաղեստինի մեծագոյն մասը բաժնուած էր Կազայի եւ Սաֆէտի միջեւ, միշտ Դամասկոսի փոխ արքային հովանաւորութեան տակ:

Օսմանեան արշաւանքը (1516 - 17) կը վերակազմաւորէ շրջանը հինգ նահանգներով, որոնք կապուած էին Դամասկոսի կառավարիչին: Փոփոխութիւնները կատարուեցան բազմաթիւ հանգրուաններով, օսմանեան գերիշխանութեան չորս դարերուն ընթացքին: Ի. դարու սկիզբը Անգլիացիներու տեղաւորումէն անմիջապէս առաջ, երկրին կեդրոնական եւ հիւսիսային մասերը Պէյրութի կառավարչութեան մաս կը կազմէին, բոլանդակ Անդրյորդանանը միացած էր Դամասկոսի որ վերակոչուած էր Սուրիոյ կառավարչութիւն, Աքալիւ Համիտի իշխանութեան օրով. իսկ Պաղեստինի մնացեալ մասը կը կազմէր Երուսաղէմի նահանգը, որ ուղղակի կապուած էր մայրաքաղաքին:

Խաչակիրներու շրջանէն մինչեւ Ի. դար Ուրտուն անունը գործածուած է միմիայն գետին համար, իսկ Ֆիլասթինը զոր երբեք չէին գործածած Հրեաները, մահմետականներու կողմէ ալ չի գործածուիր:

Եւրոպացի քրիստոնեաներն են որ վերածնունդէն սկսեալ գործածութեան կը դնեն Պաղեստին անունը, որ կը վերարծարծէ հետաքրքրութիւնը դասական հընադարեան շրջանին հանդէպ եւ զոր կը ներմուծեն նաեւ եւրոպական լեզուներու մեծ մասը: Արաբախօս քրիստոնեաներն ալ կ'որդեգրեն զայն իրենց կարգին, արեւմուտքի ազդեցութեան տակ: Արաբերէն երկրորդ թերթը Պաղեստին հիմնըւած է 1911-ին, Ֆիլասթին անունով. քրիստոնեայ օրթոտոքս արաբ մըն էր զայն հրատարակողը:

Թ. Ա. Թ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ԹԵՀՐԱՆԻ ՄԷՋ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Թեհրանի հայկական միութիւնները այս տարի եւս կազմակերպած են զանազան ձեռնարկներ՝ հայ մշակոյթին նուիրուած:

Այսպէս, Հոկտեմբեր 27-ին, Հ. Մ. «Սիփան» Միութեան կազմակերպութեամբ «Նայիրի» սրահին մէջ դասախօսութիւն մը տուած է Սերոժ Սուքիասեան՝ «Հայկական Արեւելում» նիւթին շուրջ: Հանդէս եկած է «Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Տիգրան Սուքիասեանի: Ներկաները ապա այցելած են հայկական տարազներու նկարչութեան ցուցահանդէսը: Նոյն օրը, Հ. Մ. «Արարատ» Կազմակերպութեան «Կոմիտաս» սրահին մէջ տեղի ունեցած է ձեռարուեստի ցուցահանդէս մը, ուր ներկայացուած են հայկական դաջերով գորգեր, նուագարաններ, պաստառներ, ձեռագործներ, ասեղնագործութիւններ եւայլն:

Հոկտեմբեր 28-ին, «Նայիրի» սրահին մէջ տեղի ունեցած է գրական երեկոյթ երեկոյթ մը, որուն մասնակցած են «Սիփան» Միութեան «Գարուն» պատանեկան երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Սաքօ Ղարիբեանի, «Արմենուհի» Միութեան «Նազանք» պարախումբը եւ Միութեան գրական բաժնի արտասանողներու խումբը: Նոյն օրը, «Արարատ» Կազմակերպութեան նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցած երեկոյթին դասախօսած է Սերոժ Սուքիասեան: Հանդէս եկած է «Սեւան» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Գուրգէն Մովսիսեանի:

Հոկտեմբեր 29-ին, «Կոմիտաս» սրահին մէջ տեղի ունեցած է գրական երեկոյթ մը, որու ընթացքին կարդացուած է «Գեղապաշտ գրականութիւն» խորագրով նիւթը, որմէ ետք վեց հոգի արտասանած են Վահագն Դաւթեանի «Տուր ինձ ծովին իմ ծխանի» պոէմը:

Հոկտեմբեր 30-ին, Զարմահալի Հայ Ուսումն. Միութեան սրահին մէջ տեղի ունեցած է գրական երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Հայ Ուսուցիչներու Միութեան: Չորս դասախօսներ՝ Նորայր Էլսայեան, Միշա Հայրապետեան, Ցասմիկ Աղաքեան եւ Սերոժ Թիլիմեան ներկայացուցած են «Հայ գրականութիւնը ոսկեդարէն մինչեւ ԺԸ. դար», «Հայ գրականութեան զարթօնքի շրջան», «Սփիւռքի հայ գրականութիւն» եւ «Խորհրդահայ գրականութիւն» նիւթերը: Տիկին Անահիտ Հայէպի մեկնաբանած է միջնադարեան տաղեր ու շարականներ: Խօսք առած է Թեմին Առաջնորդը:

Հոկտեմբեր 31-ին, «Արարատ» մարզաւանի «Սասունցի Դաւիթ» սրահին մէջ, տեղի ունեցած է Նոր Ջուղայի «Սասուն» Միութեան կազմակերպած հայկական ժողովրդական, փէտայական եւ զինուորական տարազներու ցուցադրութիւնը: Լուսապատկերներու ընկերացող բացատրութիւններու աղէնթեր ցուցադրուած են 41 տարազներ զանազան շրջաններէ՝ Բարձր Հայք, Աղձնիք, Մոկք, Վասպուրական, Սիւնիք, Արցախ, Տայք, Գուգարք, Այրարատ, Փոքր Հայք, Կիլիկիա, Հայաստանի Հանրապետութիւն, ինչպէս նաեւ փէտայական տարազներ: Ներկայ եղած են հազար հոգի: Ձեռնարկը կրկնըւած է յաջորդ օր՝ նոյն սրահին մէջ:

Նոյեմբեր 1-ին, «Խանասոր» Միութեան կազմակերպութեամբ դասախօսութիւն մը տուած է Սարօ Բարումեան, անդրադառնալով հայ մշակոյթին, գիր ու դպրութեան, հայերէն ձեռագիրներուն եւ հայ ծաղկարուեստին:

Նոյեմբեր 2-ին, Հայ Ակումբին մէջ, տեղի ունեցած է Իրանահայ Գրողներու Միութեան հանդիսութիւնը, որու ընթացքին Լորիկ Սիմոնեան, Մագդալինա Ղարախանեան, Ծաղկանոյշ Ծատուրեան, Սաթօ Ա., Սեդայ եւ Սեդա Ադամեան կարդացած են իրենց գրուածքները՝ հայ մշակոյթին նուիրուած: Նոյն օրը, «Արամ Մանուկեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է «Սարդարապատ» Միութեան ձեռնարկը: Դասախօսած է Վարդան Դաւթեան՝ «Ժողովրդական մշակոյթ» նիւթին շուրջ: Գեղարուեստական բաժնին հանդէս եկած է «Նազանք» պարախումբը: Մարզաւանի «Սասունցի Դաւիթ» սրահին մէջ ալ տեղի ունեցած է խրախճանք մը, որու ընթացքին հանդէս եկած են Ելենա Աւետիսեանի պարախումբը, երգիչներ՝ Քամելիա Պալեան, Անահիտ Յովհաննիսեան եւ Յարութ Նազարեան, ինչպէս նաեւ «Սեւան» երգչախումբն ու հայկական նուագարաններու համոյթը: Խօսք առած են հայ երկու երեսփոխանները՝ Վարդան Վարդանեան եւ Արտաւազդ Բաղումեան:

Ի դէպ, նոյն օրը՝ առաւօտեան, Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է ողբացեալ ուսուցիչներու յիշատակին: Յաւարտ արարողութեան Արտակ Արք. խօսած է Թեհրանի հայ համայնքի պատմութեան եւ հայկական վարժարաններու հիմնադրութեան մասին:

«Հայ Կին» Միութեան քառասունեւհինգամեակին առթիւ, Հայ Ակումբին մէջ, Հոկտեմբեր 24-ին տեղի ունեցած է «Հայկական զարդագաջերու ցուցահանդէս»: Բացումը կատարած է Միութեան նախագահուհին՝ Տիկին Արմիկ Ներսիսեանց: Խօսք առնելով Տիկին Սեդա Գալանտէրեան բացատրութիւններ տուած է հայկական զարդագաջերու եւ գոյներու մասին: Թեմին առաջնորդը՝ Արտակ Արք. Մանուկեան, գնահատած է «Հայ Կին» Միութեան աշխատանքները:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆՈՐ ԳԻՐ ԵՒ ԻՐ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐԸ
- ընտիր էջեր -
խմբագրեց՝ Մարգրիտ Մարկոսեան
Սրբ. Վարդան Հրատարակչատուն
Նիւ - Եորք 1984

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Ց. Զ.)

- 30 -

ՏՕՆԱՀԱՆԴԷՍ

- Չորս հազար լիր հարիւր ութսունը - հինգ, պռատ, ոչ իսկ մանրուք մը պակաս, գերյարգելի. պէտք չունինք ձեր դրամներուն:

- Ոհ, գիտեմ, գիտեմ, ըսաւ երկդիմի Տոն Քամիլլօ, գրպանելով մնացորդը:

- Ի՞նչ ըսել կ'ուզես, ռռնաց Փեփփոնէ սեղմելով բռունցքը:

- Երկնքի սիրոյն, բան մը ըսել չեմ ուզեր:

Բացաւ լրագիրը, մինչ Փեփփոնէ կը չոկռտուէր:

- Ու-նի-թա՛, հեգնեց Տոն Քամիլլօ, ինչ տարօրինակ բան, իտալերէն գրուած է:

Փեփփոնէ կարճ մը մռնչեց, ու ապա մեկնեցաւ նորէն դռռալով այնպիսի կատաղութեամբ, որ կարծես պատերազմի յայտարարութիւն էր արեւմտեան Պետութիւններուն դէմ:

- Ներողութիւն, թոթովեց Տոն Քամիլլօ, մի՛ սրդողիր, անկեղծ սրտով կը կարծէի, թէ ռուսերէն գրուած ըլլար:

×

Կէսօրին երբ իրեն եկան իմացնելու որ ճառը վերջացած էր եւ թէ ժողովրդական տօնակատարութիւնը սկսած էր, Տոն Քամիլլօ ելաւ տունէն վեր ու վար շըրջելու իր յաղթանդամ ուսերը հրապարակին մէջ:

Հեծանիւով այլաբանութիւններու վազքը իրօք շատ յաջող եղաւ. սահմանակէտը նախ հասնողը եղաւ Թրիէսթէ, որ Զմիւռնոյին հեծանիւին վրայ նստած էր: Ատոււրնէ ի վեր կը հրջէր Թրիեսթէի պատմութիւնը, որովհետեւ հաւաքոյթի նստաշրջանին ոմանք ըսեր էին, թէ Թրիեսթէն պէտք չէր կարգին մէջ դնել, քանի որ քաղաքական խորքով բան մըն էր: Այն ատեն Փեփփոնէ սկսեր էր պոռչտալ, թէ իր եղբայրը մեռած էր կռուին մէջ՝ ազատելու համար Թրիեսթէն. եւ թէ մրցանքին մէջ չդնելը Թրիեսթէն, հաւասար էր ըսելու որ իր եղբայրը ժողովուրդին մատնիչ մը եղած էր:

Այսպէսով դրուած էր Թրիեսթէն, որուն ներկայացուցիչն էր ընկերուհի Քարոլա, Զմիւռնոյին նշանածը, եռագոյնը հագուած ու պատկառելի կուրծքին վըրայ ալ տէգը. իսկ Զմիւռնօ հագած էր 1915 - 1918-ի հետեւակ զինուորի պէս, գլխուն սաղաւարտը, եւ 91-ը ուսընդանութ:

Տաքէն կը ճաթէր, բայց Փեփփոնէ իրեն հրամայած էր առաջին հասնիլ. «ինծի եւ իմ եղբօրս համար պէտք ես ըլլալ», ըսաւ Փեփփոնէ: Եւ այսպէսով Զմիւռնօ հասաւ առաջին, բայց յետոյ հարկ եղաւ որ արուեստական շնչառութիւն ընեն, որովհետեւ քրտինքի մէջ խեղդուած էր:

Տոն Քամիլլօ տեսնելով հետեւակի հեծանիւին վրայ Թրիեսթէին հասնիլը, կարծես եռանդէն խենթեցած էր: Զուարճացաւ նաեւ պարկերով վազքին եւ պըտուկներու խորտակումին, ու երբ ըսին թէ բացուած էր «Քաղաքական - հեղինական» նշանառութիւնը, նետուեցաւ բազմութեան մէջ հասնելու տաղաւարին:

Տաղաւարին շուրջ հսկայ բազմութիւն մը կար, բայց Տոն Քամիլլոյին հոգը չէր, որ երբ շարժման անցնէր Փանձերի մը պէս էր: Պէտք էր շատ քրքջալի բան մը ըլլար, որովհետեւ ամէնքը կը խնդային ու կը պոռչտային:

Ի վերջոյ պարզ բան մըն էր: Հարկ էր պառկեցնել գնդակներով փայտէ խոշոր մէկ ու կէս մեթրնոց խամաճիկներ նկարուած դիմանկարով. բայց նկարուած շատ քաջ մէկէ մը, քաղաքի արուեստաւորէ մը. կարեւորը ան էր որ կատարեալ կերպով կը ներկայացնէին, ծաղրապատկերով, կեդրոնի եւ աջակողմեան կուսակցութիւններուն գլխաւոր ներկայացուցիչները:

Ամենամեծ խամաճիկը կը ներկայացընէր Տոն Քամիլլօն:

Տոն Քամիլլօ անմիջապէս ճանչցաւ ինքզինքը, եւ այդ կերպարանքին տակ իսկապէս ծիծաղաշարժ էր, այն ատեն հասկցաւ, թէ բազմութիւնը ինչո՞ւ այնքան կը խնդար: Բան մը չըսաւ. սեղմեց ակռաները ու ձեռքերը ծալելով սկսաւ դիտել:

(Շար. 125)

Գարակէօզեան Սանուց Միութիւնը ցաւով կը ծանուցանէ՝

ՕՆՆԻԿ ՍԵՖԷՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 14-ին, 70 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցին, Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 19, ժամը 8.30-ին:

Մահագդ զրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Այրի Տիկին Անահիտ Օտապաշեան եւ զաւակը՝ Ժան - Քլօտ Օտապաշեան խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՄԿՐՏԻՉ ՕՏԱՊԱՇԵԱՆԻ

- Սեբաստացի -

արկածալի մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 6-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 20, ժամը 15.30-ին, Ռոնի Սու Պուայի հին գերեզմանատունը, Ավընիւ Կապրիէլ Փէրի:

Հաղորդակցութեան միջոց. - Շաթօ տը Վէնսէնին՝ 118 թիւ հանրակառքը, իջնել վերջաւորութեան՝ Էկլիզ տը Ռոնի կամ Մեռի տը Մոնթրէօյէն 121 թիւ - իջնել նոյն կայանը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը աւանդական մատաղօրհնութեան առիթով, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Գալուստեան ընտանիք 2100, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Պաղտասարեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Նաղդաշեան, Տիկին Տրակապուլոս 1000-ական Ֆ., Տիկին Սինանեան եւ Իփէքչի ընտանիք 700-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Գարաճեան, Այրի Տիկին Աղաւնի Թադւոր - եան, Պ. Սերգօ Զիլինկիրեան, Տիկին Արմենուհի Ալթունեան, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Գասպարեան, Տէր եւ Տիկին Լօրիս Անդրէասեան 500-ական Ֆ., Օր. Հայկանոյշ Այտինեան, Պ. Յարութիւն Յովսէփեան 300-ական Ֆ., Պ. Ժիրայր Պէյլէրեան, Տիկին Աննա Գարաթէփէ, Տիկին Աղաւնի Բարեկամեան, Մանուկեան ընտանիք, Տիկին Գօչեան, Պ. Յակոբ Աղաճեան, Տիկին Շիրինեան, 200-ական, Պ. Ղահվէճիօղլու, Տիկին Պասմաճեան, Պ. Մկրտիչ Շահանեան, Տիկին Մարիամ Պետիկեան, Տիկին Գալլկեան, Տիկին Վարդուհի Թաշճի, Տիկին Արշալոյս Գէօրգեան, Պ. Կիմիչեան, Տիկին Սիրվարդ Տօնիկեան, Այրի Տիկին Մարիամ Փաշաեան, Տիկին Վալառ Դաւիթեան, Տիկին Հաճի - Արթինեան, Պ. Ներսէս Մակարեան 100-ական Ֆ., Պ. Աւետիս Գալայճեան, Տիկին Աղաւնի Շիրինեան 150-ական Ֆ., Տիկին Արեքնազ Քէպէյեան, Տիկին Սինար, Տիկին Արմենուհի Փեհլիվան, Տիկին Խոնարհիկ Տատօեան, Տիկին Հայկանոյշ Քեչեճեան, Տիկին Միտուչեան, Տիկին Դաւիթ Փաշաեան 50-ական Ֆ.:

×

Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Ֆ. Տիկին Եպրաքսէ Մանուկեանէ իր ամուսնոյն Հայկազ Մանուկեանի մահուան 12-րդ տարելիցին առթիւ:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեօ - Քաշանի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները, Ուրբաթ, Նոյեմբեր 16, ժամը 21-ին, Տիկին Փափազեանի բնակարանը:

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

Երիտասարդներու եւ չափահասներու համար ամէն շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 14-էն 16 Ալեք Մանուկեան Մշակ. կեդրոնին մէջ, 118, Քուրսէլ փողոց - Փարիզ 17-րդ:

Արձանագրութիւն տեղւոյն վրայ կամ նախապէս հեռաձայնելով Հ.Բ.Ը.Մ.ի գրասենեակը՝ 520 - 03 - 18 թիւին:

Ս. ԽԱՉ
ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue de Perche — 75003 Paris

Փարիզի Կաթողիկէ Հայոց Առաջնորդ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ
Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարէ՝ Փարիզի Հ. Կ. Նախկին ժողովրդապետ՝
Հ. ԱԲՐԱՀԱՄ Վ. ԱԴԱՄԵԱՆԻ
հոգւոյն համար, Կիրակի, Նոյեմբեր 18, առաւօտեան ժամը 11-ին:

Բազմավաստակ եկեղեցականին յիշատակը յարգող հաւատացեալները կը հրաւիրուին ներկայ գտնուելու:

×

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ՌԱՏԻՈԺԱՄ

Հայ կաթողիկէ համայնքը, հոգեւոր յայտագրով մը կը մասնակցի Ռատիօ - Ազգ-ի հաղորդումներուն՝ ամէն ամսուան առաջին եւ երրորդ Կիրակիները, առաւօտեան ժամը 10.30-էն 11:

Առաջին հաղորդում՝ Կիրակի, Նոյեմբեր 18, յայտագիրը պիտի ներկայացնէ Մանուէլ Ծ. Վ. Պաթապեան, (ժողովրդապետ Փարիզի Կաթողիկէ Հայոց):

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նուիրուած
«ԱՇԽԱՐՀ»Ի ՀԻՄՆԱԴԻՐ
ԱՒԵՏԻՍ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ

Կազմակերպութեամբ Ֆր. Մշակ. Միութեան, Շաբաթ, Նոյեմբեր 17. ժամը 20.45-ին:

UCFAF
6, Cité Wauxhall — Paris 10e

Կը մասնակցի՝
ԳԵՂԱՄ ՍԵՒԱՆ
Բանասիրական գիտութեանց տոքթ. Երեւանի համալսարանէն

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՓԱՐԻԶ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Նուիրուած՝
հայրենի մեծանուն երաժիշտ՝
ԱՌՆՕ ԲԱԲԱՋԱՆԵԱՆԻ
(մահուան տարելիցին ի յիշատակ)

Կիրակի, Նոյեմբեր 18, ժամը ճիշդ 16-ին, Միւզէ Կիմէի սրահին մէջ:
6, place d'Iéna, Paris 16e

Սիրայօժար կը մասնակցին. -
ՍՈՆԱ ԽՕՇԱՖԵԱՆ
(ջութակահարուհի)
ԱՅՏԱ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
(դաշնակահարուհի)
ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ
(արտասանութիւն)
ՄԻՆՏՈՒՀԻ ՋՈՒԼԻՄԵԱՆ (երգ)
եւ
ENSEMBLE INSTRUMENTAL
TRADITIONNEL ARMENIEN
ղեկավարութեամբ՝
Ժ. ՓԻԷՌ ՆԵՐԿԱՐԱՐԵԱՆԻ
Տախքերու մասնակցութիւն՝ 50 Ֆ.:

ՎԱԼԱՆՍ

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ իր տարեկան պարահանդէսը, Նոյեմբեր 17-ին, Շաբաթ, երեկոյեան ժամը 21.30-ին «Փալէ տը լա Ֆուար»ի սալօն «Տագօ-յի մէջ:

Երեկոյթը կ'ոգեւորէ «Անի» նուագախումբը:

ՓԱՐԻԶԻ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

- ԿՈՉ -

Ներկայիս կը հաղորդենք, թէ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ներկայացուցչական ժողովին 35 աշխարհական նոր անդամներու ընտրութիւնը պիտի կատարուի Յունուար 27, 1985ին՝ Կիրակի օր:

Առ այդ, կոչ կ'ընենք Կրօնական Ընկերակցութեան անդամներուն, որպէս զի անոնք որոնք կը փափաքին թեկնածու ներկայանալ այս ընտրութեան, իրենց թեկնածութիւնը գրաւոր յանձնեն կամ ապահովագրեալ փոսթով ուղղարկեն Եկեղեցւոյ հասցէին, 15 ռիւ Ժան - Կուժոն, Փարիզ 8րդ՝ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ անունին, ամէնէն ուշ մինչեւ Կիրակի, 1984, Դեկտեմբեր 16 ներառեալ:

Այս առթիւ կը յիշեցնենք, թէ համաձայն Կրօնական Ընկերակցութեան Կանոնագրին, ընտրութեան մասնակցելու եւ ընտրուելու իրաւունք ունենալու համար, իւրաքանչիւր անդամ անհրաժեշտ է որ վճարած ըլլայ անցեալ տարիներու եւ ընթացիկ տարուան բոլոր անդամատուրքերը:

Կոչ կ'ընենք անդամներէն անոնց, որոնք ցարդ վճարած չեն իրենց անդամատուրքը, օր առաջ կատարել զայն:

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
նախաձեռնութեամբ՝
հրապարակ ելած է՝

ENSEMBLE INSTRUMENTAL
TRADITIONNEL ARMENIEN

Հայկական Գործիքային Համոյթի
Ղեկավար՝ Ժ. Փ. Ներկարարեանի
անդրանիկ ալպոմը բաղկացած իւրաքանչիւրը 11 երգ կամ եղանակ պարունակող երկու ձայնապնակներէ:

Գին՝ 100 Ֆ.:

Ունենալու համար, դիմել՝ Հ. Բ. Ը. Մ.ի գրասենեակը, 11, Սքուար Ալպոնի Փարիզ 16-րդ:

Հեռ. - 520 - 03 18

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղկեպսակի. - Յասմիկ Չաքարի (ծնեալ՝ Գարբինեան) մահուան առթիւ. - Պ. Է. Չաքար, Դարբինեան ընտանիք 500-ական, Տէր եւ Տիկին Ա. Գալեանց, Տէր եւ Տիկին Աւետիսեան 100-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Նաճարեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Մէքճեան, Այրի Տիկին Շահինեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոսեան, Պ. Հ. Աւետիսեան 50-ական Ֆ., Աւագ Սարկաւագ Յարութիւն Արսլանեանի տարելիցի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Արսլանեան ընտանիք 200 Ֆ., Պ. Ռ. Մինասեան 100 Ֆ., Այրի Տիկին Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Գրլըճեան 50-ական Ֆ., Գեղամ Պաղտասարեանի թաղման առթիւ՝ Տոքթ. եւ Տիկին Էթմէքճեան 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Շահինեան, Տէր եւ Տիկին Հ. Օհանեան, Այրի Տիկին Թ. Արսլանեան, Այրի Տիկին Վ. Դարբինեան 100-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ռ. Վարդուկեան, Այրի Տիկին Տիրատուրեան, Պ. Յ. Քրանքեան, Այրի Տիկին Ա. Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկին Հ. Աւետիսեան 50-ական Ֆ.:

Irma fourrures

SUR MESURE
— REPARATIONS —
TRANSFORMATIONS

Ժամ առաջ գնեցէք ձեր մուշտակէ վերարկուն վստահելով՝

ՀԱՅԿ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ

ՉԱՓԻ ՎՐԱՅ - ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ
ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻԷ

44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
tél. 368 55 99
Métro: École Vétérinaire-Alfort (direction CRÉTEIL)

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀԱՇ MNA

Grande manifestation

VERS LE CONSULAT DE TURQUIE

JEUDI, 22 NOVEMBRE — 18H

DEPART : PLACE CH. DE GAULLE, ANGLE AVE. MAC - MAHON

MOUVEMENT NATIONAL ARMENIEN

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian

Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
17 - 18

SAMEDI-DIMANCHE
17-18 NOV
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.835

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

60e ANNÉE — No 15.835

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐ

1984ԻՆ՝ ՍՈՎԷ ՄԵՌՆԻԼ...

Կուշտ արեւմուտքը դժուար կրնայ երեւակայել թէ տեղ մը՝ հոն Ափրիկէ կամ Պրազիլ, հարիւրաւորներ, հազարաւորներ կը մեռնին պարզապէս կտոր մը հացի պակասէն:

Վերջերս, Եթովպիան է օրուան նիւթը: Հոն 6 միլիոն անօթի կայ...

×

Ատտիս - Ապապա առաւօտեան ժամը հինգն է. արդէն տասնեակներով կիներ երկար շարք մը կազմած են Թայլին հացագործին առջեւ, հացի կտորներ իրենց ձեռքը: Այս պոչերը պէտք չէ տեւեն, բայց, կառավարութիւնը ստիպուեցաւ կրկին եւ տանիլ ալիւրի պահեստը գրկելու համար հիւսիսի շրջաններու բնակչութեան, որուն կը սպառնայ սովը: Անուղղակի կերպով բովանդակ երկիրը ազդուած է սովէն որ կը սպառնայ աւելի քան 6,5 միլիոն հոգիի, երկրին բնակչութեան մէկ վեցերորդէն աւելին:

Ատտիս - Ապապայի պատերը կը զարդարեն ընկեր - նախագահ Մէնկիսթու Հայլէ Մարիամի գիմանկարները ու Լենինի պրոնզեայ հսկայ մէկ արձանը կը վկայէ, վերջերս եղած այն շքեղ տօնակատարութիւնները, որոնք կը նշէին յեղափոխութեան տասնամեակը: Դժուար է մտածել թէ երաշտի ողբերգութենէն զատ հոս երկրին հիւսիսային շրջանին մէջ կան նաեւ բախումներ օրինաւոր զօրքին ու Թիկրէի ու Էրիթրէայի ժողովրդական ազատագրումի ճակատներուն միջեւ:

Մինչեւ հիմա սովը սահմանափակուած էր հիւսիսային շրջանին մէջ, ուրկէ կը տուժէին զանազան ցեղախումբեր, որոնք գրեթէ օտարներ էին մայրաքաղաքի բնակչութեան եւ երկրին հարաւակողմի շրջանին համար, որոնք երբեք չէին հետաքրքրուեր հիւսիսի մէջ պատահածներով: Սակայն աւելի նոր տուեալներու համաձայն սովը ծաւալած է Եթովպիոյ 14 նահանգներէն տասնին մէջ: Բացառիկ երաշտի մը հետեւանք, այս մէկը ամէնէն սաստիկն է 1973 եւ 1974-ի սովէն ի վեր որ պատճառ եղած էր 200 հազար հոգիի մահուան ու արագացուցած Հայլէ Սէլասիէի անկումը: Սակայն այս անգամուան կացութիւնը շատ աւելի գէշ է. կը սպասուի որ 500 հազար հոգի մեռնին յառաջիկայ ամիսներու ընթացքին:

ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարին այցելութեան առիթով մամուլի ուղեւորութիւն մը կազմակերպուած էր Գորէմի կայանը, որ կը գտնուի երկրին հիւսիսակողմը, եւ երաշտէն ամէնէն աւելի ազդուած շրջաններէն մէկն է: Հոս կան տեղեր, ուր չէ անձրեւած երեք չորս տարիէ ի վեր:

Կայանը հաստատուած է բարձրադիր տափաստաններու վրայ, ուր ապաստանած են 50 հազար հոգի, մեծ մասով անտուն: Անոնք խոյս տուած են երաշտէն, սովէն ու անապահովութենէ: Առաջին ակնարկով անշուշտ խռնուած բազմութիւնն է որ աչքի կը զարնէ, սակայն նաեւ պատսպարաններու խեղճուկրակ վիճակը:

Բժշկական կեդրոնին մէջ «Առանց սահմանագլուխի բժիշկներ» կազմակերպութենէն պատասխանատու մը կը ջանայ ողջ պահել նորածին մը, արտի մարձումներ կիրարկելով անոր: Ի զուր: Բժշկուհին կը ձգէ զայն արեւուն տակ ծածկոցի մը վրայ, մրմռալով. «գոնէ պիտի չմսի»: Ան կը պատմէ թէ ամէն օր անդադար պայքար կը մղեն մահուան դէմ: Հակառակ որ կայանը «մաքրուած է» ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարին այցելութեան առիթով, ան ականատես կ'ըլլայ սակայն հետեւեալ տեսարանին: Պատգարակով հոն կը բերուի կմախացած ծեր մարդ մը, եւ քանի մը վայրկեան ետք նոյն պատգարակը դուրս կ'ելլէ անոր դիակով, ուղղուելով դէպի հասարակաց փոսը:

Այս պատսպարաններուն մէջ քանի մը հարիւր ընտանիքներ բժշկական տեւական հսկողութեան տակ են ու շնորհիւ անգլիական «մանուկներու փրկութեան» հիմնարկին, կը ստանան օրական վեց ժամ կերակուր, ինչ որ անհրաժեշտ է իրենց: Լռութիւնը կը խզուի հազի ձայներով, որոնք կուգան անկողիններէն. տասնը հոգի կոյտերու վրայ զետեղուած մահիճներ են սեւ կերպասով մը ծածկուած: Այս անկողինները որոնք մէկ հիւանդի մը համար են, այսօր չորս հոգի, եւ յաճախ ամբողջ ընտանիք մը կը պատսպարեն: Հակառակ իրենց առողջական վիճակին այս հիւանդները առանձնաշնորհեալներն են կայանին, քանի որ պատսպարուած են ցուրտէն. գիշերը ջերմաստիճանը կ'իջնէ յաճախ զերոյէն վար:

Ինչպէս չյուզուիլ կամ զայրոյթ չզգալ տեսնելով կայանի 500 որբերէն 200-ը խռնուած երկու վրաններու մէջ, ցուրտին դէմ դնելու համար, որոնք արդէն իրենց տարիքին կրկինը ցոյց կուտան:

Երկու ուրիշ բժշկուհիներ կը պատմեն. «երեք շաբաթէ ի վեր սնունդի օժանդակութիւնը կը հասնի, եւ կացութիւնը համեմատաբար բարելաւուած է: Ասկէ առաջ օրական հարիւրէ աւելի մահ կը պատահէր. հարսանիքի համաճարակը բռնաջնջեց մանուկ բնակչութիւնը: Կը վախնայինք որ աւելի գէշը պատահի եթէ սննդանիւթերը չհասնէին: Արմտիքի առաջին բաշխումը առիթ տուաւ կարգ մը ընտանիքներու իրենց գիւղը վերադառնալու: Նաեւ անոր շնորհիւ կարելի եղաւ կայանի 8000 տղոց համար ծրագրուած սննդառութիւն մը կիրարկել, որոնք կը տառապէին գէշ սննդառութենէ: Ամէն օր փորհարութեան, թոքատապի պարագաներ կը դարմանենք: Եւ կայ ժանտախտի համաճարակի մը սպառնալիքը, զոր կը ջանանք անհետացնել ներկայիս»:

Բուժարանին մէջ հանդարտութիւն կը տիրէ. կիները նստած են իրենց զաւակները գրկած, կը սպասեն տրուելիք ապուրին, զոր համբերութեամբ պիտի խմցնեն անոնց: Քանի մը բառով իրենց կը բացատրենք բոլոր այս օտարականներուն հոս յանկարծական ներկայութեան պատճառը. իրենց կացութիւնը աշխարհին պարզելու անհրաժեշտութիւնը:

Հակառակ որ մահերու թիւը կէս առ կէս գեղչուած է արմտիքի ու իւղի բաշխումին շնորհիւ, սակայն եւ այնպէս օրական 40 մահ կը պատահի: Հոն մարդ կը հանդիպի 30 տարու մարդոց, որոնց գլուխներու կը նմանին եւ ի զուր կը ջանան ոտքի ելլել: Վախով խառն յուսահատութիւն մը կը տիրէ Գորէմի մէջ: Լուռ տեսութիւն մը՝ որովհետեւ սննդեղէնը կը հասնի ու կը բաշխուի կանոնաւոր կերպով: Վախ՝ որ կրնայ յանկարծ դադրիլ, ինչպէս սկսած էր, որովհետեւ այդ պարագային դարձեալ պէտք պիտի ըլլար հարիւր դիակ հաւաքել օրական ու նայուածքը դարձնելով խուսափիլ սովահար մանուկներու համբ պաղատանքէն:

Եթէ Գորէմի մէջ կացութիւնը բարւոքած է, սակայն ընդհանուր առմամբ երկրին վիճակը կը վատթարանայ: Բարելաւումի ոչ մէկ յոյս յառաջիկայ տարիէն առաջ: Կ'ուսումնասիրուին ժողովուրդը աւելի բարօր շրջաններ տեղափոխելու ծրագիրներ, որոնք ընկերային ու քաղաքական ծանր հարցերու ծնունդ պիտի տան: Եթովպիա երկիր մըն է, ուր ներքին պատերազմ մը տեղի կ'ունենայ ու ապստամբներու հակակշիռին տակ գտնուած շրջաններու բնակչութիւնը գրեթէ ոչ մէկ օժանդակութիւն կը ստանայ: Այնպէս որ Էրիթրէայի ազատագրութեան ժողովրդական ճակատը յայտարարած է թէ համաձայն պիտի գտնուի եթովպական բանակի հետ հրադադարի մը, որպէսզի կարելի ըլլայ սննդեղէնի բաշխումը իր հակակշիռին ենթակայ գօտիներու մէջ:

Հոս կը խօսուի «սովի կոտորած»ի մը մասին: Բառը չափազանցուած չէ. Գորէմի մանուկներուն հալումաշ դէմքերը հարցականներով դարձած են արեւմուտքեան աշխարհին: Իրենց ժպիտը ապացոյց է թէ կեանքը տիրացած է հոս գոյութեան խրաւունքին, սակայն որքա՞ն ժամանակի համար արդեօք:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱԿԱԹՈՒՐՔ ՄԹՆՈԼՈՐՏԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆ՝

ՄԻԹԵՐԱՆԻ ՀԱՅԱՆՊԱՍՏ ԴԻՐՔԸ...

«*Հիւրրիյէթ*»ի Նոյեմբեր 15-ի թիւին մէջ, տոքթ. Հալիւք Իւլման կ'անդրադառնայ Ֆրանսա պատահած վերջին հակաթուրք արարքներուն եւ պատճառն ալ կը գտնէ...

×

Ֆրանսայի մէջ օրուան մը տարբերութեամբ երկու դէպք տեղի ունեցան. առաջինին ընթացքին մէկ, երկրորդին՝ երկու Թուրքեր սպաննուեցան. այս դէպքերը փաստ են անախորժ մթնոլորտի մը, որ վերջերս կը ծաւալի այս երկրին մէջ:

Ֆրանսա, միջոցէ մը ի վեր, ներառեալ Միթերանի շրջանը, տնտեսական տագնապ մը կ'ապրի, ուրկէ չի կրնար փրկուիլ: Այս մասին կը վկայեն փակուող հաստատութիւններ, ապօրինի կերպով գործազրկուած բանուորներ, ամիսներէ ի վեր անվճար մնացած աշխատավարձքներ: Այս կացութիւնը իր յոռի ազդեցութիւնը կ'ունենայ յատկապէս շինութիւններու մարզին փոքր ու միջին ձեռնարկներուն վրայ. իսկ ամէնէն աւելի կը վնասեն նաեւ ընտանեկան ձեռնարկները: Ահա այս տեսակի հաստատութեան մը մէջ բանուոր էր Գ. Խօզկիւլ, որ սպաննուեցաւ, երբ բողոքի ցոյցի մը մասնակցած էր իր ընկերներով, ամիսներէ ի վեր անվճար մնացած իր աշխատավարձքը պահանջելու համար: Բողոքարկու միւս գործաւորներու մեծամասնութիւնը եւս կը բաղկանար Թուրք բանուորներէ:

Ֆրանսայի մէջ տնտեսական յարաճուն տագնապը, անգործութիւնը կը հրահրեն օտարներու դէմ թշնամութիւնը, որ արդէն առաւելագոյն աստիճանի է Ֆրանսայի մէջ, արեւմտեան Եւրոպայի երկիրներուն բաղդատմամբ: Ֆրանսացիները օտար բանուորները կը նկատեն մակաբոյծներ, որոնք իրենց ձեռքէն կ'առնեն իրենց օրապահիկը: Այսպէս է որ Նանթի մերձակայ Շաթօպրիանի թրքական սրճարանին վրայ կրակողն ալ որ պատճառ դարձաւ երկու Թուրքերու մահուան եւ հինգին վիրաւորուելուն, բացայայտօրէն կ'ըսէ «օտարները չեմ սիրեր»:

Վերջին շրջաններուն Ֆրանսայի մէջ օտարատեցութիւնը այնքան ծաւալած է որ Ժան - Մարի Լը Փէնի կուսակցութիւնը որ կը յենու միայն այս թշնամութեան, ամէն նոր ընտրութեան աւելի ու աւելի քուէ կը ստանայ ու հետզհետէ կը դառնայ քաղաքական կարեւոր ուժ մը:

Ֆրանսայի մէջ միայն Թուրքերը չեն օտար բանուորները, նոյնիսկ թիւով ամէնէն քիչն են անոնք: Երկրին մէջ Թուրքերու թիւէն շատ աւելի է ալժերացի, սպանացի, իտալացի, Թունուզցի բանուորներու թիւը: Թուրքերու թիւը կը կարծուի թէ 125 հազարի շուրջ է: Սակայն պէտք է պատճառ մը գոյութիւն ունենայ բացատրելու համար այն պարագան որ վերջերս Ֆրանսացիներու զայրոյթին թիրախ կը հանդիսանան միայն Թուրքերը... Հիմա Միթերանի կառավարութիւնը որ կ'եղերերգէ սպաննուած Թուրք բանուորին մահը, պէտք է լրջօրէն խորհրդածէ այս մասին, ու պատահածին մէջ փնտռէ իր պատասխանատուութեան բաժինը:

Միթերանի ու իր խմբակին հայանպաստ կեցուածքը եւ մարդկային իրաւանց նիւթին շուրջ անսանձ քննադատութիւնները պէտք է գլխաւոր պատճառը ըլլան Թուրքերու վրայ կեդրոնացումին օտարին դէմ այն ատելութեան, որ մինչ գոյութիւն ունէր Ֆրանսացի հաւաքականութեան մօտ: Վերջին դէպքերը պէտք է ազդարարութեան մը հանգամանքը ունենան Միթերանի կառավարութեան համար որ Ֆրանսան վերածեց անիշխանական դըրախտի մը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ *անմիջական ոչ մէկ յայտարարութիւն ըրաւ Կրետէէն վերադարձին, Քատաֆիի հետ տեսակցութեան մասին: Կը սպասուէր որ Ուրբաթ օրուան ընթացքին բաներ մը ըսէ: Լիբիոյ ղեկավարը, որու համար այս տեսակցութիւնը բարոյական փառաւոր վըկայագիր մըն է, յայտարարեց թէ նոր գլուխ մը կը բացուի Լիբիոյ եւ Ֆրանսայի յարաբերութեանց մէջ, որ հիմնուած է փոխադարձ վստահութեան վրայ եւ այդ վստահութիւնը հաւանաբար այս հանդիպումով ստեղծուեցաւ»: Հարցը ճիշդ այդ* փոխադարձին *վրայ է, քանի համաշխարհային բեմին վրայ ծանօթ է որ Քատաֆի խօսքի տէր չէ եւ այն իրողութիւնը, որ ցարդ Չատէն չէ քաշած իր բոլոր զօրքերը, պզտիկ ձգելով Ֆրանսան, նոր փաստ մըն է: Միթերան աւելի շատ մեկնեցաւ Կրետէի Հերակլիոն օդակայանէն քան խօսակիցը, որ գիշերը Էլունտա կը մնար:*

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻՆ, *Ֆրանսայի մէջ գիներու յաւելումը 0,6%-էն 0,7% եղած է:*

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ 40 միռաժ 2000 *պիտի գնէ Ֆրանսայէն:*

ՆՈՐ «ԿԱՏՈՆ» *մը հրապարակ ելաւ Ուրբաթ օր, յանձին՝ Ժան Ֆապիէնի (այս ծածկանունը գիպուածով չէ ընտրած անշուշտ, քանի համայնավար կուսակցութեան կեդրոնատեղին կը գտնուի փլաս՝ Քոլոնէլ Ֆապիէն, որ կեղծանունն էր Փիէր Ժէլիքս Ժորժի, Սպանիա կռուած, ապա դիմադրական, զոհ 1944-ին իր իսկ ձեռնոտած ձեռնառումներուն), որ կը ըստանձնէ Քանափայի օրատետրին արձանագրութեանց հրատարակման պատասխանատուութիւնը: Մէջտեղ չուզեր ելլել եւ գրաւոր կը պատասխանէ «Լիպէ - րասիոն»ի (Նոյեմբեր 16) հարցումներուն հրատարակիչին միջոցաւ: Ծածկանունին ետին պահուըտած է համայնավարներու խմբակ մը, մէջն ըլլալով Կ. Կոմիտէի անդամներ, որոնք այս հատորով, կ'ուզեն պարտադրել կուսակցական կարգ մը ղեկավարներու որ բանալէճէն չխուսափին համագումարին նախօրեակին: Ֆապիէնի համար՝ «համայնավար կուսակցութեան մահուկենաց հարցը դրուած է»:*

ՍԱՆԹԻԱԿՈՅԻ *մէջ, ծաւալուն ձերբակալութիւններ կատարուած են Վիքթորիա Թաղամասը: Շուրջ տասը հազար հոգի ձերբակալուած ու հարցաքննուած են: Դեռ 2000 հոգի խռնուած կը մնային մարզարանի մը մէջ, մինչ իշխանութիւնները միայն 200 ձերբակալութիւն կը խոստովանին, պաշտօնապէս: Կը թուի որ Փինոշէ որոշած է կրկին սաստկացնել հալածանքն ու հետապնդումները: Նոր Փրո-թէսթա կը պատրաստուի Նոյեմբեր 27 եւ 28-ի համար, մինչ Սանթիակոյի Արքեպիսկոպոսը՝ Խուան Ֆրանսիսքօ Ֆրէսնօ հրաւիրած է հաւատացեալները, որ պահք բռնեն Նոյեմբեր 23-ին, բողոքելու համար պաշարման վիճակին դէմ: Թէեւ չափաւոր նկատուած, եպիսկոպոսը չի կրնար չարձագանգել Զիլիի եկեղեցւոյ ընդհ. տրամադրութեան: Վարչակարգը անոր ալ համբերութիւնը հատցուց, զայն ամբաստանելով որպէս «մեղսակից խոր-հըրդային համայնավար ղեկավարներուն»:*

ՆՈՐԱՏԻՆԸ *որու սրտիկը կապիկի մը սրտով փոխարինեցին ամերիկացի բըժիշկները, մեռաւ փոխարկումէն 3 շաբաթ ետք, մերժումի հետեւանքով: Այս փոխարկումը, որ նոր փորձ մըն էր պարզապէս անզիտակից մանուկի մը վրայ, բուական վրդովում ալ ստեղծած էր բըժշկական կարգ մը շրջանակներու մէջ:*

COLLOQUE SUR L'ALBANIE DU CAUCASE

Les 17 et 18 septembre 1984 s'est tenue à la Bibliothèque du Caucase (Abbaye de Solesmes) la première partie d'un Colloque sur l'histoire et la culture de l'Albanie du Caucase. A notre connaissance, c'est la première réunion scientifique intégralement consacrée à l'Albanie du Caucase. Des circonstances imprévues ont d'abord obligé à reporter cette réunion, puis à séparer de la session complète les exposés historiques - qui seront d'ailleurs repris quand le Dr. V. Ghoukassian, de l'Institut de linguistique de l'Académie des sciences de Bakou, pourra enfin venir.

Le Colloque était placé sous la présidence de G. Dumézil qui, empêché d'y assister, avait envoyé un mot pour l'ouverture des travaux. Il y rappelait notamment comment il s'était rapidement intéressé à l'albanais du Caucase et à son héritier, l'oudi, vers 1930; puis, un peu plus tard, la découverte de l'alphabet albanien avait relancé son interêt. On sait qu'il a publié, en 1940, un article sur «Une chrétienté disparue : les Albaniens du Caucase», dans le Journal Asiatique. «La certitude que l'albanien avait été, à l'aube de l'histoire, au même titre que l'arménien et le géorgien, observé et analysé par des missionnaires qui étaient des philologues avertis, déjà des linguistes, n'a cessé de m'attirer», confiait encore notre savant Académicien.

Le Professeur Jean Richard n'a pu, lui non plus, assister à nos travaux, mais il y a également contribué par lettre, d'abord, en nous signalant la ravissante traduction du catholicos «des Colombes» (*Աղուանից / Աղուանից*) dans les écrits de Nersès Balients; puis en notant la mention, dans une bulle de 1346, d'un frère Stephanus, arménien, archevêque Nicenus de Nidj.

La parole fut ensuite donnée au Père M. van Esbroeck, qui traduit et analysa le fameux chapitre de l'Histoire des Albaniens de Movsès Daskourantsi relatif à la secte des coupeurs de doigts. La source à laquelle Movsès a puisé ignorait déjà le caractère rituel de ce qu'elle ne considérait plus que comme un crime de droit commun : ce qui est important pour dater Movsès. L'aube de l'évangélisation du pays albanien se lève sur des pratiques qui ont des parallèles chez les Scythes, et l'on retrouve écorchement ou doigts coupés chez les premiers martyrs de la région, Gayané en particulier. La persistance de ces actes barbares éclaire l'historicité des récits traditionnels.

Nous n'avions pas reçu à temps les communications demandées à Mlle Alla Arzoumanian (Institut d'histoire, Bakou): un tableau de l'histoire de l'Albanie chrétienne jusqu'à l'an mille et une présentation des sources gréco-romaines relatives à l'Albanie, mais on put néanmoins entendre lecture d'une étude qu'elle a consacrée à la lutte des peuples de la Transcaucasie contre les conquérants romains.

On suivit ensuite une présentation de la carte de l'Albanie selon Ptolémée, par Serge N. Mouraviev (Moscou). Cette communication, dans laquelle sont identifiées avec certitude la plupart des toponymes, résout avec élégance le plus grave problème posé par la carte de Ptolémée. Quatre des cinq rivières descendant du versant sud du Caucase se jettent dans la Caspienne, au lieu de se jeter, comme actuellement, dans le Kour : il faut donc admettre que le niveau de la mer était sensiblement plus haut qu'aujourd'hui à l'époque de la source copiée par Ptolémée. Il faudra des fouilles pour confirmer définitivement cette découverte, qui passionera cartographes et spécialistes de la géographie historique.

Le professeur David M. Lang (Londres) brossa ensuite à grands traits le tableau de l'histoire de l'Albanie du Caucase et de son étude.

Le Dr. J.M. Thierry a réalisé une belle présentation de l'architecture albanienne, distinguant les diverses périodes et soulignant ses liens avec l'architecture du Caucase chrétien. Il n'y a guère que Dzidzernakavank à apparaître original, mais beaucoup de monuments sont encore inconnus ou mal décrits. Le conférencier souhaite que l'étude et la publication des monuments soient encouragées.

Le Dr. Nicole Thierry a repris et affiné une étude sur la peinture du mur sud de la cathédrale de Dadivank, représentant le Christ et la Vierge remettant à St. Nicolas les attributs de son épiscopat, scène tout à fait isolée dans cette région.

Le Dr. Robert Hewsen (Glassboro) a présenté une explication de la survivance des princes Djalalean d'Albanie comme primats de l'Eglise d'Albanie: le principe de succession dynastique n'était pas admis par les Musulmans, mais bien la persistance d'un héritage religieux (comme les biens waqf) : la seule issue pour les princes Djalalean était donc le catholicossat.

Enfin, Dom B. Outtier a présenté les aspects historiques de la première grammaire oudi : «abrégé de la grammaire arménienne de la langue oudi par Karapet Kahramanean Avtandiliants de Dasboulagh», dont les deux manuscrits conservés ont été commandés l'un, par le futur catholicos Georges IV, l'autre, par Haroutioun Ter-Barseghiants, dernier archevêque de Sanahine. Le manuscrit de 1842, jusqu'ici considéré comme l'original, s'est révélé n'être qu'une copie. L'Eglise arménienne, qui a été aux origines de l'alphabet albanien, est aussi à l'aube de sa grammaire : dans cet ouvrage, la structure grammaticale de la langue arménienne a été imposée à l'oudi.

La visite de la Bibliothèque du Caucase permit aux participants de découvrir quelques ouvrages relatifs à l'Albanie et de pouvoir feuilleter des livres connus uniquement à travers les bibliographies.

Pour fragmentaire qu'ait pu être cette première présentation de l'histoire de l'Albanie du Caucase, elle a été suffisamment suggestive pour qu'il soit permis d'envisager d'autres rencontres sur ce thème. Les actes de ce Colloque seront édités.

DOM BERNARD OUTTIER

VIENT DE PARAITRE

POLITIQUE ET MINORITÉS AU PROCHE ORIENT (*)

Վերջերս լոյս տեսած այս հատորին հեղինակներն են՝ Լօրան Շապրի եւ Անի Շապրի:

Գիրքին ինը գլուխներէն մէկը կը վերաբերի Հայերուն, Քիւրտերուն եւ Ասորիներուն: Պատմական հակիրճ ակնարկէ մը ետք, հեղինակները կը ջանան անդրադառնալ եւ վերլուծել հայ գաղութները Մերձաւոր - Արեւելքի մէջ, կուսակցութիւններու դերն ու հեռանկարները, առոնց քաղաքական հակումները, առանց կարենալ խուսափելու սխալ հաստատումներէ եւ մեկնութիւններէ:

(*) Ed, Maisonneuve et Larose, Paris 1984

ՊԱՂԵՍՏԻՆ

ԲԱՌԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ վերջ)

Պաղեստին անունը չէր կրնար աշխարհագրական յստակ սահմանում մը ունենալ. ահա՛ թէ ինչպէս կը սահմանէր Բրիտանական Հանրագիտարանը, 1910-ին, երբ այդ հողամասը տակաւին մաս կը կազմէր Օսմանեան Պետութեան. «Պաղեստին կը կոչուի հողի այն երիզը որ կ'երկարի Միջերկրականի արեւելեան ափը, Լիթանի գետին բերնէն մինչեւ Ղուզայի բերանը: Արեւելեան կողմէն բնական սահմանագիծ չունի: Յորդանան գետը ճիշդ է որ կը բաժնէ Պաղեստինի արեւելեան եւ արեւմտեան մասերը, սակայն անհնարին է ըսել թէ ուր կը վերջանայ այս վերջինս եւ թէ ո՛ւր կը սկսի անապատը»:

Սահմանային այս հարցին ռազմավարական կարեւորութիւնը հասկնալու համար պէտք է ետդարձ մը ընել: Օսմանեան եւ անկէ առաջ Մամլուկներու գերիշխանութեան օրով Եգիպտոս եւ Պաղեստին կը կառավարուէին նոյն արքային կողմէ: Պաղեստինի շրջանին իրական սահմանները կ'անցնէին Ռաֆայէն, իսկ եգիպտական սահմանը կ'անցնէր Փարամայէն, Նեղոսի բերնին արեւելակողմէն: Երկուքին միջեւ կը տարածուէր չէզոք երկրամաս մը, ուր միայն սակաւաթիւ թափառական Պէտէւիներ կ'ապրէին:

Սահմանագծի խնդիրը կը սկսի Մէհմէտ Ալի Փաշայով, որ հիմնադիրն է արդի եգիպտական Պետութեան: 1840-ի Լոնտոնի Համաձայնութեամբ սուլթանը ընդունեցաւ Եգիպտոսը վերածել ժառանգական փաշայութիւններու: «Աքքօ քաղաքը Մ. Ալի Փաշայի անձնական սեփականութիւնը կը դառնար. ան ունէր նաեւ Սուրիոյ հարաւային շրջանը ղեկավարելու իրաւունքը որ սահմանուած էր հետեւեալ ձեւով.

«Սահմանը կ'երկարի Մեռեալ ծովու արեւելեան ափէն մինչեւ Կարմիր ծով. կը հասնի Ագապայի ծոցին հիւսիսի ծայրը եւ հոնկէ կը հետեւի Ագապայի ծոցին արեւմտեան եւ Սուէզի ծոցին արեւելեան ափին, մինչեւ Սուէզ»: Ահաւասիկ ինչ որ շատ յստակ է: Բախումներէ ետք եգիպտական զօրաբաժիններ կը պարպեն Սուրիա - Պաղեստինը եւ նոր սահման մը կ'որոշուի սուլթանին մէկ հրովարտակով, 1841 Յունիս 1-ին, Մէհմէտ Ալի Փաշային ուղղուած: Հրովարտակը բան չըսեր Սուրիա- Պաղեստինի մասին, եւ Փաշային կը վստահի Եգիպտոսը կառավարել «նախկին սահմաններով, ինչ որ ձեզի ցոյց պիտի տայ վեզիրիս ձեզի ուղարկելիք քարտէսը»:

Կը թուի որ այս քարտէսէն երկու օրինակ կար, սակայն երբ սահմանային հարց մը կը ծագի Թուրքիոյ եւ Մեծն - Բրիտանիոյ միջեւ - Եգիպտոսը գրաւող տէրութիւնը - երկու քարտէսներէն ոչ մէկը մէջտեղ կ'ելլէ: Անգլիացիներ կը յայտնեն թէ իրենց օրինակը Գահիրէ հրդեհի մը ընթացքին այրած է, իսկ Թուրքերը մէջտեղ չեն հաներ իրենցը: Եգիպտոսի Անգլիացիներու կողմէ գրաւումէն տասը տարի ետքն է, 1892-ին: Սուլթանը հրովարտակ մը կը ղրկէ Խտիւ Ապաս Հիլմիի, ուր կը խօսի միմիայն Եգիպտոսի մասին - ուրեմն ինք նկատի չէր ունենար Սինան եւ Մէհմէտ Ալիի անձնական այլ սեփականութիւնները - եւ կը պահանջէր Ագապան: Կեցուածքի այս փոփոխութեան պատճառներուն մէջ կար Հիճազի երկաթուղիին ծրագիրը, այս շրջանին մէջ օսմանեան շահերը եւ վերջապէս ապստամբած Եմէնի հետ հաղորդակցութիւն պահելու մտահոգութիւնը:

Եգիպտոսի տէրերը, էվլին Պէրինկ ապագային Լորտ Գրոմըր, անմիջապէս բողոք կը յայտնէ Կ. Պոլսոյ եւ մեծ վեզիրը կ'ընդունի Եգիպտոսի թողուլ Սինային: Պէրինկ կը հրատարակէ զեկոյց մը, մեկնաբանելով մեծ վեզիրին հեռագիրը որպէս ճանաչում մը Ալ Արիշի եւ Ագապայի ծոցին ծայրագոյն կէտին միջեւ գծուած սահմանագծի մը: Օսմանեան իշխանութիւններ լուռ կը մնան. ոչ հաստատում, ոչ ժխտում:

Երբ Օսմանցիներ կը գրաւէին Արաբիոյ ճամբով, Անգլիացիները առաւելապէս մտահոգ էին Սուէզի Ջրանցքով: 1903-էն սկսեալ անոնք իրենց եգիպտացի յառաջապահ զօրախումբերը կը տեղաւորեն Սինայի, եւ 1906-ին եգիպտացի ժանտարմներու փոքր զօրախումբ մը, անգլիացի հրամանատարի մը հետ, Ագապա կը հասնի: Մինչ Թուրքերը կը սկսին մերժել Պաղեստինի եւ Եգիպտոսի միջեւ սահմանի մը գաղափարը, քանի որ ըստ իրենց հարցը օսմանեան երկու պաշտօններու մասին էր: Անոնք կ'ուզէին Սինայի եգիպտական շրջանը սահմանափակել ու մաս մը պահել իրենց հակակշռին տակ. մինչ Անգլիացիները կ'ընդդիմանային Սինայի մէջ Թրքական որեւէ ներկայութեան: Ի վերջոյ Թուրքերը տեղի կուտան անգլիական վերջնագրի մը, որուն Ֆրանսացիներ եւ Ռուսեր ալ ձայնակից էին. այսպէսով որոշուած սահմանը անփոփոխ պէտք էր մնար մինչեւ 1948:

Հիւսիսակողմը, Եգիպտոսի սահմանը փոխադրուած էր Ռաֆա: Հարաւակողմը, Թուրք սպայ մը Ռիսատի պէյ, կը մնայ Ագապայի ծոցին վրայ, անջատելով զայն անգլեւեգիպտական գերիշխանութենէն եւ զայն վերապահելով ապագայի մը, այդ շրջանին դեռ անորոշ, որ պիտի կոչուէր Պաղեստին, Յորդանան եւ Իսրայէլ:

Վէճի ընթացքին եգիպտացի ազգայնականներ Թուրքերու զօրավիգ կը կանգնին Անգլիացիներու դէմ, եւ վերջապէս իրենք իրենց դէմ: Այդ շրջանին իրենց ամենակարեւոր թուածն էր ընդդիմանալ անգլիական ամէն ոտնձգութեան, ի մնաս մահմետականներու: Հիւսիս - արեւելեան կողմը երբեք Սուրիոյ հետ սահման գոյութիւն ունեցած չէ, մինչեւ անգլիական հոգատարութիւնը Պաղեստինի վրայ, Ա. աշխարհամարտէն ետք:

Դաշնակիցներու 1918-ի յաղթանակէն ու Օսմանեան կայսրութեան տապալումէն ետք, Ֆրանքեւանգլիական համաձայնութիւն մը ստորագրուեցաւ 1920-ի Դեկտեմբերին: Հոն կը նախատեսուի «Ֆրանսական հոգատարութիւնը Սուրիոյ եւ Լիբանանի համար, եւ միւս կողմէ անգլիական հոգատարութիւն Միջագետքի եւ Պաղեստինի համար»:

Պաղեստին այդ շրջանին Յորդանան գետի երկու ափերը կը պարփակէր: Այս համաձայնութեան շրջագծին մէջ յանձնախումբ մը ժամանակ մը աշխատեցաւ տեղւոյն վրայ ու 1922 Փետրուարին յանձնեց տեղեկագիրը: Վերջապէս նոյն թուականին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ ստորագրուեցաւ համաձայնութիւնը:

Նոյեմբեր 29, 1947-ին Միացեալ Ազգերու ընդհ. ժողովը կը քուէարկէ բանաձեւ մը, որ կը հաստատէ հոգատարութեան ներքեւ Պաղեստինի բաժանումը, հրէական եւ արաբական Պետութիւններու եւ միջազգային գօտիի մը: Հոգատարութեան պայմանաժամին լրանալուն հետ Հրեաները կը սկսին իրենց Պետութեան կազմութեան պատրաստութիւններուն: Պաղեստինցի արաբ ղեկավարները եւ արաբ կառավարութիւնները կը մերժեն բաժանումը եւ պատերազմի կը պատրաստուին: Զինուորական գործողութիւնները կը յանգին երկրորդ բաժանումի մը. հրէական նոր Պետութիւնը, կոչուած Իսրայէլ, Պաղեստինի մէկ մասը կը գրաւէր, գլելով իրեն յատկացուած մասը, մինչ մնացեալ մասը կը բաժնուէր երեք արաբ Պետութիւններու միջեւ:

Իսրայէլի եւ իր դրացիներուն միջեւ կային միայն հրադադարի գիծեր: Անոնք կանոնաւորուեցան 1949-ի Փետրուարի եւ Յուլիսի միջեւ զանազան երկիրներու կողմէ ստորագրուած չորս համաձայնագիրերով: Այս համաձայնագրերուն բնագիրը տեղի տալով Արաբներու պնդումներուն յստակօրէն կը նշէր թէ «զինադադարին որոշուած սահմանագիծերը սահմաններ չեն: Համաձայնագրերուն առաջինը, Եգիպտոսի եւ Իսրայէլի միջեւ ստորագրուած 1949 Փետրուար 24-ին, կը շեշտէ այս կէտը. «զինադադարին որոշուած սահմանագիծերը բացարձակապէս պէտք չէ քաղաքական սահման նկատել. անոնք որոշուած են առանց նախատեսելու երկու կողմերու իրաւունքներն ու պահանջները, ինչ որ կը վերաբերի պաղեստինեան հարցին վերջնական կարգադրութեան»:

Միւս համաձայնագրերուն մէջ ալ նման վերապահումներ կային:

Պաղեստինի Պետութիւնը Անգլիացիներու կողմէ հաստատուած եւ վճռուած 1918-ի եւ 1922-ի միջեւ, 1948-ին ջնջուեցաւ հոգատարութեան վերջաւորութեան հետ: Կը սկսէր պաղեստինեան գաղափարի մը պատմութիւնը:

Թ. Ա. Թ.

«ՄԵՐ ՊԱՏԳԱՄՆԵՐԸ ԵՐԳԵԼՈՎ»

ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼԻ ՓՈՐՁ ՄԸ

Ձեռնարկ մը աւելի երկդիմի նկարագիր չէր կրնար ունենալ քան Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի առաջարկած երեկոյթը, Ուրբաթ իրիկուն, Նոյեմբեր 9-ին, Սիրք տ'Իվէր։ Նիւթ՝ «Մեր պատգամները երգելով»։ Երգիչներ՝ Թաշան եւ Վիգէն։

Կազմակերպութիւն մը ընդհանրապէս խօսքի կամ պատգամ բառը կը գործածէ իր զօրաւորագոյն իմաստով, այսինքն՝ եզակի։ Բայց հոս յոգնակիին գործածութիւնը - գիտաւոր կամ ոչ - լիօրէն կ'արդարանար։ Ոչ միայն օրուան զոյգ «պատգամաբերներու» անհատական ու մշակութային տարբերութիւններով, այլ նաեւ ու մանաւանդ անոնց պատգամներուն հակոտնեայ տարողութեամբ։

Հանրի Թաշան Սփիւռքցի Հայ մըն է, ծնած ու մեծցած Ֆրանսա։ Իր հսկայ տաղանդով ու գրգռիչ ոճով ան կ'ուզէ ցնցել ու քանդել։ Ո՛չ մէկ յարգանք ու պատկառանք որեւէ արժէքի հանդէպ (բացի արուեստէն)։ Ամէն ինչ ոտնակոխ կ'ըլլայ իր ըմբոստ հեգնանքին տակ։

Վիգէն Դարբինեան հայ սփիւռքցի մըն է, ծնած ու մեծցած Միջին - Արեւելք։ Իր ամբողջ էութեամբ ան երկիւղածութիւն է, յարգանք, հաւատք։ Կը գուրգուրայ բոլոր աւանդական արժէքներուն վրայ։ Կ'երգէ հայ աւանդական երգեր, աւանդական ոճով ու ոգիով։

Իրարմէ այսքա՛ն տարբեր արուեստագէտներու մէկտեղումը չէր կրնար ուրիշ արդիւնքի յանգիլ՝ քան աննախընթաց երեւոյթի մը։ Նոյն բեմէն ու նոյն իրիկուն, նոյն արժէքները եւ թաբուները մէյ մը ձաղկանքի ու քանդումի ենթարկուեցան, մէյ մը յարգանքի ու գուրգուրալից պաշտամունքի ... առանց որ սակէ մէկը առարկելիք բան գտնէ։ Ընդհակառակն, հազարէ աւելի ներկաները հաւասարապէս բուռն ծափահարութիւններով ողջունեցին զոյգ արուեստագէտները (հաւանաբար ամէն մարդ իր փնտռած պատգամը գտած ըլլալով)։

Աննախընթաց եւ սակայն յոյժ դրական երեւոյթ մը։ Անպատկառութիւնը եւ քանդումը անհրաժեշտ մեկնակէտ են գիտակից յարգանքի ու պաշտամունքի։ Այս երկու ծայրերու իրարու հանդիպումն է որ կրնայ կայծ ժայթքել սփիւռքահայութեան մէջ։ Թերեւս Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդը գիտումնաւոր կերպով չէր փնտռած նման արդիւնք մը։ Ոչ մէկ կարեւորութիւն։ Եղածը հաճելի կերպով անըսպասելի էր։ Քաջալերելի։ Շարունակելի։

Անուրանալի ճիգ եղած էր սովորականէն դուրս ձեռնարկ մը հրամցնելու։ Նորարական փորձերը չէին պակսեր, ինչպէս կարգ մը երգերու նոր դաշնաւորումը եւ նուագախումբային աւելի առոյգ մեկնաբանութիւնը՝ Փաթրիս Փէրէրայի ղեկավարութեամբ։ Կամ՝ պարուհիներու ընկերակցութիւնը «Օրօր», «Երազ» եւ «Զարթիր լաօ» երգերուն մասնակցութեամբ Քաթի Լէվէյէի, Այտա եւ Սեդա Փափազեանի ու իրենց աշակերտներուն։ Հինը թարմացնելու սքանչելի նախաձեռնութիւն մը աՀա, ինչ որ կ'արժէ, պէ՛տք է զարգացնել։ Սփիւռքութեան կարելիութիւնները անսահման են։ Կը բաւէ միայն թէ առնեն երեւակայութիւնները եւ տաղանդները (որոնք չեն պակսիր)։

Տ. Տ.

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԱՍԻՆ

Լիոնի Հայ Մշակութային Միութիւնը՝ զոր պէտք չէ շփոթել ԻՒՔՖԱՖԻ հետ՝ որ գրեթէ նոյն անունը կը կրէ, Ուրբաթ, Նոյեմբեր 9-ին իրիկունը, դասախօսութիւն մը կազմակերպեց, նիւթ ունենալով Երուսաղէմը, մանաւանդ Հայկական Երուսաղէմը։

Դասախօսը, Պ. Նազարեան կը բնակի Մոնթէլիմար։ Երուսաղէմ իր կատարած ճամբորդութենէն բերած էր շարք մը լուսապատկերներ՝ զորս ցուցադրեց զանազան տեղեկութիւններ տալով անոնցմէ գլխաւորներուն մասին։

Շուրջ հարիւր ունկնդիրներ, մեծ համեմատութեամբ երիտասարդներ, ինչ որ ուրախալի է, հետաքրքրութեամբ հետեւեցան տրուած բացատրութիւններուն։ Սրահին մէջ կային անկասկած շատեր որոնք չէին գիտեր թէ Հայոց Եկեղեցին լայն իրաւասութիւններ ու պարտականութիւններ ունի Երուսաղէմի քրիստոնէական սրբավայրերուն վրայ, յոյն եւ լատին եկեղեցիներու կողքին, տեղ - տեղ աւելի շատ քան անոնք։ Կան Հայկական մատուռներ, միշտ կանգուն, կարեւոր վայրերու մէջ, կան ու երեւան կ'ելլեն հետքեր հիներու։

Ծանօթ է որ Հայերու յարաբերութիւնները Երուսաղէմի հետ, իրենց ներկայութիւնը հոն, կը սկսին շատ հինուց։ Մեծն Տիգրանի ժամանակներէն։ Թերեւս 4-րդ դարէն սկսեալ, հոգեւորական կազմակերպութիւններ կային։ Ուխտաւորներ կուգային Հայաստանէն։

Վեցերորդ դարու խճանկար մը, զոր օրինակ, հայերէն գիրերով ու զարդարուած քառասուն տեսակ թռչուններով, 7×4,50 մեթր տարածութեամբ, կը վկայէ հայ մշակոյթին ներկայութիւնը Սուրբ Քաղաքին մէջ։ Հայոց պատրիարքութիւնը հաստատուած է 7-րդ դարուն. անոր շուրջ կազմուած է համայնք մը՝ բաղկացած մանաւանդ վաճառականներէ եւ արհեստաւորներէ՝ որոնք կը բնակէին Սիոն բլուրին վրայ՝ ուր այսօր ալ հաստատ կը մնայ Ս. Յակոբի միաբանութիւնը իր վանքով, տաճարով, երկու վարժարաններով, տպարանով, հարուստ թանգարան - ձեռագրատունով եւ յարակից կազմակերպութիւններով։ Հայոց Թաղը, շուրջ 150 հազար Ք. մեթր տարածութեամբ, պահպանուած է պատերով։

Ըսինք՝ հաստատ։ Թերեւս ալ այնքան հաստատ չէ, եթէ լաւ հասկցանք, սիրտը հայութեամբ լեցուն, յարգելի դասախօսին կարծիքը։

Պէտք է նկատել որ Երուսաղէմի մեր գաղութը, երկու հազար հոգիի չափ ներկայիս նօսրանալու ճամբուն մէջն է։ Ոմանց աչքը Գանատա, Աւստրալիա եւ ուրիշ արեւմտեան երկիրներն է։

Դասախօսը ներկայ եղած է, Ս. Յակոբի տաճարին մէջ, կրօնական շքեղ արարողութիւններու՝ որոնց հիացմամբ կը հետեւէին օտար զբօսաշրջիկներ, բայց Հայեր, տեղացիներ մանաւանդ, կը պակսէին դժբախտաբար։

Հայկական Երուսաղէմը պահպանելու կամաց - կամաց քայքայման սպառնացող վտանգին դիմադրելու համար, պէտք է ամէն հայ հետաքրքրուի անով. այս էր, համառօտ, Պ. Նազարեանի պատգամ - եզրակացութիւնը։

Կը մնայ գիտնալ թէ տեղւոյն մեր բարձրագոյն հոգեւորականները կը գտնուի՞ն միշտ իրենց պաշտօնին ու պարտականութիւններուն գիտակցութեան մէջ, անոնց արժանի բարձրութեանը վրայ։ Այդ մասին դասախօսը չուզեց կամ չկրցաւ արտայայտուիլ։

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԳՈՐՏՈՊԱՅԻ «Պագրճեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 26-ին, դասախօսութիւն մը տուած է Պետրոս Հաճեան՝ «Հ. Յ. Դ. քաղաքական ուղեգիծը՝ ներ - ազգային եւ արտաքին ճակատներու վրայ» նիւթին շուրջ։ Բացումը կատարած է Մելքոն Քիրէճեան։ Դասախօսը նախ քան իր նիւթին անցնիլը նշած է, թէ «ազգային մեր կեանքին մէջ Դաշնակցութեան հանդէպ թեր ու դէմ կեցուածքները գլխաւորապէս հիմնուած են անկախութեան գաղափարի ընդունման եւ անոր մերժումին վրայ, եւ թէ յաճախ գիտումով կամ անգիտութեամբ սխալ կը մեկնաբանուին անոր դիրքորոշումները»։ Ապա պարզած է Հ. Յ. Դ.ի քաղաքական ուղեգիծը՝ «Ազատ, անկախ եւ միացեալ Հայաստան, որուն սահմաններուն մէջ պէտք է մտնեն Սեւրի Դաշնագրով ճշդուած հողերը, ինչպէս նաեւ Ղարաբաղը, Ախալքալաքը եւ Նախիջեւանը։ Հայաստան պէտք է ըլլայ ժողովրդական եւ ընկերվարական կարգերով օժտուած Հանրապետութիւն մը՝ որուն հիմնական օրէնքները պիտի ճշդուին սահմանադիր ժողովի կողմէ։ Ըստ Դաշնակցութեան պատկերացումին՝ հիմնական օրէնքները պէտք է ապահովեն՝ աշխատանք, ազատութիւն, արդարութիւն, ջնջում դասակարգային առանձնաշնորհումներու, եկեղեցւոյ բաժանումը Պետութենէն եւայլն»։ Խօսելով Դաշնակցութեան մղած պահանջատիրական պայքարին մասին Պետրոս Հաճեան ըսած է, թէ «Հ. Յ. Դ. իր պայքարին մէջ կը վարէ անկախ քաղաքականութիւն մը եւ չէ կապուած միջազգային պլոքներուն, հաւասարապէս պահանջատէր մնալով թէ՛ Թուրքիայէն, թէ՛ Արեւելքէն եւ թէ՛ Արեւմուտքէն»։

×

ՄՈՆԹԵՊԵԼԼՈՅԻ «Բաղրամեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 14-ին, նշուած է Մշակոյթի Օրը, Համազգայինի կազմակերպած ձեռնարկներու շրջագիծին մէջ։ Բացումը կատարած է Նազարէթ Ծատուրեան։ Տոքթ. Օննիկ Քէշիշեան ներկայացուցած է յայտագրին մասնակցող արուեստագէտները՝ դաշնակահար Յովսէփ Թորոսեան, որ մեկնաբանած է Պախէն, Շոփէնէն եւ Արամ Խաչատրեանէն գործեր, Յասմիկ Տէյիրմէնճեան՝ որ արտասանած է Յովհ. Շիրազէն, Համաստեղէն, Եղիշէ Արք. Դուրեանէն, Վ. Թէքէեանէն, Դ. Վարուժանէն, Ս. Կապուտիկեանէն, Յ. Թումանեանէն եւ Պարոյր Սեւակէն բանաստեղծութիւններ, ինչպէս նաեւ ջութակահար Արմէն Անասեան՝ որ օտար հեղինակներու կողքին մեկնաբանած է գործեր Կոմիտասէն եւ Բաղդասարեանէն։

×

ՊՈՒԷՆՈ ՍԱՅՐԷՍԻ «Արմենիա» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 25-ին, տեղի ունեցած է սոփրանօ Սեդա Թորոսեանի երգահանդէսը։ Յայտագրի առաջին բաժնին հանդէս եկած է արժանթինցի Երրեակ մը, որ մեկնաբանած է Եան Վանհալի մէկ գործը։ Ապա Սեդա Թորոսեան հանդէս եկած է Շուպէրթի, Զայքովսքիի, Կրիկի եւ օտար այլ երգահաններէ գործերու մեկնաբանութեամբ, որմէ ետք երգած է Բ. Կանաչեանի «Ծիծեռնակ»ը, Կոմիտասի «Քէլէ, քէլէ»ն եւ «Կաքաւի երգ»ը, Ա. Սաթեանի «Արդեօք գիտե՞ս դու»ն եւ Յակոբ Փափազեանի «Գովք Հայաստանի»ն։ Վերջին բաժնին, Երրեակը նուագած է Ա. Խաչատրեանի «Երրեակ»ը։

×

ՄՈՆԹԵՊԵԼԼՈՅԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Հոկտեմբեր 18-ին, տեղի ունեցած է հայ մշակոյթին նուիրուած երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի։ Բացումը կատարած է Մասնաճիւղի վարչութեան ատենապետը՝ Նազարէթ Ծատուրեան, շեշտելով կարեւորութիւնը ազգային մշակոյթին։ Բանախօսած է Կարօ Պետրոսեան ներկայացնելով Թարգմանչաց սերունդը եւ ծանրանալով Ե. դարու պատմագրութեան եւ զուտ ինքնագիր աշխատանքներուն վրայ։

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Զ.)

\- 30 -

ՏՕՆԱՀԱՆԴԷՍ

Առաջ անցաւ անպատկառ երիտասարդ մը, վիզին կարմիր վզնոցով, զնեց վեց գնդակ ու սկսաւ հարուածել։ Խամաճիկները վեց էին, եւ աջակողմեան վերջինը Տոն Քամիլլոյինն էր։ Երիտասարդը լաւ կը քաշէր, ճշգրիտ, ու ամէն հարուածին խամաճիկ մը վար կը պառկէր։ Առաջինը գնաց, ապա երկրորդը, երրորդը, յետոյ՝ չորրորդը. սակայն կամաց կամաց որ ոտքի կեցող խամաճիկները կը պակսէին, կը նուազէր նաեւ բազմութեան աղաղակը. եւ այսպէս երբ ինկաւ հինգերորդ խամաճիկը, կատարեալ լռութիւն էր։

Կարգը Տոն Քամիլլոյին խամաճիկինն էր։ Անառակ տղան աչքին պոչով նայեցաւ մարմին - ոսկոր Տոն Քամիլլոյին, որ հոն կողմնակի կեցեր էր, քայլ մը հեռաւորութեան վրայ, յետոյ գնդակը դրաւ բազրիկին վրայ ու հեռացաւ։

Մարդիկ սկսան մրթմրթալ, ոչ ոք այլեւս առաջ անցաւ։ Յանկարծ երեւցաւ Փեփփոնէ։

\- Տո՛ւր, ըսաւ Փեփփոնէ։ Տաղաւարին պաշտօնեան շտկեր էր բոլոր խամաճիկները, ու բազրիքին վրայ դրաւ վեց գնդակ, Փեփփոնէին առջեւ։ Փեփփոնէ սկսաւ հարուածել. ներկաները եաեւ քաշուեցան։ Ինկաւ առաջին խամաճիկը, ապա երկրորդը, յետոյ՝ երրորդը. Փեփփոնէ կը քաշէր կատաղութեամբ, վայրագօրէն։ Ինկաւ չորրորդ խամաճիկը, ինկաւ հինգերորդը. ոտքի վրայ կայուն կը մնար Տոն Քամիլլոյի խամաճիկը։

Տոն Քամիլլօ յամրաբար դարձուց գլուխը եւ հանդիպեցաւ Փեփփոնէի նայուածքին։ Քանի մը վայրկեանի մէջ երկար խօսակցութիւն մը տեղի ունեցաւ այդ աչքերուն միջեւ, եւ Տոն Քամիլլոյի աչքերը պէտք է որ բացառիկ կերպով պերճախօս ըլլային, որովհետեւ Փեփփոնէ հողի գոյն առած էր։ Բայց ատիկա բան մը չէր նշանակեր։ Իսկապէս Փեփփոնէ սոթթեց թեւերը, հաստատուն տնկուեցաւ երկու ոտքերուն վրայ, նըշան առաւ խամաճիկին, կամաց կամաց ետեւ տարաւ բազուկը եւ արձակեց հարուածը։

Այդպիսի հարուածով ոչ թէ փայտէ խամաճիկ մը, այլ ուղղակի եզմը պիտի գլորէր, այնքան կատաղօրէն արձակած էր Փեփփոնէ քուրջէ ծանր գնդակը։ Ուժգնութենէն գնդակը հարուածելով խամաճիկը՝ ետ ցատքեց։

Բայց խամաճիկը չինկաւ։

\- Ծխնին բռնուած է, բացատրեց նշանառութեան տէրը, նայելով խամաճիկին կռնակը։

\- Վատիկանի սովորական հնարքներ, քիթը ծամրթքեց Փեփփոնէ, հագնելով զգեստը եւ հեռանալով, մինչդեռ բազմութիւնը մղձաւանջէ մը ազատածի պէս վերսկսաւ խնդալ։

Տոն Քամիլլօ ալ գնաց։ Ուշ երեկոյ Փեփփոնէ հանդիպեցաւ ժամատան առջեւ.

\- Ներեցէք, բացատրեց, մօայլ, մօտեցնելով վրան ու հազիւ թէ հեռացաք վերցնել տուի քու խամաճիկդ որպէսզի բանը իբրեւ կրօնքի անարգանք չմեկնաբանուի։ Ես քեզի դէմ եմ իբրեւ քաղաքական մարդ, մնացածը գլխ չի հետաքրքրեր։

\- Լաւ, - պատասխանեց Տոն Քամիլլօ։

Փեփփոնէ ուղղուեցաւ դէպի դուռը.

\- Այդ գնդակին համար որ քեզի քաշեցի, հիմա տեսակէտով մը կը ցաւիմ. յամենայն դէպս այսպէս լաւ անցաւ։

\- Այո՛, պատասխանեց Տոն Քամիլլօ, այսպէս լաւ անցաւ, որովհետեւ իմ խամաճիկս եթէ վար երթար, դուն ալ պիտի երթայիր։ Բռունցք մը պատրաստեր էի, որ կրնար փիղ մը մեռցնել։

\- Հասկցեր էի, մրմռաց Փեփփոնէ, յամենայն դէպս մէջտեղ կուսակցութեան վարկը կար եւ ստիպուեցայ քաշել. միւս կողմէն այս տարու ինծի բազմութեան առջեւ տխմարի կերպարանք առնել տուիր։

Տոն Քամիլլօ հառաչեց.

\- Ա՛տ ալ ճիշդ է։

\- Լաւ, հաւասար ենք։

\- Դեռ ոչ, Փեփփոնէ, մռթմռթաց Տոն Քամիլլօ, բան մը երկնցնելով Փեփփոնէին. ե՛տ տուր ինծի այս տարուան հինգ հազարնոցս, եւ ե՛տ առ սափրա։ Այս առաւօտեանը կեղծ էր։

(Շար. 126)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Աշխէն Սողոմոնեանց իր հօր՝ Հայկ Զրուանդեանի կուսակցական ընկերոջ եւ աքսորի բախտակից Կարօ Մեհեանի յիշատակին 500 Ֆ. կը նուիրէ Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Օննիկ Սէֆէրեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի Պ. Վարդգէս Տակոռեան 500 Ֆ. կը նուիրէ Ռատիօ-Ազդ-ին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆ. «Յառաջ»ին։

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
9, rue de Madrid — 94140

Rencontre avec

Henri GHAZERIAN

peintre

EXPOSITION DE PEINTURE

«Histoire d'un temps présent»
Dialogue pictural avec le poème de NALBANDIAN «Liberté»
du Vendredi 23 Novembre
au Dimanche 25 Novembre
Vernissage le 23 Novembre, 20h30
suivi de :

PRESENTATION DE DEUX NOUVEAUX DISQUES DE

JEAN-ETIENNE AKIAN - **Stepan Aguert** - Santour

JIRAIR DER-HAROUTIOUNIAN
- Danses d'Arménie - Tar

Audition musicale des artistes, dédicaces

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՓԱՐԻԶ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Նուիրուած՝
հայրենի մեծանուն երաժիշտ՝
ԱՌՆՕ ԲԱԲԱՋԱՆԵԱՆԻ
(մահուան տարելիցին ի յիշատակ)

Կիրակի, Նոյեմբեր 18, ժամը ճիշդ 16-ին, Միւզէ Կիմէի սրահին մէջ։
6, place d'Iéna, Paris 16e

Մերայօժար կը մասնակցին.-
ՍՈՆԱ ԽՕՃԱՖԵԱՆ
(ջութակահարուհի)
ԱՅՏԱ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
(դաշնակահարուհի)
ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ
(արտասանութիւն)
ՄԻՆՏՈՒՀԻ ԶՈՒԼԷՄԵԱՆ (երգ)
եւ
ENSEMBLE INSTRUMENTAL TRADITIONNEL ARMENIEN
ղեկավարութեամբ՝
Ժ. ՓԻԼԻՓ ՆԵՐԿԱՐԱՐԵԱՆԻ
Տախքերու մասնակցութիւն՝ 50 Ֆ.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն - Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները.- Ի յիշատակ՝ Յակոբ եւ Խսկուհի Քիւրէճեանի՝ Տիկին Պայծառ Քիւրէճեան եւ զաւակները 100 Ֆ., ի յիշատակ Կարապետ եւ Յակոբ Գայսէրլիեանի Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Ալեքսանեան 50 Ֆ., ի յիշատակ Սիրանոյշ Շուշանեանի՝ Տէր եւ Տիկին Լեւոն Շուշանեան, Պօղոս - Թիէռի եւ Նիքօլ Շուշանեան 150-ական Ֆ., Տիկին Ժորժէթ Մոնիէ 50 փրանք, ի յիշատակ Արաքսի Աշպահեանի՝ Երուանդ Աշպահեան, Հ. Աբրահամ 250-ական Ֆ., Ալպէռ Աշպահեան 200 Ֆ., Ռընէ Լը Կալ 100 Ֆ., Վալանթին Եղիազարեան, Աբիկ Մինասեան 50-ական Ֆ.։

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

նախագահութեամբ՝ Պ. ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆ-ի

Կիրակի, Դեկտեմբեր 2, ժամը 17-էն կէս գիշեր

Dans les Salons de l'Hôtel George V
Avenue George V — Paris 8e

BERNARD DÉDÈDJIAN et son ENSEMBLE

Avec la participation du Groupe de Danses Folkloriques

Naïri

Սեղանները ապահովել՝ հեռաձայնելով 763 · 38 · 54

Մուտք 50 Ֆ. — Ուսանողներուն՝ կէս գին

THEATRE MUNICIPAL
25, Avenue Victor Cresson — ISSY-les-MOULINEAUX

grand gala

de

l'AS. ARMENIENNE

SAMEDI 24 NOVEMBRE, A 20h 45

avec

L'ENSEMBLE «KOUSANI»

STEPAN AGUERT et son SANTOUR

LES BALLETS ARMENIENS de Gérard MADILIAN

VAHAN MIRAKIAN
LE GRAND TENOR DE CLASSE INTERNATIONALE

ANNA KARAKAYA
CHANTS TRADITIONNELS

Billets : M, MANISSIAN 642 - 36 - 60

OPTIMA Tours

SPECIAL REVEILLON ET NOEL ARMENIEN EN ARMENIE

— **DU 29 DECEMBRE AU 12 JANVIER** **5 480 Francs**

— 1 9 8 5 —

- **Du 8 au 17 Février** **4,250 F**
 (possibilité d'une semaine supplémentaire en Arménie en pension complète) 1,030 F
- **Du 15 au 24 Février** **4,250 F**
 (possibilité d'une semaine supplémentaire en Arménie en pension complète) 1,030 F
- **Du 22 Février au 03 Mars** **4,650 F**
 (possibilité d'une semaine supplémentaire en Arménie en pension complète) 1,350 F
- **Du 22 au 31 Mars** **4,650 F**

(tous ces voyages sont avec une nuit à l'aller et une nuit au retour à MOSCOU)

SPECIAL CEREMONIE DU 24 AVRIL EN ARMENIE

- **Du 20 au 27 Avril**
- **Du 20 Avril au 04 Mai**

(PREPARATION DE NOTRE BROCHURE D'ETE)

NOUVEAU... NOUVEAU... NOUVEAU...

DEPART DE MARSEILLE
(sur la base de 20 personnes voyageant ensemble)

SPECIAL REVEILLON ET NOEL ARMENIEN EN ARMENIE

- **Du 29 Décembre au 11 Janvier** **5,480 F**
- **Du 09 au 22 Février** **5,280 F**
- **Du 16 Février au 1er Mars** **5,280 F**
- **Du 23 Février au 08 Mars** **5,980 F**

SPECIAL CEREMONIE DU 24 AVRIL EN ARMENIE

— **Du 20 Avril au 03 Mai**
(Prix et conditions de ce voyage, nous consulter

Renseignements et Inscriptions:

PARIS
Madame COUMRYANTZ Sonia
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon — 75009 PARIS
Tél : 742 - 10 - 35

MARSEILLE
Mademoiselle KAPRIELIAN Gayané
21, rue Emile Ducleaux
13004 MARSEILLE
Tél : (91) 34 - 95 - 93
Mardi : de 9h00 à 12h00
Mercredi : de 14h00 à 18h00
Tous les soirs : à partir de 18h30

LIC A 130

PRIX SPECIAUX*

NOEL ET JOUR DE L'AN

	DEPART LYON	DEPART PARIS
Beyrouth	3640 F	3950 F
Damas	3640 F	3700 F
Alep	3640 F	3700 F

* Aller - Retour en avion sous certaines conditions

Renseignements et Inscriptions :

SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil — 75001 PARIS
Tél : 261 - 51 - 13

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté — 69003 LYON
Tél : (7) 860 - 13 - 66

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
20

MARDI
20 NOVEMBRE
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.836 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 15.836

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԶԱՏ

ԼԻԲԻԱՑԻՔ ՉԵՆ ՄԵԿՆԱԾ, ՖՐԱՆՍԱՑԻՔ ՊԻՏԻ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՆ

ԿԱՄ ...

ՔԱՏԱՖԻԻ ՀԵՏ ԳՈՐԾ ՈՒՆԵՆԱԼՈՒ ԱՆՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Դեռ քանի մը օր առաջ էր, որ Քատաֆի, Կրետէի մէջ, սիրալիր տեսակցութիւն մը կ'ունենար Նախագահ Միթերանի հետ եւ անկէ ետք չէր վարաներ յայտարարելու թէ «փոխադարձ վստահութիւն մը ստեղծուած էր այս հանդիպումով»: Մեր նախորդ թիւին մէջ այդ փոխադարձին վրայ կը դնէինք չեշտը, յիշելով թէ Քատաֆի վստահելի մէկուն համբաւը չի վայելեր: Հազիւ 48 ժամ ետք էր արդէն, որ Ֆրանսական երկու ժակուար օդանաւեր քննութիւն կը կատարէին Չատի լիբիական դիրքերու վրայ, Պաշտպանութեան նախարարը՝ Շառլ Էռնիւ եւ զօր. Լաքազ Ն'Ճամենա կը փութային եւ կը խօսուէր Ֆրանսական նոր միջամտութեան մը մասին - Մանթա 2 -: Պարզ է, որ Ֆրանսա բաւական նուաստացած դիրքի մը մէջ կը գտնուի եւ Լոնտոնի «Թայմզ»ը չի վարանիր գրելու թէ Միթերան կրնայ բոլորովին անհեթեթ մէկուն տեղը անցնիլ: Աւելի օր արդէն, նոյն թերթը ակնարկելով Միթերանի յայտարարութեանց Քատաֆիի հետ իր խօսակցութեանց մասին, կը զարմանար Ֆրանսայի Նախագահին «միամտութեան», մինչ Միթերան ալ միամիտի համբաւ վայելող անձ մը չէ: Ամէն պարագայի մէջ, պարզ է որ Լիբիա զօրքը չէ քաշած (հաւանաբար քաշելիք ալ չունի): Շէսոն ըսած էր՝ «կ'երթան՝ կ'երթանք, կը մնան՝ կը մնանք», բայց Ֆրանսացիները մեկնեցան, միւսները մնացին եւ կը թուի որ Միթերան Կրետէ գնաց, յուսալով որ եթէ «երկու խօսք» ընէ Քատաֆիին, ան ալ մտիկ կ'ընէ: Խորքին մէջ, հաւանաբար կը խնդայ, մտածելով «դուն խօսէ՛, ես իմ գիտցածս կ'ընեմ»: Շէսոն ալ վերջապէս անդրադարձած է որ «Քատաֆի խօսքի տէր չէ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ մէջ ՀՀՀ.ի պատգամաւորական ժողովին անակնկալն եղաւ Պեռնար Սթազիի հրաժարումը ընդհ. քարտուղարի իր պաշտօնէն: Կը թուի որ կրցած էր գաղտնի պահել իր որոշումը մինչեւ վերջին վայրկեանը: Իր տեղը ընտրուեցաւ Շիրաքի ամէնէն հաւատարիմներէն մէկը՝ Ժաք Թուպոն, քաղաքապետ 13-րդ թաղամասի եւ 15-րդի՝ երեսփոխան: Իր պատասխանատու գործն է՝ 86-ի երեսփոխանական ընտրութիւնները պատրաստել:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ նախագահը՝ Մուպարաք, յայտարարած է թէ ըստ այն քոմանտոյին, որու պաշտօնն էր սպաննել Լիբիոյ նախկին վարչապետը Պաքուշ (բայց խաղի եկաւ եգիպտական ապահովութեանց միջամտութեամբ), Լիբիա մաս ունէր նաեւ Ինտիրա Կանտիի սպանութեան մէջ, գլխաւորաբար նիւթականը ապահովելով: Ըստ նոյն աղբիւրին, Քատաֆի ուրիշ մահափորձեր ալ կը ծրագրէ՝ Տիկին Թաչըր, Ֆ. Միթերան, Հելմութ Քոհլ, Սաուտի Արաբիոյ Ֆահտ Թագաւորը, Քուէյթի էմիրը: Ըստ երեւոյթին ահաբեկչութեան գրասենեակ մը բացուած է Տրիպոլիս...:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԸ պատասխանեց

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՆՈՅԵՄԲԵՐ 3 / 6)

«ԱՐԱՐԱՏ» - «ՊԱԽՏԱԿՈՐ» ԽԱՂԸ (*)

Խորհրդային 47րդ ախոյենութեան 32րդ հանգրուանին, «Արարատ» իր դաշտին վրայ կ'ընդունէր Տաշքենդի «Պախտակոր»ը: Ծանօթ է, որ Երեւանցիները 0-ի դէմ 4 կէտով յաղթեցին հիւրերուն: Խաղը մեծ տպաւորութիւն ձգած է մարզասէրներուն վրայ. տպաւորիչ եղած են նշանակուած կոլերը, մանաւանդ՝ երկուքը, իրենց գեղեցկութեամբ եւ բարձր արուեստով: Այս յաջողութեան գրաւականը կարելի է նկատել այն՝ որ խումբը դաշտ իջած է իր զօրաւոր կազմով: «Արարատ»ի բերդը վստահուած է Ալեքսանդր Պողչիվալովի, իսկ յարձակումները ղեկավարած է Խորէն Յովհաննիսեան, որ ոչ միայն աչքի զարկած է իր ճշգրիտ փոխանցումներով, այլեւ գեղեցիկ հարուածներով: Առաջին կոլը ծնած է իր սկսած գրոհին շնորհիւ: Այսպէս, ազատ հարուածով մը ան գնդակը ղրկած է յարձակման գիծին վրայ գտնուող Աշոտ Խաչատրեանի, որ բարձր թռիչքով մը գնդակը փոխանցած է դէպի մրցակիցին բերդը սուրացող Համլետ Մխիթարեանի. այս վերջինը գնդակին հետ մխրճուած է «Պախտակոր»ի բերդի ցանցին մէջ: Երեւանցիներու գրոհները հետզհետէ աւելի սուր բնոյթ ստացած են: Գրոհներուն մասնակցած են նաեւ յետապահներ Ալբեր Սարգսեան, Յովհաննէս Կիրակոսեան եւ Արսէն Չիլինգարեան. այս վերջինը 25 մեթր հեռաւորութենէն ուժգին հարուածով մը նշանակած է իր խումբին երկրորդ կոլը: Խորէն Յովհաննիսեան 30 մեթր հեռաւորութենէն նշանակուած ազատ հարուած մը վերածած է կոլի: Խաղի աւարտին 3 վայրկեան մնացած Բարկէն Մելիքեան նշանակած է չորրորդ կոլը: Այս փառաւոր յաղթանակէն ետք «Արարատ» 31 կէտով կը գրաւէր դասաւորման 11-րդ տեղը:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ»ի Նոյեմբեր 14-ի թիւով:

կարգ մը հարցումներու (Ֆրանսական հեռատեսիլ եւ ձայնասփիւռ) Միթերանի Դամասկոս այցելութենէն քանի մը օր առաջ եւ շեշտեց. - «Իր ամբողջութեան մէջ դէմ ենք ահաբեկչութեան, բայց ազգ. դիմադրութեան կողքին ենք որեւէ հայրենիքի մէջ եւ որեւէ երկրի աշխարհի մէջ եւ բոլոր յարձակումներուն դէմ ենք»: Ասատ չդատապարտեց սակայն Պէյրութի հակաֆրանսական արարքը:

ՍԹԱԼԻՆԻ ԱՂՋԻԿԸ, ինչպէս կարելի էր նախատեսել, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին բացատրեց իր վերադարձին պատճառները, շեշտելով թէ կեանքը անտանելի է արեւմուտքի մէջ եւ թէ երբեք ինքզինքը ազատ չէր զգացած Միացեալ - Նահանգները անցուցած տարիներուն ընթացքին: «ՍԻԱ-ին նախընտրած խաղալիքն էի» ըսաւ:

«ԿԱՐՄԻՐ ՄԻԼԻԱՌԱՏԷՐԸ» ինչպէս մըկըրտուած է Ժան - Պաթիսթ Տումէնկ բացառիկ պայմանագրութիւն մը գլուխ հանած է Խորհ. Միութեան հետ, ու 200 հազար թոն կարագ պիտի ծախէ Մոսկուայի: Այս կարգադրութիւնը եղաւ շընորհիւ Հասարակաց Շուկայի արտօնութեան: Տումէնկ նպաստ ալ պիտի վայելէ, քանի որ կէսը շատ աժան պիտի ծախուի - թոնը՝ 450 տոլար փոխանակ նախատեսուած 1250-ին - ինչ որ աւելի կը կատղեցնէ արտադրող միւս երկիրները: Տումէնկ օգտուած է Յանձնախումբին այն որոշումէն, որ նպաստ կը նախատեսէ շատ հին (18 ամիսէ սառնարանն է) կարագ արտածողներուն:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՄԻԹԵՐԱՆԻ ՑԱՐԳԱՆՔԸ ԿԱՄ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ HYPOCRISIE-Ն

«Թէրճիման»ի մէջ (Նոյեմբեր 16) Էրկուն Կէօզէ կ'անդրադառնայ Ֆրանսա պատահած դէպքերուն եւ անոնց դրդապատճառներուն, ծանրանալով ֆրանսական կեղծաւորութեան վրայ:

×

Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահը Միթերան, հիւանդանոց այցելելով իր յարգանքը մատուցանեց այն Թուրք բանուորին, որ սպաննուած էր գործադուլի մը ընթացքին երբ բանթող գործաւորներու վրայ կրակ բացուեցաւ: Երբ Թրքական սրճարանի մը վրայ եւս մտադար մը կրակեց ու պատճառ դարձաւ երկու Թուրքերու մահուան, Ֆրանսական կառավարութիւնը «պաշտօնապէս» դատապարտեց հակաթուրք այս արարքները:

Իրականութեան մէջ պատահարները երկնքէն ինկած չեն յանկարծակի կերպով: Ցամր - յամր յայտնուող հակաթուրք այս կեցուածքը եւ Թուրքի թըշնամութիւնը նախ արտայայտուած է որպէս Ֆրանքեւհայ, Ֆրանքեւյոյն գործակցութիւն, յետոյ հասած է Ֆրանսայի, հայկ. ահաբեկչութեան զօրավիգ հանդիսանալու հանգրուանին, ու ի վերջոյ յանգած է «այսօրուան ոճիրներու շարան»ին:

Նախ քննենք գործադուլի ընթացքին պատահած դէպքը: Ուրեմն այդպէս. Փարիզի շրջակայքը, ընկերվարութեան օրրանին մէջ եւ ընկերվարական իշխանութեան օրով, կարելի կ'ըլլայ կրակել «արդար ու օրինաւոր գործադուլ»ի ձեռնարկած բանուորներու վրայ: Ու յետոյ հարցը կը փակուի յարգանքի արտայայտութեամբ մը: Կարծեմ այս բանին Ֆրանսերէնով «իփոքրիզի» կ'ըսեն, այսինքն՝ «կեղծաւորութիւն»:

Այն Ֆրանսան որ գիրկը բացաւ այն «գործիչներուն», որոնք Թուրքիոյ մէջ գրգեցին ու «ապօրինի գործադուլի մըղեցին» անմեղ գործաւորներ, ոճիր գործել տուին, գործեցին ու յետոյ փախուստ տուին: Ի՞նչ կեցուածք է այս:

Գալով երկրորդ պատահարին. այս մէկը կրնայ մոլեռանդի մը գործն ըլլալ: Սակայն չենք կրնար ըսել թէ միմիայն անպատասխանատու անհատի մը արարքն է, ու անցնիլ: Որովհետեւ, Ֆրանսայի մէջ եթէ գոյացած չըլլար անիրաւ, անտեղի ու անիմաստ հակաթուրք թշնամութիւն մը, եթէ այս թշնամութիւնը հրահրուած չըլլար, նոյնինքն ընկերվար - համայնավար իշխանութեան կողմէ, կարելի՞ էր որ նման մոլեռանդ մը յայտնուէր, չեմ կարծեր:

Բուն յանցաւորը գաղափարական այն զարտուղութիւններն են, որոնք նման մոլեռանդներ կը պատրաստեն: Ու այսպէսով ցոյց կուտան իրական դէմքը եւ մարդկային իրաւունքներու հանդէպ կեցուածքը անոնց, որոնք Թուրքիան կ'ամբաստանեն որպէս երկիր մը որ կ'անարգէ մարդկային իրաւունքները:

Արդեօք Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահին սպաննուած Թուրք գործաւորի մը յարգանք մատուցանելն ու Ֆրանսական կառավարութեան վերջապէս այս կարգի ոճիրները պաշտօնապէս դատապարտելը, պիտի կրնա՞ն կանխել ամէն բան: Ըստ մեզի, ոչ: Որովհետեւ ինչպէս վերը ըսինք, այս պատահարները՝ մէկ օրէն միւսը, վայրկենապէս չպատահեցան, երկնքէն չինկան: Ժամանակի

ՊԷԼՔՐԱՏ

ԼԵՒՈՆԵԱՆ՝ ՆՈՅՆ ՊԱՏԻԺԸ ԿԸ ՄՆԱՅ, ԷԼՊԷՔԵԱՆ՝ ՆՈՒԱԶ 5 ՏԱՐԻ

×

Լեւոնեանի եւ Էլպէքեանի դատավարութեան վերաքննութիւնը տեղի ունեցաւ Հոկտեմբերի սկիզբը եւ այդ առընչութեամբ մանրամասնութիւնները տուինք Հոկտեմբեր 12 եւ 13 / 14-ի մեր թիւերով: Նոր վճիռը պիտի արձակուէր ամիս մը ետք: «Հիւրրիյէթ» Նոյեմբեր 18-ի իր թիւով կը հաղորդէ որ Էլպէքեանի պատիժը հինգ տարիով նուազած է, ուրեմն իջած՝ 15 տարիան, մինչ անփոփոխ կը մնայ Լեւոնեանի դատապարտումը (20 տարի): Երկուշաբթի առտու, այս լուրին կապակցութեամբ մեր միակ աղբիւրը՝ Թրքական մամուլն էր:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 47-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Նոյեմբեր 16-ին Մոսկուայի Դինամօն իր դաշտին վրայ յաղթեց Արարատի 1 - 0:

ՃԱՏՐԱԿ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Ուրբաթ օր ալ, խաղը հաւասար արդիւնքով վերջ գտաւ: Գարպով 4 - 0 կը յաղթէ:

ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ընդառաջ երթալով ընթերցողներու դիմումին, Նոյեմբեր 19-էն «Յառաջ» կը ծախուի նաեւ (փորձի շրջանի մը համար) 19 Պուլվ. Սէն - Տընի:

ընթացքին կամաց - կամաց հասունցան: Այնքան ատեն որ այս դէպքերու պատճառները մէջտեղէն չեն վերցուիր, չենք կարծեր որ այս հարցը հոս փակուի:

Եթէ հակաթուրք թշնամութիւնը քուէի մտահոգութեամբ կ'արծարծուի, քուէի վաճառորդ հայ փոքրամասնութիւնը հոն կեցած է: Հոն է նաեւ ԱՍԱԼԱ-ն, որ փորձանք դարձած է այդ փոքրամասնութեան գլխուն ու գայն կը ստիպէ նուիրատուութիւն ընելու, իրեն զօրավիգ կանգնելու: Ֆրանսայի կառավարութիւնն ու Հանրապետութեան Նախագահն ալ որոնք չեն վրդովիր այս բոլորէն ու իրենց մազին թելն իսկ չերերար իրենց վստահուած դեսպաններու սպանութեան պարագային, պէտք է ինքնաքննադատութիւն մը կատարեն ու մտածեն թէ իրենց ապահովութեան յանձնուած քանի դիւանագէտներ, ի՛նչ պայմաններու մէջ սպանուեցան ու ոճրագործներու հանդէպ որքան թոյլ վերաբերում ցոյց տրուեցաւ:

Պիտի տեսնեն որ ոճրագործներու հանդէպ այսքան թոյլ վարուողներ օր մը կամայ ակամայ պիտի հարկադրուին խոնարհիլ զոհերուն առջեւ, սակայն աւաղ ի՞նչ կը փոխուի:

Ինչպէս մարդկային իրաւունքներ, թերեւս աւելի առաջ ունին նաեւ «մարդկային պարտականութիւններ» ալ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԵՏՔԵՐ ԿՐԷՏԷ ԿՂԶԻԻՆ ՄԷՋ

Ա.

Սեպտեմբերի առաջին տասնեւհինգ օրերուն էր, որ արձակուրդի կը մեկնէինք Յունաստան, մասնաւորաբար այցելելու համար Կրէտէ կղզին, ուր գոյութիւն ունեցող Հայկական հետքերն են որ առաւելաբար կը գրաւէին մեր ուշադրութիւնը: Կարդալով «Յառաջ»ի սիւնակներուն մէջ երեւցող կարգ մը յօդուածներ, տեղեկացած էինք, թէ Հերակլիոն կը գտնուի ոչ միայն Յունաստանի, այլեւ ամբողջ Եւրոպայի ամէնէն հին հայկական եկեղեցիներէն մին՝ Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ կամ՝ Ս. Յովհաննու Կարապետ, կառուցուած՝ 1646-ին:

Արդ, այս եւ քանի մը այլ կցկտուր տեղեկութիւններով կը մեկնէինք Կրէտէ, տեղւոյն վրայ յայտնաբերելու համար հայկական հետքերը:

Նախ՝ քիչ մը պատմութիւն:

Կրէտէ կղզին կը գտնուի Միջերկրական ծովուն արեւելեան մասը ու կը պատկանի Յունաստանի: Աւելի քան 8 հազար քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ այս կղզին ունի շուրջ 800 հազար բնակիչ: Եղած է եւրոպական մշակոյթի հընագոյն օճախներէն մին: Մարդու բնակութեան առաջին հետքերը երեւցած են հին քարէ դարուն: Ն. Ք. 3-րդ հազարամեակին յառաջացած են վաղ ստրկատիրական Պետութիւններ (Կնոսոս, Փեստոս եւ այլն), որոնք Ն. Ք. 20 - 15-րդ դարերուն հասած են տնտեսական, քաղաքական եւ մշակութային բարձր զարգացման: Ն. Ք. 14-րդ դարուն կղզին մէկ մասը գրաւած են Աքայացիները (հին յունական ցեղեր): Երկու դար ետք հոն թափանցած են Դորիացիները: Ն. Ք. առաջին հազարամեակին Կրէտէ կղզին մեծ դեր խաղացած է Յունաստանի քաղաքական եւ մշակութային կեանքին մէջ: Մինչեւ Քրիստոսէ առաջ 67 թուականին՝ կղզին նուաճուած է Հռոմի կողմէ: Հռոմէական կայսրութեան բաժանումէն ետք (395) կղզին կցուած է Բիւզանդիոնի, 823 - 961 թուականներուն պատկանած է Արաբներուն, 961 - 1204 դարձեալ Բիւզանդիոնի: 1204-ին Խաչակիրները գրաւած են Կրէտէն եւ նոյն տարին զայն ծախած Վենետիկի: 1669-ին զայն գրաւած է Օսմանեան Թուրքիան: Կրէտէի բնակչութիւնը մասնակցած է 1821 - 1829 թուականներու յունական ազգային - ազատագրական յեղափոխութեան, սակայն կղզին դուրս մնացած է 1830-ին ստեղծուած յոյն անկախ Պետութենէն: ԺԹ. դարուն Թրքական տիրապետութեան դէմ ծայր տուած են ազգային - ազատագրական ապստամբութիւններ: 1897-ի յոյն - թրքական պատերազմէն ետք, 1898-ին Կրէտէի տրուած է վարչական ինքնավարութիւն մը՝ եւրոպական Պետութիւններու հովանաւորութեան տակ: 1912 - 1913-ի Պալքանեան պատերազմներէ ետք, 1913-ի Լոնտոնի հաշտութեան պայմանագրով, որ հաստատուած է 1913-ի յոյն - թրքական պայմանագրով, Կրէտէ կղզին վերամիացած է Յունաստանի: 1941 Մայիս - Յունիսին կղզին գրաւուած է Գերմանացիներու կողմէ եւ ազատագրուած 1944 Նոյեմբերին:

Կրէտէ - Միկենեան հարուստ մշակոյթ ունեցող եւ փոթորկոտ անցեալի տէր այս կղզիին մէջ Հայերը հաստատուած են Ը. դարէն սկսեալ: Բիւզանդիոնի Նիկեփորոս Բ. Փոկաս կայսրը (963 - 969) բարձր գնահատելով Կրէտէի գրաւման ժամանակ հայ զինուորներու (բիւզանդական հեծելազօրի 1 / 3-ը կազմած) եւ զօրավարներու դերը՝ Արաբներու դէմ յաղթանակին մէջ, բազմաթիւ հայ ընտանիքներու արտօնած է Փոքր Ասիայէն Կրէտէ փոխադրուիլ: Հայկական Սովետական Հանրագիտարանը կը նշէ, թէ Ժ. դարու 70-ական թուականներուն Կրէտէ ունեցած է 20 հազար հայ բնակչութիւն: Կիլիկիոյ հայկական Պետութեան անկումէն ետք բազմաթիւ Հայեր եկած են կղզի եւ հիմնած շատ մը բնակավայրեր: Մինչեւ այսօր ալ կան հայկական անունով գիւղեր: Մեր շրջապտոյտի ընթացքին յայտնաբերեցինք հայանուն երեք գիւղեր, որոնք կը կոչուէին Արմէնի, գրուած՝ մայրուղիներու, ինչպէս նաեւ իւրաքանչիւր գիւղի մուտքի ու ելքի ցուցանակներու վրայ: Անոնցմէ մին կը գտնուի Ռեթիմնոյէն դէպի հարաւ՝ 11 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ, երկրորդը՝ Իերափեթրա - Սիթիա ճամբուն վրայ, իսկ երրորդը՝ Ռեթիմնո - Հանիա մայրուղիէն շեղուող ճամբու մը վրայ:

Ինչպէս յիշեցինք, Հերակլիոնի մէջ կը գտնուի Եւրոպայի ամէնէն հին եկեղեցիներէն մին՝ Ս. Յովհաննու Կարապետ: Միջանկեալ յիշենք, որ 1711 - 1734 թուականներուն Կրէտէի առաջնորդութիւնը վարած է Աբրահամ Կրետացի, որ այնուհետեւ դարձաւ կաթողիկոս (1734-էն 1737): Ծնած Կրէտէի Գանտիա քաղաքը (Յոյն մօրմէ), Աբրահամ Կրետացի կոչուած է նաեւ Թրակացի կամ Թէքիրտաղցի կամ Ռոտոսթոցի, քանի որ 25 տարի առաջնորդ եղած է Թրակիոյ թեմին: Ան՝ շահելով Պարսկաստանի Նատիր Շահի վստահութիւնը, իր կաթողիկոսութեան օրով Էջմիածինը փրկած է կողոպուտէ եւ ճանչցնել տուած կաթողիկոսական Աթոռի կալուածատիրական իրաւունքները: Մաղաքիա Արք. Օրմանեան իր «Ազգապատում»ին մէջ՝ քաղելով Սիմէոն Երեւանցի Կաթողիկոսի վկայութիւնները Աբրահամ Կրետացիի ազդօգուտ գործունէութեան մասին, կը գրէ թէ ան շատեր ազատած է մահուընէ, շատեր իջեցուցած է կախաղանէ, շատերու աչքերն ու ականջները փրկած է փորուելէ եւ կտրուելէ, բազմաթիւ գերիներ ազատած եւ բազում Թրքացածներ Հայութեան դարձուցած, քանի որ անոր ոչ մէկ խօսքն ու խնդրանքը ապարդիւն կ'անցնէր բռնակալ Նատիր Շահի մօտ. նոյնիսկ պարսիկ ուագանին եւ պալատականներ իրենց հողերուն համար կը դիմէին Աբրահամ Կրետացիի միջնորդութեան՝ Նատիր Շահի մօտ:

Վերադառնալով Հայերու Կրէտէ հաստատման ժամանակագրական տարեգրութեան նշենք, որ վերջին հոսանքը տեղի ունեցած է 1894 - 96, 1909, 1915 եւ 1922 թուականներուն Թուրքիա եւ Արեւմտեան Հայաստան կատարուած հայկական ջարդերու եւ Իզմիրի աղէտին հետեւանքով: Ըստ տեղեկութեանց, 1925-ին մօտ 8 հազար Հայեր կ'ապրէին Կրէտէ կղզիին մէջ, մեծ մասամբ Հերակլիոն, փոքր թիւով ալ Ռեթիմնո, Հանիա եւ Սիթիա քաղաքները: Հերակլիոնի մէջ եկեղեցւոյ գոյութիւնն է, որ դէպի իրեն քաշած է մեծ թիւով Հայեր, որոնք տեղւոյն վրայ ստեղծած են համայնական կեանք մը, հիմնած զանազան Միութիւններ, գրադարան, դպրոց, որ գոյատեւած է մինչեւ 1946, ունենալով շուրջ 200 աշակերտ: Բազմաթիւ Հայերու Հայաստան ներգաղթին, ինչպէս նաեւ արտասահմանի տարբեր գաղութներ մեկնումի հետեւանքով դպրոցը փակուած է 1946-ին եւ այնուհետեւ համայնական կեանքն ալ սկսած է հետզհետէ տկարանալ, կղզիի գլխաւոր քաղաքներուն մէջ մնացած են հատուկենտ հայ ընտանիքներ, հեռու՝ հայ կեանքէ, հայկական շունչէ, հայ երգ ու բանէ:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Շար. 1)

ՍԷՐԸ ԵՒ ՍԵՒԸ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ. - Հիւթուառի Նոյեմբերի թիւէն կը քաղենք հետեւեալ շահեկան յօդուածը, զոր ստորագրած է Նիքոլ Վէրթ:

×

«Սեռային արարքը կ'արտօնուի միմիայն իրական սիրոյ մը պարագային... մաքրակրօնութիւնը երբեք մարդու վնասած չէ. շատ կանխահաս սեռային կեանք մը կրնայ անձին կազմութեան մէջ ծանր խանգարումներ ստեղծել: Երիտասարդ աղջիկ եր ամուր կեցէք, պատուախնդիր եղէք: Երիտասարդներ, «ազատ սիրոյ» «տեսաբան»ներ կամ «կիրարկող»ներ մի՛ ձեւանաք: «Դիւրին» սէր չկայ. կայ միայն անպատասխանատու եւ գռեհիկ կեցուածք մը յարգանքի արժանի ու ազնուական զգացումի մը հանդէպ: Փիտցէ՛ք դիմադրել Արեւմուտքի սեռային կեանքի այլասերութեան, ոմանց մօտ արթնցուցած հմայքին»:

Որո՞ւ կը կարծէք որ ուղղուած ըլլան այս յորդորները, որոնք քաղուած են բարոյագիտութեան գիրքերէ կամ գրքոյկներէ: Այսօրուան խորհրդային երիտասարդութեան, որ եթէ կը ծաղրէ այս կարգի պատուէրներ, կը հետեւի սակայն կանոնաւորապէս «բարոյական դասախօսութիւններու», որոնք կազմակերպուած են համայնավար երիտասարդութեան բջիջներուն (Կոմսոմոլի) կողմէ: Այս երիտասարդները գիտէի՞ն արդեօք թէ նման ճառ մը գլխաւոր թէման էր 1920-ական թուականներու պարտադրուած «բարոյական կարգուսարք»ին, եւ որ պիտի յաղթանակէր Բ. համաշխարհային պատերազմին նախօրեակին: Կ'երեւակայէ՞ն մանաւանդ, որ Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան յաջորդող տասնամեակին, Ռուսաստան, յաջորդաբար փորձ մը եղաւ անոնց համար, որոնք կ'ուզէին թաղել «քաղքենի ընտանիքներու կեղծաւորութիւնը» եւ «գեխութեան անդունդ» մը Արեւմուտքի բարոյախօսներու աչքին:

«Համայնավարութիւնը, կը գրէր Մայակովսկի, միայն հողին, գործատուներու մէջ թափուած քրտինքին մէջ չէ, այլ նաեւ տունը, սեղանին շուրջ, հանապազօրեայ յարաբերութիւններու, բարքերու, ընտանիքին մէջ»: Ի՞նչպէս «փոխել կեանքը» հարց կուտային Բոլշեւիկները, առանց ընտանիքը փոփոխութեան ենթարկելու: Իրենց համաձայն ընտանիքը՝ ընկերային քաղքենի դրութիւնը ոտքի պահող երեք ազդակներէն մէկն էր: Ընտանիքը նաեւ «ընկերային այն հանգոյցն էր ուր կ'ապրէին անցեալի բոլոր նեխած, թանձրացած աւանդութիւնները ու անցեալ կեանքին փտածութիւնը, ցեխը»: Գալով քաղքենի ամուսնութեան, բնութեամբ վաճառքի նիւթ, մարքսիստ մտածելակերպը զայն կը նկատէր տեսակ մը պոռնկութիւն:

Ուստի իշխանութեան գլուխ գալէ հազիւ եօթը շաբաթ ետք Բոլշեւիկները եկեղեցւոյ իշխանութիւնը բեկանելու եւ ընտանեկան հաստատութիւնը խախտելու մտահոգութեամբ, երկու հրովարտակով կ'արտօնէին աշխարհական ամուսնութիւնը

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ՊՈԼՍՈՅ ԹԱՂԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՍԿԻՒՏԱՐ ԵԷՆԻ ՄԱՀԱԼԼԷ

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

Լսած էք անշուշտ, որ ախտ մը կայ, որուն անունն է ինձի մի՛ դպչիր, բայց չէիք իմացած հարկաւ, որ այդ ախտն այս թաղին մէջ ծնունդ առած է:

Հիմա հասկցաք ալ, որ այս թաղին մօտ դպչելու չէ՝ եթէ չէք ուզեր աւելի եւս վատթարացնել զայն:

Մեր ուշադրութենէ վրիպելու չէ, որ եթէ այս թաղին աղաներուն դպչելու ըլլաք՝ թաղին բոլոր իրաւունքներն օտարի կը ծախեն. իսկ եթէ դպչելու ըլլաք՝ ազգին իրաւունքներն օտարի կուտան. ահա դպչելու եւ չդպչելու տարբերութիւնն:

Փոքրիկ պատմութիւն մը ընենք հոս:

Բաւական տարիներ առաջ, տեղւոյն Յոյները գերեզմանատուն չունենալով հոն կը փափաքին աժան գնով ծախու առնել գետին մը, ուր թաղել կ'ուզէին իրենց ննջեցեալները:

Թաղին քանի մը հայ աղաները Յոյներու այս դիտաւորութիւնը լսելով՝ անոնց հետ բանակցութեան կը մտնեն:

- Իմացանք, որ թաղիս մէջ տեղ մը կը փնտռէք եղեր ձեր ննջեցեալները թաղելու համար:

- Այո, անանկ միտք մը ունինք:

- Այս մասին մեր ձեռքէն եկած ծառայութիւնը չենք զլանար ձեզի. երկու եկեղեցիներն արդէն քոյր - եղբայր են, իրարու շատ կը նմանին, երկուորեակ են կարծես...

- Շնորհակալ ենք:

- Քոյրն եղբօրն վրայ կը խնդմընայ:

- Ողջ ըլլայ:

- Ըսէք մեզի հիմա, դուք ո՞ր կողմ կ'ուզէք գետին ունենալ:

- Մենք կ'ուզենք, որ ձեր գերեզմանատանը կէսը մերն ըլլայ:

- Այդ ըլլալու բան չէ, ատոր խօսքը մի ընէք...

- Ինչո՞ւ. քոյրն իր եղբօրն այս ծառայութիւնը չկրնա՞ր ընել:

- Ինչո՞ւ անկարելի ըլլայ. ատկէ դիւրին ի՞նչ կրնայ ըլլալ...

- Մեր գերեզմանատունն ի՞նչպէս ձերինը կրնայ ըլլալ...

- Գիշերուան մը մէջ մեր Պալըքլըի գերեզմանատունէն գերեզմանաքարեր բերել կուտանք, կը դնենք, եւ հետեւեալ օրը կ'ըսէք, թէ Յոյները մաս ունին եղեր մեր գերեզմանատան մէջ:

- Անանկ բան մը կարո՞ղ ենք ընել:

- Կարող էք հապա. դուք թաղին երեւելիներն էք, մեծերն էք. դուք ամբողջ թաղն ալ կրնաք ծախել:

- Հապա մեր խիղճը...

- Խիղճն անանկ գործերու մէջ մտնելու իրաւունք չունի. խղճին ապտակ մը կը զարնէք դուրս կը վռնտէք ... կամ թէ ձեր խղճին քանի մը ոսկի կուտաք...

- Իրաւունք ունիք. խղճին դպչելու բան մը չկայ հոս. մեր ըրածը գողութիւն չէ, սպանութիւն չէ. եղբայրն իր քոյրէն գետին կ'ուզէ, եւ քոյրն ալ կուտայ. ատոր ո՞վ կրնայ բան մը ըսել...

- Խղճի վերաբերեալ խնդիր չէ աս ... փառք Աստուծոյ, ձեր ըրածը գողութիւն չէ. ազգին մէկ կալուածէն մեզի ալ բաժին պիտի հանէք: Աւետարանը կ'ըսէ. երկու շապիկ ունեցողն մէկն ընկերին տալու է. եւ որովհետեւ հոս մէկ գերեզմանատուն ունիք՝ պէտք է որ կէսը մեզի տաք ... Աստուածահաճոյ գործ մըն է աս:

- Մեզի ալ այնպէս կը թուի...

- Ձեր այս աստուածահաճոյ գործին համար վարձատրութիւն ալ պիտի ընդունիք...

- Չէ, չէ, մենք կաշառքով գործ չենք տեսներ:

- Կաշա՞ռք ... Աստուած չընէ:

- Չենք ուզեր որ ըսեն, թէ աղաները ստակ կերած են ու ազգին տեղն ուրիշին ծախած են:

- Մենք ալ չենք ուզեր:

- Ինչո՞ւ բամբասուինք:

- Ինչո՞ւ բամբասուիք ... ես վարձատրութիւն բառը գործածելով՝ հասկցնել ուզեցի, թէ Աստուծմէ կողմէ պիտի վարձատրուիք ...

- Ատոր ըսելիք չունինք. բայց կաշառք չենք ընդունիր: Ուրիշ բան է, եթէ դուք մեր տեսած գործէն գոհ ըլլաք եւ ձեր շնորհակալութիւնն յայտնելու համար մեզի դրամական նուէր մը ընէք ... նուէր է, ատոր ըսելիք չունիք, իբրեւ նուէր կ'ընդունինք. բայց իբրեւ կաշառք՝ ըլլալու երբեք. ատ մեր պատւոյն կը դպչի:

- Շատ լաւ. մնաք բարով:

(Շար. 1)

եւ ապահարզանը: Տարի մը ետք կը հրապարակուէր խորհրդային առաջին ընտանեկան օրինագիրքը. այդ շրջանին համար իրապէս յեղաշրջական վաւերաթուղթ մը: Այնուհետեւ օրէնքը կը ճանչնար միայն աշխարհական ամուսնութիւնը: Ընտանիքի հիմը կը դառնար «հարազատ շառաւիղը» եւ ապօրինի զաւակներ կ'ունենային նոյն իրաւունքները օրինաւոր զաւակներու հետ: Ապահարզանի ձեւակերպութիւնն ալ ծայր աստիճան դիւրացած էր: 1920 Նոյեմբերին, հրովարտակ մը օրինաւոր կը դարձնէր ձրի վիժումը, որուն համար բաւական էր միայն կնոջ դիմումը. կինը կրնար այս իրաւունքէն օգտուիլ «այնքան ատեն որ անցեալի պատկանող ազդակներ ու ներկայի տնտեսական դժուարութիւնները կը պարտադրէին կինը այս միջոցին դիմելու»: 1926-ին նոր օրինագիրք մը աւելի ազատական, վերստին տեղ կուտար «ամուսնական կեանք»ի գաղափարին, ամուսնացեալ եւ ազատ կենակցող զոյգերու շնորհելով նոյն իրաւունքները եւ նոյն պարտականութիւնները: Աւելին (կամ աւելի գէշ) ապահարզանի գործողութիւնը կարելի կ'ըլլար միակողմանի պարզ դիմումով մը: «Որեւէ յեղափոխութեան ընթացքին, կը գրէր Լենկէլս, «ազատ սիրոյ» հարցը առաջին գծի վրայ կուգայ. ոմանց համար այս յեղափոխական բնոյթով յառաջացում մըն էր, աւանդութիւններու կապանքէն փրկուելու միջոց մը: Ուրիշներու համար «վարդապետութիւն» մը, կամովին ընդունուած, որ կը քօղարկէր այր ու կնոջ միջեւ ամէն տեսակի դիւրին յարաբերութիւններ»:

Իրականութիւնը այն է որ յեղափոխութեան վաղորդայնին փոքրամասնութիւն մը միայն - Ֆէմինիսթներ, որոշ մտաւորականներ եւ քանի մը Բոլշեւիկներ - կ'ապրէին ընտանեկան կեանքի այս յեղաշրջումը:

Ֆէմինիսթ շարքային Ա. Քոլոնթայ ցրնորական վերլուծումով մը - զարգացնելով իր դիտարկումը ընկերվարական ընկերութեան մը մէջ երկու սեռերու փոխադարձ յարաբերութիւններուն մասին, կը նկարագրէ անխզելի ամուսնութիւնը, հիմնուած կնոջ ստրկութեան վրայ, որ փոխարինուած է ազատ կենակցութեամբ որ զօրացած է սիրով եւ փոխադարձ յարգանքով, ուր երկու կողմերն ալ ունին իրենց իրաւունքներն ու պարտականութիւնները: Ըստ իրեն, անձնական սեփականութեան գաղափարը իրեն հետ բերած էր ստացական ու քաղքենիացած սէր մը ու անոր վատառողջ հետեւանքներու շարքը. «կնոջ գերութիւնը, ապականած բարքեր, պոռնկութիւն»: Ասոնք այլեւս պիտի չտեսնուէին պրոլէտար ընկերութեան մը մէջ, ուր այսուհետեւ պիտի ծաղկէր սէր մը բազմաթիւ երեսակներով. սէր - բարեկամութիւն, սէր - կիրք, մտաւոր սէր, սէր - ընկերութիւն (սիրոյ ամէնէն կատարեալ ձեւը):

Հակառակ բանաձեւուած, Ա. Քոլոնթայի գաղափարները կ'այլափոխուէին, կը հասարակացուէին, ծաղրանքի կը վերածուէին: «Քոլոնթայի տեսութիւնները, կը գրէ կուսակցական յօդուածագիր մը, որպէս հետեւանք կը ստեղծեն այնպիսի կացութիւն մը, ուր ամէն պատանի կըրնայ գոհացնել իր սեռային պահանջը եւ կ'ենթադրուի որ այդպէս ալ կ'ընէ»:

«Քանի մը տարիէ ի վեր, կը գրէ 1927 Յունուար 9-ի «Պրաւդա»ն, սեռային հարցերը «խօսակցութեան» ամէնէն նախասիրուած նիւթերը դարձած են քաղաքներու մեր երիտասարդութեան»:

Բազմաթիւ հարցագրոյցներ, բանուորական եւ ուսանողական շրջանակներու մէջ, ցոյց կուտան թէ «ազատ սէր»ը միմիայն նախընտրուած «խօսակցութեան նիւթ մը» չէ. մոսկուայի 1600 երիտասարդ բանուորներու 86%-ը կ'ըսէ թէ «վաղանցուկ» սեռային յարաբերութիւններ մշակած է զանազաններու հետ. ամուսնացած այրերու 63%-ը ունեցած են արտ - ամուսնական յարաբերութիւններ եւսայն: Մինչդեռ տարբեր է կիներու կեցուածքը. երիտասարդ կիներու 78%ին համար «սէրը հիմնական ազդակ մըն է այր մարդու մը հետ իրենց յարաբերութեան մէջ»: Անոնց 81%-ը կը փափաքի ունենալ «երկարատեւ ու լուրջ յարաբերութիւն մը որ յանգի ամուսնութեան», եւ ի վերջոյ ամուսնացած կիներու 20%-ը միայն կը խոստովանի «խաբած ըլլալ» իր ամուսինը:

1920-ի Ռուսիոյ քաղաքարնակ ժողովուրդին համար ազատ սէրը կը յանգէր «Ազատութիւն, Հաւասարութիւն, Մայրութիւն» երրորդութեան: Մայրութեան կամ, աւելի յաճախ՝ վիժումի: Մեծ քաղաքներու մէջ բնակարանի տագնապը զաւակներ ունենալէ խուսափելու գլխաւոր պատճառը կը նկատուի: Մինչ մեծ քաղաքներու մէջ ծնունդներու թիւը կը նուազի 1 / 3 համեմատութեամբ, բաղդատմամբ նախայեղափոխական շրջանին, պաշտօնապէս արձանագրուած վիժումներու թիւը հետզհետէ կ'աճի: 1926-ին ամուսնութեան միջին տեւողութիւնը ութ ամիս է: Ամուսնալուծումները կը բազմապատկուին. տասնեակ հազարաւոր կիներ կը մնան լքուած, առանց աշխատանքի ու եկամուտի, զաւակներու հոգը իրենց վրայ, դառնալով պոռնկութեան ասպարէզին համար դիւրամատչելի որսեր:

Մեծ քաղաքներու մէջ պոռնկութիւնը, որ նուազում արձանագրած էր միջոց մը, կրկին կը յայտնուի:

Նման կացութեան մը առջեւ ահազանգի կոչերը չեն ուշանար: «Անձնական կեանքի մէջ անկարգութիւնը ընկերային անփչխանականութեան աղբիւրն է» կը գրէր 1923-ին կուսակցութեան «կնոջական բաժնի» պատասխանատուներէն մէկը: Մտահոգութիւնը կը ծաւալի մեծ թափով ընդունուած ընտանեկան նոր օրէնսդրութեան յաւի ազդեցութիւններուն հանդէպ: Նոյն ինքն կուսակցութեան ծոցէն կուգայ «բարոյական անկարգութեան» դէմ յարձակումը: 1925ին Լենին արտայայտուելով այս մասին, բացորոշ կերպով իր թշնամական կեցուածքը կը յայտնէ սիրոյ եւ բարոյականի հարցերուն մասին, «ծանօթ տեսութեան, որուն համաձայն համայնավար ընկերութեան մէջ սեռային եւ սիրային փափաքներու գոհացումը պիտի ըլլար այնքան պարզ ու անկարեւոր բան մը, որքան գաւաթ մը ջուր խմելը»: Գաւաթ մը ջուրի այս տեսութիւնը, կ'աւելցնէ Լենին մեր երիտասարդութիւնը ամբողջովին գժըլխեց: Վարկաբեկելով «քաղքենի ամուսնութեան մը ապականութիւնն ու խաթարումը, իր բարոյականով եւ կեղծ ու զարշելի սեռային յարաբերութիւններով» Լենին կը դատապարտէ հաւասարապէս սեռային հարցերու հանդէպ անփոյթ եւ թոյլ կեցուածքն ալ, յորդորելով երիտասարդութիւնը մարզական, մտաւոր կամ քաղաքական գործունէութեան յատկացնել իր զեղուն ուժականութիւնը:

Թ. Ա. Թ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան, Որբերու Օգնութեան Մարմինը, կը փափաքի տեղեկատուութիւն մը ընել իր ազգակիցներուն, որոնք բնաւ չեն դլանար իրենց բարոյական թէ նիւթական աջակցութիւնը բերել, իր բարենպատակ, մասնաւորաբար կրթական ձեռնարկներու:

Միութիւնս հիմնուած է 1913 տարւոյն, առաջին ամիսներուն: Պ. Արամ Ճէվահիրճեան, գաղափարը կը յղանայ, կոչ ընել փարիզաբնակ հայ տիկիններուն եւ կազմել, Հայ Տիկնանց Միութիւն մը: Առաջին նիստին իսկ, կ'ընտրուի դիւանը: Պատուոյ նախագահուհի՝ Տիկին Ն. Գուլպէնկեան, փոխ - նախագահուհի՝ Իշխանուհի Հ. Մելքոն, անդամուհիներ՝ Տիկիններ՝ Ներսէսեան, Թընկըր եւ Ճէվահիրճեան, աւելի ուշ, Տիկիններ՝ Ֆըրէնկեան, Էլիզա Լամէրեան, Արմինէ Գալէնտէր, Օր. Երանուհի Օհանեան:

Իր կազմութենէն՝ տարի մը վերջ կը ծագի համաշխարհային ընդհ. պատերազմ մը սփռելով ամէն կողմ թշուառութիւն, կարօտութիւն, սով եւ արհաւիրք հայ ժողովուրդին համար:

Այս տխուր օրերուն, գործունէութեան ընդարձակ դաշտ մը կը բացուի, նորածիլ Հայ Տիկնանց Միութեան առջեւ:

Միութիւնս, բազմակողմանի գործունէութիւն մը ունեցած է, այս արհաւիրքի տարիներուն, եւ Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութիւնը ճանչցուած է Ֆրանսական Պետութենէն, 1917 Յուլիս 9-ին Journal Officiel-ի տը կեռ, նախարարական թիւ 20588 արտօնագրով:

Որբերու Օգնութեան Մարմնի այժմու նպատակն է, իր պաշտպանութեան տակ առնել, բախտագուրկ մանուկներ եւ տալ անոնց հայեցի դաստիարակութիւն Դըպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի, Մխիթարեան հայրերու մօտ:

Շնորհիւ իր տարեկան պարահանդէսին, դրօշմաթուղթերուն եւ զանազան նուիրատուութիւններու, կ'ապահովէ իր պաշտպանեալներուն ծախքերը:

Միութիւնս հրապարակաւ կը յայտնէ իր ազգակիցներուն, իր սրտագին շնորհակալութիւնները, եւ թարգման կը հանդիսանայ իր պաշտպանեալ սան եւ սանուհիներուն երախտապարտական զգացումներուն:

Վարչութիւն

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ «Արմենիա» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 24-ին, տեղի ունեցած է Հայ Համալսարանական Կեդրոնի կազմակերպած վիճաբանական սեղան՝ «Մարդկային Իրաւունքներ եւ Հայ Դատը» նիւթին շուրջ: Մասնակցած են՝ պատմաբան տոքթ. Խօսէ Մարիա Ռոսա, Ծերակոյտի նախկին նախագահ տոքթ. Խօսէ Անթոնիօ Աժենոլ, Գիտակ վրդ. Մուրատեան եւ Ռ. Մողեան: Զրոյցը վարած է Պերնարտօ Նէուսթատ: Պատմաբան Ռոսա՝ անդրադառնալով Հայ Դատի եւ Մարդկային Իրաւանց յարաբերութեան, իր հիացումը յայտնած է հայ ժողովուրդի վերապրումի ու յարատեւումի ճիգերուն համար եւ գուպահեռներ բրած հայկական ողբերգութեան եւ Արժանթինի՝ անցեալ դարու եղբայրասպան կռիւներուն միջեւ: Ռ. Մողեան անդրադարձած է հայ ժողովուրդի կրած չարչարանքներուն եւ ցեղասպանութեան, երեւան հանելով Թուրք Պետութեան պատասխանատուութիւնը: Տոքթ. Աժենոլ ճշդած է այն պատճառները, որոնք պէտք է մղեն Արժանթինը՝ Հայ Դատին զօրավիգ կենալու. - 1) իր վկայագրական արժէքին համար, 2) ազատութեան եւ արդարութեան ի խնդիր մղուող պայքարին համար, 3) որպէս Մարդկային Իրաւանց բռնաբարման անլռելի օրինակ, 4) պահելու համար Արժանթինի աւանդական դիրքը միջազգային սկզբունքներու հանդէպ, եւ 5) որովհետեւ Արժանթին եւ Հայաստան ենթարկուած են միջազգային անրաբոյ խաղերուն: Գիտակ վրդ. խօսած է դարերու ընթացքին Հայց. Եկեղեցւոյ դերին մասին՝ հայ ժողովուրդի ֆիզիքական եւ մտաւոր պահպանման մէջ: Ռ. Մողեան անդրադարձած է միջազգային ներկայ կացութեան մէջ Հայկական Հարցի արծարծման կարեւորութեան եւ Արժանթինի՝ թիկունք ըլլալու անհրաժեշտութեան: Ծերակոյտի նախկին նախագահը՝ տոքթ. Աժենոլ, յայտնած է թէ Արժանթինի օժանդակութիւնը Հայ Դատին՝ քաղաքական վճիռ մըն է, որու իրագործման համար հարկ է հանրային նպաստաւոր կարծիք ստեղծել: Թէեւ, ըսած է ան, շահագրգռական նկատումներ դժուար կը դարձնեն անոր ներկայացումը:

×

ՊՈՒԷՆՈ ՍԱՅՐԷՍԻ Խրիմեան Կրթ. Հիմնարկութեան սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 13-ին, նշուած է Հ.Օ.Մ.ի Լանուսի մասնաճիւղի հիմնադրութեան յիսնամեակը, ճաշ - պարահանդէսով մը: Բացումը կատարած է Կլաուտիս Մարգարեան: Խօսք առնելով Սելինա Խօչքօչկէրեան անդրադարձած է Հ.Օ.Մ.ի՝ գաղութներու մէջ ունեցած կրթական, մշակութային եւ բարեսիրական դերին: Կարդացուած են շնորհաւորական հեռագիրներ:

Ժ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Ջ.)

- 30 -

ՏՕՆԱՀԱՆԴԷՍ

Փեփփոնէ բռունցքները դրաւ կողերուն.

- Ե՞ս թէ չես անգամ մը. ի՞նչ է խամաճիկկեր գնդակ մը. դլխուդ պայթուցիկ ռումբ մը կ'ուզէր: Հիմա ի՞նչ կրնանք ընել, որ բոլոր դրամը յանձնեցի նահանգային ներկայացուցիչին որ այսօր եկած էր ճառախօսին հետ:

Տոն Քամիլլօ եդ դրաւ դրամը դրամապանակին մէջ:

- Ո՞րքան կը ցաւիմ, հաւաչեց, հանդիստ պիտի չունենամ մինչեւ կեանքիս վերջը, մտածելով որ վնասեր եմ քու կուսակցութեանդ:

Փեփփոնէ բաժնուեցաւ գնաց ինքզինքը չվտանգելու համար:

×

- 31 -

ՀԻՆԳ ԱՌԱՒԵԼ ՀԻՆԳ

Խնդիրները շատ աւրուած էին քաղաքական տեսակէտէն, այնուհանդերձ յատուկ բան մը պատահած չէր: Փեփփոնէ երբ հանդիպէր Տոն Քամիլլոյի, գդուանքի ծամածռութիւն մը կ'ընէր ու դէմքը անդին կողմը կը դարձնէր:

Յետոյ հրապարակին մէջ ճառախօսութեան մը ընթացքին, Փեփփոնէ անարգական ակնարկներ ըրած էր Տոն Քամիլլոյի հասցէին եւ զանիկա կոչած «Աւետագրի ագռաւը»: Յաջորդաբար Տոն Քամիլլօ, նոյն յանդերով պատասխանած ըլլալով ժողովրդական օրաթերթին մէջ, գիշեր մը ժամատան դրան առջեւ թափեցին կառք մը աղբ, այնպէս որ առաւօտուն սանդուխով մը կրցաւ իջնել պատուհանէն: Կոյտին վրայ գրութիւն մը կար «Տոն Քամիլլօ պարարտացուր դդումդ»:

Ասկէ սկսաւ բանակռիւ մը լրագրական եւ որմային՝ այնքան վառ ու կատաղի, որ օդին մէջ կար, միշտ աւելի զաւազանաշարժութեան անխծեալ հոտ մը: Եւ Տոն Քամիլլոյին վերջին պատասխանէն ետք իր օրագրին միջոցով, մարդիկ ըսին «եթէ Փեփփոնէին մարդիկը չպատասխանեն ուրեմն հասեր ենք:

×

Փեփփոնէին կողմնակիցները չպատասխանեցին, մանաւանդ թէ փակուեցան մտահոգիչ լռութեան մէջ, որ կարծես փոթորիկը կանխող լռութեան պահն էր:

Իրիկուն մը Տոն Քամիլլօ եկեղեցին էր, թաղուած իր աղօթքներուն մէջ, երբ լըսեց զանգակատան դրան ճռնչիւնը, եւ ոչ իսկ ժամանակ ունեցաւ ոտքի ելլելու, Փեփփոնէ արդէն իր առջեւն էր:

Փեփփոնէ մռայլ դէմք մը ունէր եւ ձեռքին մէկը կռնակը տարած էր: Կարծես գինով էր եւ մազերը թափած էին ճակատին վրայ:

Տոն Քամիլլօ աչքի պոչով նայեցաւ աշտանակի մը, որ մօտն էր, եւ հեռաւորութիւնը լաւ չափելով դէպի ետ մէկ ոստումով ոտքի ելաւ, ու մէկ ձեռքով բռնած զոնուեցաւ պղնձէ ծանր այդ առարկան:

Փեփփոնէ սեղմեց իր կզակը ու նայեցաւ Տոն Քամիլլոյի աչքերուն. Տոն Քամիլլոյին ջիղերը բոլորովին պրկուած էին, ու վստահ էր որ հազիւ թէ Փեփփոնէ ցոյց տար կռնակին պահած առարկան, աշտանակը պիտի մեկնէր նետի մը պէս:

Փեփփոնէ յամրօրէն կռնակէն առաջ բերաւ ձեռքը ու Տոն Քամիլլոյին առջեւ դրաւ երկար ու նեղ խոշոր ծրար մը:

Տոն Քամիլլօ կասկածանքով լեցուն շարժում չըրաւ ձեռքը երկնցնելու, այն ատեն Փեփփոնէ ծրարը դնելով Խորանին առջեւ վանդակասինիկներուն վրայ, պատռեց կապոյտ թուղթը, եւ դուրս ելան մոմի հինգ երկար կերոններ, հաստ ինչպէս այգիի մը ցիցերը:

- Մեռնելու վրայ է, բացատրեց խուլ ձայնով Փեփփոնէ:

(Շար. 127)

Տէր եւ Տիկին Մանուկ Առաքելեան եւ զաւակները Վարուժան եւ Ակսել, Պ. Ռոպէր Գասպարեանց, Տէր եւ Տիկին Փաթրիս Ճօլօլեան, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Գասպարեանց, Տէր եւ Տիկին Թադէոս Աւետիսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ջաւէն Աւետիսեան եւ զաւակը ինչպէս նաեւ Գոչունեան, Ոսկանեան, Բապուճըեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին՝

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 15-ին, 89 տարեկանին, իր բնակարանը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 20, ժամը 10·30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Անիէռի նոր գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Պ. Վանիկ Սարգիսեան, Պ. Հայկ-Բարունակ Սարգիսեան, Օր. Եւա Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Նուգուճիքեան եւ զաւակները, երէցկին Ալթունեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ալթունեան, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Հորթեան եւ զաւակները՝ Սոֆի եւ Աստղիկ, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Մեսրոպեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Ալթունեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ալթունեան եւ զաւակները, Օր. Կուսինա Ալթունեան, Տէր եւ Տիկին Ժան-Փիէր Լրպօ եւ զաւակները եւ բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, զաւկին, քրոջ, հօրաքրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ԳԱՅԵԱՆԷ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Ալթունեան)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 16-ին, 62 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Չորեքշաբթի, Նոյեմ. 21, ժամը 10·30-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իսիի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Տէր եւ Տիկին Յակոբ Նոտարեան 500 Ֆ. իրենց մօր Շնորհիկ Նոտարեանի մահուան տարելիցին առթիւ: Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչի պարահանդէսի առթիւ, Պ. Արման Նշանեան 500 Ֆ. եւ Տէր եւ Տիկին Թայէպի 1000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Զէրչեան 100 Ֆ. իրենց թոռան՝ Կարապետ Երամեանի ամուսնութեան առթիւ:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
9, rue de Madrid — 94140

Rencontre avec

Henri GHAZERIAN
peintre

EXPOSITION DE PEINTURE
«Histoire d'un temps présent»
Dialogue pictural avec le poème de
NALBANDIAN «Liberté»
du Vendredi 23 Novembre
au Dimanche 25 Novembre
Vernissage le 23 Novembre, 20h30
suivi de :

PRESENTATION DE
DEUX NOUVEAUX DISQUES DE

JEAN-ETIENNE AKIAN - Stepan Aguert - Santour

JIRAIR DER-HAROUTIOUNIAN
- Danses d'Arménie - Tar

Audition musicale des artistes, dédicaces

CHAQUE JOUR, ECOUTEZ

RADIO ARMENIE
de 9h à 20h
sur 103,7 Mhz

Possibilité de capter RADIO ARMENIE
jusqu'à 40 kms environ de Décines

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՎԱԼԱՆՍ. - Տէր եւ Տիկին Ներսէս եւ Մարի Խաչիկեան իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տիկին Արշալոյս Ղազարոսեանին Կարօ Մեհեան-Ղազարոսեանի մահուան առթիւ եւ անոր յիշատակին 100 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

GRANDE QUINZAINE ARMENIENNE

A l'occasion de son
1er ANNIVERSAIRE

HAY DISC vous offre 20 % de réduction du 15 au 30 Novembre.

HAY DISC c'est : L'embarras du choix en disques et cassettes arméniens.

HAY DISC c'est aussi : Des vidéos, foulards, plaquettes, porte-clés, affiches, cartes de voeux, verres décorés

PROFITEZ DES PRIX ANNIVERSAIRE

HAY DISC : 31, Rue Lamartine
75009 PARIS
Téléphone : 878 - 22 - 79
Du Lundi au Samedi 14h00 - 18h30
M° : Cadet

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ստացած է. -

Գեղամ Պաղտասարեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի. - Քօրթօչեան, Ֆըրէնկեան, Արզումանեան, Տրիվալ, Պաղտասարեան 1000 Ֆ., Դարբինեան ընտանիք 600 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տէրտէրեան 300 Ֆ., Յովհաննէս եւ Ազատ Նալպանտեան 250 Ֆ., Մարսէյլի Հայ Բարեգործական Միութիւն, Օհանեան Լեւոն եւ աղջիկները, Տէր եւ Տիկին Ալեքսան Պապայեան, Պ. Էտուար Զագարեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Արշամ Պապայեան, Ստեփան Ոսկեան, Տէր - Պօղոսեան Ժիրայր եւ Նիքոլ, Պ. Կարապետ Գաւէճեան, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Նաճարեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Գազազեան, Մուսայէլեան ընտանիք, Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. 200-ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Յակոբեան, Մարկոսեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Կոստուզեան Ա., Եօթնեղբայրեան ընտանիք, Գուլումեան ընտանիք, Տրիկեան ընտանիք, Պ. Կարապետեան, Այրի Տիկին Ասլանեան, Տէր եւ Տիկին Աղապապ Նաճարեան, Տէր եւ Տիկին Աւետիսեան Համբարձում, Պ. Վաղարշակ Տէր-Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Պերճ Վարժապետեան, Տէր եւ Տիկին Տիրիկեան, Տէր եւ Տիկին Թորոս Քէփէլեան, Տէր եւ Տիկին Տէվիս Տավուտեան 100-ական Ֆ., Պ. Պ. Լեւոն Արզումանեան, Հայկ Ֆիրէնքեան, Տէր եւ Տիկին Տ. Սիլոյեան, Պ. Թօնկուրեան, Պ. Օհաննէս Ֆրանկեան, Այրի Տիկին Ազնիւ Տէրտէրեան, Տիկին Կարապետեան 50-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Տէրտէրեան Լեւոն 200 Ֆ.:

×

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.-

Տիկին Էլիզ Գոչեան իր ամուսնոյն՝ Խորէն Գոչեանի մահուան 2-րդ տարելիցին առթիւ 300 Ֆ., Արթինեան եւ Ժամագործեան ընտանիքները, Տիկին Զապէլ Պազալեանի մահուան առթիւ՝ փոխան ծաղկեպսակի՝ 50-ական Ֆ., Պ. Ժիրայր Ջիլինկիրեան, իր թոռան Նուպարին ծընընդեան ուրախ առիթով 1000 Ֆ.:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՓԱՐԻԶԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

-ԿՈՉ-

Ներկայիս կը հաղորդենք, թէ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ներկայացուցչական ժողովին 35 աշխարհական նոր անդամներու ընտրութիւնը պիտի կատարուի Յունուար 27, 1985ին՝ Կիրակի օր:

Առ այդ, կոչ կ'ընենք Կրօնական Ընկերակցութեան անդամներուն, որպէս զի անոնք որոնք կը փափաքին թեկնածու ներկայանալ այս ընտրութեան, իրենց թեկնածութիւնը դրաւոր յանձնեն կամ ապահովագրեալ փոստով ուղղարկեն Եկեղեցւոյ հասցէին, 15 rue Jean-Goujon, Փարիզ 8րդ՝ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ անունին, ամէնէն ուշ մինչեւ Կիրակի, 1984, Դեկտեմբեր 16 ներառեալ:

Այս առթիւ կը յիշեցնենք, թէ համաձայն Կրօնական Ընկերակցութեան կանոնագրին, ընտրութեան մասնակցելու եւ ընտրուելու իրաւունք ունենալու համար, իւրաքանչիւր անդամ անհրաժեշտ է որ վճարած ըլլայ անցեալ տարիներու եւ ընթացիկ տարուան բոլոր անդամատուրքերը:

Կոչ կ'ընենք անդամներէն անոնց, որոնք տակաւին վճարած չեն իրենց անդամատուրքը, որ առաջ կատարել զայն:

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

INSTITUT DES LANGUES ORIENTALES VIVANTES

Cours de Littérature Arménienne (UA 152)

K. BELEDIAN

reprend ses cours de littérature à partir du mardi 27 novembre à la salle P 115, à 17h30, Université Paris - Dauphine

métro : Porte Dauphine

Thème — Le théâtre arménien, Lévon Chanth et l'Enchaîné.

IMMOBILIER

SCEAUX PARC - Exceptionnel - Belle propriété - Style LOUIS XVI - dans parc de 1.100 m2 - Grande réception 40 m2 - 6 chambres - garage 2 voitures - 3.000.000 Frs.

○ ○ ○

17EME, RUE JOUFFROY - Immeuble P de taille - Salon - salle à manger - 2 chambres - cuisine - bains - 1er étage - rue et cour - Ascenseur - clair - 1.000.000 Frs.

○ ○ ○

13EME - LUXUEUX - Dans petit immeuble - Living double 40 m2 - 4 chambres - 2 bains - 2 wc - Plein soleil - 1.580.000 Frs.

○ ○ ○

13EME - LIVING DOUBLE - 2 chambres - 7ème étage - ascenseur - soleil - balcon - 525.000 Frs.

ETUDE RIVE GAUCHE
122, Bld. Raspail - PARIS 6ème
Tél. : 222 - 70 - 63
- 23ème année -
FNAIM - ORPI

Ս. ԽԱՉ
ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, Rue de Perche — 75003 Paris

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ՌԱՏԻՕԺԱՄ

Հայ կաթողիկէ համայնքը, հոգեւոր յայտագրով մը կը մասնակցի Ռատիօ-Այգ-ի հաղորդումներուն՝ ամէն ամսուան առաջին եւ երրորդ Կիրակիները, առաւօտեան ժամը 10·30-էն 11:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Սէն Ժէռոմի Կապ. Խաչի մասնաճիւղը կը տօնէ Հայկական Ծնունդը, Յունուար 5-ին, Շաբաթ իրիկուն:

ՀԱՅ MNA

Grande manifestation

VERS LE CONSULAT DE TURQUIE

JEUDI, 22 NOVEMBRE — 18 H

DEPART : PLACE CH. DE GAULLE, ANGLE AVE. MAC - MAHON

MOUVEMENT NATIONAL ARMENIEN

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱՁԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 21
MERCREDI 21 NOVEMBRE 1984
LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.837
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
60e ANNÉE — No 15.837

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆՆԱ

ԹՈՒՐՔ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

ԱՐԱՐՔԻՆ ՏԷՐ ԵԳԱԾ Է ԱՌԱ - Ն

- ՀԱՅԿ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿ -

Երկուշաբթի առտու, ժամը 9.21-ին կարմիր Մերսէտէս մը կեցած է Վիէննայի բանուկ պողոտային՝ Ռինկշթռասըի կարմիր ազդալոյսին: Մէկը կը մօտենայ եւ ապակիէն կրակ կը բանայ Թուրք դիւանագէտին վրայ, որ չորս գնդակներէն՝ երեքը գլխուն կը ստանայ: Կրակողը ճերմակ լաթ մըն ալ կը թողու դիւանագէտին մարմնին վրայ, ուր ԱՌԱ գիրերը կան (հայ յեղափոխական բանակ): Թաքսիներու վարորդները լուր կուտան ոստիկանութեան որ լայնածաւալ հետապնդումի կը ձեռնարկէ մեթրօն, կայարանները, օդակայանը, առանց արդիւնքի: Ականատեսներ կը նկարագրեն արարքին հեղինակը, ինչ որ թոյլ կուտայ ռոպօ նկար մը պատրաստելու:

Թուրք դիւանագէտը՝ էնվէր Էրկին 52 տարեկան է, ամուսնացած եւ մանչ մը ունի: 1979-էն ի վեր Վիէննա է եւ կը պաշտօնավարէ ՄԱԿ-ի գրասենեակը որպէս՝ տնօրէնի կցորդ մարդասիրական հարցերու եւ ընկերային զարգացման կեդրոնին:

Երեքշաբթի առտու փարիզեան օրաթերթերուն մէջ արձագանգներ կային այս մահափորձին, բայց տարբեր համեմատութիւններով: Հազիւ քանի մը տողով կը գոհանար «Իւմանիթէ», քիչ մը աւելի տեղ կուտային «Ֆիկառօ» եւ «Լիպերասիոն» ինչպէս նաեւ՝ «Ինթէրնէշընըլ Հէրըլտ Թրիպիւն», մինչ նկարներն ալ կը հրատարակէին «Մաթէն» եւ «Քոթիտիէն տը Փարի»: Ըստ տրուած մանրամասնութիւններուն, կրակողը 9 մմ. տրամաչափ ունեցող զէնք մը գործածած է: Արարքէն ետք, անծանօթ մը հեռաձայնած է Էսոշիէյթըտ Փրէսի Հռոմի գրասենեակը, նախ՝ յանուն ԱՌԱ-ի տէր ըլլալու համար մահափորձին, ապա յայտարարելու. - «Պիտի շարունակենք մեր յարձակումները ոճրագործ Թուրք Պետութեան ներկայացուցիչներուն դէմ, Թուրքիոյ մէջ թէ դուրսը: Ի մօտոյ նորէն պիտի զարնենք»: ԻՀԹ. - Այս հաղորդակցութեան առթիւ, կ'ըսէ թէ խօսողը անգլերէն արտայայտուած է, շատ դէչ առոգանութեամբ սակայն: Ամերիկեան օրաթերթերը կը գրէ նաեւ թէ ըստ Վիէննայի ոստիկանութեան պետ՝ Վալթէր Լիպհառթի «Բացայայտ է, որ մահափորձը շատոնց ծրագրուած էր եւ մէկը լաւ գիտէր թէ Էրկին ինչ ճամբայ կ'առնէ ամէն օր եւ կը սպասէր իրեն»: Անգարայէն Արտաքին նախարարութիւնը դիմում կատարած է Աւստրիոյ որ անմիջապէս գործի անցնի գտնելու համար Էրկինն սպանողը: ԻՀԹ. - կ'ըսէ նաեւ թէ հայ ծայրայեղները կ'ամբաստանեն Թուրքիան, որ հարիւր հազարաւոր Հայ ջարդած է 1915-ին, ինչ որ Անգարա կ'ուրանայ:

Վիէննայի մէջ էր, կրկին, որ նոյն կազմակերպութիւնը - ԱՌԱ - այլ արարք մը կատարած էր Յունիս 20-ին: Ականաւած կառքն էր Թուրք առեւտրական կըցորդին, որ օդը կ'ելլէր, երբ Էօզճան Էրտողան զայն նոր տեղաւորած էր կառակայքը: Ինք տեղն ու տեղը մեռած էր, 7 հոգի վիրաւորուած էին, որոնց երեքը՝ ծանրօրէն:

Վիէննական մամուլն ալ աւելի բան մը չէր ըսեր եւ եթէ Երկուշաբթի օր աւելի զգայացունց բնոյթ կը տրուէր լուրին կարգ մը օրաթերթերու կողմէ, Երեքշաբթի առաւօտեան լրջախոհ Տի Փռէսէ օրաթերթը կուտար այն լուրերը, միայն զորս կուտան փարիզեան օրաթերթերը:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

Երեքշաբթի առտու, Փարիզ հասած թրքերէն օրաթերթերը (որոնք Գերմանիա կը տպուին) դեռ երկար խորհրդածութիւններ չէին ըներ: Իրենց խորագրերն էին. - (Նոյեմբեր 20)..

«ՄԻԼԼԻՅԷԹ»
Նորէն Հայերը... նորէն արիւն թափեցին Վիէննայի մէջ Գ. անգամ զարկին

«ԹԷՐՃԻՒՄԱՆ»
Նորէն վատօրէն զարկին

Այս թերթը իբրեւ յաւելեալ տեղեկութիւն, կը գրէ թէ Էրկին ճարտարապետ էր եւ Միացեալ Ազգերու կազմակերպութիւնը իրեն պաշտօն յանձնած էր պատրաստելու 1985-ի «Երիտասարդներուն տարուան» յայտագիրը:

«ՀԻՒՐՐԻՅԷԹ»
Կատղած շուները նորէն յարձակեցան

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵՔՍԻՔԱ Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 20ին պիտի տօնէր յեղափոխութեան 74րդ տարեդարձը, որ ազգ. տօն է, բայց նախորդ օրը ահաւոր արկած մը սուգի կը մատնէր ամբողջ երկիրը: Երկուշաբթի առտու է, որ կազի գործատուն մը, Մեքսիքոյի հիւսիսային արուարձանը, կը պայթէր եւ 12 միլիոն լիթր հեղուկ կազ աւեր կը գործէր ամէն կողմ: Ժամէ ժամ նոր զոհեր կը գտնուէին եւ կարելի չէր վերջնական գաղափար մը կազմել: Առաջին առթիւ արդէն 400 մեռեալի խօսք կար, աւելի քան 2000 վիրաւոր, հազարաւոր անապաստան ընտանիքներ եւ հրդեհուած կամ քանդուած շէնքեր:

ՔԱՏԱՖԻ 48 ժամ պայմանաժամ ունի եղեր Չատէն քաշելու համար իր զօրքը: Ֆրանսա այս պայմանաժամը տուեր է երկու ժակուառներու Թոպչքէն ետք, մինչ՝ Ֆրանսական երկու միաւորներ ալ կը սպասեն Կեդրոնափրիկէ: Լիպիոյ ղեկավարը յայտարարած է թէ ինքզինքը յանձնառու կը զգայ Ֆրանսայի հանդէպ:

ՇԷՍՈՆ արտակարգ խանդավառութեան մը առիթ չէ տուած Ուաշինկթընի մէջ, ուր այցելութեան յայտագիրն ալ նուազագոյնին իջած է: Զատ մասին, երկու երկիրները լեզի - կծու խօսքեր փոխանակեցին վերջին օրերս եւ մթնոլորտը շատ պայծառ չէ:

ՆՈՒՎԷԼ - ՔԱԼԵՏՈՆԻԻ ընտրութիւնները (Շրջանային ժողով մը ընտրելու համար) եթէ նոյնիսկ յաղթանակ մը ապահովեցին ընդդիմութեան, այսինքն՝ հականկախապաշտներուն, կարելի չէ ջախջախիչ նկատել այդ յաղթանակը, քանի որ ձեռնպահներու համեմատութիւնը 49,87% էր եւ կազմուած անկախապաշտներէ: Հանրապետութեան մէջ Քալետոնիոյ համախմբումը արտայայտըւած քուէներուն 70,87% ստացաւ եւ 34 ընտրեալ կ'ունենայ, այսինքն բացարձակ մեծամասնութիւն: Մնացեալ ութ աթոռները կը բաժնուին հետեւեալ ձեւով. - 6՝ ազատագրութեան քանաք շարժումին, մէկ՝ Ազգ. ճակատին եւ մէկ քալետոնական նոր ընկերութեան: Ամէն պարագային մէջ, ոչինչ լուծուած է եւ ընտրութեան օրը ծանր միջադէպերը եւ բախումները թէեւ չկրցան արգելք հանդիսանալ ընտրութեան, բայց ներկայիս ալ կառավարելը դիւրին չէ դարձած:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՄԻՇՏ՝ ՖՐԱՆՍԱ
ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

ՄԻԹԵՐԱՆԷՆ ՔԼՕՏ ՖԱՌԷՐ՝ ԿԱՐՕՏԻ ԽՕՍՔԵՐ...

ԽՄԲ. - Թուրք թերթերը կը շարունակեն գրել Նախագահ Միթերանի ժեսթին մասին: «Թէրճիւման»ի կարծիքը չի փոխուիր՝ կեղծաւորութիւն է, ուրիշ՝ ոչինչ: Երէկ հրատարակած էինք էքկուն Կէօզէի յօդուածը, այսօր ալ լոյս կ'ընծայենք Ալթան Տէլիօրմանի գրութիւնը, որ լոյս տեսած է թերթին Նոյեմբեր 18-ի թիւին մէջ, «Զո՞վ կը խաբէք» խորագրին տակ: Յօդուածագիրը խիստ ոճով մը եւ որոշ հեգնանքով կ'արտայայտուի Միթերանի մասին, առանց մոռնալու - անշուշտ - հայկական «չէթէ»ները:

Ասկէ զատ, սակայն, կայ «Հիւրրիյէթ»ի (Նոյեմբեր 18) մէջ լոյս տեսած Թահսին Էօզթինի յօդուածը, ուր գովքը կը հիւսուի վերագտնուած երբեմնի սիրելի՝ Ֆրանսային, այն Ֆրանսան՝ որ Գլօտ Ֆարէր տուած է (Լոթին ո՞ւր մնաց...) եւ ի՛նչ քնարակա՛ն ոճով: Թահսին Էօզթին թուիչք կուտայ իր երեւակայութեան եւ հին օրերու կարօտը խառնելով նոր օրերու յոյսերուն թուրքեւֆրանսական սիրալիր վաղորդայնի մը դարաշրջանի սկիզբը կը տեսնէ...:

×

«ԹԷՐՃԻՒՄԱՆ». -

... Երկար ատենէ ի վեր կը տեսնէինք թէ Ֆրանսական հանրային կարծիքին մօտ ինչպէս կը ցանուէր Թուրքին դէմ ատելութեան մը սերմը: Երբ Թուրքիոյ մէջ համայնավար զինուորեալ մը անկախ դատարանին առջեւ մահուան կը դատապարտուէր ու կեանքին դնով կը վճարէր իր ոճիրը, ականատես կ'ըլլայինք թէ ինչպէս բովանդակ Ֆրանսայի տարածքին ալիք - ալիք կը տարածուէր «բարբարոս Թուրքեր» պիտակը: Հայկական «չէթէ»ներու ոճիրները երբ կ'արդարացուէին, որպէս թէ սպաննուած Թուրքերը ըլլային պատասխանատուները, միաբերան կը գոչէինք թէ սխալ էր այս մտայնութիւնը, անտրամաբանական, խղճի դէմ, մարդկութեան դէմ, սակայն ի զո՛ւր:

... Ֆրանսական ձայնասփիւռն ու հեռատեսիլը, օրաթերթերը, պարբերականները հայկ. խլրտումներու յարձակումէ ետք Թուրքերը դատապարտող լուրեր, գրութիւններ չէի՞ն հրատարակած, յայտագրեր չէի՞ն պատրաստած:

Քայլ մը եւս. արդեօք անմե՞ղ են Ֆրանսացի այն խորհրդականները որոնք իրենց յարգանքը մատուցանեցին արիւնարբու այն զինուորեալին որ յանցաւոր հռչակուած էր դատարանի վըճռով ու կախաղան բարձրացած: Ո՞չ մէկ յանցանք ունին երկրին վարիչները, որոնք ծափերով կ'ողջունեն հայկ. յուշարձաններու բացումը, հայկ. երկուքէի համար հազարումէկ քաղաքական լարախաղացութիւններ կ'ընեն, հայ քոմիթաճիներու հետ ուղղակի սակարկութեան կը նստին:

... Քաղաքագօրքի միջամտութեան ջոկատներու նախկին ղեկավարներէն հարիւրապետ՝ Փօլ Պարիլ, իր «Յատուկ պաշտօններ» հատորին մէջ կը գրէ թէ Ֆրանսայի մէջ ահաբեկչութեան դէմ պայքարը խարուսիկ երեւոյթ մըն է միմիայն ու իրականութեան մէջ ահաբեկիչները տիրած են երկրին:

Բոլոր այս տուեալներով կազմենք խըճանկարը, դիտենք զայն ու հարց տանք:

- Վերջին դէպքերուն առիթով ցոյց տրուած կեղծ հակազդեցութիւնը երկար տարիներէ ի վեր ծանօթ պերճազիճի մը յանկարծ առաքինութեան հովեր առնելուն չի՞ նմանիր: Հանրապետութեան Նախագահ Միթերան կը կարծէ թէ սպաննուած մեր բանուորին դիարանին մէջ յարգանք մատուցանելով պիտի քաւէ՞ իր բոլոր մեղքերը ու այսպէսով պիտի մաքրէ՞ Ֆրանսայի պատիւը:

Սուգի այս ցոյցը դիարանին ցուրտին մէջ ննջող Թուրք գործաւորէն աւելի, կը թուի թէ կատարուած է Ֆրանսայի արժանաւորութեան համար որ կորսուած էր շատոնց: Եթէ այդպէս է, շատ տեղին է: Եթէ չէ, այս վսեմափայլ պարոնները պէտք է շատ լաւ գիտնան որ Թուրք հանրային կարծիքը կարելի չէ մխիթարել եւ ոչ ալ քնացնել:

×

«ՀԻՒՐՐԻՅԷԹ». -

Ֆրանսան ա՛յս էր:
Գլօտ Ֆարէրներու Ֆրանսան:
Մեր անկախութեան պատերազմին ազնուակա՛ն Ֆրանսան:
Ֆրանսան որ սեղմած էր Աթաթիւրքի ձեռքը:
Տը Կօլով մը կնքուած Ֆրանսան:
Վերջապէս Ֆրանսան, զոր կարօտցած էինք:
Ֆրանսան որ Միթերանի վարմունքով մեզի տուաւ կորսուած սիրելի մը վերագտած ըլլալու երջանկութիւնը:
Ժողովուրդներն ալ մարդոց պէս են. իրենց մեղքերով ու բարիքներով կ'ամբողջանան:
Մեր անկախութեան պատերազմէն, Գլօտ Ֆարէրէն ետք բազմաթիւ Ֆրանսացի մտաւորականներ այցելեցին Թուրքիա:
Ֆրանսա իր պատմութեամբը, յատկապէս իր յեղափոխութեամբ որոշ սէր մը կը վայելէ Թուրքիոյ մէջ:
Նաեւ իր լեզուով:
«Ես, ֆրանսերէն գիտեմ»:
Թուրքիոյ մէջ յատուկ արժէք մը ու յարգանք կը վայելէ այս յայտնութիւնը:
Տակաւին Թուրք արտ. գործոց պաշտօնէութեան գլխաւոր լեզուներէն մէկը, ասպարէզի լեզուն ֆրանսերէնն է:
Նափոլէոն մը, Տը Կօլ մը ծանօթ են, կը յարգուին, կը սիրուին բոլորէն Թուրքիոյ մէջ:
Ֆրանսայի այժմու Հանրապետութեան Նախագահը Միթերան իր վերջին վարմունքով գրաւած է բովանդակ Թուրքիոյ սիրտը:
Ա՛յս է այն մեծ ու մարդկային Ֆրանսան, զոր կ'ուզենք տեսնել:
Այսինքն Ֆրանսան՝ իրաւունքին ու արդարութեան կողքին կանգնած:
Բիւրեղեայ հայելիի մը մէջէն կը դիտենք Միթերանը իր այս նշանակալից վարմունքէն ետք:
Ան սապէս կը ներկայացուի այդ լուրին մէջ:

«Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահը Ֆ. Միթերան խոնարհելով Գ. Էօզկիւլի դիակին առջեւ ըսած է. «Ինծի հետ բազմաթիւ բարեկամներ խոր յուզում, ցաւ եւ միաժամանակ վրդովում կը զգան այս տեսակ արարքներու դէմ, որոնք հետըզհետէ կը ծաւալին»: Ան հետեւեալ ձեւով շարունակած է իր խօսքերը. - «Ես հոս եկայ իմ յարգանքը մատուցանելու Գ. Էօզկիւլի, որպէս Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահը, ու այսպէսով արտայայտեցի նաեւ բովանդակ Ֆրանսայի միակամութիւնը»:

Ֆրանսա որ լայնախոհութեամբ կը դիտէր ահաբեկչութիւնը, որ կը ջանար հաշտարար, մարդկայնական միջոցներով լուծում մը բերել անոր, այսօր այլեւս գլխաւորութեամբ իր Հանրապետութեան Նախագահին, յարգելի Միթերանի, ըմբռնած կ'անդրադառնայ անոր, երբ՝ դանակը հասած է ոսկորին:

Մաղթենք որ այս բարի սկզբնաւորութիւնը տայ իր պտուղները ու ահաբեկչութիւնը, յատկապէս հայկ. ամբաստանութիւնն ալ լռէ վերջապէս:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԵՏՔԵՐ ԿՐԵՏԷ ԿՂԶԻԻՆ ՄԷՋ

Բ.

Այս անգամ խորունկ կրողութիւնը հաստատեցինք մեր շրջապտոյտի ընթացքին, բոլորովին պատահական կերպով հանդիպելով հայկական հետքերու։ Այսպէս, երբ Իերափեթրա - Սիթիա ճամբուն վրայ, յայտնաբերելէ ետք Կրէտէի Արմէնի գիւղերէն մին եւս, կը հասնէինք Սիթիա՝ կղզիին ծովեզերեայ մեծ քաղաքներէն մին, պանդոկին մէջ պայուսակները տեղաւորելէ անմիջապէս ետք, ըստ սովորութեան, փողոց կ'իջնէինք, կարճ ժամանակուան մէջ առաւելագոյն ծանօթութիւնը ունենալու համար քաղաքին։ Արդ, երբ սովորականին պէս կը մտնէինք յիշատակի նուէրներու խանութները, անոնցմէ մէկուն պաշտօնեան՝ նկատելով մեր խօսած լեզուին «տարօրինակութիւն»ը, այսինքն ֆրանսերէն, հայերէն, ֆրանսերէն բառերով շաղախուած հայերէն (որպէս արձակուրդի լեզու, ինչպէս նաեւ «առեւտրական նպատակով» բառախառնում), կը հարցնէր, թէ ո՞ւրկէ կու գանք։

- Ֆրանսա, Փարի, - անմիջական է Սոնիայի պատասխանը։

- Բայց ի՞նչ լեզու է ձեր խօսածը, - կը հետաքրքրուի ծախող պաշտօնեան։

- ԱՐՄԷՆԻԷՆ, - կը պատասխանենք միաբերան։

- Օ՜, գիտէ՞ք թէ հոս՝ Սիթիայի մէջ հայ ընտանիք մը կ'ապրի, շատ ազնիւ մարդիկ են։ Անոնց տղան տարիներու ընկերս է, գացէք տեսէք, շատ կ'ուրախանայ։

- Անունն ի՞նչ է, - կը հարցնենք յոյն երիտասարդին՝ ցնծութեամբ պարուրուած։

- Փեթրոսեան։ Բիչ անդին, զուգահեռ փողոցին մէջ խանութ ունի։ Խանութի ճակատին ալ գրուած է իր մականունը։

Դժուար է նկարագրել այն յուզումը, զոր զգացինք այդ պահուն, հեռաւոր այս անկիւնը Հայու հետք մը գտնելու ի լուր։ Արագ - արագ կը քալենք իւրաքանչիւր խանութի ճակատին փնտռելով Հայու անունը, բայց ի զուր։ Չենք հանդիպիր։ Չե՛նք ալ յուսահատիր։ Կը փորձենք վաճառականներէն մէկուն հարցնել։ Յոյն խանութպան մը, որ կը ճանչնար մեր հայրենակիցը, փոխանակ բացատրելու թէ ո՛ւր կը գտնուէր անոր վաճառատունը, պարզապէս կը գոցէ իր խանութը եւ ժպտուն դէմքով մը կ'առաջարկէ մեզի հետեւիլ իրեն։

- Փեթրոսեան, ահաւասիկ քու հայրենակիցներդ, որոնք քեզ կը փնտռեն, - կ'ըսէ յունարէնով (գուշակեցինք, անշուշտ, քանի մը բառ հասկնալով) ու կը թողու մեզ մեր հայրենակիցին հետ առանձին։

Մեր հայրենակիցը պարոն Պետրոսեան, տէրն է ընդարձակ վաճառատան մը, ուր կարելի է գտնել առաւելաբար Ֆրանսայէն եւ Իտալիայէն ներածուած բիւրեղեայ սպասներ։ Հազուագիւտ խանութներէն մին՝ ուր կարելի չէր գտնել յունական յուշանուէրներ։ Իր մայրենի լեզուէն քանի մը բառեր միայն գիտէր՝ բարեւ, ի՞նչպէս ես ... Ներողութիւն կը խնդրէ այդ թերութեան համար, աւելցնելով որ զաւակն է Իզմիրի աղէտէն ճողոպրած ծնողքի մը, որուն առաջին մտահոգութիւնը եղած է երդիք մը ունենալ, ապրուստը ճարել եւայլն։ Հայու ճակատագիր ... Եկէք ձեզ տանիմ հօրս քով, անիկա շատ մաքուր հայերէն կը խօսի։

Պարոն Պետրոսեան իր կարգին կը գոցէ խանութը ու մեզ կ'առաջնորդէ իր հօր բնակարանը՝ ծովահայեաց յարկաբաժին մը։

- Փափա, տե՛ս, Հայեր են, Փարիզէն եկած են ու քեզ կը փնտռեն, յայտնապէս ուրախ կը ներկայացնէ մեզ իր հօր՝ Երուանդ Պետրոսեանի։

Ութսունի դռները հասած համակրելի այս հայ ծերունին՝ կարծէք վերանորոգուած իր հայկականութեան զգացումներուն մէջ, կ'ողջագուրուի իւրաքանչիւրիս հետ ու մեզ կ'առաջնորդէ իր յարկաբաժինը։ Հարցումները զիրար կը հրմշտկեն երկուստեք։ Մենք Փարիզէն ու Մարսէյլէն ենք. ինք աղջիկ ու թոռ ունի Թուլուզ։ Կը հարցնենք, թէ ինչ պայմաններու տակ ինկած էր հեռաւոր այս կղզին։

- 1922-ին՝ Իզմիրի աղէտին, քանի մը հարիւր Հայեր էինք, նաւով բերին հոս եւ ոչխարներու պէս ձգեցին մեզ այս կղզին։ Լեզու չէինք գիտեր, մարդ չէինք ճանչնար։ Առաջին գործերնիս եղաւ պատառ մը հացի ետեւէ իյնալ. հազար ու մէկ տեսակ գործ ըրինք, գիշեր ցերեկ աշխատեցանք, զաւակներ ունեցանք, մեր բոյնը վերաշինեցինք։ Զաւակները մեծցան. շրջապատը, ծանօթները, գործակիցները, բարեկամները բոլորն ալ Յոյներ էին։ Հայկական վարժարան չկար. հետեւաբար առօրեայ ապրուստի հեւքոտ պայքարին մէջ դժուար էր պայքարիլ նաեւ մայրենի լեզուի պահպանման ի խնդիր։ Այս է պատճառը, որ այսօր զաւակներս հայերէն չեն գիտեր, բայց մխիթարանքս այն է, որ թոռներս սկսած են հետաքրքրուիլ իրենց արմատներով եւ մօտեցած են հայ կեանքին։

Այս է ահա Երուանդ Պետրոսեանի՝ Սիթիա նետուած Հայու այս բեկորին պատմութիւնը, քանի մը բառերով ամփոփուած. պատմութիւն մը՝ որ եղած է արմատախիլ ժողովուրդի մը բոլոր մասնիկներուն, ցրուած ի Սփիւռս աշխարհի։ Ինչ որ առաջին իսկ պահէն աչքի կը զարնէր այս ծերունիին մօտ, այն էր՝ որ Երուանդ Պետրոսեան բարձրորակ հայերէն կը խօսէր, ջինջ, մաքուր, եւ անաղարտ։ 1922-էն ի վեր իր կապը չէ խզած հայ գիր ու գրականութեան հետ։ Մինչ իր կինն ու աղջիկը հայկական աւանդական հիւրասիրութեամբ կը պատուէին մեզ, ծերունին ցոյց կուտար Սփիւռքի զանազան գաղութներէ հայերէն թերթեր, որոնց մէջ նաեւ «Յառաջ»։ Ոմանք ուղղակի կը ստանամ, ուրիշներ՝ բարեկամներու միջոցով, կ'ըսէ ան, աւելցնելով հպարտութեամբ՝ որ կը կարդայ բոլոր թերթերը, կը հետեւի հայ կեանքին, տեղեակ է ամէն բանէ։ Հայ թե՛րթն է իմ կապս ժողովուրդիս հետ, կը շեշտէ սփիւռքցի Հայը։ Եւ այս՝ մանաւանդ 1946էն ի վեր, այն օրէն երբ քաղաքին մէջ բնակող շուրջ երկու հազար Հայեր ներգաղթած են Հայաստան։ «Այնքան բախ, որ մենք ալ երթանք», գիտել կուտայ տիկին Պետրոսեան։ «Կնիկ, սո՛ւս ըրէ, խելքդ չի հասնիր», կը յարէ ամուսինը, մեկուսի նշան ընելով որ «կինը ծերացած է, ըսածը չի գիտեր»։ Իմաստուն ունեցող մարդ է մեր հայրենակիցը։

Այս պատահական յիշատակելի հանդիպումը տեւեց շուրջ երկու ժամ եւ մենք վայելելէ ետք հիւրընկալութիւնը հայկական օճախին, հրաժեշտ առինք հեռաւոր այս փոքր քաղաքին միակ բնտանիքին, լաւագոյն տպաւորութիւններով։

Հոս, միջանկեալ նշենք, որ Հռոդոս կղզիի համանուն գլխաւոր քաղաքին մէջ ալ, նոյնպէս պատահմամբ, հանդիպեցանք Հայու մը, այս անգամ յուշանուէրներու վաճառատան մը ճակատին կարդալով տիրոջ անունը՝ Մանուկեան։ Բանուկ պողոտայի մը վրայ, Հռոդոսի Բագի. Ռոյին դիմացի մայթին վրայ գտնուող այս վաճառատունը մտնելով բարեւ մը կ'ըսենք ու Պ. Մանուկեան բարեւով կը պատասխանէ։ Հոս կը կենայ հայերէն խօսակցութիւնը, հասկնալի պատճառներով եւ ծանօթ դէպքերու իբրեւ հետեւանք։ Պ. Մանուկեան եւս կը պատմէ ողբերգական Իզմիրի աղէտէն ճողոպրած եւ կղզին նետուած իր ծնողքներուն։ Ինք հոն ծնած է. մանկութեան սորված քիչ մը հայերէնը ժամանակի ընթացքին մոռցած է. ծնողքները կորսնցուցած, ամբողջովին յոյն բարեկամներէ շրջապատուած, զուրկ հայկական որեւէ կապէ, այսուհանդերձ իր ինքնութիւնը բացայայտող ազգանունը դրած իր մեծ վաճառատան ճակատին՝ Պ. Մանուկեան կը յայտնէ մեզի, որ ուրիշ Հայ մըն ալ կ'ապրի այս կղզին, նոյն ճակատագրին վիճակուած։ Չէք կրնար երեւակայել, կ'ըսէ, որքան կ'ուրախանանք, երբ տարին մէկ - երկու անգամներով կը հանդիպինք Հայերու, զբօսաշրջիկութեան եղանակին։

(Շար. 2)

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՍԵՐԸ ԵՒ ՍԵՌԸ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջ)

Պաշտպանողական զանգուածն ալ ուժ առած Լենինի բարոյական օժանդակութենէն եւս չի մնար տարածելու սեռային բընագդին «յեղափոխական վսեմացում»ի գաղափարը։ Ինչպէս Փրոֆ. Զալքինտ, մարքսիստ հոգեբոյժներու ընկերութեան հիմնադիրը, եւ սեռային զարմանալի տեսութեան մը հեղինակը. անոր կարծիքով սեռային ապրումը սահմանուած որպէս անհատի մը «դասակարգային էներժիին գլխաւոր տարր»ը, պէտք էր խնամքով յանկացուէր «դասակարգային նպատակներու եւ չվատնուէր պատահական հանդիպումներու մէջ»։ Եւ Զալքինտ «առողջ ու հաւասարակշռուած սեռային կեանքի մը համար» կ'առաջարկէ 12 կանոններ, ինչպէս բանուոր դասակարգին մէջ տեղ չտալ սեռային կանխահաս յարաբերութիւններու, սեռային կեանքէ հեռու մնալ մինչեւ ամուսնութիւն, տեղ չտալ նախանձի, եւայլն, նաեւ այն որ ընկերային դասակարգը յանուն յեղափոխութեան, իրաւունք ունի միջամտելու իր անդամներուն սեռային կեանքին։

Այս չէ բոլորը. 1926-էն սկսեալ «բարոյական անկարգութեան» ու մանրամասնուած քննադատութիւնը կը զարգացուի առողջապահական նախարարութեան կողմէ հրատարակուած գրքոյկներու շարքով մը, յանկացուած «ապրելակերպի բարելաւումին»։ Հոն խառն է խուռն կը խօսուի ալքոլամոլութեան, ծխամոլութեան, եւ սեռային անկանոն կեանքի մը վնասներուն մասին, զգուշացնելով երիտասարդութիւնը վեներական հիւանդութիւններէ, որոնցմէ կը վարակուի մարդ «պարանցիկ երեկոյթներու ընթացքին, որոնք ապօրինի կերպով կ'երկարին ու կ'աւարտին անծանօթներու ան-

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ՊՈԼՍՈՅ ԹԱՂԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՍԿԻՒՏԱՐ ԵԷՆԻ ՄԱՀԱԼԼԷ

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

- Մնաք բարով։
- Երթաք բարով։
- Քանի մը օրէն կը տեսնուինք։

Քանի մը օրէն ետքը յունական տապանաքարեր կը տեսնուին մեր գերեզմանատան մէջ. ժողովուրդն իրար կ'անցնի։

- Իմացա՞ր, Պ. Կարապետ։
- Չիմացայ. ի՞նչ կայ։
- Մեր գերեզմանատան մէջ Յունաց քարեր կան։
- Անկարելի է։
- Ես տեսայ։
- Թերեւս մեր քարերը յունարէնի թարգմանուած են։
- Ժողովուրդն ազաներու կը դիմէ։
- Ազաներ, ինչո՞ւ նստած էք։
- Ի՞նչ ընենք հապա։
- Գերեզմանատունը երթալու վրայ է։
- Ո՞ւր։
- Չգիտենք ուր ... Յունաց քարեր կան։
- Օրհնեալ ժողովուրդ, առաջուց չկա՞յի՞ն այդ քարերը։
- Չկային։
- Մեր գիտցածին նայելով՝ այդ քարերը շատոնց ի վեր կային հոն, եւ Յոյներն իրաւունք ունին այդ գետնի վրայ։

Ժողովուրդը կը յուզուի. գերեզմանատան մէջ կռիւը կը սկսի. յիսունէն աւելի հայ երիտասարդներ կը բանտարկուին, եւ ազգը մեծ դժուարութեամբ կրնայ կ'ըլլայ առնելու գերեզմանատան կէսը Յոյներէն՝ որք ամբողջ գերեզմանատունը կլլել կ'ուզէին։ Հոս կը վերջանայ այն փոքրիկ պատմութիւնն, որ այն ատեն մեծ յուզում պատճառած է ժողովրդեան մէջ։

Թաղականութիւնը հոս մենաշնորհ մըն է քանի մը անձերու, որք քսան տարիէ ի վեր իրենք զիրենք կ'ընտրեն, ամէն տարի հրաժարական կուտան, նորէն կ'ընտրուին, դարձեալ կը հրաժարին, վերստին կ'ընտրուին։ Ասոնց քաղաքականութիւնը միապետական է. խեղճ Սահմանադրութիւնը ինքզինք կը պատռէ եւ դարձեալ չէ կրնար իր ձայնը լսելի ընել։ Թաղական Խորհուրդն ուզածին պէս կը կառավարէ վարժարանն, որ այժմ անդրջրհեղեան կարգի դպրոց մը կրնայ համարուիլ։ Ճեմարանն այն ատրճան հինցած է, որ ամենաթեթեւ հով մը փչած ժամանակ երկրպագութիւն կ'ընէ։ Եկեղեցին բաւական հարուստ ըլլալով՝ կարող էր իր թաղին վարժարանին ծախքերը հոգալ՝ եթէ Աստուած կամենար... Թաղեցին այս մասին բոլորովին անհոգ է. իմին ինչո՞ւս պէտք. Թաղական խորհուրդն հարկաւ իրաւունք ունի որ, կ'ըսէ, այսպէս կը վարուի։ Ազնուապետական մասը Թաղական խորհրդոյ համամիտ է ամէն խնդիրներու մէջ, եւ այս մասն պատարագի ժամանակ երկու անգամ, առաքելոցին եւ օրհնեալ եղբարքին, Թաղական խորհրդարանը կ'երթայ, սիկար քաշելու եւ խահուէ խմելու. եթէ երբեմն այս մասէն մին մոռնայ Թաղական խորհրդարանն երթալու եւ խահուէ խմելու՝ Թաղականէն ժամակոչ մը կը ղրկուի եկեղեցին եւ իմաց կը տրուի այդ ազային, որ խահուէն պաղած է, հրամմէ թող խմէ։

Եկեղեցւոյն մէջ առաջին փնտռուելիք բանն է իրենց համար՝ փառաւոր ձայնաւորներ ունենալ. ասոնք կ'ուզեն, որ իրենց ձայնաւորին ձայնը Գատըգիւղէն ալ լսուի, որ այդ գեղէն ալ ժողովուրդ գայ իրենց եկեղեցւոյն։

Ենիմահալլէն երկուքի բաժնուած է, վերին Ենիմահալլէ եւ ստորին Ենիմահալլէ, եւ Ենիմահալլէ - Նոր թաղ - կոչուելուն բուն պատճառն ալ թաղին հին ըլլալն է։

Վերին Ենիմահալլէն բոլորովին ազնուապետական է. ամէն մարդու հետ տեսնուելու չզիջանիր։ Ողիմպոսի աստուածներուն հետ միայն տեսնուելու արժանի կը համարին զիրենք։ Այս մասն, ինչպէս ըսինք՝ իր կարծիքը թաղական ազդաներուն տուած է եւ բնաւ բանի մը չխառնուիր. միայն կը խառնուի այն խնդիրներուն, որոնք աղէկ միսի, կարագի, բանջարեղէնի, գինիի, օղիի եւ վերջապէս մարմինը ուռեցնելու արհեստին հետ կապակցութիւն ունին։

Ահաւասիկ վերի թաղին բնակիչներէն մէկուն խօսակցութիւնն Սէլամօրգցիի մը հետ.

- Էֆէնտի, այսօր ազգային ժողով գացի՞ր։
- Երթալու միտք չունէի. բայց այդ կողմէն մխ առնելու ստիպուած ըլլալով քիչ մը ներս նայեցայ։
- Ի՞նչ կար։
- Շուն չանորդիները պատուական միս կը կտրեն կոր...
- Ազգային ժողովին համար ըսի...
- Վեց ու կէս օխա առի, բայց աղւոր ընտիր միս...
- Երեսփոխանները ամբողջ եկա՞ծ էին։
- Փաշա լիմանի գինիով ի՞նչ աղուոր կ'երթայ, գիտե՞ս։

(Շար. 2)

կողնին մէջ»: Հոն գովքը կը հիւսուի մարզանքին, «վերանորոգող քունին որ կը խաղաղեցնէ բոլոր անոնք որոնք կանուխ կը պառկին մաքուր եւ օդաւոր սենեակի մը մէջ»: Հոն կը խօսուի տակաւին սեռային էներժիին սանձադրած էներժիի վերածելու մասին, նշելով որ «մեծ բանաստեղծները, ինչպէս Պուշկին, արտադրած էին իրենց գլուխ գործոցները սիրային բուռն տենչերու եւ սեռային ժուժկալութեան շրջաններու»:

1928-ին Մոսկուայի Վեներաբանական հիմնարկը հրատարակեց պարբերաթերթ մը, ուր՝ «երիտասարդութեան տեղեկութիւն կը տրուէր վեներական հիւանդութիւններու, պոռնկութեան, ընտանեկան, ամուսնութեան եւ սեռային դաստիարակութեան հարցերու մասին»:

1929-ին յատուկ թիւ մը կը հրատարակուի Կարմիր Բանակի նորակոչներուն ուղղուած: Հոն սեռային անկարգութիւնը կը ներկայացուի որպէս ոչ-հայրենասիրական գործողութիւն մը: «Սեռային կեանքի մէջ չափաւորութեան պակասը, հանրատուներ յաճախելը, կը նուազեցնէ ռազմիկի մը կռուելու կարողութիւնը»: Կը տրուին նաեւ Ֆրանկախտաւոր նորակոչներու մասին վիճակագրական համեմատութիւններ, աշխարհի զանազան բանակներուն վերաբերեալ:

Ուրիշ յօդուածի մը մէջ փրոֆ. Պրոնըր, Մոսկուայի վեներաբանական հաստատութեան տնօրէնը, տիպէֆթիֆ մէկ պատմականը կ'ընէ Խորհրդային Միութեան մէջ պոռնկութեան: Իրեն համաձայն յատուկ հաստատուածի մը գոյութիւնը եւ գործադրկութեան վերայայտնումը, քաղաքական թուականներուն ծաղկեցուցած են պոռնկութիւն մը «դրամատիրութեան փտած մէկ պտուղ»ը: Խորհրդային վարչաձեւը ուրեմն պարտաւոր է հանրակիները ի գործ դնել իրենց արհեստը, «քանի որ չէր կրնար աշխատանք հայթայթել բոլոր կիներուն»: Այսուհանդերձ հնգամեայ ծրագիրը պոռնկութիւնը կը նկատէ ախտ մը. «այն կիները որոնք կը նախընտրեն իրենց մարմինը ծախել քան թէ աշխատիլ ընկերվարութեան կառուցման համար, այսուհետեւ պիտի տեսնեն նոյն վերաբերումը, ինչպէս պատերազմի համայնավարութեան փտապանած շրջանին, ուր մեր կարգախօսն էր՝ «ով որ չաշխատիր, չուտեր» որպէս աշխատանքի դասալիքներ, եւ պիտի արգելափակուին վերադաստիարակչական ճամբարներուն մէջ:

Պրոնըրի առաջարկները յայտնապէս լրջօրէն դարձած էին իշխանութեան կողմէ եւ հազիւ տարի մը ետք պոռնկութիւնը կ'անհետանայ մեծ քաղաքներու մայթերէն:

Վիլհէլմ Րայխ 1929-ին կը նկատէ որ «քաղքենի բարոյախօսութիւնը» տարածուած էր պետական պաշտօնէութեան մէջ, ամէն մակարդակի վրայ, մինչդեռ Կուսակցութիւնը եւ Համայնավար երիտասարդութիւնը շարժման անցած էր բարքերու թուլացումին դէմ: Գայթակղութիւնները մոռցնելու մտահոգութեամբ - ուր մխրճուած էին իր անդամներէն ոմանք - Կոմսոմոլի ղեկավարութիւնը կը ձեռնարկէ քարոզչութեան մը, «Նոր բարոյականի մը համար»: Կը կազմակերպուին «դասախօսութիւններ՝ մշակոյթի ու պրելակերպի մասին». դիտումնաւոր «վիճաբանական սալոններ» կը դատապարտեն «ազատ կոչուած սէրը որ իրականութեան մէջ ազատ խաթարում» մըն է միայն, սեռային անխտրականութիւնը, որուն արմատները կը գտնուին պոռնկագրական եւ թեթեւ գրականութեան մէջ, անբարոյական մանրավէպերը, ստամուս եւ վատառողջ պարերու խրախուսումը, ինչպէս ֆօքսթրոթը, սրճարաններ եւ պարեր յաճախելը եւայլն, կ'առաջարկուին հետեւեալները.

- Ժողովրդականացնել Լենինի գաղափարները սեռականութեան մասին:
- Ժապաւէններու ցուցադրութիւններ կազմակերպել (վիժումի, Ֆրանկախտի մասին):
- Բազմապատկել մարզական կազմակերպութիւններն ու գործունէութիւնները:
- Արգիլել անբարոյական մանրավէպերը, եւայլն:

Այսուհանդերձ բարոյական կանոնագիրքը իր դէմ ունէր խոչընդոտ մը. գաղափարական վերապահութիւնը ընտանիքին նկատմամբ: Կարելի էր բարքերու թուլացումին դէմ պայքար մղել, չափահասները յորդորել որ զուսպ ըլլան իրենց սիրային յարաբերութիւններուն մէջ, սակայն ի՞նչ հեռապատկեր կար անոնց տրուելիք: Հիմնել կայուն բո՞յն մը. ասով վտանգը կար «դէպի աջ շեղումով» մը պիտակուելու, եւ մեղսակից նըկատուելու գիւղացի զանգուածին, վերըստին արժեւորելով ընտանիքը, այնպիսի պահու մը, երբ իշխանութեան ու գիւղացի դասակարգին - որ թշնամական կեցուածք ունէր ընտանիքի վերաբերող խորհրդային օրէնսդրութեան դէմ - միջեւ յարաբերութիւնները աւելի քան երբեք ձգտուած էին: «Ընկերվարութեան գալուստին հետ, կը գրէր ընկերաբան Վոլֆսոն, 1929-ին, կուսակցութեան ընկերային հարցերու մէկ բանբերը, ընտանիքը, ինչպէս Պետութիւնը, հնութիւններու թանգարանը պիտի դրուի»:

Ընկերային ծաւալուն անկայունութիւնը, հետեւանք գիւղային շրջաններու բռնի հաւաքականացումին, գիւղացիներու դէպի քաղաք զանգուածային գաղթը, միլիոնաւոր անձերու չհակակշռուած տեղափոխութիւնը, վերջապէս կը փրկեն ընտանիքը: Ան կը թուի հաստատուն կայք մը, եւ ընկերային կարգ ու սարքին մանրանկարային մէկ պատկերը, այնպիսի պահու մը, ուր երկիրը կը նմանէր աւելի թափառականներու բնակավայրի մը, քան ոստիկանութիւն ունեցող Պետութեան մը: 1932 - 1933-ին անհրաժեշտութենէ մղուած տրակոնական միջոցառումներու կը դիմէ պայքարելու համար ապօրինի գաղթերու եւ «գործատեղիներու մէջ անիշխանականութեան» դէմ:

Ընկերային կեանքէ ներս կարգ կանոնը հաստատելու մտահոգութեան դէմ «անձնական կեանքի մէջ անկարգութիւնը» իր հետեւանքներով, - ամուսնալուծում, պառակտուած ընտանիքներ, «դասալիք հայրեր» - անհանդուրժելի կը դառնայ: Ընդհակառակն կայուն եւ հաստատ ընտանիք մը կրնայ մարդկային նոր արարածի մը քուրան. մարդ մը որ պիտի ըլլար կարգապահ, պատասխանատու, իր աշխատանքին կապուած, ու պատրաստ իր ուժը յատկացնելու արտադրութեան: «Ընտանիքի նոր պաշտամունքը կը գրէր Տրոցկի, կը բացատրուի սթալինեան պիւրօքրասիի յարաբերութիւններու կայուն նուիրապետութիւն մը ստեղծելու եւ երիտասարդներու որոշ ուղղութիւն տալու կարգապահութեան մէջ պահելու փափաքով»: Անշուշտ այս մէկը այլեւս աւանդական ընտանիքը չէ, աւելի արդիական «Խորհրդային ընկերվարական ընտանիքը»: Ընտանիքը մեռաւ, կեցցէ՛ ընտանիքը:

Ինքնաքննադատութեամբ ու մամուլով հանրային կարծիքը կը պատրաստուի այս «գաղափարական յեղաշրջման», այսուհետեւ շնորհիւ կիներու ալ մասնակցութեան ընկերվարութեան կառոյցին, ամէնուն համար կարելի պիտի ըլլար հաշտեցընել «աշխատանքի կեանքը, ընկերային պատասխանատուութիւններն ու ընտանեկան կեանքը»: Այսպիսով այս երեք ազդակները կը դառնային «ամբողջական ու արդիւնաւոր կեանքի մը միաձոյլ տարրերը»:

«Ընտանիքի դէշ հայր մը ոչ կրնայ լաւ բանուոր մը, ոչ ալ խորհրդային լաւ քաղաքացի մը ըլլալ, կը գրէր Պրաւդա: Բանուոր մը կամ շարքային մը որ ժողովի մը ընթացքին պաշտպան կը կանգնի կնոջ իրաւունքներուն եւ իրիկունը իր կնոջ եւ զաւակներուն հետ կոպտութեամբ կը վարուի, ոչ բանուոր մըն է, եւ ոչ շարքային մը, այլ պարզապէս կեղծաւոր մը»: 1935-ին «Իզվէստիայի» մէջ կարելի էր կարդալ հետեւեալ տողերը. «Ժամանակն է բարքերու մէջ թեթեւսոլիկութենէ ու անլրջութենէ հրաժարելու ... ամուսնական անհաւատարմութիւնը ընկերվարական բարոյականին տրուած ծանր հարուած է»: Գալով ազատ սիրոյ, «Պրաւդա» զայն կը խորտակէր որպէս՝ «Ընկերվարութեան դէմ պայքարի մէջ քաղքենիութեան ծիծաղելի զէնքերէն մին»: Չէր մոռցուած վիժումն ալ. «ան կ'անդամահարէ խորհրդային կինը, կը սպաննէ կեանքը այն պահուն, երբ մեր ընկերվարական հայրենիքը պէտք ունի առողջ մայրերու, առողջ զաւակներու, ընկերվարութեան կերտիչ առողջ սերունդի մը: Մեր կիները, աշխարհի ամէնէն ազատ երկրին քաղաքացիները, բնութենէն օժտուած են մայր ըլլալու կարողութեամբ: Կրնան արժեցնել այս կարողութիւնը, ծնելու համար խորհրդային հերոսներ»: Ընտանիքի ի նպաստ կատարուած այս եռանդուն քարոզչութիւնը իր լրումին կը հասնի 1936 Ապրիլ 27-ին Սթալինի կողմէ արհմիութիւններու պաշտօնաթերթին տրուած յայտարարութեամբ:

Մինչեւ այդ պահը կիսով բացակայ այս վէճէն, ան պարզ գաղափարներ կը յայտնէ: Զգոյշ - որպէս կովկասցի այր - կնոջ «ազատագրում»ին, ամէն բանէ առաջ կիները կը նկատէ անհրաժեշտ աշխատաւորներ առողջ տնտեսութեան մը զարգացումին համար ու մայրեր, որոնք կարող են ծնելու ապագայի բանուորները: Որպէսզի անոնք կարենան կատարել այս զոյգ դերերը, որոշ է թէ պէտք է զիրենք ձերբազատել նահապետական ընտանիքի կաշկանդումներէն, սակայն պէտք է նաեւ զանոնք պահպանել տակընուվրայ եղած կեանքէ մը: 1936-ը ըլլալով միջազգային յարաբերութիւններու չատ ձգտուած շրջան մը, Սթալին կը խօսի նաեւ բնակչութեան անհրաժեշտ աճի մը մասին: Ապրիլ 27-ին ան կ'ըսէ. «մարդոց պէտք ունինք: Վիժումը որ կը փճացնէ կեանքը, անընդունելի է մեր երկրին մէջ: Կեանքի կոչել մէկը, անձնական հարց մը չէ, մեծ կարեւորութիւն ունեցող հարց մըն է որ կը շահագրգռէ ամբողջ ընկերութիւնը»:

Միջոցառումներու շարք մը կը հետեւի իր խօսքերուն, ձրի վիժումը կը վերապահուի միայն ախտաբանական պարագաներու, կը հաստատուի ընտանիքին օգնութեան դրութիւն մը, բազմանդամ ընտանիքներու մայրերուն կը կատարուին բացառիկ յատկացումներ եւ մեծ պատիւ կը վայելեն: Որպէսզի «ընտանեկան հաստատութեան դէմ թեթեւութեամբ վարուելու եւ ընտանեկան պարտաւորութիւններու դէմ անպատասխանատուութեան առաջքը առնուի» կը բարդացնեն ապահարզանի գործողութիւնները: Դրամական տուգանք կը հաստատուի «անկայուն»ներու եւ «անպատասխանատու»ներու համար: Քանի մը տարի ետք, 1944-ին հրովարտակներու ուրիշ շարք մը կուգայ աւելի եւս խստացնել այս միջոցառումները: Ազատ կենակցութիւնը կը կորսնցնէ իրաւական ամբողջ արժէքը, ապօրինի զաւակներ օրինաւոր զաւակներու նկատմամբ նուազ իրաւունքներ կ'ունենան: Ապահարզանը աւելի կը դժուարանայ. այնուհետեւ կարելի կ'ըլլայ միայն յաճախ երկարատեւ ու սուղ արժող դատավարութեամբ մը, վկաներու եւ ի հարկին փաստերու յենլով:

Ամէն պարագայի մէջ, 1936-ը կուգայ վերջ դնելու սեռերու միջեւ յարաբերութիւններու լաւատես ու ազատական որոշ միթիքի մը, որ ծագում առած էր Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան վաղորդայնին:

Թ. Ա. Թ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԳՈՒՄԳԱՓՈՒԻ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Նոյեմբեր 4-ին, ոգեկոչուած է Ներսէս Պատրիարք Վարժապետեան, իր վախճանման հարիւրամեակին առթիւ: Պատարագած եւ քարոզած է Շահան Եպիսկ. Սվաճեան, որ դրուատելէ ետք Վարժապետեան Պատրիարքի անձն ու գործը, ծանրացած է Կեդրոնական վարժարանի հիմնադրութեան վրայ, զայն որակելով մեծ հոգեւորականին, ամէնէն թանկագին գործերէն մին: Ցաւարտ արարողութեանց, յարակից սրահին մէջ սարքուած է սիրոյ սեղան մը, զոր վարած է Արման Մաքաշլեան: Կարպիս Սէմէրճեան կարդացած է Պէզճեան վարժարանի Թաղական Խորհուրդին տեղեկագիրը, որմէ պարզուած է, որ թաղականութեան ուսեբուն կը ծանրանայ 18 միլիոն լիրայի պիւտճէ մը, որ այս տարի կը բարձրանայ 26 միլիոնի, ապրուստի սարսափելի սղութեան պատճառաւ: Եղած են սրտաբուխ նուէրներ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Փակման խօսքը արտասանած է Շահան Եպիսկոպոս:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ «Արմենիա» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 31-ին, նշուած է հայ մշակոյթի տօնը, կազմակերպութեամբ Խրիմեան Կրթ. Հիմնարկութեան: Ներկայացուած են երկու թատերախաղեր՝ «Մայր Արաքսի ափին» եւ «Բժիշկին օգնականը», զորս գրած եւ բեմադրած է Միսաք Սվաճեան:

×

ՎԻՍԷՆԹԷ ԼՈՓԷՍԻ (Պուէնոս - Այրէսի արուարձան) Ազգային Վարժարանի սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 31-ին տեղի ունեցած հաւաքոյթի մը ընթացքին, հիմնըւած է Համազգայինի մասնաճիւղ մը՝ սատարելու համար մշակութային շարժումին: Ներկայ եղած են երեսուն հոգի: Խօսք առնելով Գալուստ Ճանըրճեան անդրադարձած է շրջանին մէջ մշակութային կեանք ստեղծելու անհրաժեշտութեան: Կազմուած է ատժամեայ մարմին մը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ս. ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՍՅ ՕԾՄԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Աւելի քան երկու տարի է արդէն, Շարվիէօյի (Իզէր) Ս. Նշան եկեղեցին, իր աչքառու գմբէթով, կը վկայէ Հայերու ներկայութիւնը պատմական Տօֆինէի հողին վրայ:

Կիրակի, Նոյեմբեր 11, տօնուեցաւ օծման երկրորդ տարեդարձը: Անսպասելիօրէն տաք արեւին տակ, հայ կրօնական ճարտարապետութեան այս տարազիր եւ հարազատ նմոյշը, իր գունաւոր պատերով ու տանիքով, սովորականէն աւելի հմայիչ կ'երեւար ուխտաւորներու աչքին: Անոնք եկած էին ոչ միայն շուրջերէն, այլ նաեւ մանաւանդ Լիոնէն, Սէն - Թ'Էթիէնէն ալ:

Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան պատարագեց, իր շուրջը ունենալով Զատիկ արեգայ Աւետիքեանը որ, հակառակ մեր հոգեւորականութեան մէջ, Հայաստան ծնած է: Կ'ամբողջացնէ իր ուսումը Լիոնի կաթողիկէ համալսարանին մէջ:

Պ. Աբրահամեան, ղեկավար եւ երգեհոնահար, Օր. Քէօմիւրճեան, ծանօթ մեներգիչ, երկուքն ալ Լիոնէն, ինչպէս ուրիշ անդամներ, այս անգամ ալ բերին իրենց մասնակցութիւնը ծիսակատարութեան, քանի մը անձնուէր տիկիններու եւ օրիորդներու ընկերակցութեամբ:

Բնականաբար ուխտաւորներու առաջին կարգին վրայ կը գտնուէին եկեղեցիին շինութեան գլխաւոր բարերարներ՝ Տէր եւ Տիկին Ճիպրայէլ եւ Աղաւնի Պահատուրեան, շրջապատուած իրենց զաւակներով, հարսերով, թոռներով:

Նորվան Եպիսկ. խօսեցաւ իր կրօնաշունչ եւ հայաշունչ լաւագոյն քարոզներէն մէկը, մատնանշելով Հայց. Եկեղեցիին անխախտ կապերը հայ ժողովուրդին գոյութեանը հետ: Անգամ մըն ալ յիշեց անհրաժեշտութիւնը մեր երիտասարդներուն եւ նուազ երիտասարդներուն համար՝ տեղեկանալու մեր պատմութեանը, գոնէ 1850-էն սկսեալ: Ըսաւ նաեւ որ ամսական միայն մէկ պատարագ, այս գեղեցիկ տաճարին մէջ, քիչ է:

Ուրիշներու հետ, Շարվիէօ - Փօն տը Շէրիի ազգային միութեան վարչութեան խնդրանքով, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ ի յիշատակ Պահատուրեան ընտանիքի հանգուցեալներուն, մանաւանդ Պ. Ճիպրայէլի հօրը, Նշանի՝ որուն անունով մկրտուած է եկեղեցին:

Արարողութենէն ետք, եկեղեցիին կից Պահատուրեան սրահին մէջ, շուրջ 200 հոգի մասնակցեցան ճաշին՝ որ տեւեց ամբողջ կէսօրէ վերջը ու անցաւ կրօնասիրական եւ ազգասիրական հաճելի մթնոլորտի մէջ: Երգ եւ խօսք իրարու յաջորդեցին, վարչութեան ժրաջան նախագահ՝ Պ. Խաչատուրեանի ղեկավարութեան տակ: Խօսողները թարգմանը հանդիսացան ներկաներուն եւ թերեւս ալ բացականերուն - այն խորունկ երախտագիտութեանը՝ որուն արժանի են եկեղեցիին բարերարները:

Այս առթիւ գաղտնիք մը յայտնած պիտի չըլլանք, եթէ գրենք թէ Պ. Պահատուրեան փափաքն ունի, ի յիշատակ իր հանգուցեալ երէց եղբօրը՝ Լիոնի մօտակայ հայաշատ քաղաքի մը մէջ Ս. Յարութիւն անունով եկեղեցիի մը կառուցմանն ալ նախաձեռնութիւնը առնելու, եթէ անշուշտ այդ ուղղութեամբ աշխատողներ ըլլան տեղւոյն վրայ:

Ս. Նշան եկեղեցւոյ օծման երկրորդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը վերջ գտաւ Նորվան Եպիսկոպոսի խօսքով, որ նշելէ յետոյ թէ Զինադադարին տարեդարձն էր նաեւ նոյն օրը, յիշեց համաշխարհային առաջին պատերազմին միլիոնաւոր զոհերը ընդ որս Հայեր: Յորդորեց աղօթել նաեւ Ֆրանսայի բարօրութեանը, քանի որ մեր կեանքը կապած ենք այս հիւրընկալ երկրին:

Վերջակէտը դնելէ առաջ այս թղթակցութեան՝ զոր թերեւս ոմանք գտնեն հակիրճ եւ ուրիշներ շատ երկար, տեղին է շնորհաւորել մանաւորապէս շրջանին վարչութեան անդամները՝ որոնք ջանք չխնայեցին, օրն ի բուն, լաւագոյն կերպով գոհացնելու համար ներկայ ժողովուրդը:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տէր եւ Տիկին Արշամ Պապայեան, զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Արման Ենորքեան, զաւակներն ու թոռները եւ համայն ընտանեկան պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ - հօր, տատին՝

ՍԱՆԴՐ ԵՆՈՐՔԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 16-ին, 82 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 19, Սէն - Ժերոմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցին:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Արշամ Պապայեանի եւ ողբացեալին ընտանեկան պարագաներուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՊՐՈՆ. - Կարապետ Յովակիմեան 100 ֆրանք:

ԻՍԻ. - Յարութիւն Պալեան 100 Ֆ.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Արիներու Միութեան 54-րդ տարեկան ցերեկոյթը՝ Կիրակի, 1985, Մարտ 3-ին, կէսօրէ վերջ, ժամը՝ 14.30-ին Սալ տը լա Շիմի, Փարիզ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Գարակէօզեան Սանուց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Նուպար Դաւիթեանէ փոխան ծաղկեպսակի՝ Օննիկ Սէֆէրեանի մահուան առթիւ:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
9, rue de Madrid — 94140

Rencontre avec

Henri GHAZERIAN

peintre

EXPOSITION DE PEINTURE

«Histoire d'un temps présent»
Dialogue pictural avec le poème de NALBANDIAN «Liberté»
du Vendredi 23 Novembre
au Dimanche 25 Novembre

Vernissage le 23 Novembre, 20h30
suivi de :

PRESENTATION DE DEUX NOUVEAUX DISQUES DE

JEAN-ETIENNE AKIAN - Stepan Aguert - Santour

JIRAIR DER-HAROUTIOUNIAN
- Danses d'Arménie - Tar

Audition musicale des artistes, dédicaces

La Maison de la Culture Arménienne de Paris présente

le QUATUOR RAZUMOWSKY

G. TORGOMIAN (1er violon)
M. BAUNET MAURY (2e violon)
L. FINA (alto)
F. BORSARELLO (violoncelle)

* * * * * *

le dimanche 16 décembre à 15h30 précises

à la Salle de Concert du Musée Guimet 6, Place d'Iéna — PARIS 16e

au programme :
MOZART — KOMITAS — VERDI

Vouz pouvez vous procurer les billets à la MCA. 17, rue Bleue 75009 Paris
Tél : 824 - 63 - 89

Prix des places : 70 F et 50 F enfants moins de 12 ans.

HE

HRANT ESENCE

menuiserie - ébénisterie

AGENCEMENT
DECORATION
MAGASINS
APPARTEMENTS
- devis gratuit -

6, Passage de DANTZIG 75015 PARIS
tél. : 532. 34. 03

HOMENETMEN - FRANCE

«Les numéros gagnants de la tombola de HOMENETMEN FRANCE sont : 0030, 0045, 0677, 1205, 1526, 1877, 2888, 3304, 3421 et 3542.

Les heureux gagnants sont invités à retirer leurs lots auprès du comité ou appeler Mr. BAGHDASSARIAN, tél. : 261. 51. 13 et cela au plus tard le 30 novembre. Passé ce délai, les lots ne seront plus remis.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Սէն Ժէռոմի Կապ. Խաչի մասնաճիւղը կը տօնէ հայկական Ծնունդը, Յունուար 5-ին, Շաբաթ իրիկուն:

Pour vos cadeaux de Noël, offrez ce superbe volume imprimé sur papier couché brillant et illustré de près de 200 magnifiques photos d'Arménie en couleur.

BON DE COMMANDE

à retourner sous enveloppe affranchie à:

DANIEL YAHDJIAN
BP 21
95190 Goussainville
FRANCE

Je désire recevoir exemplaire(s) de l'ouvrage «L'Arménie, hier et aujourd'hui» au prix de 100 FF le volume + 20 FF de frais d'expédition.

Je joins: ☐ un chèque bancaire de FF
☐ un chèque postal de FF
☐ un mandat de FF

Nom
Prénom
Adresse
Code Postal Ville
Date
Signature

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

նախագահութեամբ՝ Պ. ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆ-ի

Կիրակի, Դեկտեմբեր 2, ժամը 17-էն կէս գիշեր

Dans les Salons de l'Hôtel George V
Avenue George V — Paris 8e

BERNARD DÉDÈDJIAN et son ENSEMBLE

Avec la participation du Groupe de Danses Folkloriques

Naïri

Սեղաններր ապահովել՝ հեռաձայնելով 763. 38. 54

Մուտք 50 Ֆ. Ուսանողներուն՝ կէս գին

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ստացած է՝ Ազնիւ Տէրտէրեանի (ծնեալ՝ Ադամեան) մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները.- Տէր եւ Տիկին Ֆրէտի Վահագն Տէրտէրեան 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Ադամեան եւ Թադէոս Ադամեան 300-ական Ֆ., Խաչատուրեան ընտանիք եւ Պօմոնի Կապոյտ Խաչի վարչութիւն 200-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Զանէտի, Զադուր ընտանիք, Տիկին Ամիրխանեան, Տէր եւ Տիկին Մէդճեան, Պապայեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Բարգէն Ադամեան, Ոմն, Տէր եւ Տիկին Խոդեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Շաւսան, Տիկին Զապէլ Տիրիկեան, Օր. Գեմալմազեան եւ Տիկին Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գըլըճեան, Տիկին Ֆիլիկեան Գալխան, Տէր եւ Տիկին Սահակ Շահինեան, Պ. Հայկազ Սարգիսեան եւ զաւակները 100-ական Ֆ., Օննիկ Տօնիկեան ընտանիք, Այրի Տիկին Շահինեան, Սանտալեան ընտանիք, Տիկին Շասան, Տէր եւ Տիկին Աւետիքեան Համբարձում, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Ֆէրիկեան, Այրի Տիկին Գոհար Սինանեան, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիկեան, Տէր եւ Տիկին Թրիվելլի 50-ական Ֆ., Տիկին Ներսէսեան 30 Ֆ.:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ

բաժակի պահը

Կիրակի, Դեկ. 9, ժամը՝ 12.30-ին

CAPPADOCE

67bis, quai Blanqui — ALFORTVILLE

ՃԱՇԱԳԻՆ՝ 120 Ֆր.

Անախորժ կացութիւններու առաջքն առնելու համար, կը խնդրուի սեղանները կանխաւ ապահովել՝ հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերուն.-

381 - 80 - 82
645 - 11 - 94

INSTITUT DES LANGUES ORIENTALES VIVANTES

Cours de Littérature Arménienne (UA 152)

K. BELEDIAN

reprend ses cours de littérature à partir du mardi 27 novembre à la salle P 115, à 17h30, Université Paris - Dauphine

métro : Porte Dauphine

Thème — Le théâtre arménien, Lévon Chanth et l'Enchaîné.

THEATRE MUNICIPAL
25, Avenue Victor Cresson ISSY-les-MOULINEAUX

grand gala

de

l'AS. ARMENIENNE

SAMEDI 24 NOVEMBRE, A 20h 45

avec

L'ENSEMBLE «KOUSANI»

STEPAN AGUERT et son SANTOUR

LES BALLETS ARMENIENS de Gérard MADILIAN

VAHAN MIRAKIAN
LE GRAND TENOR DE CLASSE INTERNATIONALE

ANNA KARAKAYA
CHANTS TRADITIONNELS

Billets : M. MANISSIAN 642 - 36 - 60

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
22

JEUDI
22 NOVEMBRE
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.838

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

60e ANNÉE — No 15.838

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԷՆ ԵՏՔ

Էնվէր Էրկինի մահափորձէն ետք, Թուրքիայէն զատ, Միացեալ - Նահանգները ու ՄԱԿ-ն ալ խիստ կերպով դատապարտած են ահաբեկչութիւնը: Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարը կոչ ըրած է միջազգային հաւաքականութեան համա - կամութիւն եւ գործակցութիւն ցոյց տալու ահաբեկչութեան դէմ պայքարին մէջ: Զեկոյցով մըն ալ, նախարարութիւնը կը յուսայ որ աւստրիական կառավարութիւնը պիտի կարենայ ջնջել տալ այն տպաւորութիւնը, ըստ որուն. - «Հայերը Աւստրիան ընտրած են, որպէս յարմար երկիր մը իրենց գարշելի ոճիրներուն համար»: Վարչապետ Եօզալ դատապարտելով արարքը, ըսած է թէ ահաբեկչութիւնը ոչ մէկուն նպատակին իրագործման կրնայ ծառայել, կ'այրէ ան՝ որ կ'ընէ:

Աւստրիոյ կառավարութիւնը գոհ չէ սակայն Թրքական ամբաստանութիւններէն, Արտաքին նախարարը՝ Լէոփոլտ Կրաց դատապարտած է արարքը: Աւստրիացիք կ'ըսեն նաեւ թէ Վիէննա ուրիշ քաղաքէ մը աւելի ահաբեկչական կեդրոն չէ:

«Մոնտ» եւ Թուրք թերթերը (Նոյեմբեր 21) կ'արձագանգէին նաեւ Միացեալ - Նահանգներու Արտաքին Նախարարութեան յայտարարութեան: Ան կը դատապարտէ. - «Այս ախտաւոր, խելագար եւ արհամարհելի արարքը եւ կոչ կ'ընէ բոլոր երկիրներուն խիստ միջոցներ ձեռք առնելու վերջ դնելու համար նման գործելակերպերու»: Բանբերին ալ՝ Ճոն Հիւկ ըսած է թէ մարդ մեռցնելով, ոչ ոք իր նպատակին հասած է:

Էրկինի հանգամանքը (ՄԱԿ-ի պաշտօնատար) պատճառ է որ ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարն ալ ցաւ յայտնէ եւ դատապարտէ:

«Մոնտ» կը գրէր թէ մէկը Փարիզ ալ հեռաձայնած է ԱՖՓ.ին եւ յայտարարած թէ «ԱՌՍԱ-ին պայքարը պիտի չդադրի Թուրք յետադիմական կառավարութեան դէմ, ցորչափ ան բանակցութեան չնստի հայ ժողովուրդին ներկայացուցիչներուն հետ»: Թերթը կը յիշէ թէ Էրկինի սպանութիւնը 42-ի կը բարձրացնէ «հայկ. մահափորձերու Թուրք զոհերը»:

Աւստրիական ոստիկանութիւնը յանցաւոր կը գտնէ Թուրք դիւանագէտը, որ չէ հետեւած ոստիկանութեան թելադրանքներուն եւ խոհեմութեան խրատներուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԼԱԹԻԱՅԻ ոստիկանութիւնը քանի մը ժամ վար դրած է ֆրանսական պատուիրակութիւն մը, որ կ'ընկերանար Քեմալ Խօզկիւլի դագաղին, Սէ - Ժէ - Թէ-ի հրաւէրով, ներկայ ըլլալու համար սպանուած Թուրք բանուորին յուղարկաւորութեան: Պատուիրակութիւնը պիտի գլխաւորէր՝ Քրազիւքի, որ հրաժարած է, ի լուր առեղծուելիք դժուարութիւններուն: «Իւմանիթէ»ի կողքին, Աշխատանքի դաշնակցութեան սենտիքային հրաւէրով, գացած էր նաեւ «Մոնտ»ի թղթակիցը՝ Ժան Պրնուա, որ կը վկայէ թէ Թուրք ոստիկանները «շատ լաւ վարուած են» իրենց հետ: Ոստիկանատուն տարուեր են թաղումէն ետք, որովհետեւ չեն գիտցած թէ Թուրքիոյ այդ շրջանը երթալու համար անհրաժեշտ են յատուկ վիզա մը եւ պանդոկի հաստատագիր մը: «Իւմանիթէ» աւելի խիստ ոճ կը գործածէ եւ Չորեքշաբթի օր կը գրէր նոյնիսկ.-«Ֆրանսացիները, որոնք կ'ընկերանային Խօզկիւլի, 3 ժամ վար դրուեցան ոստիկանութեան կողմէ եւ գիշերը անցընելէ ետք արեւելեան Անատոլուի (մենատէրերու գործածած բանաձեւը չըսելու համար՝ Քիւրտիստան) հրաւիրուեցան երկրին արեւմտեան կողմը վերադառնալու: Ֆրանսա - Թուրքիա ընկերակցութիւնն ալ, ինչպէս ամէն Չորեքշաբթի, ցոյց մը կազմակերպած էր, բողոքելու համար մարդկային իրաւանց բռնաբարման դէմ եւ 48 մտաւորականներու դատին, որ բացուած է Պոլսոյ զինուորական ատեանին առջեւ:

ՔԱՏԱՖԻ Երկուշաբթի օր ընդունած է Ապու - Նիտալը, ըստ լիբիական Ժանա գործակալութեան, ինչ որ բաւական զգայացունց լուր մըն է, քանի որ պաղեստինցի ծայրայեղ պարագլուխին մահը հաղորդուեցաւ անգլիական հեռատեսիլին կողմէ քանի մը շաբաթ առաջ: Ապու - Նիտալ մեռած էր Պաղտատի մէջ, սրտի տագնապէ մը («Յառաջ»՝ Նոյեմբեր 8): Ոմանց համար հակասութիւն ալ կրնայ չըլլալ այս լուրին մէջ, այլ խօսքով Ապու - Նիտալ «պատերազմական անուն» մը ըլլալով, կրնայ պարզապէս իրեն յաջորդողը ըլլալ Քատաֆիի խօսակիցը:

ՍՊԱՆԻՈՅ Պասք շրջանին մէջ է, այս անգամ, որ ԿԱԼը (Ազատագրութեան հակահաբեկչական խումբ) տէր եղած է մահափորձի մը, որու զոհ գացած է անկախապաշտներու մէկ շատ ծանօթ ղեկավարը՝ Սանթի Պրուտա: Մթնոլորտը շատ լարուած է Պիլպաոյի մէջ: Վարչապետը՝ Կոնսալէս դատապարտեց այս արարքը եւ կոչ ըրաւ Պասքերուն, որ տեղի չտան գրգռութեան:

ՆՈՒՎԷԼ - ՔԱԼԵՏՈՆԻԻ մէջ կացութիւնը բաւական ծանր է եւ անկախապաշտներուն պարագլուխն ալ «ապստամբական վիճակ»ի մասին կը խօսի: Յիշենք որ Նուվէլ - Քալետոնի անդրծովեան հողամաս մըն է, մայր - երկրէն (Ֆրանսա) 20 հազար քիլոմեթր, Հարաւային Խաղաղականի մէջ, Աւստրալիոյ եւ Թահիթիի միջեւ: Ֆրանսական 1853-էն ի վեր, Քորսիքայի կրկինն է, բայց միայն 140 հազար բնակիչ ունի - 60 հազարը՝ բնիկ (քանաք), 50 հազար՝ Ֆրանսայէն (քալտոշ կոչուած, Թիապարտներու շառաւիղ) եւ 30 հազար գաղթողներ: Ֆրանսական կառավարութիւնը անմիջական լուծում չունի: (Ֆրանս - Էնթէր հարցապնդեց այս հարցին առընչութեամբ՝ Ժերար Շալեան, Երեքշաբթի օր):

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ - ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Արտաքին նախարարը՝ Կէնշէր, վերջին պահուն, ջնջեց Լեհաստան կատարելիք այցելութիւնը, կարգ մը պատրուակներով: Ասոնց կարգին՝ վիզայի մերժում իրեն ընկերացող մէկ լրագրողին, արգելք գերման զինուորի մը շիրիմին այցելութեան, նաեւ - եթէ ուզէր - սպաննուած վարդապետին: Հուսկ՝ 192 Լեհեր, որոնք դրօսանաւով Համպուրկ գացած էին, բոլորն ալ քաղաքական ապաստան ուզած են արեւմտեան - Գերմանիայէն, ինչ որ չէր դիւրացներ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները:

ՃԱՏՐԱԿ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Երկուշաբթի օր, 25-րդ խաղն ալ վերջ գտաւ հաւասար արդիւնքով:

ՄՈՎՍԷՍ ՏԷՐ - ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

ԱԶԳ. ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՏԱՐՈՒԵՑԱՒ ՇԱԲԱԹ ՕՐ

Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 14-ին, Պէյրութի իր բնակարանին մէջ, ուր կ'ապրէր վերջին տարիները, իր մահկանացուն կնքած է Հ.Յ.Դ. ղեկավար դէմքերէն, լիբանահայ նախկին երեսփոխան՝ Մովսէս Տէր - Գալուստեան:

Ողբացեալը ծնած էր Մուսա Լեռ, 1895-ին: Պատանի տարիքէն մտած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ եւ նետուած՝ յեղափոխական հանրային կեանքի մէջ: Թրծուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան յեղափոխական հնոցին մէջ, Մովսէս Տէր - Գալուստեան, 1915-ի Մեծ Եղեռնի օրերուն, եղած է իր ծննդավայր Մուսա Տաղի պատմական եւ հերոսական դիմադրութեան երիտասարդ ղեկավարներէն մէկը: Այնուհետեւ, հազարաւոր Սուէտիացիներու հետ անցած է Եգիպտոս, ուր եւ լծուած է կամաւորական լէգէոնի կազմութեան աշխատանքին, Ֆրանսական դրօշակի տակ եւ կռուելու համար Թուրք թշնամիին դէմ: Մինչեւ զինադադար, 1918, Մովսէս Տէր - Գալուստեան, իբրեւ կամաւոր կռուած է Հայկական Լէգէոնի շարքերուն մէջ, ընդդէմ Թրքական բանակի: Զինադադարէն վերջ, միշտ Լէգէոնի մէջ, իբրեւ սպայ, անցած է Կիլիկիա, ուր ունեցած է հանրային, քաղաքական եւ զինուորական արդիւնաշատ գործունէութիւն մը, քեմալական հրոսակներուն դէմ կազմակերպուած ինքնապաշտպանութեան մէջ, մանաւանդ Էքպէզի Հայոց ազատագրման գործին մէջ:

Կիլիկիոյ պարպումէն վերջ անցած է Մուսա Լեռ եւ նուիրուած բացառապէս հանրային - կազմակերպական գործունէութեան: Այդ շրջանին եղած է Մուսա Լերան գաւառապետ: Իր վայելած մեծ ժողովրդականութեան պատճառով, 1928-ին, սուրիական Խորհրդարանի անդամ ընտրուեցաւ Սանճաքի շրջանէն: Երեսփոխանի իր այդ հանգամանքը պահած էր մինչեւ Սանճաքի պարպումը Ֆրանսացիներու կողմէ եւ յանձնումը Թուրքիոյ:

Իբրեւ հետեւանք Ֆրանսացիներու այս անարդ գիջումին, Սանճաքի հայ ժողովուրդը լքեց իր բնակավայրը եւ գաղթեց Լիբանան, 1939-ին: Մովսէս Տէր - Գալուստեան ժողովուրդին հետ անցաւ Լիբանան եւ հաստատուեցաւ Այնճար, նուիրուելով այս անգամ գաղթական ժողովուրդի տեղաւորման եւ կազմակերպական աշխատանքներուն:

1940-ական թուականներէն մինչեւ 70-ական թուականները Մ. Տէր - Գալուստեան եղաւ հանրային եւ քաղաքական ծառայութեանց գրեթէ բոլոր ճակատներու վրայ, իբրեւ գործօն դերակատարներէն մէկը Լիբանահայութեան համայնական կազմակերպական, կրթական եւ քաղաքական ճիգերուն: Լիբանան փոխադրուելէն քանի մը տարի վերջ, անդամ ընտրուեցաւ Լիբանանի Խորհրդարանի, իբրեւ հայ համայնքի երեսփոխան. վերընտրուեցաւ յաջորդաբար, միշտ իբրեւ թեկնածու Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Տասնամեակներով այդ մարմնի անդամ ըլլալով՝ յաճախ վարեց Խորհրդարանի առժամեայ նախագահութիւնը իբրեւ երիցագոյն երեսփոխան:

Մովսէս Տէր - Գալուստեան, բացի իր քաղաքական գործունէութենէն, ունեցած է նաեւ գրական գործունէութիւն եւ ունի արձակ եւ բանաստեղծական էջեր: 1916-ին եղած է «Յուսաբեր»ի խմբագիրներէն մէկը, իսկ 1920-ին Կիլիկիոյ մէջ հրատարակուող (Ատանա) «Կիլիկիա» թերթի խմբագիրը:

Ունի քնարերգական շունչով գրուած գողտրիկ բանաստեղծութիւններ Ա. Լէյլանի ծածկանունով:

×

ԱԶԳ. ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ընկ. Մովսէս Տէր - Գալուստեանի ազգ. յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Շաբաթ, Նոյեմբեր 17-ին: Դագաղը նախ փոխադրուեցաւ Ս. Նշան եկեղեցին, ուր ժամը 10-ին տեղի ունեցաւ առաջին արարողութիւն մը, ապա կառքերու թափօրով, առաջնորդուեցաւ Անթիլիասի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մայր տաճարը, ուր շրջապատուած եպիսկոպոսական եւ քահանայից դասերով, Արտաւազդ Արք. Թրթռեան կատարեց յուղարկաւորութիւնը, որու աւարտին դամբանական խօսեցաւ (արաբերէն) մէթր Վարդգէս Շամլեան, ի յարգանս ներկայ պետական եւ պաշտօնական անձնաւորութեանց, ի շարս որոնց յիշենք՝ Նախագահ Ամին Ճէմայէլի ներկայացուցիչ՝ նախկին նախագահ՝ Քամիլ Շամուն, Խորհրդարանի նախագահին կողմէ՝ տոքթ. Մելքոն Էպլիղաթեան, վարչապետ Ռաշիտ Քարամէի կողմէ՝ Պէյրութի կառավարիչը, եւ բազմաթիւ խորհրդարանականներ:

Պատկառելի թափորը, առաջնորդութեամբ եւ ընկերակցութեամբ՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի տղոց, կ'անցնէր Պուրճ - Համուտէն հասնելու համար գերեզմանատունը:

Հոն, յաջորդաբար դամբանականներ կը խօսէին Լիբանահայոց առաջնորդ՝ Արամ Եպսկ. Քէշիշեան, Նազարէթ Պէրպէրեան, յանուն Լիբանանի Հ.Յ.Դ. Կ.Կ.ի, Շաւարշ Թորիկեան, յանուն Համազգայինի եւ Հրաչ Տասնապետեան՝ յանուն Հ.Յ.Դ. դերագոյն մարմնի:

× Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը, որ Լոս - Անճըլըս կը գտնուէր ցաւակցական հեռագիր մը ղրկած էր:

×

Մեր ցաւակցութիւնները իր զաւկին՝ տոքթ. Վազգէն Տէր - Գալուստեանի:

ԻՐԱՆ
ՈՒՐԱՐՏԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏՔԵՐ
ՄԱԿՈՒ ՔԱՂԱՔԻՆ ՄԷՋ

Մակու քաղաքին մէջ յայտնաբերուած է ուրարտական քաղաքակրթութեան կայուող բերդաքաղաք մը, որ երեք հազար տարուան հնութիւն ունի:

Արեւմտեան Ատրպատականի մշակութային ժառանգութիւնը պահպանող հիմնարկի հնախոյզներէն մին՝ «Ծոմհուրի Իսլամի» լրատու գործակալութեան յայտնած է, թէ մակերեսային պեղումներու հետեւանքով ցայժմ այդ բերդաքաղաքին մէջ յայտնաբերուած են այնպիսի շինութիւններ, որոնք կը վկայեն զինուորական եւ քաղաքական համադրոյթներու (քառանկիւն աշտարակներով) գոյութեան մասին: Յայտնաբերուած է նաեւ գերեզմանատուն մը՝ որ քարէ դամբարաններ ունի: Պեղումները շարունակելով կարելի է ձեռք ձգել ուրարտական քաղաքակրթութեան ուսումնասիրութեան համար թանկագին աղբիւրներ: Պարսիկ հնախոյզը աւելցուցած է նաեւ, որ այս բերդաքաղաքին եւ ուրարտական Պոսթամ բերդին ճարտարապետութեան եւ քաղաքաշինութեան ոճերը յար եւ նման են: Պատմական այս վայրը կը գտնուի Արաքս սահմանային գետի երկայնքին, Մակու գաւառին պատկանող Շատի գիւղին մօտերը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԵՏՔԵՐ ԿՐԵՏԷ ԿՂԶԻԻՆ ՄԷՋ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Հայկական հետքերու գիւտէն եւ Հայու ճակատագրի առթած յուզումնախառն ապրումներէ ետք կը վերադառնանք Կրետէի «մայրաքաղաք»ը՝ Հերակլիոն:

Կիրակի է, կ'որոշենք երթալ եկեղեցի: Քամարաքիս փողոցին մէջ՝ «Եգիպտոս» պանդոկին կից գտնուող այս եկեղեցին, իր զանգակատունով եւ գմբէթով տպաւորիչ տեսք մը ունի եւ կը յիշեցնէ հայրենի գիւղական հին աղօթավայրերը: Կը մասնակցինք պատարագի երգեցողու-թեան: Ներկայ են շուրջ 15 հաւատացեալներ: Դպրաց դասը բաղկացած է Պադրճեան երեք եղբայրներէ, ինչպէս նաեւ Օննիկ Աւետիսեանէ ու իր պարմանուհի աղջիկէն, որոնք ամէն Կիրակի, կանոնաւոր կերպով ներկայ են պատարագի:

Յաւարտ պատարագի կ'այցելենք հոգեւոր հովիւ Յովսէփ քհնյ. Հալլաճեանի համեստ բնակարանը, եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ: Երէցկինը կը հիւրընկալէ մեզ հայկական սուրճով: Կը սկսի մեր հարցումներու տարափը Հայութեան ներկայ քանակի, անոնց զբաղումներուն, հայ կեանքին եւ այլ հարցերու վերաբերեալ:

Ներկայիս Հերակլիոն կ'ապրին 51 Հայեր: Երեք ընտանիքներ զուտ հայկական են, իսկ մնացեալը՝ խառն ամուսնութիւններով կազմուած ընտանիքներ: Հայերը մեծ մասամբ կօշկակար են. կան երկու հայ փաստաբաններ եւ բժիշկ մը: Քահանան մասնաւոր գնահատանքով կ'արտայայտուի ամէն Կիրակի կանոնաւոր կերպով պատարագի երգեցողու-թեան սիրայօժար մասնակցող քանի մը գպիրներու մասին: Կը նշէ, թէ ամէն պատարագի՝ միջին հաշուով 20 - 25 հոգի ներկայ կ'ըլլան (մեր այցելած օրը 15 հոգի կային, ամառուան արձակուրդին պատճառով): Թուաբանական պարզ հաշիւ մը ցոյց կուտայ, թէ համայնքին (51 հոգի) կէսը ներկայ կ'ըլլայ եկեղեցին: Հինգ հոգիէ բաղկացած Թաղական Խորհուրդ մը կը վարէ եկեղեցւոյ մատակարարութիւնը: Եկեղեցին ունի յարակից փոքր բնակարաններ եւ երեք խանութներ, որոնցմէ, ինչպէս նաեւ մոմավաճառութենէ եւ ուխտաւորներու նուէրներէ գոյացած համեստ գումարները չեն կրնար հաւասարակշռել ծախքերը: Եթէ բնակարանները եւ խանութները յարաբերաբար արդիականանան եւ կարգ մը նորոգութիւններու ենթարկուին, առաւել եկամուտ մը կարելի կ'ըլլայ ապահովել եւ գոհացնել թէ' հոգեւոր հովիւին ապրուստի նուազագոյն կարիքը եւ թէ եկեղեցին, որ իր կարգին անհրաժեշտաբար պէտք ունի նորոգութեան: (Արդէն, 1978-ին անգամ մը նորոգուած է): Եկեղեցին վարչականօրէն կապուած է Յունաստանի Էջմիածնական Թեմի Ազգ. Իշխանութեան, հետեւաբար անոր պարտականութիւնն է՝ վերահասու ըլլալով կղզիի դարաւոր եւ պատմական այս եկեղեցւոյ կարիքներուն, պարտն ու պատշաճը ընել, որպէսզի կանգուն մնայ այս աղօթատեղին եւ անոր շուրջ նաեւ ափ մը Հայեր: Երբ նկատեցինք 51 շունչ հաշուող ծուխի մը հոգեւոր հովիւին վիճակը, մեր մտածումները ուղղուեցան, ինքնաբերաբար, քանի մը հազար ընտանիքներէ բաղկացած համայնքներու ծըխատէր քահանաներուն եւ հոգեւոր հովիւներուն՝ որոնք կը գանգատին իրենց նիւթական պայմաններէն: Այս իրողութեան լոյսին տակ հերոսութիւն միայն կարելի է կոչել Յովսէփ քահանայի ներկայութիւնը՝ Հերակլիոնի մէջ: 1975-ին՝ Պոլսոյ մէջ Շնորհք Պատրիարքի ձեռամբ Կրէտէի վրայ ձեռնադրուած այս քահանան, շուրջ տասը տարի է որ կը հովուէ իր փոքր հօտը, որ սկիզբը ունեցած է մօտ երկու հարիւր շունչ, սակայն հետըզհետէ մահացողներու եւ մաս մըն ալ գաղթողներու հետեւանքով հասած է ներկայի պատկերին: Մեր այն հարցումին, թէ՝ ի՞նչ պիտի ըլլայ եկեղեցւոյ վիճակը, եթէ օր մը յուսահատ՝ հովիւը լքէ կղզին, Յովսէփ Քհնյ. կը պատասխանէր՝ եկեղեցին կ'իյնայ Յոյներուն ձեռքը: Ողբերգական էր պատասխանը: Զորս դար առաջ մեր հայրերը կառուցած են եկեղեցի մը, ժառանգ՝ յետագայ սերունդներուն, որոնք այսօր ի վիճակի չեն (կամ անտարբերութեան հետեւանք) զայն պահպանելու: Տեղւոյն համայնքը եւ հոգեւոր հովիւը իրենց անսահման զոհողութիւնները ի գործ կը դնեն, սակայն իսկական կարելիութիւնները իրենց ձեռքին ունեցող Ազգ. Իշխանութիւնները անհրաժեշտ հոգածութիւնը չեն ցուցաբերեր: Ինչպէս Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա. առիթով մը ըսած է, այս եկեղեցին՝ իբրեւ Եւրոպայի ամէնէն հին աղօթավայրերէն մին, պէտք է պահպանել եւ ամէն բան ընել, որպէսզի հովիւը մնայ իր հօտին գլուխը:

Յովսէփ քհնյ. կ'առաջնորդէ մեզ եկեղեցւոյ սրահը. ա՛յս ալ նորոգութեան կարիք ունի: Սրահը դարձած է քահանային տեսակ մը աշխատանոցը, ուր ան ապակիի վրայ կը նկարէ հայկական այրուբենը, խաչեր, խաչքարերու պատկերներ եւ հայկական զանազան մոթիֆներ, զանոնք այցելու ուխտաւորներու վաճառելով իր ապրուստը հոգալու գլխաւոր նպատակով: Ասիկա ցոյց կուտայ, որ քահանան սկզբունքով դէմ չէ իր հօտին գլուխը մընալու եւ ամէն միջոց ի գործ կը դնէ դիմանալու համար ապրուստի դժուարութիւններուն, սակայն, բնականաբար ամէն զոհողութիւն իր չափն ու սահմանը ունի: Հետեւաբար, Կրէտէ կղզին այցելող զբօսաշրջիկ Հայերու կը մնայ բարոյական պարտականութիւն մը, այն է՝ այցելել Հերակլիոնի Հայոց եկեղեցին եւ դնել հոգեւոր հովիւի արուեստի գործերէն, եւ այս՝ զոյգ նպատակներով, օգտակարութիւն մը հովիւին եւ նոյն ատեն մասնակցութիւն մը դարաւոր եկեղեցւոյ կանգուն մնալու գործին:

Ի դէպ, 1978-ին է, որ եկեղեցւոյ շըրջափակին մէջ կառուցուած է Ապրիլեան նահատակաց նուիրուած Յուշարձան մը՝ քահանայի ջանքերով հաւաքուած գումարներով՝ Կրէտէի եւ Աթէնքի կարգ մը Հայերէ: Մարմարակերտ Յուշարձանին վրայ փորագրուած է՝ «1915 Ապրիլ 24, ի յարգանք երկու միլիոն հայ նահատակներու խնկելի յիշատակին» մակագրութիւնը: Հերակլիոնի մէջ ամէն տարի Ապրիլ 24-ին պատարագ կը մատուցուի եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի մէկուկէս միլիոն հայ նահատակներու յիշատակին: Իսկ ամէն տարի, Աւագ Ուրբաթ օրուան Թաղման կարգին, շուրջ երկու հազար Յոյներ կը տողանցեն Յիսուսի դագաղին շուրջ, պատրաստըւած հայ եկեղեցւոյ մէջ:

Կրէտէ կղզի մեր այցելութիւնը վերջ գտած է: Կը թողունք քաղաքը: Օդանաւին մէջ կը մտածէինք, թէ երբ գրի առնենք մեր տեսածներն ու տպաւորութիւնները, արդեօք պիտի գտնուի՞ն մարդիկ, հայ ունեւորներ, որոնք յանձն առնեն իրենց նիւթական օժանդակութեամբ մասնակցիլ Հերակլիոնի դարաւոր այս եկեղեցւոյ եւ հովիւի պահպանութեան երաշխիքը հանդիսացող՝ եկեղեցւոյ, անոր սրահին եւ յարակից բնակարաններու եւ խանութներու նորոգութեան ծախքերուն:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ԱՆՏԻՊ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿՈՐՏՈՆ ՔՐԷՅԿ-ՀԱՅԿ ԱՔԹԷՐԵԱՆ

Ռումանիոյ Գրողներու Միութեան «20-րդ դար» ամսաթերթի 270 - 271 թիւը ի մէջ այլոց կը բովանդակէ անգլիացի անուանի թատերագէտ՝ խոուըրտ Կորտըն Քրէյկի (1872 - 1966) նուիրուած յատուկ բաժին մը: Բացի բեմադիրի մասին տեսական յօդուածներէ եւ Քրէյկի ինքնակենսագրական օրագիրի հատուածներէ, հոն հրատարակուած են նաեւ - «Կորտըն Քրէյկ եւ Ռումանիան» վերնագրով - 47 անտիպ նամակներ, զորս անգլիացի բեմադիրը գրկած է Հայկ Աքթէրեանի՝ 1934 Հոկտեմբեր - 1937 Մարտ ժամանակաշրջանին: «Թղթակցութեան մը անակընկալները» վերնագրուած յօդուածին մէջ, Արշաւիր Աքթէրեան՝ Հայկի եղբայրը, կը նշէ այդ ծանօթութեան պարագան. Հռոմ տեղի ունեցած՝ «Վոլթա» Թատերգութեան Միջազգային Համագումարին առթիւ, Հայկ Աքթէրեան (1904 - 1943), որ այն ատեն Թատրոնի բեմադիր եւ քննադատ էր, հանդիպած է անուանի եւրոպացի կարգ մը թատերագէտներու, որոնց շարքին՝ Քրէյկի: Անկէ ետք, 1934 Դեկտեմբերին, ռումանահայ թատերագէտը այցելութիւն մը կը կատարէ Քրէյկի՝ Ճենովայի բնակարանը, ուր կը հիւնայ - ինչպէս կը խոստովանի Մարիէթա Սատովայի ուղղուած նամակի մը մէջ. բացարձակապէս Թատրոնին նուիրուած մտաւորական միջավայրէն, մասնաւորաբար Թատերական վեց հազար գիրքեր պարունակող գրադարանէն: Հասկնալով Աքթէրեանի հմտութիւնը եւ սրամտութիւնը, Քրէյկ կը բարեկամանայ անոր հետ եւ, այնուհետեւ, կանոնաւոր կերպով կը թղթակցի, յայտնելով իր զբաղումները, մտահոգութիւնները եւ մտադրութիւնները: Անգլիացի բեմադիրը շատ տարիներ բնակած է Ճենովա, ուր ուզած է հիմնել Թատերական կեդրոն մը, որպէսզի իրագործէ իր գաղափարները: Քրէյկ եղած է - ինչպէս կը գրէր պարուհի Իզատորա Տանքըն, Արշաւիր Աքթէրեանի մէջբերած «Իմ կեանքը» գիրքին մէջ - «մեր դարաշրջանի ամէնէն արտակարգ հանճարներէն մին (...), ինք ներշընչած է ամբողջ արդիական Թատրոնը (...), իր երազները ներշնչեցին ինչ որ այսօրուան Թատերական արուեստը ունի աւելի գեղեցիկ»:

Ա. Աքթէրեանի ընծայած կենսագրական տուեալները կը լրացուին Հայկ Աքթէրեանի ուղղուած նամակներուն մէջ խոստովանութիւններով, ինչ որ Ռումանիոյ կաճառը դտնուող այս Թղթակցութիւնը շատ արժէքաւոր կը դարձնէ: Նամակի մը մէջ, Քրէյկ կը մերժէ հաւանաբար Հայկ Աքթէրեանի մէկ առաջարկը՝ «Խօսակցութիւններ Է. Կ. Քրէյկի հետ» գրել, բայց յետագային պիտի գրէ յառաջաբան մը Աքթէրեանի «Ռումէն Թատերգութեան համար պատրուակներ» գիրքին, որ հրատարակուեցաւ 1936-ին եւ որու մասին նամակներուն մէջ լաւ կարծիքներ կը յայտնէ:

Այլապէս, նոյն Աքթէրեանը ամբողջ գիրք մը գրած է անուանի բեմադիրին մասին - «Կորտըն Քրէյկ եւ գաղափարը Թատրոնին մէջ» (Պուքրէշ, 1936, «Վըրմիա» հրատարակչութիւն), որու մասին նամակի մը մէջ բեմադիրը կը գրէր (1936 Յունիս 22) - «Բոլորը Է. Կ. Ք.ի մասին հիանալի աշխատութեանդ կը սիրեմ, իսկ դուն կը քնանաս»: Հատորը լոյս տեսնելէն ետք, Քրէյկ կը գրէ (193[illegible] Սեպտեմբեր 15) - «Իմ սիրելի Աքթէրեան, շնորհակալ եմ գրքոյկի արժէքաւոր նըւէրին համար: Նաեւ այն պատուին համար, զոր ան ինծի կը բերէ՝ որովհետեւ գրեցիր զայն, այն հաճոյքին համար՝ գիտնալով թէ կարգ մը հիանալի Ռումանացիներ պիտի կարդան զայն»: Թէեւ դժուարութեամբ կ'ընդունէր աշխատիլ օտար երկիրներ, Քրէյկ կը գրէ Աքթէրեանի (1935 Փետրուար 2) - «Շատ կը փափաքէի խօսակցիլ Ռումանիա այցելելու կարելիութեան շուրջ, որու մասին ժամանակ մը առաջ խօսեցար ինծի: Արդեօք այցելութիւնս կարելի չէ՞ հիմա: Ինծի յարմար կ'ըլլար Մարտ - Ապրիլին գալ, եթէ գործերը կարգադրուէին: Ուրիշ նամակի մէջ, կը յուսայ - «պիտի գա՞յ այն օրը, որ մայրաքաղաքդ տեսնեմ», - բայց այդ օրը երբեք պիտի չգար, Քրէյկ Ռումանիա չէ եկած, ժամանակի մրդումներուն պատճառով:

Թղթակցութեան վերջին նամակը, ուր Քրէյկ կը պատմէ, որ Փրանսա կազմակերպուած միջազգային տօնավաճառի ռումանական տաղաւարը այցելած է եւ հիացած՝ ցուցանմոյշներու գեղեցկութենէն, կը վերջանայ հետեւեալ բառերով - «Բաժակս կը բարձրացնեմ փոքր Անթանթի եւ Ռումանիոյ համար, իսկ անոնց կողքին, Հայկ Աքթէրեանի համար»: Առաջին անգամ հրատարակուած այս նամակները եւրոպական Թատրոնի մինչեւ երկու մեծ անձնաւորութիւններու միջեւ ամբողջ յարաբերութեան Թանկագին մէկ նմոյշը կը հանդիսանան եւ նոյն ատեն - ինչպէս կը նշէ Արշաւիր Աքթէրեան իր յօդուածին վերջաւորութեան - «կրնան օժանդակել Թատրոնի պատմութեան բոլոր խուլ հետազօտողներուն, ոչ միայն խոուըրտ Կորտըն Քրէյկի ըմբռնումին, այլեւ ներկայացման արուեստին մէջ բեղուն ճանաչման փորձերու դարաշրջանի մը համար»:

«Նոր Կեանք»

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ՊՈԼՍՈՅ ԹԱՂԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՍԿԻՒՏԱՐ ԵԷՆԻ ՄԱՀԱԼԼԷ

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

-Եղբայր, ազգային ժողովոյ մէջ ինչ խօսեցան այսօր:

- Ի՞նչ գիտնամ, եղբայր ... փորձա՞ծ էք, ոչխարի միսէն պիֆթէք կը շինո՞ւի մի:

- Իմ խօսքիս պատասխանէ:

- Ի՞նչ պատասխանեմ. ես գիտե՞մ ինչ խօսեցան: Երեսփոխանին մէկը դուրս ելած մէկուն կը պոռար ըսելով, թէ ես քեզի պէս ազգին սատկները կերած չեմ եւ քեզմէ աղէկ օրէնք գիտեմ ... աղէկ օրէնք գիտնալն սատակ չըներ, մարեան անանկ մէջ կը կլլեցունեն որ ... այսօր ինչո՞ւ համար քէֆալ չկար:

- Մնաքբարով:

- Երթաք բարով. գիշերը եկուր նարտ խաղանք:

- Տեղս հեռու է, մնաք բարով:

Վերի թաղին իգական սեռը գեղեցիկ է, բայց արական սեռն այդ գեղեցկութենէ զրկուած է: Իգական սեռին մէջ բամբասանքն այն աստիճան յառաջ գնացած է, որ եթէ ուրիշ մը բամբասելու համար նստին՝ շաբաթէ մը հազիւ կրնար լմնցընցունել: Հոս կիներն պատուհաններու առջեւ կը նստին եւ փողոցէն անցնողին հասակին, քթին, մօրուքին, հագուստին վըրայ դիտողութիւններ կ'ընեն: Կիները հոս երկու գլխարկով եկեղեցի կ'երթան, թէպէտեւ մէկ գլուխ ունին: Գլխարկին մէկն իրենց գլուխը կը դնեն եւ միւսն սպասաւորն կը տանի իրենց ետեւէն: Եկեղեցւոյ մէջ գլխարկը կը փոխուի: Կիներու գըլուխներն այնքան փոքր են, որ հիմակուան գլխարկներէն հատ մը բաւական էր չորս կնկան գլուխ գոցել՝ եթէ սովորութիւն ըլլար չորս - հինգ հոգիի մէկ գըլխարկ դնելը: Նորաձեւութիւնը հոս կը պաշտուի: Եէնիմահալլէցին Սէլամսըզ կ'երթայ եւ անկէ հագուստի նոր ձեւեր կը գողնայ:

Վարի թաղն հասարակապետական է: Երիտասարդութեան մէջ երբեմն շարժում կը տեսնուի, բայց այդ շարժումն միշտ ապարդիւն կը մնայ. վասնզի միապետութիւնն թող չտար, որ երիտասարդութիւնը գործէ:

Այս թաղին մէջ ալ ընկերութիւններ հաստատուած եւ կործանուած են. թէպէտեւ այժմ չգիտենք, թէ ընկերութեան մասին ինչ վիճակի մէջ է, սակայն դիւրին է գուշակել, որ կամ ընկերութիւն մը կազմուելու վրայ է կամ ընկերութիւն մը կործանուելու վրայ:

(Շար. 3)

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ՀԱՅՐ ԱԹԱՆԱՍ ՎՐԴ.Ի

Կիրակի, Հոկտեմբեր 21-ին հաւատացեալներու բազմութեամբ լեցուած էր Առնուվիլի Հայ Կաթողիկէ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին. ժողովուրդը եկած էր ջերմեռանդօրէն մասնակցելու աղօթքին եւ իր յարգանքը յայտնելու Հ. Աթանաս Քէշիշեանին, անոր ձեռնադրութեան յիսնամեակին առթիւ, որուն քսանհինգ տարին ան անցուցած էր որպէս Առնուվիլի հայ կաթողիկէ համայնքին ժողովրդապետ։

Հանդիսաւոր պատարագը մատոյց նոյնինքն՝ Հ. Աթանաս, կը նախագահէր Գրիգոր Եպիսկ. Կապրոյեան։ Դասին մէջ ներկայ էր քոյր եկեղեցւոյ, Վարդապետ Ս. Խաչի հոգեւոր հովիւ՝ Մեսրոպ քհնյ. Ժամկոչեան։ Հրաւիրուած էին նաեւ նոյն եկեղեցւոյ վարիչները։ Պատարագի երգեցողութիւնը կատարեց եկեղեցւոյ երգչախումբը, Եկմալեան - քառաձայն եղանակով, Վահրամ Տէվէճեանի ձեռնհաս ղեկավարութեամբ։

Քարոզին մէջ Հ. Աթանաս իր հօտին յիշեցուց հոգեւորական իր երկար ճանապարհին հիմնական կէտերը, որոնք էին՝ կոչում, ծառայութիւն եւ խոնարհութիւն։ Կոչումը պատանիի մը, որ չէ մոռցած իր հօրը վկայութիւնը, այն որ զոհուեցաւ 1915-ի աղէտին, մերժած ըլլալով ուրանալ Քրիստոսի հաւատքը. ծառայութիւնը քահանային որ կը նուիրուի ամբողջապէս Աստուծոյ եւ հայ ժողովուրդին, եւ վերջապէս խոնարհութիւնը մարդուն որ կուգայ ներողութիւն խնդրելու հրապարակաւ, բոլոր այն սխալներուն համար զորս կրնայ գործած ըլլալ ակամայ։

Գրիգոր Եպիսկ. Կապրոյեան կարդաց եաք Վատիկանի շնորհաւորագիրը, եւ անոր միացնելով իր մաղթանքը, անդրադարձաւ Հ. Աթանասի խօսքերուն եւ որպէս «ապաշխարհանք» ըսաւ որ պիտի շարունակէ մնալ Առնուվիլի իր հօտին մօտ։ Եթէ հարկ ըլլար յիսնամեայ հաշւեկշիռ մը ընել, ան լայնօրէն դրական կ'ըլլար՝ այն օրինակով մանաւա՛նդ, զոր հայր Աթանաս տուաւ ոչ միայն իր հօտին, այլեւ՝ իր եղբայրներուն, քանի որ դաստիարակուած Ս. Ղազար եւ պատրաստուած վանական կեանքի, կրցաւ յարմարիլ ամէնօրեայ դժուարութեանց, որոնք ճակատագիրը կը կազմեն ժողովրդապետի մը։

Պատարագէն եաք ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։

ՄԱՐԻ - ՀԵԼԷՆ ՊԱՊԱՃԵԱՆ

ՋՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

Բաց նամակ խմբագրութեան

«ՅԱՌԱՋ» Օրաթերթի պատուարժան խմբագրութեան, ճշդումի մը խնդրանքով

Թերթիդ Սեպտեմբեր 11-ի թիւին մէջ, Պ. Կարօ Յովսէփեանի «Դպրոցասէր»ի մասին գրած յօդուածին մէջ մոռացում մը պատահած էր, ինչ կը վերաբերի Վարժարանիս Խնամակալութեան կազմին։

Պիտի խնդրէինք ճշդում մը կատարել՝ արձանագրելով կազմին ամբողջական անուանացանկը. -

Տիկին Աղաւնի Երամեան՝ (նախագահուհի),
Օրիորդ Թերէզ Քէօշկերեան՝ (փոխ - նախագահուհի),
Տիկին Անահիտ Աւետիսեան՝ (ատենադպրուհի),
Տիկին Լիզէթա Ջրբաշեան՝ (գանձապահ),
Տիկին Ժանին Վարդանեան՝ (փոխ - գանձապահ),
Օրիորդ Ֆրանսին Քոպիլեանսքի՝ (վարչագիտական պատասխանատու),
Տիկին Իվէթ Հար՝ (խորհրդատու),

Խնամակալութեան կողքին յատուկ խորհրդատուներ. -

Պարոն Ժագ Քուսինեան՝ (Շինարարական),
Պարոնայք՝ Ժիրայր Մարկոսեան, Ալէքս Երամեան, Արման Նշանեան եւ Էտուար Վարդանեան՝ (տնտեսագէտներ)։

ԽՆԱՄԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ
(կնիք)

1984 Նոյեմբեր 14

×

ԽՄԲ. - «ՅԱՌԱՋ»ի. - Անշուշտ մեր ընթերցողները անմիջապէս զգացին այս յո՛յժ կարեւոր ճշդումին ամբողջ տարողութիւնը՝ արդիւնք երկու ամսուան քրքրութեան։ Արդարեւ ի՜նչ մեծ յանցանք գործեր ենք - Կարօ Յովսէփեան եւ թերթիս խմբագրութիւնը - երբ, վերամուտի առթիւ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի նուիրուած յօդուածին մէջ - Սեպտեմ. 11 - յիշեր ենք, ի մէջ այլոց․․

«Խնամակալութեան դիւանն է՝ տիկիններ՝ Աղաւնի Երամեան (ատենապետուհի), Անահիտ Աւետիսեան (ատենադպիր), Լիզէթա Ջրբաշեան (գանձապահուհի)։

Տեսա՞ք ուրեմն թէ ի՜նչ աղէտ պատահած է։ Յիշուած է *միայն* դիւանը, այսինքն ոմանց անունները թերթին մէջ չեն երեւցած։ Եղա՞ւ։ Պարզ է՝ չեղաւ։ Եւ խնամակալութիւնը ո՞վ գիտէ քանի ժողով գումարած է, քանի նիստերու ընթացքին, յարգելի տիկինները դրած - վերցուցած են այս կենսական խնդիրը յանգելու համար այս նամակին։ Մէկը չէ՞ գտնուած, անդամներուն մէջ, որ ծիծաղելիի մասին դոյզն գաղափար ունենայ։ Վասնզի այս «ճշդումը» (ի դէպ, ճշդումի ալ հարց չկայ, քանի *սխալ* բան չենք գրած) մէկ հատիկ բան ըսել կ'ուզէ․․ Կարեւորը՝ մեզի համար, մեր տարած աշխատանքը չէ դպրոցին համար, կարեւո՛րը այն է որ մեր անունները թերթին մէջ լոյս տեսնեն։ *Շափօ՛*։

Մեր մտավախութիւնը այն է սակայն, որ հարցը հոս ալ կրնայ չփակուիլ, քանի մեզի այնպէս կը թուի որ, այս ցանկն ալ լրիւ չէ, ինչ կը վերաբերի գոնէ խնամակալութեան *կողքին* աշխատողներուն։ Ուրեմն կը սպասենք - 2 - 3 ամիս, անապարելու հարկ չկայ - որ բոլոր անոնք որոնք *բան մը* կ'ընեն Դպրոցասէրին համար (դուռնէ դուռ տոմս ծախել, դրամ հաւաքել, Ծնունդի տօնածառին առթիւ պիւֆէն կենալ, սպասարկել, դաշտահանդէսին խորովածը պատրաստել եւայլն, եւայլն) որ *ճշդումներ* ղրկեն։

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ

«ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐԸ»

ՔԼԱՄԱՌԻ ՄԷՋ

——×——

«Պաղտասար Աղբար» կատակերգութիւնը հայ մեծ երգիծաբան Յակոբ Պարոնեանի ամենահետաքրքրական գործերէն մէկն է ... Գործ մը որ կարծես գրուած է բոլոր ժամանակներուն համար, դիմանալու եւ հետաքրքրական մնալու։ Սակայն այս պարագային մեր խօսքը պիտի վերաբերի միայն սոյն կատակերգութեան ներկայացմանն ու գեղարուեստական մեկնաբանութեան, որ տեղի ունեցաւ Կիրակի, Հոկտեմբեր 28-ին ժամը 16-ին՝ Քլամառի - Ժան Արփ Մշակութային - գեղեցիկ սրահին մէջ, կազմակերպութեամբ՝ Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցիի՝ Մշակութային Ամսուան առիթով։

Թատերախումբը. - «Լիոնի Հայերէն Խօսուն Թատրոնը» հրաւիրուած էր Լիոնէն, 10 տարիներու փորձառութիւն չահած դերակատարները կը ղեկավարէր արտասանութեան վարպետ եւ դերասան՝ Պ. Թորոս Սպիտանեանը։

Բեմադրութիւնը. - Հայրենի ձեռնհաս բեմադիր՝ Վարդան Աճէմեան եւ տաղանդաւոր դերասան՝ Մհեր Մկրտիչեանի - ապրող լաւագոյն դերակատարներէն Պաղտասար Աղբարի - բեմադրութիւններուն հետեւողութեամբ կատարուած էր Պ. Սպիտանեանի կողմէ, հարազատ մնալով պարոնեանական ոճին ու արտայայտչական ձեւերուն ... բծախնդիր աշխատութեամբ արժեւորած էր նիւթին բովանդակութիւնը պատկերաւորելու եւ տեսարանները ապրող՝ այժմէական դարձնելու։

Բեմի վարագոյրը բացուելուն կը պարզուի կոկիկ սենեակ մը. կեդրոնը մուտքի դուռը ծածկուած չղարշով ու երիզուած որթան կարմիր վարագոյրով, երկու կողմերը երկու մուտքեր սենեակներու եւ մուտք մը խոհանոցի՝ ուրկէ դուրս կուգայ տան համեստ սպասուհին՝ - Ովսաննա Գիլիճեան - սենեակը քիչ մը կարգի դնելու, մինչ յուզուած ներս կը մտնէ տան - տիրուհին՝ Անոյշ - Մարալ Շխըրտըմեան, - ուր ջութակի լարերը կուլան յուզելով եւ մեզ, բայց ամէն ինչ կարգի կուգայ ճարպիկ Կիպարի - Վազգէն Խաքիճեան - մուտքով որ կը խոստանայ դանազան հնարքներ ի գործ դնելով ծածկել իր եւ Տիկին Անոյշի միջեւ տեւած տասը տարուան սիրային պատմութիւնը, որուն համար Պաղտասար Աղբար - Հրանդ Արբահամեան - որոշած է փաստաբանի - - Ստեփան Պերքլի - դիմել ամուսնալուծում պահանջելու համար, դատաստանական խորհուրդի անդամներէն՝ - Սուր - Վարդան Քէչիչեան, Փայլակ - Վարուժան Տէր - Սարգիսեան, Երկաթ - Եղւարդ Ոսնճեան։ -

Ու ողբերգախառն կատակերգութեան կծիկը կամաց - կամաց կը սկսի քակուիլ Պաղտասար Աղբար վերջապէս կ'իմանայ իր կնոջ սիրահարին անունը՝ Կիպար։

Ով որ բախտը ունեցաւ այս յաջող բեմադրութիւնը տեսնալու կրնայ վկայել. երկու ժամէ աւելի տեւող լիաթոք ծիծաղները եւ յաճախակի ծափահարութիւնները, խեղճ Պաղտասարին յուզումնալից ապերասանքներուն յաջորդող նորանոր հնարամտութիւններուն պատճառած չատ հետաքրքրական բեմախաղերը, ամէն վայրկեան մեզ պահեցին յուզումի ու ժպիտի մթնոլորտի մը մէջ։ Քիչ պատահած է մեր բեմերուն վրայ կատարուած խաղերով ունկնդիրը այսքան անկեղծօրէն եւ տեղին խնդայ եւ միշտ մնայ հետաքրքիր դիտողի ժպիտը աչքերուն մէջ։

Շատ գեղեցիկ էին նաեւ Պաղտասարը զրպարտելու համար վարձուած կիները - Թագուհի - Վերժինէ Թօփալեան, Մարթա - Վարդենի Փարթամեան - չափազանցուած չարժուձեւերն ու պլխարկները, որոնք բեմադրութեան տուին առաւել խանդավառութիւն, մանաւանդ՝ երբ սեղծուեցաւ պարի տեսարանը։

Գեղեցիկ էր տէքորը եւ լաւ յարմարած էին հագուստները. որուն համար պէտք եղած է բաւականին լուրջ աշխատանք - Տիկին Ս. Շխրտմեանի կողմէ։ -

Շնորհաւորելի են բոլոր մասնակցողներն ու մանաւանդ կազմակերպողները։ Քանի հայ լեզուն սիրել ու սիրել տալը մեծագոյն պահանջն է սփիւռքահայութեան պահպանման ու հայեցի դաստիարակութեան։

Թ. Ս.

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Չ.)

- 31 -

ՀԻՆԳ ԱՌԱՒԵԼ ՀԻՆԳ

Այն ատեն Տոն Քամիլլօ յիշեց որ մէկէ մը լսած էր, թէ Փեփփոնէին զաւակը չորս կամ հինգ օրէ ի վեր ծանր էր, բայց Տոն Քամիլլօ չատ կարեւորութիւն տուած չէր համարելով որ թեթեւ բան մը ըլլալու էր. հիմա կը հասկնար Փեփփոնէին լռութիւնը եւ հակապատասխանի չգալը։

- Մեռնելու վրայ է, ըսաւ Փեփփոնէ, շուտով վառեցէք։

Տոն Քամիլլօ աւանդատուն գնաց աշտանակ բերելու եւ հինգ խոշոր կերոնները տնկելով կը պատրաստուէր դնելու Քրիստոսի առջեւ.

- Ո՛չ, ըսաւ ոխակալութեամբ Փեփփոնէ, անիկա ձեր ընկերութենէն է, վառեցէք անոր առջեւ որ քաղաքականութիւն չըներ։

Տոն Քամիլլօ լսելով «անոր» ըսելը Սուրբ Աստուածածնին, սեղմեց ակռաները. կատաղի փափաք մը զգաց կոտրելու Փեփփոնէին գլուխը. բայց լռեց եւ գնաց Սուրբ Կոյսին արձանին առջեւ դնելու վառած մոմերը, ձախ կողմի փոքրիկ մատրան մէջ։

Դարձաւ դէպի Փեփփոնէն։

- Ըսէ՛ք իրեն, հրամայեց Փեփփոնէ խիստ ձայնով։

Այն ատեն Տոն Քամիլլօ ծնրադրեց ու ցած ձայնով ըսաւ Տիրամօր, «որ այդ հինգ մոմերը իրեն կը նուիրէր Փեփփոնէ, որպէսզի հասնի իր որդեակին, որ չատ ծանր էր։

Երբ ելաւ, Փեփփոնէ անհետացած էր։

Անցնելով աւագ խորանին առջեւէն Տոն Քամիլլօ աճապարանքով խաչակնքեց ու փորձեց դուրս սպրդիլ. բայց Քրիստոսի ձայնը կեցուց զինքը.

- Տոն Քամիլլօ, ի՞նչ ունիս։

Տոն Քամիլլօ բացաւ բազուկները մահացած.

- Կը ցաւիմ, ըսաւ, որ այդպէս հայհոյեց այդ անշնորհքը. ես ալ ուժը չզգացի իրեն բան մը ըսելու։ Ի՞նչպէս կարելի է վէճի բռնուիլ մարդու մը հետ՝ որ գլուխը կորսնցուցեր է, որովհետեւ զաւակը կը մեռնի։

- Շատ լաւ ըրիր, պատասխանեց Քրիստոս։

- Քաղաքականութիւնը անիծեալ բան մըն է, բացատրեց Տոն Քամիլլօ, դուք պէտք չէ դէշի առնէք. պէտք չէ խիստ ըլլաք իրեն հետ։

- Եւ ինչո՞ւ պէտք էր դէշ դատէի, շըշընջեց Քրիստոս, ինքը պատուելով իմ մայրս, սիրոտ քաղցրութեամբ կը լեցնէ. քիչ մը դժուարիս եկաւ որ «անոր» ըսաւ։

Տոն Քամիլլօ ցնցեց գլուխը.

- Գէշ հասկցաք, բողոքեց, ինքը ըսաւ, բոլորը ամենասուրբ Կոյսին առջեւ վառեցէք, անոր որ այդ մատուռն է։ Երեւակայեցէք մէյ մը, եթէ քաջութիւնը ունենար տանիկ բան մը ըսելու, զաւակ կամ ոչ, կիցերով դուրս վտարած կ'ըլլայի։

- Շատ ուրախ եմ որ այդպէս է, պատասխանեց ժպտելով Քրիստոս, սաուղիւ ուրախ եմ, բայց իմ մասիս խօսելով ըսաւ «անիկա»։

- Ձեմ կրնար ժխտել, ընդունեցաւ Տոն Քամիլլօ. յամենայն դէպի համոզուած եմ որ անիկա ըսաւ գլխ խայթելու համար ոչ թէ Ձեզի դէմ. կրնայի երդնուլ, այնքան համոզուած եմ։

Տոն Քամիլլօ դուրս ելաւ, եւ երեք քառորդ եաքը մտաւ ծայրատիճան այլայլած։

- Ձեզի չէ՞ր ըսած, պոչեց վանդակամատին վրայ բռնալով ծրար մը. ինծի հինգ մոմ բերաւ քու առջեւդ ալ վառելու համար, ի՞նչ կ'ըսես։

- Շատ լաւ են այս բոլորը, պատասխանեց Քրիստոս ժպտելով։

- Միւսներէն աւելի փոքրիկ են, բացատրեց Տոն Քամիլլօ, բայց այս բաներուն մէջ ինչ որ հաշուի կ'առնուի դիտաւորութիւնն է։ Նկատի ալ պէտք է առնել որ Փեփփոնէ հարուստ չէ. եւ դեղերու, բժիշկներու բոլոր ծախքերով, մինչեւ աչքերը թաղուած է։

- Այս բոլորը չատ լաւ են, կրկնեց Քրիստոս։

Շուտով հինգ մոմերը վառուեցան եւ կարծես յիսուն հատ էին, այնքան կը փայլէին։

(Շար. 128)

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Նոյեմբեր 25-ին, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10-ին, Շարվիէօ Ս. Նշան եկեղեցւոյ մէջ, կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՀԱՅՐ ԱՐԵՂԱՅ ԱԻՆԵՏԻՔԵԱՆ

Ս. Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յակոբ Աբրահամ-եանի:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամ-անդամուհիները, Նոյեմբեր 30, Ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 8-ին, Ֆլօրայի՝ն ճաշարանը, պաւթ մը թէյի շուրջ: Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը փափաքելի է:

- ԾԱՆՕԹ. - Փոխադրութեան միջոց չունեցողներուն հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն, ճաշի ժամերուն:

Բալօյեան. - 85 - 33 - 45
Մուրատեան. - 85 - 61 - 33

LE MEILLEUR CADEAU UTILE

VIENT DE PARAITRE

180 *PAGES*, 240×170, *ILLUSTREE*

. . . *afin que l'Histoire ne soit plus ignorée de nos enfants francophones*

En vente :
Librairies, Associations ou chez l'auteur : TAKVORIAN
52, Avenue Jean Jaurès 05000 GAP

Prix : 70 Frs **Port payé : 80 Frs**

- dédicace à votre demande -

IMMOBILIER

SCEAUX PARC - Exceptionnel - Belle propriété - Style LOUIS XVI - dans parc de 1.100 m2 - Grande réception 40 m2 6 chambres - garage 2 voitures - 3.000.000 Frs.

○ ○ ○

17EME, RUE JOUFFROY - Immeuble P de taille - Salon - salle à manger 2 chambres - cuisine - bains - 1er étage-rue et cour - Ascenseur - clair - 1.000.000 Frs.

○ ○ ○

13EME - LUXUEUX - Dans petit immeuble - Living double 40 m2 - 4 chambres - 2 bains - 2 wc - Plein soleil - 1.580.000 Frs.

○ ○ ○

13EME - LIVING DOUBLE - 2 chambres - 7ème étage - ascenseur - soleil - balcon - 525.000 Frs.

ETUDE RIVE GAUCHE

122, Bld. Raspail - PARIS 6ème
Tél. : 222 - 70 - 63
- 23ème année -
FNAIM - ORPI

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կ. Ս. Մ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Տիկիններ՝ Ա. Թօփուզեան 500, Ա. Մարտիրոսեան 100, ինչպէս նաեւ Պ. Պ. Վ. Խաչատուրեան 100, Խ. Խաչատուրեան 800, Պ. Ճէզվէճեան 500, Ա. Թէլլիօղլու 1000, Ժ. Պումպուեան 90, Յ. Կէվրէկեան 200, Ս. Իյնէճեան 250, Գ. Գէորգեան 250, Կ. Կարապետեան 100, Վ. Զարքճեան 200, Մ. Կիւզէլպօտուր 100, Ե. Վարդապետեան 200, Ս. Փօստաճեան 200, Պ. Պէօրէկեան 100, Մ. Զալտըրրաք 100, Գ. Գայաեան 200, Հ. Վարդապետեան 1000, Բ. Պապօեան 50, Գ. Ղազարեան 1000, Հ. Փօհանեան 500, Պ. Պ. Գ. եւ Դ. Ալթունեան 200-ական ֆրանք: Պ. Պ. Ա. Պարան, Ռ. Մարկոսեան, Ա. Տէմիրճեան 100-ական Ֆ., Ա. Ալիքսանեան 700, Ոմն՝ եւ Ոմն՝ 500-ական Ֆ.:

×

Տիկին Ֆիլոմէն Պօղոսեան իր աղջկան Մարիամ Զոպոյեանի մահուան տարելիցին առթիւ 200 Ֆ. նուիրած է Կապոյտ Խաչի Վիէնի գպրոցին:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ
ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

նախագահութեամբ՝ Պ. ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆ-ի

Կիրակի, Դեկտեմբեր 2, ժամը 17-էն կէս գիշեր

Dans les Salons de l'Hôtel George V
Avenue George V — Paris 8e

BERNARD DÉDÉDJIAN et son ENSEMBLE

Avec la participation du Groupe de Danses Folkloriques

Naïri

Սեղանները ապահովել՝ հեռաձայնելով 763 · 38 · 54

Մուտք 50 Ֆ. Ուսանողներուն՝ կէս գին

ENTREPRISE DE SERRURERIE

ARTHUR PEKMEZIAN

4, rue des Ursulines — PARIS 5ème

TELEPHONE :
634. 13. 54

BLINDAGES DE PORTES
FERMETURES HAUT ET BAS
GRILLES ET BALCONS
GACHES ELECTRIQUES

MAISON DE LA CULTURE ARMÉNIENNE D'ALFORTVILLE
9, rue de Madrid — 94140

Rencontre avec
Henri GHAZERIAN
peintre

EXPOSITION DE PEINTURE
«Histoire d'un temps présent»
Dialogue pictural avec le poème de NALBANDIAN «Liberté»
du Vendredi 23 Novembre
au Dimanche 25 Novembre
Vernissage le 23 Novembre, 20h30
suivi de :
PRÉSENTATION DE DEUX NOUVEAUX DISQUES DE
JEAN-ETIENNE AKIAN - Stepan Aguert. Santour
JIRAIR DER-HAROUTIOUNIAN - Danses d'Arménie - Tar
Audition musicale des artistes, dédicaces

PRIX SPECIAUX*

NOEL ET JOUR DE L'AN

	DEPART LYON	DEPART PARIS
Beyrouth	3640 F	3950 F
Damas	3640 F	3700 F
Alep	3640 F	3700 F

* Aller - Retour en avion sous certaines conditions

Renseignements et Inscriptions :

SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil — 75001 PARIS
Tél : 261 - 51 - 13

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté — 69003 LYON
Tél : (7) 860 - 13 - 66

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian
Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
23
VENDREDI
23 NOVEMBRE
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Armenien en Europe - Occidentale
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tél.: 770. 86. 60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.839
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
60e ANNÉE — No 15.839

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆԻ Ալզաս այցելութիւնը շատ դժուար պայմաններու մէջ կը կատարուի, գլխաւորաբար ակնքրոթրոնի պատճառով, քանի որ կառավարութիւնը որոշեց Սթրազպուրկի տեղ Կրընոպլի մէջ հաստատել։ Սկիզբը նախատեսուած էր որ Սթրազպուրկ հաստատուի ճառագայթումի եւրոպական այս տարրալուծարանը եւ հիմա կառավարութիւնը նախընտրութիւն կու տայ Տօֆինէի, այսինքն ալզասցի ժողովուրդին համար խօսքի դրժում կայ եւ տեւկա նուաստացուցիչ կը նկատէ։ Այս պատճառով ալ, բացի Միւլհուզի քաղաքապետէն (ընդդիմադիր) Սթրազպուրկի եւ Քոլմառի ընդդիմադիր քաղաքապետները որոշած են չընդունիլ Հանրապետութեան նախագահը, թէեւ փոքրիկ յոյս մըն ալ կայ, որ Միթերան անակնկալ նուէր մը ունենայ գրպանը, փոխարինելու համար սէնքրօթրօնը։

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ մէջ, Ֆապիւս ջանաց արդարացնել կառավարութեան չատեան քաղաքականութիւնը եւ մանաւա՛նդ Միթերանի տեսակցութիւնը Քատաֆիի հետ, մինչ ընդդիմութեան երեսփոխանները զլնուած - պատրաստուած յարձակման անցած էին։ Փոխելով Միթերանի մէկ բանաձեւը, ուր բսած էր լիբիական ներկայութեան մասին Չատի մէջ.- «Շատ աւելի քիչ քան ինչ որ կ'ըսուի, շատ աւելի քան ինչ որ պէտք է», Իւ-Տէ-էֆ-ի բանբերը՝ Ռոսինօ կը վերջացնէր իր ելոյթը ըսելով.- «Կառավարութեան կեցուածքը շատ աւելի անընդունելի է քան ինչ որ կ'ըսուի, եւ շատ աւելի քիչ արժանաւոր քան ինչ որ պէտք է»։ Քուվ տը Միւրվիլի համար՝ Ֆրանսայի կրած ամէնէն մեծ նուաստացումն է, երկար ատենէ ի վեր։ Նախարարապետը կը բացատրէ.- «Պէտք է գիտնալ թէ Ֆրանսա խաղաղութեա՞ն թէ պատերազմի մէջ պէտք է ըլլայ։ Եթէ մեռեալներ պիտի ըլլան, ուրեմն կ'արժէ որ Հանրապետութեան Նախագահը խօսի իր պաշտօնակիցին հետ»։ Այս խնդրին առընչութեան, կը հաղորդուէր թէ Քատաֆի «դրական բնոյթ ունեցող նամակ» մը ղրկած է Փարիզ։

ՊԻԼՊԱՈՅԻ մահափորձէն ետք, ուրիշ մահափորձ մը քիչ մը աւելի լարեց Սպանիոյ իշխանութեանց եւ Պասքերու մթնոլորտը։ Ինչպէս գրած էինք, ԿԱԼը (հակահաբեկչական խումբ) ստանձնած էր պասք անկախապաշտներու պարագլուխներէն՝ մէկը. Պրուարի սպանութիւնը։ Պրուար շատ ծանօթ դէմք մըն էր Պիլպաոյի մէջ, ոչ միայն քաղաքական իր հանգամանքով այլեւ որպէս բժիշկ։ Ցատկանշական կը գտնուի նաեւ որ Պրուար սպաննուած ըլլայ Ֆրանքոյի մահուան տարելիցի օր մը։ Յաջորդ առտուն, Մատրիտի մէջ, շատ ծանրօրէն կը վիրաւորուէր զօր. Լուիս Ռոսոն Փերէզ, որ եղբայրն է նաեւ նախկին ներքին նախարարին։ Այս արարքին տէր կ'ըլլար զինուորական ԷԹԱն եւ այն ապաւորութիւնը կը ծագէր թէ «ակն ընդական» վրէժ մըն էր, բայց ԷԹԱի ահաբեկչական գործողութեանց մասնագէտներ կ'առարկեն թէ ԷԹԱ-ն հապճեպ գործ չի տեսներ եւ զօրավարին մահափորձը պէտք է շատոնց պատրաստուած ըլլար։

ՖՈՒԹՊՈԼԻ 1986-ի համաշխարհային բաժակի զտումի մրցումներու կարգին, Ֆրանսա 0ի դէմ 1 կէտով միայն, ան ալ վճռելի փենալթի մը զոր կէտի վերածեց Փլաթինի, յաղթեց Պուլկարիոյ, Փարիզի Փառք տէ Փրէնսի մարզադաշտը։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՅԼԵՒՍ ԾԱՂԻԿՈՎ ՊԷՏՔ ՉԷ ՓՈԽԱԴԱՐՁԵԼ

ԿԸՍԷ ՌԱՈՒՖ ԹԱՄԷՐ ՈՐ ՀԱՅԵՐ ԱԼ «ԽՕՍԵՑՆԵԼ» ԿՈՒՏԱՅ

Վիէննայի մահափորձին առթիւ, Թէրճիմանի Նոյեմբեր 21-ի թիւին մէջ, Ռաուֆ Թամէր գրգռիչ յօդուած մը ստորագրած է, ուր ակն ընդ ականի հրաւէր կը կարդայ եւ Հայեր ալ խօսեցնել կուտայ.

×

Կրնանք դէպքը դիտել «վատեր» կոչելով զիրենք ինչպէս միշտ, նաեւ «արիւնը գետինը պիտի մնայ»ի ձեւով դառն երգիծանքով մըն ալ...

Ազատ էք երկուքին համար ալ. սակայն կայ նաեւ երրորդ նկատում մը զոր բանաձեւելու համար յարմար առիթ մը կը սպասէի, երբ այս ոճիրը գործուեցաւ...

Սուրբ նպատակը ... արեան դատը ...
Հայաստանի երազը ...
Լոկ խօսքեր են բոլորը։
Էականը դրամն է...
Կարեւորը ա՛յդ է։
Անգործ խմբակի մը դրամ հաւաքելու համար գտած շահարեր դուռն է այս։
Ես չեմ այս պնդումին տէրը։
Գացէք հարցուցէք. հարցուցէք այն Հայերուն, որոնք Եւրոպայի մեծ կեդրոնները կը բնակին...

Անոնք ծանօթ են որպէս հայկական ահաբեկչութեան նեւթապէս օժանդակողներ, սակայն անոնցմէ ո՞ր մէկը կը հաւատայ «Նուիրական դատին», «Հայաստանի երազ»ին...

- «Ինչպէս կ'ըլլայ որ զօրավիգ կը կանգնիք ոճիրներու» հարցումին անոնց տրուած պատասխանները նոյնն են միշտ.

- «Եթէ չտանք դրամը մեր տունը ռումբ կը դնեն. սպառնալիքի ենթակայ ենք։ Կը վճարենք ու միջոց մը կը փրկուինք։ Իրականութեան մէջ ասոնք իտէալապաշտ եւայլն չեն։ Իրենց նպատակը Հայաստանն ալ չէ ... այս ձեւով կ'ապահովեն իրենց օրապահիկը ... կատարեալ յիմարութիւն է... Որպէսզի կարենան դրամ ստանալ եւ այս մէկուն համար ունենան համոզիչ պատճառ մը, յաջողեցան ազդել հայ հաւաքականութեան վրայ»... այնքան պարզ է երեւոյթը»։

- «Չեն կատակեր. մէկ կողմէ ալ մարդ կը սպաննեն. այս քանիերո՞րդ Թուրք դիւանագէտն է»։

- «Եթէ դիւանագէտ չսպաննեն պիտի չկարենան աշխարհի ուշադրութիւնը գրաւել ... եթէ չգրաւեն, պիտի չկարենան մեր համայնքին մէջ վառ պահել Հայաստանի երազի պատրուակը ... եւ եթէ չկարենան վառ պահել, մեզմէ ի՞նչ նպատակի համար դրամ պիտի ուզեն»։

- «Այո՛, դադարը երկարեցաւ. եթէ ժամանակ անցնի չեն համարձակիր դրամ հաւաքելու ... մօտ է, կարճ ժամանակի մէջ անպայման ոճիր մը եւս կը գործեն, որպէսզի անոնց «ուզելու», մեր ալ «տալու» պատրուակները միշտ այժմէական մնան»։

Իրաւ ալ քանի օր չէր անցած այս խօսակցութեան վրայէն, երբ այս ոճիրը գործուեցաւ...

Էմնէր Էրկիւն։

Վիէննա, ՄԱԿ-ի Թուրք պաշտօնատարը։

Կարծեմ մեր 41-րդ զոհն է...

Աստուած հոգին լուսաւորէ։

Յարգանքով կը խոնարհինք յիշատակին առջեւ։

×

Միակ բան մը կայ ընելիք. քանիցս ըսինք, կրկնենք. փոխադարձութիւն...

Սակայն ոչ պաշտօնական։

Այսինքն այնպէս ձեւանալով որ այդ աւազակները խօսակից չենք ընդունած։

Պիտի տեսնէք թէ այն ատեն բլթակին վրայի իրենց ձեռքերը քիչ մը պիտի դողդղան ու պիտի վարանին իրենց ոճիրները շարունակելու։

Այնքան ատեն որ մենք քայլ մը չենք առներ իրենց վարմունքը փոխել տալու ուղղութեամբ, դող աւազակներու այս խումբը պիտի շարունակէ «ի ցոյց մարդկանց» իր ոճիրները, սակայն աւաղ, կրակն ինկած տեղը պիտի այրէ։

Ուրիշ ի՞նչ ձեւով կարելի է գրաւել աւազակին հետ, «որ կը յամառի իր զէնքը վար չդնել»։

Ժամանակին մեր իշխանութեան գլուխ գտնուողներէն մէկը ըսած էր. «ձեզի կըրակողին, ծաղիկով փոխադարձեցէք». այդ մտայնութիւնը, այդ լայնախոհութիւնը մեր ներքին ահաբեկչութեան շրջանին 5500 հոգի արժեց մեզի...։ Ու հիմա մինչեւ քանի՞ դիւանագէտի սպանութիւն ծաղիկով փոխադարձենք։ 40 - 50 նահատակ կը բաւէ՞։ Եթէ չի բաւեր, 80 - 100, կամ 200 - 300 Թուրք դիւանագէտ բաւակա՞ն է։ Եթէ ոչ, քանի՞ հատ արդեօք։

Անպայման փոխադարձութիւն, կ'ըսեմ ես։

Առաջարկս ժամանակավրէպ գտնողներ կրնան գտնուիլ։

Եթէ ուրիշ ճար մը ունին, թող ցոյց տան, խնդրեմ...։

- «Արիւնը գետինը պիտի չմնայ»։

Հասկցա՛նք... սակայն անգամ մըն ալ թող չմնա՛յ...։

×

«ԵՍ ԱԼ ՀԱՅ ՄԸ ՊԻՏԻ ՍՊԱՆՆԵՄ»

ԿԸՍԷ ԷՐԿԻՒՆԻ ՔՈՅՐԸ

Նոյ. 22-ի Միլլիյէթին եւ Թէրճիմանի մէջ լոյս տեսած է վերոյիշեալ յայտարարութիւնը զոր ըրած է Էմնէր Էրկիւնի քոյրը՝ Պէրրա Կիւզինթուչ։ Ան ըսեր է.

- Եղբօրս արիւնը պէտք չէ գետինը մընայ. օր մը պիտի գայ ես ալ Հայ մը պիտի սպաննեմ։ Այն ատեն պիտի հասկընան թէ ինչ կը նշանակէ այս։

- Եղբայրս ոչ արտաքին նախարարութեան մէկ պաշտօնատարն էր, ոչ ալ դիւանագէտ։ Մարդասէր, կենսուրախ մէկն էր. Թուրք ըլլա՞լն էր յանցանքը։ Կ'ուզեմ Հայ մը սպաննել։

×

Նոյն Թուականի (Նոյ. 22) Թուրք Թերթերը, որոնց պիտի արդրադառնանք նաեւ մեր վաղուան Թիւով, կը գրեն թէ այն անծանօթը, որ հեռաձայնած էր Հռոմի Էսոշիէթըտ Փրէսի գրասենեակը յանուն ԱՌԱ-ի, ըսած կ'ըլլայ թէ «Վիէննա աւաղ դեսպանը սպաննեցինք», ուրկէ կ'եզրակացուի թէ Էրկիւն սխալ Թիրախ մըն էր։

×

Նոյն Թերթերը ուրիշ լուր մըն ալ կուտան, որու կ'արձագանգենք - պարզ է, վերապահութեամբ - Լոնտոնի օդակայանի ոստիկանութիւնը կասկած ունեցած ըլլալով Հրայր Մարուխեանի մասին, որ Լոնտոն ժամանած էր Ժընեւէն, անցեալ շաբթուան սկիզբը, տեղեկացուցեր է Սքօթլանտ Եարտի քաղաքական բաժնին, որու մէկ պաշտօնատարը փութացած է օդակայան եւ արգելք հանդիսացած «Դաշնակ Կուսակցութեան պարագլուխի մուտքին», ինչպէս կը գրեն Թուրքերը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ ՓՐՈՖ. Ա. ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆԻ

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Նոյ. 18-ի Թիւէն կ'իմանանք, թէ Երեւանի մէջ իր մահկանացուն կնքած է պատմաբան փրոֆ. Արամայիս Նաւասարդի Մնացականեան։ Ծնած էր 1911-ին՝ Աշտարակի շրջանի Բիւրական գիւղը, ուր ստացած է իր նախակրթութիւնը։ Շրջանաւարտ՝ Երեւանի մանկավարժական հիմնարկի պատմութեան լսարանէն, Ա. Մնացականեան պաշտօնավարած է «Աւանգարդ» եւ «Սովետական Հայաստան» թերթերուն մէջ, ինչպէս նաեւ խմբագրած շրջանային կարգ մը թերթեր։ Հեղինակն է 32 մենագրութիւններու եւ աւելի քան 200 գիտական յօդուածներու։ 1953-էն ի վեր քարտուղարն էր Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի պրեզիտիումի եւ պատմութեան հիմնարկի հայ պարբերական մամուլի պատմութեան բաժնի վարիչը։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՆՈՅ. 16/19)

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ ՌՈՒՍԵՐԷՆ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

Մոսկուայի «Խուդոժեստվեննայա Լիտերատուրա» հրատարակչականը լոյս ընծայած է Դանիէլ Վարուժանի բանաստեղծութիւններէն ռուսերէն հաւաքածոյ մը, որուն նախաբանը գրած է Սիլվա Կապուտիկեան, տալով Վարուժանի դերը հայ գրականութեան մէջ։ Գիրքին մէջ տեղ գտած բանաստեղծութիւնները, զորս Թարգմանած է Բուլաթ Օկուջաւա, առնըւած են «Սարսուռներ», «Ցեղին սիրտը», «Հեթանոս երգեր», «Հացին երգը» հատորներէն եւ «Գողգոթայի ծաղիկները» շարքէն։ Հաւաքածոն կազմած եւ ծանօթագրութիւնները գրած է Աբրահամ Ալիքեան։ Խմբագիրը՝ Անահիտ Մակինցեան։

×

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԻՏՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուա տեղի ունեցած «Պուլկարիոյ երաժշտական օրեր»ու շրջագիծին մէջ հանդէս եկած են պուլկարահայ երկու արուեստագիտուհիներ՝ Էմմա Մահմիգեան եւ Մարի Գրիգորեան, արժանանալով ջերմ ընդունելութեան։

×

«ՍՊԻՏԱԿ ԱՆՈՒՐՋՆԵՐ» ԺԱՊԱՒԷՆԸ ՄԽՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ՊԱՍՏԱՌՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Մխութենական պաստառներու վրայ ցուցադրուելու արտօնութիւն ստացած է «Հայֆիլմ» արուեստանոցին մէջ պատրաստուած «Սպիտակ անուրջներ» շարժանկարը, որուն բեմանկարը գրած են Հենրիկ Մալեան եւ Ստեփան Ալաջաջեան, Վահան Թոթովենցի «Ազատներ» գործին հիման վրայ։ Բեմադիրն է Սերգէյ Իսրայէլեան. Երաժշտութիւնը գրած է Տիգրան Մանսուրեան։ Գլխաւոր դերը մարմնաւորած է Սօս Սարգսեան։

ՀՈԳԻՆ ԱՒԱՆԴՈՂ ԲՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀՈԳԵԱՌ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

(Հատուած՝ յարմարցուած վերնագրով)

Տանիք չէ՛ մնացած, ուր ծիծեռնակները գան դարուն աւետեն եւ բոյն շինեն: Սարեակներ չեն թառիր այլեւս ճիւղերու եւ պատշգամներու վրայ: Կաքաւներ եւ արագիլներ չեն թեւածեր անտառներու մէջ եւ երկնքի վրայ: Ո՛չ թռչունի երգ կը լսուի, ոչ ճպուռի ճռճռոց: Զի՛ նըշմարուիր, նոյնիսկ, աղաւնիներու սիրային կոցահարում:

Ազրանոցային չոգիներ, իւրանիումի քուլաներ, բոյսերու վրայ սրսկուող շի-միք թոյներ, հաւերն ու եզները վայր-կեանական փքացումի կոչող օռմոններ, հրդեհուող անտառներու ծուխն ու մուխը կպրագոյն ամպերով պատած են անջրպետը, չորցուցած բնութեան կենսունակութիւնը: Ո՛չ հովիւը հորովել կ'երգէ, ոչ ալ ուլիկը կը մայէ:

Թաւուտք չէ՛ մնացած անտառներու մէջ: Ո՛չ կաղնի, ո՛չ քարայր: Եղնիկն ու եղջերուն, գազանն ու սողունը չե՛ն գիտեր ո՛ւր ծերպերու մէջ ապաւինել, ո՛ւր թուխս նստիլ, ո՛ւր ապրիլ իրենց մայրական երկունքը: Նետերն ու պարսատիկները կը հալածեն անընդհատ: Ուռկաններն ու հրացանները կը բանին անդադար: Վինչերն ու թրաքթէօրները կ'աւերեն, հարթավայրի կը վերածեն խորշերն ու խոռոչները: Մեղուները յաւիտենական բանտարկեալներն են փեթակներու եւ թիթեռնիկներու կարելի է հանդիպիլ այսուհետեւ միմիայն քաթալոկներու էջերու վրայ փակցուած:

Հրէշացած գիտական միտքը մարդասպանութեան գործիք չէ ստեղծած միայն, այլ ուսումնասիրական եւ կործանարար իր ոճիրը տարածած նաեւ անասուններու ու բնութեան վրայ:

Բազմերանգ ու բազմատեսակ ալքոլէ, գինիներէ, բաղադրութիւններէ նեխած շունչեր, բերաններէ ժայթքող գեղագա՛րդ սուտեր, գոյնզգոյն յերիւրանքներ, խարեբայ քարոզներ, գիրքերու եւ լրագիրներու վերածուող ճենճերոտ ու գարշահոտ բառեր, խօսքեր, ամբաստանութիւններ, արդարացումներ պղտոր, մթամած, անթափանցելի ծանծաղուտի են վերածած սրտերն ու մտքերը, սմքեցուցած ու գազազած բազմութիւններն ու ժողովուրդները:

Հին եւ նոր Կտակարանէ զօսացած աւանդութիւններով, հաւատալիքներով, նախապաշարումներով, աւատապետական վաշխառու սկզբունքներով ու կիրքերով, քաղքենի մտայնութեամբ զարգացած հոտառութեամբ, շունչով, առաջադրանքներու տարազներով ծանրաբեռնուած ինքնահաւան ու անբարտաւան լրագրող, խմբագիր, մետիա հրապարակը կ'ողողեն Պեգասինի զառանցանքով, աղաւաղումով, խիկարային միմոսութիւններով, Փեռէթի նման փչրելով կաթին պտուկը՝ ականջները գոցած անօթի սպասող մանկիկի լացին:

Եսասիրութիւնը կ'անդրիտանայ դրացիի ողբը, այնքան ատեն որ չեն չորցած գինք դիեցնող տոլարի ստինքները: Ան հլու-հպատակն է կաթնաղբիւրի հրահանգներուն եւ կը շարադրէ նախադասութիւններու մանեակներ, փոլքլորային ասոյթներ, ուր իրաւունքը կը դառնայ անարդար դատ, կեղծիքը կը վերածուի ճշմարտութեան, լոյսը կը ազօտուի մըշուշոտ խորհրդածութիւններու խաւարով: Գրականութիւն եւ արուեստ կը խճողուին պոռոտախօսութեամբ, ճոռոմաբանութեամբ, ձարտուքներով, որոնցմով պիտի սնանին մանուկներ. կըրթըլին ուսանողներ, պատրաստուին իրեւ բայաշորդ սերունդներ:

Աճուրդով գնուած կամ վարձու առնըւած գրիչ, տպարան կ'երկնեն՝ խարդախութեամբ լեցուն բացատրութիւններ, անպատու խօսք ու քարոզ, քառապատկըւած տոկոսով խարեբայութիւններ, որ անխտիր մնան իշխանութիւններու հիմերը, շնորհիւ՝ բազմութիւններու գլուխներուն մէջ թիմուած ազնուութեան:

Ամէն բան ու անբան, ասուն եւ անասուն կը շաղուին նոյն համեմով եւ նոյն կաղապարէ դուրս ելլող աղիսի նման, կը ձուլուին նոյն մթնոլորտին, նոյն կաթսային եւ նոյն ճեմարանին մէջ՝ բանալով քաղքենիական դեմոկրասիի եւ ազատութեան ճամբան:

Հնաւուրց դարերու ստեղծած ընկերութեան օրէնսդրութիւնն է որ կը բանի միշտ եւ չուզեր քայլ մը իսկ նահանջել: Մենաշնորհը կ'անդրիտանայ իշխանապետութեան նուազագոյն խախտումն իսկ: Ցեղաշրջումը պէտք է կատարուի ի՛ր կամքով, ի՛ր ուզած ձեւով: Հարստութիւնն ու աղքատութիւնը Աստուծոյ տըւնօրինած կարգն է. մին պիտի հրամայէ, միւսը պիտի ծառայէ: Այդպարացէն վերջալոյս, այդ միտքը կը զօղանջեն թերթերն ու գիրքերը եւ վերնագիր կարգացող թերթավաճառն ու գրագիրը կը դառնան մունետիկը այդ մտայնութեան, քարոզիչը աւատապետական ըմբռնումի: Ո՛չ ոք ունի իր ուրոյն տեսակէտը. ո՛չ ոք կը հպատակի իր սեփական ցանկութեան. քշուած ընդհանուր հոսանքէն, իբրեւ տիպար՝ ստեղծուած թունաւոր մթնոլորտի մտածողութեան, կը համակերպի իր անկայուն եւ խրտուիլակային կացութեան: Տկարն ու թուլամորթը, ամբողջութեամբ ինկած Աւետարանի քարոզչութեան հըմայքին ներքեւ կ'երկրպագէ մարդահնար Աստուծոյ: Դեմոկրասիի պարգեւած ազատութեան ծուղակին մէջ ինկողը, վճիտներ կ'արձակէ եւ գոհութիւն կուտայ իր գործին եւ շահածին:

«Ճակտի քրտինքով հաց շահելու» վարկածն ալ, սակայն, դարձած է ժամանակավրէպ: Գործարաններ կը փակուին. փոքր աշխատատեղիներ կը սնանկանան. վարչատուներու դռները փակ են անծանօթներու առջեւ: Ռատիօ եւ հեռատեսիլ, ժառանգականօրէն կը փոխանցուին նոյն ընտանիքի անդամներու. վարչական եւ պետական պաշտօնները՝ կուսակցական խնամիներու:

Ֆաքիւլթէներէ, համալսարաններէ, Քոնսերվաթուառէ, Պօզ, Առէ շրջանաւարտ ուսանողներ ամուլ ու անգործ, փողոց են թափած: Զեն ըմբռներ թէ՝ ինչո՛ւ տարիներ վատնած են վկայական ձեռք ձգելու համար: Աւելի լաւ պիտի չըլլա՞ր ձեռային արհեստ մը սորվիլ, գործի լծուիլ, ապրուստ ճարել, ամուսնանալ պաշտօնապէս կամ անպաշտօն, ապրի՛լ...:

Արհե՞ստ ... ի՞նչ արհեստ: Միլիոնաւոր արհեստաւորներ, Ասիացիներ, Ափրիկեցիներ, այլազան երկիրներու գործաւորներ ալ կը սլքտան անգործ: Հիմա էլեկտրոնիկի դար է. ռոպօ կառուցանելու հմտութիւն է անհրաժեշտ. Փիզէ շինելու գիտութիւն եւ խելք պէտք է. աստղերու պատերազմէ յաղթական դուրս գալու իմացականութիւն պէտք է ունենալ...:

Հիասթափութիւնն ու յուսահատութիւնը՝ անորոշութեան ու անստգութեան սարսափին ենթարկած անգործը, փողոց կ'իջեցնէ՝ մսագործի դանակը մէջքին, ատրճանակը՝ ձեռքի հասողութեան: Զարագործներ, պատանի սոտհակներ, աճպարարներ խմբային արշաւ կը կատարեն՝ սնտուկներ պարպելու, դանձեր կողոպտելու, ծերերու գրպանները խուզարկելու, թղթապանակներ գողնալու, որպէսզի՝ ուրիշներու դիւրութեամբ ճոխ ապրին ... որպէսզի կարենան կաթայ մը գնել իրենց փոքր եղբոր կամ քրոջ. որպէսզի միջոց ունենան փորձո ժապաւէն մը գիտելու կամ չըրկուին փեթաու մը պայթեցնելու հաճոյքէն:

Այս ողբերգութեան կատակերգութիւնը հո՛ն է, որ հեռատեսիլէն, հրապարակաւ կը յայտարարեն մտաւորականներ, թէ՝ նորութիւն չեն այս երեւոյթները եւ համեմատաբար անցեալ դարերէն, չէ՛ աւելցած չարագործներու թիւը՝ առանց խորանալու պատճառներու վրայ եւ առանց արմատը չորցնելու միջոցներ ցոյց տալու: Ուրիշ խօսքով՝ կը փաստեն, որ ընկերային քաղաքակրթութիւն չէ՛ կատարուած: Անցեալն ու Ներկան նո՛յն ժամանակաշրջանն են: Մարդկութիւնը քայլ մը անգամ չէ՛ յառաջդիմած: Տնտեսական կեանքի անիւը կը դառնայ նախկին ջրաղացին պէս եւ իշխանապետութիւնը կը պահէ իր առանձնաշնորհումներու ամբողջականութիւնը:

Արդարեւ, առեւտուրն ու վաճառականութիւնը՝ հպատակ նախկին սակարանի հաշիւներուն, կը բանին իրենց համար, քիչ մը աւելի պճնուած, քիչ մը աւելի ճոխացած: Խանութներ եւ սրճարաններ, գիշերաբոյներ ու տօնավաճառներ, ճագով ու վայրենի երաժշտութեամբ գինով, ցուցափեղկեր են փորձութեան: Կը ծախուին կերպասեղէն եւ գուլպայ, շապիկներու վրայ ամերիկեան համալսարաններ եւ քաղաքներ: Կը ծախուին խելքեր եւ միտքեր, սէրեր եւ սեռեր, հաշիշ եւ օփիոմ եւ նոյնիսկ՝ յետոյքներ...:

Հրապարակը ճարպիկներունն է: Առոյգ երիտասարդը, իր առնականութեան պարգեւած երջանկութեամբ, կը տիրանայ տարիքոտ կնոջ հարստութեան: Մանկամարդ կամ երիտասարդ աղջիկը՝ ծերունի հարուստին քմայքը գոհացնելով, կը զարդարուի ոսկի մանեակներով, օղերով կամ թագաւորներու հարճերուն պէս՝ կալուածներով:

Անցեալի ազնուականներն ու ճորտերը զգեստ եւ անուն փոխած, կը գտնուին նոյն կացութեան մէջ: Հարուստը միշտ աւելի հարուստ, աղքատը՝ ա՛լ աւելի աղքատ:

Եւ Կոպեռնիկի երկիրը կը դառնայ ինքն իր վրայ՝ առանց շեղելու ճամբան:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏ. 30-ԷՆ ՆՈՅ. 8 ԳԵՐՄԱՆԻԱ

———×———

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Գարեգին Բ., ընդառաջելով Արեւմտեան Ամերիկայի Թեմի Ազգ. Վարչութեան եւ Առաջնորդի հրաւէրին, Լոս Անճըլըս գացած է՝ ընկերակցութեամբ պատուիրակութեան մը, որուն մաս կը կազմեն Արշաւիր վրդ. Գարուճեան, մէթր Խաչիկ Պալիկեան եւ Տիկին Արաքսի Շահինեան: Հայրապետի 15 օրուան այցելութեան գլխաւոր շարժառիթը Մոնթեպելլոյի Ս. Խաչ Մայր Տաճարի օծումն է:

Հայրապետը Նոյեմբեր 9-ին ժամանած է Լոս Անճըլըսի օդակայանը, ուր ջերմ ընդունելութեան արժանացած է Արեւելեան եւ Արեւմտեան Ամերիկաներու առաջնորդներ Մեսրոպ Արք. Աշճեանի եւ Եփրեմ Եպիսկ. Թապաքեանի, Լիբանանի հիւպատոսին, Ազգ. Վարչութեան անդամներուն եւ զանազան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներուն կողմէ: Օդակայանի պաշտօնական հիւրասենեակին մէջ հիւրընկալութենէ եւ բարի գալուստի մաղթանքներէ ետք, Հայրապետը առաջնորդուած է Հոլիվուտի Ս. Կարապետ Մայր եկեղեցին, ուր կատարած է կանոնական աղօթքը:

×

Նախքան Լոս Անճըլըս ժամանումը, Գարեգին Բ. Հոկտեմբեր 30-ին այցելած էր Արեւմտեան Գերմանիա, հրաւէրովը Աւետարանական Եկեղեցիներու Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Լողէ Եպիսկոպոսին: Ֆրանքֆորթի օդակայանին մէջ Հայրապետը դիմաւորուած է Աւետարանական Եկեղեցիներու Գերագոյն Խորհուրդի, Արտաքին Նախարարութեան ներկայացուցիչներու, Լիբանանի պատուոյ հիւպատոսի եւ հայ համայնքին կողմէ:

Հոկտեմբեր 31-ին, Գարեգին Բ. այցելած է Հայտըլպէրկի համալսարանը եւ դասախօսութիւն մը տուած՝ «Հայ ժողովուրդին տեղն ու դերը Միջին - Արեւելքի մէջ» նիւթին շուրջ: Ներկայ եղած են դասախօսներ եւ ուսանողներ: Ցաւարտ դասախօսութեան, Աստուածաբանական Բաժանմունքի տեսուչը ճաշ մը տուած է ի պատիւ Հայրապետին: Իրիկուն, Գարեգին Բ. վերադարձած է Ֆրանքֆորթ եւ Սէնթ Քաթրին եկեղեցւոյ մէջ քարոզած՝ Բարեկարգութեան Յիշատակին օրուան առիթով:

Նոյեմբեր 1-ին, Հայրապետը այցելած

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ՊՈԼՍՈՅ ԹԱՂԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՍԿԻՒՏԱՐ ԵԷՆԻ ՄԱՀԱԼԼԷ

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

Երիտասարդութեան մէջ մաս մըն ալ կայ, որ ինքզինք ձայնաւորութեան տըւած է եւ ազուոր խաղեր երգելով՝ պօռալ կը փափաքի. այս մասին կարծիքն այն է, թէ գեղեցիկ ձայնով խաղ կանչելն մեծապէս կը նպաստէ ազգային յառաջդիմութեան եւ թէ՝ եթէ քիչ մըն ալ օղի կամ գինի խմելով խաղեր կան-չըլին՝ ազգին վերականգման գործը դիւրացած կը համարուի:

Թաղեցւոյն ընդհանուր լեզուն տաճկերէն է, իսկ աղքատներունը հայերէնով խառն տաճկերէն:

Գինետուն յաճախողները մեծ մասամբ աղքատ են եւ մոլի. իրենց սովորութիւնն է ժամը չորսին տուն դառնալ: Հարուստները չեն երթար գինետուն եւ չերթալու ալ պատճառ ունին. վասնզի գինետուններն իրենց տուներուն մէջ փոխադրած են: Այս թաղին թէ հարուստն եւ թէ աղքատն ընդհանրապէս ուտելու, խմելու, պառկելու եւ քնանալու համար միայն աշխարհ եկած կը կարծէ զինքը:

Հոս կը բնակի Պ. Խաչատուր Միսաքեան, որուն գործերուն հրատարակութեանը կը սպասէ դեռ ազգն:

Հոս կը բնակէր Փունջ լրագրի խմբագիր Պ. Համբարձում Ալաճաճեան, որ իւր թերթը շաբաթն երկու անգամ հրատարակել բաւ կը համարի ազգին ծառայելու համար:

Այս թաղն նոյնն է այսօր՝ ինչ որ էր հարիւր տարի առաջ. եւ եթէ երիտասարդութիւնն թաղին գործերուն ձեռք չեր-կընցնէ՝ երկու դար ալ այսպէս կ'երթայ: Ուստի Սէլամսըզցիին կ'իյնայ, որ շաբաթը մէկ անգամ հսկում ընէ իւր դըրացւոյն համար:

Շատերը կը պնդեն, թէ եթէ Եէնիմահալլէցիք քանի մը շաբաթ ուրիշ դեղ մը փոխադրուին օդափոխութեան համար՝ թաղին օդը կը փոխուի եւ թաղեցին ալ իւր կարծիքներուն մէջ փոփոխութիւն զգալով՝ քիչ մը կ'արթննայ քունէն:

Տեղւոյս քարոզիչն է Մատթէոս եպիսկոպոս Իզմիրլեան, որ եպիսկոպոսանալու համար Ղալաթիոյ օճախը գործիք եղած է ժամանակաւ, եւ իւր ձեռներէն բռնելով քալեցնող Հայրիկն տապալելու աշխատած է գիշեր ցերեկ... Թերեւս օր մը արդարանար այս մարդն, եթէ աշխատակից չըլլէր այնպիսի խմբակի մը, որ իրեն անձնական շահուն համար կը գործէ միայն: Արդեօք պատրիարք ըլլալու համար զո՞վ պիտի մատնէ այս կրօնաւորը...:

(Շար. 4 եւ վերջ)

է Վորմս եւ ապա Քէօլն, ուր հանդիպում մը ունեցած է Գերմանիոյ Կաթոլիկէ Եպիսկոպոսներու Խորհուրդի նախագահ կարդինալ Հոֆների հետ: Իրիկունը անցած է Պոն, ուր դիմաւորուած է Լիբանանի դեսպանին եւ ընդհ. հիւպատոսին կողմէ:

Նոյեմբեր 2-ին, Գարեգին Բ. հանդիպում մը ունեցած է Դաշնակցային Գերմանիոյ նախագահ Ռիչըրտ Ֆոն Վայցեքըրի հետ: Խօսակցութեան գլխաւոր նիւթերը եղած են Լիբանանի ներկայ կացութիւնն ու հայ ժողովուրդի վիճակը՝ զանազան երկիրներու մէջ: Նոյն օրը, Հայրապետը տեսակցութիւն մը ունեցած է Գերմանիոյ Մշակութային բաժանմունքի պետ տոքթ. Վիթի, եկեղեցի - պետութիւն յարաբերութեանց պատասխանատու Պինտըր Եպիսկոպոսի եւ Աւետարանական Եկեղեցւոյ Արտաքին Յարաբերութեանց պատասխանատու տոքթ. Եուքիմ Հէլտի հետ: Իրիկունը, ի պատիւ Հայրապետին ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է լիբանանեան դեսպանատունը:

Նոյեմբեր 3-ին, Գարեգին Բ. այցելած է Ալթէնպուրկ, ուր դասախօսութիւն մը տուած է, ապա ներկայ եղած Արեւադալի յատուկ արարողութեան մը՝ Հայոց Ս. Նահատակաց եկեղեցւոյ մէջ:

Նոյեմբեր 4-ին, Հայրապետը այցելած է Թրավէմունտէ, իբրեւ պատուոյ հիւր՝ Գերմանիոյ Աւետարանական Եկեղեցինե-րու Գերագոյն Խորհուրդին: Կէսօրէ ետք, Գարեգին Բ. Կաթողիկոս եւ Խաուըրտ Լոզէ Եպիսկոպոս մամլոյ միացեալ ասուլիս մը տուած են, որմէ ետք տեղի ունեցած է Խորհուրդի բացման նիստը: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Գարեգին Բ.: Իրիկունը, Հայրապետը մեկնած է Համպուրկ, ուր ի պատիւ իրեն, տեղւոյն Հայ համայնքը ճաշ մը տուած է: Խօսք առնելով Գարեգին Բ. խրախուսած է ներկաները ամուր կառչելու իրենց հայկականութեան: Խօսք առած են նաեւ Հայրապետին ընկերացող պատուիրակութեան անդամները՝ Արշաւիր վրդ. Գաբուճեան, մէթր Խաչիկ Պապիկեան եւ Տիկին Արաքսի Շահինեան, անդրադառնալով Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան դերին եւ Լիբանանի հայ գաղութի ներկայ վիճակին:

Նոյեմբեր 5-ին, Թրավէմունտէի մէջ, Լոզէ Եպիսկոպոս ճաշ մը տուած է ի պատիւ Հայրապետին: Իրիկունը, Գարեգին Բ. վերադարձած է Համպուրկ եւ տեսակցութիւններ ունեցած տեղւոյն Միչըն Ակադեմիի պետ Լոֆլըրի եւ այլ անդամներու հետ:

Նոյեմբեր 6-ին, Գարեգին Բ. այցելած է Միսիոնավէրքի կեդրոնը եւ հանդիպում ունեցած հաստատութեան տնօրէն Լեհման Հալլէքի հետ: Ապա, Կաթողիկէ Միչըն Ակադեմիի մէջ, ի պատիւ Հայրապետին ճաշ մը տուած է Համպուրկի Միջ - Եկեղեցական Խորհուրդը: Այնուհետեւ Սէն Միշէլ տաճարին մէջ տեղի ունեցած է միասնական արարողութիւն մը՝ բոլոր եկեղեցիներու մասնակցութեամբ: Կէսօրէ ետք Գարեգին Բ. անցած է Շթութկարտ:

- ԱԼՖՈՐՎԻԼ 84 -

ԺԱՊԱՒԷՆԻ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Ալֆորվիլի Հայկական Կազմակերպութեանց Միացեալ Մարմինը Նոյեմբեր 16-ի երեկոյեան հրաւիրած էր հայ համայնքը, տեղւոյն Թաղապետական սրահը, ցուցադրելու համար «Ալֆորվիլ 84» շարժանկարը եւ վերյիշեցնելու Ապրիլ 29-ին խաչքար - յուշարձանի բացման արարողութիւնները եւ անոր յաջորդող ծանօթ դէպքերը, ինչպէս նաեւ այս վերջիններու լոյսին տակ տարուած աշխատանքները:

Արդարեւ, աւելի քան երեք հարիւր Հայեր հաւաքուած էին սրահը, որոնց մէջ՝ շրջանի հոգեւոր հովիւը եւ Թաղապետական խորհուրդի անդամներ:

Ժամը 21.20-ին բացումը կատարելով յանուն Միացեալ Մարմնի՝ Տիկին Մաալէն Թիւթիւնճեան կ'ողջունէր ներկաները:

Խօսք առնելով (հայերէն) Արտաւազդ Պէրպէրեան կը Թարմացնէր ներկաներու յիշողութեան մէջ Ապրիլ 29-ին կատարուած՝ Ալֆորվիլի խաչքար - յուշարձանի բացման հանդիսութիւնները Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի եւ տեղւոյն նախարար - քաղաքապետ՝ Ժոզէֆ Ֆրանչեսքիի ներկայութեամբ, ապա կ'անդրադառնար քանի մը օր ետք՝ Մայիս 3-ին, Ալֆորվիլ տեղի ունեցած երրեակ եղեռնափորձերուն, որոնց հետեւանքով կը վնասուէին յուշարձանը, օտարի մը սրճարանը՝ բազմաթիւ վիրաւորներ պատճառելով, ինչպէս նաեւ Լէօ - Լակրանժ մարզասրահը, հոն եւս վիրաւորելով անցորդներ: Ապա խօսելով Միացեալ Մարմնի տարած աշխատանքներուն մասին՝ յիշեալ դէպքերու լոյսին տակ, Ա. Պէրպէրեան կը յայտնէր Մարմնի որոշումը վերականգնել յուշարձանը: Մինչ այդ յուշարձանը կը մնայ ներկայ վիճակին մէջ՝ վիրաւոր, որպէսզի ամէն անգամ զայն տեսնելուն զգանք, որ մենք ալ վիրաւոր ենք, քանի որ 70 տարի ետք տակաւին կան Պետութիւններ՝ որոնք լուռ կը մնան մեր պահանջներուն առջեւ:

Ձեռնարկը ունէր գեղարուեստական բաժին մը, որուն կը մասնակցէին ժողովրդական նուագարաններու խումբը (ղեկավարութեամբ՝ Ժիրայր Տէր - Յարութիւնեանի), Ախթամար պարախումբը եւ «Լուսաւորիչ» երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ տոքթ. Լեւոն Մոմճեանի: Ժողովրդական նուագարաններու համոյթը (վեց հոգի) մեկնաբանեց տոհմիկ քանի մը մեղեդիներ ցոյց տալով որ տակաւին երկար ճամբայ ունի կտրելու՝ կատարելութեան հասնելու համար, այսուհանդերձ գնահատելի է անդամներու հետաքրքրութիւնը իրենց ընտրած մարզին նկատմամբ: Ախթամար պարախումբը, զոր տեսած ենք աւելի յաջող օրերու, դժուարութիւններ ունէր ինքզինք լաւագոյնս արտայայտելու, եւ այս՝ հաւանաբար, բեմին անյարմարութիւններուն պատճառաւ. խումբը կրցաւ տալ ինչ որ կարելի էր այդ բեմին վրայ, երեւան հանելով Թէքնիք ու պարագրական ճոխութիւն մը:

Գալով Լուսաւորիչ երգչախումբին, մեր տպաւորութիւնը այն եղաւ որ, եթէ անպալաժը (Լուսաւորիչ անունը) նոյնն էր, կազմը մեծամասնութեամբ նոյնը չէր: Այլ խօսքով երգչախումբին բուն անդամներուն մեծ մասը փոխարինուած էր ուրիշ երգչախումբի մը անդամներով, ոչ թէ՝ յաւելեալ ուժերով, ինչ որ ընթացիկ եւ հասկնալի է: Այսուհանդերձ արդիւնքը, ընդհանուր ձեւով, մեծ բարելաւում մը չէր բերած, բացի մէկ երգէ (Հիմի՞ էլ լռենք):

Յայտագրի երկրորդ բաժնին խօսք կ'առնէր (Ֆրանսերէն) Ռիչար Անանեան նշելով որ յուշարձանի բացման յաջորդող երեք եղեռնափորձերը իրրեւ թիրախ ունէին երեք առաջադրանքներ, նախ՝ հայ գաղութը, որովհետեւ ան վերջապէս յաջողած էր կանգնեցնել ցեղասպանութեան նուիրուած յուշարձան մը, որուն վրայ բացայայտօրէն արձանագրուած էր 1915-ի Թուրք կառավարութեան պատասխանատուութիւնը, ապա՝ քաղաքապետութիւնը եւ քաղաքապետը, հայ գաղութին նեցուկ ըլլալուն եւ յուշարձանի կառուցման ու կանգնեցման մասնակցելու համար, հուսկ՝ Ալֆորվիլի ոչ - հայ բնակչութիւնը, անոր վախ պատճառելու եւ զայն հայ համայնքին դէմ լարելու նպատակով: Ապա յիշելէ ետք Թուրքիոյ հակազդեցութիւնը խաչքար - յուշարձանի բացման եւ Ֆրանսական կառավարութեան անդամի մը ներկայութեան առթիւ, Ռիչար Անանեան կ'ամբաստանէր Թուրք ղեկավարները երրեակ եղեռնափորձերու պատճառ դառնալուն համար, նշելով որ յուշարձանի բացման հանդիսութենէն ետք արդէն Թուրք մամուլը կը խօսէր արեան բաղնիքի մասին, պատասխանատուութիւնը բեռցնելով Ֆրանսական կառավարութեան եւ մասնաւորաբար Ժոզէֆ Ֆրանչեսքիի վրայ: Այս եղանակները ցոյց կուտան, եթէ հարկ էր, որ 1915-էն ի վեր բան չէ փոխուած Թուրքիոյ վերաբերումին մէջ: Այնուհետեւ յիշուեցան Միացեալ Մարմնի տարած աշխատանքները եղեռնափորձերէն ետք, առաւելաբար շեշտը դրուելով վիրաւորներու այցելութեան, քաղաքապետին հետ հանդիպումին, ինչպէս նաեւ Լէօն Պլում եւ Էթիէն Տոլէ դպրոցներու ծնողական խորհուրդներու հետ տեսակցութեան վրայ: Պարզուեցաւ որ այս վերջինները, մտահոգուած իրենց զաւակներուն ապահովութեամբ, պահանջած էին յուշարձանին վայրը փոխել: Միացեալ Մարմնի քաղաքապետին հետ իր ունեցած հանդիպումին ապահովութիւն բաղացած է, որ յուշարձանին վայրը պիտի չփոխուի եւ պիտի վերահաստատուի:

Հուսկ, ցուցադրուեցաւ Արթիւր Սարգիսեանի իրագործած «Ալֆորվիլ 84» ժապաւէնը, որ կը ներկայացնէր խաչքար - յուշարձանի բացման հանդիսութիւնն ու Մայիս 3-ի եղեռնափորձերու հետեւանքները: Տպաւորիչ էր ժապաւէնի վերջաւորութեան տեսարանը, ուր՝ Արարատի հայեացքին առջեւ, Հայաստանի երկինքին վրայ կը Թռչէին այլազան խաչքարեր, խորհրդանշելով այն գաղափարը, թէ խաչքար մը պայթեցնելով, քանդելով կարելի չէ մոռցնել 1915-ին Հայերու դէմ կատարուած ցեղասպանութիւնը եւ ժողովուրդ մը ամբողջ պատմութեան էջերէն ջնջելու Թրքական փորձը, քանի որ Հայաստան աշխարհը լեցուն է բիւրաւոր խաչքարերով...

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ «Արմենիա» շէնքի «Արզումանեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 27-ին, նշուած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի 57-րդ տարեդարձը: Խօսք առնելով Միութեան ատենապետը՝ Յարութիւն Յովհաննէսեան, շեշտած է այն դերը, զոր կը կատարէ Հ. Մ. Ը. Մ. Սփիւռքի մէջ: Հանդիսութիւնը վերջ գտած է խրախճանական մթնոլորտի մը մէջ:

×

ՄՈՆԹԷՎԻՏԷՕՅԻ Ներսէսեան Կրթական Հիմնարկութեան մանկապարտէզի անուանակոչութեան արարողութիւնը տեղի ունեցած է Հոկտեմբեր 14-ին: Բացումը կատարած է Կարապետ Փիլաւճեան: Խօսք առած է Հ.Օ.Մ.-ի Վարչութեան ատենապետուհին՝ Եպրաքսի Ստեփանեան: Մանկապարտէզը կը կրէ Հ.Օ.Մ.-ի անունը: Այս առթիւ Միութիւնը չորս հազար տոլար նուիրած է Հիմնարկութեան: Նկատի ունենալով որ այդ օրը կը զուգադիպէր Թարգմանչաց տօնին եւ դպրոցի շէնքի բացման 12-րդ տարեդարձին, գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը աշակերտութեան կողմէ:

×

ԳԱՀԻՐԷԻ Ազգ. Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ, Հոկտեմբեր 25-ին, տեղի ունեցած է թէյասեղան մը, կազմակերպութեամբ Ազգ. Իշխանութեան, ի պատիւ հայ ուսուցիչներու: Բացումը կատարած է թեմին առաջնորդը՝ Զաւէն Արք. Չինչինեան: Խօսք առած են Յակոբ Համբիկեան, Գէորգ Գէորգեան եւ այլ ուսուցիչներ, դրուատելով հայ դաստիարակներու դերն ու զոհողութեան ոգին: Մանկավարժական, կրթական, կարգապահական եւ այլ հարցերու շուրջ իրենց տեսակէտները արտայայտած եւ առաջարկներ ներկայացուցած են Քաղաքական Ժողովի ատենապետ՝ Անդրանիկ Մեսրոպեան, տոքթ. Սիլվիա Մարթայեան, Օր. Վանիա Էքսէրճեան, Ուսումնական Խորհուրդի անդամուհի Ալիս Տէփոյեան: Հուսկ՝ Առաջնորդը ծանրացած է հայ ուսուցչի դերին վրայ պատմութեան ընթացքին:

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Զ.)

- 31 -

ՀԻՆԳ ԱՌԱՒԵԼ ՀԻՆԳ

- Այնպէս մը կուգայ, թէ նոյն իսկ միսներէն աւելի լուսաւոր են, նկատեց Տոն Քամիլլօ:

Ստուգիւ միսներէն շատ աւելի լոյս կուտային, որովհետեւ հինգ մոմեր էին, որ Տոն Քամիլլօ զիւղ վազեր էր գնելու: Անկողնէն վար իջեցուցեր էր մանրավաճառը, ու միայն կանխահաշիւ մը տալով գներ էր, որովհետեւ Տոն Քամիլլօ եղեգի մը պէս աղքատ էր: Այս բոլորը լաւ գիտէր Քրիստոս եւ բան չըսաւ, բայց արցունք մը սահեցաւ իր աչքերէն, եւ արծաթէ գիծ մը նշեց խաչին սեւ փայտին վրայ:

Եւ ասիկա կը նշանակէր որ Փեփփոնէի մանկիկը ազատած էր:

Այդպէս ալ եղաւ:

×

- 32 -

ԱՇՈՒՆԸ

Ամսուան 3-ին կէսօրը ժամատուն հասաւ Պարքինի Թղթավաճառ - տպագրիչը.

- Դեռ ոչ ոք, ըսաւ Պարքինի, կը տեսնուի որ նպատակնին բան մը ընել չէ:

Պարքինի շարժեց գլուխը.

- Բնագիրը կարճ ալ ըլլայ, շարելու համար միշտ երեք ժամ մը կ'ուզէ. յետոյ կայ սրբագրութիւնը, ապա տպագրութիւնը. մամուլէն պիտի անցնի թերթ առ թերթ, աշխատանք մըն է, կրնաք վստահ ըլլալ, Տոն Քամիլլօ: Ի հարկին կը զրկեմ՝ Ձեզի իմաց կուտամ:

Խոհեմութեան համար Տոն Քամիլլօ ժամ մըն ալ սպասեց. յետոյ Պարքինիին լուր մը ստացած չըլլալով, ուղը նետեց վերարկուն ու գնաց քաղաքապետարան: Գիւղապետը բնականաբար չկար. այն ատեն ուղղուեցաւ Փեփփոնէի աշխատանոցը, եւ հոն գտաւ գիւղապետը որ պօղոսակի մը օլորները կը շինէր:

- Բարի իրիկուն, պարոն գիւղապետ:

- Հոս գիւղապետ չկա՛յ, պատասխանեց միւսը բրտօրէն. հոս կայ միայն Յովսէփ Պոթաքճի, որ մինչ ուրիշներ պտոյտի կ'ելլեն, ինք իր ողին թելը կը կտրէ հացը շահելու համար:

Տոն Քամիլլօ չազդուեցաւ.

- Ճիշդ, վրայ տուաւ, այն ատեն կարելի՞ է խնդրանք մը ընել քաղաքացի Յովսէփ Պոթաճճիին, թէ արդեօք քոմինդեռնէն հրահանգ եկած է ընկեր Փեփփոնէին, որ պաշտօնէն դուրս պէտք է տմարդի վարմունք մը ունենայ:

Փեփփոնէ դադրեցուց իր աշխատանքը:

- Լսենք, մոլտաց կասկածանքով:

- Ահաւասիկ, բացատրեց ազնիւ կերպով Տոն Քամիլլօ. պէտք է որ քաղաքացի Յովսէփ Պոթաճճի այնքան ազնիւ ըլլանուր, հաղորդելու համար ընկեր Փեփփոնէին, որ երբ հանդիպի պարոն գիւղապետին, հաճի ժողովրդապետ Տոն Քամիլլոյին զրկել յայտարարութեան օրինակ մը, որ համայնքը տպագրել տըւած է, Նոյեմբեր 4-ի առթիւ, որովհետեւ Տոն Քամիլլօ կը փափաքի զայն կախել իր զբօսավայրին ազդագրին մէջ:

Փեփփոնէ վերսկսաւ աշխատանքը:

- Ըսէք Պ. ժողովրդապետին որ իր տռփոյլաւորօ ազդագրին մէջ կախէ պապին նկարը:

- Կայ արդէն, ըսաւ Տոն Քամիլլօ, հիմա ինծի հարկաւոր է Նոյեմբեր 4-ի յայտագրին մէկ օրինակը, որպէսզի վաղը կարենամ կարդալ տղոցս եւ բացատրել Թուականին նշանակութիւնը:

Փեփփոնէ հեգնեց.

- Հոն նայէ, գերյարգելին՝ որ լատիներէն գիտէ եւ սերտած է հարը կէս քունինթալնոց պատմութեան գրքեր, ճիշդ պէտքն ունի, որ մեքենագործ Փեփփոնէ՝ որ երրորդ նախակրթարանը միայն ըրած է, իրեն գաղափարներ տայ բացատրելու համար Նոյեմբեր 4-ը: Կը ցաւիմ, բայց այս անգամ ծուռ գնաց: Եթէ մըտքերնիդ դրեր էիք, քու աշխարհիկ քահանայացուներուդ հետ զուարճանալ բացատրելով քերականական սխալներուս տրամաբանական լուծումը, կը սխալիք:

(Շար. 129)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Տիգրան Թորոսեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Նոյեմբեր 25, Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցին, իր կնոջ՝

ՍՈՆԱ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Իր ողբացեալ կնոջ յիշատակին, Պ. Տիգրան Թորոսեան 500 Ֆ. կը նուիրէ Կապ. Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆ. «Յառաջ»ին:

×

Տիկին Ազատ Քէօշկէրեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Նոյեմբեր 25, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցին՝

ՍՈՒՐԷՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

(Տրապիզոնցի)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՌԱԿ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ռ.Ա.Կ.ի «Արշակ Չօպանեան» Ակումբի վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլոր անոնց որոնք քաջալերեցին Պէյրութի Վահան Թէքէեանի վարժարանի ի նպաստ իր կազմակերպած «Թոմպոլա»ն ու կը տեղեկացնէ յարգոյ հասարակութեան վիճակահանութեան արդիւնքը:

Առաջին պարգեւը՝ Փարիզ - Լոնտոն - Փարիզ օդանաւի տոմս մը, նուիրուած Սապերաթուր ընկերութեան կողմէ, շահեցաւ Պ. Ն. Ֆրէնկեան (Թիւ 1256): Երկրորդ պարգեւը՝ արեւելեան գորգ մը, նուիրուած Խաչիկ Տարաքճեանի կողմէ, շահեցաւ Պ. Գ. Պագըրճեան (Թիւ 420), որ ազնուօրէն զայն նուիրեց Արշակ Չօպանեան Ակումբին: Երրորդ պարգեւը՝ վիմագրութիւն մը, նուիրուած նկարիչ Գ. Նորիկեանի կողմէ, շահեցաւ դարձեալ Պ. Գ. Պագըրճեան (Թիւ 385), փոքր պարգեւներ շահեցան նաեւ հետեւեալ թիւերը՝ 1039, 889, 100, 540 եւ 537:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարի Նուպար Հաստատութեան բարեկամներու շնորհակալիքին մէջ (Տիկին Ցոլինէ Չիլինկիրեանի մահուան առթիւ, «Յառաջ» Նոյեմբեր 14) Պարոն Մատաթ նուիրած է 300 Ֆ., Տիկին Օ. Ճեվահիրճեան 50 Ֆ.:

ՕՏՆԱԾԱՌ

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 16, ժամը 17-ին:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Նոյեմբեր 25-ին, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10-ին, Շարվիէօ Ս. Նշան եկեղեցւոյ մէջ, կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Ս. Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յակոբ Աբրահամեանի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Ռօն - Ալփ շրջանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի՝ հետեւեալ նուիրատուութիւնները, ի նպաստ Վիէնի Մշակութային Տան. - Տէր եւ Տիկին Յովսէփեան (Վիէն) իրենց հօր՝ Նշան Տէր - Սարգիսեանի մահուան առթիւ 250 Ֆ., ողբացեալ՝ Երջանիկ Մահիկեանի մահուան առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Վարդանեանէ (Վալանս) 200 Ֆ., Պ. Միհրան Տէր - Սարգիսեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Թօփճեանէ (Վալանս) 200 Ֆ., Տիկին Զապուքճեանէ (Վալանս) 50 Ֆ.:

UVEAU - NOUVEAU - NOUVEAU - NOUVEA

NOUVEAU!

ENFIN

LE DISQUE DE SANTOUR ARMENIEN

STEPAN AGUERT

(santour et synthétiseur)

disponible :

«HAY DISC» 31, rue Lamartine - 75009 Paris

MCA» 9, rue de Madrid - 94140 Alfortville

«MAURANE» 8 rue des Lombards - Paris 4e

et toutes les FNAC

AU - NOUVEAU - NOUVEAU - NOUVEAU - N

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԱՏՈՒՌԻՆ ՄԷՋ

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան մատուռին մէջ պատարագ կը մատուցուի՝ Շաբաթ, Նոյեմբեր 24, ժամը 10.30-ին:

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Կը հրաւիրուին Հանգստեան Տան բնակիչներուն ընտանեկան պարագաներն ու բարեպաշտ հաւատացեալները:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը կը պատրաստէ՝

«ՀԱՅ ԳՐՔԻ»

ցուցադրութիւն մը, 1985, Հոկտեմբերին համար, որ տեղի պիտի ունենայ՝

Palais de la Bourse «Musée de la Marine»

La Canebière, Marseille

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՍ ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամ - անդամուհիները, Նոյեմբեր 30, Ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 8-ին, Ֆլօրային ճաշարանը, գաւաթ մը թէյի շուրջ: Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը փափաքելի է:

- ԾԱՆՕԹ. - Փոխադրութեան միջոց չունեցողներուն հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն, ճաշի ժամերուն:

Բալօյեան. - 85 - 33 - 45

Մուրատեան. - 85 - 61 - 33

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

9, rue de Madrid — 94140

présente

TIMAG

La troupe théâtrale de Hamaskaïne

dans

«LE ROI DE CILICIE»

de Mouchegh ICHKHAN

«ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԱՐՔԱՆ»

Մուշեղ ԻՇԽԱՆ-ի

VENDREDI 14 DECEMBRE, à 20h45,

lever de rideau 21h

Salle des Fêtes

rue Voltaire, 94140 ALFORTVILLE

billets auprès de la direction de la MCA

tél. : 376 - 55- 89

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

Երիտասարդներու եւ չափահասներու համար ամէն շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 14-էն 16 Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ, 118, Քուրսէլ փողոց - Փարիզ 17-րդ:

Արձանագրութիւն տեղւոյն վրայ կամ նախապէս հեռաձայնելով Հ. Բ. Ը. Մ.ի գրասենեակը՝ 520 - 03 - 18 թիւին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԻ

10 bis, Rue Thouin — 75005 Paris

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ՉԱՓԱՀԱՍՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ամէն Երկուշաբթի, երեկոյեան ժամը 8-ին:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ՝ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Մանուկներու համար (4-էն 12 տարեկան), հայերէն լեզուի դասեր, կրօնական դաստիարակութիւն, երգ, գծագրութիւն:

Ամէն Չորեքշաբթի, կէսօրէ ետք ժամը 2-էն 5:

GRANDE QUINZAINE ARMENIENNE

A l'occasion de son

Ier ANNIVERSAIRE

HAY DISC

VOUS OFFRE 20%

de réduction du 15 au 30 Novembre,

HAY DISC c'est : L'embarras du choix en disques et cassettes arméniens,

HAY DISC c'est aussi : Des vidéos, foulards, plaquettes, porte-clés, affiches, cartes de voeux, verres décorés

PROFITEZ DES PRIX ANNIVERSAIRE

HAY DISC : 31, Rue Lamartine 75009 PARIS

Téléphone : 878 - 22 - 79

Du Lundi au Samedi 14h00 - 18h30

M° : Cadet

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆի

բաժակի պահը

Կիրակի, Դեկ. 9, ժամը՝ 12.30-ին

CAPPADOCE

67bis, quai Blanqui — ALFORTVILLE

ՃԱՇԱԳԻՆ՝ 120 Ֆր.

Անախորժ կացութիւններու առաջքն առնելու համար, կը խնդրուի սեղանները կանխաւ ապահովել՝ հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերուն.-

381 - 80 - 82

645 - 11 - 94

Irma fourrures

SUR MESURE

— REPARATIONS —

TRANSFORMATIONS

Ժամ առաջ գնեցէք ձեր մուշտակէ վերարկուն վստահելով՝

ՀԱՅԿ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ

ՉԱՓԻ ՎՐԱՅ - ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻԷ

44, avenue du Général de Gaulle

94700 Maisons-Alfort

tél. 368 55 99

Métro: École Vétérinaire-Alfort (direction CRÉTEIL)

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

նախագահութեամբ՝ Պ. ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆ-ի

Կիրակի, Դեկտեմբեր 2, ժամը 17-էն կէս գիշեր

Dans les Salons de l'Hôtel George V

Avenue George V — Paris 8e

BERNARD DÉDÉDJIAN et son ENSEMBLE

Avec la participation du Groupe de Danses Folkloriques

Naïri

Սեղանները ապահովել՝ հեռաձայնելով 763 - 38 - 54

Մուտք 50 Ֆ.

Ուսանողներուն՝ կէս գին

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»

83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — *Travail soigné*

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
24-25

SAMEDI-DIMANCHE
24-25 NOV
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.840
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
60e ANNÉE — No 15.840

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԲ ՑԵՂԱՍՊԱՆԸ ՈՃՐԱԳՈՐԾԻ ՄԱՍԻՆ ԿԸ ԽՕՍԻ...

Միշտ Վիէննայի մահափորձին առթիւ է, որ թուրք թերթերը սիւնակներ «կը նուիրեն» Հայերուն: Նոյեմբեր 22-ի «*Միլլիյէթ*»ի առաջին էջին վրայ «Հայ = ոճրագործ» խորագրին տակ է, որ Մէհմէտ Պարլաս ծուռն ու շիտակը իրար խառնելով, հոսկէ հոնկէ «լուրեր» քաղելով, իր մտահոգութիւնն ալ կը յայտնէ մեր մասին, որովհետեւ պատմութեան պիտի անցնինք եղեր - որպէս ոճրագործ ազգ: Աւելի լաւ չէ՞ր որ «*Միլլիյէթ*»ի Մէհմէտը Թուրքիոյ «ցեղասպան»ի պիտակին մասին խորհրդածէ...:

×

Հայկ. ահաբեկչութիւնը լուրջ սպառնալիք մըն է Թուրք դիւանագէտներուն համար ... սակայն հայկ. ահաբեկչութիւնը, ամէնէն աւելի կը սպառնայ զանազան երկիրներու մէջ ապրող ծագումով հայ հաւաքականութիւններուն: Իրերայաջորդ ոճիրներ, ի վերջոյ «Հայ»ու գաղափարը նոյնացուցած են «ահաբեկչութեան» հետ:

Արդեօք Լոս Անճըլըս, Մարսէյլ, Պէյրութ կամ Երեւան ապրող միլիոնաւոր Հայեր, կը ճանչնա՞ն հեղինակները այս ոճիրներուն, որոնք կը գործուին յանուն իրենց ցեղին:

Հայ յեղափոխական բանակը (ԱՌԱ) *որ Վիէննայի վերջին ոճիրով նահատակեց Է. Էօզէնը, այսօրինակ երրորդ ոճրափորձն է որ կը կատարէ:*

«Արմենիա» *Թերթին Յուլիսի Թիւը հետեւեալ ձեւով կը ներկայացնէ* ԱՌԱ-ն:

«ԱՌԱ *որ ստանձնած էր Լիզպոնի յարձակումը եւ Վիէննայի Թրք. աւագ դեսպանատան աշխատանքի կցորդին սպանութիւնը, փոխանակ անձնասպանութեան, ընտրած է ուղղակին Թիրախին յարձակելու մեթոտը: Այս կազմակերպութիւնը պէտք չէ շփոթել Յ. Յակոբեանի խմբակին եւ Արդարութեան մարտիկներուն հետ: Ոչ ալ Լեւոնեանի, Էպլէքեանի կամ* ԱՍԱԼԱ-*ի հետ:* ԱՌԱ *զինքը խորհրդանշող ոչ մէկ անձնաւորութիւն ունի, շատ հազուադէպօրէն զեկոյց կը հրատարակէ, նաեւ ոչ մէկ հովանաւորութիւն կը վայելէ այլ կազմակերպութիւններէ»:*

Արդեօք զանազան երկիրներու բնակիչ, ծագումով հայ մարդիկ, գիտե՞ն Թէ իրենց ցեղին անունը նման ահաբեկչական կազմակերպութիւններու կողմէ ի՞նչ ձեւով կը շահագործուի:

«Միտըլ Իսթ» *Թերթը* 1984-*ի Յունիսին, խօսելով այս կազմակերպութիւններուն մասին, սա տեղեկութիւնները կու տայ.*

«ԱՍԱԼԱ 1982-*ի Լիբանանեան պատերազմին պատճառով, իր բանակատեղին փոխադրած է Դամասկոս, Աթէնք ու Կիպրոսի յունական բաժինը:* ԱՍԱԼԱ-*ի ձախակողմեան Թեւը Մելքոնեանի ղեկավարութեան տակ հիմնած է* «ԱՍԱԼԱ - *յեղափոխական շարժում»ը: Այս Թեւը չի վաւերացներ այն արիւնալի արարքները, որոնք կը գործուին Յակոբեանի նախագահութեամբ* ԱՍԱԼԱ-*ի կողմէ ... Ասոր քով կայ նաեւ «Հայաստանի ազատագրութեան դեմոկրատ ճակատի շարժում»ը՝ հիմնուած* 1983-*ին Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Հարաւային Ամերիկայի հայ խմբակներուն կողմէ, որ նմանապէս դէմ է Յակոբեանին: Այս ճակատը քրտական շարժումին հետ գործակցելու ճարերը կը փնտռէ»:*

Արդեօք երկրագունդին վրայ ապրող Հայերը գիտե՞ն Թէ այս կազմակերպութիւններուն պատճառաւ իրենց ազգութիւնը դրոշմուած է «ոճրագործ»ի պիտակով:

Օրինակի համար «Արմենիա» *Թերթը Կ'ըսէ Թէ Փարիզի «Ֆրանքեւհայկ. Սոլիտարիթէ» անուն կազմակերպութիւնը կը գործէ* 95 ռիւ տը Ռուխաօ *հասցէին. իսկ այս կազմակերպութեան «հովանաւորողներու կոմիտէ»ին մէջ կան նաեւ կարգ մը Ֆրանսացիներու անուններ ... Գիօա Պուրտէ, Ժէնար Շալեան, Ժորժ Տիւպլի, Էմանուէլ Ռոպլի նման ... Այս Ֆրանսացիները արդեօք գիտե՞ն Թէ կը հովանաւորեն շարժում մը որ կը վաւերացնէ ոճիրը, Թմբեցուցիչի, զէնքի մաքսանենգութիւնը, շանթաժը եւայլն:*

Անցեալ դարն ու փակուած շրջանը, բազմաթիւ ազգերու նման Թուրքերն ալ, Հայերն ալ, պալքանեան ժողովուրդներն ալ ապրած են խոցուած ու դառնացած: Մենք Թուրքերս, փաթթեցինք մեր վէրքերն ու մեր աչքը դրինք նոր դարուն սեմին առանց արեան դատ ունենալու:

Սակայն Հայերը իրենց ծոցին մէջ յայտնուող կազմակերպութիւններուն պատճառով, նոր շրջանը կը սկսին «ոճրագործ ազգ»ի պիտակով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻՒԼՀՈՒԶԻ պաղ ընդունելութենէն ետք, Նախագահ Միթերան աւելի ջերմութիւն գտաւ Քոլմար, նախքան Ստրազպուրկ անցնիլը, Ուրբաթ, տօնելու համար ազատագրման 40-*ամեակը: Ամէն պարագայի մէջ, Միթերան փառական եւ խիստ ոճով արտայայտուեցաւ, երբեմն մինչեւ իսկ յանդիմանական: Սէնքրոթրոնի հովանիին տակ կատարուող այս այցելութիւնը, մէկ մանրանկարն է ամբողջ երկրին տրամադրութեան՝ յուսախաբներու ձախ մը, դժգոհներու աջ մը: Սէնքրոթրոնին մասին, Նախագահը յստակ է՝ իր գործը չէ, կառավարութիւնն է: Ապա լսելէ ետք քաղաքապետին գանգատներու եւ տրտունջներու ցանկը, Միթերան շեշտեց իր ելոյթին մէջ. - «Եթէ բնական է որ մեր ժողովուրդը բաժնուած ըլլայ քաղաքական, ընկերային, մշակութային հարցերու շուրջ, սակայն կայ ու կը մնայ որ՝ Հանրապետութեան Նախագահը կը մարմնաւորէ՝ ազգը, Պետութիւնը, Հանրապետութիւնը եւ ամբողջ երկիրը: Ամէն մարդ քիչ մը աւելի պէտք է յիշէ ասիկա»: Զեծկեց իր ջղայնութիւնը հանդէպ անոնց որոնք կը ջատագովեն ազատ տնտեսութիւնը եւ որոնք հազիւ Թէ երբ նեղը մնան՝ Պետութենէն օգնութեան կը կանչեն:*

ՔԱՏԱՖԻ կ'ըսէ Թէ քաղաքական ոչ մէկ պատճառ պէտք է փնտռել իր գործին մեկնումին յապաղումին համար, զուտ Թեքնիք են պատճառները: Կը Թուի որ Չատի այս պատմութեան մէջ, շատ յստակ չէ եղած նաեւ Ցայներու դերը: Անցեալ օր ալ յայտարարեցին Թէ ֆրանքեւլիբիական նոր յանձնախումբ մը պիտի երթայ տեղւոյն վրայ քննելու «վերջին նահանջը», բայց քիչ վերջ Ֆրանսա հերքեց:

ԱՄՄԱՆԻ մէջ է, - բաւական դառն հեգնանք - որ Արաֆաթ պիտի փորձէ փրկել ՊԱԿ-ը: Արդարեւ «Սեւ Սեպտեմբերի» երկրին մէջ է, հոն ուրկէ ջարդուելով քշուեցան Պաղեստինցիները (971) *Հիւսէյն Թագաւորի հրահանգով, որ պաղեստինեան ազգ. Խորհուրդը նստաշրջան ունի: Արաբ լրագրողները շատ յուսատես չեն ժողովին ելքին մասին եւ* պութսատ *մ'իսկ կ'ընեն. - «Քսան տարի առաջ, Հիւսէյն Թագաւորն էր, որ նախագահեց ՊԱԿ-ի ծնունդին, ինք է, որ այս իրիկուն դամբանականը պիտի արտասանէ»:*

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ դատական ատեանութիւնը ելեկտրական մեքենայ մը հնարած է ձեռք կտրելու համար: Արդ, ակնընդականի սկզբունքը գործադրելու եւ գողերուն մէկ ձեռքը կտրելու համար, ինչպէս իսլամական օրէնքը կը նախատեսէ, բժշկական հարցեր կը ծագէին, խնդրոյ առարկայ ըլլալով դատապարտեալին կեանքը: Այս նոր գործիքը արագօրէն կը կտրէ ձեռքը եւ բոլորովին անվտանգ է...:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Մայր Աթոռիս Գերագոյն Խորհուրդը, նախագահութեամբ՝ Վեհափառ Հայրապետի, 1984 *Նոյեմբեր* 2-*ի իր նիստում, անդրադառնալով Մայր Աթոռիս եւ Տանն Կիլիկիոյ Աթոռի յարաբերութիւններին, ողջունելի գտաւ* 1984 *Թուականի Յունիսի* 13 - 15-*ը Փարիզում եղբայրական հանդիպումը Տ. Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի եւ Տ. Տ. Գարեգին Բ. Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսի միջեւ եւ յոյս յայտնեց, որ ստեղծուած փոխադարձ սիրոյ եւ փոխըմբռնման մթնոլորտում, յետագայ բանակցութիւններով ու հանդիպումներով հնարաւոր կը դառնայ կարգաւորումը եւ բարեյաջող լուծումը գոյութիւն ունեցող եկեղեցական տագնապի: Սոյն նիստում Վեհափառ Հայրապետը բանաձեւեց Մայր Աթոռիս առաջադրանքը ի խնդիր հայ սփիւռքի եկեղեցական տագնապի վերացման, որ հրապարակում ենք ի գիտութիւն մեր եկեղեցական կենտրոնների եւ հաւատացեալ ժողովրդեան:*

«Նախախնամողն Աստուծոյ ողորմութեամբ, Ս. Թադէոս եւ Ս. Բարթողիմէոս առաքեալների քարոզութեան հիման վրայ, 301 *Թուականին կազմաւորուեց Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի ձեռամբ եւ հաստատուեց Հայոց Հայրապետական Աթոռը յԱրարատեան աշխարհ ի Ս. Էջմիածին:*

Քաղաքական ծանօթ պատճառների հետեւանքով, Հայոց Հայրապետական Աթոռը ժամանակաւորապէս ստիպուեց տեղափոխուել եւ հաստատուել այնտեղ, ուր հաստատուել էին Հայոց Պետական Իշխանութիւնները: Այսպիսով Ամենայն Հայոց Հայրապետները իրենց Աթոռը հաստատեցին նաեւ Կիլիկիա, հայկական կիլիկեան Թագաւորութեան շրջանին: Երբ Կիլիկեան հայկական Պետութիւնը քայքայուեց ու վերացաւ, Հայոց Հայրապետական Աթոռը վերադարձաւ իր սկզբնական նստատեղին, Ս. Էջմիածին, 1441 *Թուականին: Այդ Թուականից տարիներ անց կազմաւորուեց Կիլիկեան Կաթողիկոսական Աթոռը իբրեւ տեղական Աթոռ Կիլիկիոյ շրջանի Հայութեան համար: Այդ իրավիճակը գոյատեւեց նաեւ Օսմանեան կայսրութեան ամբողջ շրջանին, մինչեւ Առաջին համաշխարհային պատերազմ, մինչեւ Մեծ Եղեռն, որի հետեւանքով Կիլիկեան Աթոռը ստիպուեց հեռանալ իր հայրենի հողից եւ մի քանի տարիներ անտուն մնալուց յետոյ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գէորգ Ե.ի համաձայնութեամբ եւ Երուսաղէմի Պատրիարք Եղիշէ Արքեպիսկոպոս Դուրեանի կարգադրութեամբ, Կիլիկեան Աթոռի իրաւասութեանը փոխանցուեցին Դամասկոսի եւ Լիբանանի Թեմերը, որպէսզի Կիլիկեան Աթոռը գոյատեւի նոր պայմանների մէջ:*

Այսպիսով Կիլիկեան Կաթողիկոսական Աթոռը հաստատուեց Անթիլիաս, ունենալով իր իշխանութեան ներքեւ Լիբանանը, Սիրիան եւ Կիպրոս կղզին, իբրեւ տեղական Կաթողիկոսական Աթոռ, իր ներքին ինքնավար կազմակերպութեամբ, իր յատուկ կանոնադրութեամբ: Այս պայմաններում, սկիզբ առաւ համերաշխ գործակցութեամբ մի շրջան հայ եկեղեցական նուիրապետական կառոյցի ծոցում, սիրալիր յարաբերութիւններով Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Աթոռի միջեւ: Այս օրինական իրավիճակը տեւեց մինչեւ 1957 *Թուականը, որից յետոյ Տանն Կիլիկիոյ Աթոռը սկսեց իր իշխանութիւնը տարածել Ս. Էջմիածնի իրաւասութեան ներքեւ գտնուող Թեմերի վրայ՝ Միացեալ - Նահանգներում, Պարսկաստանում, Յունաստանում, Գարագասում (Հարաւային - Ամերիկա), ծնունդ տալով բոլորին ծանօթ եկեղեցական տագնապալի կացութեան:*

Ստեղծուած տագնապը առաւել խորացաւ, երբ 1964-*ից սկսեալ Կիլիկեան Աթոռի Կաթողիկոսը սկսեց իր Աթոռը նըկատել հաւասարազօր Ամենայն Հայոց Ընդհանրական Կաթողիկոսական Աթոռին:*

Բնականաբար, տագնապը վերացնելու միակ հնարաւոր ճանապարհը՝ վերացումն է՝ տագնապին տուն տուող բուն պատճառի: Հետեւաբար, քսան եւ եօթ տարիներից ի վեր գոյատեւող տագնապալի կացութիւնը հնարաւոր կը դառնայ վերացնել, վերահաստատումով մինչ 1957 *Թուականը գոյութիւն ունեցող օրինական իրավիճակի: Այս կերպով ինքնին կը լուծուեն բոլոր հարցերը եւ կը վերսկսի համերաշխ գործակցութեան մի նոր շրջան՝ Մայր Աթոռի եւ Կիլիկեան Աթոռի միջեւ, ու այլեւս ոչ մի արգելք չի լինի, որ Մայր Աթոռի համաձայնութեամբ, Ս. Էջմիածնի իրաւասութեան ներքեւ գտնուող Թեմերի մէջ, հովուական աշխատանքի կոչուեն նաեւ Կիլիկեան Աթոռի հոգեւոր սպասաւորները, մնալով հանդերձ միաբանները իրենց Աթոռի: Մեր առաքելական Մայր Եկեղեցին կը վերագտնի իր միութիւնը:*

Այս իրավիճակի վերահաստատումը ոչ միայն բնական է եւ անհրաժեշտ եկեղեցական կանոնական իմաստով՝ Հայ Առաքելական Եկեղեցու միութիւնը եւ մէկութիւնը պայմանաւորող, այլ նաեւ հրամայական անհրաժեշտութիւն է՝ ի խնդիր արտասահմանի հայ հաւատացեալ ժողովրդի ազգային միասնութեան ամրապնդման:

Հայրենի սրբազան հողի վրայ խարսխուած Ս. Էջմիածնի Ամենայն Հայոց Ընդհանրական Հայրապետական Աթոռը՝ միակ կանոնական եւ իրական գերագոյն հեղինակութիւնն է, որով կ'ապահովուեն ու կը նուիրագործուեն՝ Հայ Եկեղեցու միութիւնը եւ հայ հաւատացեալ ժողովրդի ազգային միասնութիւնը: Մանաւանդ ինչքան ժամանակ հայ ժողովուրդը սփիւռք է ունենալու, հրամայական ճշմարտութիւն է պատմիչ Առաքել Դաւրիժեցու պատգամը, Թէ՝ «Ի վերայ Աջոյն եւ Սրբոյ Էջմիածնի ամենայն ազգն Հայոց կապեալ կայ»:

«Մեր իղձն ու յոյսն է, որ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Աթոռների յետագայ բանակցութիւններով, հնարաւոր կը դառնայ գտնել կանոնական ու գործնական ուղիղ ճանապարհը ի խնդիր մեր եկեղեցական տագնապի վերացման»:

Այս յոյսով ու համոզումով Մայր Աթոռիս դիւանը հրապարակում է սոյն «Յայտարարութիւն»ը ի գիտութիւն եւ ի մխիթարութիւն մեր Եկեղեցու ու մեր հաւատացեալ ժողովրդի:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ
(Կնիք)

1984 Նոյեմբեր 9
Ս. Էջմիածին

×

ԽՄԲ.- Մայր Աթոռի դիւանէն - հրատարակութեան խնդրանքով - ստացանք վերոյիշեալ հաղորդագրութիւնը, որու անհրաժեշտութիւնը լաւ չհասկցանք, քանի հոն ալ կը յիշուի, Փարիզի հանդիպումին առթիւ, որ *«յետագայ բանակցութիւններով ու հանդիպումներով հնարաւոր կը դառնայ կարգաւորումը եւ բարեյաջող լուծումը եւայլն, եւայլն»*: Մենք ալ այդ յոյսն ունէինք ու կը սպասէինք ուշ կամ կանուխ դրական արդիւնքներու: Այս «յայտարարութիւնը», ուր պատմութիւն կը դասաւանդուի եւ հին հաշիւներ կը քրքրուին, ընդհակառակն մեր մտքերը կը պղտորէ եւ այն տպաւորութիւնը կը թողու, որ հակառակ վերջին տողերուն մէջ յայտնուած «յոյսին», այնքան ալ յոյս պէտք չէ ունենալ որ այս հարցը «բարեյաջող լուծում մը» կրնայ գտնել: Արդեօ՞ք կարգադրութիւն մը *չուզողները* աւելի շատ են (կամ ազդեցիկ) քան ուզողները: Եթէ այդպէս է՝ վա՜յ մեզ:

«ԳԱՐՈՒՆ»Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

ՄՀԵՐ ՄԿՐՏՉԵԱՆԻ ՀԵՏ

ԽՄԲ. - Խորհ. Միութեան թատերական եւ շարժանկարային կեանքին մէջ ծանօթ անուն մըն է Մհեր Մկրտչեան, որ մօտ ատենէն կուգայ Ֆրանսա, տեղական խումբի մը հետ ներկայացումներ տալու: Վերջերս արժանացաւ Խորհ. Միութեան ժողովրդական արտիստի կոչումին: «Գարուն» ամսագրի թղթակիցը՝ Ֆենիքս Սարդարեան, հարցազրոյց մը ունեցած է դերասանին հետ, արծարծելով դերասանի, հանդիսականի, իր փորձառութեան վերաբերող հարցեր:

×

ՀԱՐՑ. - Հիմա, երբ դարձել էք փրնտռուած անուն, համընդհանուր ճանաչում էք վայելում, երբեւէ ցանկութիւն չէ՞ք ունենում վերադառնալու ձեր ստեղծագործական ակունքներին՝ Լենինականի թատրոն:

ՊԱՏ. - *Այդպիսի փափաք ունենալը նոյն է, ինչպէս, ասենք, մանկութիւն վերադառնալու բաղձանքը, չնայած միշտ էլ ցանկանում ես պահպանել մանկական անմիջականութիւնը: Մեխանիկօրէն վերադառնալը համարում եմ սխալ եւ ի զուր: Ամէն տարիք ունի իր հմայքն ու իր հետաքրքրութիւնները: Այժմ ինձ գրաւում է այսօրուայ իմ Երեւանը, այսօրուայ իմ թատրոն եւ կինօ սիրող հանդիսատեսը:*

ՀԱՐՑ. - Ի՞նչ տուեց ձեզ մեր բեմարուեստի մեծերի հետ շփումը: Ի՞նչ դեր խաղաց Սունդուկեան թատրոնը ձեր կեանքում:

ՊԱՏ. - *Երեւի հայ դերասաններից ամենաերջանիկների թուին եմ պատկանում, որ կինոյում եւ թատրոնում գործ եմ ունեցել հայ, ռուս, օտարազգի բազմաթիւ ռեժիսորների եւ անթիւ դերասանների հետ: Կարողացել եմ գնահատել նրանց համատեղ աշխատանքի ընթացքում: Առանց յատուկ ցանկութեան, առանց ճիգի նրանք ազդել են ինձ վրայ: Դրանց թւում խիստ կարեւորում եմ հայ թատրոնի իմ կուռքերին՝ Վահրամ Փափազեանին եւ Վաղարշ Աճէմեանին: Փափազեանը մի ամբողջ դպրոց էր: Նրա հետ հանդէս եմ եկել եւ «Կորրադօ»ում, եւ «Համլէտ»ում, եւ «Օթէլլօ»ում, երբեմն ընդամէնը մի քանի խօսքով, երբեմն դերով, բայց անյարմար կը զգամ ասել, թէ խաղացել եմ Փափազեանի հետ: Փափազեանի հետ խաղալ անհնար էր: Կողքից նա այնպիսի հիացմունք էր պատճառում իր խաղընկերներին, որ շեղում էր նրանց ուշադրութիւնը, թոյլ չէր տալիս ներշնչուել, ինքնամոռաց կերպով ձուլուել կերպարին: Ձեմ յիշում դերասան, որ նրա կողքին խաղար, թերեւս բացառութիւն էր կազմում Հրաչեայ Ներսիսեանը: Փափազեան - Արբենինի կողքին անկրկնելի էր «Դիմակահանդէս»ում Ներսիսեանի մարմնաւորած Անյայտը: Դերասանական օթեակից ականատես եմ եղել այդ փայլուն խաղին:*

Երբ մասնաւոր խօսակցութեան ժամանակ Ներսիսեանի կարծիքն էին հարցնում Փափազեանի մասին, նա ասում էր, որ Փափազեանը մեծերից ամենամեծն է: Նոյն կարծիքին էր Փափազեանը Ներսիսեանի մասին: Հիմա տարիների հեռուից, երբ մտածում եմ միմեանց նկատմամբ այդ անսքօղ հիացմունքի մասին, հասկանում եմ, որ պատճառը նրանց մեծութիւնն էր եւ ստեղծագործական սրբազան երկունքը, որ ապրում էին երկուստեք:

Երբ վերադնահատում եմ իմ անցած ուղին, Լենինականի տեքստիլի ակումբը համարում եմ պատերազմական տարիների իմ խանձարուրը, Լենինականի թատրոնն իմ ոսկի օրոցքը, որտեղ երջանիկ դիպուածով դեռ շատ երիտասարդ մասնակցել եմ Աճէմեանի գլուխ-գործոցների՝ «Արա Գեղեցիկ», «Մեծապատիւ մուրացկաններ», «Երկիր հայրենի», «Ցատակում» ներկայացումների ստեղծմանը: Սունդուկեան թատրոնը կարելի է համեմատել ինստիտուտի ուսումնառութեան հետ: Թէ ինչ եմ տուել ինքս, չգիտեմ, բայց գիտեմ, որ անընդհատ սովորել եմ եւ մարդու կեանքը բաւական չէ սովորելու համար: Մայր թատրոնը մեր բեմական աւանդոյթների կրողն է, որոնք գալիս են դեռ Արտաւազդ արքայից, այնտեղ ոչինչ սկսւեղի վրայ չի մատուցւում եւ կարծում եմ դրա կարիքը չկայ էլ, որովհետեւ հարկաւոր են շահել ուժեր, նուիրեալներ, որոնք ապրեն թատրոնի մթնոլորտով, աճեն այդ մթնոլորտում եւ անեն այն, ինչին կոչուած են, ինչ կարող են անել:

ՀԱՐՑ. - Ի՞նչ կ'ուզենայիք խաղալ հայ, ռուս եւ եւրոպական դասականների գործերից:

ՊԱՏ. - *Բաւական է երազել, հարկաւոր է գործել: Ժամանակները փոխուել են, արագութեան դար է, տեղեկատուութիւնը շատ է, մարդիկ արագ են հասունանում, դժուար է հիմա պատկերացնել մի վեց տարեկանի, որը չգիտի ինչ է դառնալու: Հայկական, ռուսական, եւրոպական դրամատուրգիան այնքան հարուստ է, որ անյարմար է կոնկրետ որեւէ բան նշել, այսինքն՝ սահմանափակել, իսկ ես բաւական մեծ կարծիք ունեմ իմ կարողութիւնների մասին: Երազել ոչ, բայց խաղալ՝ խնդրեմ: Եթէ չէք զարմանայ, նախ Համլէտ, որովհետեւ Շէյքսպիրը չի գրում, թէ Համլէտի քթի երկարութիւնն որքան է, եթէ, ի հարկէ, խանդարող հանգամանք չդառնայ տարիքս: Միայն չգիտեմ, թէ ինչու է Համլէտը 18 տարեկան, մանաւանդ որ դարեր շարունակ ապացուցուել է, որ ոչ մի տասնութ տարեկան չի կարող Համլէտ խաղալ: Ռոմէօյի դերը նոյնպէս ի վիճակի է մարմնաւորել միայն տարիքով դերասանը, մինչդեռ Ռոմէօն 16 տարեկան է:*

ՀԱՐՑ. - Ժամանակակից ի՞նչ հարց է ձեզ յուզում, որին չեն անդրադառնում հայ թատրոնն ու կինոն: Ինչպիսի՞ կերպար կը ցանկանայիք, որ ձեզ համար ստեղծէին հայ սենարիստներն ու դրամատուրգները:

ՊԱՏ. - *Ինձ յուզում, զայրացնում է ուրոչ մարդկանց անտարբերութիւնը, անշնորհակալութիւնը, նոյնիսկ կ'ասէի երախտամոռութիւնը, մի բան մտածել՝ ուրիշ բան անելը: Ահաւոր բան է: Գրականութեան մէջ չեմ գտնում փնտռածս կերպարը: Եթէ Օթելլօն, Լիր Արքան, Դոստոյեւսկու, Օստրովսկու, Սունդուկեանի հերոսները գիտէին իրենց պրոբլեմը, ապա այսօրուայ գրականութիւնը խիստ տարբեր է:*

Ես, օրինակ, Էմիլ Բրագինսկուն, Վիկտորիա Տոկարեւային, Հրանտ Մաթեւոսեանին խնդրել եմ ինձ համար գրեն մի մարդու մասին, որը գոհ է ամէն ինչից, երջանիկ է, բայց յանկարծ պարզւում է, որ նա աւելորդ մարդ է, որովհետեւ հարկաւոր չէ ոչ ոքի: Տոկարեւային խնդրեցի նկարագրել մարդու, որն առաւօտը արթնանում է, զգում՝ որ յիմար է, խնդրում է իրեն ազատել աշխատանքից, բայց բոլորն ազմկում են, համաձայն չեն, որ նա յիմար լինի, որովհետեւ հազար ու մի հարց կարող է ծագել: Գրեց մի պատմուածք, բայց սենարիօ չկայ: Սակայն այդ բանն ինձ այնքան է յուզում, որ ծրագրել եմ հեռուստատեսութեամբ գրուցել ինքս ինձ հետ: Երկու կերպարները՝ Ֆրունզիկ Մկրտչեանը, որին գիտի ժողովուրդը եւ Մհեր Մկրտչեանը, որը ես եմ, հնարաւորութիւն կ'ունենան խօսել մեր ժողովրդին յուզող շատ ու շատ հարցերի մասին, մեր քաղաքների, մեր առօրեայ կեանքի, մեր առաւելութիւնների ու թերութիւնների մասին: Եւ այդ վէճի ընթացքում պիտի երեւայ մեր սէրը, մեր անհաշտութիւնը, ողջը, սկսած փողոցում թուղթ նետելուց մինչեւ նորակառոյցների որակը, որ մեր հանրապետութեան հոգսերից է:

ՀԱՐՑ. - Վերջին շրջանում կատակերգակ Մհեր Մկրտչեանի կողքին ունեցանք Մհեր Մկրտչեան դրամատիկ դերասան (յատկապէս կ'ուզենայի նշել «Հին օրերի երգը» կինոնկարը): Ո՞ր բնոյթի դերերն են ձեզ աւելի հոգեհարազատ:

ՊԱՏ. - *Դերասանը պիտի կարողանայ ամէն ինչ խաղալ: Դերասանը ներկայացընում է մարդուն, իսկ մարդու էութեան մէջ ե՛ւ լաց կայ, ե՛ւ ծիծաղ, ե՛ւ իմաստ: Դերասանը, եթէ սոսկ կոմիկ է, ուրեմն նրա ներկապնակին գոյներ են պակասում: Եթէ միայն ողբերգակ է, էլի պակասութիւն ունի: Ես ժխտում եմ* ամփլուան: *Ի վերջոյ, ոչ Վահրամ Փափազեանը, ոչ էլ Լօրանս Օլիվըր միագիծ չէին: Մարդը կարող է խմուռ չունենալ, բայց հէնց դա էլ է խմուռի նիւթ: Եւ անկախ նրանից, ինքը գիտակցում է, թէ ոչ, անպատճառ ամէն մարդու մէջ ողբերգականութիւն կայ: Ողբերգականութեան մէջ առկայ է ծիծաղը, ծիծաղի մէջ՝ ողբերգութիւնը: Այդ ի՞նչ ուժ է, որ ստիպում է հարսանիքում թռչկոտել հաստակաւոր մարդուն, որը յետոյ բռնելու է սիրտը: Նայում, տխրում ես: Իսկ երբ մեռելատանը ողբալիս սխալ ու անհեթեթ բաներ են ասում, ծիծաղելի է, թէպէտ ինքը՝ ողբացող մարդը դա չի զգում:*

ՀԱՐՑ. - Ի՞նչպէս էք համատեղում ստեղծագործական աշխատանքը կինոյում եւ թատրոնում:

ՊԱՏ. - *Ես տարբերակում չեմ դնում կինոյի եւ թատրոնի միջեւ: Նշանակութիւն չունի՝ այդ պահին հանդիսատեսը քեզ նայում է, թէ ոչ: Եթէ կինոյում դերասանը չի կարողանում նկարահանուել, ուրեմն կատարեալ արուեստագէտ չէ: Եթէ կինոյում լաւ է, թատրոնում՝ վատ, ուրեմն դարձեալ խարուսիկ է վարպետութիւնը, քօղարկուած է ռեժիսուրայով: Թէ՛ թատրոնում, թէ՛ կինոյում նոյն գործն է, նոյն դերասանութիւնը:*

ՖԵՆԻՔՍ ՍԱՐԴԱՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՌՆՕ ԲԱԲԱՋԱՆԵԱՆԻ (Չ)ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կիրակի, Նոյեմբեր 18-ին Փարիզի Կիմէ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Հ. Բ. Ը. Միութեան Ա. Բաբաջանեանի մահուան տարելիցին «նուիրուած» գեղարուեստական ցերեկոյթը:

Այս կաղապարատիպ նախաբանէն ետք աւելցնենք սակայն թէ ցերեկոյթին Ա. Բաբաջանեանի մահուան տարելիցին նուիրուած ըլլալու պարագան մնաց բաւական անորոշ ու հեռաւոր, քանի որ աւելի քան երկու ժամուան յայտագրին մէջ Ա. Բաբաջանեան տեղ ունեցաւ միայն դաշնակի իր չորս կտորներով ու իրեն մասին տրուած կենսագրական քանի մը հակիրճ տողերով: Դժուար թէ այդ տողերն ալ նոր բան մը ըսէին սրահը լեցնող բազմութեան Ա. Բաբաջանեանի մասին: Օրուան խօսնակին զինք ներկայացնող այդ էջը փոխանակելով ուրիշ մեծի մը կենսագրական գիծերով, նոյն երեկոյթը դիւրութեամբ կարելի էր «նուիրել» այլ դէմքի մը:

Ուրեմն յայտագրին Ա. մասին մէջ նախ դաշնակահարուհի Այտա Մուրատեանէ ու ջութակահար Սօնա Խօչաֆեանէ ուն.

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ՊՈԼՍՈՅ ԹԱՂԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԻՃԱՏԻԷ

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

Բնակութիւն հաստատելու համար պատուական թաղ մըն է, եթէ մարդս նապաստակ ըլլայ ... լեռնէն վեր ելլելու դիւրութիւն ունենալու համար:

Երանի՜ անոնց, որք նապաստակ չեն, բայց երկար չունչ ունին. վասնզի անոնց համար է այս թաղն: Վայ անոնց, որոնց շունչը կարճ է. վասնզի անոնք արժանի չեն այս թաղին մէջ բարձրանալու. անոնց շունչը կէս ճամբան չհասած կը ըսպառի, մանաւանդ երբ Գուզկունճուքէն վեր ելլել ուզեն:

Հօս բնակելու համար լայնածաւալ սիրտ մըն ալ ունենալու, է, որ չճաթի մարդ՝ թաղեցւոյն ընթացքը քննելով:

Եկուր մտնենք նախ եւ առաջ թաղիս ծովահայեաց գրօսարանն, ուր տասնի չափ ազգայիններ օրուան խնդիրներու վրայ կը խօսին: Ասոնց ամէնն ալ ստոյգ աղբիւրներէ լուրեր կը հաւաքեն եւ իրարու կը հաղորդեն: Կը փափաքի՞ս այս օրուան լուրերն իմանալ:

- Շատ հետաքրքիր եմ նոր լուրեր իմանալու:

- Եկուր, իրենցմէ քանի մը քայլ հեռու նստինք եւ նոր լուրեր իմանանք: Ահա սկսան խօսիլ.

- «Ինքը հրաժարական տուած է այսօր:

- Այո, տուած է, բայց Մէկալը չէ ընդունած:

- Մուշտակը կը պնդէ եղեր այս կէտին վրայ:

- Ես չեմ կարծեր, որ համաձայնութիւն գոյանայ, որովհետեւ Իքը Բան ընելուն պէս՝ միւս կողմէն ալ Բանը Իք պիտի ընէ:

- Իքին տեղն ես ալ ըլլամ՝ այնպէս կը վարուիմ:

- Դուն Մէկալը գիտե՞ս. ինչ յամառ է:

- Բայց Իքը ի՞նչ իրաւունք ունի Բանին երեսն այդպէս պոռալու:

- Բանն ալ իրաւունք չունէր Իքը վար զարնելու:

- Ես չեմ կարծեր, որ միաձայնութիւն գոյանայ, վասնզի Մուշտակն Իքին կողմն է, Մեծաւորն ալ Բանը կը սիրէ:

- Վերջին լուրն իմացա՞ք. Մեծը բան մը պիտի խօսի եղեր:

- Պզտիկը երէկ գացեր է:

- Եթէ ասանկ երթայ՝ իմ կարծիքովս Բանը տարիէ մը Իք կ'ըլլայ:

- Իքն ալ Բան կ'ըլլայ:

- Բայց Մուշտակն ալ պիտի ըսէ. «Ինծի նայեցէք. եթէ Բանը Իք ըլլայ՝ ես ալ Իք պիտի ընեմ, ապա թէ ոչ Իք չեմ ըներ»:

- Իրաւունք ունիս, շատ վարպետորդի է: Մինչեւ որ Իքը Բան չընէ՝ չպիտի ընդունի: Ամիրային կարծիքն ի՞նչ է այս մասին:

- Ամիրան առաջին օրը լուր տուած էր ներսէն, որ Իքը պիտի շարունակէ եղեր մինչեւ որ Բանը գայ»:

- Կարծեմ բաւական տեղեկութիւն առինք այսօրուան դէպքերուն վրայ. ալ լըրագիր կարդալու հարկ չմնաց: Օն, ելլենք եւ քիչ մըն ալ թաղային վարժարանը երթանք:

- Իքը ո՞վ է. Բանն ի՞նչ է. Մէկալը կը ճանչնա՞ս...

- Եւ ոչ մին կը ճանչեմ ... ահա թաղային վարժարանը:

- Ատոր վրայ Ներսէսեան *գրուած է:*

- Ներսէսեանին մի նայիր դուն, ազգին ստակովը շինուած է ան:

- Ինչո՞ւ ուրեմն Ներսէսեանը իր անունը դրած է վրան:

- Վասնզի Ներսէսեան արքունի շինութիւններու մէջ աշխատող գործաւորներուն չարաթականներէն զեղչ ընելով գումար մը գոյացուց եւ այդ գումարը գումարելով այն գումարին հետ, զոր թաղեցին տուած էր՝ շինեց այդ քարուկիր վարժարանն, որ կանոնաւոր...

- Ինչ անիրաւութիւն է աս ... եթէ քըսակէն գումար մըն ալ տուած ըլլար՝ այդպէս գրելու չէր, այլ, ինչպէս սովորութիւն է՝ գրելու էր. «Ներսէսեան նուիրեց այսչափ ոսկի դպրոցիս շինութեանը համար»: Այս թաղին մէջ մարդ չկա՞յ, եղբայր:

- Ըլլալու է ... շինեց այս քարուկիր վարժարանն, որ քանի մը դասարան եւ քանի մը ճեմիշ ունի. ճեմիշները դասարաններէն աւելի կանոնաւոր եղած են միշտ: Այս վարժարանին մէջ ժամանակաւ դասատու մը զանակոծուած է. կարծեմ մօտերս ալ կարգը պիտի գայ հոգաբարձութիւնը ծեծելու:

(Շար. 1)

կընդրեցինք ճէլալեանէ ու Կրիկէ մէյ-մէկ սօնաթ: Իրենց ներդաշնակ ընկերակցութիւնը, ինքնավստահ մեկնաբանութիւնը արդէն գուշակել կու տար թէ հաճելի ցերեկոյթ մը պիտի ունենայինք: Իրենց յաջորդեց Աքարլաթեէն կտորով մը, հայերէն բառերով Սէրէնատով եւ Տիգրանեանի Անոյշ օփեռայէն «Ասում են ուրին» առիայով Մենուշէ Զուլէմեան որ բարեբախտաբար չյաջողեցաւ փոխել տալ մեր լաւատեսութիւնը ցերեկոյթին մընացեալ մասին համար: Իրեն դաշնակով կ՚ընկերանար Ժանէթ Մաֆեան - Ալթունեան:

Ա. մասին վերջին բաժինը վստահուած էր գարձեալ Այտա Մուրատեանի, Ա. Բարաջանեանի այս աշակերտուհիին, որուն շնորհիւ ինչպէս ըսինք գոյութիւն ունեցաւ փոքր փակագիծ մը, ուր ներկայ էր օրուան գէմքը: Այտա Մուրատեան նուագեց Բարաջանեանի Փրէլիւտը, վաղարշապատի պարը, էմփրոմթիւն եւ Քափրիչիօն: Մաղթելի է որ այս երիտասարդ դաշնակահարուհին աւելի յաճախակի կերպով իր մասնակցութիւնը բերէ նման գեղարուեստական ձեռնարկներու:

Կարճ դադար մը եւք գործադրուեցաւ Բ. մասը որ կը սկսէր Նարեկ Տուրեանով: Ներբողալից խօսքերով ներկայացումէ մը ետք բեմ եկաւ ան, ու հարկը զգալով բացատրականի մը իր ունենալիք ելոյթին մասին, - կ՚երեւի անդրադարձած էր թէ իրապէս բացատրականի մը կը կարօտէր «ամունք»ի այդ բաժինին գոյութիւնը, երգահան Ա. Բարաջանեանի յիշատակութեան նուիրուած ցերեկոյթի մը մէջ - ըսաւ թէ անձամբ ճանչցած էր զայն, թէ իւմուր ունեցող մէկն էր որ կը սիրէր այլաբանական պատկերներով պարզել իր միտքը: Անկէ ետք յայտարարեց թէ ընտրած էր Ե. Լաչինեանի «Սկզբունքի հարց» գրութիւնը ու պիտի ներկայացնէր զայն: Ե. Լաչինեան ամերիկահայ գրող մըն է, իսկ իր այս կտորով ան կը ներկայացնէ հայ գրողի մը յուսաբեկ վիճակը, իր հրատարակած հայերէն մէկ գրքին լի տես: Զհասկցանք թէ ատոր ներկայացումը ինչ գործ ունէր երգահանի մը մահուան տարելիցին յատկացուած ցերեկոյթին մէջ: Ներկայացում՝ ճախողած չուկայիկ մարդու մը աժան ժեստերով. վրադիրք Լաչինեանի գրութիւնը վերածուած, կամ թերեւս պարզապէս տրուած արեւելահայերէնով: Եթէ Ն. Տուրեանէ կ՚ուզուէր անպայման մասնակցիլ Ա. Բարաջանեանի նուիրուած ցերեկոյթին, կրնար օրինակի համար «ամունքել» ինչպէս յայտարարուած էր, Ա. Բարաջանեանի յօրինումներէն ծանօթ մէկ-երկու երգի բառերը: Գոնէ այսպէսով տրամաբանական կ՚ըլլար իր ներկայութիւնը եւ Ե. Լաչինեանի գործն ալ կը մնար հանգիստ:

Ցայտագիրը փակուեցաւ Ժ. Փ. Ներկարարեանի ղեկավարած հայ աւանդական երաժշտութեան խումբով, կազմուած՝ Վ. Արսլանեանէ (ուտ), Փ. Շահպազեանէ (շւի, դուդուկ, զուռնա), Ժ. Տէր - Յարութիւնեանէ (թառ), Յ. Գալֆայեանէ (դհոլ), Պ. Գույումճեանէ (ուտ, սազ), Ա. Ներկարարեանէ (քանոն) եւ Ժ. Փ. Ներկարարեանէ (քամանչա, դուդուկ, շւի), եւ Ս. Հուրտան (երգ): Խումբը նուագեց Քոչարի (ժողովրդական), Հովիւի սէրը (Պալեան), Պար (Աւետիսեան), Բանի վուր ջան իմ (Ս. Նովա), Մայրիկ, Հայկ. Կլոր Պարեր (ժողովրդական), Փրէլիւտ (Աւետիսեան), Պար (Մէնճինեան), Սեւ աչքերիդ մեռնեմ, Թամզարա (ժողովրդական) եւ Սասնայ Ծուռ (Գուսան Շահէն): Խումբը Աւետիսեանի Փրէլիւտին մեկնաբանութիւնը ձօնեց Արթօ - Էլիա Փէհլիվանեան զոյգին, որոնց շնորհիւ կրցեր էին իրենց նուագացանկին վրայ ունենալ այս կտորը: Մեծ եղաւ իրաւամբ իրենց ընդհանուր խանդավառութիւնը սրահին մէջ հակառակ քիչ մը չուքին մէջ մնացած Ա. Բարաջանեանին, ներկաները պոհանակ բաժնուեցան Ա. Բարաջանեանի (չ)նուիրուած յիշատակի այս հանդիսութենէն:

Ա. Թ.

[illegible]

L'Orphelinat

—×—

Ռէնն Պարթեւի մէկ նոր թատերգութիւնն է, այս «Որբանոցը», որու ներկայացումները կը սկսին Նոյեմբեր 27-ին, Թէաթր տը Փլէզանս (111 ռիւ տիւ Շաթօ, Փարիզ 14), դերակատարներու փայլուն կազմով մը եւ բեմադրութեամբ՝ Ժան - Ժաք Ասլանեանի:

Ծագումով հայ թատերագիրը անծանօթ մը չէ թատերական աշխարհին մէջ, ոչ ալ մեր ընթերցողներուն, քանի իր առաջին թատերգութիւնը՝ լ'Առմեճոշ ներկայացուած է 1976-ին Վէնսէնի Տանիէլ - Սորանօ սրահը: 1978-ին, Փօքր - Օտէոնի մէջ կը ներկայացուէր Փավլիյոն Պալթազարը (գլխաւոր դերը կը կատարէր՝ Քլօտ Տօֆէն): 1980-ին՝ Փօշ - Մոնփարնաս կը ներկայացուէր իր մէկ ուրիշ գործը՝ Ուվեռթիւռ սիւռ Մէռ:

Այս անգամ, հեղինակը Աֆրիկէն ընտրած է իբրեւ վայր եւ նիւթը կը վերաբերի ապագաղութականացման: Որբանոցին գիմաց՝ չքեղ պանդոկ մը կ՚ընդունի օտար զբօսաշրջիկները: Հակոտնեայ պատկերներ, թշուառութիւն, պերճանք, բռնատիրութիւն, բիրտ ուժ, ըմբոստութիւն:

Ռէնն Պարթեւ փոքր տարիքէն երազած է դերասանուհի ըլլալ եւ այդ է պատճառը, հաւանաբար, որ ինք ալ խաղայ իր թատերգութիւններուն մէջ, թէեւ, ցարդ մեզ աւելի տպաւորած է թատերագիրի քան դերասանուհիի իր տաղանդը:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ «Քոլիսէօ» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 3-ին, Դաշնակցային Ուսեալանութեան նուագախումբը, Մարիօ Մայնարիչի ղեկավարութեամբ, տուած է այս տարուան իր վերջին երեկոյթը: Արժանթինցի երաժիշտ Փ. Ուկարթէի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ նուագախումբը մեկնաբանած է անոր «Լամերթօ քամփերօ»ն, իսկ երկրորդ բաժնին խումբը նուագած է Առնօ Բաբաջանեանի «Հերոսական Բեղօն»ը, զոր հեղինակը գրած է 29 տարեկանին՝ Դաշնակի եւ նուագախումբի համար: Դաշնակի բաժինը նուագած է Խուան Գարլոս Արապեան:

×

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ «Արարատ» թաղամասին մէջ, Հոկտեմբեր 27-ին, տեղի ունեցած է Ազգային Խորհուրդի «Բարեկամներու Ակումբ»ին իրագործած երեք շէնքերուն բացման արարողութիւնը: Ներկայ եղած են հայ յարանուանութեանց ներկայացուցիչները, հայ երեսփոխաններ եւ հոծ բազմութիւն մը: Բացումը կատարած է Լեւոն Նահապետեան, շնորհակալութիւն յայտնելով իրենց նիւթական եւ բարոյական մասնակցութիւնը բերած միութիւններուն եւ անհատներուն: Օրհնութեան արարողութենէն ետք խօսք առնելով «Բարեկամներու Ակումբ»ի Վարչութեան ատենապետը՝ Կարպիս Հարպոյեան, անդրադարձած է Ազգային Խորհուրդի նպատակներուն եւ իրագործումներուն: Տոքթ. Մելգոն Էպլիղաթեան, վերյիշած է պետական կեանքի կազմալուծման պատճառով, 1975-էն ի վեր ծագած այլազան կարիքները եւ անոնց գոհացում բերելու փորձերն ու գործերը, կազմակերպութեան մարմիններուն եւ Ազգային Խորհուրդի նախաձեռնութեամբ: Խօսք առած են նաեւ Վեր. Աբրահամ Սարգիսեան, Անդրէաս Արք. Պետոյեան եւ Տաթեւ Արք. Սարգիսեան:

×

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Ազգ. Նուպարեան վարժարանին մէջ սկսած են «Բարսեղ Կանաչեան» երաժշտանոցի դասընթացքները: Համազգայինի ջանքերով հիմնուած երաժշտանոցը առժամաբար կը գտնուի յիշեալ վարժարանին մէջ, մինչեւ որ աւարտի յատուկ շէնքի մը շինութիւնը: Երաժշտանոցի դաշնակի, ջութակի, ձայնամարզութեան, սրինգի, կիթառի եւ ձեռնադաշնակի դասերուն կը հետեւին 50 աշակերտներ: Դասընթացքը կը տեւէ 8 տարի, պետական երաժշտանոցին պէս: Որոշուած է ունենալ փոքրերու եւ մեծերու երգչախումբեր եւ նուագախումբեր:

×

ՊՈՍԹԸՆԻ Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Մշակութային Կեդրոնին մէջ, Հոկտեմբեր 26-ին, նշուած է Դանիէլ Վարուժանի հարիւրամեակը: Բացումը կատարած է Նորայր Խրլոբեան: Բանախօսած են տոքթ. Գէորգ Պարտագճեան (անգլերէն) եւ Յակոբ Աղամեան (հայերէն): Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Թէքէեան Մշակութային Միութիւնը հաստատած է «Մշակոյթի մրցանակ» մը, որ պիտի տրուի ամէն տարի՝ Հոկտեմբերին: Առաջին մրցանակը տրուած է Տայանա Տէր - Յովհաննէսեանի՝ հայ մշակոյթը օտարներուն ծանօթացնելու իր աշխատանքներուն ի գնահատութիւն: Հանդիսութեան փակման խօսքը արտասանած է Սերաստիոյ Հայրենակցական Միութեան ատենապետը՝ Սարգիս Սահակեան:

×

ՏԻԹՐՕՅԹԻ Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցւոյ Երիտասարդական Կեդրոնին մէջ, Հոկտեմբեր 19-ին, նշուած է Դանիէլ Վարուժանի հարիւրամեակը: Յայտագիրը վարած է Անդրանիկ Զէյլպեան: Բացումը կատարած է Արմէն Յովհաննէսեան: Տիգրան Թումաճան ներկայացուցած է Վարուժանի կեանքն ու գրական վաստակը: Բանախօսած է Երուանդ Ազատեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Խօսք առած է նաեւ Հ. Յովհաննէս վրդ. Դերձակեան:

ՄԱՐԻ ՆՈՒՊԱՐ ՀԱՅՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Իր հիմնադրութենէն իսկ, Մարի - Նուպար Հաստատութեան Բարեկամներու Միութիւնը ջանք թափեց, որ առաւելագոյն թիւով հայ ուսանողներ կարենան, իր տուած թոշակներով, շարունակել իրենց ուսումը:

Իր ամէնէն գործունեայ անդամուհիներէն մէկուն՝ Տիկին Յոլինէ Զիլինկիրեանի մահը պէտք չէ արգիլէ ըլլայ որ գործը իր նպատակին չյանգի, որքան ալ պակսի այլեւս Տիկին Յոլինէի ազնիւ հոգին, անոյշ ժպիտը եւ մեծ սիրտը:

Այսպէս, նոր սերունդ մը, շրջապատուած հիներով, գործակցութեամբ երիտասարդ ուսանողներու իսկ կ՚ապահովէ հերթափոխութիւնը եւ կը կազմակերպէ «Բարեկամութեան օրերը» Դեկտեմբեր 1-ին եւ 2-ին ուսանողական ոստանին մէջ: Հոն, ինչպէս անցեալին, զանազան ստանտներ պիտի ունենայ, միշտ ճոխ պիւֆէ մը, շատ գեղեցիկ նուէրներ եւ հեղինակներ իրենց գործերը պիտի ստորագրեն:

Կը յուսանք որ մեծ պիտի ըլլայ այցելողներու թիւը: Իւրաքանչիւրը, իր ձեւով, կրնայ քաջալերել բարեսիրական ձեռնարկ մը, որ պիտի տեւէ շնորհիւ ամբողջ գաղութին անխտրական օժանդակութեան: Կանխայայտ շնորհակալութիւն կը յայտնենք բոլոր անոնց որոնք իրենց սիրտը, ինչպէս միշտ, պիտի բանան մեզի:

ԺԵՆԻ ԳՆԱՃԵԱՆ

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Զ.)

- 32 -

ԱՇՈՒՆԸ

- Դուն կը սխալիս, բողոքեց Տոն Քամիլլօ հանդարտօրէն, ես ոչ մէկ նպատակ ունիմ զուարճանալու քերականական սխալներ փնտռելով մեքենագէտ Փեփփոնէին գրութեան մէջ: Ես պարզապէս կ՚ուզեմ իմ աղօթս բացատրել, թէ ինչ կը մտածէ երկրիս բարձրագոյն հեղինակութիւնը Նոյեմբեր 4-ի մասին: Ես ժողովրդապետս, խօսելով Նոյեմբերի 4-ի մասին, կ՚ուզեմ համաձայն ըլլալ քեզի հետ, գիւղապետ: Որովհետեւ բաներ կան, որոնց մէջ ամէնքս պէտք է միաբան ըլլանք: Ուստի քաղաքականութեան հարց չկայ:

Փեփփոնէ կատարելապէս կը ճանչնար Տոն Քամիլլօն, ուստի առջեւը ցցուեցաւ բռունցքները կողերուն վրայ:

- Տոն Քամիլլօ, հարուած մը տանք բանաստեղծութեան ու գանք բուն խնդրին: Զգեցէք սա յայտարարութիւն կըլլցնելու պատմութիւնը, ըսէք ինծի, թէ ի՞նչ կ՚ուզէք ինձմէ:

- Բան ուզած չունիմ. կը փափաքիմ գիտնալ թէ Նոյեմբեր 4-ի յայտարարութիւնը ըրա՞ծ ես, թէ չես ըրած: Եթէ ըրած չես, ահա ես՝ օգնելու քեզի ու գուրս հանելու:

- Շնորհակալութիւն ազնիւ մտածումներդ, բայց յայտարարութիւնը ըրած չեմ ու պիտի չընեմ:

- Հրահանգ:

- Ոչ մէկ հրահանգ, պոռաց Փեփփոնէ. հրահանգ իմ խղճէս ու բան է: Ժողովուրդը գլուխէն վեր լեցուն է պատերազմներով ու յաղթութիւններով: Ժողովուրդը շատ լաւ գիտէ ինչ բաներ են պատերազմները, տառանց փառաբանելու ճառերով ու յայտարարութիւններով:

Տոն Քամիլլօ ցնցեց գլուխը:

- Ծուռ ճամբու վրայ ես Փեփփոնէ. հոս հարցը չէ պանծացնել պատերազմ մը, այլ երախտագիտական մեծարանք մը մատուցանել անոնց որ կռուած են այդ պատերազմին մէջ ու կեանքերնին զոհած:

- Փուճ խօսքեր. մեռածները ու նեղութիւնները յիշատակելու պիտակին տակ կ՚ընեն զինուորական, ռազմական, թագաւորական կեղտոտ փողհարում: Հերոսութիւնը, զոհաբերութիւնը, անիկա որ կը մեռնի նետելով իր անթացուպը փախչող թշնամիներուն ետեւէն, Սան Ճիուսթոյի զանգակները, Թրենթօ եւ Թրիեսթէ, Կրափփա, Սակրա Սանթա Կորիցիայի Փիաւէ որ կը մրմնջէ, յաղթութեան յայտարարութիւնը: Անվրէպ ճակատագիրները, այդ ամէնը որ թագաւորութիւն կը հոտի, արքունի բանակը, որ կը ծառայէ միայն տաքցնելու երիտասարդ գլուխները ու փողհարելու ազգայնութիւնը եւ պրոլետարներուն դէմ ոխը, որովհետեւ մէջտեղ կը ցատքէ Իտալիա, Դալմատիա, Ֆոյմէ, Թիթօյ, Սթալին, Քոմինֆոռմ, Ամերիկա, Վատիկան, Քրիստոս, կրօնքի թշնամիները եւ այլն, մինչեւ հասնին այն կէտը, որ ժողովրդավարութիւնը թշնամին կ՚ըլլայ հայրենիքին, հետեւաբար հարկ է վերաշինել կայսրութիւնը:

Փեփփոնէ խօսելով կամաց - կամաց տաքցեր էր եւ կը խօսէր շարժումներով, իբրեւ թէ հաւաքոյթի մէջն ըլլար: Երբ վերջացաւ, Տոն Քամիլլօ ըսաւ հանդարտութեամբ.

Կեցցե՛ս Փեփփոնէ, Ռեճիդայի կատարեալ յօդուած մը կը թուիս ըլլալ: Ցամենայն դէպս հարցումիս պատասխանէ. Յաղթութեան օրուան համար բան մը չե՞ս ըներ:

- Յաղթութեան համար շատ բաներ չալակովս կրած եմ, եւ անիկա բաւարար է: Դեռ տղայ էի, երբ զիս մայրիկէս խլեցին, խրամի մէջ խոթեցին զիս, ոջիլներու մէջ թաթխեցին, անօթի եւ ազատ: Յետոյ քալել տուին տեղատարափի տակ, չալակիս վրայ թոն մը ապրանքով: Յարձակումի զրկեցին, մինչ գնդակներ կը տեղային կարկուտի պէս. բաժին որ ճարս հոգայի երբ վիրաւոր էի: Բեռնակրութիւն ըրի. մեռելաթաղ եղայ, խոհարար, թնդանօթաձիգ, հիւանդապահ, ջորի, շուն, դայլ, նոյնիսկ բորենի: Ապա տուին թաշկինակ մը, վրան Իտալիոյ պատկերով, քուրձէ ըղգեստ մը, թուղթ մը վրան գրուած՝ թէ պարտքս կատարեր էի, եւ ես տուն դարձայ աշխատութիւն պաղատելու համար անոնցմէ՝ որ միլիոններ դիզեր էին իմ եւ միւս բոլոր գժբախտներուն արիւնով:

(Շար. 130)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Արշամ Պապայեան 1000 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց հօր՝ հին բաժանորդի մը՝ Սանդր Նորքխանի յիշատակին :

×

Պ. Գրիգոր Կուրպէթեան 500 Ֆ. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին Կարօ Ղազարոսեան - Մեխեանի յիշատակին (ստանալ «Յառաջ»էն) :

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԱՏՈՒՌԻՆ ՄԷՋ

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան մատուռին մէջ պատարագ կը մատուցուի՝ Շաբաթ, Նոյեմբեր 24, ժամը 10·30-ին :

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Կը հրաւիրուին Հանգստեան Տան բնակիչներուն ընտանեկան պարագաներն ու բարեպաշտ հաւատացեալները :

ՏՕՆԱԾԱՌ

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 16, ժամը 17-ին :
Մանրամասնութիւնները յետագային :

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
9, rue de Madrid — 94140

présente

TIMAG

La troupe théâtrale de Hamaskaïne

dans

«LE ROI DE CILICIE»
de Mouchegh ICHKHAN

«ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԱՐՔԱՆ»
Մուշեղ Իշխան-ի

VENDREDI 14 DECEMBRE, *à 20h45,*
lever de rideau 21h

Salle des Fêtes
rue Voltaire, 94140 ALFORTVILLE

billets auprès de la direction de la MCA
tél. : 376 - 55- 89

EXPOSITION DE PEINTURE

HAGOP HAGOPIAN

P A Y S A G E S D ' A R M E N I E

du 30 novembre 1984 au 9 février 1985

GALERIE G. BASMADJIAN
90 Bd. Raspail — 75006 Paris
Tél. : 222 - 00 - 97

ouvert du mardi au samedi de 11h à 19h

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

JOURNÉES d'AMITIÉ

Samedi 1er Décembre
de 14h. à 19h.

Dimanche 2 Décembre
de 14h. à 22h.

Cadeaux de Noël — Cristal de Baccarat — Porcelaine de Limoges — Parfumerie — Jouets — Livres — Disques — Ceintures — Jupes — Chemisiers — Linge de Maison — Layette — Alimentation

B U F F E T S P E C I A L I T E S A R M E N I E N N E S

le Dimanche 2 Décembre de 16h à 18h
René DZAGOYAN **Takvor TAKVORIAN**
signeront leurs ouvrages

Tombola : Nombreux lots dont un voyage -avion- Paris - Nice réservé pour deux personnes.

CITE UNIVERSITAIRE : 57 boulevard Jourdan
Métro : Porte d'Orléans — Facilité de Parking

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամ - անդամուհիները, Նոյեմբեր 30, Ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 8-ին, Ֆլօրային ճաշարանը, գաւաթ մը թէյի շուրջ: Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը փափաքելի է :

- ԾԱՆՕԹ. - Փոխադրութեան միջոց չունեցողներուն հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն, ճաշի ժամերուն :

Բալօյեան. - 85 - 33 - 45
Մուրատեան. - 85 - 61 - 33

La
Maison de la Culture Arménienne de Paris

présente

le QUATUOR RAZUMOWSKY

G. TORGOMIAN (1er violon)
M. BAUNET MAURY (2e violon)
L. FINA (alto)
F. BORSARELLO (violoncelle)

* * * * * *

le dimanche 16 décembre
à 15h30 précises

à la Salle de Concert du Musée Guimet
6, Place d'Iéna — PARIS 16e

au programme :
MOZART — KOMITAS — VERDI

Vouz pouvez vous procurer les billets à la MCA. 17, rue Bleue 75009 Paris
Tél : 824 - 63 - 89

Prix des places : 70 F et 50 F enfants moins de 12 ans.

OPTIMA Tours

SPECIAL REVEILLON ET NOEL ARMENIEN EN ARMENIE

— **DU 29 DECEMBRE AU 12 JANVIER**........................**5 480 Francs**

— **1 9 8 5** —

— **Du 8 au 17 Février** **4,250 F**
(possibilité d'une semaine supplémentaire en Arménie en pension complète) 1,030 F
— **Du 15 au 24 Février** **4,250 F**
(possibilité d'une semaine supplémentaire en Arménie en pension complète) 1,030 F
— **Du 22 Février au 03 Mars** **4,650 F**
(possibilité d'une semaine supplémentaire en Arménie en pension complète) 1,350 F
— **Du 22 au 31 Mars** **4,650 F**

(tous ces voyages sont avec une nuit à l'aller et une nuit au retour à MOSCOU)

SPECIAL CEREMONIE DU 24 AVRIL EN ARMENIE

— **Du 20 au 27 Avril**
— **Du 20 Avril au 04 Mai**

(PREPARATION DE NOTRE BROCHURE D'ETE)

NOUVEAU... NOUVEAU... NOUVEAU...

D E P A R T D E M A R S E I L L E
(sur la base de 20 personnes voyageant ensemble)

SPECIAL REVEILLON ET NOEL ARMENIEN EN ARMENIE

— **Du 29 Décembre au 11 Janvier** **5,480 F**
— **Du 09 au 22 Février** **5,280 F**
— **Du 16 Février au 1er Mars** **5,280 F**
— **Du 23 Février au 08 Mars** **5,980 F**

SPECIAL CEREMONIE DU 24 AVRIL EN ARMENIE

— **Du 20 Avril au 03 Mai**
(Prix et conditions de ce voyage, nous consulter

Renseignements et Inscriptions:

P A R I S

Madame COUMRYANTZ Sonia
O P T I M A T O U R S
12, rue Vignon — 75009 PARIS
Tél : 742 - 10 - 35

M A R S E I L L E

Mademoiselle KAPRIELIAN Gayané
21, rue Emile Ducleaux
13004 MARSEILLE
Tél : (91) 34 - 95 - 93
Mardi : de 9h00 à 12h00
Mercredi : de 14h00 à 18h00
Tous les soirs : à partir de 18h30

LIC A 130

Votre Nouvel An dans le JURA

le COMITE CENTRAL
de la CROIX BLEUE
des ARMENIENS de FRANCE

organise

un séjour familial à l'occasion des Fêtes dans son Centre de Vacances à BELLEFONTAINE (JURA).

du 26 Décembre au 2 Janvier

Inscriptions et renseignements à la Maison de la Culture Arménienne
17, *rue Bleue —* 75009 *Paris*
Bureau de la Croix Bleue
Tél : 824. 46. 57 *après-midi* (14-18*h*)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը կը հաղորդէ որ իր գրասենեակը բաց է կէս օրէ ետքը ժամը 14-էն 18, իսկ Հինգշաբթի օրերը 14-էն մինչեւ 22 :

17, *rue Bleue —* 75009 *PARIS*

Կրնաք այցելել կամ հեռաձայնել՝
824 - 46 - 57

Ընկերային - կրթական դաստիարակչական հարցերու համար :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Արիներու Միութեան 54-րդ տարեկան ցերեկոյթը՝ Կիրակի, 1985, Մարտ 3-ին, կէսօրէ վերջ, ժամը՝ 14·30-ին Սալ տը լա Շիմի, Փարիզ :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը կը փնտռէ իր գրասենեակին համար, կէս օրական աշխատելու քարտուղարուհի - հաշուապահուհի, պայմանով որ խաչուհի ըլլայ :

Դիմել. - Մշակոյթի Տունը :
17, *rue Bleue —* 75009 *PARIS*
Tél. : 824 - 46 - 57

P E L E R I N A G E A

JERUSALEM

avec la participation de
Monseigneur N O R V A N Z A K A R I A N
et accocpagné par V A R O U J A N S A R K I S S I A N

— **Du 8 au 15 Avril** —

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

մասնակցութեամբ՝ Ն Ո Ր Վ Ա Ն Ե Պ Ի Ս Կ. Զ Ա Ք Ա Ր Ե Ա Ն-ի
ընկերակցութեամբ՝ Վ Ա Ր Ո Ւ Ժ Ա Ն Ս Ա Ր Գ Ի Ս Ե Ա Ն-ի
8 - 15 Ապրիլ

RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS

saberatours
B A G H D A S S A R I A N
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
TEL : 261. 51. 13

sevan voyages
S A R K I S S I A N
48, cours de la Liberté
69003 LYON
TEL : (7) 860. 13. 66

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
27

MARDI
27 NOVEMBRE
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.841 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 15.841

ԱՀԱԲԵԿԶՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶ - ՍԱԼ ՓԼԷՅԷԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅՆԱՑՄԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵՆԷՆ ՔԻՉ ԱՌԱՋ ՌՃՐԱՓՈՐՁ ՍՐԱՀԻՆ ԱՌՋԵՒ

ՎԵՑ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ՝

ՏԷՐՈՆ ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ ՈՐ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵԱՆ ԵՆԹԱՐԿՈՒԱԾ Է ԹԵՒԷՆ

Կիրակի, Նոյեմբեր 25, ժամը 16-ի շուրջ, Հայեր կը սկսին հասնիլ Սալ Փլէյէլ, ուր քիչ ետք, ժամը 17-ին պիտի տօնուի Հայաստանի Խորհրդայնացման 64-րդ տարեդարձը, աւելի գեղարուեստական յայտագրով, քան ակադեմական: Կանուխ եկած են, բարեբախտաբար քիչ թիւով. ոմանք տոմսակ ճարելու մտահոգութեամբ, ուրիշներ՝ ժամադրութեան պատճառով: Յանկարծ՝ զօրաւոր պայթում մը, սրահին ճիշդ առջեւ, ռումբը մէկ մեթր (կ՚ըսեն նոյնիսկ՝ 2 մեթր) շրջագիծ ունեցող փոս մը կը բանայ, մերձաւոր տուներն ու սրճարանները կը ցնցուին: Վեց վիրաւոր կայ, Հայեր, որոնցմէ մէկը՝ ծանր վիճակի մէջ է, հինգ ուրիշներ խնամուելէ ետք Պիշա կամ Լաէնէք կրնան տուն վերադառնալ: Հանդէսը տեղի չունենար, եւ յուզումը՝ մեծ է սրահ փութացող Հայերուն մօտ եւ անշուշտ՝ կազմակերպիչներուն: Զայնասփիւռ եւ հեռատեսիլ Կիրակի իրիկուն իսկ կ՚անդրադառնային ոճրափորձին եւ իրենց վրդովումը կը յայտնէին ՀԱՇ-ի բանբերը՝ Ա. Թօրանեան եւ յանուն կազմակերպիչներու՝ Մ. Գաչգաչեան:

Երկուշաբթի առաւօտ, փարիզեան օրաթերթերն ալ բաւական լայն տեղ կուտային, ոմանք ըստ իրենց աւանդութեան չխուսափելով «զգայացունց»էն (Ֆրանս-Սուար, Փարիզիէն Լիպերէ): Մեր տեսած բոլոր օրաթերթերն ալ մեծ խորագրերով արձագանգ կը հանդիսանային առաջին էջէն իսկ (կամ առնուազն՝ յիշատակութեամբ ինչպէս՝ «Իւմանիթէ») բացի, ինչ որ խոտոր կը համեմատի թերթին նկարագրին հետ «Լիպերասիոն» է, որ թէեւ իր առաջին էջին վրայ տեղ գտած էր «Նուվէլ - Քալետոնիէն, Սուրիոյ ճամբորդութենէն եւ արուեստական սըրտէն զատ, որոնք օրուան երեք գլխաւոր լուրերն էին) խիստ կարեւոր լուրի մը՝ գործառէրի մը՝ իր աշխատաւորուհիին յետոյքն կսմթելու իրաւունքին անդրադառնալու...

LIBERATION

15-րդ էջին վրայ է, որ կը խորագրէ՝ «Հակահայ ոճրափորձ՝ Սալ Փլէյէլ» եւ շատ տեղ չի տար մանրամասնութիւններուն, հազիւ «Իւմանիթէ»էն քիչ մը աւելի: Կը նկարագրէ թէ ժամը 16-ին է որ սրահին մուտքի դրան բոլոր ապակիները գետին կը թափին, հապճեպով հաստատուած երկաթեայ ձողերու ետեւէն հայ մամիկները կը դիտեն...: Ծեր Հայ մը կ՚ըսէ, զառնութեամբ՝ գիտէք, վարժուած ենք, մեր եղբայրներէն մէկ միլիոնը ցեղասպանութեան զոհ գնաց, այնպէս որ վեց վիրաւոր...:

l'HUMANITE

Երրորդ էջին վրայ, հակիրճ կերպով կուտայ լուրը եւ կ՚արձագանգէ՝ «17 կազմակերպութիւն համախմբող կազմակերպչական կոմիտէի» հակազդեցութեան: Ձեռնարկներ կ՚ազդարարէ թէ... [col. 2:] կոյցով մը կը շեշտէ որ, «այս արարքը կ՚արձանագրուի շարքին մէջ այն բըռնութեանց, զորս միշտ դատապարտած ենք եւ որոնք կը ձգտին անապահովութեան եւ ատելութեան մթնոլորտ մը հաստատել, որ կը վնասէ ֆրանքեւհայկական բարեկամութեան եւ անկէ անդին՝ ժողովուրդներու միջեւ բարեկամութեան եւ խաղաղութեան»:

LE MATIN

Նաեւ նկարագրականը կ՚ընէ եւ կ՚արձագանգէ Հայու մը հակազդեցութեան.- «Ուզեցին վրէժը լուծել անցեալ շաբթու Վիէննա սպաննուած Թուրք դիւանագէտին»: Կ՚ըսէ թէ տեղւոյն վրայ մթնոլորտը լարուած է եւ արդէն կը սկսին պոռալ՝ «Թուրքիա՝ մարդասպան»: Կը յիշէ թէ հակահայ վերջին ոճրափորձերը եղած են Մայիսին Ալֆորվիլ:

LE FIGARO

Բաւական լայն տեղ կուտայ առաջին էջէն իսկ եւ աւելի շատ՝ վերջին էջը: Կը խորագրէ սակայն թէ 6 անցորդ վիրաւորուած են, մինչդեռ 6 վիրաւորներն ալ հանդէսին փութացող Հայեր էին (կ՚անդրադառնանք՝ քիչ վար): Թերթին թըղթակիցը որ «համայնավար կամ խորհըրդայնակէր» կ՚որակէ կազմակերպիչ 17 միութիւնները, յիշելով սակայն թէ անոնց կարգին չէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, հանդիպած է ականատեսի մը, որ պատմեր է իրեն.- «Տեսայ զիրենք: Սրճարանը կը սպասէի հանդէսին ժամուն, անմիջապէս նկատեցի երկու երիտասարդ Թուրք: Գիտեմ որ Թուրք էին, քիչ մը կը հասկնամ իրենց լեզուն: Տարօրինակ էին, քիչ մը՝ լակոտ: Սրճարանէն արագօրէն դուրս ելան եւ դէպի Փլէյէլ գացին: Հետեւեցայ: Տեսայ որ բան մը կը դնեն, յետոյ վազելով մեկնեցան, հինգ վայրկեան ետք, ռումբը պայթեցաւ»: «Թուրքերն են, կը պոռայ երիտասարդ մը, ըսպաննած են, դեռ կը սպաննեն»: Ուրիշ մը ըսեր է.- «Երբեք ազատութիւնը չունինք արտայայտուելու, ոչ ալ՝ մեր Յուլիս 14-ը տօնելու», ինչ որ անճշդագրութեան անարդար է, ֆրանսահայու մը կողմէ, գալով Յուլիս 14-ին՝ ... անցնինք:

LE QUOTIDIEN DE PARIS

Նաեւ բաւական լայն տեղ կուտայ եւ եթէ ընդհանուր ձեւով մեծ տարբերութիւն չկայ միւս թերթերէն, կայ սակայն մէկ արտայայտութիւն, որ հանդիսութեան կազմակերպիչ՝ Գէորգ Սարեանին կը պատկանի.- «Գ. Սարեան, 57 տարեկան, վերապահ կը մնայ, ինչ կը վերաբերի արարքին հեղինակներուն: «Ձեմ փորձեր ոչ մէկը ամբաստանել, ոչ իսկ թրքական խմբակ մը: Անշուշտ, կը դըժուարանամ երեւակայելու որ հայ ծայրայեղներ մատ ունենան, բայց եթէ այդպէս ըլլար, արժանի չեն Հայ ըլլալու: Կը խորհիմ որ երբեք Հայ մը քաղաքային անձի մը վրայ պիտի չյարձակէր, մանաւա՛նդ մշակութային ձեռնարկի մը ծիրին մէջ»:

LE PARISIEN LIBERE

Այս մէկը, Ա. էջին վրայ մեծ խորագրով մը կը ծանուցանէ «Ռումբը կոտորած մը պէտք է ընէր», ու աւելի երկար կը ծանրանայ 5-րդ էջին վրայ, արձագանգելով պատահածներուն, եզրակացնելու համար (ինչո՞ւ եւ ի՞նչ նպատակով) թէ տակաւ սկիզբն է երկանց, այսինքն «այս պայթումը պիտի հրահրէ պատերազմ մը, ոճրափորձ, սպանութիւն, պատանդ եւայլն, եւայլն, զոր կը մղեն երկու համայնքները...:

FRANCE-SOIR

Առաւօտեան հրատարակութեան առաջին էջի հակայ խորագիրն է, աւելի երկար կ՚անդրադառնայ 4-րդ էջը, եւ զարմանք կը յայտնէ որ ոստիկանութիւնը ապահովութեան միջոցներ ձեռք չէր առած նախապէս:

×

ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

Վեց վիրաւորներն ալ Հայ են: Երկուշաբթի առաւօտ հիւանդանոցը կը մնային՝ Տէրոն Ասատուրեան, որ գործողութեան ենթարկուած էր թեւէն եւ Թորգոմ Արխեան: Միւս չորսերը՝ Բարկէ Արխեան, Մկրտիչ Դաւիթեան, Հաղնեղար Սայէր եւ Փաթրիսիա Յակոբեան տուն վերադարձած էին, դարմանուելէ ետք:

× ՀԱՇ-ը բողոքի ցոյցի կը հրաւիրէ, Երեքշաբթի, ժամը 18.30-ին Սալ Փլէյէլէն Թրքական դեսպանատուն:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՄԻԹԵՐԱՆ ՃԱՄԲՈՒ ԵԿԱ՞Ծ Է ԹԷ ՃԱՄԲՈՒ ՉԷ ԵԿԱԾ

Ռաուֆ Թամէր համաձայն չէ իր հայրենակիցներուն հետ, որոնք այն տպաւորութիւնը ունեցած էին որ Միթերան ճամբու եկած է, ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ հանդէպ իր զգացումներուն: Ահա թէ ինչ կը գրէ «Թէրճիւման»ի մէջ (Նոյեմբեր 23):

×

Ուշադրութեամբ կարդացինք մեկնաբանութիւնները:

Մանաւանդ զարմանքով հետեւեցանք մեր արտաքին նախարարութեան ախտաճանաչումին.

- «Միթերան ճամբու եկաւ»:

- «Միթերան սկսաւ դրական կեցուածք մը ցուցաբերել Թուրքիոյ հանդէպ»:

- «Վերջապէս Միթերան իրականութիւնը տեսաւ»:

Տարօրինակ բան...

Կեցցէ՛, սակայն արդեօք յանկարծ ի՞նչ պատահեցաւ Նորին վսեմութեան:

Ի՞նչ ըրաւ մեր վրայ այս տպաւորութիւնը թողլու համար:

- «Ցարդանք մատուցանեց մեր նահատակներուն»:

Ահա ... հոդ կեցէ՛ք պահ մը:

Միթերանին յարգանքի ցոյցը Թուրքին չէ, «համայնավար արհ. միութեան մը մէկ անդամին» է, որ կը գտնուէր սպաննուածներուն մէջ: Զըլլայ որ այս կէտը վրիպի ձեր ուշադրութենէն...

×

Ինչպէս որ հոսկէ խոյս տուող փախըստականներու բացին իրենց գիրկը, ինչպէս որ անոնց ամէն մէկուն մրցանակներ տուին իրենց ճիւղին մէջ, ինչպէս որ անոնց սաէպ ժամեր յատկացուցին հեռատեսիլէն ներս, ահա այս ալ նման է բոլոր անոնց:

Ինչո՞ւ ըրած էին այս բաները:

Որովհետեւ Թուրքերը շա՞տ կը սիրէին:

Որովհետեւ հիացո՞ւմ ունէին մեզի հանդէպ:

Որովհետեւ սկսեր էին տեսնե՞լ իրականութիւնը:

Որովհետեւ մեղմացա՞ծ է իրենց կեցուածքը կամ զգացումը:

Երբեք...

Ուրեմն ինչո՞ւ:

Հիմա կրկին կ՚ուղղենք նոյն հարցումը.

Ի՞նչ կը նշանակէր յարգանքի այդ ժեսթը:

Արդեօք ան Անգարայի հանդէպ փափկանկատութիւն մըն էր, թէ համայնավար արհմիութեան մը մէկ անդամին հանդէպ անխուսափելի պարտաւորութիւն մը:

Երկրորդն է անկասկած:

Որովհետեւ արհմիութիւնը, որպէս ձնշում բանեցնող ազդակ մը, կանգնած էր իր գլխուն վերեւ:

Պարտաւոր էր շատ բծախնդիր եւ ուշադիր ըլլալու սենտիքային հետ իր փոխյարաբերութիւններուն մէջ:

Շրջան մըն էր, ուր ամէնէն աւելի պարտաւոր էր զիջումներ կատարելու:

Պարտական էր անոնց:

Այս պարտքը երբեք պիտի չվերջանայ:

Ինչ որ ալ ընէ պիտի չկարենայ հատուցանել:

×

Մեր լրատու կեդրոնը անտեղեակ որուն ինչ ըլլալէն, ըստ բախտի կը խօսի.

«Միթերան ճամբու եկաւ», «Թուրքիոյ հանդէպ մեղմացած է»:

Ինչո՞ւ:

Է՛, որովհետեւ «յարգանք մատուցանեց»:

Ո՛չ ... վճռականապէս ոչ, չմատուցանեց:

Պարտադրուեցաւ մատուցանելու:

Յառաջիկայ օրերուն իր քաղաքական կեցուածքէն պիտի դատենք, պիտի տեսնենք թէ ճիշդ են թէ ոչ մեր ըսածները:

Սպասենք, տեսնենք:

Շեշտելով կ՚ընդգծեմ այս կէտը, որ կը կարծեմ թէ վրիպած էր մեր աչքէն:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՀԱՐՑԸ

—×—

Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարը Հալէֆօղլու ձգած գացած է Եւրոպայի Խորհուրդի նիստը, երբ մեծամասնութիւնը որոշած է Մայիսին յետաձգել Թուրքիոյ նախագահութեան հարցը: Խօզալ իր կարգին ճշդած է որ Թուրքիա այլեւս նախարարական ատեանի վրայ պիտի չներկայանայ: Թուրքիոյ թեկնածութիւնը մերժած են.- Յունաստան, Կիպրոս, Դանիա, Սպանիա, Շուէտ, Իրլանտա, առարկելով թէ ժողովրդավարութեան

(Շար.ը Դ. էջ)

«ԳԱՐՈՒՆ»Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

ՄՀԵՐ ՄԿՐՏՉԵԱՆԻ ՀԵՏ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՀԱՐՑ. - Դժուա՞ր է այսօր դերասան լինելը:

ՊԱՏ. - *Երբեք այնքան հեշտ չի եղել, որքան այսօր: Բեմադրական ժամանակներ ապրեցինք, որ մթութեան մէջ կրակում են եւ միեւնոյնն է, թէ թիկունքով դարձած ով կ'անցնի: Պայմանականութիւն մտաւ թատրոն՝ պատուհան կայ, պատ չկայ, բայց աթոռը ճիշդ է, ուտելիքը ճիշդ է: Անշնորհք դերասանը շահեց, շնորհալին տուժեց: Բայց հապա վառէք լոյսը, մի կողմ հրէք բեմադրիչին, տեսնեմ ինչ էք ասում: Սիրում եմ բեմի լոյսերը, կերպարի աչքերը, յարգում եմ նրա քայլուածքը, ամէն մի շարժումը, որովհետեւ ամէն մի շարժման մէջ տեսնում եմ մարդուն, նրա ասելիքը: Այդ է պատճառը, որ այսօր որեւէ դերասան կամ դերասանուհի, եթէ կարողանում է դուրս գալ լոյսի տակ եւ անկեղծ խօսք ու ժպիտ պարգեւել մարդկանց, համարւում է լաւ դերասան: Ես կարող եմ թատրոնում խաղալ եւ անմիջապէս էլ գնալ լուսարձակների տակ նկարահանուել: Ինձ համար կարեւորը ասելիքն է:*

ՀԱՐՑ. - Ամերիկա եւ Քանատա կատարած ձեր այցելութիւնը, ձեր ելոյթները շատ բարձր գնահատեցին սփիւռքահայ թատերագէտների եւ ոչ միայն նրանց կողմից: Յատկանշական է, որ Ռիչըրտ Պէյլին ձեզ համարեց «իսկայ դերասան»: Ձեր առաքելութիւնը կարեւորւում էր նաեւ որպէս մայր հայրենիքի եւ Սփիւռքի կապերի ամրապնդում: Ինչպիսի՞ն է ձեր տպաւորութիւնը գաղթօճախներից:

ՊԱՏ. - *Ինձ թւում է, թէ նրանք միշտ հիւրանոցում են ապրում, ճամպրուկները կարծես կապած են, որ որտեղ վատ լինի, տեղափոխուեն մէկ այլ տեղ: Իրենց էլ ասացի՝ տունը ձերն է, կինը, երեխան ձերն են, բայց՝ հէնց տնից դուրս էք գալիս, դրսում էք, իսկ մենք՝ որ տնից դուրս ենք գալիս, էլի ներս ենք, էլի մերն է, մեր փողոցներն են, մեր այգիները, մեր շէնքերը: Յուզիչ շատ հանդիպումներ եղան, ամենայուզիչը ամենափոքրերի՝ մանկապարտէզի «կոկոն» խմբի հետ հանդիպումն էր: Երեխաները քնած էին, ուզում էին արթնացնել, չթողեցի, ինքս էլ պառկեցի նրանց կողքին, նրանց նման, լուսանկարեցին, խնդրեցի յետոյ յանձնել երեխաներին, որ իմանան մեր հանդիպումը կայացել է: Ինչ վերաբերում է հայապահպանութեանը, ամէն մարդ անում է ինչ կարող է՝ իր ուժերի չափով: 1985 թուականին կայանալիք փառատօնին մասնակցելու համար ժամանելու են նաեւ Սփիւռքի այն թատերախմբերը, որոնց հետ գործ եմ ունեցել: Շատ տաղանդաւոր մարդիկ կան ե՛ւ Մոնրէալի «Հայ Բեմ»ում, ե՛ւ Լոս Անճըլըսի «Արտաւազդ» թատերախմբում: Ցաւում եմ, որ բեմի այդ բոլոր նուիրեալներն իրենց ապրուստը հայթայթում են այլ աշխատանք կատարելով: Սփիւռքի կոմիտէի պլենումում խնդրեցի օգնել 10 - 12 դերասանով պրոֆէսիոնալ խմբեր ստեղծելուն:*

ՀԱՐՑ. - Դեռ չեն հնացել «Ալի Պապան եւ 40 գողերը» կինօնկարահանման հնդկաստանեան տպաւորութիւնները: Ի՞նչ կարող էք պատմել մեր ընթերցողներին:

ՊԱՏ. - *Սկզբում հետաքրքիր էր: Նոր աշխարհ,, նոր մարդիկ, որոնք հաշտ են կեանքի հետ այնքանով, որ չեն բողոքում, բաւարարւում են եղածով, գոհանում, որ կարող են օրուայ հացը վաստակել և կինո գնալ: Թատրոններ չկան, ողջ Պոմպէյը լցուած էր կինոյի ազդագրերով: Երկրորդ անգամ իրենք ստիպեցին, որ մասնակցեմ կինօնկարահանմանը: Աշխատելը հեշտ էր, ինքս էի սովորեցնողի դերում: Արտադրողի հետ զրուցում էինք, ասացի իմ մտածածը հնդկական կինօնկարների մասին, որոնք, գաղտնիք չէ, շատ են պարզունակ՝ հեղինակներին հետաքրքրում է մէկ-երկու հարց, ասենք, ուզում են բացայայտել հարստանալու գաղտնիքը, կամ անապատում ջուր գտնելու գաղտնիքը: Մեր կեանքի ճանաչողութիւնից, մեր ռէալիզմից ցածր մակարդակի վրայ են: «Բայց ամէն տեղ գլուխ են կոտրում նայելու համար, - ասաց նա, - ձեզ մօտ էլ, կարծում եմ: Բանն այն է, որ մարդկանց 90 տոկոսն այն մակարդակին է, որ ունի մեր կինօնկարների կարիքը: Այդ իննսուն տոկոսի համար ենք նկարահանում»: Շարժանկարի դերասանները մեծ համարում ունեն: Կէս կատակ, կէս լուրջ մի համեմատութիւն անեմ: Ռուս երեխան կրպակից գնում է լուսանկարդ, ինքնագիր է խնդրում, Վրացին քեզ համբուրելու թոյլտուութիւն է խնդրում, Ադրբեջանցին եւ Ուզբէկը հեռուից քեզ մատով ցոյց են տալիս հարեւաններին, Հնդիկը նայում է, ինչպէս անշունչ իրի, առանց թոյլտուութեան ձեռքս բռնել, նայում էր զարմացած: Հայ երեխան չի էլ մօտենում, հեռուից գոռում է «Ֆրու՛նզ»:*

ՀԱՐՑ. - Դուք գործ էք ունեցել ամենատարբեր հանդիսատեսների հետ, ե՞րբ էք ամէնից աւելի զգացուել հանդիսատեսի վերաբերմունքից:

ՊԱՏ. - *Լենինականի թատրոնը բեմադրել էր «Պէպօ»ն, խաղալու էի Զամպախովի դերը: Ներկայացումից մի ժամ առաջ ատամս սկսեց սաստիկ ցաւել: Ատամնաբուժարանը կողքն էր, խնդրեցի ինչ որ կերպ թմրեցնել, որ խաղամ: Համոզեցին, որ դեռ ժամ ու կէս կայ, ամէն ինչ կ'անցնի եւ հեռացրին: Ներկայացումը սկսուեց, մի քանի նախադասութիւն չէի ասել, ուժեղ ցաւ զգացի, բերանիցս արիւն հոսեց: Բեղերս պոկեցին, կրիմով տարան նորից ատամնաբուժարան, երակ էր վնասուել, կար դրեցին, զգուշացրին, որ չխօսեմ: Ներկայացման տոմսերը սպառուած էին, հանդիսատեսը դահլիճում լուռ սպասում էր: Ստիպուած յայտարարեցին, որ ներկայացումը յետաձգւում է, բոլորին խնդրեցին յիշել իրենց տեղերը: Յայտարարուած օրը բոլորն իրենց տեղերում նստած էին եւ թատրոնում չկար ոչ մի աւելորդ մարդ: Այդպիսի կուլտուրա ոչ մի տեղ չեմ տեսել:*

ՀԱՐՑ. - Ինչի՞ վրայ էք աշխատում այժմ:

ՊԱՏ. - *Իմ հերոսը այսօր էլ, վաղն էլ լինելու է բարի ու կարեկից մարդը, հայ մարդը: Առաջիկայում շատ եմ զբաղուած: Նախապատրաստւում եմ մեկնել Ֆրանսիա՝ Փարիզ, Լիոն, Մարսէյլ, ուր հանդէս եմ գալու տեղի սփիւռքահայ թատերախմբի հետ, ճիշդ այնպէս, ինչպէս 1983 թուականին ելոյթներ ունեցայ Ամերիկայում եւ Քանատայում: Սկսուել են Ալբեր Մկրտչեանի սենարիոյով «Հէքեաթի սուրը» նոր շարժանկարի նկարահանումները: Թեման ետ - պատերազմեան շրջանն է: Մուշեղի դերը, որ կատարելու եմ, ինձ համար հետաքրքիր եւ յուզիչ աշխատանք է, որովհետեւ այդտեղ տեսնում եմ հօրս, նախատիպ ծառայել է հայրս: Յաջորդ շարժանկարը, որտեղ կատարելու եմ գլխաւոր հերոսի դերը, նկարահանում է բեմադիր Սերգէյ Իսրայէլեանը: Սենարիոն գրել է Ստեփան Ալաջաջեանը՝ ըստ Վահան Թոթովենցի «Ազաւնիները» պատմուածքի: Թատրոնում ծրագրում եմ վերականգնել Յ. Պարոնեանի «Պաղտասար Աղբար»ը եւ Մ. Գորկու «Յատակում»ը, խաղալ «Քաջ Նազար», «Օթելլօ», հանդէս գալ ժամանակակից ռուսական եւ հայկական թատերախաղերում, արդէն գրի եմ առել իմ ռեժիսորական մտայղացումները: Եթէ թատերախաղը բեմադրեմ ինքս, ուրեմն սկզբունքօրէն այնտեղ չեմ խաղալու, իսկ եթէ խաղալու եմ որեւէ թատերախաղում, ուրեմն ուրիշն է բեմադրելու: Դեռ տեղեակ չեմ, թէ նոր ինչ առաջարկութիւններ կը լինեն: Միութեան շատ կինօստուդիաների սենարիոներից հրաժարւում եմ, որովհետեւ աշխատում եմ գտնել ինձ յուզող դերեր: Անելիքը շատ է, մնում է գործի անցնել:*

ՀԱՐՑ. - Ի՞նչ կը մաղթէիք մեր ընթերցողներին, որոնք ձեր արուեստի երկրպագուներն են:

ՊԱՏ. - *Մի կին Արովեան փողոցում ասաց. «Իմ երեխան գժւում է քեզ համար»: «Տիկին, դուք էլ պակաս չէք գժւում», - ասացի ես: Տիկինը վրդովուեց, ժպտացի: Ասացի՝ ձեր երեխան ճաշակով է: Նա գոհ մնաց: Ես գիտակցում եմ, որ հարցերը շատանում են, կ'աշխատեմ չխունանայ ոչ իմ ժպիտը, ոչ իմ թախիծը: Ես սիրում եմ «Գարուն» ամսագիրը, ինձ համար նրա ընթերցողների հետ հաղորդակցուելը մեծ հաճոյք է: Առողջութիւն, երջանկութիւն եմ մաղթում բոլորին:*

ՀԱՐՑ. - Մի վերջին հարց եւս: Կարդալու ժամանակ գտնո՞ւմ էք: Ի՞նչ էք կարդում:

ՊԱՏ. - *Այժմ՝ Ջոն Կիրակոսեանի գիրքը:*

ՖԵՆԻՔՍ ՍԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՊԱՀՈՒԱԾ ԲԱՆԵՐ

Շատ տարիներ առաջ, օր մը շարժանկարի սրահի մը մէջ նստած, կը սպասէի որ ժապաւէնին ցուցադրութիւնը սկսի: Վարագոյրը բացուած էր եւ մեր դիմացը կանգնած էր սպիտակ պաստառը, բեմին մէկ ծայրէն մինչեւ միւսը պրկուած: Նայեցայ այդ սպիտակ կտաւին ու մտածեցի. սա կտաւին վրայէն քանի՞ միլիոն պատկերներ սահած գացած են այդպէս պրկուած օրէն ասդին: Սեւ ճերմակ կամ գունաւոր քանի՛ պատկերներ, ի՛նչ պատկերներ, պահ մը երեւան եկած ու ապա մարած գացած են: Եւ հիմա, որ սրահին լոյսերը կը վառին, ան մեզի կը տեսնուի իր իսկական էութեամբը, այսինքն մերկ ու անպատկեր: Միլիոնաւոր պատկերներէն ոչ մէկը հետք մը ձգած է անոր վրայ:

Այսօր նոյնը կը խորհիմ, երբ կը նայիմ հեռատեսիլի պաստառին: Հեռատեսիլի պաստառն ալ շարժանկարի պաստառ մըն է, թէեւ այս անգամ ոչ թէ կտաւէ շինուած: Ան ալ միլիոնաւոր պատկերներու որպէս պատ կը ծառայէ, առանց իր վրայ բան մը պահելու անոնցմէ: Երբեմն կ'արժէ որ դիտենք այդ պաստառը իր մերկ վիճակին մէջ, նախքան անոր վրայ որեւէ պատկերի մը երեւումը: Դիտենք ու խորհինք թէ ի՛նչ յուզումնալից պատկերներ հրամցուած է ան մեզի: Ի՛նչպէս յուզած, խանդավառած, ուրախացուցած, տրտմեցուցած է մեզ այս կամ այն պատկերներով, առանց սակայն որ հիմա գոյզն ինչ բան մը պահած ըլլայ այդ պատկերներէն:

Մարդուս միտքն ալ պաստառ մըն է, որուն վրայէն ամէն վայրկեան, ամէն երկվայրկեան կը սահին կ'երթան այլազան մտածումներ, բազմերանգ, կամ սեւ-ճերմակ: Ճիշդ է թերեւս, որ ան ալ սպիտակ պաստառի մը նման, կամ հեռատեսիլին ապակիին նման, երբեմն կը դադրի պատկերներ կրելէ, կը մնայ սպա-

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ՊՈԼՍՈՅ ԹԱՂԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԻՃԱՏԻԷ

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

- Շուտ ընենք, ելլենք սա թաղէն, չըլլայ որ մեզի ալ ծեծեն:

- Թաղեցին պաղած է վարժարանէն. վասնզի անոր շինութեանը համար իր կողմէ տրուած գումարին ոչինչ համարուեցաւ եւ վարժարանին անունը Ներսէսեան դրուեցաւ:

- Աղջիկներու վարժարանն ի՞նչպէս է:

- Շատ աղէկ է, քարուկիր է: Հոս աղջիկներու վարժարան մըն ալ կայ, զոր Մէզպուրեան բացած է եւ զոր Թաղեցին գոցել կ'ուզէ: Այս վարժարանն օր ըստ օրէ յառաջ կ'երթայ:

- Թաղեցին ի՞նչ կ'ընէ:

- Նարտ, թուղթ եւ իքի եիւզ *կը խաղայ եւ ընդհանրապէս լայնածաւալ սիրտ մը ունենալով՝ կարեւորութիւն չտար վարժարաններուն վիճակուելուն. միայն իր քսակը լեցնելու կ'աշխատի եւ միայն հացի պարկ կը կրէ, ուրիշ առթի թողլով ազգային զգացում կրելը: Թէպէտեւ բացառութիւններ կան, բայց շատը կը պահանջէ, որ անոնք ալ ձայն չհանեն:*

- Աս ի՞նչ զարմանալի թաղ է, եղբայր:

- Ընկերութիւն մըն ալ կայ հոս, բայց չգիտեմ թէ ինչ կ'ընէ. կարծեմ մօտերս ուրիշ ընկերութիւն մըն ալ պիտի կազմուի՝ այս ընկերութիւնը առաջ տանելու համար:

- Աս ի՞նչ անտարբեր թաղ է:

-Արդէն այս թաղն հին չէ, քանի մը տարուան թաղ է. ուրիշ թաղերէ ճանճ - բացողները հոս եկած են. ուստի այս թաղը Պոլսոյ միւս բոլոր թաղերուն թերութիւններէն մէյմէկ քիչ ունի:

- Ընթերցասիրութիւնն ի՞նչպէս է գոնէ:

- Հայերէն լրագիր կարդալն արգիլուած է. եւ այս արգելքին դէմ վարուողը կամ երեք ոսկի տուգանք կը վճարէ կամ տասնըհինգ օրէն մինչեւ ամիս մը բանտարկութեան կը դատապարտուի: Հոս կը կարդացուին ընդհանրապէս Թէրճըմանը հաքըքաթ, Վաքըթ եւ Ճերիտէի հավատիս *լրագիրները:*

- Երիտասարդութիւն չկա՞յ հոս:

- Չկայ: «Այս թաղին կլիման, կ'ըսէր մէկ բարեկամս, երիտասարդի մազերն շուտով կը ճերմկցնէ. բայց ճերմկըլնելէն վերջն ալ դեռ շատ կ'ապրեցնէ. ասոր համար երիտասարդք դեռ մազերնին չճերմկցուցած եթէ ուրիշ թաղ մը երթան, եւ ուրիշ թաղերու մէջ մազերնին ճերմկցուցած անձինք հոս գան՝ շատ լաւ եւ օգտակար կ'ըլլայ:

- Անհասկնալի թաղ մը:

- Մեծագոյն մասն առանց օղի խմելու չկրնար հանդիստ ընել. հոս ընդհանրապէս շատ կը ծխեն եւ քիչ կ'ուտեն:

- Քի՞չ ուտելու համար շատ կը ծխեն, թէ շատ ծխելնուն համար քիչ կ'ուտեն:

-Առաջինը հաւանական է. վասնզի կեսարացիներ կան հոս: Քիչ կ'ուտեն՝ բայց դեղեցիկ օղով կը սնանին: Թաղեցին ընդհանրապէս նիհար է: Թաղս ջերմեռանդ քիչ ըլլալուն պատճառաւ եկեղեցի շինուած չէ հոս՝ իբրեւ աւելորդ ծախք. Թաղեցիներէն մէկ քանին երբեմն Սէլամսըզի եկեղեցին կ'երթան, երբեմն ալ Քուզկունճուք:

-Իգական սեռն ի՞նչպէս է:

- Կիները գեղեցիկ են, բարեձեւ, կրթութեան հակամէտ: Կիներն իրենց մայրենի լեզուն Սէլամսըզի կիներէն շատ աղէկ կը խօսին: Այս թաղի կիներուն տանտիկնութիւնը Սկիւտարի թաղերուն եւ ոչ մէկուն մէջ տեսնուած է: Երեսի ներկը միայն քիչ մը չափէն աւելի յառաջ երթալու վրայ է հոս. ծեր այրերն ալ երբեմն այս ներկէն կը գործածեն: Նորաձեւութեան մասին Գատըգիւղցիներէն չափ յառաջ գնացած չեն: Հոս կիները գեղեցկաձայն են եւ միշտ տաճկական երգեր կ'երգեն, ինչպէս որ իրենց ամուսիններն ալ տաճկական սէքքի *կը հագնին: Թաղիս մէջ մեծ փէսը շատ յարգի է. երբեմն իրենց գլուխը կը դնեն այնչափ մեծ փէսեր, որոնց իւրաքանչիւրին մէջ չորս օխա խաղող կը դրուի:*

Օդը խիստ է. քաջառողջներուն չդպչիր, վատառողջներն անդին աշխարհ կը ղրկէ:

Հայերէ բնակուած տուներուն թիւը հինգ հարիւրի մօտենալու վրայ է, իքի եիւզ *խաղացողներուն թիւն ալ վեց հարիւրի:*

(Շար. 2 եւ վերջ)

ռումի շրջանի մը մէջ։ Ահիկա մեր այն հոգեվիճակն է, որու ընթացքին կարծես ո՛չ մէկ մտածում կը ծփայ մեր գիտակցութեան պաստառին, կամ մեր մտքի պաստառին, վրայ, եթէ իրապէս կայ այդպիսի հոգեվիճակ մը։ Բայց իրողութիւնը այն է որ մտքի պաստառը քիչ ժամանակ, շատ քիչ ժամանակ կը մնայ մերկ ու անպատկեր։ Ընդհանրապէս միշտ մտածում մը, հեռատեսիլի պատկերին նման, պահ մը կը կազմաւորուի անոր վրայ, կը գրաւեցնէ մեր մտքի աչքերն ու ականջները, յետոյ կը սահի կ՚երթայ իր տեղը ուրիշի մը ձգելու համար։

Ռեւէ գիտնական, ոեւէ հոգեբան երբեւիցէ հետաքրքրուա՞ծ է արդեօք թէ յիսուն տարեկան մարդ մը, իր գիտակցութեան զարթնումէն մինչեւ իր այդ տարիքը, միջին հաշուով, որքան մտածում ցոլացուցած է մտքի իր պաստառին վրայ։ Կ՚արժէր որ համրէինք, հաշիւ մը ընէինք, եթէ մտածում բառածը ըլլար մէկը այն բաներէն որոնք կը համրուին հատիկ հատիկ։ Ո՛վ գիտէ ինչ անհաւատալի թիւեր պիտի ելլէին մեր դիմաց։

Առանց այդպիսի հաշիւ մըն ալ ընելու սակայն կրնանք պատկերացնել թէ ինչե՛ր ինչեր մտածած է մեր սա բազմաչարչար միտքը մինչեւ մեր սա տարիքը։ Օր տեսած, կեանք ապրած մարդու մը համար սովոր ենք ըսել.

- Ի՛նչ օրեր տեսած է ան, ի՛նչ ապրումներ ունեցած է։

Երբեք չենք ըսեր.

-Ի՛նչեր մտածած է ան, ո՛րքան շատ մտածումներ ունեցած է։

Մինչդեռ մտածումը անբաժան ընկերն է մեր ապրումներուն եւ երբեմն մտածումը որքան ծանր կը կշռէ մեր մտքի պաստառին վրայ, որքան ծանր կը նստի հոն, ինքն իր վրայ կը դառնայ հոլի մը նման, այն տպաւորութիւնը ձգելով որ երբեք պիտի չմեկնի։ Մեր կեանքը ուրախ եւ երջանիկ օրերով չէ որ լեցուն է միշտ։ Ցաւոտ ու տխուր օրեր ապրելու մեր տուրքն ալ վճարած ենք մենք, բոլորին նման, եւ միշտ ալ կրնանք վճարել տակաւին։ Ի՛նչ մտահոգութիւններ, ի՛նչ յուզումներ, ի՛նչ սիրտհատումներ, տակաւին մարդուս վախ ու անապահովութիւն, յուսահատութիւն ներշնչող ի՛նչ մտածումներ միջոց մը բոյն դրած են մեր մտքին մէջ, եւ վերջն ալ անհետացած գացած են իրենց տեղերը թողլով աւելի զուարթ ու առինքնող մտածումներու։

Բայց մեր միտքը հեռատեսիլի ու շարժանկարի պաստառէն տարբերութիւն մը ունի։ Եթէ կարելի ըլլար լոյս մը վառելով, մերկ ու բոլիկ իր վիճակին մէջ նայիլ մեր մտքի պաստառին, ճիշդ այնպէս ինչպէս պիտի նայէինք շարժանկարի սպիտակ պաստառին, պիտի տեսնէինք որ իր վրայէն սահած գացած անհամար մտածումներէն բան մը պահած է անպայման, աւուել կամ նուազ չափով։ Պահուած բաներուն այդ ամբողջութեան կու տանք զանազան անուններ, ինչպէս փորձառութիւն, զարգացում, մշակոյթ, եւայլն։ Անոր բուն անունը պէտք է ըլլար՝ յոգնութիւն, կամ մաշում։

Ռ. Հ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Շահեկան դասախօսութիւն մը

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի Երիտասարդաց Միութիւնը, որ ներկայիս իր գործունէութեան լաւագոյն աստիճանին հասած է, գովելի նախաձեռնութիւնը ունեցած է Փարիզէն Մարսէյլ հրաւիրել Սփիւռքի Ուսումնասիրական Կեդրոնի գլխաւոր պատասխանատու Պ. Ժագ Սխըլեանն ու իր անմիջական գործակից Պ. Ժան - Բլոտ Բեպապճեանը, որոնք, կարողացան խոր հետաքրքրութիւն սաեղծել իրենց փաստանկարչական ցուցադրութիւնով, եւ խաչքարերու արուեստ-ին դասախօսութիւնով։ Ալեք Մանուկեան սրահի պատերը զարդարուած էին մեծադիր լուսանկարներով, որոնք արտալուսանկարուած էին հայկական կամ օտար զանազան հրատարակութիւններէն։ Ցուցիչ էր դիտել անցեալի նշխարհացած դէմքեր, ընտանեկան խմբանկարներ, որբանոցներու նկարներ իրենց դժբախտ որբերով։ Այս նկարները կու գային Կեսարիայէն, Վանէն, Սեբաստիայէն, Իզմիրէն, Պոլսէն եւ այլ վայրերէ։

Երկու օր տեւող փաստա - նկարչական ցուցադրութեան յաջորդեց - Նոյ. 11 - դասախօսութիւն մը՝ խաչքարերու արուեստը նիւթին շուրջ, ֆրանսերէն լեզուով, եւ երբեմն ալ հայերէնով համեմուած։ Դասախօսը՝ Պ. Ժագ Սխըլեան, երիտասարդ մտաւորական մը, որ իր մասնագիտութիւնը կատարելագործած է Հայաստանի մէջ, 1978 թուին, ստանալով տոքթորան, բացարձակ տէրն էր իր նիւթին, եկեղեցական ճարտարապետութեան (Ս. Հռիփսիմէ եւ նմանօրինակ կառոյցներ) մինչեւ խաչքարերը։ Գրեթէ ժամ մը, լուսարձակուած խաչքարերու մասին տուաւ մասնագիտական ծանօթութիւններ, ժամանակագրական կարգով։ Իւրաքանչիւր խաչքար, ունի իր ոճն ու ինքնութիւնը։ Եւ, մարդ կը զարմանայ թէ, մեր հայրերը ինչպիսի ճարտարութեամբ եւ անպատ համբերութեամբ քարերուն վրայ զարդաքանդակներ յօրինած են։ Եւ խաչքարերը զետեղուած են եկեղեցիներու մուտքին մօտ, ճամբաներու խաչմերուկին, բլուրներու վրայ, վանքերու եւ գերեզմանատուներու մէջ։

Խաչքարերու շինութեան սկիզբը կարելի է նկատել 879 թուականը, արաբական տիրապետութեան անհետացումէն ետքը։ Ցետոյ՝ տեւած է մինչեւ 16-րդ դարու վերջերը։ Հայ բեղուն մտքի, ճարտար հայ ձեռքի խօսուն վկաները կարելի է նկատել Ամաղուի, Դսեղի, Հաղպատի, եւ Գեղարդի վանքին խաչքարերը, առանց մոռնալու Էջմիածնի շրջափակին մէջ գտնուած խաչքարերը, որոնք բերուած են այլ վայրերէ։

Ներկաները, յետ դասախօսութեան, հարցումներ ուղղեցին դասախօսին։ Հարցումները հետաքրքրական էին, երբ ա-նոնք կու գային երիտասարդներու կողմէ։ Իր կարգին, Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեան, խաչքարերու մասին տուաւ սրոշ մանրամասնութիւններ, քանի որ իր աւարտական թեզը եղած է խաչքարերու պատմութիւնը։

Համով ու հոտով, հայկական չնորհներով լեցուն հաւաքոյթ մըն էր արդարեւ, որուն մաս չկազմեցին սովորութիւն դարձած ուտել - խմելները։

Կը շնորհաւորենք Հ. Բ. Ը. Միութեան Երիտասարդաց նախագահ Ռիչար Տականեանն ու իր անմիջական գործակիցները՝ Միքայէլ Մելքոնեան, Լ. Բարակեան եւ ուրիշներ, որոնք վերադարձ մը կատարեցին դէպի հայկական անցեալը։ Երախտագիտութիւն նաեւ դասախօս Ժ. Սխըլեանին։

Ներկաները խոր գոհունակութեամբ բաժնուեցան Ա. Մանուկեան սրահէն, այն տպաւորութիւնը ձգելով թէ, երազներու աշխարհ մը տեսած ու վերադարձած էին։

×

Քանի մը օր առաջ ալ, Երիտասարդաց Միութիւնը, ի պատիւ Բարեգործականի երեց անդամ - անդամուհիներուն, Ա. Մանուկեան սրահին մէջ կազմակերպած էր յարգանքի ընդունելութիւն մը, որ անցաւ ուրախ մթնոլորտի մը մէջ։ Եղան պատշաճ արտայայտութիւններ երիտասարդներու կողմէ։ Նուագարաններէն ծորող հայ երգը, եւ պարող - պարուհիներուն մերթ ընդոստ եւ մերթ ճկուն հայկական պարերը, գոհունակութեամբ դիմաւորուեցան ներկաներու կողմէ։ Իսկապէս, բարոյական սկզբունքներուն հաւատարիմ ըլլալու ցանկութիւն մըն էր Երիտասարդներու կազմակերպած այս ընդունելութիւնը։

ԼՐԱՏՈՒ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈՒՐԺ ՀԱՄՈՒՏԻ Ս. Քառասնից Մանկանց վարժարանի սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 31-ին, տեղի ունեցած է Լ. Օ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան կազմակերպած դասախօսութեանց շարքին առաջինը։ Բացումը կատարած է Սօսի Սաղըրեան։ Դասախօսած է տոքթ. Բարգէն Փափազեան՝ Մուշեղ Գալշոյեանի «Մամբրէ Արքան» նիւթին շուրջ։

×

ՔԷՊԷՔ նահանգի երաժշտական կեանքի անուանի դէմքերէն Ուիլֆրիտ Փէլթիէի յիշատակը անմահացնելու համար, Փլաս տէ զ'Առի Ընկերութիւնը որոշած էր երաժիշտին կիսանդրին կանգնեցնել Փլաս տէ զ'Առի համադրոյթին մէջ իր անունը կրող սրահի մուտքին։ Այդ նպատակով յայտարարուած մրցումին մասնակցած են Քէպէքի չորս ծագերէն 125 արուեստագէտներ, որոնցմէ քանդակագործ Արթօ Զաքմաքճեանի գործը արժանացած է մրցանակի։

«ՈԶՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Վերջապէս բախտը եղբօրս ժպտաց։

- Ինչպէ՞ս։

- Նրա երրորդ կինը կակազ է, եւ ամուսնու հետ կռուելիս չի հասցնում պատասխանել։

×

- Ընդունեցէք ինձ երգչախումբ. ամուսինս ասում է որ ես ձայնային լաւ տուեալներ ունեմ։

- Դա քիչ է, - պատասխանում է երգչախմբի ղեկավարը, - հարկաւոր է նաեւ ձեր հարեւանների գրաւոր կարծիքը։

×

ԽՈՀԵՄՈՒԹԻՒՆ

Խմբագրատուն մտաւ սպորտային զգեստով մի երիտասարդ եւ ասաց.

- Խնդրում եմ՝ կարդաք այս բանաստեղծութիւնը։

Աշխատակիցը կարդաց եւ գլուխն օրօրեց.

- Անտանելի է։

- Ուրեմն դուք գտնում էք որ տպագրելու բան չէ՞։

- Այո։

- Բայց իմացէ՛ք որ ես երկրորդ կարգի բռնցքամարտիկ եմ...

- Աւելի լաւ է՝ ասէք, թէ ո՞ր քաշային դասակարգից էք։

- Երկրորդ կիսամիջին։

- Իսկ մեր բանաստեղծութեան բաժնի աշխատակիցը կիսածանր քաշի բռնցքամարտիկ է... Ցաւալէս ձեր քաշն ունեցող «պոէտների» համար ենք պահում...

- Հասկանալի է. ասաց «պոէտ-բռնցքամարտիկը» եւ լուռ հեռացաւ։

×

ԽԻԶԱԽ ԱՂՈՒԷՍԸ

Աղուէսը մի անգամ իր կեանքում պոչով կամացուկ քսուեց առիւծին եւ անտառով մէկ յայտարարեց, որ առիւծի հետ խոշոր ընդհարում է ունեցել։

×

Բժշկական քննութեան սենեակից դուրս գալով, մի մարդ բժշկին հարցրեց.

- Բժիշկ ջան, հօ վտանգաւոր ու վախենալու բան չկա՞յ։

- Ոչ,- ասաց բժիշկը,- միայն սիրտդ մի քիչ լայնացել է։

- Դա ինձ համար նորութիւն չէ, մենք ազգուտակով լայն-սիրտ ենք։

×

- Բժիշկ, ուզում եմ գիրանալ, ի՞նչ անեմ։

- Ծխո՞ւմ ես։

- Ոչ։

- Այդ դէպքում մի երկու տարի ծխիր, յետոյ կը թողնես...։

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ
«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Զ.)

- 32 -

ԱՇՈՒՆԸ

Փեփփոնէ ընդհատեց, ու հանդիսաւոր կերպով բարձրացուց ցուցամատը.

«Այս է իմ յայտարարութիւնս, եւ եթէ կ՚ուզէք պատմական խօսքով մը վերջացնել, գրեցէք կարմիր գիրերով, թէ «ընկեր Փեփփոնէ կ՚ամըշնայ կուռած ըլլալուն, հարստացնելու համար այդ կեղտոտ արարածները. եւ այսօր միայն հպարտ պիտի զգար կարենալ ըսելու համար թէ դասալիք մը եղած եմ»։

Տոն Քամիլլօ տարուբերեց գլուխը։

- Ներողութիւն, ըսաւ, ինչո՞ւ 43-ին լեռ բարձրացար։

- Ի՞նչ կապ ունի, պոռաց Փեփփոնէ, ատիկա բոլորովին տարբեր բան է. այդ պարագային թաղաւորը ինծի չհրամայեց երթալ. գացի ազատ կամքովս. եւ յետոյ պատերազմ կայ եւ պատերազմ կայ։

- կը հասկնամ, մրմռաց Տոն Քամիլլօ. խուլացիի մը համար կռուիլ խուլացի քաղաքական հակառակորդին դէմ, միշտ աւելի դուրեկան է։

- Ապուշութիւն մի՛ ըսեր, Տոն Քամիլլօ, գոռաց Փեփփոնէ. երբ որ ես հոն վերն էի, քաղաքականութիւն չէի ըներ, հայրենիքը կը պաշտպանէի։

- Ի՞նչպէս, գոչեց Տոն Քամիլլօ, ինծի թուեցաւ լսել, թէ հայրենիքի մասին խօսք ըրիր։

- Հայրենիք կայ, հայրենիք կայ, բացատրեց Փեփփոնէ, այդ 15 - 18-ինը հայրենիք մըն էր, իսկ 43 - 45-ը ուրիշ էր։

×

Եկեղեցին լեփ - լեցուն էր պատերազմի ինկածներուն հոգիներուն հանգստեան պատարագին համար։ Բեմախօսութիւն չեղաւ, ու Տոն Քամիլլօ յայտարարեց պարզապէս, թէ պատարագի վերջաւորութեան զբօսավայրի տղաքը պիտի երթան պսակ մը դնելու յուշարձանի առջեւ։ Պատարագէն ետքը ամէնքը կարգի մտան տղոց ետեւէն եւ լռին թափորը անցաւ գիւղին մէջէն, մինչեւ հրապարակ։

Հրապարակը ամայի էր, բայց նահատակներու յուշարձանիկին առջեւ մէկը դրած էր երկու խոշոր ծաղկեպսակներ. մէկը՝ եռագոյն ժապաւէնով, ժապաւէնին վրայ գրուած էր, «Համայնքը», միւսը՝ համակ կարմիր մեխակներով, իսկ ժապաւէնին վրայ գրուած՝ «Ժողովուրդը»։

- Անպիտաններու խմբակը բերաւ, մինչ դուք պատարագ կ՚ըսէիք - բացատրեց հրապարակին սրճարանի տէրը. «ամէնքը կային, բացի Փեփփոնէէն»։

Դրուեցաւ տղոց ծաղկեպսակը առանց ճառերու, ու բազմութիւնը ցրուեցաւ։

Տուն վերադարձին Տոն Քամիլլօ հանդիպեցաւ Փեփփոնէին. գրեթէ պիտի չճանչնար, որովհետեւ անձրեւը կը մաղուէր եւ Փեփփոնէ փաթթուած էր թիկնոցին մէջ։

- Տեսայ պսակները, ըսաւ Տոն Քամիլլօ։

- Պսակնե՞րը, որո՞նք, հարցուց անտարբերութեամբ Փեփփոնէ։

- Յուշարձանին դրուածները։ Գեղեցիկ էին։

Փեփփոնէ կծկեց ուսերը։

-Ա՛հ, տղոց մէկ գաղափարը պիտի ըլլայ. չհաւնեցա՞ր։

- Ընդհակառակն։

Տան առջեւ Փեփփոնէ բաժնուելու շարժում ըրաւ, բայց Տոն Քամիլլօ զայն կեցուց։

- Եկուր գաւաթ մը խմելու, թունաւորուած չէ, կրնաս ապահով ըլլալ։

- Ուրիշ անգամ, մըլտաց Փեփփոնէ, կ՚ուզեմ տուն երթալ. անհանգիստ եմ. ոչ իսկ կրցայ աշխատիլ, կը մսիմ, ամբողջ ոգնաշարս ցողի մէջ է։

- Դո՞ղ. եղանակին սովորական հարբուխներն են. միակ դեղը գաւաթ մը գինին է. մանաւանդ թէ ափիբինի հիանալի հատեր ունիմ։ Մտի՛ր։

Փեփփոնէ մտաւ։

- Նստէ՛, մինչեւ ես երթամ շիշը բերեմ, ըսաւ Տոն Քամիլլօ։

Երբ քիչ վերջ վերադարձաւ գինիով ու գաւաթներով, գտաւ որ Փեփփոնէ նստած էր բայց թիկնոցը չէր հանած։

- Սաստիկ կը մսիմ, բացատրեց Փեփփոնէ, կը նախընտրեմ զգեստով նստիլ։

- Հանդիստի՛ նայէ՛։

(Շար. 131)

(Շար. Ա. Էջէն)

վերադարձի մը երեւոյթներ չեն հաստատուած : Ֆրանսա ուզած է միջին ճամբայ մը գտնել, թեր եղած են Դաշնակ - ցային Գերմանիա, Մեծն - Բրիտանիա եւ Պելճիա :

Ներկայիս Եւրոպայի Խորհուրդի հերթապահն է - Ֆրանսայի յաջորդելով՝ արեւմտեան - Գերմանիա եւ փոխ - նախագահն է՝ Յունաստան, որ ինքնաբե - րաբար կը դառնայ յաջորդ հերթապահը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆՈՒՎԷԼ - ՔԱԼԵՏՈՆԻԻ մէջ կացութիւնը ծանր է եւ Երկուշաբթի առտու մինչ Քանաքիներու ձեռքը պատանդ կը մնար փոխ - նահանգապետը, մինչ առժամեայ կառավարութիւն մըն ալ կը կազմուէր Նումէա, որու նախապայմաններն էին՝ ինքնորոշում եւ ընտրութիւններու ջնջում : Ընդդիմութեան հինգ անձնաւորութիւններ ալ՝ (Տըպրէ, Քուվ, Շապան, Մէսմէր, Շիրաք) դիմում կատարած են Հանրապետութեան Նախագահին, որպէսզի յարգուի ժողովուրդին քուէն :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ Երկուշաբթի օր Դամասկոսի ճամբան բռնեց, բայց ամէն մարդ կը խուսափի դիւրին բառախաղերէ :

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՔ երկրորդ փորձ մը բրին արուեստական սիրտով մը ապրեցնելու 52 տարեկան մարդ մը, որ դատապարտուած էր 2 - 3 շաբաթէն մեռնելու : Յաջորդական երկու գործողութիւններու ենթարկուած է մէկ օրուան մէջ : Նախորդը հարիւր օրէն քիչ մը աւելի ապրած էր, եթէ կարելի է ապրիլ բայց գործածել մէկուն համար, որ տեւականօրէն հիւանդանոցի մը անկողնին գամուած է, մեքենայի մը կապուած... :

×

ՃԱՏՐԱԿ
ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Ողբերգական յետաձգում կ'որակուէր Ուրբաթ օրուան խաղը, մամուլին կողմէ, տրուած ըլլալով որ Գասպարովի դիրքը շատ դէշ էր իրեն համար, երբ խաղը կը դադրէր, հաւասար արդիւնքով : Ամէն մէկը միւսին սխալը կ'ակնկալէր եւ այդ է որ պատահեր է, Ուրբաթ, Գասպարովի : Հաւանական կը նկատուէր, որ Գարպով Երկուշաբթի յաղթէ եւ կէտ մըն ալ արձանագրելով, 5 - 0-ի վերածուի արդիւնքը :

ՍԷՆ - Թ'ԷԹԻԷՆ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Դեկտեմբեր 2, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10.30-ին, Սէն - Թ'էթիէնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, կը մատուցուի պատարագ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր - Կոմսեան ընտանիքը խորին շնորհակալութիւն կը յայտնէ Կրընոպլի Հ. Ազգ. Միութեան, որ Ամենայն Սրբոց տօնին առթիւ, ցեղեց գերեզմանապիր մը ի յարգանս, հանգուցեալ՝ Երուանդ Տէր - Կոմսեանի, Կրընոպլի Հ. Ազգ. Միութեան կազմակերպիչ եւ առաջին հիմնադրին (Հոկտեմբեր 5, 1928 Թուականին) :

Այդ առթիւ, հետեւեալ նուէրները կատարուած են. - Կրընոպլի Հ. Ազգ. Միութեան 300 Ֆ., Կրընոպլի Հ. Կ. Խաչի եւ դպրոցին 200 Ֆ., «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար 100 Ֆ. :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը փարիզեան իր 8 մասնաճիւղերով կը կազմակերպէ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ-ը, Կիրակի, Յունուար 13, 1985, ժամը 14.30-ին, 9-րդ Թաղամասի քաղաքապետարանը :

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

HERITAGE

Recherchons famille HOVNANIAN, originaire d'IRAN, et notamment les enfants de Rouben HOVNANIAN et de Youghaper AYAZIAN.

Prière de se mettre en relation avec

Etude COUTOT,
21, *Boulevard Saint Germain*
75005 *PARIS*

Ets. CALDIRAC
27, rue du Fb. du Temple — 75010 Paris
M° République

ԿԸ ՓՆՏՌԷ

փլա մեքենայի վրայ վարժ գործաւորուհի մը :

RECHERCHONS

Ouvrières lingère à domicile et coupeuse modeliste pour atelier - mi-temps s'adresser chez

CANDIDE LINGERIE
4, *rue Miromesnil* — 75008 *PARIS*
Tél. : 265 - 80 - 55

ՑՈՒՑԱՀԵՏՐ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի մրջ. մասնաճիւղային ժողով Մարսէյլի շրջաններով : Մարսէյլ քաղաք - Սէն Ժէրոմ - Պօմոն - Պուլվար Օտտօ : Շաբաթ, Դեկտեմբեր 1, Մշակոյթի Տունը, ժամը 14ին :

Լիոնի եւ միջին Ֆրանսայի շրջաններով Լիոն - Տէսին - Վիէն - Սէն Մօրիս տը Պենօ - Վալանս եւ Կրընոպլ : Կիրակի, Դեկտեմբեր 2, Տէսինի Մշակոյթի Տունը, ժամը 11-ին :

Հրաւիրուած են բոլոր ընկերուհիները : Կարեւոր օրակարգ :

Samedi 1er Décembre à 20h 45
Conférence et Diaporama
de

NIL AGOPOFF

«Les Arméniens de Hollande, d'Angleterre et de l'Amérique Coloniale aux 16e et 17e siècles»

Salle S. Balabanian de
l'Eglise arménienne de Chaville
6, rue Père Komitas — 92370 Chaville

- *Entrée libre* -

U. G. A. B. Comité de Paris
FONDATION NOURHAN FRINGHIAN
MUSEE ARMENIEN DE FRANCE
présentent

YEVKINÉ

SCULPTURES ET AQUARELLES

VERNISSAGE LE MERCREDI 28 NOVEMBRE
de 19 à 21 heures

EXPOSITION OUVERTE TOUS LES JOURS
DU 29 NOVEMBRE AU 7 DECEMBRE
de 16 à 20 heures

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

ՏՕՆԱԾԱՌ

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 16, ժամը 17-ին :
Մանրամասնութիւնները յետագային :

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

Ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ

ՅՈՒՇԱՀԱՆԴԷՍ

կը բանախօսեն.-

Հ. ԼԵՒՈՆ ԶԷՔԻԵԱՆ
ՓՐՈՖ. ՇԱՒԼ ՏԷՏԷԵԱՆ
- Գեղարուեստական յայտագիր -
Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 13, ժամը 20.30-ին
GUIMET
Place d'Iéna
(M° Iéna)

ՓԱՐԻԶԻ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

-ԿՈՉ-

Ներկայիս կը հաղորդենք, թէ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ներկայացուցչական ժողովին 35 աշխարհական նոր անդամներու ընտրութիւնը պիտի կատարուի Յունուար 27, 1985ին՝ Կիրակի օր :

Առ այդ, կոչ կ'ընենք Կրօնական Ընկերակցութեան անդամներուն, որպէս զի անոնք որոնք կը փափաքին թեկնածու ներկայանալ այս ընտրութեան, իրենց թեկնածութիւնը գրաւոր յանձնեն կամ ապահովագրեալ փոստով ուղղարկեն Եկեղեցւոյ հասցէին, 15 ռիւ Ժան - Կուժոն, Փարիզ 8րդ՝ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ անունին, ամէնէն ուշ մինչեւ Կիրակի, 1984, Դեկտեմբեր 16 ներառեալ :

Այս առթիւ կը յիշեցնենք, թէ համաձայն Կրօնական Ընկերակցութեան Կանոնագրին, ընտրութեան մասնակցելու եւ ընտրուելու իրաւունք ունենալու համար, իւրաքանչիւր անդամ անհրաժեշտ է որ վճարած ըլլայ անցեալ տարիներու եւ ընթացիկ տարուան բոլոր անդամատուրքերը :

Կոչ կ'ընենք անդամներէն անոնց, որոնք ցարդ վճարած չեն իրենց անդամատուրքը, օր առաջ կատարել զայն :

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Ազատուհի Շէքպօզօսեանին, Աստղիկ Տէրտէրեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն՝ Ազնիւ Տէրտէրեանի մահուան առթիւ :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը կը հաղորդէ որ իր գրասենեակը բաց է կէս օրէ ետքը ժամը 14-էն 18, իսկ Հինգշաբթի օրերը 14-էն մինչեւ 22 :
17, *rue Bleue* — 75009 *PARIS*
Կրնաք այցելել կամ հեռաձայնել՝
824 - 46 - 57
Ընկերային - կրթական դաստիարակչական հարցերու համար :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը կը փնտռէ իր գրասենեակին համար, կէս օրական աշխատելու քարտուղարուհի - հաշուապահուհի, պայմանով որ խաչուհի ըլլայ :

Դիմել. - Մշակոյթի Տունը :
17, *rue Bleue* — 75009 *PARIS*
Tél. : 824 - 46 - 57

IMMOBILIER

SCEAUX PARC - Exceptionnel - Belle propriété - Style LOUIS XVI - dans parc de 1.100 m2 - Grande réception 40 m2 6 chambres - garage 2 voitures - 3.000.000 Frs.

○ ○ ○

17EME, RUE JOUFFROY - Immeuble P de taille - Salon - salle à manger 2 chambres - cuisine - bains - 1er étage - rue et cour - Ascenseur - clair - 1.000.000 Frs.

○ ○ ○

13EME - LUXUEUX - Dans petit immeuble - Living double 40 m2 - 4 chambres - 2 bains - 2 wc - Plein soleil - 1.580.000 Frs.

○ ○ ○

13EME - LIVING DOUBLE - 2 chambres - 7ème étage - ascenseur - soleil - balcon - 525.000 Frs.

ETUDE RIVE GAUCHE

122, Bld. Raspail - PARIS 6ème
Tél. : 222 - 70 - 63
- 23ème année -
FNAIM - ORPI

Votre Nouvel An dans le JURA

le COMITE CENTRAL de la CROIX BLEUE des ARMENIENS de FRANCE

organise
un séjour familial à l'occasion des Fêtes dans son Centre de Vacances à BELLEFONTAINE (JURA).

du 26 Décembre au 2 Janvier

Inscriptions et renseignements à la Maison de la Culture Arménienne
17, *rue Bleue* — 75009 *Paris*
Bureau de la Croix Bleue
Tél : 824. 46. 57 *après-midi* (14-18h)

ՑՈՒՑԱՀԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամ - անդամուհիները, Նոյեմբեր 30, Ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 8-ին, Ֆլօրային ճաշարանը, գաւաթ մը թէյի շուրջ : Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը փափաքելի է :

- ԾԱՆՕԹ. - Փոխադրութեան միջոց չունեցողներուն հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն, ճաշի ժամերուն :

Բալօյեան. - 85 - 33 - 45
Մուրատեան. - 85 - 61 - 33

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
28

MERCREDI
28 NOVEMBRE
1984

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

60ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.842

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

60e ANNÉE — No 15.842

ՓԼԷՅԷԼԻ ՈՃՐԱՓՈՐՁԻՆ ԵՏՔ

ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԿՈՒ ՀԵՏՔԵՐ ԿԸ ՀԵՏԱՊՆԴԷ

—×—

Երեքշաբթի առտու, փարիզեան երեք օրաթերթեր դեռ կ'անդրադառնային Կիրակի օրուան ոճրափորձին եւ երեքն ալ աջ հոսանքի պատկանող թերթեր են, որոնք ընդհանրապէս ժլատ են, երբ հարց մը Հայերու վերաբերի, մանաւանդ՝ դրական գետնի վրայ: Այս անգամ, ընդհակառակն:

LE FIGARO

Կը խորագրէ. - Երկու հետքերը ու բաւական կը ծանրանայ պատահածին եւ անոր յաջորդող դէպքերուն, հրատարակելով նաեւ Արա Թորանեանի նկարը: Թերթը կ'ըսէ թէ ոճրային ոստիկանութեան բացած քննութիւնը թոյլ տուած է որ ճշդուի գործածուած պայթուցիկին բնոյթը՝ պարզ փամփուշտ մը, հաւանաբար ուժանակ, դանդաղ պատրոյգով մը լարուած, անմիջական պայթումի համար: Ոստիկանութիւնը համոզուած է, ուրեմն, որ ոճրափորձը նպատակ չունէր, անպայման, կոտորած մը պատճառելու, քանի որ հանդիսութիւնը ժամ մը ետք պիտի սկսէր: Աւելի կը խորհին որ ազդարարութիւն մըն էր անոնց՝ որոնք Հայաստանի խորհրդայնացումը կը տօնեն: Եւ որովհետեւ ոչ ոք տէր եղած է, երկու վարկած կը մնան (եղեր) ոստիկաններուն համար: Մէկը՝ Թուրք ահաբեկիչներու կատարած մէկ ոճրափորձը, եւ հոս թերթը չակերտի մէջ կը կցէ սա տողը. - «Ժառանգական թշնամին 1915-ի հայկ. ցեղասպանութենէն ի վեր»: Միւս վարկածն է (եղեր) «Հայ ծայրայեղ - անկախապաշտները (ո՞վ են արդեօք) որոնք խորապէս դէմ են իրենց այն հայրենակիցներուն, որոնք խորհրդային կողմն ընտրած են: Հոս, արդէն մեկնաբանութիւն կատարելն ալ աւելորդ է:

Ոմանք տեսեր են ալ մէկը որ պայթուցիկը դրեր է եւ փախեր, բայց ոչինչ կրնայ հաստատել թէ Թուրք մըն էր: Հայ քաղաքական շարժումներն ալ դատապարտած են այս «կոյր ոճրափորձը, որ այլ նպատակ չունի եթէ ոչ խուճապ եւ պառակտում ստեղծել հայ գաղութին ծոցը»: Թերթը արձագանգ կը հանդիսանայ նաեւ Դաշնակցութեան (զոր կ'որակէ՝ ազգայնական...) բանբերներէն մէկուն - Օ. Ալթունեանի - յայտարարութեան: Ան ըսեր է. - «Հարց չկար կալուածի մը երթալ Հայաստանի խորհրդայնացումը տօնելու համար», բայց եւ այնպէս իրեն համար թրքական ահաբեկչութեան պատասխանատուութիւնը «բացայայտ» է:

LE QUOTIDIEN DE PARIS

Կը խորագրէ. - Թրքական նոր վրէ՞ժ, աւելցնելով որպէս ենթախորագիր.- «Կիրակի օր, Փլէյէլ գործուած ոճրափորձը յաւելեալ մէկ դրուագն է այն անողորմ պատերազմին, զոր իրարու դէմ կը մղեն Թուրքերն ու Հայերը, ի մասնաւորի՝ Ֆրանսայի մէջ»:

Ինչ կը վերաբերի արարքին հեղինակներուն, «Ֆիկառօ»էն տարբեր բան կ'ըսէ ոստիկանութեան վարկածներուն մասին, յայտնելով որ ոչ մէկ վարկածի նախընտրութիւն կուտան: Ապա, յիշելէ ետք թէ ցեղասպանութեան վաղորդայնին է որ Հայերը եկան Ֆրանսա հաստատուելու, կ'ակնարկէ վերջին տարիներու մահափորձերուն:

FRANCE-SOIR

Առաւօտեան, առաջին հրատարակութեան մէջ, խորագրելէ ետք՝ Փլէյէլի ոճրափորձէն ետք՝ 2 հոգի փախուստ տուած են պայթումէն առաջ, կ'ըսէ թէ ռումբը խորհրդանշական չըլլալով հանդերձ, չէր կրնար ծանր վնասներ պատճառել սրահին: Կը յիշէ թէ գլխաւոր կազմակերպիչը՝ Ֆրանսահայ մշակութային միութիւնը կը մերժէ ոստիկանութիւնը պատասխանատու նկատել (այն առարկութեամբ թէ հարկ եղած պաշտպանութիւնը չկար): Ինչպէս «Ֆիկառօ»ն, որու հետ ազգականական կապեր ծանօթ են, կը խօսի երկու հետքերու մասին՝ թրքական եւ հայկական:

×

Այս ոճրափորձին առթիւ, զանազան զեկոյցներ հրապարակուած են: Մէկը՝ յանուն կազմակերպիչ կոմիտէին: Ի դէպ, այս զեկոյցին սկիզբը կը գրուի. - «Հայաստանի խորհրդային Հանրապետութեան հիմնադրութեան տարեդարձներու կազմակերպիչ կոմիտէն, համախմբելով՝ Ֆրանսայի հայ գաղութի ամէնէն ներկայացուցչական 17 միութիւններն ու կազմակերպութիւնները, իր վրդովումը կը յայտնէ ի տես այս վատ ոճրափորձին, գործուած այսօր ժամը 16-ին, Փլէյէլի առջեւ, այն պահուն երբ կը պատրաստուէր ոգեկոչման կալան նախկին նախարար Ժերար Ժաքէի նախագահութեան ներքեւ, եւայլն, եւայլն»:

Ամէնէն ներկայացուցչականի ընդգծումը մերն է, անշուշտ, վասնզի հարցում մը ծագեցաւ մեր մտքին մէջ՝ ո՞վ կատարած է այս գնահատումը եւ ի՞նչ հիման վրայ:

×

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Նոյեմ. 27, Երեքշաբթի Թուրք 3 օրաթերթերէն՝ («Հիւրրիյէթ», «Միլլիյէթ», «Թէրճիւման»), առաջին երկուքը միայն կ'անդրադառնային Կիրակի օրուան ոճրափորձին: «Հիւրրիյէթ» միայն լուրը կուտար առանց որեւէ մեկնաբանութեան, մինչ «Միլլիյէթ» կը խորագրէր՝ «Փարիզի մէջ՝ Հայերը ռումբ դրին Հայերու դէմ», աւելցնելու համար թէ Ալֆորվիլ ալ նոյնն ըրած էին, թէ Հայերը այս ձեւով կ'ուզեն արդարացնել Թուրքերը, բայց չեն կրցած, որովհետեւ ֆրանսական ոստիկանութիւնը ճշդած է (ո՞ւր, ե՞րբ, ի՞նչպէս) որ արարքին հեղինակները Հայ են:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՄՈՆՏ» չկրցաւ լոյս տեսնել Երկուշաբթի օր եւ լոյս չտեսաւ նաեւ Երեքշաբթի գործադուլի հետեւանքով: Տնօրէնութիւնը (թերթին նիւթական ծանր տագնապը ծանօթ է) 14% կ'ուզէ զեղչել աշխատավարձքերը 1985-ի համար, մինչ պաշտօնէութիւնը կը համաձայնի միայն յաւելում չուզելու եւ ուրեմն՝ անփոփոխ պահելու:

ԼՈՆՏՈՆԻ Սոթպի'զ աշխարհահռչակ աճուրդասրահին մէջ, առջի օր իր տեսակին մէջ մրցանիշ մը կոտրած է ջութակ մը (անշուշտ՝ Սթրատիվարիուս մը, Քրէմոնէ շինուած 1707-ին) հասնելով 396 հազար անգլիական ոսկիի (4,5 միլիոն ֆրանք): Ցարդ երաժշտական ոչ մէկ գործիք այդ գինին հասած էր: Գնողը Լոնտոնի երաժշտական գործիքներու վաճառորդ մըն է:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ...

Նոյեմբեր 26-ի «Հիւրրիյէթ»ը կիսաքանդ եկեղեցիի մը նկարը հրատարակած է Գաղզմանի շրջանի Ջէնկիլի գիւղին (Տիգրան Հոնենց ? հաւանաբար) առանց որեւէ յիշատակութեան եւ որու մասին, սակայն, հետեւեալը կը գրէ նկարին տակը:

×

«Գիւղացիներ որպէս խոտի շտեմարան կը գործածեն Ժ Գ. դարու պատմական այս եկեղեցին: Եւ այս գիւղացիները փափաք յայտնած են որ նկատի առնուի այս պատմական եկեղեցին պարագան, որ կիսափուլ վիճակի մէջ է, անխնամ ու անտէր մնացած ըլլալով: Անոնք ըսած են. - «Բազմաթիւ օտար զբօսաշրջիկներ կուգան տեսնելու այս եկեղեցին: Մեր վրդովումը կը յայտնենք ի տես անոր որպէս շտեմարան գործածուելուն եւ աւերակի վերածուելուն: Կը փափաքինք որ Մշակոյթի ու Զբօսաշրջիկութեան նախարարութիւնը տէր կանգնի ու նորոգէ զայն»:

Առնուազն հետաքրքրական է անշուշտ, որ այս գիւղացիները աւելի գիտակից են մեր եկեղեցւոյ արժէքին քան թուրք իշխանութիւնները...:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՆՈՅ. 19 / 21)

ԱՌՆՕ ԲԱԲԱՋԱՆԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի «Արամ Խաչատրեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է երաժշտական երեկոյթ մը, նուիրուած Առնօ Բաբաջանեանի յիշատակին: Ողջունելով երաժիշտին կեանքն ու գործը ներկայացուցած է Հայաստանի Երաժիշտներու Միութեան նախագահը՝ Եդուարդ Միրզոյեան: Յայտագիրը բաղկացած է Առնօ Բաբաջանեանի երգերէն եւ դաշնակի համար գրած գործերէ, զորս մեկնաբանած են՝ Լուսինէ Զաքարեան, Սվետլանա Նաւասարդեան, Մեդէա Աբրահամեան, Ռուբէն Մաթեւոսեան, Մարիանա Յարութիւնեան, Մելանիա Արովեան եւ այլ արուեստագէտներ: Առաջին անգամ ըլլալով մեկնաբանուած է Ալեքսանդր Յարութիւնեանի «Ապասիոնատա»ն՝ երգչախումբի եւ դաշնակի համար, որ նուիրուած է Առնօ Բաբաջանեանի յիշատակին: Գործը մեկնաբանած է «Արամ Տէր - Յովհաննիսեան» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Էմմա Ծատուրեանի, որուն դաշնակով ընկերացած է հեղինակը:

×

ԱՆԱՆԻԱ ՇԻՐԱԿԱՑԻԻ ԱՆՈՒՆՈՎ ԿՈՉՈՒԱԾ Է ԼՈՒՍՆԻ ԽԱՌՆԱՐԱՆՆԵՐԷՆ ՄԻՆ

Միջնադարու հայ անուանի գիտնական Անանիա Շիրակացիի անունով կոչուած է լուսնի հակառակ կողմի խառնարաններէն մին: Որոշումը տուած է Աստղագիտական Միջազգային Միութիւնը: Ծանօթ է, որ երկրի բնական արբանեակի մակերեւը ունի տարբեր մեծութեամբ բազմաթիւ իջուածքներ՝ խառնարաններ, որոնք կը կրեն տիեզերքի եւ երկնային մարմիններու ուսումնասիրութեան մէջ մեծ ծառայութիւն մատուցած դէմքերու անունները: Այսպէս, կան խառնարաններ Կոպեռնիկոսի, Ցիոլկովսկիի եւ այլոց անուններով: Խորհրդային անուանի գիտնական Կոնստանտին Ցիոլկովսկիի անունը կրող խառնարանէն հեռու չէ Շիրակացիի խառնարանը, զոր ժամանակին լուսանկարած է խորհրդային ինքնաշխատ միջմոլորակային կայանը: Հայաստանի Ակադեմիայի նախագահը՝ Վիկտոր Համբարձումեան, Լենինականի մէջ՝ մասնաւոր հանդիսութեամբ մը, Շիրակացիի հայրենակիցներուն յանձնած է լուսնի մեզի չերեւցող կիսագունդի քարտէզը՝ է. դարու հայ գիտնականի անունը կրող խառնարանով: Ակադ. Համբարձումեան նշած է, թէ տուեալ խառնարանը իր մակերեսով հաւասար է Շիրակի դաշտի տարածութեան: Խորհրդանշական է նաեւ այն՝ որ խառնարանը ուղղուած է ոչ թէ դէպի «ներքեւ», երկիր, այլ դէպի «վեր», դէպի տիեզերքի անհունը:

LES DOCUMENTS

HOMMES ET MIGRATIONSի ՎԵՐՋԻՆ ԹԻՒԸ՝ Les Arméniens

Վերոյիշեալ երկամսեայ պարբերականը ամբողջովին Հայերուն նուիրած է իր վերջին թիւերէն մէկը (1074): Կողքին ներսը կը յիշուի թէ այս թիւը կարելի եղած է իրագործել շնորհիւ հայկ. Վաւերագրութեան կեդրոնին (Ս.Տ.Ա.): Զանազան գլուխներու տակ, կը ներկայացուին հայկ. ինքնութիւնը, հայկ. ահաբեկչութիւնը, հայ ժողովուրդի եղակի եւ անողոք պատմութիւնը, խորհ. Հայաստանը, գաղթերն ու Սփիւռքը, Ֆրանսայի Հայերը, դիմագրական մը՝ Միսաք Մանուշեան, հայ մշակոյթը, մատենագրութիւն եւ օգտակար հասցէներ:

Շահեկան թիւ մը, որ ամփոփ ձեւով կուտայ ընդհ. գաղափար մը Հայերու մասին: Խմբագրութիւնը, յառաջաբանի մը մէջ, կը բացատրէ թիւին տուն տուող պատճառները: Խտօրէն դատապարտելով «ոճրային արարքները, երբեւրապէս ամբողջութեամբ աւելորդ, այնպիսի ատեն մը երբ Հայերը աւելի քան երբեք լաւ հասկցուած եւ ընդունուած են» կը հաստատէ սակայն «հայկ. իրողութեան մը ներկայութիւնը այժմէականութեան մէջ ու կը ջանայ աւելի լաւ հասկնալ»:

Շահեկան է յառաջաբանին ամբողջութիւնը, որ սակայն «տարօրինակ» յետգրութիւն մը ունի, տեսակ մը չքմեղանք Թուրքերուն հանդէպ: Արդարեւ, խմբագրութիւնը անհրաժեշտ տեսեր է սապէս բան մը աւելցնել. - «Թուրք բարեկամներ ունինք: Այս թիւը պիտի ընդվզեցնէ՞ զիրենք: Կը հրաւիրենք հանդուրժողութեան եւ խօսակցութեան եւ կ'ուզէինք յիշեցնել իրենց որ եթէ այսօր, առաւելապէս ձգեցինք որ Հայերը արտայայտուին, նոյն ձեւով խօսքը Թուրք բարեկամի մը տուած էինք՝ ընդվէր էւէնքով առանց զինքն ալ գրաքննելու, երբ հրատարակած էինք՝ «Թուրքերու եւ Թուրքիոյ ծանօթութիւն»:

Դժբախտաբար այդ թիւը չենք տեսած եւ առայժմ ձեռքի տակ ալ չունինք, կարենալ հաստատելու համար թէ այդ թիւին յառաջաբանն ալ յետ գրութիւն մը ունէ՞ր ուր խմբագրութիւնը ներողութիւն խնդրէր «Հայ բարեկամներէ»...:

× *Les Arméniens*, numéro spécial des DOCUMENTS ET MIGRATIONS, 40, Rue de la Duée, 75020 Paris

ՃԱՆԱՊԱՐՀ ԵՒ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ

Երբ արթնացաւ դիցաբանութիւնը, եկաւ այստեղ պարթեւահասակ՝ եղէգնուտներ տնկեց եւ երկար ձողի մը վրայ դրաւ արեւածաղը։ Գերանդիները հրճուագին խրեցան հողին, ուռճացաւ հողը. յետոյ իջաւ քարհատը քարին, քարը համոզուեցաւ տեղ բանալու ծառի տունկին։ Մա՞րդը բնակեցաւ երկնացից ժայռին մէջ, թէ ան՝ Հայուն։ Զգեստ հագաւ հողը. դարձաւ գիւղ, քաղաք եւ գոյատեւում։ Այս քարերը չոյուեցան հազարաւոր մահակներով, քնքշացան սարաւանդները։ Յաղթական ձիեր իրենց մութը քսեցին գինարբուքներու տրտմալուր երգին եւ չինականին հայթայթած քրտնահամ սէզի կոյտին։ Կաքաւները փռալով գծեցին այս երկինքը ուր խաղաղութեան վտիտ աստուածը բնակութիւն հաստատեց։ Իսկ նորընծայ վանահիմքերը բռնած մնացին անլուր աղօթքը հողի։ Այստեղ կանգնեցաւ աղեղով, մեր կեռ, արծուաքիթ նախապապը։ Այստեղ սայլի եւ կռանի միջեւ մեր նախահայրերը դարբնեցին քարէ հրդեհ, համարկեցին կանաչ գոյեղինութիւն։ Այստեղ դիցաբանութիւնը բացարձակօրէն մերժեց քնանալ։

Օրը փետուրները բացած՝ կանգնած էր սիգապանծ Աշտարակի սահմանին։ Իջանք հոն, ուր ճարտարապետ Ճիմ Թորոսեանը՝ երկսին յիշատակի կոթողը կանգնած էր Հացեկացի ծերունիին կացարանը առաջնորդող։ Ճարտարապետը նորէն խօսեցաւ Պարոյր Սեւակի կիսանդրին անպայման կանգնեցնելու մասին. պէտք է դեռ որեւէ ձեւով խօսիլ այդ բազմախռով հողին հետ։ Անոր անունը ի՛նչ կը հալածէր։ Իջած, կը չոյէինք ծառերուն յղութիւնը. արեւի փետուրները կը կչկչային։ Գիւղական տուն մըն էր. կինը ալիւրը փաղաղած, հունցած էր։ Դրաւ թոնիրին վրայ եւ լաւաշը ճզճզաց, լաւաշը իր նայուածքը դարձուց մեր կողմը եւ ճանչցաւ։ Կտրուկ շարժումներով կը մերժէր կինը որեւէ փոխարժէք. հըլա մենք Թո՞ւրք ենք, կ'ըսէր. Աստուծոյ օրհնութիւնն է, կ'ըսէր, եւ լաշակը կը քաշէր եւ կ'ամըչնար եւ հպարտ էր։ Ըսի արդէն թէ լաւաշը հոգի ունի եւ գիտակից է թէ ո՛ւր է։ Կը զգար թէ Հայուն համար սեփական երդիքի եւ հողի միջեւ գինք շաղելը իր կեանքի մեծագոյն օրհնութիւնն է։ Կինը չէր լսեր. այծի պանիր ունեմ, տնաքաշ օղի, մնացէք էլի՛, շուտով խորոված կ'անեմ, կը պնդէր։ Լաւաշը աչքին պոչով մեզ կը դիտէր. լաւաշը քրտինքի զաւակ է։

Ամէնէն աւելի երեւցողը՝ գիւղին եռանկիւն տանիքներն են։ Միայարկ տնակներ, ճամբու մակերեսէն վար։ Պատերազմի տարիներուն այդպէս պէտք էր. շուտով կրնային փակել պատուհանները։ Փրկուեր էին տուները. տուները փրկուելու համար են։ Վարդագոյն, անմեղ լռութեան մը չորս կողմը ծաղիկներ, երդիքներ եւ հաւատուներ։ Հողնուրագները հանդչած էին պատին։

Մտանք Օշականի եկեղեցին։ Տէր Հօր տունէն բերին բանալին. խոշոր, երկաթեայ բանալի մը։ Գունատիպ ապակիներուն մէջէն՝ մայրամուտ չէր, Աստուածածնի դէմքը կ'երեւար, որ արեւամուտի պատրաստուն եւ վեհաշուք արտայայտութիւնը ունի։ Առանձնախուցը՝ մութ խորշը վեշտասանդարեայ էութեան լուսեղ։ Կտոր մը չիրմաքար. այնքան ինքնամփոփ, այնքան պարզ կենսագրութիւն։ Յաւիտենականը ծիրի մը մէջ է որ կը տարածուի եւ իրեն կը քաշէ բոլորը, անտեսանելի, առանց շարժումի դղրդիւն. կացարան՝ ուրկէ կը շողարձակէ ամբողջ ժողովուրդի մը իմացական փրկութիւնը։ Ժողովուրդին հոգի գնող հանճար, որուն տուինք մեր շնորհազարդ բառերուն չքախումբը, մեր ոսկեհեղ երախտագիտութիւնը, նաեւ մեր ձեռնածալ ու գլխիկոր մրմունջներու յարաշարքը։ Լոյս տեսնելու եկած էի. իսկ ան իր խորախորհուրդ ծալքերուն մէջ կ'իջնէր, կը թանձրանար, կը մթաստուերէր, և այդ խաւարտչին նկուղին մէջ թափանցիկ կը դառնայի ես, տամուկ բիբերով եւ կայնելու անզօր։ Վահագն Դաւթեանն էր, Ռազմիկ Դաւոյեանը եւ ես։ Վահագն Դաւթեան կ'ըսէր՝ խօսէ՛, նա քեզ կը լսի։

Ուրիշ ի՞նչ հոգեխարշ խռովք կայ որ առանց դանդաղելու եւ առանց դադրելու կը տրոփէ Մեսրոպ Մաշտոցի գոյութեան քով։ Համազօր հրաշքի՝ որ բանի մը անկարելիութիւնը եւ անոր կարելիութեան անհունութիւնը ցոյց կուտայ միաժամանակ։ Պապանձեր էինք. մոմերը կը վառէի միւս բանաստեղծներուն հետ ետեւ - ետեւի։ Երեքս իրարու հետ կը խօսէինք համատրոփ, կցկտուր, մեղմ ձայնով, վախնալով մեր մեղմութեամբ իսկ աղարտել այդ շատ թափանցիկ Աջը Հրաշքի։ Փափուկ սրտի մը ափը կարծր որ կը հանդչէր ենթագետնեայ յարկին մէջ։ Կը վառէինք յուզումի յորձանքի մը մէջ, յենելով իրարու վրայ, պահպանելով Անոր ձայնը ու բեկուելով այդտեղ։ Ես կը հարցնէի Վարդապետին՝ ինչո՞ւ մէջս սուզեցիր գերագոյն սէրդ ու զրկեցիր այդքան հեռու, անջրդի, կիզահար անապատին մէջ, ուր բառերը երազ են եւ գիշերները՝ մահարօրան։ Ան չէր պատասխաներ։ Յետոյ ես ուզեցի որ մենք առանձին մնանք։

Երբոր դուրս եկայ, քրտնասոյզ էի, տկար քայլերով. աստիճանները մեղրամոմէ չինուած էին. երփնագոյն պատուհաններուն վրայ Աստուածածնի դէմքը մէկ կողմ հակած՝ մեզ կը դիտէր։ Խոշոր երկաթեայ բանալիով կղպեցինք դուռը, գիշերը պիտի չմտնէր այդ կացարանէն ներս։ Վերջացեր էր ճամբորդութիւնը, բացարձակօրէն առանձին, դէպի ներքին աշխարհը, դէպի հողին պատմութիւնը, դէպի հունը, անհունը, ինքնութիւնը։ Իր ինքնութեան մէջ կատարեալ, ուղեւորումէ մը չէ որ կը վերադառնար. կը յուզուէր եւ կը բնակէր Անանուանելիին մէջ։

Լենինական պիտի գնանք, ըսաւ երիտասարդ բանաստեղծը։

Մոմերը, ըսի, մոմերը կը հալին այստեղ։

Կը գան ուրիշներ ու նոր մոմեր կը բերեն, ըսաւ տարեցը։

Միւսը՝ երիտասարդը նայեցաւ դէմքիս, տխուր ժպտեցաւ։

Դուրսը՝ փոսփորափայլ դիցաբանութիւնը իր ոսկրուտ մատներով՝ անապատին դուրի պէս անվերջ գիշերներուն մէջ, փխրուն աւազներուն ԱԲԳ-ի ձեւ կուտար։ Ներսը՝ կանաչ դիցաբանութիւնը ծուխի, մուխի եւ արեւի տակ կը հինէր լաւաշը։

Երկնքի շեղատոյր պատռած կուրծքին երկայնքին քով - քովի թառեր են կաքաւները եւ Հայոց երկինքը երգի բոյն դարձուցեր։ Տապանաքարին վրայ շեղատոյր գրուած էր անուն մը սուրի պէս եւ զոհի։ Մութ էր ներսը, դուրսը մութ էր. եւ մթութիւն չկար։

ՎԵՀԱՆՈՅՇ ԹԵՔԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՍԻԽԵՐԸ

Ամրիցարի տաճարին դէպքէն ու Ի. Կանտիի սպանութենէն ետք քիչ բան ըսուեցաւ անցեալին մասին այն ատելութեան՝ որ հակամարտութեան մղած է մոլեռանդ սիխերը Հնդիկներուն դէմ։ Չըսուեցաւ մանաւանդաբար թէ սիխերու համար թշնամին ամէն բանէ առաջ մահմետականն է։

«Մարդս ազատ ծնած չէ, ծնած է ինքզինքը ազատագրելու համար»։ Այս ասացուածքը զոր Ի. Կանտի իրը ըրած էր, կը պատկանէր նոյնինքն սիխ աղանդին հիմնադիր Նանաք Տեւին։ 1969-ին Հնդկաստանի վարչապետը զայն կը յիշէր սիխ համայնքին ներկայացուցիչներուն առջեւ, որոնց հետ կ'ոգեկոչէր այս մեծ դէմքին մահուան 500-ամեակը։ Տակաւին ոչ մէկ բան նախատեսել կուտար այն խզումը որ պիտի առաջնորդէր 1984-ի ողբերգական դէպքերուն։

Ծնած՝ 1469-ին, Նանաք Տեւ ժամանակակից է Լուտերի եւ որոշ տեսակէտներէ իր յեղաշրջող գործը կը նմանի գերմանացի այս վանականին գործին։

Հեռանալով հինտի կրօնքէն որով դաստիարակուած է ինք, առանց նաեւ բոլորովին յարելու իսլամութեան որ այդ շրջանին տարածուած էր հիւսիսային Հնդկաստանի մէջ, Նանաք կը պաշտէ միակ աստուած մը։ Ուրիշներ իրմէ առաջ, փորձած են Հնդկաստան բերել մահմետական իշխանութենէն անկախ միաստուածութիւն մը, սակայն չեն յաջողած։

1499-ին խորհրդաւոր վերացումի մը ընթացքին կը զգայ կոչումը. Թողլով իր պաշտօնը կը շրջի Փենճապի մէջ, քարոզելով Աստուծոյ սէրը, դատապարտելով Պրահմաններու (հինտի կրօնաւոր) ազդեցութիւնը, դասակարգերու դրութիւնը, պաշտամունքներու ցուցամոլութիւնը։ Ան ինքզինքը կը կոչէ «Ալլահի եւ Ռամայի որդին», այսինքն այնքան մահմետական, որքան հնդիկ։ Իր հետեւորդներուն համար ան առաջին «Կուրու»ն (Երկնքի ու մարդոց միջնորդը) է։ Անոնք բոլորը կը մերժեն ալքոլի, մսի, ծխախոտի գործածութիւնը, բազմակնութիւնը։

Այդ շրջանին տակաւին ան համերաշխութեան ու հաւասարակշռութեան կրօնք մըն է միայն եւ ասկէ զատ որոշ է թէ ոչ Նանաք հալածանքի ենթարկուած է եւ ոչ ալ իր վարդապետութիւնը արգելքի հանդիպած։ Ընդհակառակն ազատօրէն կը տարածուի ան։ Կը հաստատուի դարերու ընթացքին Կուրուներու վաստակով, որոնք իրարու կը յաջորդեն։ Արդէն սկիզբի շրջանէն իսկ համայնքը ունէր իր լեզուն, կարճ ժամանակ ետք կ'ունենայ սուրբ գիրքը՝ Կրանթը (գիրք), նուիրական քաղաքը (Ամրիցար) ... եւ իր հարկահաւաքները։ Կուրույի պաշտօնը շուտով կը դառնայ ժառանգական եւ այսպէսով սիխ աղանդը հետզհետէ կը վերածուի ազգութեան։

Այսուհանդերձ մահմետական տիրակալներու հետզհետէ հաստատուող իշխանութիւնը Կուրուներու աճող ազդեցութեան դէմ, սիխերու հալածանքին սերմերը կը ցանէ։ 1685-ին Կուրու Տէկ Պահատուրը նախընտրէ մեռնիլ քան հնազանդիլ։ Կը գլխատուի։ Այս մարտիրոսը արմատական կերպով պիտի փոխէ սիխ աղանդին դիմագիծը։ Իր որդին Կովինտ Ռայ վրէժխնդրութիւնը դարձնելով իր վարդապետութեան կորիզը, կը հիմնէ Խալսայի (հարազատ ու ազատ) եղբայրակցութիւնը։

Քանի մը տարուան ընթացքին սիխերը կը վ ե ր ա ծ ո ւ ի ն ռազմիկներու զորս կը հրահրէ սուրբ պատերազմի կրակը։ Միսի եւ ալքոլի գործածութիւնը կրկին կ'արտօնուի, որովհետեւ անհրաժեշտ էր պայքարող մարտիկներուն։ Անոնք պարտ էին ենթարկուիլ «հինգ»երուն. քիրփան (թուր), քէս (երկար մազ), քաչ (տափատ), քարալ (երկաթեայ ապարանջան), քանկա (սանտր զոր կը գործածէին փաթոցին տակէն)։

Անոնց շնորհիւ սիխ մը կարելի կ'ըլլար ճանչնալ առաջին ակնարկէն. եւ տակաւին որպէս զօրութեան նշան անոնք իրենց անունին կ'աւելցնէին Սինխ, որ կը նշանակէր «առիւծ»։

Այսպէս կազմակերպուած ու մոլեռան-

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԵՐ ՈՐԲԵՐԸ
1916 - 1928

ՂԱԶԱՐ ՆԵՐԿԱՐԱՐԵԱՆ

ԽՄԲ. - Մեր ողբացեալ աշխատակցին՝ Ղազար Ներկարարեանի յուշերու այս պատառիկը համեմատաբար քիչ ծանօթ հարցի մը կը վերաբերի։ Դժբախտաբար Ղ. Ներկարարեան չէ վերամշակած ու աւարտած զանոնք։ Յիշենք որ ան ծնած էր 1890-ին Նարեկայ գիւղը։ 96-ին հրաշքով ազատելէ ետք ջարդէն չորս տարի կ'ուսանի Նարեկայ վանքին որբանոցը։ Ուսուցչութիւն ըրած է յետագային։ 1924-ին Ֆրանսա կը հաստատուէր, ուր 1974-ին իր մահկանացուն կը կնքէր։

ՅՈՒՇԵՐ

Շատ քիչ բան գրուած է յիշեալ թուականներուն Հայաստանի մեր բազմահազար որբերուն մասին. նաեւ այն բազմերախտ անձնաւորութեան որ կարեւոր դեր ունեցաւ Մեծ Եղեռնէն մազապուրծ Հայաստան, Յունաստան, Սուրիա եւ այլուր ապաստանած հարիւր հազարաւոր Հայեր սովէն ու համաճարակներէն փրկելու գործին մէջ։ Այս անձը կը կոչուէր Ըրնըսթ Եարօ։ Ան գործօն մասնակցութիւն ունեցած է նաեւ Մերձաւոր - Արեւելքի ամերիկեան Նպաստի կոմիտէին կազմութեան մէջ։ Ինք եղաւ բարերարը, արդար ու հմուտ ղեկավար մը, ամբողջ 13 տարի Հայաստանի 40.000 որբերը խնամելու եւ դաստիարակելու աշխատանքին մէջ, միաժամանակ գործ կամ նպաստ հայթայթելով տասնեակ հազարաւոր սովահար գաղթականներու։

Մօտ ութ տարի նպաստամատոյց այս կազմակերպութեան մէջ աշխատած ըլլալով պարտք կը նկատեմ գրի առնել յուշերս, ի յարգանս մեր ժողովուրդին այս անկեղծ ու անշահախնդիր բարեկամին, որ մահացաւ 1939 Հոկտեմբերին Նիւ Եորքի մէջ։

Ան ամերիկեան միսիոնարական Պօրտ ընկերութեան գլխաւոր անդամներէն էր, 1903-էն մինչեւ 1915 Յուլիսի Վասպուրականի աղետաբեր բռնագաղթը։ Երիտասարդ, զարգացած ու յուսամիտ, զերծ՝ կրօնական մոլեռանդութենէ, խտրական ոգիէ ու ապազգային զգացումներէ, Վանի մէջ Աւետարանի քարոզիչ մը ըլլալէ աւելի եղաւ կրթական բեղնաւոր գործիչ մը, մեծապէս նպաստելով Վասպուրականի կրթական յառաջդիմութեան։

Այգեստանի մէջ կային մանչերու եւ աղջկանց զոյգ վարժարաններ, ուր կ'ուսանէին մօտ 500 որբեր. Եարօ որպէս կրթական տեսուչ առաջին տարիէն իսկ ծրագրեց զանոնք օժտել աւելի կարող ուժերով, բարելաւելու համար անոնց ուսումնական մակարդակը։

Խարբերդի, Մարզուանի եւ Այնթապի գոլէճները զրկեց տասնեակ մը ընդունակ երիտասարդներ, մէկ քանին ալ անգլիական համալսարաններ, որոնք վերադառնալով պաշտօնավարեցին որպէս ուսուցիչ։ Ան այս վարժարաններուն մէջ հաստատեց Հայոց պատմութեան եւ հայ գրականութեան դասընթացքներ։

Իր օրով է որ (1913) Նորակառոյց, փառաւոր շէնքի մը մէջ բացուեցաւ Վանի գոլէճը որ պիտի նպաստէր շրջանի կրթական զարգացման. հոն կը դասախօսէին ինք ու իր տիկինը, ինչպէս Փրոֆ. Ուշտունի, Յովհ. Աւագեան եւայլն։ Սակայն, աւա՜ղ դեռ շրջան մը իսկ չբոլորած վրայ հասան սեւ օրերը։

Պ. Եարօ մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ դարձուց նաեւ գաւառներու մանուկներու դաստիարակութեան գործը, սակաւաթիւ նախակրթարաններու թիւը բարձրացնելով 15-ի, որոնց մէջ կը պաշտօնավարէին բարձրագոյն վարժարաններէ շրջանաւարտ որբեր եւ որբուհիներ։ Այս վարժարաններուն մէջ 12 տարուան ընթացքին ձրիաբար ուսում ստացան հազարաւոր երկսեռ պատանիներ։ Անոնցմէ կարեւոր մաս մըն ալ հետագային ընդունեցաւ աւելի բարձր վարժարաններ։

Կարելի է ըսել անվարան որ Վասպուրականի գաւառները մանուկներու կրթութեան գործին մէջ շնորհիւ Պ. Եարօյի ջանքերուն, 1905 - 1915 ժամանակաշրջանին ամերիկացի միսիոնարներու դերը անգերազանցելի մնաց։ Կար ի հարկէ Ախթամարը, սակայն միայն վերջին երեք - չորս տարիներուն է որ կրցաւ աւելի մեծ թիւով դպրոցներ բանալ, իշխանի հիմնած վարժապետանոցին շրջանաւարտներով։

(Շար. 1)

ԲԱՑՈՒՄ ՄԱՆՈՒՇԵԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿԻ ՄԸ, ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 17ին, Պետական նախարար եւ Մարսէյլի քաղաքապետ՝ Կաստոն Տըֆէռ պաշտօնական բացումը կատարեց «Սէոււառ Մանուշեան»ի որ կը գտնուի Պլ. Շարլ Լիվոն, 7-րդ թաղամասին մէջ, ոչ շատ հեռու Ֆոռ Սէն Նիքոլայէն: Մարմարէ յուշաքար մը կը բովանդակէ հետեւեալ գրութիւնը. - «Jardin Missak Manouchian, 1906 - 1944, chef d'un groupe de résistants en France, fusillé par les nazis»:

Տպաւորիչ հանդիսութիւն մը, որուն ընթացքին միակ արտասանուած խօսքերը, Մ. Մանուշեանի խօսքերն եղան: Այսպէս, շարժանկարի արուեստագէտը՝ Տանիէլ Ժըլէն կարդաց Մանուշեանի վերջին նամակը գրուած Ֆրէնի բանտէն, 1944, Փետրուար 21-ին եւ ուղղուած իր կնոջ. -

«*Dans quelques heures, je ne serai plus de ce monde. Nous allons être fusillés cet après-midi à 15 heures...Je m'étais engagé dans l'Armée de la Libération en soldat volontaire et je meurs à deux doigts de la victoire et du but. Bonheur à ceux qui vont nous survivre et goûter la douceur de la liberté et de la paix de demain. Je suis sûr que le peuple français et tous les combattants de la Liberté sauront honorer notre mémoire dignement. Au moment de mourir, je proclame que je n'ai aucune haine contre le peuple allemand et contre qui que soit, chacun aura ce qu'il méritera comme châtiment et comme récompense. Le peuple allemand et tous les autres peuples vivront en paix et en fraternité après la guerre qui ne durera plus longtemps. Bonheur à tous...*»:

Տիկին Մէլինէ Մանուշեան նամակով մը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Մարսէյլի քաղաքապետին: Իր առողջական քայքայուած վիճակը թոյլ չէր տար ներկայ գտնուելու հանդիսութեան:

Հանդիսութեան ներկայ եղան բազմաթիւ պաշտօնական անձնաւորութիւններ քաղաքապետին շուրջ, ի մէջ այլոց, Տիկին Էտմոնտ Շարլ Ռու - Տըֆէռ, քաղաքապետին Ա. կցորդը՝ Վիքթոր Քորտոնիէ, քաղաքապետական խորհուրդի անդամներ, համայնավար կուսակցութեան կարեւոր պատուիրակութիւն մը գլխաւորութեամբ՝ շրջանային քարտուղար՝ Ռոպէռ Պրէթի, Խորհ. Միութեան ընդհանուր հիւպատոսը՝ Օլէկ Ավրամէնքօ, նախկին Ռազմիկներու զանազան միութեանց ներկայացուցիչներ եւ դրօշակիրներ, կարգ մը հայկական կազմակերպութիւններ եւ մանաւանդ Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու Մարսէյլի Բարեկամական Միութիւնը որ բաժին ունի այս իրագործման մէջ:

Մարսէյլ քաղաքը եւս կը բերէ պաշտօնապէս իր յարգանքը Միսաք Մանուշեանի եւ իր քսաներկու ընկերներուն, որոնք 1944 Փետրուար 21-ին, Մոն Վալէրիէնի մէջ, ինկան Նացիներու գնդակներուն տակ, յանուն ազատութեան: Հըպարտութիւն մըն է Մարսէյլցիներուն, Ֆրանսացիներուն, ծագումով հայ Ֆրանսացիներուն, որոնք իրենց արեան տուրքը բերին Ֆրանսայի Ազատութեան համար:

Անկասկած կարեւոր դէպք մը, որուն լայնօրէն անդրադարձաւ տեղական մամուլը եւ հեռատեսիլը:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

գութենէ մղուած, սիխերը պիտի դառնան աճարկու ուժ մը, որ միշտ պատրաստ է ապստամբելու մոնղոլեան մահմետական տիրապետութեան դէմ: Այսուհանդերձ Կովինտ Րայի մահը (1708) համայնքը կը թողու առանց պետի ու ինչ որ բանաձեւուած էր որպէս զինուորական աստուածապետութիւն մը, չուտով կը վերածուի սէրտարներու (առաջնորդ) կողմէ առաջնորդուած զինուորական ջոկատներու զանգուածի մը, մինչ կրօնական վարդապետութիւնը կը բաժնուի զանազան հոսանքներու:

Այս բաժանումը ոչ արգելք կը հանդիսանայ անոնց 1738 - 39-ի պարսկական ներխուժումը ետ մղելուն, ոչ ալ Փէնճապի հիւսիս - արեւելեան շրջանը իրենց իշխանութեան տակ առնելուն: ԺԸ. դարուն վերջաւորութեան անոնք կը ներկայացնեն մարտիկներու դաշնակցութիւն մը, տարածուած Սիւթլէժ գետին երկու ափերուն: Այդ շրջանին է որ մէկը կարեւոր դեր մը կը խաղայ անոնց պատմութեան մէջ, աղանդը օժտելով զօրութեամբ մը որ դայն պիտի սնուցանէր մինչեւ այսօր, գիտակցութեան քանդիչ զգացում մըն էր այդ:

Ռանժիթ Սինկ, երբ ծնաւ 1780ին ուրիշ բան չէր քան զաւակը սիխ սէրտարի մը: 20 տարեկանին կ'արշաւէ ու կը գրաւէ Լահորը, յետոյ հետզհետէ կը տիրէ ամբողջ Փէնճապի:

Ան կը համաձայնի Բրիտանացիներու հետ, զօրացնելու համար իր սահմանները, Աֆղանիստան իրենց արշաւանքին նեցուկ կանգնելու փոխարէն: Եւ երբ կարգ մը սէրտարներ կը նախընտրեն հըպատակիլ Անգլիացիներու, քան թէ մնալ Ռանժիթ Սինկի թագաւորութեան, «Փէնճապի ծեր առիւծը» խոհեմութիւնը պիտի ունենայ չճակատելու տէրութեան մը հետ որուն ծանր սպառնալիքը կը զգայ որ կը ճնշէ Հնդկաստանի:

Թ. Ա. Թ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՆՈՐ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ ՄԸ՝ Հ. Բ. Ը. Մ. - ՔՈԹ Տ'ԱԶԻՒՌ

Հոկտեմբեր 21-ին, պատւոյ նախագահութեամբ Տարօն վրդ. Ճէրէճեանի Նիսի մէջ, ժողով մը գումարուած էր ծնունդ տալու համար Հ. Բ. Ը. Մ.ի նոր մասնաճիւղի մը: Ներկայ էր Հ. Բ. Ը. Մ.ի խորհրդատու - փաստաբան՝ Շաւարշ Սեւյօնքեան եւ Հ. Բ. Ը. Մ.ի կողմէ (որու Ֆրանսայի կեդրոնն է՝ 11 Սքուար Ալպոնի, Փարիզ) նախատեսուած անձեր:

Այսպէս հիմ առած նոր մարմինը մըկրտուեցաւ՝ Հ. Բ. Ը. Մ. - Քոթ տ'Ազիւռ և նշանակուեցան հետեւեալ անդամները. -

ՊԱՏՈՒՈՅ ՄԱՐՄԻՆ

Պատուոյ նախագահ. - Մուշեղ Ճիէրճեան, պատւոյ անդամ Եւրոպայի կեդր. յանձնաժողովի:

Պատուոյ փոխ - նախագահ. - Պ. Սուրէն Հանէսեան, բարերար անդամ:

Պատուոյ անդամներ. - Երամեան եղբայրներ, բարերար անդամներ:

ՎԱՐԻՉ ՄԱՐՄԻՆ

Նախագահ. - Տիկին Ռեժին Ճէվիզեան:

Փոխ - նախագահ. - Պ. Յակոբ Յակոբեան:

Քարտուղար. - Օր. Անահիտ Օհանեան:

Գանձապահ. - Պ. Արման Թէզեան:

Խորհրդատուներ. - Տիկին Սոնիա Ազարեան, մէթր Քրիսթիանն Գէորգեան, Պ. Յովհ. Զիլինկիրեան:

LIVRES REÇUS

VOYAGE EN ARMENIE
Ossip MANDELSTAM
Traduction de
André du Bouchet
(nouvelle édition entièrement revue par André du Bouchet)
Ed. Mercure de France, Paris 1984

ԳՈՂՏՈՒԹԷ ԳՈՂՏՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հ.Բ.Ը.Մ.ի սրահին մէջ, Հոկտ. 28-ին, նշուած է Դանիէլ Վարուժանի ծննդեան հարիւրամեակը: Բացումը կատարած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Ծխական Խորհուրդին ատենապետը՝ տոքթ. Յարութիւն Արզումանեան: Բանախօսած է տոքթ. Յարութիւն Խաչկիւլեան, անդրադառնալով Վարուժանի կեանքին ու վաստակին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Փակման խօսքը արտասանած է թեմին նորընտիր առաջնորդը (էջմիածնական) Վազգէն եպիսկ. Քէշիշեան:

×

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ալեք Մանուկեան վարժարանի «Կէօնճեան» սրահին մէջ, Նոյ. 4-ին, տեղի ունեցած է Թէքէեան Մշակ. Միութեան կազմակերպած տարեկան տօնավաճառը: Տիկնանց Յանձնախումբի ջանքերով հայթայթուած եւ վաճառքի դրուած են հայերէն մանկա - պատանեկան եւ գրական գիրքեր, ձեռարուեստի գործեր, եւայլն:

×

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Ս. Քառասնից Մանկանց վարժարանի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 7-ին, դասախօսութիւն մը տուած է Սոնա Զէյթլեան՝ «Հասուն կնոջ տագնապը» նիւթին շուրջ: Ան բնութագրած է հասուն կինը՝ որ 35 - 45 տարիքի միջեւ գտնուող կինն է, մասնաւորաբար ամուսնացած մայրը, որ հոգեբանական պայքար կը մղէ երեք սերունդներու դէմ: Ան պէտք է դիմագրէ իր զաւակներուն քըմայքներուն եւ պահանջներուն, ամուսնոյն հանդէպ ունի պարտաւորութիններ, նաեւ որդիական պարտականութիններ՝ հանդէպ իր ծնողներուն:

×

ՊԵԼՄՈՆԹԻ (Մեսէչուսեց) Հայ Աւետարանական Առաջին եկեղեցւոյ և «Նահիկեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 28-ին, նշուած է վեր. Վարդան Յարութիւնեանի հովուեր ծառայութեան 25-ամեակը: Եկեղեցւոյ մէջ արարողութենէն ետք գործադրուած է յայտագիր մը, զոր վարած է Հերրի Տիւլէկրեան: Խօսք առած են Հիւսիսային Ամերիկայի Հայ Աւետարանական Միութեան ներկայացուցիչներ, Առաքելական եկեղեցիին կողմէ Թորգոմ Ա. քհնյ. Յակոբեան, Հ. Յ. Դ. Հայ Դատի ներկայացուցիչ՝ Լէօ Սարգիսեան, Պելմոնթի քաղաքապետարանի ներկայացուցիչները եւ քաքրոնապետը: Մեսեչուսեցի նահանգապետը՝ Մայքըլ Տուքագիս, ներկայացուցած է վեր. Վարդան Յարութիւնեանը որպէս ուսուցիչ, ընկերային արդարութեան համար պայքարող, այլ ժողովուրդներու տառապանքները ըմբռնող քաջ հովիւ: Երախտագիտութեան խօսքերով հանդէս եկած է Վերապատուելին: Հուսկ, «Նահիկեան» սրահին մէջ ընդունելութիւն մը տրուած է:

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Զ.)

- 32 -

ԱՇՈՒՆԸ

Փեփփոնէին տուաւ լեցուն գաւաթ մը եւ երկու սպիտակ գեղահատեր:

- Վա՛ր դրէ՛:

Փեփփոնէ վար դրեց սափորները ու վրան գինին խմեց: Տոն Քամիլլօ վայրկեան մը դուրս ելաւ, ու մտաւ գիրկ մը փայտով, ու նետեց վառարանին մէջ:

- Բոց մը՝ ինծի ալ լաւ պիտի ընէ, բացատրեց Տոն Քամիլլօ փայտերուն կրակ տալով:

Երէկուան խօսքերուդ վրան մտածեցի, ըսաւ Տոն Քամիլլօ, երբ բոցը բարձրացաւ: Քու տեսակէտովդ դուն իրաւունք ունիս. ինծի համար պատերազմի գործը բոլորովին տարբեր բան էր:

Ես ալ հազիւ նորընծայ քահանայ մըն էի, հազիւ կաղապարուած կղերանոցին մէջ, երբ մէջը գտնուեցայ. զինուորական ծառայութիւն, ոջիլ, անօթութիւն, գընդակներ, նեղութիւններ, ճիշդ ինչպէս քուկդ: Ես յարձակումի չէի մասնակցեր, կը հասկցուի, բայց կ'երթայի վիրաւորները հաւաքելու: Բայց ինծի համար խնդիրը տարբեր էր. իմ արհեստս էր, եւ այս արհեստը ես ընտրեր էի: Քեզի համար գործը տարբեր էր, քու արհեստդ զինուորութիւնը չէր: Բարեբախտաբար, որովհետեւ անոնք որ զինուորութիւնը իբրեւ արհեստ կ'ընեն, իրաւցնէ ամէնքն ալ գէշ մարդիկ են:

- Պէհ, միշտ ճշմարիտ չէ այդ բանը, մըմռաց Փեփփոնէ, արուեստով սպաներու մէջ ալ լաւ մարդիկ կը գտնուին: Յետոյ պէտք է ընդունիլ, որ կրնան փըտած մարդիկ ըլլալ, որ միակնոցով կը շրջին, բայց երբ կեանքը վտանգի դնել հարկ ըլլայ, կը դնեն առանց տատամսելու:

- Յամենայն դէպս, չարունակեց Տոն Քամիլլօ, մինչ ինծի համար գնդակներու տարափին տակ մնալ խնամելու համար վիրաւորները, եւ վերջին խորհուրդները տալու համար մահամերձներուն, կը ներկայացնէր իմ վարդապետի արհեստս, քեզի համար խաբէութիւն միայն էր: Բահանային արհեստն է արքայութիւն ըրկնքի հոգիներ ձեռք բերել, Վատիկանի ճամբով: Հետեւաբար քահանայի մը համար գտնուիլ ժանտախտի համաճարակի մը մէջ, երկրաշարժի մը մէջ, կամ պատերազմի մէջ, յարմար առիթ մըն է: Հանդէս մըն է մէկու մը համար որ կեանքը կը շահի հոգիներ փրկելով: Բայց քեզի պէս մէկը պատերազմի մէջ ի՞նչ ունի փրկելիք, իր կաշին:

Փեփփոնէ հեռանալու շարժում մը ըրաւ, որովհետեւ ակութին կրակը դժոխային էր, եւ այսպէս երկու սափորին մարմնին մէջ, թիկնոցն ալ ուսին վրայ, տաքէն ճաթելիք էր:

- Ոչ, Փեփփոնէ, ըսաւ Տոն Քամիլլօ, եթէ հեռանաս խաղը կը վերջանայ: Սափորին կ'առնեն քրտնելու համար. որքան քրտնիս այնքան դիւրաւ կ'առողջանաս, մանաւանդ վրան գաւաթ մըն ալ գինի խմէ. պաղուկ է եւ ծարաւդ պիտի անցնէ:

Փեփփոնէ երկու գաւաթ գինի խմեց ու սրբեց քրտինքը:

- Ճիշդ այդպէս, չարունակեց Տոն Քամիլլօ, ես շատ լաւ կը հասկնամ որ մէկը եթէ պարտաւորուած է կեանքը վըտանգել, այդպէս, առանց նպատակի, կը փափաքի միայն ծլկել: Այս պարագաներուն մէջ մէկը որ դասալիք կը դառնայ վախկոտ մը չէ, պարզապէս մարդկային արարած մըն է, որ կը հետեւի ինքզինքը պահպանելու իր բնազդին: Խըմէ՛, Փեփփոնէ:

Փեփփոնէ խմեց. քրտնաթաթախ էր եւ կարծես վայրկեանէ - վայրկեան պիտի պայթէր:

- Հիմա կրնաս թիկնոցդ հանել, խորհուրդ տուաւ Տոն Քամիլլօ, այդպէսով երբ մեկնելու ըլլաս, տաքէն դէպի ցուրտ անցքը չես զգար:

- Ոչ, տաք չեմ զգար:

- Ես մէկն եմ որ կը տրամաբանէ չարունակեց Տոն Քամիլլօ: Շատ լաւ ըրիր ռեւէ յայտարարութիւն չընելով սկըզբունքներուդ դէմ չարժած պիտի ըլլայիր: Երէկ ես կը մտածէի պարզապէս եսասիրութեամբ, իմ մասիս միայն. պատերազմի մէջ ինծի համար կար շահը, գործը: Մտածէ՛ որ անգամ մը հոգի մը փրկելու մոլեգնութենէ տարուած եւ Հօր Աստուծոյ առջեւ լաւ երեւնալու համար, լսելով որ մէկը գլս կը կանչէր ու դըրնըւած էր գնդակէ մը՝ մեր եւ Աւստրիացիներուն խրամատին միջեւ, դուրս ցատքեցի խրամատէն, ու գացի անոր պատմելու ինչ որ սովորաբար կ'ըսուին մահամերձներուն, եւ մնաւ ձեռքերուս մէջ: Ես զոյգ մը գեղեցիկ գնդակ ըստացայ գլխուս, ոչինչ բան, բայց կ'ըսենք ըսելու համար:

(Շար. 132)

Պ. Գուրգէն Քիրազեան, Օր. Էոլիթ Քիրազեան, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Քիրազեան եւ փոքրիկը, Տէր եւ Տիկին Վահրիճ Գոնտայեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հայկ Քիրազեան եւ զաւակները, Սըրբ Տիկին Արմենուհի Խորայէլեան, Պ. Արա Զոքարեան, Տիկին Սոնա Էֆէեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գամճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Զինար եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ֆէսճեան եւ զաւակները, Էֆէեան, Էրզեան, Ֆէքան, Զուլաքեան ընտանիքները, Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Կէտիկեան եւ զաւակները Օր. եւ Տիկին Սարաֆեան ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մօրաքրոջ, հարսին, ազգականին, բարեկամուհիին՝

ՏԻԿԻՆ ԷԼԻԶ ՔԻՐԱԶԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 24-ին, յետ կարճատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 28, ժամը 10·30-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Տիկին Մարիանի Սաատէթեան, Պ. Գէորգ Սաատէթեան, Պ. Վարուժան Սաատէթեան ցաւով կը ծանուցանեն իրենց աղջկան եւ քրոջ՝

ՕՐ. ՍԻՐԱՐՓԻ ՍԱԱՏԷԹԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 26-ին, 67 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Նոյեմբեր 30, ժամը 10·30-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Անկէն Լէ Պէնի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Արշամ Պապայեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Ենոքեանի եւ զաւակներուն եւ ազգականական պարագաներուն՝ Սանդըր Ենոքեանի մահուան առիթով:

×

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեանին (Ալֆորվիլ), Տիկին Փափազեանի մօր՝ Աղաւնի Կարապետեանի (Մալաքօֆ) մահուան առթիւ: Այս առիթով վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.- Տիկին Հռիփսիմէ Փափազեան 100 Ֆ., Պ. Օհան Հէպոյեան 150, Տէր եւ Տիկին Շարլ Կարապետեան 500, Տիկին Մոնիք Բոզիէ 400, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Մուրատեան 250 Ֆ.:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Օր. Արուսեակ Աղայեան, Տէր եւ Տիկին Կիթոն կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց սիրեցեալ եղբօր՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՂԱՅԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին եւ՝

ՄԿՐՏԻՉ ԱՂԱՅԵԱՆԻ

մահուան 17-րդ տարելիցին ի յիշատակ:

Կիրակի, Դեկտեմբեր 2, Մարսէյլի Սըրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցին (Փըրատօ):

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

Այս առթիւ ողբացեալ բանաստեղծին յիշատակին, 200 Ֆ. կը նուիրեն Դըպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին եւ 200 ֆրանք «Յառաջ»ին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Սէն - Լու Կրան - Բէնի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդս, առ ի երախտագիտութիւն մեզմէ յաւէտ բաժնուած նախկին Առաջնորդ հայրերու, Եկեղեցւոյ շինութեան նիւթապէս եւ բարոյապէս ծառայող բոլոր Թաղական անդամներու, նուիրատուներու եւ որեւէ ձեւով եկեղեցւոյ պայծառութեան նպաստողներու եւ համայն Թաղեցիներու ննջեցեալներուն համար հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ, Կիրակի, Դեկտ. 2: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Շահան Խչկր. քհնյ. Տէտէեան: Պատարագի բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարէ Գուսան երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Ժիւլիէթ Երմագեանի:

Պատարագ՝ 10:

Հոգեհանգիստ՝ 11·30:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ օր, Դեկտեմբեր 1, տօն է Սըրբոց Առաքելոցն եւ Առաջին Լուսաւորչացն Մերոց Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի:

Այս առթիւ, ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տէր եւ Տիկին Միրիճան Պոքասեան, Թագուհի Պօճասեանի թաղման առթիւ կը նուիրեն 250 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը կը փնտռէ իր դրասենեակին համար, կէս օրական աշխատելու քարտուղարուհի - հաշուապահուհի, պայմանով որ խաչուհի ըլլայ:

Դիմել. - Մշակոյթի Տունը:
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 824 - 46 - 57

ՍԷՆ - Թ'ԷԹԻԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Դեկտեմբեր 2, կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30-ին, Սէն - Թ'էթիէնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՀԱՅՐ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը բացառիկ տարեկան ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամներն ու համակիրները, Դեկտեմբեր 8, Շաբաթ օր, ժամը 15·30-ին, 32 ռիւ տը Թրէվիզ, Պարոյր Սեւակ գրադարանին մէջ:

Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն կը նկատուի:

ՕՐԱԿԱՐԳ. -

1.- Դիւանի ընտրութիւն:

2.- Նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն:

3.- Վարչութեան ընտրութիւն:

4.- Բաղձանքներ:

Ets. CALDIRAC
27, rue du Fb. du Temple — 75010 Paris
M° République

ԿԸ ՓՆՏՌԷ

փլա մեքենայի վրայ վարժ գործաւորուհի մը:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի մէջ. մասնաճիւղային ժողով ՄԱՐՍԷՅԼԻ շրջաններով: Մարսէյլ քաղաք - Սէն Ժէրոմ - Պօմոն - Պուլվար Օտտօ: Շաբաթ, Դեկտեմբեր 1, Մշակոյթի Տունը, ժամը 14ին:

ԼԻՈՆԻ եւ միջին Ֆրանսայի շրջաններով Լիոն - Տէսին - Վիէն - Սէն Մօրիս տը Պեռօ - Վալանս եւ Կրընոպլ: Կիրակի, Դեկտեմբեր 2, Տէսինի Մշակոյթի Տունը, ժամը 11-ին:

Հրաւիրուած են բոլոր ընկերուհիները: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամ - անդամուհիները, Նոյեմբեր 30, Ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 8-ին, Ֆլօրայի ճաշարանը, գաւաթ մը թէյի շուրջ: Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը փափաքելի է:

- ԾԱՆՕԹ. . Փոխադրութեան միջոց չունեցողներուն հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն, ճաշի ժամերուն:
Բալօյեան. - 85 - 33 - 45
Մուրատեան. - 85 - 61 - 33

EXPOSITION DE PEINTURE

HAGOP HAGOPIAN

PAYSAGES D'ARMENIE

du 30 novembre 1984 au 9 février 1985

GALERIE G. BASMADJIAN
90 Bd. Raspail — 75006 Paris
Tél. : 222 - 00 - 97

ouvert du mardi au samedi de 11h à 19h

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Երիտասարդաց Մարմնի օժանդակութեամբ Փարիզի Հայկական Թատերախումբը կը սկսի իր աշխատանքները: Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ թատերական աշխատանքներուն՝ կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ առաջին հանդիպումի մը Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 28, ժամը 20-ին Ալէք Մանուկեան սրահին մէջ:

118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆի
բաժակի պահը

Կիրակի, Դեկ. 9, ժամը՝ 12·30-ին

CAPPADOCE
67bis, quai Blanqui — ALFORTVILLE

ՃԱՇԱԳԻՆ՝ 120 Ֆր.

Անախորժ կացութիւններու առաջքն առնելու համար, կը խնդրուի սեղանները կանխաւ ապահովել՝ հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերուն.-

381 - 80 - 82
645 - 11 - 94

Samedi 1er Décembre à 20h 45
Conférence et Diaporama
de

NIL AGOPOFF

«Les Arméniens de Hollande, d'Angleterre et de l'Amérique Coloniale aux 16e et 17e siècles»

Salle S. Balabanian de
l'Eglise arménienne de Chaville
6, rue Père Komitas — 92370 Chaville

- Entrée libre -

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

JOURNÉES d'AMITIÉ

Samedi 1er Décembre
de 14h. à 19h.

Dimanche 2 Décembre
de 14h. à 22h.

Cadeaux de Noël — Cristal de Baccarat — Porcelaine de Limoges — Parfumerie — Jouets — Livres — Disques — Ceintures — Jupes — Chemisiers — Linge de Maison — Layette — Alimentation

BUFFET SPECIALITES ARMENIENNES

le Dimanche 2 Décembre de 16h à 18h
René DZAGOYAN **Takvor TAKVORIAN**
signeront leurs ouvrages

Tombola : Nombreux lots dont un voyage -avion- Paris - Nice réservé *pour deux personnes.*

CITE UNIVERSITAIRE : 57 boulevard Jourdan
Métro : Porte d'Orléans — Facilité de Parking

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

նախագահութեամբ՝ Պ. ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆ-ի

Կիրակի, Դեկտեմբեր 2, ժամը 17-էն կէս գիշեր

Dans les Salons de l'Hôtel George V
Avenue George V — Paris 8e

BERNARD DÉDÉDJIAN et son ENSEMBLE

Avec la participation du Groupe de Danses Folkloriques

Naïri

Սեղանները ապահովել՝ հեռաձայնելով 763 · 38 · 54

Մուտք 50 Ֆ. Ուսանողներուն՝ կէս գին

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
29

JEUDI
29 NOVEMBRE
1984

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.843 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 15.843

ՓԼԷՅԷԼԻ ՈՃՐԱՓՈՐՁԷՆ ԵՏՔ

Կիրակի օրուան ոճրափորձէն անմիջապէս ետք, առաջին ցոյցը կազմակերպած էր ՀԱՃ-ը (Հայ Ազգ. Շարժում)։ Երեքշաբթի իրիկուն, Փլէյէլի առջեւէն մինչեւ Թրք. հիւպատոսարան։ Ինչպէս միշտ թիւերը կը տարբերին ըստ տեսանկիւնին, 200էն 1500/2000։ Չորեքշաբթի առտու փարիզեան օրաթերթերէն միայն Քոթիտիէն տը Փարի եւ Ֆիկառօ քանի մը (հագիւ) տող կը յատկացնէին։ Առաջինը կ'արձագանգէր Արա Թորանեանի զատապարտումին, որ «իշխանութիւնները ոչ մէկ միջոց ձեռք առած են, նախորդ 4 ոճրափորձերէն ետք», մինչ Ֆիկառօ ուրիշ տեղ կ'ուզէ գնել չեշտը, ու բաւականին ձգտումնաւոր նկարագրութեամբ.- «կարմիր դրօշ, կարմիր մոմեր, կարմիր թեւնոց, կարմիր պաստառ», աւելցնելու համար որ այս ցոյցը միայն «քանի մը հարիւր համակիր կրցած է հաւաքել մեծ մասամբ մօտ այս ազգայնական հոսանքին»։ Թերթը ոչ մէկ խորհրդածութիւն կ'ընէ սակայն Շարանթոնի քաղաքապետ՝ Ալէն Կրիոթրէյի մասնակցութեան, որ իր իսկ թերթին (Մակազինին) պատասխանատու խմբագիրներէն է, այլ կը գոհանայ արձանագրելով թէ ան ուզած էր «բաժնել հայ գաղութին վրդովումը»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱՖԱԹ ղեկավար նիստ մը ընթացքին (ՊԱԿ-ի քաղաքական յանձնախումբին) իր հրաժարականը տուած է։ Ծանօթ է որ Պաղեստինեան Խորհրդարանը նիստ գումարած է Ամման եւ այս առթիւ է որ գործադիրի նախագահը՝ Եասէր Արաֆաթ իր որոշումը յայտնելու համար ուզած էր որ յանձնախումբին նիստը դռնփակ ըլլայ եւ հոն է որ ըսած է.- «Որոշումս տուած էի առաջին օրէն իսկ, բայց գաղտնի պահեցի մինչեւ այսօր որպէս յարգանքի նշան Հիւսէյն Թագաւորի նկատմամբ»։ Այս որոշումին անկեղծութեան ամէն ոք չի հաւատար եւ ըստ ոմանց կրնայ պարզապէս խաղ մը ըլլալ, այսինքն ի տես տարակարծութեանց իր անձին շուրջ իսկ, առիթ մը ստեղծէ այս ձեւով որ վերընտրուի միաձայնութեամբ։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ կը վերադառնայ Սուրիայէն, ուր վերջին ժամերուն տեսած վայրեր ալ այցելած է կնոջը հետ։ Դամասկոսի մէջ, Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահը յայտարարած է.- «Կը խորհիմ որ այս ճամբորդութիւնը օգտակար պիտի ըլլայ»։

ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ ոստիկանութիւնը եօթը Լիբանանցի ձերբակալած է, լուր առած ըլլալով որ իսլամական ճիհատի այս անդամները ոճրափորձ մը կը պատրաստեն ամերիկեան դեսպանատան դէմ։

ՄՈՆՏԻ անձնակազմը 24 ժամուան համար դադրեցուցած ըլլալով գործադուլի շարժումը, թերթը լոյս կը տեսնէր Չորեքշաբթի։ Այս որոշումը տրուած էր թոյլ տալու համար որ բանակցութիւնները սկսին։ Յիշենք որ Մոնտի դրամագլուխը (500 հազար Ֆր.) հազար բաժնեթուղթէ կազմուած է, Ա. Բ. եւ Գ. տեսակի։ «Ա.» բաժնեթուղթերը կը պատկանին թերթէն դուրս (բացի՝ Պէօվ-Մէրիէ) անձերու եւ կը կազմեն դրամագլուխին 40 %ը։ «Բ.» բաժնեթուղթերը կը պատկանին անձնակազմին երեք ընկերութիւններուն՝ խմբագիրներ (400), ճարտարներու (50) եւ պաշտօնեաներու (50)։ Վերջապէս՝ «Գ.» բաժինները կը պատկանին գործող տնօրէնին - Լօրանս - (11 %)։

ՀԷՆՐԻ ԼԻ ԼՈՒՔԱՍ բանտէն կ'ելլէ 1975-ին եւ կը ձերբակալուի 1983-ին։ Այդ ժամանակաշրջանին, Միացեալ - Նահանգներու ամբողջ տարածքին վրայ 360 մարդասպանութիւն գործեր է, ըստ իր իսկ խոստովանութեան։ Ոստիկանութիւնը ցարդ 188 հատը հաստատած է։ 1960-էն 75 բանտն էր մօրը սպանութեան համար, 1983-ին ձերբակալուած է պարզապէս որովհետեւ զէնք կը կրէր եւ այդ առթիւ է որ երկար պատմականն ըրած է իր «գործունէութեան»...։

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԵՒ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԳԻՐՔԵՐՈՒ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԻԲՐԵՒ ՊԱՅՄԱՆ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ

Պարսկահայ դպրոցներու հարցերը ոչ միայն անլոյծ կը մնան, այլեւ նոր դժուարութիւններ կը յարուցուին աւելի եւս բարդացնելով կարգադրութեան մը յանգելու յոյսի կարելիութիւնները։ Ծանօթ է, որ թեմին առաջնորդը՝ Արտակ Արք. Մանուկեան, Հոկտ. 15-ին հանդիպում մը ունենալով կրթական նախարարութեան պատասխանատուներուն հետ՝ համաձայնութիւն մը գոյացած էր կրօնական փոքրամասնութիւններու համար կազմուած պարսկերէն դասագիրքի անուան փոփոխութեան շուրջ, կոչուելով «Աստուածային կրօնքներու ուսուցում եւ բարոյագիտութիւն» (տես «Յառաջ» Հոկտ. 25-ի թիւ)։ Միւս կողմէ, հայկական վարժարաններուն մէջ՝ նախկինին պէս՝ պիտի դասաւանդուէին նաեւ գոյութիւն ունեցող կրօնքի հայերէն լեզուով դասագիրքերը։ Բանակցութիւնները կը շարունակուէին նաեւ հայերէնի ուսուցման, ուսուցիչներուն, տեսուչներուն եւ վարչական այլ հարցերու վերաբերեալ կատարուած առաջարկներու գործադրութեան ուղղութեամբ։ Յիշեալ հանդիպումէն երկու օր ետք՝ Հոկտ. 17-ին, հայկական կարգ մը վարժարաններ կը բանային իրենց դռները եւ կը սկսէին աշակերտութեան արձանագրութիւնները (տես «Յառաջ» Հոկտեմբեր 31-ի թիւ), միշտ անլոյծ մնալով հայերէնի ուսուցման դասաժամերու քանակի, կրօնքը հայերէնով դասաւանդելու, ուսուցիչներու, տեսուչներու եւ վարչական այլ հարցերու վերաբերեալ խնդիրները։

Արդ, այս բոլորի լոյսին տակ՝ Արտակ Արք. Մանուկեան, պատուիրակութեամբ մը Նոյ. 13-ին դարձեալ տեսակցութիւն մը ունեցած է կրթական նախարարութեան պատասխանատուի մը հետ, որ այս անգամ նոր դժուարութիւն մը յարուցած է՝ բաւական ինքնատիպ, հայերէն լեզուի դասաւանդման իբրեւ պայման։

Պարսիկ պաշտօնատարը ըսած է, թէ որպէսզի արտօնուի հայերէն լեզուով դասագիրքերու դասաւանդութիւնը հայկական վարժարաններուն մէջ, հարկ է անոնց թարգմանութիւնը ներկայացնել նախարարութեան գրասենեակին եւ վաւերացուելէ ետք միայն գործադրութեան դնել։ Հայկական պատուիրակութիւնը գիտել տուած է, թէ կրօնքի դասագիրքերը կազմած է Առաջնորդը եւ միայն կրօնական բնոյթ ունին, ուստի լեզուական եւ այլ տեսակէտներէ կարելի չէ անոնց թարգմանութիւնը, իսկ ինչ կը վերաբերի հայերէն լեզուի միւս դասագիրքերուն՝ անոնց թարգմանութիւնը կարելի է, սակայն նկատի ունենալով որ այդ աշխատանքը երկար ժամանակ կը պահանջէ, մանաւանդ որ արդէն երկու ամիս անցած է ուսումնական տարեշրջանէն, հետեւաբար ընթացիկ տարեշրջանին անկարելի է իրագործել թարգմանութիւնը։ Պարսիկ պաշտօնատարը այս բացատրութիւնը լսելէ ետք ըսած է, թէ կարելի է դասագիրքերը մաս առ մաս թարգմանել եւ իւրաքանչիւր մասի վաւերացումէն ետք գործադրութեան դնել։

«Ալիք»ի Նոյ. 21-ի թիւին մէջ հրատարակուած Թեհրանի Ազգ. Առաջնորդարանի հաղորդագրութիւնը կը նշէ, թէ այդ ուղղութեամբ աշխատանքները ընթացքի մէջ են եւ կրկին ջանք կը թափուի նոր բանակցութիւններու համար։

Աւելցնենք, որ քանի մը տարի է կատարուող բանակցութիւններու ընթացքին առաջին անգամն է, որ պարսիկ իշխանութիւնները հայերէն լեզուի ու Հայոց Պատմութեան դասագիրքերու թարգմանութեան հարցը կը յարուցանեն։

ՏՈՄՍ

Վասն վերահաստատման ԳՐԱԲԱՐ լեզուոյն մերոյ

—×—

Յաճախ ըսուած է թէ երբ երկու Հայ իրարու քով կու գան՝ եկեղեցի շինելու կ'ելլեն։ Այսօր կարելի է աւելցնել՝ նա՛եւ Ապրիլեան յուշարձան կառուցանելու...։

Թէ որոշ տեղեր բարձրացուած նման յուշարձաններ անհրաժեշտ եւ յոյժ օգտակար ըլլան՝ ո՛չ ոք կրնայ ժխտել։ Բայց երբ ասիկա կը վերածուի ազգային համաճարակի մը՝ այլեւս չենք գիտեր թէ պէտք է լա՞նք կամ... խնդանք։

Լուարուք զօրինակս այս՝ պատահեալ յամի տեառն 1984-ի, ի Միացեալ Նահանգս Ամերիկայի։

Շիքակոյի մէջ, բարեգործ հայրենակից մը ազգին իր պարտքը վճարելու (թէ պետութեան իր տուրքը նուազեցնելո՞ւ) համար՝ յանձն կ'առնէ իր ծախքով տեղւոյն եկեղեցիին բակին մէջ Ապրիլեան յուշարձան մը կառուցանել։ Երբ շինութիւնը կ'աւարտի, խոշոր հարց մը կը ծագի։ Ո՞ր ուղղագրութեամբ գրել յուշարձան բառը։ Սովետահա՞յ թէ՝ արեւմտահայ։ Ճշդեմ որ մեր ազնիւ բարերարը նախկին Հայաստանցի մըն է, որ թէեւ հայրենիքը ձգած - հեռացած է քառասուն տարի առաջ, դեռ տակաւին ժայռի պէս կառչած կը մնայ անոր կէտ - ստորակէտին եւ ուղղագրութեան։ Ուստի, ան կը պնդէ որ յուշարձանը գրուի «հ»ով։ Այլապէս՝ կը սպառնայ զայն քանդել - վերցնել - տանիլ տունը։

Հայ ժողովուրդին ներկան ու ապագան պայմանաւորող այս հիմնական հարցը բնականաբար կը վերածուի բուռն վէճի։ Մէկ կողմէն՝ բարերարին, միւս կողմէն՝ տեղւոյն քահանային եւ թաղական խորհուրդին միջեւ։ Շաբաթները կ'անցնին, Ապրիլ 24-ը կը մօտենայ, բայց զոյգ կողմերը անդրդուելի կը մնան իրենց փոխադարձ դիրքերուն վրայ։

Խնդիրը կը հասնի Նիւ Եորք նստող առաջնորդին։ Եւ, ո՛վ իմաստութիւն վերջինս կը յաջողի վայրկեանապէս կողմերը հաշտեցնել՝ շատ տարրական վճիռով մը։ Յուշարձանին վրայ գրուելիքը պիտի ըլլայ ո՛չ սովետահայ, ո՛չ ալ արեւմտահայ ուղղագրութեամբ։ Այլ... գրաբար։ Այսինքն՝ 1915-ին մեռնողներուն գիտցած միակ ուղղագրութեամբը։

Ահա՛ վճիռ մը՝ որմէ կրնան ներշնչուիլ մեր կարգ մը այլ համայնքները եւս։ Ի մասնաւորի ի հրեշտակավայր քաղաքն Լոսոյ Անճելիսիոյ, ուր կը շարունակուի եւ հետզհետէ կը սաստկանայ ուրիշ ճակատագրական վէճ մը, այս անգամ Սեւան - «Սեվան»ի շուրջ։ Ընդմէջ՝ Հայոց նախնեաց Հայաստանեայ եւ «մնացորդաց»։

Աւելի՛ն։ Կարելի է նոյնիսկ 150 տարուան աշխարհաբարին վրայ խաչքար մը տնկել եւ գրաբարը հռչակել միայնակ լեզուն՝ ժողովրդեան մերոյ հայկազեան որ ի սփիւռս։

Այս ձեւով՝ սփիւռքահայութիւնը թերեւս մեր լեզուին մօտենայ նոյն ակնածանքով եւ յարգանքով՝ զոր ան կը ցուցաբերէ հանդէպ մեռելոցն մերոց եւ սրբոյն մերոյ եկեղեցւոյն Հայաստանեայց։

ՏԻԳՐԱՆ ՇԻՐՎԱՆԵԱՆ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆ ՉԱԽԱՒԵՐ ՄԸ՝ ՇԷՍՈՆ ԵՒ ԷՈՒՊԻՒՄՆԵՐՈՒ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ...

—×—

Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը, ընդհանրապէս, չափուած - ձեւուած խօսքեր արտասանող մէկուն համբաւը չունի, իր իսկ երկրին մէջ։ Թէեւ միշտ դժուար է գիտնալ, երբ հարցը կը վերաբերի Արտաքին նախարարի մը, թէ ի՞նչ աստիճանի բրած կափը, գիտակցաբար չէ եղած եւ եթէ Շէսոն բերանը բանալէ առաջ քանի մը տասնեակ անգամ լեզուն չէ դարձուցած, պատճառը այնքան ալ իր փափուկ պաշտօնին գիտակցութիւնը չունենալը չէ անպայման։

Այսպէս, մեր նախարարին «էվէլ - պակաս» խօսքը համբաւը սահմաններն անցած, հասած է Անգարա։ Արդարեւ, անցեալ շաբթու Ազգ. Ժողովին առջեւ, Շէսոն անդրադառնալով սպաննուած Թուրք բանուորին, յայտարարած է թէ «երկ - տասարդը հողին յանձնուած է Քիւրտիստանի մէջ»...։ Եւ որովհետեւ Քիւրտիստան անունը կրող վայր չկայ Թուրքիոյ մէջ (ուր՝ Քիւրտ իսկ չկայ...), մեծ իրարանցում ստեղծուած է Անգարայի մէջ։ Նախ, առաջին բողոք մը փոխանցուած է Փարիզի Թուրք դեսպանին միջոցաւ, ապա, Արտաքին Նախարարութեան բանբերը յայտարարած է.-

«Նուազագոյն արտայայտութեամբ զարմանք կը պատճառէ նման յայտարարութիւնը նախարարի մը, որ պարտի պատասխանատուութեան գիտակցութիւն ունենալ, եւ սակայն ոչ մէկ անպատեհութիւն կը տեսնէ այս ձեւով խօսելուն մէջ»։

Նախարարապետը սակայն չէ գոհացած «նուազագոյն» արտայայտութեամբ մը, քանի Թ. Էօզալ չէ վարանած ըսելու.-

«Շէսոն ձախաւեր (փաթավաթսըզ) մէկն է. իր խօսքերով չի կրնար խնդրոյ առարկայ դարձնել էոպիւսներու գնումը։ Ինչպէս գիտէք այս օդանաւերը շինողներէն մէկն է Ֆրանսա։ Սակայն այս մասին մեր տեսակցութիւնները կը շարունակուին»։

Փոխադրութեան Նախարարը քիչ մը տարբեր ձեւով կ'արտայայտուի, ըսելով.- «Թուրք կառավարութիւնը կրնայ հրաժարիլ էոպիւսներու գնումէն»։

Տիկին Էսիթ Քրէսոնի մօքէն չէր անցներ, անշուշտ, որ քրտական հարցը կրնայ դեր խաղալ էոպիւսները Թուրքիոյ տեղաւորելու առաջնահերթ հարցին մէջ...։

ՃԱՆԱՊԱՐՀ ԵՒ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Սիրեր է քարերը: Եկեր է ժայռերու եւ վերձիգ լեռներու մէջ ներընկալուած Երկիրը: Ոչ, ներգաղթի Թուլին չէ եկած: Տասը տարի առաջ ընտանիքը հաւաքեր, հասեր է Հայաստան: Բնութեան մարդ է. ապրեր է Լենինական: Յետոյ քարապաշտութիւնը հասցուցեր է զինք վանքերուն, խաչանկարներուն, մեհեաններուն, մենաստաններուն, բերդերուն՝ Ուրարտական, Արին, տապալած պարիսպներուն, կանգուն մենախօսութիւններուն: Տասը տարի խօսեր է քարին հետ, քալեր է օրերով, առանձին հասեր է մէկ վանքէն միւսը, գիշերեր է այդտեղ: Ահա լուսանկարները՝ Մակարավանք, Հաղբատ, Մըշկավանք, Սանահինի խաչքար, Օձուն, Հողակերտի գծագիր գմբէթ, Մաթոսավանք, Հաղարծին, այս ալ եկեղեցի Բջնիի մէջ, այս մէկը՝ Տաթեւի մենաստան: Իւրաքանչիւրին Թաքուն նրբութիւնը, ամէն մէկուն անկրկնալի հմայքը գիտէ. աւերուած ճակատամասերը, քարաժայռերը, կոտրուած քիւերը երեւակայութեամբ կ'ամբողջացնէ: Յափշտակեր է քարերը, դրեր է հոգիին մէջ: Իր կինը կ'ըսէ՝ տարեդարձին Հայաստանի բոլոր քարերէն նմոյշներ զետեղած ապակիէ տուփի մը մէջ՝ իրեն նուէր տուինք:

Մարդը կը ծրագրէ Դեկտեմբերին փոխադրուիլ Ամերիկա: Յոյս ունի որ մինչ այդ արտօնագիրը կը հասնի ձեռքը: Արտօնագիր՝ դուրս ելլելու: Անկրկնադարձային որոշումները բացարձակապէս անհատական են: Սենեակը ի՛նչ անյագ ծարաւով բացեր է այս նկարներու չտեսմարանը: Շօշափե՞ր ես այս բոլորը: Ի հարկէ, կ'ըսէ բոլոր նկարները սեւ եւ ճերմակ են: Նկարած՝ յետոյ մութ սենեակ մը տարած լուացած է այդ նկարները: Վանքերը ապրած են իր հոգիին մէջ նախ, յետոյ աչքերուն, յետոյ լուսանկարչական մեքենային, յետոյ ձեռքերուն՝ իրենց տեսանելի լոյսով եւ խաւարով: Ինչ որ կ'ուզես՝ ընտրէ, կ'ըսէ, Զուարթնոցի տաճարի աւերակները ցոյց կուտայ, Օձունի Սուրբ Նշան վանքը. սեփականութիւն մը պիտի տայ, անպայման պիտի տայ, ինք ուրիշ ալ ունի, յիշելու է որ նկաթիւները քովն են: Իր բացատրութեան մէջ հրայրք կայ եւ հեռու հէքեաթէ մը հասնող ոգեխանձումը, որ ճըշգրուած վայրը հասածին պէս կը մոխրանայ, կը լռէ, չես գիտեր կը տառապի՞ թէ չէ, չես գիտեր ինչո՞ւ այսպէս ըսպառապուռ գետնին կը կքի Թափահարումը որ իր ճախրանքին գերապրումն իսկ էր:

Իր աղջիկը կ'անցնի դաշնակին առջեւ, մատները կը Թռչկոտին եւ կը յայտնուի Լիսթի Պի Մայնըր Սոնաթը: Մեֆիսթոֆէլը կը կռուի ճակատագիր տնօրինողի ծածուկ ժպիտով: Ճառակի պէս կը խաղայ ազատամտութեան, սրբութիւններու, որոգայթներու եւ սիրոյ հետ: Լարերը սիրոյ համար են. այստեղ պողպատէ Թուրեր պէտք են. պատեանները մոռցէք, մերկ սուրերը պէտք են: Ո՞ւրկէ այդքան զօրութիւն պիտի առնէ հոգին՝ որ ճակատագրին դէմ իր ինքնապաշտպանութեան անզիջակից մենամարտէն ետք այդպէս յանկարծ՝ փափո՛ւկ, չփլի: Բայց կարեւորը պայքարն է, որովհետեւ երբոր կը կռուիս ճակատագիրին դէմ, գլո՛ւխն է որ կը վիրաւորես, կ'արիւնի զանկը: Բայց անկէ ետք մէկը չկայ որ պատմէ ճակատագիրին խենթութեան պատմութիւնը:

Կը նայիմ մարդուն. մարդը դուրս կը նայի, պատուհանէն դուրս, ինչպէս միշտ, ինչպէս իր ամբողջ կեանքի ընթացքին Թերեւս: Ինչպէ՞ս պիտի բանես Թուրդ երբ նայուածքդ կեդրոնացում չունի: Ներսի զաւակը ի՞նչ պիտի ընէ Երկրէն դուրս: Ի՞նչ հաւասարակշռութեան մասին է խօսքը, երբ առանցքը կը խախտի: Ողնաշարի խախտումով՝ անդամալուծութիւնը կը բնակի մարմնին մէջ, յարձակողականութիւնը, այլամերժութիւնը, անտարբերութիւնը, պարպուածութեան զգացումը, որ հոգիիդ զգայանակներուն աւրուած ըլլալը կը մատնէ: Այս հոգեկան ինքնասուզումին մէջ՝ ներքին ազատութեան բոլոր կայաններդ այրելէ ետք՝ ալ դիւրին կը հպատակիս արտաքին ազատութեան ճպոտին, որմէ մահ կը ցայտէ: Բայց նախ՝ դուն ի՞նչ փնտռելու համար եկեր էիր Հայաստան: Հա՞նք էր, պատսպարա՞ն, հաճելի փորձառութիւններու վխտաշա՞րք մը: Անշուշտ կարելի է Արգիշտիի տաճարը տեսնել, արձանագրութիւններ գտնել, Կարմիր Բլուրէն արձաններ, խեցեղէններ լոյսին հանել: Ի՞նչ ուզելու համար եկար Հայաստան: Անստգիւտ գոյներով քարե՞րը, կիսաւեր վանքե՞ր, հայախօս ազգակիցնե՞ր: Հերիք է հայրենադարձութիւնը չփոթենք Վիպապաշտութեան հետ. անիկա բանականութեան եւ հոգեկրթանքի սիւներուն վրայ պէտք է կանգնի, որպէսզի խախտի անխուսափելի հիասթափութիւններու դիմաց: Այս հայրենադարձութիւնը որեւէ ընկրկում չի ճանչնար, եւ Մեֆիսթոֆէլը խորամանկ է, ապարդիւն չի գար բեմ: Ամէն Հայ իր Թուրը ունի. նայուածքդ կեդրոնացնէիր պատեանէն դուրս քաշած սուրիդ վրայ: Տեսար ամենազգի ճարտարապետներ որոնք կուգան հիացումով կ'ուսումնասիրեն այս բոլորը: Քարերուն մէջ գիշերեցիր, նկարեցիր որմնաքանդակները, հալած մոմերու Թանձրակոյտերը: Ականջդ դիր այս քարերուն եւ անոնց լռած հոգիները խօսեցուցիր: Մարդ Աստուծոյ, սիրաբանեցա՛ր այս քարերուն հետ:

Առաջին յարկի վրայ ապրող նկարիչը կը ճանչնաս, որուն աշխատասենեակին մէջ լոյսը կիսամարմին կը հասնի: Հայաստանի բնութիւնը եւ Թանձրալուր տագնապը իր ինքնուրոյն ներկերուն մէջ չաղող նկարիչը: Պաստառներուն մէջ կ'երեւի մանրամաղ մշուշ մը փարատած ըլլալու լուռ գոհունակութիւնը եւ մատչումը այդ գոյներու ճշմարտութեան վճիտութեան: Ան ալ քեզի նման վերադարձած է տասը տարի առաջ: Առաջին մէկ օրէն տխրութիւնը իջած է իր խառնուածքի լուսամուտներուն վրայ: Իր վրձինին մէջ Երկիրը այնքան տխուր է, այնքան Հայաստան:

Ընտրած է իր վայրը, բացած է, մտած է. մնացեա՞լը, իր գիտնալիքն է. բայց համոզումով կ'ըսէր՝ գերեզմանս այստեղ է: Վճռութիւն: Ոչ, դիւրին - դիւրին չէր խօսեր: Նոյնիսկ եթէ եկուորներուն ուրիշ աչքով կը նայէին, քեզի ի՛նչ ուրիշներուն նայուածքը: Դուն որ քարերը կը պաշտես, անո՛նց նայուածքը տեսնէիր: Այսքան գմբէթ, կամար եւ խորան հոգիիդ մէջ շարականներ խմբերգած են, անոնց լսէիր: Ապակիին մէջ հնազանդ, շարուած քարեր, հաւանաբար Ամերիկա սենեակիդ աչքառու մէկ անկիւնը պիտի տեղաւորես, տուֆ, պազալթ, կրանիթ, մարմար, պատմութիւն, հաւատք, հեռացում: Անոնց տեղահան նայուածքը պիտի փնտռէ իրենց իրաւ տէրը:

Մեկնած պահուս՝ ես տեղդ ըլլամ, այս քարերը հոս կը Թողում: Մարդը ինչպէ՛ս չհասկնար. բոլոր գոյնի կճեպները վերցուր. կորիզ մը կայ որ Երկրի կամ Արտերկրի ոեւէ Հայ կը ճանչնայ: Արինբերդի բլուրին անվա՛խ հանդչած է քարը ուրարտական սեպագիրով. «Մենուայի որդին Արգիշտի կառուցեց այս ամրոցը եւ անուանեց էրեբունի»: Այս քարը կ'ըսէ որ հայրենիքը ամրոց է, սակայն այս քարը չի գիտեր որ ամրոցին հողին տակ ճամբաներ բացուած են՝ ուրկէ Թարմատի երախները անգամ կը հանչէին, կը նետուին Սփիւռքի մէկ լափիւրինթէն միւսը, եւ անոնց հողատարները գործի եւ արծաթի առուծախով կը զբաղի՛ն՝ զոյգ Մասիսները պատէն կախած, դամած պատին:

Մարդը անմիջական, տխուր ժպիտ մը ունէր. հիմա այդ ալ չքացեր էր: Հազաւ վերալ կուն, ուզեց ճամբել: Ճամբան՝ մեր պայմաննե՛րը, կ'ըսէր, ու կը շարունակէր: Այս բոլորը կային, բայց Հայաստանը չէ որ ընտրեց քեզ. դուն կրնայիր մնալ Սփիւռքի որեւէ անկիւնը եւ հայապահպանման բոլոր տարօրինակ փորձերը կատարել: Բայց տասը տարի առաջ ընտրութիւն մը ըրիր: Եւ հիմա ամրոցէն դուրս ելլելու ազատ ընտրութենէդ առաջ՝ ազա՞տ ես դերագոյն ընտրութիւնդ փախչելու: Ինչո՞ւ եկար Հայաստան:

Իր լուսանկարած խաչքարերէն մաս մը կախուած են տանս միջանցքին: Երբեմն անցնելուս՝ կը կենամ կը դիտեմ, այնքան յստակ նայուածքներ ունին. ամէն մէկը իր ներկայ պատմութիւնը կ'ըսէ, որ կը ջնջէ մարդուն աղու նայուածքին չանհետող անորոշութիւնը: Անոնք վերամբարձ, գլխատուած, Թեւատուած, ոչ մէկ աղերս ունին, ճակատագիրին հետ մենամարտած են եւ անոր գլուխը իրենց հիմերուն մէջ կը կրեն: Զգէ՛ այս քարերը այստեղ, անոնք քեզի պիտի չհանդուրժեն: Ամրոցէն շատ բան դուրս սպրդեր է, սրբանկարներ, ձեռագիրներ, հնութիւններ, եւ տեղահանութիւններու անվերջ փոխադրութիւն մը, վերջին խոշտանգուածները մեր մեծագոյն սէրերը Թող չըլլան: Գուրգուրայինք իրականին վրայ, մեր քար դարձած սակայն երգը իրենց կոկորդին մէջ չխեղդած Թռչունները պահէի՛նք իրենց բոյնին մէջ: Ազատնու վանք մը՝ իր Թռած կատարով, սատիճաններով՝ որոնց ելքին դուռը տեղ չի հասցներ մեր պատմութեան այլանկարը. կարմրաւորը՝ հայ կնոջ նման՝ նախշուն, Մարինէի աքսորուած խաչքարերը, սակայն իր էութեան մէջ չտարտղնուողը, իր մեծ կորուստներէն ետք իր իրաւունքը պահպանողը: Այս այլամերժման մէջ չընթադրէ՛լ՝ որ առաձգական է առանցքը. եթէ կը խախտես առանցքէն, առաձգականութեան երկար չես դիմանար: Չե՛ս դիմանար:

Կայարանին մէջ իր աղջիկը ձեռքով նշան կ'ընէր: Կը հասկցնէր որ նամակ պիտի գրէ: Վերարկուով մարդը դանդաղ յառաջացաւ, տխրամաղ աչքերուն մէջ այդ անորոշութիւնը կար, սարսափի եւ անհաշտութեան միջեւ, fոնքէֆ լէնի պէս փակած իր բիբին: Իսկ արուեստաբանը կ'ըսէր որ իրիկունը Լուսինէ Զաքարեանին երգահանդէսին պիտի երթանք: Ո՞վ ըսաւ որ Հայոց զուարթնոցներէն հրեշտակներու ձայնը համբարձած է:

Գնացքը կը սուրար դէպի Երեւան: Վերադարձի նոյն ճամբան էր. բայց ծառերը աւելի առողջ էին, աւելի ուղիղ, սէ՛ղ՝ կանգնած էին երկինքի եւ հողի միջեւ: Ցայտաղբիւրներէն փայփլող ջրաշիթեր նազանի ծածանքով երկինքը կը զգուէին, հաւատքով կը հակէին երկինքին վրայ: Երեւանը եռուզեռի մէջ էր, Երեւան քաղաքի բնակիչները իրենց տուները կը վերադառնային: Անոնք որ իրենց տուները կը վերադառնային՝ գիտէին որ երգասոնը քարկոծող խիճերը անզօր են, որ այդ գիշերը՝ երգը Թեւաբախ պիտի հասնէր Անիի աւերակները եւ հոնկէ նոր երգ մը գաղտուկ ծխածրարած՝ պիտի վերադառնար: Վաղը ա՛յդ երգը պիտի երգուէր: Այսօր՝ եղածը գիշեր մըն էր: Պիտի անցնէր: Անպայման:

ՎԵՀԱՆՈՅՇ ԹԵՔԵԱՆ

LIVRES REÇUS

LE COMBAT ARMENIEN ENTRE TERRORISME ET UTOPIE par ARMAND GASPARD
Ed. L'Age d'homme, Lausanne 1984

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԵՐ ՈՐԲԵՐԸ

1916 - 1928

ՅՈՒՇԵՐ

ՂԱԶԱՐ ՆԵՐԿԱՐԱՐԵԱՆ

Հերոսամարտին ընթացքին երբ ամերիկեան շրջանը պաշտպանեցան կոտորածէն փրկուած 2500 կին, ծեր ու տղաք, Պ. Եարօ անձնուիրաբար ու գուրգուրանքով ղեկավարեց ահաւոր Թշուառութեան մատնուած այս բազմութիւնը. զբաղեցաւ զանոնք պատսպարելու եւ բուռ կարելին կերակրելու դժուարին գործով, սովէն փրկելով զանոնք, մինչ բժիշկ մը կը խնամէր հիւանդները եւ ճակատէն հասնող վիրաւորները: «Թոսվարար Հայերու հանդէպ ցոյց տրուած այս հոգատարութիւնը զայրացուց Թահիճ Ճէվտէթ փաշան, որ հրամայեց Թնդանօթի կրակ բանալ այս շրջանին վրայ, սպաննուեցան երեք հոգի. վնասուեցան Եարոյի եւ բժիշկ Ըշըրի բնակարանները եւ այս վերջինին ընտանիքը հրաշքով փրկուեցաւ:

1915 Յուլիսի Վասպուրականի աղետաբեր բռնագաղթին ամերիկացի միսիոնարները մեզի հետ աքսորուեցան ու դժնդակ պայմաններու մէջ հասան Երեւան: Ականատես եղան բոլոր կարհուրանքներուն թէ տասնօրեայ գաղթի ճամբուն վրան, եւ թէ Արարատեան դաշտին մէջ, ուր Երեւանի, Իգդիրի, Էջմիածնի պատերուն տակ բաց երկնքի տակ թափուած էին հարիւր հազարաւոր գաղթականներ, աննկարագրելի տառապանքներու, համաճարակի ենթակայ, անսնունդ, անպատըսպար:

Անցան Ամերիկա ու իրենց նման ռակաւաթիւ մարդասէր ու հայասէր անձերու հետ, եկեղեցիներու խորաններէն, կրօնական ու բարեսիրական միութիւններու ամպիոններէն որպէս ականատես պատմեցին Թրքական վայրագութեան դահ մեր ժողովուրդին ողբերգական վիճակը կոչ ուղղելով ձեռնարկելու անմիջական օգնութեան: Այս կոչին որպէս պատասխան ամերիկացի քրիստոնեայ դասը կը փութայ կազմել «Հայերու եւ Ասորիներու օգնող ամերիկեան կոմիտէ»ն: Այս կոմիտէն 1916-ի գարնան սկիզբը Վան ուղարկեց տոքթ. Մք Քալըմը, օգնելու հոն ներգաղթած ժողովուրդին. մօտ 7000 հոգի, ցրուած աւերակներու մէջ զրկուած իրենց աւերակուած բոյները վերաշինելու եւ հայրենի հողին վրայ հաստատուելու, ապրելու ամէն միջոցէ:

Հոն էի այդ օրերուն ու ականատես եղած այս բարեսիրտ, ազնիւ մարդուն կատարած անգնահատելի ծառայութեան: Ան փութով Ատրպատականէն եւ Կովկասէն բերել տուաւ հարիւրաւոր լծկան անասուններ, կովեր, ոչխարներ, հաւեր, բաւականաչափ ցորեն ու գարի, երկրագործական գործիքներ եւ բանջարեղէններու հունտեր: Օգնեց մաքրելու մօտ 50 քմ. երկարութեամբ Շամիրամի առուն, ջուր հասցնելու համար արտերուն ու այգիներուն. նորոգեց ջրանցքները: Այսպէսով օգնեց աւերակ դարձած Վասպուրականի վերաշինութեան եւ ներգաղթող ժողովուրդին տեղաւորուելուն: Շրջանը կը սկսէր վերակենդանանալ: Ամիս մը եւս ու ոսկեհատիկ ցորենը պիտի դիզուէր կալերու մէջ ու աշնան ներգաղթողները, որոնց Թիւը հետզհետէ կ'աւելնար, ինքնաբաւ պիտի դառնային: Բայց, բախտը ե՞րբ ժպտած է Հայուն. ու ահա Յունիս 5-ի բռնագաղթի հրամանը: Ցարական կառավարութիւնը հաշտ աչքով չէր դիտեր հայութեան վերահաստատումը իր հայրենի հողին վրայ: Երկրորդ անգամ պարպուեցաւ Վասպուրականը, Թողլով քրտնաջան աշխատանքին արդիւնքը Թուրքին ու Քիւրտին: Բժիշկ Մք Քալըմ մեզի հետ հեռացաւ Վանէն, անցաւ Ատրպատական ու օգնեց հայ գաղթականներու, մինչեւ որ անոնք կարողացան անցնիլ Միջագետք, Անգլիացիներու մօտ:

Գրեթէ միաժամանակ, 1916-ի աշնան Ամերիկայէն Երեւան եկաւ տոքթ. Ուէյնոլտցը որ երեսուն տարիէ ի վեր Վանի մէջ կը վարէր Ամերիկեան Պորտի միսիոնարական գործը եւ 1896-էն ալ բացած էր որբանոցներ, ուր կ'ուսանէին մօտ 500 երկսեռ որբեր: Տոքթ. Ուէյնոլտց Երեւան գալուն պէս փնտռեց ու հաւաքեց այս որբանոցներու Հայաստանի զանազան վայրերը ցրուած որբերը. մօտ 120 տղաք ու նոյն Թիւով ալ աղջիկներ. անոնց համար բացաւ երկու տիպար որբանոցներ Երեւանի մէջ:

(Շար. 2)

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՍԻԽԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ֆրանսացի ճանապարհորդ մը Ժագմոն որ 1831-ին Փէնճապ կը գտնուի «Ծեր առիւծ»էն աւելի կը նախընտրէ «Ծեր աղուէս» անուանումը: Ան համով նկարագրականը կ'ընէ այս վեհապետին, որ կը զգուշանայ ամէն մարդէ ու ամէն բանէ, յատկապէս Անգլիացիներէ: Ան կ'ըսէ. «Տիպար աւելցի այս արքան փոքրիկ սուրբ մը չէ: Ոչ հաւատք ունի, եւ ոչ օրէնք, այնքան ատեն որ իր շահը իրեն չի թելադրեր հաւատարիմ ու արդար ըլլալ. սակայն անողոք չէ»:

Եթէ իր կարճատեւ կայքին ընթացքին Ժագմոն այսքան ճշգրտօրէն կը նկարագրէ արքային նկարագիրը, անկասկած այդ կը պարտի ուրիշ Ֆրանսացիի մը, որ քանի տարի անցուցած է Փէնճապ: Ժ. Ֆ. Ալար սպայ էր կայսերական պահակազօրքին մէջ եւ Նափոլէոնի անկումէն ետք կը մեկնի Արեւելք:

Փէնճապի մէջ կը ներկայացուի «Ծեր առիւծ»ին, որ հիւանդ մըն է կայսեր: Ապահովուելէ ետք որ օտարականը անգլիացի լրտես մը չէ, Ռանժիթ Սինկ զայն իր զօրքին մարզիչ կը կարգէ: Արդիւնքը այնքան լաւ է որ Ալար շուտով կը դառնայ սիխ բանակին հրամանատար:

Իբրեւ այս, կը շահի մեծ գումարներ. կ'ապրի հոյակապ պարտէզներով շրջապատուած ընդարձակ պալատի մը մէջ: Կ'ամուսնանայ հնդկուհիի մը հետ որ դաստիարակուած է քրիստոնէական հաւատքով, հայկական ծէսով, որմէ կ'ունենայ երկու զաւակներ: Սակայն չի կրնար Ֆրանսա վերադառնալ: «Ծեր աղուէսը» կը վախնայ զրկուելէ իր հրամանատարէն:

Այսպէս է որ երբ Ժագմոն կը մնայ Լահոր, անակնկալը կ'ունենայ տեսնելու աճարկու Ռանժիթ Սինկի բանակը մարզըւած ֆրանսական ձեւով, ուր կը գործածուին կայսերական պահակազօրքի հրամաններ եւ տարօրինակութիւններու գագաթնակէտը՝ այդ զօրքը կը տողանցէ եռագոյն դրօշին տակ: Այս անկասկած աքսորական Ալարին համար միջոց մըն է պուտ մը վերագտնելու հայրենիքը...:

Հրամանատարը կը շարունակէ սակայն տառապիլ հայրենակարօտութենէ: Ի վերջոյ վեհապետը կ'արտօնէ որ ան Ֆրանսա դառնայ, անշուշտ երդում ընել տալէ վերջ թէ պիտի վերադառնայ: Ուրեմն 1835-ին կը դառնայ իր ծննդավայրը Սէն Թրոփէզ, ուր կը հաստատէ իր ընտանիքը: Փարիզի մէջ Լուի-Ֆիլիփ զինքը կ'ընդունի մեծ բանակի մը պետին վայել ամէն տեսակ պատիւներով:

Իր խօսքին հաւատարիմ Ալար կը վերադառնայ Լահոր, ուր Աֆղաններու դէմ յաղթական պայքար մը մղելէ ետք կը մահանայ: «Ծեր առիւծ»ն ալ կ'երթայ անոր միանալու հինգ ամիս ետք: Այս զոյգ մահերը Փէնճապի անկախութեան մահազանգը հանդիսացան:

Ռանժիթ Սինկի կենդանութեան սիխերու թագաւորութիւնը կը դիմադրէր անգլիական միջամտութեան: Իր մահէն ետք նուազագոյն 10 տարի պէտք եղաւ որպէսզի շարժում մը յառաջ գայ Փէնճապի մարտիկներուն եւ բրիտանական ջոկատներու միջեւ:

Տասը տարուան անիշխանութեան այս շրջանին իշխաններ, նախարարներ իրարու կը յաջորդեն սիխ համայնքի որպէս ղեկավար, ու բանակը կը մնայ առանց լուրջ հակակշիռի: 1845-ի Դեկտեմբերին յանկարծակի կերպով 120 հազար զինուոր կ'անցնին Սիւթլէժ գետը ու կը գրաւեն անգլիական հակակշիռին ենթակայ շրջանը: Այս վերջինները յաղթականօրէն կը դիմադրեն եւ չորս ճակատներու ընթացքին արձանագրուած կորուստները շատ աւելի կարեւոր են քան Հնդկաստանի մէջ կատարուած այլ շարժումները: Վերջապէս 1849-ին Փէնճապ կը կցուի:

Անգլիացիները գիտցան գնահատել իրենց թշնամին, եւ պիտի օգտագործեն զայն: Սիխերը ընկճելու տեղ կը պատւեն զանոնք. կարեւոր պաշտօններ կը յանձնեն անոնց վարչական գործերու, համալսարանին, բանակին մէջ: Կը հիմնեն նոյնիսկ յատկապէս սիխերէ բաղկացած ջոկատ մը: Հնաւանդ համայնքը այնքան լաւ կ'իւրացնէ գաղթատիրութիւնը, որ անոնք որոնք դար մը ետք որպէս մոլեռանդ աւանդապաշտներ յայտնուեցան, անուանուեցան «կայսրութեան պուլտոկները»:

Ներկայի Հնդկաստանն ալ տակաւին կը պահէ այս պատկերը. ոստիկանութեան մեծ մասը սիխերէ կազմուած է, նաեւ բանակին գրեթէ 15%-ը: Այն անձը որ անցեալ Յունիսին ղեկավարեց Ոսկեայ տաճարին դէմ մղուած յարձակումը, նոյնինքն սիխ մըն է որ կը պատկանի չափաւոր հոսանքին, եւ որ կը կոչուի... Ռանժիթ Սինկ:

Սիխերու վայելած առանձնաշնորհումներով Փէնճապ կը դառնայ արդիականացումի առաջաւոր շրջան մը. կ'ունենայ ծաւալուն երկաթուղագծի ցանց մը, ջրանցքներ եւ հողագործական ժամանակակից թէքնիքներ: Այս առանձնաշնորհումներուն մասին կը վկայեն նաեւ 1980-ին Փէնճապի համար ինքնավարութիւն պահանջողներ, յիշելով անոր հարստութիւնը եւ հողին ուժականութիւնը, ըսելով թէ միայն հինտուներու տիրապետութիւնը արգելք է, ըստ իրենց, անոր մեծ Պետութիւն մը դառնալուն:

Հոս է որ կը յայտնուի սիխերու ապրած ամէնէն հետաքրքրական հակասութիւնը, այդ ժողովուրդը որ ծնունդ առած էր մահմետական իշխանութեան ընդդիմադիր շարժումէ մը, այն որ 1947-ին մերժած էր անկախութիւն մը որ զինքը կրնար առաջնորդել մահմետական մեծամասնութեան մը ենթարկուելու դիրքին, եւ որ այս պատճառաւ նախընտրած էր մաս կազմել հնդկական միութեան, այսօր երկրին մէջ կը հանդիսանայ անջատողական ամէնէն գործօն ուժը: Հակառակ որ մինչեւ մօտաւոր ժամանակներու մէջ որ անդրանիկ մանչ զաւակը պատկանէր սիխ աղանդին:

1978 է որ երեւան եկան առաջին բիրտ արարքները, մոլեռանդ փոքրամասնութեան մը, որ կ'ուզէ Փէնճապի մէջ, Խալիսթան անուան տակ, ապրեցնել Կովինտ Ռայի զինուորական աստուածաբանութիւնը, այն մարդուն որ ըսած էր. «Իշխանութիւնը Թուրին ծայրն է»:

Փոքրամասնութեան կողմէ գործադրըւած այս արարքները պէտք չէ մոռցնեն մեզի որ սիխերու մեծ մասը կը նախընտրէ որպէս հիմնադիր մեծարել Նանաքը որ կը քարոզէր թէ Աստուած ոչ մէկ երկրի կը պատկանի եւ կ'երգակցնէր.

«Արեւելք, արեւմուտք,
Նայէ ուր որ կրնաս
Ան կը թափանցէ ու կը տիրէ
Սիրոյ նման»:

Թ. Ա. Թ.

ԳԵՂԱՄ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆԻ

ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Անակնկալ, վաղահաս եւ սրտաշարժ մահ մը որ շշմեցուց եւ աղեց շատ շատերուն: Իր երիտասարդութիւնը՝ քառասուն տարեկան, իր հանրային ծառայութեան ճանապարհը՝ Անթիլիասի Դպրեվանքէն այս ափերը, իր անհատականութիւնը գաղութին մօտ ոչ ոք անտարբեր կրնային ձգել:

Հոծ բազմութիւն մը ներկայ եղաւ յուղարկաւորութեան, Հոկտեմբեր 29-ին, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին: Թաղման կարգը կատարուեցաւ մասնակցութեամբ Մարսէյլի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ բոլոր հոգեւոր հովիւներուն, ինչպէս նաեւ Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչին եւ նախագահութեամբ Ցակոբ Եպիսկ. Վարդանեանի: Ցաջորդաբար դամբանականներ խօսեցան՝ Ալեքսան Պապայեան (Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Թաղականութեան անունով), Գարեգին վրդ. Պէքճեան, Վեր. Սամուէլ Պողզալեան, Տիկին Ռէն Սուլաճեան, Ցակոբ Պալեան:

Աւազանի անունով՝ Աբրահամ Պաղտասարեան, ծնած է Եաղուպիէ (Սուրիա), 1944-ին: Ցաճախած է տեղւոյն Վերածընունդ վարժարանը եւ 1958-ին մտած է Անթիլիասի Դպրեվանքը: Աւարտած է Ժառանգաւորացի չորս տարուան ընթացքը եւ 1962-ին եղած է ընծայարանի առաջին կարգի ուսանող: 1963 Յունիս 23-ին, ձեռնադրուած է սարկաւագ, ձեռամբ Երջանկայիշատակ՝ Խորէն Ա. Կաթողիկոսի: 1965 Հոկտ. 17-ին, Աբրահամ սարկ. Պաղտասարեան, Անթիլիասի Կաթողիկոսարանի Մայր Տաճարին մէջ ձեռնադրըւած է կուսակրօն քահանայ Ղեւոնդ Արք. Չէպէյեանի կողմէ վերակոչուելով՝ Գեղամ Աբեղայ եւ նոյն օրը տրուած է վեղար: Հազիւ տարի մը մնալէ ետք վանք, ուր նուիրուած է Միաբանութեան քարոզչական առաքելութեան, 1966-ին, 22 տարեկան երիտասարդ Աբեղայ, կը ժամանէ Մարսէյլ, որպէս հոգեւոր հովիւ Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ: Կը պաշտօնավարէ վեց տարի այս հայաշատ ծուխէն ներս: Երիտասարդի իր խանդավառութիւնը, աշխատելու իր կամքը, նախաձեռնելու իր ոգին ստեղծեցին եկեղեցիէն ներս եւ շուրջը նոր եռանդ, նոր եռուզեռ: Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին ունեցաւ վերելքի շրջան մը: Եկեղեցին օժտուեցաւ երգեցիկ խումբով մը, եղան նորոգութեան աշխատանքներ, չարաթօրեայ հայերէնի դասընթացքներու աշակերտութիւնը բազմացաւ: 1972-ի վերջին ամիսներուն Գեղամ Վրդ. Պաղտասարեան որոշեց ընտանիք կազմել եւ այնուհետեւ, որպէս ամուսնացեալ քահանայ, շարունակել ծառայել եկեղեցւոյ եւ ազգին: Զկրցաւ իրագործել իր փափաքը: Հակառակ զանազան կարգի եղած քաջալերանքներուն եւ խոստումներուն, վճռական պահուն, իր շուրջը նեցուկ չգտաւ, շուտով մնաց առանձին եւ լքուած բոլորէն, ու արդէն քանի մը շաբաթ յետոյ Խորէն Ա. Կաթողիկոսին 1973 Յունուար 22-ի կարգալուծման վճիռը վերջակէտ մը դրաւ իր կեանքի մէկ անջնջելի շրջանին: Գեղամ Պաղտասարեանի համար սկսաւ «անապատի անցքը»: Հոգեպէս ապրեցաւ խոր տագնապ մը: Բարեկամներու շրջանակը պարպուեցաւ: Ունեցաւ անձկալից օրեր: Երկար ժամանակ մնաց իր առանձնութեան մէջ, իր ընտանեկան մտերմութեանը մէջ: Վիրաւորուած սիրտը երբեք չհաշտուեցաւ: Խորապէս հաւատացեալ, պատրաստակամ ծառայելու իր ժողովուրդին, ներքնապէս չդադրեցաւ աղօթելէ եւ յուսալէ թէ օր մը դարձեալ կը վերադառնայ հոգեւոր ծառայութեան: Ճակատագիրը այլապէս տնօրինեց. եւ ի՞նչ դառն ճակատագիր: Մարդիկ այս պարագային լաւ է որ լռեն: Եւ Գեղամ Պաղտասարեան ալ այդպէս պիտի ուզէր, անկասկած, փոխան դամբանականներուն:

Հակառակ այս ամբողջ խռովքին, Գեղամ Պաղտասարեանի մէջ երբեք չմեռաւ ծառայելու բնազդը: Իր եւ գործակիցներու ջանքերով հաստատուեցաւ Հայ Մշակոյթի Ուսմանց եւ Փաստաթուղթերու Կեդրոնը (Թիվոլի) սորվեցնելու համար մեսրոպեան բարբառը հայ մանուկներուն, ծանօթացնելու համար հայ քաղաքակրթութեան արժէքները երիտասարդներուն, չափահասներուն: Հայ լեզուի այս ծառայութիւնը շարունակեց ժամանակ մը Համազգայինի Նորահաստատ դպրոցին մէջ, որպէս վարչութեան անդամ: Քաղաքական դետնի վրայ նեցուկ կանգնեցաւ հայ երիտասարդին որ իր ժողովուրդի արդար դատին համար կը գտնուէր բանտ: Գեղամ Պաղտասարեանի արիւնը կ'եռար, սիրտը կը բաբախէր հայկականութեան համար, ազգ. վաւերական արժէքներուն համար:

Գեղամ Պաղտասարեան ապրեցաւ կարճ եւ ալեկոծ կեանք մը: Անաւարտ մնացին իր ուխտն ու ծրագիրները: Անաւարտ մնաց իր կոչումը: Թող անաւարտ մնան նաեւ այս տողերը...:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Ց. Զ.)

- 32 -

ԱՇՈՒՆԸ

- Դէպքին ծանօթ եմ, ըսաւ Փեփփոնէ մռայլ, կարդացի զինուորական լրագրի մէջ, որ խրամատին մէջ մեզի կը բերէին այդ խօսքերը, փոխանակ ուտելիք բերելու: Զեզի մեռալ ալ տուին, եթէ չեմ սըխալիր:

Տոն Քամիլլօ դարձաւ ու նայեցաւ փոքրիկ նկարի մը որ պատէն կախուած էր:

- Հոն դրած եմ, ըսաւ, մէջտեղերը շատ մետալաւորներ կան:

- Դուք ըստ ինքեան իրաւունք ունիք կախելու, բողոքեց Փեփփոնէ, զաւած մըն ալ վար զրկելէն ետքը, ով որ չի զոհնար մետալները, իրաւունք ունի կրելու:

- Այս բաներու վրան չխօսինք քեզի հետ, որ իրաւամբ պատերազմի մասին տարբեր գաղափար ունիս բոլորովին: Բայց, հանէ՛ սա թիկնոցդ, Փեփփոնէ:

Փեփփոնէ քրտինքի ջրհեղեղի մը մէջ էր, այնքան տաքցեր էր, բայց ջորիի պէս յամառ էր եւ չհանեց թիկնոցը:

- Խորքին մէջ, վերջացուց Տոն Քամիլլօ, դուն որ այդպէս, կ'արհամարհես ինչ որ կը պատկանի հայրենասիրական հեռոսութեան, դուն որ իբրեւ սկզբունք կ'ընդունիս որ հայրենիքդ աշխարհն է, ուրիշներէն աւելի արդար դծի վրայ ես, քանի որ քեզի համար Յաղթանակի օրուան նման օր մը՝ կը ներկայացնէ շարաղուշակ թուական մը, որովհետեւ պատերազմը շահողը աւելի համամիտ է ուրիշ պատերազմ մը ընելու, քան անիկա որ կը կորսնցնէ պատերազմը: Ճի՞շդ է որ Ռուսիոյ մէջ մեռալը կուտան զասալիքներուն եւ կը պատժեն անոնք որ քաջութեան գործեր կը կատարեն պատերազմի մէջ:

- Ուֆֆ, պոռաց Փեփփոնէ, գիտէի որ կերպը պիտի գտնէիր խօսքը քաղաքականութեան դարձնելու, գիտէի սակայն:

Ապա յանկարծակի հանդարտեցաւ:

- Տաքէն կը մեռնիմ, հառաչեց:

- Ալ հանէ՛ սա թիկնոցը:

Փեփփոնէ հանեց վերջապէս թիկնոցը, եւ այն ատեն տեսնուեցաւ որ Փեփփոնէ զգեստին օձիքէն կախած էր արծաթէ մետալը որ արժանացած էր 15-18-ի պատերազմին:

- Պէհ, ըսաւ Տոն Քամիլլօ շրջանակէն հանելով իր արծաթէ մետալը ու կախելով կապային վրայ. լաւ գաղափար մըն է:

- Ժամն է, ձայն տուաւ ծեր աղախինը, դրան մէջ երեւնալով:

- Կրնանք երթալ պատառ մը ուտել, ըսաւ Տոն Քամիլլօ:

Կերան, խմեցին բաւական թիւով շիշեր, ու վերջաւորութեան կենացներ պարպեցին չեմ գիտեր թէ նախկին որ զօրավարին յիշատակին:

Ցետոյ երեկոյեան դէմ Փեփփոնէ հագաւ թիկնոցը ու շարժեցաւ դէպի դուռ:

- Ցուսամ վատօրէն պիտի չօգտագործէք տկարութեան այս մէկ դէպքը:

- Ոչ, պատասխանեց Տոն Քամիլլօ, սակայն այն օրը որ հարկադրուիմ քեզ կախաղան հանել, ոչ ոք պիտի կարենայ արգելք ըլլալ որ յարգանքով կախեմ:

- Պիտի անդրադառնաք երբ հասնի երկրորդ ալիքը, մռմռթաց Փեփփոնէ մռայլ, աներեւութանալով գիշերուան մէջ:

Մեռեալներու ստուերներ կը թռչկոտէին սակրա տի սանթա Կորիցիայի մոխրագոյն երկնքի անորոշ լոյսերուն մէջ, եւ կը թուէին այլաբանական նկար մը ըլլալ Փլինիոյ Նոմելլինիի:

×

- 33 -

ԵՐԿԻՒՂ

Փեփփոնէ վերջացուց կարդալ լրագիրը, որ հասած էր կէսօրուան թղթատարով. յետոյ ըսաւ Զմիլձոյին, որ գործատան մէկ անկիւնը նստած տակառի մը վրայ կը սպասէր հրահանգի.

- Ա՛ռ կառքը ու ժամէ մը հոս բեր խումբը:

- Ծա՞նր հարց է, տեղեկացաւ Զմիլձօ:

- Վազէ՛, պոռաց Փեփփոնէ:

Զմիլձօ շարժման անցուց Տոնն ու մեկնեցաւ: Երեք քառորդ ետքը դարձած էր խումբին քանիերեք անդամներով: Փեփփոնէն ալ ելաւ ու շուտով հասան ժողովուրդին Տունը:

Հոս սպասէ՛ կառքին պաշտպանութեան, հրամայեց Փեփփոնէ Զմիլձոյին. եթէ կասկածելի բան մը տեսնես, կանչէ՛:

Երբ ժողովասրահ հաւաքուեցան, Փեփփոնէ զեկոյցը տուաւ:

(Շար. 133)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս· ԳԷՈՐԳ

Սէն - Լու Կրան - Բէնի Ս · Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղ· Խորհուրդս, առ ի երախտագիտութիւն մեզմէ յաւէտ բաժնուած նախկին Առաջնորդ հայրերու, Եկեղեցւոյ շինութեան նիւթապէս եւ բարոյապէս ծառայող բոլոր Թաղական անդամներու, նուիրատուներու եւ որեւէ ձեւով եկեղեցւոյ պայծառութեան նպաստողներու եւ համայն Թաղեցիներու ննջեցեալներուն համար հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ, Կիրակի, Դեկտ· 2 : Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Շահան Ծ· Վրդ· Տէտէեան : Պատարագի բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարէ Գուսան երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Ժիւլիէթ Երմագեանի :

Պատարագ՝ 10 :

Հոգեհանգիստ՝ 11·30 :

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ օր, Դեկտեմբեր 1, տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ Առաջին Լուսաւորչացն Մերոց Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի :

Այս առթիւ, ժամը 10-ին, Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մարի Փիրանեանի մահուան Ա· տարելիցին առթիւ կը նուիրեն՝ Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Փիրանեան 200ական Ս· Գէորգ եկեղ· եւ Գուսան երգչ· եւ 100ական «Յառաջ»ին եւ Մարսէյլի Մշակ· Տան, Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Փիրանեան 250-ական ֆրանք Ս· Գէորգ եկեղ·, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան, «Յառաջ»ին, Գուսան երգչախումբին, Սէն Ռաֆայէլի Հանգըստեան տան, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Փիրանեան 100-ական Ֆ· Ս· Գէորգ եկեղ· եւ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Փիրանեան 200-ական Ֆ· Ս· Գէորգ եկեղ· եւ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Ալեանաքեան, Անրի Տիրան, Տիրուհի Ամիրխանեան, Խաչիկ Երմագեան, Կարօ Յովսէփեան 100ա-կան Ֆ· Ս· Գէորգ եկեղեցւոյ, Կարօ Փօլատեան, Համբարձում Մինասեան 50-ական Ֆ· Ս· Գէորգ եկեղեցւոյ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ· Տէրոյեանի ձեռամբ՝ 1000 Ֆ· (Ոմն·է) :

ՍԷՆ - Թ'ԷԹԻԷՆ Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Դեկտեմբեր 2, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30-ին, Սէն - Թ'էթիէնի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, կը մատուցուի պատարագ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջ· Վարչութիւնը կը փնտռէ իր գրասենեակին համար, կէս օրական աշխատելու քարտուղարուհի - հաշուապահուհի, պայմանով որ խաչուհի ըլլայ :

Դիմել· - Մշակոյթի Տունը :

17, rue Bleue — 75009 PARIS

Tél. : 824 - 46 - 57

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Մ· Առաքելեանի, Ռ· Գասպարեանցի եւ իրենց ընտանեկան պարագաներուն իրենց հօր՝ Մ· Անտիպեանի մահուան առթիւ : Այս առթիւ մասնաճիւղս 500 Ֆ· նուիրած է Հայ Մշակ· Տան յանձնախումբին :

×

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Այրի Տիկին Գ· Ազատնի Պաղտասարեանի եւ զաւակներուն, նոյնպէս բոլոր ընտանեկան պարագաներուն, իրենց շատ սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝ Գեղամ Պաղտասարեանի կսկծալի մահուան առթիւ :

Ets. CALDIRAC

27, rue du Fb. du Temple — 75010 Paris
M° République

ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Փլա մեքենայի վրայ վարժ ղործաւորուհի մը :

EXPOSITION DE PEINTURE

HAGOP HAGOPIAN

PAYSAGES D'ARMENIE

du 30 novembre 1984 au 9 février 1985

GALERIE G. BASMADJIAN
90 Bd. Raspail — 75006 Paris
Tél. : 222 - 00 - 97

ouvert du mardi au samedi de 11h à 19h

GALERIE TAMÉNAGA
18, Avenue Matignon — PARIS 8e

CARZOU

" 100 PETITS FORMATS "

DU 28 NOVEMBRE AU 19 JANVIER

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Չորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 5, ժամը 15-ին Մարսէյլի Մշակոյթի Տան մէջ, 12 - 14 ռիւ Սէն - Պազիլ : Կարեւոր օրակարգ·· Ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

×

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊ· ԽԱՉԻ միջ· մասնաճիւղային ժողով ՄԱՐՍԷՅԼԻ շրջաններով : Մարսէյլ քաղաք - Սէն Ժէրոմ - Պօմոն - Պուլվար Օտտօ : Շաբաթ, Դեկտեմբեր 1, Մշակոյթի Տունը, ժամը 14ին :

ԼԻՈՆԻ եւ միջին Ֆրանսայի շրջաններով Լիոն - Տէսին - Վիէն - Սէն Մօրիս տը Պենօ - Վալանս եւ Կրընոպլ : Կիրակի, Դեկտեմբեր 2, Տէսինի Մշակոյթի Տունը, ժամը 11-ին :

Հրաւիրուած են բոլոր ընկերուհիները : Կարեւոր օրակարգ :

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամ - անդամուհիները, Նոյեմբեր 30, Ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 8-ին, Ֆլօրայի ճաշարանը, գաւաթ մը թէյի շուրջ : Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը փափաքելի է :

- ԾԱՆՕԹ· · Փոխադրութեան միջոց չունեցողներուն հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն, ճաշի ժամերուն :

Բալօյեան· - 85 - 33 - 45

Մուրատեան· - 85 - 61 - 33

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83. rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ
բաժակի պահը

Կիրակի, Դեկ· 9, ժամը՝ 12·30-ին

CAPPADOCE
67bis, quai Blanqui — ALFORTVILLE

ՃԱՇԱԳԻՆ՝ 120 Ֆր·

Անախորժ կացութիւններու առաջքն առնելու համար, կը խնդրուի սեղանները կանխաւ ապահովել՝ հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերուն··

381 - 80 - 82
645 - 11 - 94

Samedi 1er Décembre à 20h 45
Conférence et Diaporama
de

NIL AGOPOFF

«Les Arméniens de Hollande, d'Angleterre et de l'Amérique Coloniale aux 16e et 17e siècles»

Salle S. Balabanian de
l'Eglise arménienne de Chaville
6, rue Père Komitas — 92370 Chaville

- Entrée libre -

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նուիրուած՝

ԼՈՐՏ ՊԱՅՐԸՆԻ

յիշատակին :

(Իր մահուան 160-ամեակին առթիւ)

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 7, երեկոյեան ժամը 20·30-ին Ալեք Մանուկեան Մշակ· կեդրոնի սրահին մէջ :

118, Քուրսէլ փողոց - Փարիզ 17-րդ

Կը նախագահէ՝

ՕՐ· ՀԵՐՄԻՆԷ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

կը վերակոչէ բանաստեղծին կեանքն ու գործը :

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցի՝ Տիկին Հայկուհի Խտըշեան - Լա Շասանեը :

Մուտքը ազատ է :

UVEAU - NOUVEAU - NOUVEAU - NOUVEA

NOUVEAU !
ENFIN
LE DISQUE DE SANTOUR ARMENIEN

STEPAN AGUERT
(santour et synthétiseur)

disponible :
«HAY DISC» 31, rue Lamartine - 75009 Paris
MCA» 9, rue de Madrid - 94140 Alfortville
«MAURANE» 8 rue des Lombards - Paris 4e
et toutes les FNAC

AU - NOUVEAU - NOUVEAU - NOUVEAU - N

U. G. A. B. Comité de Paris
FONDATION NOURHAN FRINGHIAN
MUSEE ARMENIEN DE FRANCE
présentent

YEVKINÉ
SCULPTURES ET AQUARELLES

VERNISSAGE LE MERCREDI 28 NOVEMBRE
de 19 à 21 heures

EXPOSITION OUVERTE TOUS LES JOURS
DU 29 NOVEMBRE AU 7 DECEMBRE
de 16 à 20 heures

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

HE
HRANT ESENCE

menuiserie - ébénisterie

AGENCEMENT
DECORATION
MAGASINS
APPARTEMENTS
- devis gratuit -

6, Passage de DANTZIG
75015 PARIS
tél. : 532. 34. 03

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ· - Սէն Ժէռօմի Կապ· Խաչի մասնաճիւղը կը տօնէ հայկական Ծնունդը, Յունուար 5-ին, Շաբաթ իրիկուն :

×

Ֆրանսահայ Կապ· Խաչի Շրջ· Վարչութիւնը փարիզեան իր 8 մասնաճիւղերով կը կազմակերպէ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ-ը, Կիրակի, Յունուար 13, 1985, ժամը 14·30-ին, 9-րդ Թաղամասի քաղաքապետարանը :

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ
ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

նախագահութեամբ՝ Պ· ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆ-ի

Կիրակի, Դեկտեմբեր 2, ժամը 17-էն կէս գիշեր

Dans les Salons de l'Hôtel George V
Avenue George V — Paris 8e

BERNARD DÉDÉDJIAN et son ENSEMBLE

Avec la participation du Groupe de Danses Folkloriques

Naïri

Սեղանները ապահովել՝ հեռաձայնելով 763· 38· 54

Մուտք 50 Ֆ· Ուսանողներուն՝ կէս գին

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
30

VENDREDI
30 NOVEMBRE
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL. : 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.844

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

60e ANNÉE — No 15.844

ՓԼԷՅԷԼԷՆ ԵՏՔ

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍ

Հայաստանի խորհրդայնացման տարեդարձի կազմակերպիչ յանձնախումբը մամուլի ասուլիս մը կազմակերպած էր Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 28, ժամը 17ին, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ալէք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնը, Կիրակի օրուան ձեռնարկին կապակցութեամբ: Ֆրանսական մամուլի ոչ մէկ ներկայացուցիչ կար եւ կազմակերպիչ մարմնին բանբերները (Պ. Պ. Քէսպապճեան, Մ. Գաչգաչեան, Ժ. Սարեան, Մ. Փեհլիվանեան) պատասխանեցին հայ մամուլի ներկայացուցիչներու հարցումներուն, ինչ կը վերաբերի մանաւանդ արարքին հեղինակներուն ինքնութեան: Կրկնուեցաւ թէ կարելի չէ ըսել թէ այն է, ոչ ալ ըսել թէ այն չէ: Բացարձակապէս ժխտուեցաւ, սակայն, թէ կրնայ հակախորհրդահայ բնոյթ ունեցող հայկ. արարք մը ըլլալ, քանի տարակարծութիւններ կրնան գոյութիւն ունենալ, բայց ամէն մարդ կ'ընդունի խորհ. Հայաստանի իրականութիւնը:

Կազմակերպիչ մարմինը նախատեսած է լուռ ցոյց մը, բռնութեան դէմ (տե՛ս Դ. էջ), ուր պաստառներու համար նախատեսուած նշանախօսքերն են, ի մէջ այլոց. - «Ցեղասպանութիւնը չճանչնալը բիրտ ուժի ծնունդ կուտայ», «Ո՛չ բռնութիւն, ո՛չ վրէժ, ո՛չ ատելութիւն - արդարութիւն հայ ժողովուրդին համար» եւայլն, եւայլն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ պաշտօնապէս թեկնածու է 1992-ի Ողիմպիական խաղերուն համար, քաղաքին եւ Պետութեան միջեւ նիւթական հարցերը լուծուած ըլլալով: Հակառակ անոր որ Ֆրանսայի մայրաքաղաքը միակ թեկնածուն չէ, կը կարծուի որ բաւական հաւանականութիւն ունի ընտրուելու, ինչպէս կը յուսայ Շիրաք: Թեկնածուներու կարգին են՝ Ամսթերտամ, Պարչելոնա, Նիւ - Տէհլի, Պրիզպան (Աւստրալիա), Պելկրատ: Փարիզի առաւելութիւններն են քաղաքական հարց չստեղծել եւ Փիէր տը Քուպէրթէնի յիշատակը: Այժմէն 2 միլիառ ֆրանքի բաց մը կը նախատեսուի, որու 50%-ը ստանձնած է Պետութիւնը, միւս կէսն ալ պիտի բաժնուին կէս առ կէս Փարիզ քաղաքը եւ Իլ - տը Ֆրանսը: Որոշուած է սակայն մինչեւ 4 միլիառ ֆրանքի բացի մը համակերպիլ: 80 հազար հոգինոց մարզասրահ մը պիտի շինուի Վէնսէնի անտառը եւ այլ շինութիւններ մայրաքաղաքին զանազան կողմերը:

ԱՐԱՖԱԹ, ինչպէս կը սպասուէր միաձայնութեամբ վերընտրուեցաւ, հաստատելով թէ նախորդ օրուան հրաժարականը «թատերական ելք» մըն էր, ինչպէս կ'ըսեն եւ ՊԱԿ-ի պատմական պետը պէտք ունէր նոր ընտրութեան մը, խանդավառ եւ աննախընթաց:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ մէջ, Չորեքշաբթի երեսփոխան Ժիսքար Տ'էսթէն խօսք առաւ Նուվէլ - Քալէտոնիի մասին: Իրեն համար երկու լուծում կայ՝ անկախութիւն կամ նահանգացում: Ինք վերջինին կողմնակից է, հոն տեսնելով յառաջդիմութիւնը: Նախքան իր այս բանաձեւումը, նախկին նախագահը չորս հարցում կ'ընէր նախարարապետին. - Ա) Ի՞նչ պատճառաւ հրաժարեցաք կանոնադրէ մը, զոր կ'ուզէիք եւ քուէարկեցիք: Բ) Ինչո՞ւ չէք յարգեր Ն. Ք.-ի կառավարութեան նախագահին հանգամանքը: Գ) Ինչո՞ւ չէք յարգեր պայմանաժամերը: Դ) Ի՞նչ հնարաւորութիւններ պիտի առաջարկէք ինքնորոշման շրջագօտին մէջ: Ֆապիւս յիշելէ ետք տնտեսական եւ ընկերային կարգ մը իրողութիւններ, քաղաքավարօրէն «տեղը» կը դնէ նախկին նախագահը իր անցեալ գործունէութեան մասին: Ամէն պարագայի մէջ, ձայները չեն բարձ-

ԵԹԷ ԱՐԱՐԱՏԸ ԼԵԶՈՒ ՈՒՆԵՆԱՐ...

ԳԱԳԱԹԻՆ՝ ԹՐՔ. ԴՐՕՇԱԿ ՄԸ, ԾՈՑԸ՝ ԳՈՒՐԱՆ ՄԸ

ՎԱՍՆԶԻ ԼԵՌԸ ԹՈՒՐՔ Է ԵՂԵՐ

—×—

Այս լերան քաշածը, հաւանաբար ոչ մէկ լեռ քաշած է: Եթէ իր աքսորեալ ճակատագրին բնական հետեւանքն եղաւ որ իր հարազատներու կարօտը վերածուի մըկըրտութեան անուններու հայրենիքէն Սփիւռք, քոնեաքի շիշէն Քալիֆորնիոյ գերեզմանատունը, անդին սակայն համբ փախաւ երբ Թուրքը նախ զինքը Աղրըի փոխեց եւ հիմա ալ գացեր դրօշակ մը տնկեր է: Արդարեւ Օգոստոսի ամերիկացի այերանաւորդին, անգլիացի խորհրդաւոր անծանօթին եւ թուրք մամուլի տեսակ - տեսակ խորհրդածութիւններէն ետք (գացած էին կրկին Նոյի տապանը գտնելու...), այս անգամ Թուրքերն են լեռ բարձրացածները, ամերիկացի «գիտնականներու» ընկերակցութեամբ: Եւ ի՞նչ ընելու գացեր են: Պարզապէս դրօշակ մը տնկելու եւ գուրան մը թաղելու: Ահա թէ ինչ կը գրէ «Թէրճիւման» Նոյեմբեր 28-ի իր թիւին մէջ: Մեզի, որեւէ ուրիշ ըսելիք չձգելով...:

×

«Անգարայի համալսարանին մարմնամարզական եւ բժշկական բաժանումները արշաւանք մը կազմակերպած են դէպի Արարատի գագաթը: Մագլցողներու խումբին մաս կազմած են նաեւ ամերիկացի գիտնականներ: Խումբը Արարատի գագաթը յատուկ պահպանակի մը մէջ դրուած թրքական դրօշակ մը եւ Գուրան մը թաղած է 75 սանդիմեթր խորութեան մէջ: Խմբապետը փրոֆ. Տօղրու ըսած է այս մասին. «Մեր դրօշակն ու Գուրանը յաւիտեան պիտի մնան գագաթին վրայ: Ամբողջ աշխարհ յաւիտեան պիտի գիտնայ թէ Արարատ թրքական լեռ մըն է:

Երկու նպատակ ունէինք. առաջինը, մեր դրօշակը զետեղել գագաթին վրայ ու ամբողջ աշխարհին յայտարարել թէ Արարատ յաւէտ որպէս թրքական լեռ մը պիտի մնայ: Իսկ երկրորդ, կ'ուզէինք նշել թէ լեռը քրիստոնէութենէ աւելի, կը պատկանէր իսլամութեան: Որովհետեւ ցարդ միշտ քրիստոնեայ աշխարհն է որ հետաքրքրուած է այս լեռով: Մինչդեռ Նոյի ջրհեղեղը ոչ թէ Աստուածաշունչին, այլ Գուրանի մէջ գրուած է»:

ՃԱՏՐԱԿ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Գարպովի առջի օրուան յաղթանակէն ետք, 28-րդ խաղը վերջ գտաւ Չորեքշաբթի օր կրկին - ոչ ոքի - արդիւնքով: 29-րդ խաղը տեղի կ'ունենայ Ուրբաթ, եւ Գարպով կը սկսի ճերմակներով: Խաղը, ուրեմն 5 - 0 է ի նպաստ Գարպովի, որու մէկ կէտ կը պակսի աշխարհի ախոյեանի տիտղոսը պահելու համար:

բանար, հանդարտութիւն կը տիրէ եւ շատ սալոնական է տխալոկը նախարարապետին եւ ընդդիմութեան բանբերին միջեւ:

«ՄՈՆՏ»ի մինչեւ Դեկտեմբեր 6 լոյս տեսնելը ապահով է: Բանթողները որոշեցին հրատարակել թերթը մինչեւ այդ թուականը, քանի այդ ժամանակաշրջանին տարուած բանակցութիւններու արդիւնքէն կախում ունի ապագան:

ԵՐԵՒԱՆ ⟺ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 22 - 23)

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 175-ԱՄԵԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Երեւանի մէջ շքեղ հանդիսութեամբ մը նշուած է Խաչատուր Աբովեանի ծննդեան 175-ամեակը: Այսպէս, Ալ. Սպենդիարեան թատրոնին մէջ՝ Նոյեմբեր 16-ին, տեղի ունեցած է յոբելենական երեկոյթ մը, որուն ներկայ եղած են Հայաստանի կուսակցական եւ պետական ղեկավար դէմքերը, ինչպէս նաեւ խորհրդային հանրապետութիւններէ ներկայացուցիչներ: Բացումը կատարած է կուսակցութեան Ա. քարտուղարը՝ Կարէն Դեմիրճեան, անդրադառնալով Աբովեանի վաստակին եւ շեշտը դնելով անոր «Վէրք Հայաստանի» վէպին վրայ: Աբովեանի կեանքը ներկայացուցած է ակադ. Եդ. Ջրբաշեան: Խօսք առած են՝ Խորհրդային Միութեան Գրողներու Միութեան հայ գրականութեան խորհուրդի նախագահի տեղակալ փրոֆ. Ս. Միխայլով, Ուկրանիոյ Գրողներու Միութեան քարտուղար՝ Եուրի Մուշկեթիկ, Ազրբէջանի Գրողներու Միութեան Ա. քարտուղար՝ Իսմայիլ Շիխլի, յանուն Ուզբեկիստանի Գրողներու Համիտ Գուլեամ, եւ ուրիշներ: Փակման խօսքը արտասանած է Վահագն Դաւթեան, շեշտը դնելով Աբովեան երեւոյթին վրայ: Հանդիսութիւնը վերջ գտած է համերգով:

Նոյն օրը, կուսակցական եւ պետական ղեկավար դէմքեր այցելած են Խաչատուր Աբովեանի տուն - թանգարանը եւ դիտած յոբելենական ցուցահանդէսը: Աբովեանի ծննդեան 175-ամեակին առթիւ ցուցահանդէս մըն ալ բացուած է Հայաստանի Նկարիչներու Տունը:

×

ՆԿԱՐԻՉ ՎԱՐՈՍ ՇԱՀՄՈՒՐԱԴԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՊԱՏԿԵՐԱԳԻՐՔ ՄԸ

Մոսկուայի «Սովետսկի Խուդոժնիկ» հրատարակչականը լոյս ընծայած է նկարիչ Վարոս Շահմուրադեանի (1940-1977) եւ իր գործերուն նուիրուած պատկերագիրք մը, Վիկտոր Մարտինովի խմբագրութեամբ: Վարոս Շահմուրադեան, որ զոհ գացած է գետի մը մէջ պատահած դէպքի մը, մասնագիտական իր կրթութիւնը ստացած է Մոսկուայի մէջ, ապա աշխատած Երեւան: Իր արուեստին մասին գրուատանքով արտայայտուած են Մարտիրոս Սարեան եւ Երուանդ Քոչար:

×

ՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐ ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒԻ ՄԸ ՄԷՋ

Ուկրանիոյ «Նաուկովօ Դումկա» հրատարակչականը լոյս ընծայած է կենսագրական տեղեկատու մը՝ «Մաթեմատիկոսներ, մեխանիկներ» խորագրով, փրոֆ. Ա. Բոգոլեուբովի խմբագրութեամբ: Գիրքը կը բովանդակէ աւելի քան 1500 յօդուածներ ուսողագէտներու եւ մեքենագէտներու կեանքին ու գործունէութեան վերաբերեալ՝ հին ժամանակներէն մինչեւ մեր օրերը: Հոն տեղ գտած են նաեւ 15 հայ գիտնականներ՝ Անանիա Շիրակացի (է. դար), փրոֆ. Ս. Տէր - Գրիգորեան (Մոսկուայէն), որ 1977-էն ի վեր պատմաբաններու եւ փիլիսոփաներու միջազգային միութեան նախագահն է, ինչպէս նաեւ գիտութեան պատմութեան միջազգային ակադեմիայի անդամ, Վ. Լազարեան՝ Ուկրանիոյ ակադեմիայի անդամ: Հայաստանէն յիշեալ գիրքին մէջ տեղ գտած են Ս. Մերգելեան, ակադեմականներ Ա. Նազարով, Ս. Համբարձումեան, Ն. Յարութիւնեան, Մ. Ջրբաշեան, Ա. Շահինեան, ինչպէս նաեւ Օ. Սապոնջեան, Բ. Աբրահամեան, Ռ. Ալեքսանդրեան, Ս. Առաքելեան եւ Ա. Թալալեան: Տեղեկատուին մէջ առնուած է ամերիկահայ ուսողագէտ փրոֆ. Պ. Կարապետեան, դասախօս Նիւ - Եորքի համալսարանի եւ անդամ՝ գիտութեան եւ արուեստի ամերիկեան ակադեմիայի:

×

ԼՈՒՂՈՐԴ ԴԱՒԻԹ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Խորհ. Միութեան «Սպորտի վաստակաւոր վարպետ»ի կոչում շնորհուած է երեւանցի 28-ամեայ լուղորդ Դաւիթ Համբարձումեանի, որ բազմիցս ախոյեան հանդիսացած է Խորհրդային Միութեան եւ Եւրոպայի:

×

ՄԱՐԶԻՉ ԳՐԻԳՈՐԻ ԿԱՍՊԱՐՈՎ

Գրիգորի Կասպարով Ազրբէջանի նետաձգութեան ռահվիրան կը նկատուի: 60-ական թուականներու վերջերուն էր, որ ան՝ փոքր խումբի մը հետ, հիմը կը դնէր մարզական այս ճիւղին՝ Ազրբէջանի մէջ: 1971-ին սկսած է բանիլ նետաձգութեան՝ Բաքուի առաջին մանկական բաժինը, զոր կը ղեկավարէ Գրիգորի Կասպարով: Երեք - չորս տարի ետք անոր սաները սկսած են նուաճումներ արձանագրել համամիութենական մրցումներուն: Իսկ 1979-ին իր խումբը երկրորդ հանդիսացած է Խորհ. Միութեան ժողովուրդներու 7-րդ սպարտակիադին:

×

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆ ՄԸ ԲԱՑՈՒԱԾ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ բացուած է «Ռուսական արուեստի թանգարան» մը (փրոֆ. Ա. Աբրահամեանի հաւաքածոյ), որ կը բովանդակէ ԺԹ. դարու վերջաւորութեան եւ Ի. դարու սկիզբի ռուսական նկարչութեան, գծագրութեան, թատերական յարդարանքի եւ այլ մարզերէ ներս հարիւր վարպետներու գործեր: Բացման հանդիսութեան խօսք առած են Մշակոյթի նախարարը՝ Գուրգէն Առաքելեան, Գրիգոր Խանջեան, թանգարանին տնօրէնը՝ Անահիտ Ֆիլեան, հուսկ՝ փրոֆ. Արամ Աբրահամեան:

×

ԲԵՆԻԿ ՍԷՅՐԱՆԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ ԱՐԽԱԶԻՈՅ ՄԷՋ

Սուխումիի մէջ, Աբխազիոյ արհեստակցական միութիւններու մշակոյթի տունը տեղի ունեցած է Բենիկ Սէյրանեանի նուիրուած գրական երեկոյթ մը: Աբխազիոյ Գրողներու Միութեան քարտուղար Ալեքսէյ Ջոնուա կատարած է բացումը: Ժորա Էրուքեան ներկայացուցած է Բենիկ Սէյրանեանի կեանքն ու գործը:

ՔԱՅԼ ՄԸ ԱՋ, ՔԱՅԼ ՄԸ ՁԱԽ

Յառաջիկայ Դեկտեմբեր 15-ին կը բացուի ընկերվարական կուսակցութեան ծրագրային (Քոնվանսիոն) համագումարը, օրակարգ առնելով արդիականացումը եւ ընկերային յառաջդիմութիւնը։ Ըստ երեւոյթին, կուսակցութեան ապայակոյտը՝ գիտակցելով կառավարութեան եւ երկրի ձախ հատուածին միջեւ գոյացած խզումին ժխտական հետեւանքներուն, տենդոտ գործունէութեան լծուած, կը փորձէ՝ նախ քան 1986-ի ճակատագրական թուականը, կրկին սիրաշահիլ ո՛չ միայն համակիրներու զանգուածը, այլեւ իր յուսախաբ շարքայինները, որոնք աւելի քան երկու տարի, լռիկ - մնջիկ կուլ տուին դառնութեան լեղին, առանց շատ մեծ բողոքներու, ինչ որ արտասովոր երեւոյթ մըն է ընկերվարականներու պատմութեան մէջ, եւ որ կարելի է վերագրել՝ գերագոյն ղեկավարին անձնաւորութեան եւ հմայքին՝ եթէ ո՛չ շարքայիններու, գոնէ կուսակցութեան աւագանիին վրայ։

Հետեւաբար ներկայիս, նոր ծրագրերու մշակման եւ ինքնարդարացման փորձերը, շեշտը կը դնեն տնտեսական տագնապի պարտադրանքներուն եւ արդիականացման անհրաժեշտութեան վրայ։ Արդիականացում որ առաջին առթիւ պէտք է ծառայէ ընկերային պայմաններու բարելաւման, եւ բոլորովին տարբեր է աջերու առաջադրած պայմաններէն՝ որ գործատէրերուն կը շնորհէ, ըստ կամս գործադրելու իրաւունքն ու շատ մը ազատութիւններ, որոնք խնդրոյ առարկայ կը դարձնեն, երկար տարիներէ ի վեր գոյութիւն ունեցող ընկերային դրութիւնը, որու իրագործման համար ընկերվարական կուսակցութեան պայքարը կարելի չէ ուրանալ։

Հակառակ վերջին շրջանի հակասական յայտարարութիւններուն եւ դրժումներուն, առաջադրուած ծրագիրը կը վերընդգծէ Պետութեան կարեւոր դերը որպէս պահապան արդարութեան, մարդկային իրաւունքներու, եւ ընդհանուրի շահերուն, եւ որպէս գրաւական՝ ապահովելու համար ամէն մէկ ընտանիքի նուազագոյն եկամուտ մը, եւ ո՛չ թէ ողորմութիւն մը, ինչ որ պիտի նշանակէր ընդունիլ այն անհանդուրժելի անհաւասարութիւնը որ պիտի ստեղծուի աջերու վերադարձի պարագային։ Գալով համայնավարներուն, ծրագիրը կը նշէ թէ անոնք հեռացան կառավարական պատասխանատուութիւններէ, որովհետեւ կ'ուզեն անտեսել համաշխարհային շուկայի պարտադրանքները, եւ անիրատես ու անտրամաբանական արդիականացում մը կը քարոզեն, որ անխուսափելի կերպով Ֆրանսան պիտի առաջնորդէ դէպի տկարացում ու անկում։ Արդ, տրամաբանութեան մասին ճառող այս պարոնները, դեռ կը շարունակեն պնդել թէ, արդիականացումն ու նոր թեքնոլոժին չեն կրնար պատճառ ըլլալ գործազրկութեան՝ ինչ որ առնուազն անտրամաբանական է եւ կը փաստէ թէ, քաջութիւն եւ անկեղծութիւն, երկու առաքինութիւններ են, որ ընդհանրապէս կը պակսին քաղաքական մարդոց մօտ...։

Գալով կուսակցութեան ձախ հոսանք ՍԵՌԵՍ-ի տեսակէտին՝ արդիականացումը հաւասար է 3R-ի առաւել 3D-ի. ահա այս թուաբանական հաշիւն է որ ընկվ. կուսակցութեան՝ իբրեւ թէ յեղափոխական տարրերը, կը ներկայացնեն որպէս ծրագրային մասնակցութիւն Դեկտեմբեր 15-ի համագումարին։ Պարզենք այս ալճեպրային գաղտնիքները. 3R կը նշանակէ 3 մեծ վերանորոգումներ. Ա.- փարչական դրութեան, Բ.- դպրոցի, եւ Գ.- հաստատութիւններու. իսկ 3D կը նշանակէ, Ա.- աւելի ժողովրդավարութիւն, Բ.- աւելի ընկերային տիպոկ, եւ Գ.- հակամեկուսացում կամ ծաւալում։ (Տէֆլուազոնըման. բառը դժուար է հայացնել)։ Ըստ այս տեսութեան, դպրոցը պէտք է բացուի տնտեսական աշխարհին վրայ ու քաղաքացիական ինքնագիտակցութեան նպաստէ. իսկ հաստատութիւնները պէտք է ըլլան ամէնուն միութիւնը, ո՛չ միայն արդիականացման վնասներուն համար, այլեւ նոյնպէս շահերուն համար։ Պարզ է որ, ՍԵՌԵՍ-ի ծրագիրը կը ջանայ համոզել ձախ հանրային կարծիքը թէ իր հոսանքը կը մնայ հաւատարիմ ընկերվարական հիմնական գաղափարներուն, եւ թէ ըստ իրենց հաւատամքին, արդիականացում կը նշանակէ արդիականացնել Ֆրանսան, եւ ո՛չ թէ դրամատիրութիւնը, իսկ ոչ մէկ յառաջդիմութիւն կարելի է, առանց աշխատաւորութեան իրաւունքներու պաշտպանութեան։ Հետեւաբար, իրական արդիականացում կարելի է իրագործել միմիայն, ձախ գաղափարներու հիման վրայ, որովհետեւ ան պէտք է ծառայէ ընդհանուրին, եւ առաջին առթիւ աշխատաւորութեան, կը հաստատեն այս պարոնները՝ իշխանութեան տիրանալէ աւելի քան երեք տարի ետք...։

Դէպի ձախ վերադարձի նոյն տրամադրութիւնը նկատելի է Միթերանի մօտ՝ «էքսփանսիոն» շաբաթաթերթին տուած հարցազրոյցին առթիւ «Նախագահը առաջ կը քշէ մէկ քանի հին կարգախօսքներ, ինչպէս խզում դրամատիրութեան հետ, ձեռնատուներու ազգայնացումը նշելով, եւ ճիգ կ'ընէ վերադառնալու նախ քան 1981-ի գաղափարներուն, եւ կեանքը փոխելու երազներուն». կը գրէ լրագրողը։

Նոյն առթիւ Քանար Անշէնէն իր խայթող խնելու երազներուն» կը գրէ լրագրողը։ Միթերանը կը նմանի, մօտերս հրապարակ ելած նոր Պօժոլէ գինիին, վարդագոյն մը որ կարմիրի կը զարնէ, փայփայելու համար ձախակողմեան ժողովուրդի գիմքը. սակայն ա՛յն տպաւորութիւնը կը ձգէ թէ այս գինին խմած ենք արդէն, իսկական նորելուկ գինի մը չէ՛, եւ նախկինին բնական թարմութիւնը չունի, լեղի համ մը ձգէ բերնին մէջ եւ մեզի կը յիշեցնէ 1981-ի նշանաւոր Քոխն ... որ մեծ քանակութեամբ կոնծեցինք։ Խնդիր է թէ այս տարի ալ պիտի գտնէ՞ արդեօք նոյն յաջողութիւնը...։ Քանարէն ետք, նախընտրելի է վարագոյրը իջեցնել։

Գ. Տ.

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՅԱՋՈՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈԼԷԺԸ

1968 Մայիսէն ի վեր, Ազգային Կրթութիւնը տեսութիւններու, գաղափարներու հսկայ բնալուծարան մըն է։ Իրարու յաջորդող բոլոր նախարարները, էտկառ Ֆօռէն ժ. Փիէռ Շըվէնըման, շուրջ տասնեակ մը՝ տասնհինգ տարուան մէջ, իրենց անունը արձանագրեցին բարեփոխումներու ցանկի մը վրայ, բարեփոխումներ որոնք մասամբ գործադրուեցան եւ երբեմն ալ՝ բնաւ։ Հակառակ անոր որ իւրաքանչիւր բարեփոխման հետ կար վերանորոգում բառը։ Աւելորդ է ըսել թէ բարեփոխումներու այս տեղատարափը բացասական անդրադարձներ ունեցաւ, տարիներու ընթացքին, Ազգային Կրթութեան վրայ։

Տեսական գետնի վրայ՝ բախտերու հաւասարութիւն, ընկերային արդարութիւն, ուսումնական ծրագիրներու արդիականացում գեղեցիկ եւ ազնիւ սկըզբունքներ են, որոնք սակայն իրականութեան մէջ հետզհետէ ուսուցման մակարդակը նուազեցուցին։

Հապա օրէնքն է որ 1975-ին թոյլ տուաւ բոլոր աշակերտներուն, ուղղակի, առանց քննութեան, անցնիլ նախակրթարանէն երկրորդականի։ Քրիսթիան Պէօլաքն է որ 1980-ին ջնջեց Պ.է Ը. Բ.է Ս.է-ի քննութիւնը, որ տեսակ մը մակարդակի ստուգում մըն էր երկրորդականի առաջին շրջանէն երկրորդ շրջանի անցքին։

Ժ. Փիէռ Շըվէնըմանի մամլոյ վերջին ասուլիսը, իր ընդհանուր գիծերուն մէջ, ցոյց կու տայ որ, Ազգային Կրթութեան նախարարը վերադարձ մը կ'ընէ դէպի աւանդական բուռած արժէքները եւ յատկապէս՝ կարգապահութիւն, ջանք, ղեկավարուած սերտողութիւն։ Վերարժեւորելու համար Գոլէժը նախարարը կը թուէ երեք կարեւոր պայմաններ։ Ընդհանուր վերատեսութեան ենթարկել ուսումնական ծրագիրները, աւելցնել ուսուցիչներու պատրաստութեան շրջանը, այսինքն՝ բարձրացնել որակումը, Նախակրթարանի մակարդակին մասնաւոր ուժ տալ հիմնական նիւթերուն՝ թուաբանութիւն եւ լեզու, որպէսզի բոլոր աշակերտները 6-րդի մուտքին տիրապետեն հիմնական գիտելիքներուն։ Շըվէնըմանի նախագիծը կը նախատեսէ Պրըվէ տէ Գոլէժներու վերարժեւորումը։ Ասիկա չի նշանակեր թէ վերադարձ մըն է դէպի հին Պէ. Ը. Բէ. Սէ-ն, հաստատուած 1947-ին, Ռամատիէի կառավարութեան օրով։ Կարեւորը վկայականին արժէքը եւ տարողութիւնը ճշդել է, որպէսզի վերագտնէ, թէպէտ նոր ձեւի մը մէջ, դըպրոցական շրջանի մը վերջաւորութեան քննութեան նկարագիրը։ Նոր հորիզոն մը հարկ է տալ, ե՛ւ աշակերտներուն ե՛ւ ուսուցիչներուն։

Այսպէս, Ժ. Փիէռ Շըվէնըման, կ'ուզէ, իր իսկ խօսքերով, հիմերը դնել՝ յաջողութեան գոլէժին։ Աս կը նշանակէ որ երկրորդական ուսուցման առաջին շրջանի հաստատութիւնները, այսինքն գոլէժները, բարեփոխումէ բարեփոխում, այսօր կը գտնուին ձախողութեան դիրքի մը մէջ, այսինքն հոն տրուած ուսուցումը կը վրիպի իր նպատակներէն, որոնք են՝ տալ ընդհանուր զարգացում մը, բանալ Գոլէժը կեանքին վրայ, աշխատանքի շուկային վրայ եւ պատրաստել ընդունակ աշակերտները դէպի երկար ուսումներու։

Ուրեմն ձախողութենէ յաջողութիւն բարեփոխում մը միայն կը բաժնէ։ Սպասենք։ Բայց, անկասկած վերջինը չէ։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆԻՒ - ԵՈՐՔԻ Ս. Բարթողիմէոս տաճարին մէջ, Հոկտեմբեր 21-ին, տեղի ունեցած է նուագահանդէս մը, կազմակերպութեամբ Ազգ. Առաջնորդարանի եւ Նուարսակի Դաշնագրի 1500-ամեակի յոբելենական կեդրոնական յանձնախումբին։ Հանդէս եկած են «Լիթըլ Օրքեսթրա Սոսայթի»ի 50 հոգինոց նուագախումբը եւ «Օրֆէոն Քորալ»ի 30 հոգինոց երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Ռուբէն Գրիգորեանի։ Մեկնաբանուած են Ալեքսանդր Յարութիւնեանի «Եօթը փոփոխակներ»ը, Ալան Յովհաննէսի «Ս. Վարդան համանուագ»ը, Ռիչըրտ Եարտըմեանի «Հրաշափառ»ը, Ռուբէն Գրիգորեանի «Շարք թիւ 2»ը։ Յայտագրէն դուրս նուագուած է «Կիլիկիա»ն։ Նուագահանդէսը իր որակով մեծ տպաւորութիւն թողուցած է ներկաներուն վրայ։

Ապա, Ազգ. Առաջնորդարանին մէջ ընդունելութիւն մը տրուած է ի պատիւ Ռուբէն Գրիգորեանի եւ Ռիչըրտ Եարտըմեանի։ Խօսք առնելով առաջնորդը՝ Մեսրոպ Արք. Աշճեան, շնորհաւորած է կազմակերպիչները եւ ղեկավարը, ապա անդրադարձած նուագահանդէսի նպատակին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԵՐ ՈՐԲԵՐԸ
1916 - 1928
ՅՈՒՇԵՐ

ՂԱԶԱՐ ՆԵՐԿԱՐԱՐԵԱՆ

Անոնք հոն կը ստանային լաւ սընունդ, խնամք ու կանոնաւոր ուսում։ Նոյն տարուան աշնան (1916) Պ. Եարօն եկաւ Երեւան, Հայերու եւ Ասորիներու Նպաստող ամերիկեան կոմիտէի կովկասեան ճիւղի ընդհանուր վարիչի պաշտօնով. անոր անունը անջնջելիօրէն կապուած պիտի մնայ Հայաստանի մեր գաղթականներու եւ յատկապէս մեր որբերու պատմութեան հետ։

Ապագան ցոյց տուաւ որ Նպաստամատոյց այդ կոմիտէն ըրած էր լաւագոյն ընտրութիւնը, յանձին Պ. Եարօյի. ան ունէր բոլոր ստորոգելիները այս գործը յաջողութեամբ կատարելու համար։ Համեմատաբար երիտասարդ, մօտ 45 - 47 տարեկան, բայց պատկառազդու էր ան։ Եռանդուն, սրտցաւ, լռիկ մնջիկ անխոնջ գործող։

Տարիներով Վանի մէջ ապրած ըլլալով ան ականատես եղաւ սարսափելի այն արարքներուն, զորս մոլեռանդ, տգիտութեան ու խաւարի ճախճախուտին մէջ թաղուած Թուրքը ի գործ կը դնէր ջնջելու, բնաջնջելու անմեղ Հայութիւնը։ Այս իրողութիւնը կարեկցութեամբ լեցուցած էր իր սիրտն ու հոգին, հանդէպ մեր ժողովուրդին։ Առաւելութիւն մըն ալ այն էր որ Պ. Եարօն քաջածանօթ ըլլալով մեր հոգեբանութեան, մեր սովորութիւններուն, եւ աւանդութեանց, գիտէր մեզի հետ վարուելու կերպը։ Անոր եւ տիկ. Ուէյնըյթի երեւումը Երեւանի մէջ մեծ յոյս ներշնչեց գաղթականութեան։ Պ. Եարօյի առաջին գործը եղաւ կազմակերպել որբերու օգնութեան գործը։ Հայաստանը բաժնելով 15 շրջաններու, ան պաշտօնեաներ ղրկեց այս շրջանները (որոնց մէջ էի նաեւ ես), ցուցակագրելու 18 տարեկանէն վար բոլոր անհայր կամ անմայր երկսեռ որբերը, պատուիրելով նշանակել նաեւ յարակից մանրամասնութիւններ, ինչպէս ծնողքը մեռա՞ծ են թէ ջարդուած. այս տեղեկութիւնները պիտի գործածէր Ամերիկա ղրկելիք իր տեղեկագիրներուն համար։

Մտանք ամէն մէկ գիւղ, ամէն մէկ անկիւն, ուր որ որբ կարելի էր գտնել։ Հազարաւորներ էին անոնք։ Զաւակները երբեմնի շէն օճախներու, ուրախ, կայտառ, երջանիկ. այժմ՝ տխեղծ, հիւանդկախ, կիսամերկ ու կիսաքաղց, կծկըտած՝ տնակներու եւ գոմերու անկիւնները, զորս մեր տեղացի բարեսիրտ եղբայրները տրամադրած էին։ Շատեր ոչ հայր, ոչ մայր ունէին, ապաւինած ազգականներու եւ դրացիներու մօտ, զրկըւած ամէն ինչէ։ Քար սիրտ պէտք էր ունենալ առանց խոր յուզումի լսելու եւ գրի առնելու իրենց ու իր ծնողքին ապրած ահռելի ողբականը։ Ամիս մը ետք Պ. Եարօյին բերինք մօտ 17 հազար որբերու ցանկ մը։ Պ. Եարօյի սահմանափակ պիւտճէով կարելի չէր որբանոցներ բանալ այսքան մեծ թիւով որբերու համար։ Ուստի ան որոշեց ամէն մէկ որբի տալ ամիսը 6 ռուբլի նպաստ, որ հաւասար էր միջակ պաշտօնեայի մը ռոճիկին մէկ չորրորդին։ Միաժամանակ բացաւ ջուլհականոցներ, մանարաններ Երեւանի, Ալեքսանդրապոլի, Էջմիածնի, Աշտարակի մէջ. այսպէս հետզհետէ գործ հայթայթեց տասնեակ հազարաւոր կիներու եւ աղջիկներու նաեւ բազմաթիւ այրերու։ Այս աշխատանոցներու արտադրութեան (կտաւեղէն, հագուստեղէն) վաճառումէն գոյացած հասոյթն ալ կը յատկացնէր որբերու նպաստին։

1917-ի Ապրիլի սկիզբէն մօտ երեսուն պաշտօնեաներ, ամէն ամիս որոշուած նպաստը կը տանէինք յանձնելու որբերու խնամակալներուն։

Ռուս կառավարութիւնն ալ Երեւանի թեմակալ առաջնորդ՝ Խորէն Արքեպիսկոպոսի նախագահութեան տակ կազմուած Աղքատախնամին միջոցաւ իւրաքանչիւր գաղթականի կուտար 6 ռուբլի նպաստ մը, որ թէեւ անբաւարար էր։

Այդ օրերուն կենսամթերքի պակաս չկար Հայաստանի մէջ, թէեւ երկիրը լեցուած էր հարիւր հազարաւոր գաղթականներով։ Ռուսաստանէն կը ստացուէր առատ ալիւր, շաքար եւայլն, փուռերը լեցուն էին հացով, խանութները տեղական ու ռուսական կենսամթերքով։ Դրամ ունեցողը կրնար գնել անհրաժեշտ ուտելիքը, եւ որբերը ինչպէս տեսանք, ունէին բաւականաչափ դրամ։

(Շար. 3)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆԻՍ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳ ՄԸ

ՆԻՍ. - («Յառաջ»). - Առաւելաբար կազմակերպական բնոյթի մեղուաջան աշխատանքի արդիւնք կը նկատուի այն իրողութիւնը, որ արուեստից եւ զբօսաշրջիկութեան ու համաժողովներու սահմանուած Ակրոպոլիս համալիրին Աթենա շքեղ եւ արդիական սրահին մէջ, Կիրակի, Նոյեմբեր 18-ին, ժամը 15.30-ին, տեղ կը գրաւեն շուրջ 700 երաժշտասէրներ, որոնց մէջ ոչ աննկատ թիւ ներկայացընող Ֆրանսացիներ, քանի կազմակերպիչները այդ ուղղութեամբ եւս կարեւոր ճիգ թափած են, նախապէս, տոմսեր բաշխելով եւ հրաւիրագիրներ ղրկելով: Ներկաներուն մէջ կը գտնուի Նիսի եռեփոխան - քաղաքապետին ներկայացուցիչը՝ Պ. Կլյոն: (Սրահը՝ 750 աթոռ):

Երգահանդէսին բացումը կը կատարէ, յանուն կազմակերպիչ Հայ Մշակոյթի Ակումբին, Յարութիւն Իգէճեան: Կը յիշեցնէ, թէ երգչախումբը՝ Սահակ - Մեսրոպ, կը կազմուի Մարսէյլ, 1977-ին: Եւ, աստիճանաբար, կը դառնայ ոչ միայն տեղւոյն շրջանին, այլեւ Ֆրանսահայ գաղութին երաժշտական մարզին, կեանքին պատկառելի ներկայութիւններէն մէկը: Խթան կը հանդիսանայ հայ երգին տարածումին՝ հայկական եւ այլ շրջաններէ ներս:

Շուրջ ութսուն երգչուհիներու եւ երգիչներու կազմով ներկայացող երգչախումբը տեղ կը գրաւէ բեմին վրայ՝ կողք - կողքի, իգական եւ արական ձայներու ստորաբաժանումներով: Ներկայացման ձեւ մը, որուն կը հակի խմբավարը՝ Խաչիկ Երյմազեան:

Յայտագիրը, երկու համահաւասար բաժիններէ բաղկացած, պէսպիսուն, զանազան հեղինակներու, ընդհանրապէս հայ, մասամբ օտար դասականներ, այլազան բնոյթի երգ - խմբերգներու տարաշխարհիկ փունջ կը պարզէ:

Ուշադիր խմբավարին շարժումներուն, բծախնդիր՝ մեկնաբանութիւններուն մէջ, ձայներու միահիւս եւ ներդաշնակ համաչափով, լաւ մարզուած երգչախումբը ունկնդիրներուն կը հրամցնէ հոգեմայլ երգեր:

Բացումը՝ Գուրգէն Մ. Ալէմշահի յօրինած շատ ծանօթ «Իմ հեռաւոր հայրենիք»ով, խօսք՝ Հայր Վահան Յովհաննէսեանի: Կոմիտասի՝ «Ով մեծասքանչ դու լեզու» եւ «Գարուն Ա-ն: Մինչ այդ Արմէն Տիգրանեանի Անոյշ օփերայէն երկու հատուածներ՝ «Ամպի տակից», «Ափսոս Անոյշ». մեներգիչ, Եւա Արթինեան: Կը յաջորդեն Բարսեղ Կանաչեանի՝ «Շուշօ»ն, «Տալիլօ»ն եւ Թաթուլ Ալթունեանի՝

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԴԷՊԻ ՎԵՆԵՏԻԿ

Անգուգական պտոյտ մըն էր ան որ Անիէռի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը շատ գնահատելի գաղափարը ունեցած էր կազմակերպելու 28 - 10 - 1984 / 2 - 11 - 1984ի միջեւ երկարող հինգ օրերուն՝ որուն մասնակցեցաւ բացի Խաչուհիներէ, հա-

«Մալուլօ»ն:

Երկրորդ բաժինին առաջին երկու խմբերգները՝ Մոցարթի Ավէ Վերումն ու Շուպերթի Գերմանական Պատարագը՝ Սանկթուս, Կլօրիա հատուածներով, վերացական խոհեր եւ տրամադրութիւններ կը ստեղծեն: Միաժամանակ ցոյց կուտան Խաչիկ Երյմազեանի դասական ըստեղծագործութիւններ եւս մեկնաբանել տալու իր անվիճելի ընդունակութիւնը: Ապա՝ Արա Պարթեւեանի Իրիկուն, մեծարենցեան խօսքերով, քնարերգութեամբ նոյն հեղինակէն՝ Հայոց Արեւին, այլոց շարքին նկատելի խանդավառ խմբերգ մը: Անոնց կը յաջորդեն Ալ. Յարութիւնեանի Հայրենիքի հետ-ը եւ Էտկար Յովհաննիսեանի Երեւան - Էրեբունին, ինչպէս նաեւ Արփա - Սեւանը, որոնք ոգեւորութեան ալիքներ կը ստեղծեն, ըլլալով կոթողային:

Յայտագիրէն աւարտին, պիսերուն ընդառաջելով, երգչախումբը կը մեկնաբանէ Առնօ Բաբաջանեանի Ազգ Փառապանծը, Թաթուլ Ալթունեանի Հօյ Նազամ-ը եւայլն:

Անհրաժեշտ կը նկատենք անպայման մատնանշել Տիկին Ժիւլիէթ Երյմազեանի դաշնակի ընկերակցութիւնը: Անթերի, խումբին հետ համընթաց ընթացող, առանց աւելորդ տիրապետող չեշտի, բայց միշտ համադաշն:

Եւա Արթինեան, սոփրանօ, իր քնքոյշ ձայնով եւ մեղեդիական ելեւէջներով տիրական կը մնայ իբրեւ արտայայտութիւն խմբերգին մէջ, երգչախումբին: Գնահատելի ձայներ նաեւ մեծծօ - սոփրանօ Վարդուհի Մինասեան եւ եղբայրը թենոր Անդրանիկ Մինասեան:

Երեքն ալ իրենց բացառիկ ձայներով երգչախումբին արժէքը բարձրացուցին:

Փոքր մատնանշումներ: Իգական ձայներու տիրապետումը արականներուն վրայ՝ թենորներ եւ պասեր, հաւանաբար այն պատճառով որ առաջինները առաւել մեծ թիւ կը ներկայացնեն: Նաեւ մենակատարներու, - առանձին ձայներ, - սահմանափակ թիւը:

Խմբավար Խաչիկ Երյմազեանի ճիգը կը մնայ առաւելագոյն աստիճանով գնահատելի:

Ասոր ապացոյցը տեսանք երգահանդէսին օրը: Արդէն Հայ Մշակոյթի Ակումբին անունով, Յար. Իգէճեան, խոստացաւ, յարմար թուականի մը, յառաջիկայ տարի, կրկին Նիսի բեմերուն վրայ հրաւիրել Մարսէյլի Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը:

Կը յուսանք, որ այդ խոստումը կը յարգուի:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

մակիրներու կոկիկ խումբ մը: Անոնք որոնք այս առիթէն կրնային օգտուիլ եւ կամովին չմասնակցեցան այս պտոյտին շա՜տ բան կորսնցուցին:

Գիշեր մը կառախումբով հանգիստ fuշէթներու մէջ ճամբորդելէ վերջ հասանք Վենետիկ, արեւոտ փայլուն օրով մը: Պանդոկնիս ճիշդ Ս. Մարկոսի հրապարակէն քանի մը քայլ անդին գտնուելուն փոքրիկ շոգենաւ մը նստանք հոն երթալու համար դրեթէ ամբողջ Ջրանցքը - լակունա - ճեղքելով, որուն երկու եզերքներուն վրայ փռուած էր Վենետիկը իր ամբողջ շքեղութեամբ: Հոյակապ միջնադարեան գոյնզգոյն պալատներով եւ բազմաթիւ բիւզանդական թէ գոթական ոճով կառուցուած շէնքերով՝ այնքան գեղեցիկ եւ հետաքրքրական որ, որ կողմը նայէինք կը շուարէինք:

Վենետիկը այնքան հրապուրիչ քաղաք մըն է, որ հոս պիտի չկարենամ զայն նկարագրել քանի մը սեղմ տողերու մէջ. ինչպէս շատ իրաւացի խօսք մը կայ «Լեզուով չի բացատրուիր աչքով պէտք է տեսնել»:

Մեծ հիացումով այցելեցինք Տօճերուն պալատը Ս. Մարկոսի գլուխ - գործոց տաճարը, Զանգակատունը, Թանգարանները եւայլն: Մասնաւոր շոգեմակոյկով մըն ալ շրջանը ըրինք քաղաքին՝ Ագրիականի Թագուհիին: Բարձրախօսով մըն ալ ունկնդրեցինք շատ հետաքրքրական բացատրութիւնները ճամբու երկայնքին փռուող պատմական շէնքերուն եւ պալատներուն:

Վենետիկի մէջ սակայն իմ սրտիս խօսող ամենանուիրական այցելութիւնը պիտի ըլլար Ս. Ղազար հայապատկան կղզեակին վրայ գտնուող Մխիթարեան Միաբանութեան վանքը եւ Մուրատ - Ռափայէլեան ազգային վարժարանը որոնք տեսնելու համար բուռն փափաք մը ունէի դպրոցական տարիքէս ի վեր:

Ս. Ղազար. ի՜նչ նուիրական անուն ամէն Հայու սրտին խօսող: Եդեմական հրմայք մը կայ այստեղ, ուր բնութեան ծոցին մէջ թաղուած Մխիթարեան հայրերը կ'աշխատին ու կը տքնին անդադար դարերէ ի վեր ծառայելով հայ մշակոյթին: Լոյսը կը սփռեն աշխարհիս չորս ծագերուն ցրուած հայութեան՝ անգուգական նուիրումով:

Հոս հայր Բարսեղ մեզ գոհունակութեամբ դիմաւորեց եւ պտըտցուց վանքին ամէն կողմը մանրակրկիտ բացատրութիւններ տալով, որոնք Հայու մեր հոգիները հպարտութեամբ լեցուցին: Իսկապէս փոքրիկ Հայաստան մը իր 29.000 քառակուսի մեթրով, 14 ժառանգաւոր աշակերտներով՝ հեռու քաղաքներու ժխորէն խաղաղութեան եւ լռութեան մէջ ընկղմած: Անպայման դրախտ աստր նման վայր մըն է կ'ըսուի իրավի ամէն քայլափոխիս:

Նոյնքան գնահատելի եւ անգուգական դպրոց մըն է Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանը, որ կը գտնուի քաղաքին մէջ: Շէնքը սեփականութիւնն է Միարան Հայրերուն, որ ունի գեղարուեստական մեծ արժէք, ուր 1860-էն ի վեր սերունդներ կը հասնին հայեցի եւ տեղական դաստիարակութեամբ: Այս տարի ունէին 64 աշակերտներ, մեծ մասամբ եկած՝ Իրանէն, Իրաքէն, Սուրիայէն եւ Լիբանանէն: Տղաքը շատ լաւ արտայայտուեցան հայերէնով - շատ գոհ մնացինք լսելով մեր Մեծասքանչը նոր սերունդին բերնէն:

Հայութիւնը շատ բան կը պարտի Մխիթարեան ժրաջան հայրերուն վանքին թէ վարժարանին մէջ: Պէտք է գուրգուրալ, քաջալերել եւ սատարել անոնց գոյատեւման: Պէտք է կանթեղին լոյս հասցնել վառ պահելու համար Մխիթարեաններուն ջահը սերունդէ - սերունդ ի սփիւռս աշխարհի:

Անհուն շնորհակալութիւն այս շատ հետաքրքրական օգտակար պտոյտը կազմակերպող Խաչուհիներուն:

ՓԱՐԻՍ

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Անիէռ, Պուա - Գոլոմպի, Գոլոմպի շրջանի մասնաճիւղին ցերեկոյթ - թէյասեղանը՝ գեղարուեստական ճոխ բաժինով տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 17 Թուականի, Շաբաթ օր, ժամը 15-ին Մօտէռն սրահին մէջ (Պուա - Գոլոմպ):

Տիկին Հոփսիմէ Վէզիրեան ցերեկոյթը բացուած յայտարարելով նախապէս պատրաստուած ուղերձ մը կարդաց, Կարմիր Խաչի գործունէութիւնները թուելով:

Ապա՝ արտասանեց Յովհաննէս Շիրազէն «Կչիռքը» եւ Գէորգ Էմինէն՝ «Պանդուխտը», որոնք շատ գնահատուեցան: Տիկին Արուսեակ Ապարեան իր ելոյթին մէջ Հայ Կարմիր Խաչին օգտակար դերը շեշտելով, բսաւ որ անհրաժեշտ է այս մարդասէր եւ խաղաղասէր միութիւնը տարածել ամէն տեղ ու անդամ արձանագրուելով զօրացնել զայն:

Յետոյ իր մասնաւոր շնորհակալութիւնները յայտնեց կարմիր խաչուհիներուն, որոնք ամէն ինչ ընելով, շրջանիս մէջ Կարմիր Խաչը կանգուն կը պահեն եւ մեզի ալ այսպիսի գեղեցիկ հաւաքոյթներով կը զուարճացնեն, միշտ օգտակար նպատակներով:

Երիտասարդ խաչուհիներ օրինակելի կարգապահութեամբ՝ թէյով եւ իրենց պատրաստած կարկանդակներով հիւրասիրեցին ու խմբերգներով, արտասանութիւններով՝ մթնոլորտը ջերմացուցին նաեւ հայերէն խօսելով զարմացուցին ներկայ սեղանակիցները:

Իսկ՝ Օր. Անահիտ Սվաճեան հայաստանեան - ժողովրդական իր երգերով ու նուագով, ինչպէս ստեղծեց հայկական մթնոլորտ մը, ինչ որ շատ հաճելի էր:

Միայն պարագայ մը մեզ տխրեցուց, այդ ալ Տէր եւ Տիկին Նաւասարդեանի հիւանդութեան պատճառաւ բացակայութիւնը: Վահան Նաւասարդեանին կատարեալ առողջութիւն մաղթելով կ'ըսենք, կեցցէ Հայ Կարմիր Խաչը:

ԽԱՉՈՒՀԻ ՄԸ

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Զ.)

- 33 -

ԵՐԿԻՒՂ

«Հոս, ըսաւ խոշոր ձեռքը զարնելով թերթին վրայ, որ մեծղի տառերով տիտղոսներ ունէր, խնդիրը հասած է ծայրագոյն կէտին. մօտ ենք. Յետաշրջումը շղթայազերծուած է, կը կրակեն ընկերներուն դէմ, ռումբեր կը նետուին կուսակցութեան բոլոր կայաններուն վրայ»:

Բարձր ձայնով կարդաց, քանի մը կըտոր «Միլանօ Իրիկուն» լրագրէն որ Միլանոյի կէսօրուան մէկ թերթն էր:

«Եւ նկատի առէք որ այս բաները ըսողը մեր կուսակցութեան պատկանող թերթ մը չէ. անկախ թերթ մըն է, եւ շինծու բան չկայ, որովհետեւ գրուած է յայտնի, յստակ վերնագրին տակ»:

- Խօ՞սք է, մրմռաց Պրուսքին, եթէ այսպէս ստիպուած են ըսել նոյն իսկ անկախ օրագիրները, որ միշտ ամբարշտօրէն կը հակին դէպի աջ ու մեզի ընդիմադիր են ամէն անգամ որ կրնան, երեւակայեցէ՛ք իրականութեան մէջ որքան աւելի ծանր պիտի ըլլան եղելութիւնները: Վայրկեան մը առաջ գար վաղ առաւօտեան Ունիտան կարդայինք:

Պիճիոն ուսերը կծկեց.

- Թերեւս քիչ բան պիտի գտնես, ըսաւ, Ունիտային մէջ ունինք կորովի ընկերներ, բայց ամէնքն ալ զրագէտ. մշակոյթի մարդիկ, որոնք բարձր իմաստասիրութիւն կ'ընեն, բայց միշտ կը ձգտին թեթեւցնելու այս իրողութիւնները, չգրգըռելու համար ժողովուրդը:

- Ուսեալ մարդիկ, որոնց մտահոգութիւնն է միշտ կանոնի մէջ մնալ եւ օրէնքէ դուրս չելլել, աւելցուց Կարմրամորթը:

- Ուրիշ բանէ աւելի բանաստեղծներ, վերջացուց Փեփփոնէ, բայց մարդիկ են որ երբ գրիչը ձեռքերնին առնեն, այնպիսի հարուածներ կը հասցնեն, որ նոյնիսկ պատին կը կպցնեն Արարչապետն ալ:

Կրկին կացութեան վրայ սկսան խօսիլ. նորէն կարդացուեցան Միլանոյի լրագրին կտորները ու պարզաբանուեցան:

«Հոս Ֆաշիստ յեղափոխութիւնը գործի վրայ է, ըսաւ Փեփփոնէ. հոս վայրկեանէ - վայրկեան տեսնես դուրս կը ցատքեն Գօրծօն Դասակները, որ կրակի կուտան արհեստակցութիւնները եւ ժողովուրդի տուները, կը քանդարկեն ու լուց կը խըմցընեն:

Լրագիրը կ'ըսէ «Ֆաշիստ կեդրոններ» եւ «Դասակներ». տարակուսիլ կարելի չէ: Եթէ ռեւէ մէկու մասին ըլլար, Քափիթալիզմի, Թագաւորական կամ ուրիշ ապրանքի մասին, պիտի ըսէր «Յետաշրջական», «կարօտաբաղձներու» մասին եւայլն: Հոս պարզ ու պայծառ կը խօսի Ֆաշիզմի ու «Գօրծօն դասակներու» վրայ: Նկատի առնենք որ անկախ լրագիր մըն է: Հոս պէտք է պատրաստ գըտնուինք դիմագրաւելու ամէն եղելութիւն»:

Լունկօն ըսաւ որ նախ քան միւսներուն շարժիլը, ըստ իրեն նախ պէտք էր իրենք շարժէին: Մէկիկ - մէկիկ կը ճանչնային համայնքին բոլոր յետաշրջականները եւ «նախկինները»:

- Մէկիկ - մէկիկ տուները կ'երթցուի, լաւ տփոց մը, ու ա՛լ չի խօսուիր:

- Պէհ, առարկեց Պրուսքօ, ինծի կը թուի, թէ այդպէսով անմիջապէս կ'անցնինք յանցանքին կողմը: Հոս լրագիրն ալ կ'ըսէ, թէ հարկ է պատասխանել Պրովոգացիային, եւ ոչ թէ գրգռել Պրովոգացիան: Որովհետեւ եթէ գրգռենք, իրենք են որ իրաւունք կ'ունենան պատասխանելու դրդռութեան:

Փեփփոնէ հաստատեց.

- Եթէ հարկ է մէկը տփել, հարկ է արդարութեամբ տփել եւ ժողովրդավարութեամբ:

Իրիկուն եղած էր: Գետի ափին աշնան առեն, իրիկունը կը սկսի՝ առաւօտեան ժամը տասին, օդը ջուրի գոյն կ'առնէ: Կէս ժամ մըն ալ հանդարտօրէն վիճեցան, երբ յանկարծակի լսուեցաւ պայթում մը, որ դղրդեց բոլոր ապակիները:

Դուրս ելան ու տեսան որ Զմիլձօն մեռածի պէս գետին փռուած էր, բեռնակառքին եւեւը, դէմքը բոլորովին արիւնլուայ: Զմիլձօյին անկենդան մարմինը յանձնեցին պահապանին կնոջը, ցատքեցին բեռնակառքին վրայ.

- Յառա՛ջ, գոռաց Փեփփոնէ, մինչ Լունկօն կ'անցնէր ղեկին առջեւ: Մեկնեցան հրթիռի պէս, եւ երկու կամ երեք քիլոմեթր ընելէն ետք, Լունկօն դարձաւ դէպի Փեփփոնէ.

- Ո՞ւր կ'երթանք:

- Իրաւ, մռլտաց Փեփփոնէ, ո՞ւր կ'երթանք:

(Շար. 134)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ օր, Դեկտեմբեր 1, *տօն է* Սըր-բոց Առաքելոցն եւ Առաջին Լուսաւորչացն Մերոց Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի:

Այս առթիւ, ժամը 10-*ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 2, Սրբոց Առաքելոցն եւ Առաջին Լուսաւորչացն Մերոց Թադէոսի եւ Բարթուղէմիոսի *տօնին առթիւ, հանդիսաւոր եպիսկոպոսական պատարագ կը մատուցուի:*

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Պրագիլիոյ Հայոց առաջնորդ՝

ՏԱԹԵՒ ԵՊԻՍԿ. ՂԱՐԻՊԵԱՆ

Le COMITE des JEUNES de l'U.G.A. HOMENETMEN PARIS

présente

La troupe théâtrale «VARTAN ADJEMIAN»

dans

AZGAïN GORTZICH

d'**A. CHIRVANZADE**

ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՈՐԾԻՉ

Ա. Շիրվանզադէ

Satire burlesque et sérieuse d'une famille arménienne du début du siècle, transposée à Paris en 1984 . . .

LE VENDREDI 7 DECEMBRE A 20H 30

Salle Jean Dame

17 - 19, rue Léopold - Bellan — 75002 Paris

M° Sentier

IMMOBILIER

17EME, RUE JOUFFROY - Immeuble P de taille - Salon - salle à manger 2 chambres - cuisine - bains - 1er étage rue et cour - Ascenseur - clair - 1.000.000 Frs.

○ ○ ○

13EME - LIVING DOUBLE - 2 chambres - 7ème étage - ascenseur - soleil - balcon - 525.000 Frs.

○ ○ ○

ANTONY - Beau Pavillon - living de 60 m2 - 3 chambres - bains - cuisine - 1.300.000 Frs.

ETUDE RIVE GAUCHE

122, Bld. Raspail - PARIS 6ème
Tél. : 222 - 70 - 63
- 23ème année -
FNAIM - ORPI

ՍԷՆ – Թ'ԷԹԻԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Դեկտեմբեր 2, *Կիրակի, առաւօտեան ժամը* 10.30-*ին, Սէն - Թ'էթիէնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, կը մատուցուի պատարագ:*

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը կը փնտռէ իր գրասենեակին համար, կէս օրական աշխատելու քարտուղարուհի - հաշուապահուհի, պայմանով որ խաչուհի ըլլայ:

Դիմել. - Մշակոյթի Տունը:

17, *rue Bleue* — 75009 *PARIS*

Tél. : 824 - 46 - 57

MANIFESTATION

Le Comité d'Organisation des Anniversaires de l'Arménie Soviétique invite toutes les associations, organisations et partis politiques à exprimer leur réprobation par une manifestation unitaire silencieuse contre la violence. Elle aura lieu le vendredi 30 novembre à 18 heures, partira de la Place François 1er et ira jusqu'au parvis de la Maison de Radio - France.

LE COMITE d'ORGANISATION

Le Centre de Recherches sur la Diaspora Arménienne organise un

VOYAGE EN ARMENIE

DU 30 MARS AU 13 AVRIL

Ce voyage se déroulera dans le cadre d'une mission d'étude des membres du CRDA. Un programme a été spécialement conçu et comporte entre autre :

- **La visite de sites dont certains rarement accessibles (Gladzor, Tanahat, Noravank).**
- **La visite de musées.**
- **Des rencontres.**

Le programme complet est à votre disposition au CRDA — Le prix est de 6.150 F par personne comprenant le transport, l'hébergement, les excursions et l'assurance.

— — — — — — — BULLETIN D'INSCRIPTION — — — — — — —

A retourner au **CRDA — 36, rue de Trévise - 75009 PARIS** avec un chèque de 1.200 F.

NOM .. Prénom

Adresse .. Tél

Date et lieu de naissance ...

Nationalité .. Profession

Fait à le Signature :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Չորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 5, *ժամը* 15-*ին Մարսէյլի Մշակոյթի Տան մէջ,* 12 - 14 ռիւ Սէն - Պազիլ: *Կարեւոր օրակարգ.- Ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:*

×

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊ. ԽԱՉԻ միջ. մասնաճիւղային ժողով ՄԱՐՍԷՅԼԻ շրջաններով: Մարսէյլ քաղաք - Սէն Ժէրոմ - Պօմոն - Պուլվար Օտտօ: Շաբաթ, Դեկտեմբեր 1, *Մշակոյթի Տունը, ժամը* 14*ին:*

ԼԻՈՆԻ եւ միջին Ֆրանսայի շրջաններով Լիոն - Տէսին - Վիէն - Սէն Մօրիս տը Պենօ - Վալանս եւ Կրընոպլ: Կիրակի, Դեկտեմբեր 2, *Տէսինի Մշակոյթի Տունը, ժամը* 11-*ին:*

Հրաւիրուած են բոլոր ընկերուհիները: Կարեւոր օրակարգ:

Irma fourrures

SUR MESURE
— REPARATIONS —
TRANSFORMATIONS

ժամ առաջ գնեցէք ձեր մուշտակէ վերարկուն վստահելով՝

ՀԱՅԿ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ

ՁԱՓԻ ՎՐԱՅ - ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻԷ

44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
tél. 368 55 99

(Métro: École Vétérinaire-Alfort (direction CRÉTEIL))

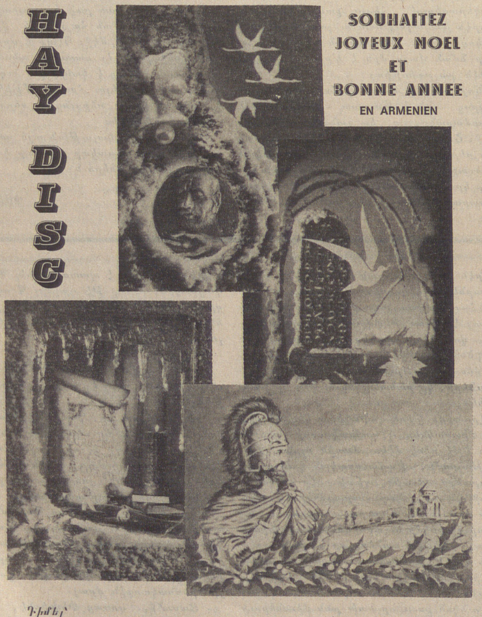
ՀԱՅ ՏԻՍՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

ԿԸ ԾԱՆՈՒՑԱՆԷ, ԹԷ ԻՐ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ ՈՒՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ՔԱՐԹԵՐ

HAY DISC

SOUHAITEZ JOYEUX NOEL ET BONNE ANNEE
EN ARMENIEN

Դիմել՝

HAY DISC
31, rue Lamartine, 75009 PARIS
TEL : 878 - 22 - 79 — M° Cadet

CENTRE CULTUREL SAHAK MESROB
339, ave. du Prado, 13008 MARSEILLE

NICE : **M. Kevork BOYADJIAN**

WENDLINGEN - ALLEMAGNE : **M. Krikor MINASSIAN** — TEL : (7024) 52535

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

JOURNÉES d'AMITIÉ

Samedi 1er Décembre
de 14h. à 19h.

Dimanche 2 Décembre
de 14h. à 22h.

Cadeaux de Noël — Cristal de Baccarat — Porcelaine de Limoges — Parfumerie — Jouets — Livres — Disques — Ceintures — Jupes — Chemisiers — Linge de Maison — Layette — Alimentation

BUFFET SPECIALITES ARMENIENNES

le Dimanche 2 Décembre de 16h à 18h

René DZAGOYAN **Takvor TAKVORIAN**

signeront leurs ouvrages

Tombola : Nombreux lots dont un voyage -avion- Paris - Nice réservé pour deux personnes.

CITE UNIVERSITAIRE : 57 boulevard Jourdan

Métro : Porte d'Orléans — Facilité de Parking

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935